William Styron

Alegerea Sofiei

*

BIBLIOTECA adevărul

William Styron

Alegerea Sofiei

Traducere şi note de Cristina Jinga

William Styron 1976,1978,1979
2011 by Adevărul Holding
William Styron: *Sophie's Choice*
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STYRON, WILLIAM
Alegerea Sofiei / William Styron; trad.: Cristina Jinga.
— Bucureşti: Adevărul Holding, 2011 2 vol.
ISBN 978 – 606 – 539 – 883 – 2 Vol. 1.
ISBN 978 – 606 – 539 – 884 – 9
I. Jinga, Cristina (trad.)

În memoria tatălui meu
(1889 – 1978)

Cine-o să descrie un copil exact aşa cum e? Cine-o să-l aşeze la locul cuvenit în constelația sa şi-o să-i dea pe mână măsura distanței? Cine-o să plămădească moartea unui copil dintr-o pâine cenuşie care se întăreşte – sau o s-o lase în gura lui rotundă, astupând-o, ca pe un miez de măr frumos?… Mințile ucigaşilor sunt uşor de pătruns. Însă numai atât: moartea, moartea desăvârşită – chiar mai înainte ca viața să fi început – s-o aduci întreagă atât de blând şi fără să fii rău: asta-i de nedescris!

Din a patra Elegie duineză,
de Rainer Maria Rilke

…caut partea esențială a sufletului unde Răul absolut înfruntă fraternitatea.

André Malraux, Lazăr, 1974

Capitolul 1

În zilele acelea, apartamente ieftine erau aproape cu neputință de găsit în Manhattan, aşa că a trebuit să mă mut în Brooklyn. Asta se întâmpla în 1947, iar una dintre caracteristicile plăcute ale acelei veri pe care mi-o amintesc atât de bine era vremea, însorită şi blândă, înmiresmată de flori, ca şi cum zilele rămăseseră captive într-o primăvară eternă. Măcar pentru asta eram mulțumit, căci, în rest, simțeam că tinerețea mea era la pământ. La douăzeci şi doi de ani, tot chinuindu-mă să devin un soi de scriitor, descoperisem că ardoarea creatoare, care, pe la optsprezece ani, aproape că mă mistuia cu flacăra ei impetuoasă, de nedomolit, se istovise până la un licăr palid, simbolic, de care abia îmi mai dădeam seama, în pieptul meu sau pe unde or fi sălăşluit odinioară aspirațiile mele devoratoare. Nu pentru că nu mai voiam să scriu; încă mai doream din toată inima să realizez romanul pe care mintea mea îl ținea captiv de atâta vreme. Numai că, după ce scriam primele paragrafe bune, nu mai puteam produce altele sau – ca să parafrazez remarca lui Gertrude Stein[1] despre un scriitor minor al Generației Pierdute[2] – sevă aveam, dar nu curgea. Mai rău de-atât, rămăsesem fără slujbă şi cu foarte puțini bani şi mă autoexilasem în Flatbush – fiind, ca mulți dintre locuitorii din ținutul meu de baştină, un tânăr sudist sărman şi singuratic, rătăcitor prin imperiul evreilor.

Puteți să-mi spuneți Stingo[3], porecla sub care eram cunoscut în zilele acelea, asta în caz că mi se adresa totuşi careva. Porecla mi se trăgea din zilele de gimnaziu, din statul meu natal, Virginia. Şcoala aceea era o instituție plăcută, unde fusesem trimis, pe când aveam paisprezece ani, de tatăl meu înnebunit, care descoperise că-i era greu să se mai descurce cu

---

[1] Gertrude Stein (1874-1946), poetă şi scriitoare americană care şi-a trăit mare parte a vieții în Franța.
[2] Generația de scriitori, în special autori americani, ca Francis Scott Fitzgerald şi Ernest Hemingway, marcați de Primul Război Mondial.
[3] Țeposul – sting înseamnă țep, ghimpe (lb. engleză).

mine după moartea mamei. Printre celelalte calități brute ale mele exista, se pare, şi lipsa de interes pentru igiena personală, din care pricină am devenit curând cunoscut ca Stinky[4]. Dar anii au trecut. Cu acțiunea abrazivă a timpului şi, totodată, cu o radicală schimbare a obiceiurilor (am fost, într-adevăr, atât de ruşinat, încât am devenit aproape obsedat de curățenie), asperitățile stridente din silabele numelui s-au tocit, topindu-se în mai atractivul, ori poate doar mai puțin respingătorul, dar cu siguranță mai îmblânzitul Stingo. Undeva, cam pe la treizeci şi ceva de ani, porecla şi cu mine ne-am despărțit în mod misterios, Stingo evaporându-se, pur şi simplu, din viața mea ca o stafie palidă, lăsându-mă neafectat în niciun fel de pierderea aceasta. Dar mai eram încă Stingo pe vremea când s-au întâmplat cele despre care scriu. Dacă totuşi nedumereşte absența poreclei din primele pagini ale acestei povestiri, asta s-ar putea explica prin faptul că descriu o perioadă morbidă şi însingurată a vieții mele când, aidoma sihastrului nebun din peştera de pe munte, rareori îmi spunea cineva pe nume, în caz că-mi vorbea.

Mă bucuram că fusesem dat afară – prima şi singura angajare ca salariat, în afară de aceea din armată, din viața mea –, chiar dacă pierderea slujbei îmi zdruncina serios situația financiară, şi aşa destul de modestă. De asemenea, astăzi cred că a fost constructiv să aflu atât de devreme în viața mea că nu mă voi putea adapta lucrului într-un birou, niciodată şi nicăieri. De fapt, ținând cont de cât de mult râvnisem inițial slujba asta, am fost mai degrabă surprins de uşurarea, ba chiar vioiciunea cu care mi-am acceptat concedierea după numai cinci luni. În 1947, găseai greu de lucru, mai ales în domeniul editorial, dar norocul îmi scosese în cale o angajare la una dintre cele mai mari edituri, unde fusesem numit „redactor adjunct” – un eufemism pentru cititor de manuscrise. Că angajatorul era stăpânul absolut în zilele acelea, când dolarul era un bun mult mai prețios decât este acum, se poate deduce şi din salariul meu dezolant – patruzeci de dolari pe

---

[4] Puturosul – *stink* înseamnă a puți (lb. engleză).

săptămână. Scăzând taxele, asta însemna că anemicul cec plasat pe biroul meu în fiecare vineri de femeia mică şi cocoşată care se ocupa de statul de plată reprezenta în realitate un onorariu de puțin peste nouăzeci de cenți pe oră. Însă eu nu fusesem nicidecum descurajat de faptul că aceste simbrii de *coolie*[5] se plăteau la una dintre cele mai puternice şi prospere edituri din lume; tânăr şi plin de resurse, mi-am abordat slujba – cel puțin, la începuturi – cu sentimentul scopului nobil; şi, de altfel, în compensație, munca permitea țeserea iluziilor magice: prânzul la „21”[6], cina cu John O'Hara[7], întâlniri cu scriitoare mature şi sclipitoare, dar obsedate de carnal, topindu-se la flacăra perspicacității mele redacționale şi aşa mai departe.

Curând, mi s-a arătat că nimic din toate acestea n-avea să se întâmple. În primul rând pentru că, deşi editura – care înflorise în principal din manuale industriale, cursuri şi zeci de gazete tehnice în domenii dintre cele mai variate şi mai absconse, de la creşterea porcilor până la ştiința conservării morților la morgă şi la extrudarea maselor plastice – publica doar secundar romane şi lucrări de nonficțiune, având deci nevoie de munca unui neofit estetician ca mine, lista autorilor publicați de ea n-ar fi putut atrage atenția cuiva preocupat serios de literatură. Când am sosit eu, de pildă, cei doi autori mai cu seamă promovați erau un amiral în retragere al flotei din al Doilea Război Mondial şi un fost informator comunist cu reputație pătată, a cărui mea culpa, scrisă de fapt de negrişori, se situa confortabil la mijlocul listei de bestselleruri. Nici urmă de vreun autor de talia lui John O'Hara (cu toate că aveam idoli literari mult mai cunoscuți, O'Hara reprezenta pentru mine genul de scriitor cu care un tânăr redactor şi-ar fi dorit să iasă la o băută). În plus, mai era şi latura deprimantă a muncii care-mi fusese

---

[5] Coolie – zilier prost plătit în Orient Qb. engleză).

[6] Clubul 21 – faimos club, bar şi restaurant newyorkez, frecventat de toți preşedinții americani, începând de la Roosevelt, şi de numeroase vedete, magnați şi personalități.

[7] John Henry O'Hara (1905-1970), scriitor american, personalitate incendiară şi controversată, cunoscut întâi pentru nuvelele sale şi devenit, apoi, romancier de bestselleruri precum *Appointment in Samarra* (1934) şi *Butterfield* 8 (1935), artizan al dialogurilor, fin observator al stării sociale şi critic acid al diferențelor de clasă.

distribuită. La vremea aceea, McGraw-Hill & Company (căci aşa se numea editura unde mă angajasem) era lipsită de orice *éclat*[8] literar, căci punea de atâta vreme în circulaţie greoaiele sale tratate de tehnologie, încât micul departament de carte comercială în care lucram eu şi care aspira la excelenţa unor edituri ca Scribner sau Knopf era socotit în breaslă drept un soi de glumă. Era ca şi cum o uriaşă corporaţie de retaileri ca Montgomery Ward sau Masters ar fi avut tupeul să înfiinţeze un salon de expoziţie cu vânzare de blănuri de vizon şi de şinşila, despre care orice cunoscător ştia că erau, de fapt, piei vopsite de biber[9] japonez.

Prin urmare, în calitatea mea de salahor pe cea mai de jos treaptă în ierarhia companiei, nu doar că mi se refuza oportunitatea de a citi manuscrise măcar acceptabile ca valoare, dar eram silit şi să-mi croiesc zilnic drum prin ficţiune şi nonficţiune de cea mai slabă factură cu putinţă – vrafuri de hârtie Hammermill, pătate de cafea şi mânjite de cerneală, a căror înfăţişare ponosită, ferfeniţită, indica de la prima privire cumplita disperare a autorului respectiv (sau a agentului său) şi, deopotrivă, rolul lui McGraw-Hill de editură la care nu apelezi decât dacă nu mai ai încotro. Dar la vârsta mea, îndopat cu atâta literatură engleză încât insistam mai ceva ca Matthew Arnold[10] ca orice cuvânt scris să exprime numai seriozitatea cea mai înaltă şi adevărul, tratam aceşti avortoni ai dorinţei debile şi singulare a o mie de străini cu dezgustul magistral şi abstract al unei maimuţe pigulindu-şi paraziţii din blană. Eram nemilos, tăios, fără remuşcări şi intolerant. De sus, din cubul meu ca de hulubărie, închis cu sticlă, la etajul al douăzecilea al sediului McGraw-Hill – un zgârie-nori verde, impresionant din punct de vedere arhitectural, dar paralizant spiritualiceşte, de pe West Fortysecond Street – îmi revărsam constant disprețul, pe care îl putea avea doar unul

---

[8] Renume, consideraţie (lb. franceză, în original).
[9] Mamifer semiacvatic care trăieşte în colonii şi a cărui blană este foarte prețioasă; castor.
[10] Matthew Arnold (1822-1888) – poet şi critic cultural foarte apreciat în țara sa natală, Marea Britanie, dar şi în Statele Unite.

care tocmai terminase de citit *Cele şapte tipuri de ambiguitate*[11], asupra acelor triste efuziuni, stivuite până sus pe biroul meu, toate înțesate de speranță şi de sintaxă scâlciată. Eu trebuia să scriu o prezentare rezonabil de amănunțită pentru fiecare manuscris propus editurii, indiferent cât de proastă ar fi fost cartea. La început, a fost o distracție şi îmi făceau o reală plăcere răutatea şi răzbunarea pe care le puteam abate asupra acelor manuscrise. Dar, după o vreme, invariabila lor mediocritate m-a făcut să-mi pierd interesul şi să devin plictisit de monotonia slujbei mele, sătul şi de fumatul țigară după țigară, şi de priveliştea învăluită în smog a Manhattanului, şi de redactarea unor referate dure precum cel de mai jos, pe care l-am păstrat intact din acele vremuri sterpe şi deprimante. Îl transcriu cuvânt cu cuvânt, fără înfrumusețări:

Înaltă creşte orzoaica-de-baltă, de Edmonia Kraus Biersticker. Ficțiune.

Dragoste şi moarte printre dunele şi smârcurile cu afini din sudul statului New Jersey. Tânărul erou, Willard Strathaway, moştenitorul unei mari averi obținute din comercializarea afinelor şi proaspăt absolvent al Universității Princeton, se îndrăgosteşte nebuneşte de Ramona Blaine, fiica lui Ezra Blaine, un socialist de odinioară şi liderul unei greve a culegătorilor de afine. Intriga e prețioasă şi complicată, construită în mare măsură pe marginea unei presupuse conspirații din partea lui Brandon Strathaway – tatăl magnat al lui Willard – pentru a se descotorosi de bătrânul Ezra, al cărui cadavru oribil mutilat este într-adevăr găsit într-o dimineață în măruntaiele unei maşini de recoltat afine. Aceasta conduce la învinuiri aproape ucigătoare între Willard – descris ca având „o minunată înclinare princetoniană a capului, pe lângă o considerabilă grație felină” – şi orfana Ramona, „mlădia ei suplețe abia mascând talazul de mare voluptate care pândea dedesubt”.

---

[11] Lucrarea britanicului William Empson (1906-1984), cu un deosebit impact asupra criticii secolului al XX-lea şi care a stat la baza întemeierii şcolii literare a Noii Critici.

Absolut oripilat chiar şi acum, când scriu, nu pot spune decât că acesta s-ar putea să fie cel mai prost roman aşternut vreodată pe hârtie de o femeie sau lighioană. De refuzat cât se poate de repede.

O, tânăr deştept şi îngâmfat ce eram! Cu cât nesaț priveam şi chicoteam în timp ce evisceram aceşti mieluşei neajutorați, defavorizați şi subliterari. Nu mă sfiam nici să-i dau câte un mic ghiont în coaste editurii McGraw-Hill şi apucăturii sale de a publica gunoaie de cărți „distractive", din care se puteau citi extrase în reviste precum *Readers's Digest*, în schimbul unui avans gras (deşi ironiile mele au contribuit, probabil, la căderea mea).

Femeia instalatorului, de Audrey Wainwright Smilie. Nonficțiune.

Singurul lucru valabil în această carte este titlul, suficient de interesant şi vulgar în acelaşi timp pentru a-şi face loc în politica editorială a McGraw-Hill. Autorul este o femeie adevărată, căsătorită – aşa cum o indică timid titlul – cu un instalator, care locuieşte într-un cartier mărginaş din Worcester, Massachusetts. Complet lipsite de haz, deşi căznindu-se să stârnească râsul pe fiecare pagină, aceste visări cu ochii deschişi specifice unei analfabete sunt o încercare de a da o aură romantică unei existențe care trebuie să fie oribilă, autoarea punând semn de egalitate între vicisitudinile comice din căsnicia ei şi acelea din casa unui neurochirurg. Asemenea unui doctor, subliniază ea, un instalator este chemat zi şi noapte la datorie; asemenea unui doctor, un instalator are o activitate complexă şi care implică expunerea la viruşi; şi amândoi vin adesea acasă mirosind urât. Titlurile capitolelor ilustrează cel mai bine calitatea umorului, pentru care şi un cuvânt ca scatologic ar fi prea blând pentru a-l descrie: „Dubă-dabă-dadă, blonda din cadă"; „Scurgerea prin nervi" (*Scurgere*. V-ați prins?); „Vremurile trag apa"; „Studiu în căcăniu" etc. Acest manuscris a sosit deosebit de lipicios şi mototolit, fiindcă a mai fost trimis – după cum ne spune autoarea într-o scrisoare – şi la Harper, Simon & Schuster, Knopf,

Random House, Morrow, Holt, Messner, William Sloane, Rinehart şi încă vreo opt altele. În aceeaşi scrisoare, autoarea menționează disperarea sa în legătură cu acest manuscris – în jurul căruia gravitează acum întreaga ei viață – şi (nu glumesc) adaugă o amenințare voalată cu sinuciderea. Ar trebui să mă feresc de-a fi responsabil pentru moartea cuiva, dar este imperios necesar ca această carte să nu vadă niciodată lumina tiparului. *Se refuză*! (De *ce trebuie să citesc la nesfârşit căcaturi din astea*?)

N-aş fi fost niciodată în stare să fac remarci ca aceasta din urmă, nici să bat apropouri atât de grosolane la practicile editurii McGraw-Hill dacă superiorul meu direct, redactorul care-mi citea toate rapoartele, nu mi-ar fi împărtăşit dezamăgirea față de firma care ne angajase şi față de tot ce reprezenta acel uriaş şi insensibil imperiu. Redactorul, un irlandez cu ochi adormiți, inteligent, resemnat, dar în esență amabil, pe nume Farrell, lucrase ani de-a rândul pe la diverse publicații de-ale editurii McGraw-Hill, precum *Revista Cauciucului Expandat*, *Lumea Proteticii*, *Actualitatea Pesticidelor*, *Mineritul de Suprafață American*, până când, pe la vreo cincizeci şi cinci de ani, fusese scos la scăldat în apele mai calme, departe de iureşul industrial, ale departamentului de carte comercială, unde îşi umplea orele de program pufăind dintr-o pipă, citind Yeats[12] şi Gerard Manley Hopkins[13], aruncând o privire îngăduitoare pe referatele mele şi, cred eu, visând cu nesaț la o pensionare grabnică şi o retragere în cartierul Ozone Park. Departe de a-l ofensa, ironiile mele la adresa conducerii McGraw-Hill, de regulă, îl amuzau, ca şi tonul general al referatelor mele. Farrell căzuse de mult pradă toropelii pasive şi lipsite de ambiție, starea în care compania, ca un soi de stup gigantic, îşi amorțea până la urmă toți angajații, chiar şi pe arivişti. Şi de vreme ce ştia că şansele mele de a găsi un manuscris

---

12 William Butler Yeats (1865-1939), poet şi dramaturg irlandez, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1923.
13 Gerard Manley Hopkins (1844-1889), poet şi preot iezuit englez, unul dintre cei mai apreciați artişti ai epocii victoriene.

publicabil sunt mai mici de una la mie, cred că socotea că n-ar fi nimic rău dacă mă distram şi eu puțin. Păstrez şi acum, ca pe o comoară, unul dintre cele mai lungi referate ale mele (dacă nu cel mai lung), în principal pentru că s-ar putea să fie singurul pe care l-am scris cu un soi de compasiune.

Harald Haarfager, o Saga, de Gundar Firkin. Poezie.

Gundar Firkin nu este un pseudonim, ci un nume real. Multe nume de scriitori proşti îți sună ciudat sau ți se par născocite până când descoperi că sunt chiar numele lor. Să însemne asta ceva? Manuscrisul *Harald Haarfager, o Saga* nu a sosit prin poştă nesolicitat, nici prin vreun agent, ci mi-a fost predat de către autorul însuşi. Firkin şi-a făcut apariția în anticameră în urmă cu vreo săptămână, cărând o cutie cu manuscrisul şi două geamantane. Domnişoara Meyers a spus că îşi exprimase dorința să discute cu un redactor. Om la vreo şaizeci de ani, aş zice eu, oarecum gârbovit, dar voinic, de statură mijlocie; cu fața brăzdată de riduri precum unul care duce o viață în aer liber, cu sprâncene stufoase, încărunțite, gură blândă şi o pereche de cei mai trişti, bătrâni şi nostalgici ochi pe care mi-a fost dat să văd vreodată. Purta o şapcă neagră de piele, ca de fermier, cu clapete prinse în creştet care se pot lăsa, la nevoie, peste urechi, şi o jachetă groasă de ploaie, cu un guler de lână. Avea nişte mâini enorme, cu nodurile degetelor proeminente şi roşii. Îi curgea puțin nasul. A spus că vrea să lase manuscrisul. Arăta foarte obosit şi când l-am întrebat de unde venea, a zis că sosise chiar *în ceasul acela* la New York după ce călătorise *cu autobuzul* trei zile şi patru nopți dintr-o localitate numită Turtle Lake[14], din Dakota de Nord. Doar ca să predea manuscrisul? l-am întrebat eu, iar el a răspuns da.

Apoi m-a informat, fără să i-o cer, că McGraw-Hill era prima editură pe care o vizita. Asta m-a uluit, întrucât firma asta este rareori prima pe lista preferințelor, chiar şi printre autorii ca Gundar Firkin care nu prea ştiu cum

---

[14] Lacul Broaştei-țestoase (lb. engleză).

stau lucrurile. Când l-am întrebat cum de făcuse această extraordinară alegere, mi-a răspuns că fusese într-adevăr un noroc. Nu-şi propusese să vină neapărat la McGraw-Hill. Însă când autobuzul lui făcuse o oprire de câteva ore în Minneapolis, el trecuse pe la compania de telefoane, unde aflase că poate găsi exemplare din *Paginile Aurii ale Manhattanului*. Cum nu voise să facă o asemenea barbarie încât să rupă o pagină, petrecuse vreo oră şi ceva copiind cu un creion numele şi adresele zecilor de edituri din New York City. Plănuise să le ia în ordine alfabetică – începând, cred, cu Appleton – şi să continue până la cea din urmă de pe listă, Ziff-Davis. Însă când, la sfârşitul călătoriei, chiar în dimineața aceea, ieşise din stația de autobuz Port Authority, la numai o stradă distanță spre est, îşi ridicase privirile spre cer şi dăduse cu ochii de monolitul verde-smarald al bătrânului McGraw, cu panoul său intimidant: McGRAW-HILL. Aşa că venise direct aici.

Bietul bătrân părea atât de ostenit şi de zăpăcit – mai târziu, mi-a spus că nu pusese niciodată piciorul la est de Minneapolis – încât mi-am zis că măcar l-aş putea duce jos, la bufet, să-i dau o cafea. În timp ce stăteam la masă, mi-a povestit câte ceva despre el. Era fiul unor imigranți norvegieni – numele original fiind Fir king, dar, nu se ştie cum, g-ul căzuse – şi toată viața lui fusese fermier, cultivator de grâu, lângă oraşul său natal, Turtle Lake. În urmă cu douăzeci de ani, pe când avea el patruzeci, o companie minieră descoperise un zăcământ uriaş de cărbune sub pământurile lui şi, cu toate că nu începuse săpăturile, negociase o închiriere pe termen lung a proprietății, ceea ce avea să-l scutească de orice grijă bănească pentru tot restul zilelor. Omul era burlac şi prea obişnuit cu modul lui de trai ca să nu se mai ocupe de fermă, dar de acum avea răgazul să se apuce, în sfârşit, de un proiect drag inimii lui. Şi aşa s-a făcut că a început să scrie un poem epic despre unul dintre strămoşii lui norvegieni din secolul al XIII-lea, Harald Haarfager, care fusese conte sau prinț, sau ceva de genul ăsta. Nu-i nevoie să mai spun că, la auzul acestei veşti proaste, mi s-a strâns inima şi, deopotrivă, mi s-a şi frânt. Însă mi-am păstrat o mină netulburată, în timp ce el bătea uşurel cu palma în cutia manuscrisului, spunând: „Da, domnule.

Douăzeci de ani de muncă. Şi iată-l. E chiar aici".

După aceea, starea de spirit mi s-a schimbat. În pofida înfăţişării de ţăran, era inteligent şi *foarte* coerent. Părea să fi citit foarte mult – în principal mitologie nordică – deşi romancierii săi preferaţi erau Sigfried Undset, Knut Hamsun şi viguroşii autori din Midwest, Hamlin Garland şi Willa Gather. Şi dacă aveam să descopăr totuşi un geniu încă necizelat? La urma urmelor, chiar şi un mare poet ca Whitman şi-a făcut apariţia ca un aiurit, un poet ambulant care încerca să-şi vândă pretutindeni manuscrisul nătâng. Oricum, după o lungă discuţie (începusem să-i spun pe nume, Gundar), am declarat că aş fi bucuros să-i citesc lucrarea, cu toate că trebuise să-l previn că McGraw-Hill nu era deosebit de „tare" în domeniul poeziei, după care am luat liftul şi-am urcat din nou în birou. Atunci s-a petrecut grozăvia, în timp ce-mi luam rămas-bun şi-i spuneam că înţelegeam cât de nerăbdător trebuie să fie să primească un răspuns după douăzeci de ani de muncă, aşa că voi încerca să-i citesc manuscrisul cu atenţie şi să-i comunic părerea mea în câteva zile, am observat că se pregătea să plece cu numai unul dintre geamantanele sale. Când i-am atras atenţia, el a zâmbit, şi-a întors spre mine ochii aceia gravi, nostalgici, bântuiţi, de muntean din hinterland[15], şi a spus: „O, credeam că v-aţi dat seama – în celălalt geamantan e restul manuscrisului meu".

Vorbesc *serios*, trebuie să fie cea mai lungă operă literară scrisă vreodată de mâna unui om. Am dus-o până la secţia de expediţie prin poştă şi băiatul de acolo a cântărit-o: 15,5 kilograme, şapte topuri de hârtie Hammermill Bond a câte 2,2 kilograme fiecare, un total de 3.850 de pagini bătute la maşină. Saga în sine este compusă într-o engleză aparte; ai crede că a fost scrisă de Dryden[16] ca să-l parodieze pe Spencer[17], dacă n-ai şti cumplitul adevăr: omul care, în toate nopţile şi zilele acelea din cei douăzeci

---

[15] *Hinterland* este un termen antropo-geografic şi desemnează o regiune „de la ţară", puţin locuită, deseori cu o infrastructură slabă, cu alte cuvinte, înapoiată.
[16] John Dryden (1631-1700), poet, dramaturg şi critic literar englez.
[17] Edmund Spencer (1552-1599), poet englez, cunoscut în special pentru poemul Regina

de ani petrecuți în friguroasa stepă a Dakotei, visând la străvechea Norvegie, n mâzgălit neîncetat pe hârtie, în timp ce vântul descătuşat dinspre Saskatchewan urla, culcând grâul la pământ:

O, tu, mărit conducător de oaste, HARALD, adâncă e durerea ta!
Unde-s buchetele de flori cu care ea te-mpodobea?

Holteiul îmbătrânit ajungând la strofa cu numărul 4.000, în timp ce ventilatorul electric agită aerul înăbuşitor de fierbinte al preriei:

Cântați acum, voi, troli şi nibelungi, dar nu cântările
Pe care HARALD le-a plăsmuit spre a ei cinstire.
Ci-n bocet vă schimbați baladele:
O, mult prea crud blestem!
Acum e timpul de-a muri, nu, timpu-acest a fost demult:
O, vers de jale!

Îmi tremură buzele, mi se tulbură vederea, nu mai pot continua. Gundar Firkin se află la Hotel Algonquin (unde şi-a luat o cameră la sugestia mea nemiloasă), aşteptând un telefon pe care eu sunt prea laş ca să-l dau. Decizia este de a refuza manuscrisul cu regret, ba chiar cu un soi de mâhnire adâncă.

Fie că standardele mele erau mult prea ridicate, fie calitatea cărților era mult prea scăzută, în orice caz, nu-mi amintesc să fi recomandat spre publicare nici măcar una dintre lucrările care mi-au fost supuse atenției de-a lungul celor cinci luni în care am lucrat la McGraw-Hill. Dar, într-adevăr, există o doză de ironie în faptul că singura carte pe care eu am refuzat-o şi care, după ştiința mea, şi-a găsit mai târziu un editor n-a zăcut în anonimat şi necitită. De atunci încoace mi-am imaginat nu o dată reacția lui Farrell

---

Zânelor.

sau a vreunuia dintre şefi când această carte a apărut sub sigla unei edituri din Chicago, la aproape un an după ce părăsisem sufocantele teancuri de maculatură de la McGraw-Hill. Cu siguranță, referatul meu a rămas înregistrat în memoria cuiva din eşalonul superior şi la fel de sigur acea persoană cu vechime în firmă s-a dus la arhivă şi numai Dumnezeu ştie cu ce amestec de sentimente, de la descurajare la pierdere ireparabilă, a recitit avizul meu de respingere, cu oratoria sa fudulă, pedantă şi catastrofală.

...aşadar reprezintă, întru câtva, o uşurare, după aceste luni chinuitoare, să descoperi un manuscris conținând o proză cu stil care nu-ți dă frisoane, dureri de cap sau greață, iar din această privință lucrarea merită laude. Ideea unor oameni plutind în derivă pe o plută este oarecum atractivă. Dar în cea mai mare parte nu este decât un lung, solemn şi plicticos voiaj pe Pacific, mai potrivit, în opinia mea şi după drastice prescurtări, pentru o revistă ca *National Geographic*. Poate c-o să-l cumpere vreo editură universitară, dar categoric nu este pentru noi.

Astfel l-am tratat eu pe marele clasic al aventurii moderne, pe *Kon-Tiki*[18]. Abia multe luni mai târziu, urmărind cum cartea aceasta rămâne, de necrezut, prima pe lista de bestselleruri săptămână după săptămână, am fost în stare să-mi analizez orbirea de care suferisem, spunându-mi că, dacă McGraw-Hill m-ar fi plătit cu mai mult de nouăzeci de cenți pe oră, poate că aş fi fost mai sensibil la conexiunea dintre cărțile bune şi profitul ignobil.

Acasă pentru mine la vremea aceea însemna o odăiță înghesuită, de vreo doi metri jumătate pe patru metri jumătate, într-o clădire de pe West

---

[18] *Kon-Tiki* a fost pluta folosită de exploratorul şi scriitorul norvegian Thor Heyerdahl în expediția sa din 1947 cu care a traversat Pacificul din America de Sud până la insulele polineziene. Cartea pe care a scris-o mai târziu, intitulată *Kon-Tiki* (numele vechi al zeului incas al Soarelui, Viracocha), a primit premiul pentru cel mai bun documentar.

Eleventh Street, în Village[19], numită University Residence Club. Fusesem ademenit spre imobilul acesta, la sosirea mea în New York, nu doar de numele său – care evoca un soi de camaraderie de tip Ivy League[20] mese de postav verde pentru petrecerea timpului liber, încărcate cu reviste şi trimestriale politice ca *New Republic* şi *Partisan Review*, şi lachei bătrâiori în livrele, ducând grăbiți mesaje şi servindu-te cu tot ce aveai nevoie –, dar şi de chiriile mici: zece dolari pe săptămână. Partea cu Ivy League a fost, desigur, o iluzie imbecilă. University Residence Club era doar cu o câtime mai răsărită decât un adăpost de noapte pentru săraci, diferențiindu-se de locurile de cazare din Bowery[21] numai prin intimitatea nominală asigurată de o uşă încuiată. În aproape orice altceva, inclusiv tariful, exista doar o foarte subtilă deosebire față de un azil de noapte.

În mod paradoxal, amplasarea imobilului era admirabilă, aproape şic. De la unica fereastră acoperită cu o crustă groasă de jeg a odăii mele, care dădea în spatele clădirii, mă puteam uita în grădina fermecătoare a unei case de pe West Twelfth Street şi, uneori, îi zăream pe cei despre care credeam că sunt proprietarii grădinii – un tinerel în costum de tweed, pe care mi-l imaginam a fi o stea în devenire la *The New Yorker* sau la *Harper's*[22], şi soția lui, o blondă vioaie şi uimitor de bine făcută, care se fâțâia prin grădină în pantaloni largi sau în costum de baie, amuzându-se să se joace din când în când cu un ogar afgan ridicol, extrem de ferchezuit, sau stând tolănită într-un hamac Abercrombie & Fitch, unde o posedam până la extenuare, săgetând-o cu priviri pofticioase țepene, neauzite, lente şi precise.

Fiindcă pe atunci sexul său, mai curând, absența lui şi această insolentă şi splendidă grădină mică – împreună cu cei care o populau –

---

[19] Greenwich Village – cartier rezidențial în vestul Manhattanului, preferat de artişti şi scriitori.

[20] Un grup de opt universități (Brown, Columbia, Cornell, Dartmouth College, Harvard, Princeton, Universitatea din Pennsylvania şi Yale) care se bucură în Statele Unite de acelaşi prestigiu academic şi social ca Oxford şi Cambridge în Marea Britanie.

[21] La vremea aceea, cartier promiscuu, cu hoteluri, taverne şi prăvălii ieftine, frecventat de marinari, negri şi imigranți fără ocupație, femei uşoare şi homosexuali.

păreau să se contopească simbolic, îmi făceau şi mai insuportabil degeneratul University Residence Club şi îmi accentuau sărăcia şi situaţia de proscris abandonat în pustie. Clienţii imobilului, exclusiv bărbaţi, majoritatea de vârstă mijlocie sau mai bătrâni, indivizi fără ocupaţie din Village şi rataţi la numai un pas de-a se prăbuşi definitiv în cartierul săracilor, emanau un iz acru de vin şi disperare când treceam pe lângă ei, pe culoarele strâmte şi scorojite. Nici vorbă de portar bătrân şi îndatoritor, ci o serie de funcţionari reptilieni, fiecare având culoarea coclelii a făpturilor lipsite de lumina soarelui, care făceau de pază peste vestibulul unde un bec mic pâlpâia anemic din tavan; ei operau, de asemenea, singurul lift scârţâitor şi tuşeau mult, şi se scărpinau în nefericirea lor hemoroidală în timpul interminabilei ascensiuni până la cel de-al treilea cât şi la chilia mea, între pereţii căreia, noapte de noapte, în acea primăvară, mă închideam ca un anahoret pe jumătate nebun. Fusesem silit de împrejurări să accept starea aceasta, nu doar pentru că nu aveam bani în plus pentru distracţii, ci şi pentru că, în calitate de nou-venit în metropolă, izolat nu atât din timiditate cât din pură mândrie, eram lipsit şi de oportunităţi, şi de iniţiativa de a-mi face prieteni. Pentru prima oară în viaţa mea, care ani de-a rândul fusese gregară uneori până la idioţenie, descopeream suferinţa solitudinii nedorite. Ca un delincvent aruncat deodată într-o carceră, m-am trezit consumându-mi grăsimile nearse din rezervele interne pe care nici nu ştiusem că le aveam. În University Residence Club, la amurg, în luna mai, în timp ce urmăream cel mai mare gândac de bucătărie văzut în viaţa mea traversând exemplarul meu din *Proza şi poezia lui John Donne*, *Opere complete*, m-am trezit dintr-odată faţă în faţă cu singurătatea şi am decis că avea într-adevăr o faţă nemiloasă şi hâdă.

Aşa se face că, în lunile acelea, programul meu de seara varia foarte rar. Ieşind din sediul McGraw-Hill la ora cinci, luam trenul subteran (o

---

22 Reviste literare newyorkeze de prestigiu.

fisă[23]) de la Eight Avenue până la Village Square, unde, după ce coboram, mergeam neabătut la magazinul de delicatese şi cumpăram cele trei cutii de bere Rheingold pe care mi le permitea conştiința mea severă şi bugetară. De acolo, mă duceam în cămăruța mea, unde mă întindeam pe salteaua dură şi denivelată, cu cearşafurile ei trăsnind a Clorox, de atâtea ori spălate că deveniseră transparente, şi citeam până când şi ultima bere se încălzea – în jur de o oră şi jumătate, cel puțin. Din fericire, eram la acea vârstă când lectura era încă o pasiune şi, din această pricină, în afară de o căsătorie fericită, cea mai bună metodă posibilă prin care să ții singurătatea absolută la distanță. Altfel n-aş fi reuşit să trec prin toate acele seri interminabile. Dar eram un cititor care se lăsa furat de lectură şi, în plus, nemaipomenit de eclectic, cu o afinitate pentru cuvântul scris – aproape orice cuvânt scris – atât de excitantă încât friza eroticul. Şi vorbesc la modul propriu, iar dacă nu mi-aş fi comparat însemnările cu ale altor câțiva care au mărturisit c-au împărtăşit aceeaşi sensibilitate deosebită în tinerețile lor, ştiu că aş risca acum să fiu luat peste picior sau să nu fiu crezut când afirm că îmi pot aminti de o vreme în care perspectiva de a-mi petrece o jumătate de oră cu o *Carte de telefoane* în brațe îmi provoca o uşoară totuşi observabilă, erecție.

În orice caz, citeam – *Sub vulcan*[24] a fost doar una dintre cărțile despre care îmi amintesc că m-au ținut captiv în perioada aceea –, iar pe la opt sau nouă seara ieşeam să-mi iau cina. O, ce mai cină! Cât de viu păstrez şi acum amintirea gustului grăsimii rămase pe cerul gurii după antricotul Salisbury de la Bickford's sau al omletei de la Ricker's, în care, într-o seară, să leşin nu alta, am găsit o pană verzuie, aproape imaterială, şi un cioc embrionic. Sau zgârciurile încorporate ca o tumoare îndărătnică în cotletele de miel de la Athens Chop House, cotletele însele având gust de oaie bătrână, piureul de cartofi lipicios, rânced, în mod clar reconstituit cu şiretenie grecească din surplusul deshidratat al proviziilor guvernamentale

---

[23] Monedă de cinci cenți.
[24] Roman al poetului şi prozatorului englez Malcolm Lowry (1909-1957).

şterpelite din vreun depozit. Dar eram la fel de puțin cunoscător într-ale gastronomiei newyorkeze cum eram şi într-o mulțime de alte lucruri şi avea să treacă mult până să învăț că masa cea mai bună în oraş, pentru mai puțin de un dolar, însemna doi hamburgeri şi o felie de plăcintă la White Tower.

Întors în odăița mea, înşfăcam lacom câte o carte şi mă cufundam din nou într-un simulacru de realitate, citind până spre dimineață. În mai multe rânduri totuşi am fost silit să fac ceea ce ajunsesem să privesc cu scârbă drept „tema pentru acasă", adică să compun textele de supracopertă pentru cărțile care urmau să apară la McGraw-Hills. De altfel, îmi amintesc că fusesem angajat, în primul rând, din pricina unui astfel de text, pe care îl scrisesem, de probă, pentru un volum deja publicat de McGraw-Hill, *Istoria clădirii Chrysler*. Textul meu liric, dar viguros îl impresionase pe Farrell într-atât încât nu numai că acționase ca un important factor de decizie pentru a-mi acorda mie postul, dar în mod clar îl făcuse să creadă că aş mai fi putut produce miracole de acelaşi calibru şi pentru cărțile în curs de apariție. Cred că asta a fost una dintre marile dezamăgiri în privința mea, anume că n-am putut repeta figura nici măcar o singură dată; întrucât, fără ştiința lui Farrell şi doar pe jumătate conştient şi pentru mine, sindromul McGraw-Hill de disperare şi uzură se instalase deja. Fără să vreau s-o recunosc deschis, începusem să urăsc şarada mea de slujbă. Nu eram un redactor, ci un *scriitor* – un scriitor cu aceeaşi ardoare şi aripi gata să se înalțe în zbor ca Melville, sau Flaubert, sau Tolstoi, sau Fitzgerald, care aveau puterea să-mi smulgă inima din piept şi să păstreze bucățele din ea şi care, noapte de noapte, separat şi laolaltă, mă conjurau spre aceeaşi profesie, inegalabil îndeplinită de ei. Tentativele mele de creator de rezumate pentru supracoperți mă umpleau de un sentiment de degradare, mai ales când cărțile pe care eram însărcinat să le laud reprezentau nu literatură, ci antipodul, diametral opusul, comerțul. Iată un fragment dintr-o prezentare pe care n-am fost în stare să o termin:

Precum povestea sentimentală a hârtiei stă în centrul istoriei visului american, la fel şi numele Kimberly-Clark este în centrul istoriei hârtiei. La început o umilă întreprindere în somnorosul târg Neenah, de pe malul unui lac din Wisconsin, Kimberly-Clark Corporation este astăzi unul dintre veritabilii giganți ai lumii industriei hârtiei, cu fabrici în 13 state şi opt țări străine. Răspunzând unei Humedenii de nevoi omeneşti, multe dintre produsele sale – cel mai faimos fiind, fără îndoială, Kleenex[25] – au devenit atât de familiare încât denumirile lor au ajuns cuvinte uzuale în vorbirea curentă…

Pentru un paragraf ca acesta pierdeam ore întregi. Să spun „fără îndoială, Kleenex" sau „indubitabil"? „Sumedenie" de nevoi omeneşti sau „puzderie"? „O grămadă"? „Nenumărate"? În timpul compunerii acestuia, mă plimbam absorbit în gânduri prin celula mea, emițând vocabule mormăite, nedesluşite, în timp ce mă luptam cu ritmurile prozei şi îmi înăbuşeam o stăruitoare poftă de a mă masturba, care, din nu ştiu ce motive, însoțea întotdeauna îndeplinirea acestei atribuții. În cele din urmă, cedând presiunii furiei, mă trezeam spunând „Nu! Nu!", cu voce tare, vorbind la pereții din rigips, apoi mă repezeam la maşina de scris unde, chicotind răutăcios, dactilografiam rapid o variațiune infantilă, dar binecuvântat purgativă:

Statisticile Kimberly-Clark sunt copleşitoare:

— S-a estimat că, în decursul unei singure luni de iarnă, dacă toți mucii suflați în şervețelele Kleenex în Statele Unite şi Canada ar fi întinşi pe terenul de sport de la Yale Bowl, stratul ar atinge o grosime de o jumătate de metru…

---

[25] Marcă a unei game de hârtie de toaletă care cuprinde batiste, şervețele, hârtie igienică, prosoape de hârtie şi tampoane.

— S-a calculat că, dacă numărul de vagine care folosesc Kleenex în decursul unei singure menstre de patru zile din S.U.A. ar fi înşirate orificiu după orificiu, s-ar obține un conduct suficient de lung cât să ajungă de la Boston la White River Junction, în Vermont…

În ziua următoare, Farrell, amiabil şi tolerant ca întotdeauna, cumpănea, cu zâmbet strâmb, variantele de text oferite de mine, molfăindu-şi pipa Yello-Bole, şi, după ce remarca „nu e chiar ceea ce cred eu că aveam noi în minte", rânjea înțelegător şi mă ruga să binevoiesc să mai încerc. Şi pentru că nu eram pierdut cu desăvârşire, probabil fiindcă etica prezbiteriană încă mai exercita o rămăşiță de influență asupra mea, mai încercam o dată, în aceeaşi noapte – şi încercam cu toată convingerea şi din răsputeri, dar degeaba. După ceasuri întregi de năduşeală, mă dădeam bătut şi mă întorceam la *Ursul*[26], la *însemnări din subterană*[27] sau la *Billy Budd*[28], sau adesea mă postam jinduind la fereastră, uitându-mă lung în grădina fermecată. Acolo, în amurgul auriu de primăvară al Manhattanului, într-o atmosferă de cultură şi de belşug fără ostentație, din care ştiam că eu voi fi întotdeauna exclus, începea câte o *soirée* la soții Winston Hunnicutt, căci acesta era numele plin de ifose cu care îi botezasem eu pe proprietari. Singură pentru o clipă, blonda Mavis Hunnicutt îşi făcea apariția în grădină, îmbrăcată cu o bluză şi cu o pereche de pantaloni mulați, înfloraţi; după ce se oprea ca să arunce o privire spre cerul opalescent al serii, îşi scutura minunatul ei păr cu un ciudat şi încântător zvâcnet al capului, apoi se apleca să culeagă lalele din stratul de flori. În postura aceea adorabilă, nu-i trecea prin minte ce îi făcea celui mai singuratic redactor adjunct din New York. Dorința care mă cuprindea era incredibilă – ceva de-a dreptul acaparator, un rât răscolitor al poftei, rostogolindu-se pe zidurile înnegrite de vreme ale vechiului imobil dărăpănat, descolăcindu-se peste un gard,

---

[26] Una dintre povestirile care alcătuiesc volumul Pogoară-te, Moise, de William Faulkner.
[27] Nuvelă de F. M. Dostoievski.

mişcându-se în grăbite şi indecente serpentine până foarte aproape de posteriorul ei întors în sus, unde, într-o metamorfoză fără zgomot, înflorea strălucitor întrupându-se în mine însumi, priapic, lacom, la doar un fir de păr distanță de a exploda, şi totuşi sub control. Cu blândețe, brațele mele o cuprindeau pe Mavis şi îmi făceam palmele cupe sub sânii ei plini, atârnând liberi, îngreunați de nectar. „Tu eşti, Winston?", şoptea ea.

„Nu, sunt eu", îi răspundeam eu, amantul ei, „stai să te iau pe la spate". La care ea replica, invariabil: „O, scumpule, bine… mai târziu".

În fanteziile astea dezaxate eram împiedicat de la o copulație imediată pe hamacul Abercrombie & Fitch numai de intrarea pe neaşteptate în grădină a lui Thornton Wilder. Sau a lui e. e. cummings. Sau a lui Katherine Anne Porter. Sau a lui John Hersey. Sau a lui Malcolm Cowlez. Sau a lui John P. Marquand. Iar la acest punct – readus în fire cu un libido înțepat ca un balon – mă trezeam din nou în fereastră, savurând cu alean în inimă petrecerile de dedesubt. Căci mi se părea foarte logic că soții Winston Hunnicutt, cuplul acesta de tineri vioi şi gregari (al cărui living, din întâmplare la nivelul grădinii, îmi oferea ocazia să zăresc pentru o clipă rafturile daneze, moderne, ticsite de cărți), aveau colosalul noroc de a trăi într-o lume populată de scriitori, poeți, critici şi alte tipuri de literați; şi aşa, în acele seri, în timp ce întunericul se cernea încet, iar terasa începea să se umple de spilcuiți vorbăreți şi frumos îmbrăcați, desluşeam prin umbre fețele tuturor eroilor extraordinari şi ale eroinelor la care visasem întotdeauna, din prima clipă în care nefericitul meu spirit fusese prins în mrejele magice ale cuvântului tipărit. Încă nu întâlnisem niciun autor cu vreo carte publicată – dacă nu-l punem la socoteală pe bătrânul mizer ex-comunist, despre care am mai vorbit şi care a dat o dată buzna, din greşeală, în biroul meu de la McGraw-Hill, duhnind a usturoi şi a sudoare acră de vechi aprehensiuni – aşa că, în primăvara aceea, petrecerile de la Hunnicutt, care erau dese şi durau mult, i-au dat ocazia imaginației mele

---

28 Roman de Herman Melville.

celor mai nebuneşti zboruri fanteziste care au afectat vreodată creierul unui idolatru al iubirii lipsit de iubire. Şi iată-l pe Wallace Stevens! Şi pe Robert Lowell! Domnul acela cu mustață, privind mai curând cu fereală din pragul uşii, să fi fost chiar *Faulkner*? Se zvonise că ar fi în New York. Femeia trupeşă, cu părul strâns în coc şi cu un zâmbet permanent – cu siguranță era Mary McCarthy. Bărbatul scund, cu fața roşcovană schimonosită într-o expresie sardonică, nu putea fi decât John Cheever. Odată, în lumina amurgului, o voce ascuțită de femeie strigase „Irwin!”[29] şi, în timp ce numele se ridica plutind prin aer până la jegosul meu foişor de observație, am simțit că-mi stă inima-n loc. Era, într-adevăr, prea întuneric să pot fi sigur, iar el era cu spatele la mine, dar oare să fi fost chiar cel care scrisese *Fetele în rochii de vară*, bărbatul acela musculos şi îndesat, care stătea între două fetişcane, ce-l sorbeau din priviri, cu fețele întoarse în sus, spre el, ca două corole de flori?

Toți aceşti oaspeți de seară de la soții Hunnicutt, îmi dau seama acum, trebuie să fi lucrat în domeniul publicității, sau pe Wall Street, sau în altă profesie găunoasă, dar pe atunci eram de neclintit în țeserea iluziilor mele. Într-o seară totuşi, chiar înainte de expulzarea din imperiul McGraw-Hill, am trăit o violentă răsturnare de sentimente, care m-a făcut să nu-mi mai arunc niciodată privirile în grădină. Îmi ocupasem postul de observație obişnuit la fereastră şi stăteam cu ochii ațintiți pe posteriorul familiar al lui Mavis Hunnicutt, în timp ce ea-şi executa micile figuri care mi-o făcuseră atât de dragă – trăgându-şi smucit de bluză şi dându-şi pe spate cu un deget o buclă blondă rebelă, în timp ce vorbea cu Garson McCullers şi cu un personaj palid la înfățişare, mândru, care părea englez şi care clipea des ca un miop – evident, Aldous Huxley. Despre ce, Doamne iartă-mă, vorbeau? Sartre? Joyce? Vinuri vechi? Locuri de petrecut vacanța de vară în sudul Spaniei? Bhagavad-Gita? Nu, vorbeau, pur şi simplu, despre împrejurimile reşedinței lor – împrejurimile *de aici* –, căci pe chipul lui Mavis se zugrăvise

---

[29] Irwin Shaw (1913-1984), prestigios scriitor american.

o expresie de plăcere şi de însufleţire în timp ce arăta în jur, spre zidurile îmbrăcate în iederă ale grădinii, miniatura de gazon, fântâna arteziană, miraculosul răzor de lalele în strălucitoarele lor culori flamande, aici, printre aceste sumbre măruntaie urbane. „Numai dacă…", păru ea să spună, expresia devenindu-i crispată de enervare. „Numai dacă…" Şi atunci se răsuci rapid pe jumătate, ridicând spre University Residence Club un pumn mic, un pumnişor drag, atât de limpede mânios, agitându-l cu atâta furibundă cruzime, încât nu-mi venea să cred că nu-l vârâ la niciun centimetru sub nasul meu. M-am simţit ca în lumina unui reflector şi, în tristeţea care-mi zbuciuma pieptul, am fost sigur că-i pot citi pe buze: „Numai dacă monstruozitatea aia afurisită n-ar fi aici, cu toţi scârboşii ăia iscodindu-ne!"

Dar chinurile mele pe Eleventh Street nu erau sortite să mai dureze. Ar fi fost plăcut să cred că slujba mea fusese compromisă din pricina episodului *Kon-Tiki*. Însă declinul norocului meu la McGraw-Hill a început odată cu numirea altui redactor-şef, pe care în secret îl poreclisem Viezurele – aproape o anagramă a numelui său adevărat[30]. Viezurele fusese detaşat la noi ca să dea departamentului un plus din prestanţa de care ducea mare lipsă. La vremea respectivă, era cunoscut în lumea editorială mai ales pentru asocierea cu Thomas Wolfe, căruia îi devenise redactor, după ce acesta încetase colaborarea cu Scribner's şi cu Maxwell Perkins, iar după moartea scriitorului ajutase la asamblarea într-o oarecare ordine cronologică şi literară a colosalei mase a operei lui rămase nepublicate. Cu toate că Viezurele şi cu mine eram amândoi din Sud – o legătură care, în mediul străin al New York-ului, de cele mai multe ori, tinde, iniţial, să cimenteze relaţiile dintre sudişti –, nu ne-am putut suferi din prima clipă în care ne-am văzut. Viezurele era un omuleţ chel, fără nimic plăcut, bătând spre cincizeci de ani. Nu ştiu exact ce impresie i-am făcut eu lui – fără îndoială

---

[30] în engleză, Weasel.

stilul infantil încrezut şi libertin al referatelor mele a cântărit într-o oarecare măsură la reacția lui ostilă –, dar eu, unul, l-am socotit rece, distant, lipsit de simțul umorului, cu un ego hipertrofiat şi cu purtările unuia care îşi supraevalua prosteşte realizările personale. La întrunirile staffului editorial adora să sloboadă locuțiuni ca: „Wolfe obişnuia să-mi spună…" sau „Aşa cum Tom mi-a dezvăluit, atât de elocvent, într-o scrisoare, cu puțin înainte să moară…".

Identificarea cu Wolfe era atât de completă de parcă el ar fi fost un alter ego al scriitorului – şi-asta mă chinuia cel mai rău, căci, precum nenumărați tineri din generația mea, trecusem şi eu prin supliciul venerării lui Wolfe şi aş fi dat orice să petrec măcar o seară prietenească, destinsă, cu un individ ca Viezurele, îmboldindu-l să povestească noi anecdote despre maestru, comentând cu exclamații de genul „Dumnezeule, asta-i extraordinar, domnule!" vreo povestire despre titanul adorat, despre isprăvile şi escapadele sale şi despre cele trei tone de manuscrise ale sale. Însă Viezurele şi cu mine am dat greş definitiv în a stabili un contact. Printre altele, era scrupulos de convențional şi se pliase rapid pe tiparul ordonat, clorotic şi ultraconservator al companiei McGraw-Hill. Prin contrast, eu țineam foarte mult să fiu original, în toate sensurile acestui cuvânt, şi mă simțeam dator să adopt o atitudine băşcălioasă nu doar față de întreg procesul redactării cărților înainte de publicare, pe care ochii mei obosiți îl vedeau acum limpede ca pe o corvoadă lipsită de orice glorie, ci şi față de stilul, obiceiurile şi artificiile comerțului în general. Căci McGraw-Hill era, la urma urmelor, o monstruoasă paradigmă a comerțului american. Prin urmare, cu un om ca Viezure la cârmă, ştiam că nu va trece mult până să apară necazurile şi că zilele mele la editură erau numărate.

Într-o zi, curând după ce preluase conducerea, Viezurele m-a chemat la el în birou. Avea o față ovală, bine împănată cu grăsime, şi ochi mici, neprietenoşi, asemănători cu ai viezurelui, cu care mi se părea de neconceput să fi câştigat încrederea cuiva atât de sensibil la nuanțele prezenței fizice ca Thomas Wolfe. Mi-a făcut semn să iau loc şi, după câteva

politețuri zgârcite, a trecut direct la subiect, respectiv eşecul meu desăvârşit, din punctul său de vedere, de a mă conforma anumitor caracteristici ale „profilului" editurii McGraw-Hill. Era pentru prima oară când auzeam acest cuvânt folosit cu alt sens decât de a descrie vederea laterală a chipului unei persoane şi, în timp ce Viezure vorbea, punctând detaliile, am devenit din ce în ce mai nedumerit asupra greşelilor pe care le-aş fi putut comite, fiind sigur că bătrânelul cumsecade, Farrell, nu mă ponegrise nici pe mine, nici munca mea. Dar după cum s-a dovedit, culpele mele erau atât de ținută, cât şi, tangențial, politice.

— Observ că nu porți pălărie, zise Viezure.

— Pălărie? m-am mirat eu. Păi, nu.

Întotdeauna mă lăsaseră rece acoperămintele de cap, spunându-mi doar că pălăriile trebuie să fi avut un rost al lor. Cu siguranță, de când părăsisem Puşcaşii Marini, în urmă cu doi ani, nu mă gândisem niciodată că a purta pălărie era o chestiune obligatorie. Era dreptul meu democratic să aleg şi, până în acest moment, nu mai revenisem asupra problemei.

— Toată lumea de la McGraw-Hill poartă pălărie, zise Viezure.

— Toată lumea? m-am mirat eu.

— Toată lumea, repetă el sec.

Şi, bineînțeles, cugetând la spusele lui, mi-am dat seama că era adevărat: toată lumea *chiar* purta pălărie. Dimineața, seara şi în pauza de prânz, lifturile şi holurile erau o mare de pălării săltând ca valurile, de fetru sau de paie, toate cocoțate pe scalpurile uniform rase, tunse şi frezate ale miilor de recruți băftoşi ai companiei McGraw-Hill. Era adevărat, cel puțin pentru bărbați, căci în ceea ce le priveşte pe femei – majoritatea secretare – părea să fie opțional. Afirmația lui Viezure era, aşadar, indiscutabil corectă. Ceea ce nu izbutisem eu să observ până atunci, şi observam abia în momentul acela, era faptul că portul pălăriei nu era o simplă modă, ci, într-adevăr, o obligație, o piesă indispensabilă din uniforma McGraw-Hill, la fel ca şi cămăşile Arrow încheiate până la ultimul nasture şi costumele de flanelă având croială largă Weber & Heilbroner, purtate de toată lumea din

turnul verde, de la vânzătorii de manuale şi până la redactorii veşnic anxioşi de la *Managementul Deşeurilor Solide*. În inocența mea, nu numai că nu-mi dădusem seama că fusesem mereu fără uniformă, dar chiar şi acum, când pricepeam lucrul acesta, mă încerca o reacție rebelă, un amestec de resentiment şi hilaritate, şi nu mă hotărâm cum să răspund insinuării solemne a viezurelui. Fără veste, m-am trezit că-l întreb pe Viezure, pe un ton la fel de sumbru ca şi al lui:

— Aş putea să ştiu în ce alt mod nu m-am conformat profilului?

— Nu-ți pot impune eu ce ziare să-ți faci obiceiul să citeşti şi nici nu vreau, zise el, dar nu se cuvine ca un angajat al firmei McGraw-Hill să fie văzut cu un exemplar din *New York Post*. Făcu o pauză. E doar un sfat, pentru binele tău.

Nu-i nevoie să adaug că poți citi orice doreşti, în timpul tău liber şi acasă la tine. Numai că nu pare… decent ca redactorii de la McGraw-Hill să citească publicații radicale la birou.

— Şi atunci ce ar trebui să citesc?

Aveam obiceiul ca, la prânz, să ies până pe Forty-second Street şi să-mi cumpăr ediția de după-amiază a *Post* şi un sandvici, consumându-le apoi pe amândouă în biroul meu, în timpul orei de pauză care-mi era prevăzută în program. Era singura oară când citeam ziarul în timpul zilei. Pe vremea aceea, nu eram chiar necunoscător într-ale politicii, ci mai curând un neutru, un *castrato*, şi citeam *Post* nu pentru editorialele sale liberale sau pentru articolele lui Max Lerner – care şi unele, şi altele mă plictiseau –, ci pentru stilul său cu suflu jurnalistic de oraş mare şi pentru captivantele relatări privitoare la *haute monde*[31] – mai ales acelea ale lui Leonard Lyons. Totuşi, când i-am răspuns Viezurelui, ştiam că nu aveam de gând să renunț la acel ziar la fel cum nu aveam de gând să trec pe la Wanamaker ca să-mi procur o pălărie *porkpie*[32].

---

[31] Lumea bună (lb. franceză, în original).

[32] Model de pălărie cu boruri înguste şi calota dreaptă, asemănătoare cu o plăcintă, de

— Mie îmi place *Post*, am continuat eu cu o notă de exasperare. Ce credeți că ar trebui să citesc în schimb?

— *Herald Tribune* ar fi mai potrivit, zise el, tărăgănând cuvintele ca un localnic din Tennessee, într-un mod ciudat de lipsit de orice căldură. Sau chiar *News*.

— Dar astea ies dimineața.

— Atunci ai putea încerca *World-Telegram*. Sau *Journalamerican*. Tabloidele de scandal sunt preferabile ziarelor radicale.

Până şi eu ştiam că *Post* nu era deloc radical şi chiar eram pe punctul de a-i atrage atenția, dar mi-am ținut gura. Bietul Viezure! Rece ca un peşte cum era, am simțit deodată un pic de milă pentru el, când mi-am dat seama că dârlogul cu care încerca să mă supună nu venea de la el, întrucât ceva din purtarea lui (să fi fost oare o vagă undă de scuză în glasul lui, un sudist încercând să-i întindă o mână celuilalt, într-o întârziată şi şovăielnică manifestare de simpatie?) îmi spunea că n-avea el atâta tupeu pentru directive din astea prosteşti şi sordide. Am mai văzut, de asemenea, că, la vârsta şi poziția sa, el era adevăratul deținut la McGraw-Hill, condamnat irevocabil să-i cânte în strună conducerii la chițibuşăriile, la stilul josnic şi la unica preocupare pentru bani a acesteia – un om care n-ar mai fi putut niciodată să plece –, în timp ce eu, cel puțin, aveam înaintea mea toată libertatea din lume. Mi-aduc aminte că, exact în clipa în care el pronunța acel edict disperat: „Tabloidele de scandal sunt preferabile ziarelor radicale", eu am murmurat în barbă aproape un exultant adio:

— La revedere, Viezure. La revedere, McGraw-Hill. Încă mai regret că n-am avut curajul să plec imediat. În loc de asta, am trecut la un soi de grevă prin încetinirea lucrului – *încetarea* lucrului ar fi mai corect spus. Pentru următoarele câteva zile, deşi îmi făceam apariția punctual, dimineața, şi plecam exact când bătea de cinci, grămada manuscriselor necitite de pe biroul meu creştea cu fiecare zi. La prânz, nu mai răsfoiam *Post*, ci coboram

---

unde-i vine şi numele (în traducere literală, *porkpie* înseamnă plăcintă cu carne).

până la standul de ziare din apropiere de Times Square şi cumpăram un exemplar din *Daily Worker*, din care, fără ostentație – ci cu o detaşare gravă –, citeam sau încercam să citesc, la biroul meu, aşa cum făceam de obicei, în timp ce mestecam un *kosher pickle*[33] şi un sandvici cu pastramă, savurând fiecare clipă în care puteam să joc, în această fortăreață de putere anglo-saxonă ultraconservatoare, rolul dublu al comunistului închipuit şi al evreului fictiv. Cred că mă scrântisem puțin la vremea aceea, pentru că în ultima zi de serviciu mi-am făcut apariția la birou purtând vechiul şi ponositul meu „parapiş" verde, de puşcaş marin (genul de chipiu pe care-l purta John Wayne în *Plaja de la Iwo Jima*), care îmi completa toaleta, respectiv costumul meu de bumbac cu dungulițe; şi m-am asigurat că Viezurele mă zăreşte în acest echipament absurd, la fel cum mi-am luat măsuri să aranjez lucrurile în aşa fel ca el să mă surprindă, în aceeaşi după-amiază, în gestul meu final de dezertare…

Unul dintre puținele lucruri acceptabile la McGraw-Hill fusese priveliştea pe care o aveam de la etajul al douăzecilea – o panoramă maiestuoasă a Manhattan-ului, cu monoliții, minaretele şi turlele sale, care invariabil îmi înviorau simțurile amorțite cu toate acele serbede, şi totuşi autentice, spasme de vioiciune şi de expectative roz care îi copleşesc îndeobşte pe tinerii americani provinciali. Vântul şuiera sălbatic în jurul meterezelor lui McGraw-Hill, iar unul dintre modurile mele favorite de a-mi petrece timpul liber era să las să cadă o foaie de hârtie de la fereastră şi să-i urmăresc zborul extatic şi rostogolirea prin aer, în timp ce prindea viteză, trecând peste acoperişuri şi dispărând, adesea departe, în canioanele de pe lângă Times Square, încă învârtindu-se şi ridicându-se iar şi iar.

În după-amiaza aceea, împreună cu *Daily Worker*, avusesem inspirația să cumpăr şi un tub de plastic cu soluție pentru făcut balonaşe – de genul celor cu care azi se joacă de obicei copiii, deşi pe atunci era o noutate pe

[33] Castravete murat, condimentat cu usturoi.

piață – şi, odată întors în birou, suflasem o jumătate de duzină de globuri din acestea iridescente, fragile, minunate, anticipându-le aventura în bătaia vântului cu lacomul suspans a unuia în sfârşit pe cale să-şi satisfacă o îndelung refuzată uşurare sexuală.

Eliberate unul după altul în abisul de smog, balonaşele mi-au întrecut aşteptările, îndeplinindu-mi fiecare dorință infantilă refulată de a lansa baloane până la marginile pământului. Sclipeau în lumina soarelui de după-amiază ca sateliții lui Jupiter şi erau mari cât mingile de baschet. Un capricios curent de aer le-a ridicat drept deasupra lui Eighth Avenue; au rămas suspendate acolo câteva momente care mi s-au părut interminabile, ceea ce mi-a smuls un suspin de încântare. Apoi am auzit exclamații ascuțite şi chicoteli de fete şi am văzut că un cârd de gâşte, secretare la McGraw-Hill, atrase de spectacol, stăteau aplecate peste pervazurile ferestrelor de la birourile alăturate.

Gâgâielile lor trebuie să-i fi atras atenția Viezurelui asupra reprezentației mele aeriene, căci i-am auzit vocea în spatele meu chiar în clipa în care fetele au slobozit o ultimă ovație, iar balonaşele s-au repezit într-un picaj amețitor spre răsărit, de-a lungul pestrițului defileu al lui Forty-second Street. Am fost de părere că Viezurele îşi stăpânea mânia foarte bine.

— Eşti concediat, începând de astăzi, zise el cu voce gâtuită. O să-ți încasezi ultimul cec la cinci după-amiaza.

„Să ți-o trag, Viezure, concediezi unul care-o să fie la fel de faimos ca Thomas Wolfe!”

N-am spus asta, dar cuvintele mi-au jucat atât de palpabil pe limbă, că până în ziua de azi am rămas cu impresia că le-am rostit. Înclin să cred că n-am zis totuşi nimic, doar m-am uitat lung la omulețul care-a făcut stânga împrejur pe piciorul lui mic şi-a ieşit, agale, din viața mea. Apoi m-am simțit inundat de un val de uşurare, o senzație fizică foarte asemănătoare cu confortul, de parcă mi-aş fi dat jos mai multe rânduri de haine groase înăbuşitoare. Sau, ca să fiu mai exact, de parcă aş fi stat prea multă vreme

scufundat în ape tulburi şi mă zbătusem până să ajung la suprafață, trăgând acum cu poftă câteva guri de aer proaspăt.

— Ai scăpat ca prin urechile acului, a spus Farrell mai târziu, confirmându-mi, fără s-o ştie, metafora cu precizie. Unii s-au înecat în locul ăsta. Şi nu li s-au mai găsit niciodată cadavrele.

Trecuse mult de ora cinci. Rămăsesem peste program în după-amiaza aceea ca să-mi strâng lucrurile, alea câte erau, ca să le spun la revedere celor vreo doi redactori cu care reuşisem să încheg o relație cât de cât amiabilă, ca să-mi încasez ultimul cec de 36,50 dolari şi, în sfârşit, ca să-mi iau un rămas-bun care s-a dovedit surprinzător de dureros şi de trist de la Farrell, care, printre altele, mi-a dezvăluit ceea ce aş fi putut observa mai de mult, dacă mi-ar fi păsat cu adevărat sau dacă aş fi fost mai atent – că era un alcoolic solitar şi fără speranță. A venit în biroul meu, clătinându-se puțin, tocmai când eu îmi îndesam în servietă copii ale referatelor mele mai răsărite. Le scosesem din dosare, simțind un soi de afecțiune melancolică pentru nota mea despre Gundar Firkin şi dorind să-mi recuperez mai ales reflecțiile despre *Kon-Tiki* – căci nutream strania convingere că ar putea constitui, într-o bună zi, o ilustrare interesantă a marginaliei literare.

— Şi nu li s-au mai găsit niciodată cadavrele, repetă Farrell. Ia şi tu un gât.

Întinse spre mine un pahar şi o sticlă de whisky Old Overholt, pe jumătate plină. Băutura din secară îi parfumase puternic răsuflarea, încât, într-adevăr, Farrell răspândea un miros de pâine integrală. Am refuzat whisky-ul, nu din vreo reticență reală, ci pentru că la vremea aceea nu beam decât bere americană ieftină.

— Ei bine, tu oricum nu erai făcut pentru locul ăsta, zise el luând o duşcă din Overholt. Asta nu era locul potrivit pentru tine.

— Începusem să-mi dau şi eu seama de asta, am încuviințat.

— În cinci ani, ai fi fost servitorul companiei. În zece ani, ai fi fost o fosilă. Un ramolit fosilizat la treizeci de ani. În asta te-ar fi prefăcut McGraw-Hill.

— Mda, cumva mă bucur că plec, am zis eu. O să-mi lipsească leafa de aici, totuşi. Deşi nu era nici pe departe o mină de aur.

Farrell a chicotit şi a scos un râgâit modest. Fața îi era atât de fidelă prototipului de irlandez, cu buza de sus la mare distanță de nări, c-ai fi zis că e o glumă şi emana tristețe – avea ceva oarecum mototolit, istovit şi resemnat, care m-a făcut să mă gândesc, cu o strângere de inimă, la beţiile lui de unul singur de la birou, la simpozioanele sale cu Yeats şi Hopkins din amurg, la posomorâta navetă cu metroul până la Ozone Park. Am înțeles deodată că nu-l voi mai vedea niciodată.

— Deci o să scrii, zise el, o să fii scriitor. Lăudabilă ambiție, una pe care odinioară am avut-o şi eu. Sper, şi-ți doresc să devii unul şi să-mi trimiți şi mie un exemplar din prima ta carte. Unde o să te duci când o să începi să scrii?

— Habar n-am, am răspuns. Ştiu doar că nu pot să mai rămân în groapa de gunoi unde stau acum. Trebuie s-o tai de-acolo.

— Ah, ce mult mi-am dorit să scriu, medita el. Vreau să spun, să scriu poezie. Eseuri. Un roman bun. Nu un roman *mare*, reține – ştiam că-mi lipsesc talentul şi ambiția pentru aşa ceva –, ci un roman bun, unul cu o certă eleganță şi cu stil.

Un roman la fel de bun ca, să zicem, *Podul din San Luis Rey*[34] sau ca *Moartea vine pentru arhiepiscop*[35] – ceva nepretențios, dar cu o certă calitate, vecină cu perfecțiunea.

Făcu o pauză şi reluă:

— O, dar, fără să ştiu cum, am ajuns pe o linie moartă. Cred că din cauza anilor lungi de muncă de redactor, mai ales de natură tehnică. Am fost deviat pe linia de manevră, pus să mă ocup de ideile şi cuvintele altor oameni în loc de ale mele, iar asta nu-ți insuflă defel efort creator. În cele din urmă.

---

[34] Roman de Thornton Wilder, care a câştigat Premiul Pulitzer în 1947.
[35] Roman de Willa Gather.

Din nou făcu o pauză, cercetând rămăşiţele de chihlimbar din paharul lui.

— Sau poate că tocmai *ăsta* m-a scos pe linie moartă, zise el cu jale. Întăritorul. Pocalul cu vise de cincizeci de grade tărie. Oricum, nu am devenit scriitor. Nu am devenit romancier, nici poet; cât despre eseuri, n-am compus decât unul singur în toată viaţa mea. Ştii despre ce a fost?

— Nu, despre ce?

— A fost pentru *The Saturday Evening Post*. Le-am trimis

O mică anecdotă despre un concediu pe care nevastă-mea şi cu mine l-am petrecut în Québec. Nu merită să intru în amănunte. Dar am primit două sute de dolari pe treaba asta şi, câteva zile, am fost cel mai fericit scriitor din America. Ah, păi…

O grea melancolie păru că pune stăpânire pe el, iar vocea i se stinse.

— Am ajuns pe linie moartă, murmură el.

Nu prea ştiam cum să răspund la tristeţea asta a lui, care părea periculos de aproape de jale. Tot ce-am putut să spun, în timp ce continuam să-mi îndes lucrurile în servietă:

— Păi, sper să putem ţine cumva legătura.

Deşi ştiam că nu aveam să ţinem nicio legătură.

— Şi eu sper, zise Farrell. Mi-ar fi plăcut să ne fi cunoscut mai bine.

Cu privirea coborâtă în paharul lui, rămase tăcut atât de mult timp că începusem să mă simt prost.

— Mi-ar fi plăcut să ne fi cunoscut mai bine, repetă el încet în cele din urmă. M-am gândit adesea să te invit pe la mine, în Queens, la cină, dar am tot amânat. Deviat iar pe linie moartă. Îmi aminteşti foarte tare de fiul meu, ştii?

— N-am ştiut că ai un fiu, am spus eu puţin surprins.

Îl auzisem o dată pe Farrell făcând o aluzie, în treacăt şi cu o grimasă, la starea lui de „lipsit de copii” şi am presupus că, pur şi simplu, nu fusese binecuvântat cu urmaşi, cum se zice Dar curiozitatea mea se oprise aici. În atmosfera de la McGraw-Hill, glacial impersonală, ar fi fost considerată

obrăznicie, dacă nu curată mojicie, dacă ți-ai fi exprimat fie şi cel mai mic interes pentru viața privată a celorlalți.

— Am crezut că... am început eu.

— Oh, *am avut* un fiu, da!

Vocea îi deveni brusc un strigăt, făcându-mă să tresar cu amestecul de furie şi jale care răzbătea din ea. Overholtul descătuşase în el toate furiile celtice cu care conviețuise zilnic în ceasurile pustii de după ora cinci după-amiaza. Se ridică în picioare şi se duse la fereastră, privind prin lumina asfințitului la mirajul de neînțeles al Manhattanului incendiat de soarele ce cobora.

— Oh, am avut un fiu! zise din nou. Edward Christian Farrell. Era chiar de vârsta ta, douăzeci şi doi de ani, şi voia să fie scriitor. Era... era un *rege* al limbajului, fiul meu. Avea un talent care l-ar fi fermecat şi pe diavolul însuşi, iar unele dintre scrisorile pe care le-a scris – unele dintre acele scrisori lungi, informate, pline de umor, inteligente – erau cele mai frumoase din câte s-au scris pe lume. O, era un *rege* al limbajului băiatul acela!

Ochii i s-au umplut de lacrimi. Pentru mine era un moment paralizant de stingheritor, unul dintre acelea care apar când şi când în viață, deşi, din fericire, destul de rar. Cu mare durere în glas, un om aproape străin vorbeşte de cineva mult iubit la timpul trecut, punându-şi ascultătorul în impas. Cu siguranță vrea să spună că dispărutul a murit. Dar, ia stai! N-ar fi putut, pur şi simplu, să fi fugit în lume, să fi devenit victima unei amnezii sau un răufăcător silit să se ascundă? Sau nu zăcea acum, în modul cel mai jalnic, într-un ospiciu, iar folosirea timpului trecut să fi fost doar un mod metaforic de a exprima compătimirea? Când Farrell a reînceput să vorbească, tot fără să-mi ofere vreun indiciu despre soarta fiului său, i-am întors spatele, stânjenit, şi am continuat să-mi adun lucrurile personale.

— Poate c-aş fi suportat mai uşor dacă n-ar fi fost singurul meu copil. Dar Mary şi cu mine n-am mai putut face alții, după ce s-a născut Eddie.

Se opri brusc:

— Ah, dar nu vrei să auzi...

M-am întors din nou spre el.

— Nu, nu, spune mai departe, am zis eu. Te rog.

Părea să sufere de o nevoie imperioasă de a vorbi şi, de vreme ce el era un om binevoitor pe care îl plăcusem şi, mai mult, unul care într-un fel mă identificase cu fiul lui, mi s-a părut c-ar fi o măgărie din partea mea să nu-l încurajez să se despovăreze.

— Te rog, continuă, am zis din nou.

Farrell îşi turnă un alt pahar, aproape plin, de whisky. Acum era de-a dreptul beat, vorbele începuseră să i se împleticească, iar obrajii pistruiați şi livizi, nevăzuți de soare, păreau încă şi mai traşi din pricina tristeții în lumina scăpătată.

— Oh, e adevărat că un om îşi poate trăi împlinirea aspirațiilor prin viața propriului copil. Eddie s-a dus la Columbia şi unul dintre lucrurile care m-au entuziasmat pe mine a fost felul în care s-a îndrăgostit de cărți, darul lui aparte pentru cuvinte. La nouăsprezece ani – nouăsprezece, reține – avea deja o schiță publicată în *The New Yorker*, iar Whit Burnett îi acceptase o povestire, s-o publice în *Story*. Unul dintre cei mai tineri colaboratori, cred, din istoria revistei. Se vedea în ochii lui, înțelegi, în *ochii* lui.

Farrell ridică mâna şi arătă cu degetul spre ochii lui.

— Vedea lucruri, înțelegi, vedea lucruri pe care noi, ceilalți, nu le vedem şi le împrospăta, le făcea să prindă viață. Mark Van Doren[36] mi-a scris un bilet minunat – cel mai frumos bilet, pe cuvânt –, spunând că Eddie avea unul dintre cele mai mari talente naturale de scriitor pe care le văzuse la vreunul dintre studenții lui. Mark Van Doren, închipuie-ți! Un omagiu adevărat, nu crezi?

Se uită la mine căutând o confirmare.

---

[36] Mark Van Doren (1894-1972), poet american laureat al Premiului Pulitzer, prozator şi critic, cercetător şi profesor de engleză la Universitatea din Columbia timp de aproape 40 de ani, unde a inspirat o întreagă generație de gânditori şi scriitori de marcă, printre care Thomas Merton, John Berryman, Allen Ginsberg, Jack Kerouak.

— Un omagiu adevărat, am încuviințat.

— Şi apoi… şi-apoi, în 1943, s-a înrolat la Puşcaşii Marini. A zis că mai bine se duce voluntar decât să-l recruteze. Admira sincer prestanța infanteriei marine, deşi din fire era prea sensibil ca să-şi facă iluzii despre război. *Război*!

Rosti cuvântul cu repulsie, ca pe o obscenitate rar folosită, şi se opri o clipă, închizându-şi ochii şi clătinând capul, îndurerat. Apoi se uită la mine şi spuse:

— Războiul l-a mânat în Pacific şi s-a trezit prins în cele mai crâncene confruntări. Ar trebui să-i citeşti scrisorile, uluitoare, glumețe, elocvente, fără pic de autocompătimire. Nici măcar o dată nu s-a îndoit că se va întoarce acasă şi că îşi va relua studiile la Columbia, le va termina şi va deveni scriitorul care voia să devină. Şi-apoi, acum doi ani, când era pe Insula Okinawa, a fost împuşcat de un lunetist. În cap. Era în iulie, după victorie, şi curățau zona de ultimii opozanți. Cred că a fost printre ultimii puşcaşi marini care-au murit în război. Urma să fie făcut caporal. A câştigat Steaua de bronz. Nu ştiu de ce s-a întâmplat asta. *Doamne*, nu ştiu *de ce* s-a întâmplat! *De ce*, Doamne?

Farrell plângea, nu ostentativ, ci cu lacrimi scânteietoare, cinstite, care-i şiroiau din colțurile ochilor, şi m-am întors cu spatele la el, copleşit de atâta ruşine şi de umilință, că şi acum, după atâția ani, mai pot simți senzația aceea uşor febrilă, puțin îngrețoşătoare care m-a traversat atunci. Poate că asta e greu de înțeles astăzi, căci, după trecerea a treizeci de ani[37] şi cinismul stârnit de mai multe războaie americane barbare, probabil că reacția mea pare cu totul învechită şi romantică. Dar fapt e că şi eu, la rândul meu, fusesem un puşcaş marin ca Eddie Farrell, şi îmi doream fierbinte, ca Eddie, să devin scriitor, şi trimisesem scrisori din Pacific care rămăseseră întipărite în sângele inimii mele, scrise cu acelaşi amalgam straniu de pasiune, umor, disperare şi minunată speranță, care nu poate fi

---

[37] Romanul de față a fost publicat în 1979.

obținut decât de un tânăr bântuit de sosirea iminentă a morții. Chiar şi mai sfâşietor de povestit, şi eu, de asemenea, debarcasem pe Okinawa la numai câteva zile după ce murise Eddie (cine ştie, m-am gândit adesea, probabil la doar câteva ore după ce şi-a primit rana fatală), ca să înfrunt nu dușmanul, nu frica sau vreo urmă de pericol, ci, printr-o favoare a istoriei, un peisaj oriental distrus, dar paşnic, prin care m-am plimbat nevătămat şi neamenințat în cele câteva săptămâni de dinainte de Hiroshima. Tristul adevăr e că n-am auzit niciun foc de armă tras cu mânie şi, deşi pentru propria piele, cel puțin, am fost un răsfățat al sorții, dacă a existat vreodată vreunul, nu mi-am putut niciodată şterge din minte senzația că fusesem privat de ceva îngrozitor şi magnific. Desigur, referitor la această experiență – mai exact la lipsa acesteia – nimic nu m-a zguduit atât de profund ca durerea lui Farrell, dezolanta poveste a fiului său, Eddie, care mi se părea că fusese sacrificat pe pământul Okinawei ca eu să pot trăi – şi scrie. În timp ce Farrell şedea plângând în amurg, m-am simțit micşorat, redus, şi n-am mai putut spune nimic.

Farrell s-a ridicat, ştergându-şi ochii, şi a rămas în picioare la fereastră, uitându-se afară, la Hudsonul colorat stacojiu de soare, unde contururile negre de cărbune a doua nave uriaşe se târau leneş spre Narrows, ca să iasă în larg. Vântul de primăvară şuiera ca demonii în jurul streşinilor verzi şi indiferente ale clădirii McGraw-Hill. Când vorbi din nou, vocea lui Farrell veni ca de la mare depărtare, emanând o disperare mai presus de cuvinte:

— Tot ce omul în viață prețuieşte
Numai o clipă sau o zi dăinuieşte…
Cu strigăt de herald, cu marş de soldat
Îşi istoveşte slava şi vigoarea treptat:
Căci orice torță s-ar aprinde în noapte
Din inima lui s-ar hrăni pentru a arde…[38]

---

[38] Versuri din (*Two*) *Songs from a Play*, compuse de Yeats ca bucăți corale pentru piesa lui

Apoi se întoarse spre mine şi spuse:

— Băiete, scrie orice-ar fi, cu tot curajul!

Şi, împleticindu-se pe hol, ieşi din viaţa mea pentru totdeauna.

Am zăbovit acolo încă mult timp, meditând la viitorul meu, care acum mi se părea la fel de înceţoşat şi neclar ca orizonturile învăluite în smog care se întindeau dincolo de pajiştile din New Jersey. Eram prea tânăr ca să-mi fie frică de prea multe, dar nu atât de tânăr ca să rămân neatins de gheara unor spaime. Manuscrisele acelea groteşti pe care le citisem fuseseră cumva un semnal de alarmă, arătându-mi cât de triste erau toate ambiţiile – mai ales când era vorba de literatură. Voisem, cu orice preţ, mai presus de orice speranţă sau vis, să devin scriitor, dar din nu ştiu ce motiv povestea lui Farrell mă lovise adânc în inimă şi pentru prima oară în viaţa mea eram conştient de uriaşul meu gol lăuntric. Era adevărat că străbătusem distanţe considerabile pentru cineva atât de tânăr, dar spiritul meu rămăsese închis, neobişnuit cu iubirea şi cu totul străin de moarte. N-aveam de unde şti, atunci, cât de curând aveam să mă întâlnesc cu amândouă, întrupate în pasiunea omenească şi în păcatele omeneşti, de la care eu mă exclusesem prin îngâmfata şi îmbâcsită mea austeritate. Nici nu-mi dădeam seama, atunci, că viitoarea mea expediţie de descoperiri va însemna, de fapt, o călătorie până într-un loc atât de exotic şi necunoscut ca Brooklynul. Nu ştiam decât că aveam să cobor pentru ultima oară de la etajul al douăzecilea cu ascensorul verde, aseptic, apoi spre haoticele străzi ale Manhattanului, unde îmi voi sărbători eliberarea cu bere canadiană scumpă şi cu primul file de muşchi la grătar pe care aveam să-l mănânc de la sosirea mea în New York.

---

de teatru *The Resurrection*.

Capitolul 2

După festinul meu solitar din seara aceea, la restaurantul Longchamps de pe Fifth Avenue, mi-am numărat banii şi am aflat că întreaga mea avuție se ridica la ceva mai puțin de cincizeci de dolari. Deşi, cum spuneam, n-aveam nicio frică pentru starea mea de plâns, nu m-am putut abține să nu simt un pic de nesiguranță, mai ales că perspectivele de a face rost de o altă slujbă erau aproape zero. Totuşi, n-ar fi trebuit să-mi fac griji, căci peste vreo două zile avea să-mi pice o pleaşcă prin care aveam să fiu salvat – pentru viitorul apropiat, cel puțin. A fost un noroc bizar şi fenomenal să primesc eu acel dar şi asemenea celuilalt noroc ce-avea să mă mai lovească o dată, mai târziu, în viața mea, şi-a avut originile în instituția sclaviei negrilor americani. Cu toate că nu aruncă decât o lumină tangențială asupra noului mod de viață pe care aveam să-l duc în Brooklyn, povestea acestui dar este atât de neobişnuită încât merită s-o relatez.

Este strâns legată de bunica mea din partea tatălui, o bătrână doamnă împuținată de vârstă până ajunsese cât o păpuşă şi care se apropia de nouăzeci de ani când mi-a povestit despre sclavele ei. Adesea îmi venea greu să cred că eram atât de apropiat în timp de Vechiul Sud şi că nu fusese o generație mai veche a strămoşilor mei cea care deținuse sclavi negri, dar iată cum au stat lucrurile: născută în 1848, chiar bunica *mea*, pe când avea treisprezece ani, era stăpâna a doua slujnicuțe negrese, doar cu puțin mai mici ca vârstă decât ea, pe care le-a considerat bunurile sale mult iubite tot timpul cât a durat Războiul Civil, în pofida lui Abraham Lincoln şi a decretelor de emancipare. Spun „mult iubite" fără nicio ironie, pentru că sunt convins că într-adevăr le-a iubit foarte mult deoarece, ori de câte ori vorbea despre Drusilla şi Lucinda (căci acestea erau numele lor fără pereche), vocea ei bătrână se gâtuia de emoție şi-mi spunea „cât de dragi, cât de dragi" îi fuseseră fetițele acelea şi cum, în timpul gerurilor năprasnice din vremea războiului, ea trebuise să meargă în lung şi-n lat să găsească

nişte lână ca să le împletească nişte ciorapi. Asta se întâmpla în Comitatul Beaufort, din Carolina de Nord, unde îşi petrecuse toată viața şi unde am cunoscut-o şi eu. De fiecare Paşte şi de fiecare Zi a Recunoştinței, în anii 1930, tata şi cu mine plecam cu maşina de la noi de-acasă, din Virginia, ca s-o vizităm, străbătând mlaştinile şi câmpurile întinse, neschimbate, de arahide, tutun şi bumbac, pe unde se vedeau colibele părăsite ale negrilor, dărăpănate şi, de asemenea, neschimbate. Odată ajunşi în somnolentul târguşor de pe malul râului Pamlico, mergeam s-o salutăm pe bunica, spunându-i cuvinte blânde şi deosebit de afectuoase, căci rămăsese aproape complet paralizată în urma unui atac cerebral, avut cu mulți ani în urmă. Aşadar, acolo, la căpătâiul patului, pe când aveam doisprezece sau treisprezece ani, am auzit din gura ei poveştile despre Drusilla şi Lucinda, despre adunările metodiste în aer liber, despre vânătoarea de curcani, despre şezătorile cu întreceri de broderie, despre excursiile cu barca pe cursul râului Pamlico şi alte distracții de dinainte de război, ascultând molcoma ciripeală a glasului bătrân, slabă, dar neşovăitoare, până când se stingea de tot şi buna bătrânică adormea.

E important totuşi să precizez că bunica niciodată nu pomenea, nici de față cu mine, nici de față cu tata, despre un alt sclav copil – care purta nobilul nume de Artiste – şi care, ca şi Drusilla şi Lucinda, îi fusese „dăruit" de către tatăl ei, iar curând după aceea fusese vândut, tot de către el. Aşa cum voi demonstra imediat, prin două scrisori care fac referire la acest episod, motivul pentru care ea nu vorbea niciodată despre acest băiat se trage, fără îndoială, din extraordinara soartă pe care a avut-o el. În orice caz, este interesant că tatăl bunicii mele, după ce a încheiat vânzarea, şi-a schimbat tot câştigul în dolari de aur de-ai Federației, de diverse valori, fără îndoială, prevăzând cu agerime dezastruosul război care avea să vină, a pus monedele într-un urcior de lut şi l-a îngropat sub o tufă de azalee, în fundul grădinii. Asta, firește, pentru ca banii să nu fie descoperiți de yankei, care în ultimele luni de război chiar sosiseră, în ropot de copite şi scânteieri de săbii, să prade casa până la tencuiala pereților, sub ochii înspăimântați de

copil ai bunicii mele, răscolind toată grădina, însă fără a găsi niciun ban de aur. Din întâmplare, încă îmi pot aminti, foarte clar, cum descria bunica trupele Uniunii: „Flăcăi frumoşi, care chiar îți luau ochii, nu-şi făceau decât datoria când ne-au golit casă, dar fireşte că erau cu totul needucați şi prost-crescuți. Sunt sigură că erau din Ohio. I-am văzut aruncând şuncile din cămări pe fereastră!”. Când s-a întors şi el de la cumplitul război, cu un ochi lipsă şi o rotulă fărâmată – ambele răni căpătate la Chancellorsville[39] –, străbunicul meu a dezgropat aurul şi, după ce casa a devenit din nou locuibilă, l-a ascuns într-un compartiment secret din pivniță, ingenios construit.

Comoara ar fi putut sta acolo mult şi bine, căci, spre deosebire de acele misterioase tezaure despre care mai citeşti uneori prin ziare – pachete cu verzişori[40], dubloni spanioli[41] şi altele asemenea, dezgropate de lopețile muncitorilor –, aurul nostru părea destinat să rămână ascuns pe vecie. Când străbunicul a murit într-un accident de vânătoare, cam pe la sfârşitul secolului, testamentul lui n-a făcut nicio referire la monede – din simplul motiv, după cum s-a presupus, că îi dăduse deja fiicei lui. Când şi ea, la rându-i, a murit, patruzeci de ani mai târziu, în testamentul *ei* a făcut referire la aur, specificând că trebuie egal împărțit numeroşilor ei nepoți; dar cu mintea începețoşată de venerabila ei vârstă, uitase să precizeze şi locul unde se afla ascunsă comoara, confundând compartimentul din pivniță cu seiful ei de valori de la banca locală, în care, bineînțeles, nu s-a găsit nici urmă din ciudata moştenire. Şi alți şapte ani încheiați, nimeni n-a aflat nimic despre locul ascunzătorii. Dar tatăl meu, ultimul rămas în viață dintre cei şase copii ai bunicii mele, avea să fie cel care a salvat tezaurul din tainița lui mucegăită, printre termite, păianjeni şi şoareci. De-a lungul întregii sale vieți, preocuparea pentru trecut, pentru familia lui şi genealogie, fusese

---

[39] Sângeroasă bătălie (2-4 mai 1863) din timpul Războiului Civil, în care Confederații au învins forțele Uniunii.
[40] Numele sub care sunt cunoscute monedele fiduciare nordiste din epoca Războiului Civil.
[41] Vechi monede spaniole de aur (ultima emisie a fost în 1849).

deopotrivă respectuoasă şi însufleţită – un om într-adevăr la fel de fericit să-şi bage nasul prin corespondenţa şi jurnalele vreunui văr îndepărtat, mort de mult, cum ar fi un erudit fascinat de epoca victoriană care ar da din întâmplare peste un sertar plin de scrisori licenţioase de dragoste, până atunci necunoscute, schimbate între Robert şi Elizabeth Browning[42]. Închipuiţi-vă, aşadar, bucuria lui când, scotocind prin pachetele îngălbenite cu scrisori ale mamei sale, a descoperit una pe care i-o scrisese ei străbunicul meu, în care îi descria nu doar locul exact al ascunzătorii din pivniţă, ci şi circumstanţele vânzării tânărului sclav Artiste. Şi iată cum, în acest moment, două scrisori se împletesc într-un fir coerent. Următoarea scrisoare din partea tatălui meu, din Virginia, pe care am primit-o tocmai când îmi făceam bagajele să părăsesc University Residence Club, îmi comunica lucruri importante nu numai pentru desluşirea istoriei mai multor generaţii sudiste, dar şi pentru evenimentele adunate la orizont, gata să se întâmple, în epoca modernă.

4 iunie, 1947
Scumpul meu fiu.

Tocmai ţi-am citit scrisoarea din 26 trecut, în care-mi spui că ţi-ai pierdut slujba. Pe de-o parte, Stingo, îmi pare rău, fiindcă aşa ai ajuns strâmtorat cu banii, iar eu nu pot să te ajut cine ştie ce, copleşit cum sunt deja de necazurile care parcă nu se mai sfârşesc şi de datoriile celor două mătuşi ale tale din New York, care mă tem că s-au senilizat prematur, mai mare jalea. Nădăjduiesc să am totuşi o situaţie băneasca mai bună peste vreo câteva luni, şi mi-ar plăcea să cred că atunci voi fi în stare să contribui, modest, la realizarea ambiţiilor tale de a deveni scriitor. Pe de altă parte, socotesc că-i un lucru bun că ai scăpat de slujba de la McGraw-Hill, care, din ce mi-ai povestit,

---

[42] Elizabeth Barett Browning (1806-1861), poetă britanică de mare talent, care şi-a dedicat versurile soţului ei, Robert Browning, de asemenea poet.

mi se părea foarte urâtă, firma de altfel fiind faimoasă nu prin altceva decât prin faptul că e porta-vocea şi mijlocul de propagandă pentru escrocii de baroni ai comerțului care au prădat poporul american o sută de ani şi mai bine. Încă de când străbunicul tău s-a întors pe jumătate orb şi schilodit din Războiul Civil şi, împreună cu tatăl meu, s-a căznit să pună pe roate o micuță fabrică de tutun de prizat şi de mestecat, acolo, la ei, în Comitatul Beaufort – doar pentru a-şi vedea visurile spulberate când au fost siliți să iasă de pe piață de pirații ăia împielițați de Washington Duke şi fiul lui, „Buck”[43] Duke –, încă de când am aflat despre această tragedie, am păstrat o ură neîmpăcată pentru mârşavul capitalism monopolist care calcă în picioare micul întreprinzător. (Socotesc o ironie a sorții faptul că tu ți-ai făcut educația într-o instituție fondată cu banii câştigați necinstit de alde Duke, deşi asta nu e vina ta.)

Îți mai aduci aminte, fără îndoială, de Frank Hobbs, cu care am mers în maşină la muncă, la şantierul naval, atâția ani. Este un om cu picioarele pe pământ, în multe privințe, născut pe o plantație de arahide în Comitatul Southampton, dar, cum poate-ți mai aminteşti, cu aşa nişte convingeri „simon-pure”[44] reacționare, încât adesea pare exagerat chiar şi după standardele din Virginia. De aceea, noi doi ne cam ferim să discutăm despre ideologii sau politică. Şi după recentele dezvăluiri ale ororilor naziştilor germani, el continuă să fie antisemit şi insistă să susțină că bancherii evrei dețin frâiele finanțelor internaționale. Ceea ce, fireşte, pe mine m-ar face să mă tăvălesc de râs dacă n-ar fi un punct de vedere atât de obtuz, drept pentru care, deşi admit față de Hobbs că Rothschild şi Warburg sunt, cu siguranță, nume evreieşti, încerc să-i spun că lăcomia nu este o caracteristică de rasă, ci una omenească, şi apoi încep să-i dau exemplu pe Carnegie, Rockefeller, Frick, Mellon, Harriman,

---

[43] Țap, lb. engleză.
[44] Cu sensul de autentic, veritabil – sinecdocă de la Simon Pure, personaj fictiv, cu identități cameleonice, din piesa satirică a lui Susanne Centlivre *A Bold Stroke for a Wife*, a cărei acțiune e construită în jurul întrebării „Cine e adevăratul Simon Pure?“.

Huntington, Whitney, Duke, ad infinitum, ad nauseam[45]*. Dar asta nu-l scoate câtuşi de puțin dintr-ale lui pe Hobbs, care, în orice caz, e în stare să-şi îndrepte imediat veninul către o altă țintă, una mai la îndemână şi mai ubicuitară, mai ales prin părțile acestea ale Virginiei, de pildă, şi cred că nu mai trebuie să-ți precizez care anume – cioroii. Subiect pe care, pur şi simplu, nu-l discutăm prea mult sau prea des, pentru că la act.*[46] *59 sunt prea bătrân ca să mai intru într-o bătaie cu pumnii. Fiule, scrisul e pe perete*[47]*. Dacă cioroiul este, aşa cum se spune deseori, „inferior", orice-o vrea asta să însemne, e, pur şi simplu, din cauză că a fost atât de defavorizat şi deposedat de noi, rasa stăpânilor, încât singura față cu care se mai poate arăta el în lume este aceea de câine bătut al inferiorității. Dar cioroiul nu poate fi ținut în lanț o veşnicie. Nicio forță din lume n-o să țină un popor, indiferent de culoarea lui, în mizeria şi sărăcia pe care le văd pe aici, în oraşe şi la țară. Nu ştiu dacă cioroii vor începe să se reemancipeze cât mai trăiesc eu, nu sunt într-atât de optimist, dar cu siguranță asta se va întâmpla în timpul tău şi aş da aproape orice ca să mai fiu în viață când va veni ziua aceea, care sigur va veni, când Harry Byrd o să vadă bărbații şi femeile de culoare stând nu în spatele autobuzului, ci călătorind liber şi cu drepturi egale pe toate străzile din Virginia. Iar pentru asta aş accepta bucuros să fiu numit cu epitetul acela de ocară „iubitor de negrotei", cum sunt convins că îmi spun mulți pe la spate încă de pe acum, inclusiv Frank Hobbs.*

Ceea ce mă aduce, după un larg ocol, la subiectul principal al scrisorii acesteia. Stingo, poate-ți mai aminteşti că, în urmă cu mai mulți ani, când s-a stabilit validitatea testamentului bunicii tale, am fost cu toții buimăciți de referirea ei la o anumită sumă, în monede de aur, pe care o lăsa moştenire nepoților ei, dar pe care n-am putut s-o găsim niciodată. Misterul acela s-a

---

[45] La nesfârşit, până se satură (lb. latină, în original).
[46] Abreviere de la *aetatis* (lb. latină) – la vârsta de.
[47] Din Biblie (Daniel 5: 5-30), unde se povesteşte că profetul a interpretat o misterioasă inscripție pe care o mână fără trup a scris-o pe zidurile palatului regelui Baltazar, anunțându-l că zilele lui sunt numărate, faptele lui cântărite şi soarta lui pecetluită de Dumnezeu.

lămurit acum. Eu sunt, cum ştii, istoric în asociația locală a Fiilor Confederației şi, în timp ce scriam un eseu destul de lung despre străbunicul tău, am cercetat amănunțit corespondența cu adevărat voluminoasă între el şi *familia lui, care include mai multe scrisori adresate bunicii tale. Într-una dintre ele, scrisă în 1886 din Norfolk (era într-o călătorie de afaceri pentru întreprinderea lui de tutun, cu puțin înainte ca ticălosul de „Buck" Duke să-l ruineze), a dezvăluit adevărata ascunzătoare a aurului – plasat nu într-un seif la o bancă (bunica ta a încurcat evident lucrurile, mai târziu), ci într-o cămară zidită în pivnița casei din Carolina de Nord. O să-ți trimit şi ție, mai încolo, o copie litografiată a respectivei scrisori, fiindcă ştiu că te interesează cum a fost cu sclavia şi, dacă vreodată o să vrei să scrii despre instituția asta, epistola tragică a străbunicului tău s-ar putea să-ți ajute să dobândeşti o viziune clară şi fascinantă asupra lucrurilor. Din ea reiese că banii provin din vânzarea unui băiat negru de 16 ani, pe nume Artiste, care era fratele mai mare al slujnicelor bunicii tale, Lucinda şi Drusilla. Cei trei copii erau orfani când străbunicul tău i-a cumpărat, pe toți o dată, de la Petersburg, Virginia, la o licitație de pe la sfârşitul deceniului 1850. Toți trei negroteii au fost transferați printr-un act pe numele bunicii tale; fetele s-au ocupat de gospodărie şi au locuit în casa propriu-zisă, unde a stat şi Artiste, care însă era îndeobşte închiriat de alte familii din oraş pentru cine ştie ce treburi împovărătoare.*

Apoi s-a întâmplat ceva urât, despre care străbunicul tău vorbeşte foarte delicat în scrisoarea către mama mea. Se pare că Artiste, învăpăiat de primul atac hormonal al adolescenței, a făcut ceea ce străbunicul tău numeşte „avansuri necuviincioase" uneia dintre frumoasele fete albe din oraş. Asta, firește, a făcut ca, imediat, întreaga comunitate să fie străbătută de un fior de amenințare şi violență, iar străbunicul tău a luat măsurile cuvenite, după criteriile vremurilor acelora. L-a scos pe Artiste pe furiş din oraş, ducându-l la New Bern, unde ştia că era un negustor de sclavi care cumpăra negri tineri pentru munca la pădurile de terebint[48] *din apropiere de Brunswick, în*

---

[48] Terebint – arbore răşinos din care se extrage terebentina.

Georgia. Acestui negustor i l-a vândut pe Artiste, pentru 800 de dolari, bani care au ajuns în pivnița vechii case.

Dar povestea nu se sfârşeşte aici, fiule. Este cu adevărat sfâşietoare relatarea străbunicului tău asupra celor ce au urmat acestui episod, mâhnirea şi vinovăția care, am băgat eu de seamă, însoțesc atât de adesea poveştile despre sclavie. Probabil ai ghicit deja restul. A ieşit la iveală că Artiste nu făcuse nici urmă de „avansuri" acelei fete albe. Puştoaica respectivă era isterică şi, nu după mult timp, a acuzat un alt negrotei de acelaşi afront, numai că s-a dovedit că povestea ei a fost o născocire – şi atunci ea a cedat nervos şi a mărturisit că acuzațiile împotriva lui Artiste fuseseră, de asemenea, mincinoase. Poți să-ți închipui suferința străbunicului tău. În scrisoarea aceasta către mama îi descrie cu lux de amănunte cât de cumplit l-au chinuit mustrările de cuget. Nu numai că, vânzându-l pe Artiste, comisese una dintre greşelile cu adevărat de neiertat ale unui proprietar de sclavi – despărțirea unei familii –, dar mai şi azvârlise un băiat de 16 ani în infernul pădurilor de terebint din Georgia. Povesteşte cum a făcut cercetări disperate, trimițând scrisori şi curier privat la Brunswick, oferindu-se să-l răscumpere pe băiat cu orice preț, dar cum, la vremea aceea, cursul comunicațiilor era deopotrivă greoi şi nesigur, de multe ori chiar imposibil, Artiste n-a mai fost niciodată găsit.

Am descoperit cei 800 de dolari exact în locul din pivniță pe care i-l descrisese cu atâta grijă bunicii tale. Când eram copil, nu o dată am stivuit lemnele de foc şi am pus la păstrare merele şi cartofii la nicio palmă distanță de ascunzătoarea aceea. Valoarea monedelor, îți dai seama, a crescut enorm de-a lungul anilor. Unele dintre ele sunt cu adevărat rare. Am avut ocazia să le duc la Richmond, la un evaluator de monede, numismat cred că i se spune, iar el mi-a oferit ceva mai mult de 5.500 de dolari, preț pe care eu l-am acceptat, de vreme ce înseamnă de 7 ori suma pentru care a fost vândut bietul Artiste. În sine, suma e considerabilă, dar ştii că în testamentul bunicii tale se stipula ca totalul să fie împărțit în mod egal între nepoții ei. Aşadar, ai fi putut ieşi mai bine la afacerea asta. Spre deosebire de mine, care am fost destul de

prudent ca în epoca asta suprapopulată să nu fiu tată decât al unui singur urmaş, mătuşile tale – surorile mele incredibil de prolifice – au adus pe lume nu mai puțin de 11 odrasle, toate sănătoase, toate flămânde, toate sărace. Prin urmare, partea ta din vânzarea lui Artiste va însemna ceva mai puțin de 500 de dolari, pe care ți-i voi trimite printr-un cec certificat săptămâna asta, sper, sau cel puțin de îndată ce tranzacția e încheiată…

Al tău tată devotat

Mulți ani mai târziu, m-am gândit că, dacă aş fi plătit din partea revenită mie din vânzarea lui Artiste contribuția la N.A.A.C.P.[49], în loc să-i păstrez pe toți, poate că mi-aş fi ispăşit şi partea de vină, pe lângă faptul că aş fi putut să ofer o dovadă clară că, deşi tânăr, mă preocupa suficient de mult situația disperată a negroteilor cât să fac un sacrificiu. Dar, în cele din urmă, sunt mai degrabă bucuros că i-am păstrat pe toți. Căci acum, după atâția ani, când tot mai mulți oameni de culoare au început să susțină tot mai agresiv şi mai insistent cum că, în calitate de scriitor – înțelegându-se prin aceasta un scriitor mincinos –, aş fi întors spre profitul şi în avantajul meu nenorocirile sclaviei, m-am cufundat într-un soi de resemnare masochistă şi, gândindu-mă la Artiste, îmi spun: Ce dracu', odată ce-ai fost un exploatator rasist, exploatator rasist rămâi! în afară de asta, în 1947 aveam tot atât de mare nevoie de 485 de dolari ca orice negru sau cioroi, cum îi numeam în zilele acelea.

Am mai stat la University Residence Club până când am primit cecul de la tata. Cheltuiți cu socoteală, banii ar fi trebuit să-mi ajungă toată vara, care abia începuse, şi poate chiar şi în toamnă. Dar unde să locuiesc? University Residence Club nu mai era pentru mine o opțiune, nici spirituală, nici materială. Locul acela mă transformase într-o legumă de o absolută impotență, stare în care am descoperit că nu mai pot nici măcar să mă

---

[49] *National Association for the Advancement of Colored People* – Asociația națională pentru îmbunătățirea traiului oamenilor de culoare.

dedau divertismentelor mele autoerotice ocazionale, şi eram silit să recurg la acțiuni pe furiş, prin buzunar, în timpul plimbărilor mele la miez de noapte prin Washington Square. Sentimentul meu de singurătate ajunsese aproape patologic, ştiam, într-atât de chinuitoare era izolarea pe care o simțeam şi suspectam că aş fi fost chiar şi mai pierdut dacă aş fi abandonat Manhattanul, unde măcar aveam peisaje familiare şi străzi lăturalnice prietenoase în Village ca puncte de referință care să mă facă să mă simt acasă. Însă, pur şi simplu, nu-mi mai puteam permite nici prețurile din Manhattan, nici chiria – până şi aceea a garsonierelor devenise mai presus de posibilitățile mele –, prin urmare a trebuit să caut, în anunțurile din mica publicitate, un loc de cazare în Brooklyn. Şi aşa se face că, într-o frumoasă zi de iunie, am ieşit din stația de pe Church Avenue a BMT[50], cu sacul meu de marinar de la puşcaşii marini şi un geamantan, am tras adânc în piept câteva amețitoare guri de aer înmiresmat de murături din Flatbush şi am străbătut pe jos distanța de vreo câteva străzi, pe lângă sicomorii de un verde-crud, până la casa cu odăi de închiriat a doamnei Yetta Zimmerman.

Casa aceasta se poate să fi fost clădirea cea mai senin monocromatică din Brooklyn, dacă nu din tot New York-ul. O construcție incoerentă din lemn şi stuc, de o varietate greu de descris, ridicată, aş zice eu, ori cu puțin înainte ori imediat după Primul Război Mondial, care s-ar fi topit în omogenitatea banală a celorlalte locuințe mari, la fel de greu de descris, înşirate la marginea lui Prospect Park, dacă n-ar fi fost izbitoarea – copleşitoarea – ei culoare roz. De la lucarnele şi cupolele sale până la cercevelele ferestrelor de la subsol, casa era neabătut roz. Când am dat cu ochii de ea, m-am gândit fără să vreau la o fațadă a vreunui castel de fundal, rămas de la filmările versiunii MGM a *Vrăjitorului din Oz*. Interiorul era, de asemenea, roz. Podelele, pereții, tavanele şi chiar cele mai multe piese de mobilier din fiecare hol şi cameră aveau doar uşoare variații de

---

[50] Abreviere pentru *Brooklyn-Manhattan Transit Corporation*, una dintre companiile de transport urban subteran din New York.

culoare – din pricina neatenției vopsitorilor – de la delicatul roze al fileului de somon proaspăt până la mai agresivul corai al gumei de mestecat, dar oriunde exista roz, rozul nu admitea rivalitatea niciunei alte culori, astfel încât, după ce am contemplat numai câteva minute camera ce-ar fi putut să fie a mea, sub privirile mândre ale doamnei Zimmermann, m-am simțit, la început, amuzat – era un alcov de Cupidon, la care abia îți puteai înăbuşi pofta de râs gros –, apoi de-a dreptul captiv fără scăpare, de parcă m-aş fi aflat într-o bombonerie Barricini sau în raionul nou-născuților de la Gimbels.

— Ştiu, te gândeşti la roz, zise doamna Zimmermann, toată lumea o face. Dar apoi te dă gata. Te înrobeşte – plăcut, în mod chiar plăcut, adică. Foarte curând, majoritatea oamenilor nu-şi mai doresc nicio altă culoare.

Fără s-o întreb eu, a adăugat că soțul ei, Sal – răposatul ei soț –, avusese norocul unui fantastic chilipir, în forma mai multor sute de galoane de vopsea, surplus de la Marină, folosită pentru… „ştii”… şi se opri, cu degetul dus întrebător la nasul poros şi borcănat.

— Camuflaj? am riscat să-i sugerez.

La care ea răspunse:

— Da, asta voiam să zic. Bănuiesc că n-au prea avut ce face cu rozul pe vapoare.

Mi-a spus că Sal vopsise casa cu mâna lui. Yetta era îndesată şi expansivă, la vreo şaizeci de ani, cam aşa, cu trăsături uşor mongoloide pe fața ei zâmbăreață care o făceau să semene cu un Buddha radios.

M-am hotărât în ziua aceea, aproape pe loc. Mai întâi, că era ieftină. Apoi, roz sau nu, camera pe care mi-o arătase ea era la parter, convenabil de spațioasă, aerisită, însorită şi curată ca un salon olandez. Mai mult, era dotată cu o chicinetă, adevărat lux, şi o baie mică, privată, în care vasul de toaletă şi cada păreau aproape orbitor de albe, pe fundalul purpuriu ca florile de mentă. Cu toate că ideea aceasta de intimitate era destul pentru a

mă seduce, mai exista şi un bideu, care îi dădea o notă de *risqué*[51] şi care, electrizant, mi-a stârnit scandalos de mult expectațiile. Am fost, de asemenea, foarte surprins de prezentarea pe care doamna Zimmermann a făcut-o stabilimentului său, în timp ce mă conducea să-mi arate restul casei:

— Eu îl numesc Palatul Libertății lui Yetta, începu ea să turuie, dându-mi un cot, din când în când. Mie îmi place să văd că toți chiriaşii mei se bucură de viață. De obicei sunt tineri, chiriaşii mei, iar mie îmi place să-i văd că se bucură de viață. Asta nu înseamnă că n-am reguli.

Îşi ridică un butuc de arătător durduliu şi începu să le bifeze:

— Regula numărul unu: nu se ascultă radioul după ora unsprezece. Regula numărul doi: trebuie să stingi toate luminile când pleci din cameră, că n-am niciun chef să plătesc în plus la Con Edison[52]. Regula numărul trei: e interzis categoric fumatul în pat, dacă te-am prins fumând în pat – *afară*! Răposatul meu soț, Sal, avea un văr care a luat foc în felul ăsta, plus toată casa. Regula numărul patru: plata pe toată săptămâna se face în fiecare vineri. Şi gata cu regulile! Orice altceva e Palatul Libertății lui Yetta. Adică, vreau să spun că locul ăsta e pentru adulți. Înțelegi, nu țin un bordel, dar dacă vrei să aduci o fată în camera ta, când şi când, adu o fată în camera ta. Dac-ai să fii un gentleman, n-ai să faci gălăgie şi ai s-o dai afară la o oră rezonabilă, n-ai să ai niciodată discuții cu Yetta despre adusul fetelor în camera ta. Şi lucrul ăsta e valabil şi pentru tinerele doamne din casa mea, dacă vor să primească din când în când vizita vreunui prieten. Nu fi pentru unii mumă şi pentru alții ciumă, zic eu, că, dacă urăsc ceva pe lumea asta, urăsc ipocrizia!

Aceste extraordinare vederi largi – derivate din ceea ce doar presupuneam că era opinia Lumii Vechi vizavi de *volupté*[53] – au pus pecetea finală pe decizia mea de a mă muta la Yetta Zimmermann, în pofida naturii

---

[51] Franțuzism, folosit cu sensul de şansă de aventură.
[52] *Consolidated Edison Inc* – una dintre cele mai mari companii de energie electrică din SUA.

foarte problematice a mâinii libere care mi se acordase. De unde să aduc o fată? m-am întrebat. Apoi m-am înfuriat brusc pe mine pentru lipsa mea de inițiativă. Cu siguranță, autorizația pe care mi-o dăduse Yetta (ne spuneam deja pe numele mic) însemna că această problemă importantă avea să se rezolve de la sine. Pereții de culoarea somonului păreau să fi căpătat o tentă senzuală, iar eu vibram lăuntric de plăcere. Şi peste numai câteva zile îmi şi stabileam reşedința acolo, anticipând însuflețit o vară de satisfacții carnale, maturizare filosofică şi realizări solide în misiunea creatoare pe care mi-o hotărâsem singur.

În prima mea dimineață – era o sâmbătă – m-am trezit târziu şi am ieşit la o plimbare până la prăvălia cu articole de papetărie de pe Flatbush Avenue, de unde am cumpărat două duzini de creioane Venus Velvet nr. 2, zece blocuri de hârtie de scrisori liniată, galbenă, şi o ascuțitoare „Boston", pentru care am cerut permisiune de la Yetta s-o fixez cu şuruburi în tocul uşii de la baia mea. Apoi m-am instalat într-un scaun roz de nuiele cu spătar drept la un birou de stejar, de asemenea vopsit în roz, a cărui lucrătură solidă, grosier geluită, îmi amintea de catedrele institutoarelor pedante din sălile de clasă ale şcolii pregătitoare pentru colegiu, de când eram copil, şi, cu un creion strâns între degetul mare şi arătător, m-am confruntat cu prima foaie a blocului de hârtie galbenă de scrisori, a cărei goliciune îmi rănea ochii. Ce dezarmantă şi ofensatoare este o pagină goală! Lipsit de inspirație, când am văzut că nu-mi venea nimic în minte, deşi stătusem acolo vreo jumătate de ceas, gândurile alergându-mi peste idei pe jumătate închegate şi fantezii nebuloase, am refuzat să mă las pradă panicii în fața abuliei mele; la urma urmelor, mi-am spus eu, abia mă stabilisem în acest nou şi ciudat decor. În februarie, în primele zile de şedere la University Residence Club, înainte de a începe să lucrez la McGraw-Hill, scrisesem o duzină de pagini din ceea ce plănuiam să fie prologul romanului – o descriere a unei călătorii cu trenul spre micul orăşel din Virginia care urma

---

[53] Voluptate (lb. franceză, în original).

să fie locul acțiunii cărții. Excesiv tributar în tonalitate pasajelor de debut din *All the King's Men*[54], folosind ritmuri asemănătoare, ba chiar şi aceeaşi persoană a narațiunii, a doua singular, pentru a obține efectul autorului care-l apucă pe cititor de guler, fragmentul era, o ştiam, produs derivat, ca să spun doar atât, totuşi mai ştiam şi că deținea, în mare măsură, forță şi prospețime. Eram mândru de el, era un început bun, iar în momentul acela l-am scos din mapa de manila şi l-am recitit, probabil pentru a noua oară. Încă îmi mai plăcea şi nu simțeam nevoia să-i schimb niciun rând. Date la o parte, Warren, acum soseşte Stingo, mi-am spus eu. Şi l-am pus la loc în mapă.

Pagina galbenă a rămas goală. Mă simțeam nelinişti, un pic excitat şi, ca să țin obloanele trase peste capacitatea creierului meu întotdeauna gata să-mi arate fantasme obscene – inofensive, dar de natură să mă distragă de la lucru –, m-am ridicat şi m-am plimbat în sus şi-n jos prin camera pe care soarele verii o scălda într-o lumină nefirească, de culoarea păsării flamingo. Am auzit voci, paşi în camera de deasupra – mi-am dat seama că pereții erau subțiri ca hârtia – şi mi-am ridicat privirile, încruntându-mă la tavanul roz. Începuse să mă irite omniprezentul roz şi mă îndoiam serios că mă va „înrobi", cum spusese Yetta. Pentru că fuseseră impedimente de greutate şi de volum, nu-mi adusesem cu mine decât cărțile pe care le socoteam esențiale; câteva la număr, includeau dicționarul *American College*, enciclopedia lui Roget, *Thesaurus*, colecția mea de poezii ale lui John Donne, ediția îngrijită de Oates şi O'Neill a *Ediției complete a dramei greceşti*, *Ghidul Merck al diagnozei şi terapiei* (crucial pentru ipohondria mea), antologia *Oxford a poeziei engleze* şi Biblia. Ştiam că, până la urmă, aveam să-mi construiesc biblioteca bucată cu bucată. Deocamdată, ca să-mi ajute să-mi invoc muza, am încercat să citesc din Marlowe, dar nu ştiu de ce muzica lui

---

54 Toți oamenii regelui (1946), roman de Robert Penn Warren, pentru care a câştigat Premiul Pulitzer, în 1947; a fost ecranizat în 1949 (filmul a obținut Oscarul pentru cea mai bună imagine) şi apoi adaptat pentru TV, teatru şi operă; în 2006 a fost produsă a doua versiune a filmului.

săltăreață n-a reuşit să mă energizeze, ca de obicei.

Am lăsat cartea deoparte şi m-am târât până la baie, unde am început să fac inventarul lucrurilor pe care le pusesem în dulăpiorul de medicamente. (Peste ani, aveam să descopăr fascinat că un erou de-al lui J.D. Salinger îmi imită ceremonialul, dar îmi revendic întâietatea.) Acesta era un ritual, cu rădăcini adânci în solul nevrozei inexplicabile şi al agitației fizice, pe care îl îndeplinisem de multe ori de când imaginația şi creativitatea îmi slăbiseră până la inerție şi de când scrisul şi cititul deveniseră împovărătoare pentru spirit. E un soi de nevoie misterioasă de a restabili o relație tactilă cu obiecte comune. Cu vârful degetelor, le-am examinat unul câte unul, în locurile unde le aşezasem seara trecută, acolo, pe polițele dulăpiorului din perete, care, ca toate celelalte, căzuse pradă țicnitei pensule trandafirii a lui Sal Zimmermann: un borcănel de cremă de ras Barbasol, o sticlă de Alka-Seltzer[55], un aparat de ras Schick cu pompă, două tuburi de pastă de dinți Pepsodent, o periuță de dinți Dr. West cu peri mediu de aspri, o sticlă de loțiune după ras Royall Lyme, un pieptăn Kent, un pachet de injector şi lame pentru aparatul Schick, o cutie nouă, cu celofanul nedesfăcut, de trei duzini de prezervative Trojan, rulate şi lubrifiate, cu „vârfuri colectoare", un borcan de şampon antimătreață Breck, un tub de ață dentară de nailon Rexall, un borcan de multivitamine Squibb, o sticlă de apă de gură astringentă Astring-o-sol. Le-am atins uşurel, le-am examinat etichetele şi chiar am deşurubat capacul loțiunii Royall Lyme şi am mirosit parfumul cu aromă de citrice, dobândind o considerabilă satisfacție din experiența totală cu dulapul de medicamente, care a durat cam un minut şi jumătate. Apoi am închis uşa dulapului şi m-am întors la masa de scris.

Aşezându-mă, mi-am ridicat ochii şi am privit pe fereastră, şi deodată mi-am dat seama de un alt element care trebuie să fi lucrat în subconştientul meu şi mă atrăsese către locul ăsta. Era vederea liniştită şi agreabilă pe care o aveam asupra parcului, a colțului cunoscut drept

---

[55] Medicament care neutralizează aciditatea gastrică.

Terenul de Paradă. Sicomori şi arțari bătrâni umbreau aleile de la marginea parcului, iar soarele care se strecura printre coroanele lor umplea de pete luminoase pajiştea uşor în pantă a Terenului de Paradă, dând întregului tablou o atmosferă senină, aproape pastorală – ce izbitor contrast cu părțile mai îndepărtate ale cartierului! La numai câteva străzi distanță, traficul vuia nebuneşte pe Flatbush Avenue, un loc intens urban, plin de larmă, aglomerat, forfotind de oameni agasați şi suflete anxioase; dar aici, verdele copacilor şi lumina de culoarea polenului, rarele camioane şi maşini de pe drum, sunetul paşilor celor câtorva oameni care se plimbau pe la marginea parcului, toate creau efectul unei zone de la periferia unui modest orăşel sudist – probabil Richmond, sau Chattanooga, sau Columbia. Am simțit un dor ascuțit de casă şi m-am întrebat deodată ce, Doamne iartă-mă, căutam eu aici, în mijlocul inimaginabilului ocean al Brooklynului, un calvinist incapabil şi în călduri printre toți aceşti evrei?

Şi la acestea, am scos un petic de hârtie din buzunar. Pe el trecusem numele celorlalți şase chiriaşi din casă. Fiecare nume fusese scris pe cartonaşe mici de către metodica Yetta care mai apoi le lipise pe uşile respectivilor şi, fără vreun motiv suspect, ci doar din obişnuita mea curiozitate nesățioasă, ieşisem, noaptea trecută, târziu, mergând în vârful picioarelor pe holuri şi le copiasem numele. Cinci dintre ocupanți erau la etaj, al şaselea, în camera de vizavi de a mea. Nathan Landau, Lillian Grossman, Morris Fink, Sofia Zawistowska, Astrid Weinstein, Moishe Muskatblit. Îmi plăceau numele astea, pur şi simplu, pentru uluitoarea lor varietate, după atâția Cunningham şi Bradshaw între care crescusem. Îmi spuneam că Muskatblit avea o veritabilă sonoritate bizantină. Cele trei nume feminine îmi stârniseră puternic interesul, mai ales Astrid Weinstein, care locuia într-o fascinantă proximitate, pe partea cealaltă a holului. Rumegam la toate acestea, când am devenit brusc conştient

— În camera de deasupra – de un şir de zguduituri, atât de prompt şi de sfâşietor identificabile de către urechile mele chinuite, atât de neîndoielnice în natura lor, încât o să renunț să mai caut o sugestie

ambiguă, care să spună lucrurile pe ocolite, potrivită poate în alte împrejurări, şi o să-mi iau libertatea de-a spune pe şleau că era zgomotul, tumultul, frenezia a doi oameni care se futeau ca nişte animale turbate. M-am uitat spre tavan îngrijorat. Lustra zvâcnea şi se legăna ca o marionetă atârnată de sfoară. Un praf rozaliu se cernea din tencuială şi aproape că mă aşteptam să văd cele patru picioare ale patului străpungând plafonul. Era înspăimântător – nu doar un rit copulator, ci un turnir, o dezlănțuire, o încăierare generală, un Rose Bowl[56], o paranghelie. Când vorbeau, o făceau într-un soi de engleză, trunchiată şi exotic accentuată, dar n-aveam nevoie să înțeleg cuvintele. Ceea ce rezulta era impresionist. Masculină şi feminină, cele două voci erau un soi de galerie de stadion, strigând îndemnuri cum nu mai auzisem niciodată. Nu că aş fi ascultat vreodată asemenea imbolduri la un efort mai performant – s-o lase mai încet, să-i dea mai repede, să-i dea mai tare, mai iute, mai adânc –, nici asemenea urale la marcarea primelor puncte, asemenea vaiete de disperare la pierderea de teren, asemenea țipete indicând unde să fie pusă mingea. Şi n-aş fi auzit mai clar nici dac-aş fi purtat căşti speciale. Era clar şi de-o durată eroică. Minute nesfârşite lupta a tot ținut-o aşa, iar eu stăteam acolo, suspinând în sinea mea, până când s-a încheiat deodată, iar participanții au plecat, literalmente, la duşuri. Zgomotul apei împroşcate şi chicotelile se strecurau până la mine prin plafonul subțire ca hârtia, apoi s-au auzit paşi înfundați, alte chicoteli, un pocnet sonor care a sunat ca o palmă plesnită glumeț pe o fesă goală şi, în final, incongruent, ca o bătaie de inimă încântătoare, începutul lent al *Simfoniei a patra* de Beethoven la fonograf. Buimăcit, m-am dus până la dulăpiorul de medicamente de la baie şi am luat o pastilă de Alka-Seltzer.

La puțin timp după ce m-am întors la biroul meu, mi-am dat seama că, în aceeaşi cameră de deasupra, acum se pornise o ceartă aprinsă. Se stârnise cu o viteză fenomenală schimbarea aceasta de dispoziție, sumbră şi

---

[56] Meci de fotbal american studențesc, organizat între echipele colegiilor, considerat mai mult demonstrativ, deşi competiția are o cupă pusă la bătaie.

furtunoasă. Din cine ştie ce capriciu acustic, nu puteam desluşi cuvintele. Ca şi în cazul maratonului destrăbălat abia încheiat, auzeam acțiunea în detaliu aproape baroc, dar vorbele rămâneau înăbuşite şi neclare, aşa că am identificat doar târşâitul mânios al picioarelor, scaunele smucite violent de colo-colo, uşile trântite şi vocile ridicându-se în cuvinte spuse cu furie crescândă, pe care le înțelegeam doar parțial. Vocea masculină era dominantă – un bariton răguşit şi furios, care îl acoperea aproape cu totul pe cristalinul Beethoven.

Prin contrast, vocea femeii părea plângăcioasă, defensivă, devenind ascuțită câteodată, ca speriată, dar în general supusă, cu un ton rugător pe fundal. Deodată, un obiect de sticlă sau de porțelan – o scrumieră, un pahar, nu ştiu ce – se izbi şi se sparse de un perete şi am putut auzi paşii grei de bărbat mergând apăsat până la uşă, care se deschise brusc pe holul de la etaj. Apoi, uşa se trânti cu o bubuitură grozavă şi am auzit paşii omului tropăind într-una dintre celelalte camere de la etaj. În sfârşit – după aceste ultime douăzeci de minute de activitate delirantă –, camera rămăsese în ceea ce aş putea descrie drept o linişte provizorie, din adâncul căreia nu mai puteam auzi decât blândul adagio melancolic scârțâit de gramofon şi suspinele întretăiate ale femeii din patul de deasupra mea.

Întotdeauna am fost un gurmand, deşi mănânc puțin şi nu iau niciodată micul dejun. Cum, de asemenea, am obiceiul de a mă trezi târziu, aştept plăcerea gustării dintre mese. După ce gălăgia de deasupra s-a potolit, am văzut că trecuse de ora prânzului şi, totodată, mi-am dat seama că atât partida de sex, cât şi cearta îmi stârniseră într-un mod imperios, prin substituție, o poftă de mâncare de necrezut, de parcă aş fi luat parte fizic la ceea ce se petrecuse acolo, sus. Îmi era atât de foame încât a început să-mi plouă în gură şi m-a luat cu amețeală. În afară de Nescafe şi de bere, nu aveam nimic nici în bufet, nici în minusculul frigider, aşa că m-am hotărât să ies în oraş să iau prânzul. Mai devreme, când mă plimbasem prin cartier, descoperisem în apropiere un restaurant cuşer, Herzi's, pe Church Avenue, care-mi reținuse atenția. Voiam să mă duc acolo pentru că nu

încercasem niciodată bucătăria evreiască autentică, *echt*, şi, de asemenea, pentru că... ei, bine, dacă tot eram în Flatbush... îmi spuneam eu. N-ar fi trebuit să-mi bat capul cu justificări, fireşte, pentru că, fiind sabat, localul era închis. Atunci m-am îndreptat către un alt restaurant despre care presupuneam că nu e ortodox, ceva mai departe pe bulevard, un local numit Sammy's, unde am comandat supă de pui cu *matzoh*[57], peşte *gefilte*[58], şi pastă de ficat evreiască[59] – preparate care-mi erau cunoscute din amplele lecturi despre tradiția evreiască – unui chelner într-atât de monumental insolent, încât am crezut că se prefăcea dinadins. (Pe atunci nu ştiam că morocăneala la chelnerii evrei era aproape o trăsătură definitorie.) Nu m-a deranjat foarte tare totuşi. Localul era plin de clienți – majoritatea vârstnici, care-şi consumau zeloşi borşul cu lingura şi îşi molfăiau piroştile – şi zumzăia de o veritabilă larmă în idiş, umplând aerul umed şi îmbâcsit cu sunete guturale, de neînțeles, de parcă nenumăratele gâtlejuri uscate, bătrâne, făceau gargară cu grăsime de pasăre.

Mă simțeam ciudat de bucuros, în elementul meu. Bucură-te, Stingo, îmi spuneam în sinea mea. Ca numeroşi sudişti cu o anumită bună-creştere, educație şi sensibilitate, reacționasem de la bun început cu mare căldură față de evrei, prima mea iubire fiind Miriam Bookbinder, fiica unui agent local de aprovizionare pentru vapoare, care încă de la vârsta de şase ani avea în ochii ei frumos adumbriți misterul vag neconsolat, inscrutabil al rasei sale; apoi, mai târziu, am avut o empatie şi mai profundă cu evreii, ceea ce sunt convins că li se întâmplă tuturor acelor sudişti zdruncinați, ani de-a rândul, de impactul dur cu suferințele uimitoarelor expediții ale lui Avram şi Moise, cu osanalele mişcătoare ale Psalmistului, cu viziunea abisală a lui Daniel şi cu toate celelalte revelații, născocirile dulci-amărui, fantasmagoriile şi ororile tulburătoare din Biblia iudeo-protestantă. În plus,

---

57 Găluşte tradiționale evreieşti, făcute din aluat matzoh simplu (făină şi apă).
58 Un fel de ochiuri false, în care gălbenuşurile țin locul chifteluțelor de peşte, care se mănâncă tradițional de sabat.
59 Lb. engleză, *chopped liver* – preparat tradițional evreiesc, din ficat fiert tocat mărunt,

acum a devenit banal să explici că evreii şi-au găsit prieteni mai ales printre sudiştii albi pentru că şi sudiştii avuseseră un miel de sacrificiu, unul mai negru. În orice caz, luându-mi acel prânz la Sammy's, m-am entuziasmat de-a dreptul de noul mediu în care mă aflam, când am început să-mi dau seama, fără nicio surpriză, că dorința inconştientă de a mă afla printre evrei a fost, de fapt, cel puțin un motiv pentru care migrasem în Brooklyn. Cu siguranță n-aş fi putut ajunge mai în inima evreimii nici dacă m-aş fi stabilit la Tel Aviv. Şi când a fost să ies din restaurant, chiar am mărturisit față de mine că îmi plăcuse vinul Manischewitz, care, de fapt, fusese groaznic în combinație cu *gefilte*, dar care îmi amintise de muscatul dulce pe care îl beam când eram copil, în Virginia.

Întorcându-mă, agale, spre casa Yettei, m-am simțit din nou un pic dat peste cap de cele ce se petrecuseră în camera de deasupra. Supărarea mea era în mare măsură egoistă, căci ştiam că, dacă episodul avea să se repete prea des, atunci şi liniştea, şi somnul aveau să-mi fie compromise. Totuşi, mai era o chestiune care mă rodea, şi anume ciudata evoluție a evenimentului – straşnica partidă de amor, evident gustată cu atâta poftă şi apreciată de participanți, totuşi urmată de alunecarea precipitată în furie, lacrimi şi nemulțumire. Şi-apoi, de asemenea, ceea ce mă punea pe jar era că nu ştiam cine îi făcuse şi ce anume celuilalt. Mă enerva că trebuise să fiu aruncat în postura asta de curios libidinos, că nu se putuse să fac cunoştință cu vreunul dintre ceilalți chiriaşi ca şi mine printr-un simplu „Salut!" şi o strângere de mână, ci trăgând cu urechea la un episod pornografic între doi străini pe care nici măcar nu-i văzusem măcar o dată la față. În pofida fanteziilor lubrice care, după cum am descris, îmi populaseră până atunci viața dusă de când stăteam în metropolă, nu sunt iscoditor şi băgăcios din fire; dar proximitatea celor doi amanți – la urma urmelor, fusese cât pe-aci să-mi pice în cap – făcea să-mi fie imposibil să mai încerc să mă abțin de la a le descoperi identitatea, ba chiar cu primul prilej şi cât

---

amestecat cu ceapă prăjită în untură, ouă fierte şi condimente.

mai curând.

Problema mea s-a rezolvat aproape imediat ce m-am întâlnit cu cel dintâi dintre ceilalți chiriaşi ai Yettei, care stătea în holul de la parter, căutând prin corespondența lăsată de poştaş pe măsuța de la intrare. Era un tânăr otova de gras, cu umerii aduşi, semănând cu un ou, de vreo douăzeci şi opt de ani, cu păr creț cărămiziu şi purtările ursuze, abrupte, ale newyorkezului get-beget. În timpul primelor mele zile în oraş, o socotisem o purtare atât de gratuit ostilă că de vreo câteva ori am fost tentat să reacționez aproape violent, până când am ajuns să-mi dau seama că era doar una dintre componentele carapacei dure cu care se împlătoşează citadinii, ca o armură de tatu. Eu m-am prezentat politicos:

— Mă cheamă Stingo.

Vecinul meu de cameră scurmă mai departe printre scrisori şi, pentru osteneala mea, n-am primit decât şuierul puternic adenoidal al respirației sale. Am simțit un val de fierbințeală pălindu-mă în moalele capului şi amorțindu-mi gura, şi-am făcut stânga-mprejur ca s-o pornesc spre camera mea.

Atunci l-am auzind spunând:

— Asta-i a ta?

Când m-am întors, am văzut că-mi întindea o scrisoare. După scris, mi-am dat seama că era de la tata.

— Mersi, am murmurat furibund, înşfăcând scrisoarea.

— Te superi dacă-mi dai mie timbrul? zise el. Colecționez comemorativele.

Încercă să schițeze ceva ce aducea a rânjet, nu expansiv, dar recognoscibil uman. Am scos un mormăit şi i-am acordat o privire vag aprobatoare.

— Eu sunt Fink, zise el, Morris Fink. Eu am grijă, mai mult sau mai puțin, de casa asta, mai ales când Yetta e plecată, ca în weekendul ăsta. S-a dus în vizită la fiică-sa, în Canarsie. Văd c-ai venit să locuieşti în crater! adăugă el, cu un semn din cap în direcția uşii mele.

— Crater? am zis eu întrebător.

— Am locuit şi eu acolo, până acum o săptămână. Fiindcă m-am mutat eu, d-aia ai ajuns să primeşti tu camera aia. Îi spun crater, pentru că e ca şi cum ai locui într-un crater de bombă, cu toată călăreala ălora din camera de deasupra.

Se stabilise pe negândite o legătură între Morris şi mine, aşa că m-am relaxat şi m-am pomenit asaltându-l cu întrebări.

— Şi cum de-ai suportat, pentru numele lui Dumnezeu? Dar ia zi-mi, cine naiba *sunt* ei?

— Nu-i aşa de rău dacă-i pui să mute patul. O fac – şi-l mută la perete – şi abia de-i mai auzi călărindu-se. Atunci patul este deasupra băii. Eu i-am convins s-o facă. Mă rog, *pe el*, adică. L-am convins s-o facă deşi este camera ei. Am *insistat*. Am zis că Yetta o să-i dea afară pe amândoi dacă n-o face, aşa că, până la urmă, a fost de acord. Acum bănuiesc că şi l-a mutat iar la fereastră. A zis ceva cum c-ar fi mai mişto acolo.

Se opri o clipă, acceptând ţigara pe care i-o ofeream.

— Asta ar trebui şi tu să faci, să-i ceri lui să mute iar patul la perete.

— Nu *pot* să fac asta, i-am explicat eu. Nu pot urca la un tip, un *necunoscut*, şi să-i spun… mă rog, ştii ce-ar trebui să-i spun. Ar fi groaznic de jenant. N-aş putea. Şi care chiriaşi sunt ei, de fapt?

— O să vorbesc *eu* cu el, dacă vrei, zise Morris cu un aer de încredere în sine care mi s-a părut mişcător. O să-l *fac* eu să-l mute. Yetta nu suportă ca locatarii de aici să se deranjeze unii pe alţii. Landau ăla e un ciudat, de acord, şi s-ar putea să-mi facă necazuri, dar o să mute patul, nu-ţi face griji. Nu vrea să se trezească în stradă.

Aşadar am aflat că Nathan Landau, primul nume de pe lista mea, era capul răutăţilor în treaba asta; şi-atunci cine era partenera lui în vânzoleala, desfrâul şi hărmălaia aia?

— Şi tipa? l-am întrebat. E domnişoara Grossman?

— Nu. Grossman e o scroafă. Tipa e târfa poloneză, Sofia. Sofia Z., cum îi zic eu. Numele de familie e cu neputinţă de pronunţat. Dar e-o bucăţică

bună, Sofia aia.

Încă o dată mi-am dat seama de liniştea din casă, acea impresie stranie pe care aveam s-o mai încerc din când în când în vara aceea, a unei locuințe aflate foarte departe de străzile oraşului, într-un ungher îndepărtat, izolat, aproape bucolic. Se auzeau strigăte de copii din parcul de peste drum şi, la un moment dat, o singură maşină, dar care se deplasa încet, scoțând un zgomot deloc grăbit, inofensiv. Pur şi simplu, nu-mi venea să cred că locuiam în Brooklyn.

— Unde-i restul lumii? am întrebat.

— Păi, hai să-ți spun ceva, zise Morris. În afară, poate, de Nathan, nimeni din hogeacul ăsta nu are destui bani ca să *facă* într-adevăr ceva. Ca de pildă să se ducă în New York şi să danseze la Rainbow Room sau altă distracție de soiul ăsta. Dar duminica după-amiaza o şterg toți de-aici. Se duc cu toții pe undeva. De exemplu, scroafa de Grossman – aoleu, e aşa o spurcată de *yenta*[60]! –, Grossman se duce să-şi viziteze mama, la Islip. La fel şi Astrid. Adică Astrid Weinstein, care stă în capătul celălalt al holului de unde stai tu. E infirmieră la Spitalul Kings County, ca şi Grossman, numai că nu-i o scroafă. O fată simpatică, dar n-aş zice chiar frumoasă. Comună. O potaie, de fapt. Dar nu o scroafă.

Mi-au căzut deodată penele.

— Şi ea pleacă să-şi viziteze mama? am zis eu fără pic de chef.

— Da, pleacă să-şi viziteze mama, numai că se duce în New York. Nu ştiu de ce, dar sunt sigur că nu eşti evreu, aşa că dă-mi voie să-ți zic ceva despre evrei. Ăştia se duc foarte des să-şi vadă mamele. E o trăsătură a lor.

— Înțeleg, am żis eu. Şi ceilalți? Unde au plecat?

— Muskatblit – o să-l vezi, e mare şi gras şi student la rabini – Muskatblit Moishe se duce să-şi vadă mama *şi* tatăl, undeva în Jersey. Numai că nu poate să călătorească în ziua de sabat, aşa că pleacă de aici

---

[60] Codoaşă (în idiş, în original).

încă de vineri seara. E turbat după filme, aşa că duminica îşi pierde toată ziua prin New York văzând câte patru-cinci. Apoi se întoarce aici, duminică seara târziu, aproape orb după atâtea filme.

— Şi a… Sofia şi Nathan? Ei unde pleacă? Şi cu ce se ocupă, de altfel, în afară de…

Mi-a stat pe limbă o glumă transparentă, dar mi-am ținut gura, reținere cu totul inutilă, de altfel, pentru că Morris, atât de guraliv, oferind atât de liber un şuvoi de informații, ghicise ce voiam să spun şi mă puse rapid la curent.

— Nathan are studii superioare, e biolog. Lucrează la un laborator de lângă Borough Hall[61], unde se fac medicamente, prafuri şi chestii de-astea. Sofia Z. nu ştiu exact ce face. Am auzit c-ar fi un soi de secretară pentru un doctor polonez care ar avea o grămadă de pacienți polonezi. Evident, vorbeşte poloneza, limba maternă… în orice caz, Nathan şi Sofia se dau în vânt după plajă. Când e vreme bună, ca acum, se duc la Coney Island… uneori la Jones Beach. Dup-aia se întorc aici.

Făcu o pauză şi afişă ceea ce părea o căutătură răutăcioasă.

— Se întorc aici, se fut şi se ceartă. O, da ce se mai ceartă! După care ies să-şi ia cina. Sunt mari amatori de mese bune.

Nathan, ăla, face bani frumoşi, dar e dus cu pluta, zău. Dus rău. Rău de tot. Cred c-ar trebui să se caute la cap la un psihiatru.

Sună un telefon, dar Morris nu-i dădu atenție. Era un aparat cu fise, prins în perete, iar soneria lui era neobişnuit de puternică, până când mi-am dat seama că trebuie să fi fost reglată astfel ca să fie auzit în toată casa.

— Nu răspund când nu-i nimeni aici, explică Morris. Nu pot să sufăr mizeria asta blestemată de telefon, toate mesajele alea. „Lillian e acasă? Sunt mama ei. Spuneți-i că a uitat cadoul cel scump de la unchiul Benny”. Ta-ta-ta, tata-ta. Scârba. Sau, „Aici e tatăl lui Moishe Muskatblit. Nu e acasă? Spuneți-i că vărul Max a fost călcat de un camion în Hackensack”.

---

[61] Primăria din Brooklyn.

Ta-ta-ta, ta-ta-ta, toată ziulica. Nu pot să sufăr telefonul ăla.

I-am spus lui Morris că ne mai vedem noi şi, după alte câteva vorbe prieteneşti, m-am retras în camera mea roz ca o cameră de nou-născut şi în neliniştea pe care începuse să mi-o provoace. M-am aşezat iar la masa de lucru. Prima foaie din blocul de hârtie de scrisori, cu goliciunea ei încă intimidantă, se căsca înaintea mea ca o viziune gălbuie a veşniciei. Cum, Doamne iartă-mă, voi fi în stare vreodată să scriu un roman? am meditat eu, rozând dintr-un creion Venus Velvet. Am deschis scrisoarea de la tata. Întotdeauna îi aşteptam cu bucurie scrisorile, simțindu-mă norocos să-l am drept sfătuitor pe acest Lord Chesterfield sudist, care atât mă încânta cu disertațiile sale ample, de modă veche, pe teme ca trufia, avariția, ambiția, bigotismul, matrapazlâcurile politice, excesele sexuale şi alte păcate mortale şi primejdii. Chiar dacă uneori era sentențios, nu era niciodată pompos, niciodată nu folosea un ton de predică şi mă delectam deopotrivă cu amploarea gândirii şi simțămintelor scrisorii, cât şi cu elocvența lor simplă; de fiecare dată când terminam de citit vreuna, fie eram gata să-mi dea lacrimile, fie mă îndoiam de râs, dar aproape întotdeauna mă trimiteau imediat să recitesc pasaje din Biblie de unde tatăl meu împrumuta mult în ceea ce priveşte cadența prozei, dar şi mare parte din cugetările sale pline de înțelepciune. În ziua aceea însă, atenția mi-a fost atrasă, în primul rând, de o tăietură din ziar care-a alunecat din scrisoarea împăturită. Titlul articolului decupat din gazeta locală din Virginia m-a înmărmurit şi m-a cutremurat, tăindu-mi răsuflarea pe moment şi făcându-mă să văd mici puncte luminoase înaintea ochilor.

Era anunțată moartea prin sinucidere, la vârsta de douăzeci şi doi de ani, a frumoasei fete de care fusesem îndrăgostit cu deznădejde în anii zănateci de la începutul adolescenței. Se numea Maria (care rima, în rostirea sudistă, cu „paria") Hunt, iar la cincisprezece ani eram atât de înfierbântat de pasiunea pentru ea că, privind retrospectiv, mi se pare că suferisem de o formă de nebunie. Vorbind despre îndrăgostiții care-şi pierd mințile din dragoste, cât de bine exemplificam eu un astfel de năpăstuit! Maria Hunt!

Dacă în anii 1940, cu mult înainte de zorii eliberării noastre, încă predomina străvechiul cavalerism, iar icoana vreunei June Allyson din visele unui băiat era semizeița pe care putea, cel mult, ca să folosesc expresia odioasă a sociologilor, „să o mângâie până la orgasm", eu am împins abnegația până în pragul nebuniei şi cu mult dincolo de acesta, aşa că n-am încercat să fur nici măcar o atingere, cum se spunea în vremurile acelea, de la iubita mea Maria. Într-adevăr, nici măcar n-am depus o sărutare pe nemilos de apetisantele ei buze. Şi asta, pe de altă parte, nu vrea să definească relația noastră drept platonică, pentru că, aşa cum înțeleg eu cuvântul ăsta, în relația platonică există un element cerebral, iar Maria nu strălucea deloc la capitolul ăsta. Iar aici trebuie să adaug că, în zilele acelea, când existau doar patruzeci şi opt de state, în ceea ce privea nivelul educației publice, Virginia lui Harry Byrd[62] era în general a patruzeci şi noua pe listă – după Arkansas, Mississippi şi chiar şi după Puerto Rico – şi în aceste condiții antrenarea într-o conversație intelectuală a doi copii de cincisprezece ani e probabil mai bine c-a fost lăsată imaginației. Niciodată n-a existat o conversație obişnuită fisurată de mai multe hiaturi, de momente atât de lipsite de jenă de lungi, de necuvântare între rumegătoare. Cu toate acestea, eu o adorasem, pătimaş, dar cast, o adorasem pentru motivul naiv că era îndeajuns de frumoasă ca să frângă o inimă – iar acum descoperеam că murise. Maria Hunt era *moartă*!

Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial şi înrolarea mea făcuseră ca Maria să dispară, treptat, din viața mea, dar mai existase încă de multe ori în gândurile mele nostalgice. Se sinucisese aruncându-se de la fereastra unei clădiri şi am citit, cu stupefacție, că o făcuse cu doar câteva săptămâni în urmă, în Manhattan. Apoi am aflat că locuise la doi paşi de mine, pe Sixth Avenue. Era o dovadă a inumanei vastități a oraşului faptul că amândoi locuiserăm luni de-a rândul într-o zonă atât de compactă ca Greenwich

---

[62] Om politic de marcă, reprezentant al Partidului Democrat şi guvernator al Virginiei între anii 1926-1930.

Village, fără ca totuşi să ne întâlnim vreodată. Cuprins de o durere sfâşietoare, care aducea foarte tare a căință, m-am întrebat dacă n-aş fi putut, oare, s-o salvez, s-o împiedic de la un asemenea gest îngrozitor dacă aş fi ştiut de prezența ei în oraş şi unde locuia. Citind şi recitind articolul, am ajuns la un pas de o adevărată criză nervoasă şi m-am trezit gemând de-a binelea din cauza acestei poveşti fără sens de tinerească disperare şi rătăcire. De ce o făcuse? Una dintre cele mai impresionante părți ale relatării era că, din pricini complicate şi obscure, cadavrul ei rămăsese neidentificat şi fusese îngropată într-un cimitir de săraci, abia după mai multe săptămâni fiind deshumat şi trimis în Virginia, pentru o înmormântare definitivă. Îmi era rău, eram aproape distrus de cumplita poveste – într-atât încât am abandonat pentru tot restul zilei orice gând de a mai lucra şi, fără să-mi mai pese de scris, am căutat un soi de alinare în berea pe care o păstram la frigider. Mai târziu, am citit următorul pasaj din scrisoarea tatălui meu:

Referitor la articolul inclus, fiule, m-am gândit, pur şi simplu, că ai fi mai mult decât interesat, de vreme ce ştiu că erai atât de „ahtiat" după tânăra Maria Hunt cu şase sau opt ani în urmă. Obişnuiam să-mi aduc aminte, foarte amuzat, cum te făceai roşu ca pătlăgica doar dacă se pomenea de numele ei. Acum nu mă pot gândi decât cu mare mâhnire la acele vremuri. Ne întrebăm care să fie voia Domnului într-o astfel de nenorocire, dar fără folos. Aşa cum desigur ştii, Maria Hunt provenea dintr-o familie cu un *destin tragic: Martin Hunt era un alcoolic învederat şi întotdeauna fără ocupație, în timp ce Beatrice mă tem că era foarte insistentă şi crudă în pretențiile de morală integră din partea celorlalți, şi mai ales a Mariei, după cum mi s-a spus. Un lucru rămâne sigur, şi anume că în tristul lor cămin domnea prea multă vinovăție neiertată şi prea multă ură. Ştiu că te va îndurera această veste. Maria era, după câte îmi amintesc, o fată deosebit de frumoasă, ceea ce înrăutățeşte şi mai mult lucrurile. Mângâie-te puțin cu gândul că o astfel de frumusețe a fost printre noi o vreme…*

M-am gândit la Maria toată după-amiaza, până când umbrele au început să se alungească sub copacii din jurul parcului, iar copiii au fugit acasă, lăsând aleile care se încrucişau pe Terenul de Paradă pustii şi tăcute. În cele din urmă, m-am simțit amețit de la bere, gura îmi era uscată şi mă ustura de la prea multele țigări, aşa că m-am întins pe pat. Am căzut curând într-un somn greu, invadat de mai multe vise decât de obicei. Unul dintre visele care m-au asaltat aproape m-a făcut praf. În urma câtorva mici fantasme fără nicio noimă, un îngrozitor, dar scurt coşmar, şi o expert concepută piesă într-un act, am fost luat în stăpânire de cea mai feroce halucinație erotică pe care am trăit-o vreodată. Căci se făcea că, pe o pajişte însorită şi tihnită de la marginea râului, un loc izolat, înconjurat de stejari ce unduiau în vânt, răposata mea Maria stătea înaintea mea şi, cu dezinvoltura unei târfe, se dezbrăca în pielea goală – ea, care nu şi-ar fi dat jos, în prezența mea, nici măcar şosetele. Despuiată, pârguită ca o piersică, cu părul ei castaniu revărsat peste sânii ei albi ca smântână, apetisantă mai presus de cuvinte, s-a apropiat de mine, care stăteam întins, cu penisul ridicat, țeapăn ca un țăruş, ațâțându-mă cu vorbe plăcut obscene şi desfrânate. „Stingo”, murmură ea, „Oh, Stingo, fute-mă”. Minuscule broboane de transpirație îi periau pielea, de parcă era încinsă de dorință, şi îi împodobeau părul negru de pe pubis. Se apropie şerpuind de mine, o nimfă lascivă cu gura umedă şi întredeschisă, iar acum, aplecându-se peste pântecul meu gol, îngânându-şi îmbătătoarele obscenități, se pregătea să cuprindă între acele buze niciodată sărutate de mine pistilul tare ca osul al pasiunii mele. Atunci, filmul se blocă în proiector. M-am trezit într-o neagră deznădejde, holbându-mă la tavanul roz pătat de umbrele nopții care se pregătea să vină şi am lăsat să-mi iasă un geamăt primitiv – mai curând un urlet –, smuls din tainițele cele mai adânci ale sufletului meu.

Dar apoi am simțit încă un cui amplificând agonia crucificării mele: se porniseră din nou, în camera de deasupra, pe blestemata aceea de saltea! „Încetați!”, am răcnit la tavan, vârându-mi degetele în urechi. *Sofia şi Nathan*! am gândit. Nenorociți de iepuri jidovi! Deşi se poate să se fi oprit un

scurt moment, când am ascultat din nou, erau tot în acțiune – o partidă fără gălăgie, de data asta, fără strigăte sau arii, doar arcurile patului scoțând un cuviincios şi ritmic zbârnâit – laconic, măsurat, aproape bătrânesc. Nu-mi păsa că o lăsaseră mai moale. Am dat fuga – chiar am alergat – afară, în amurg, şi am pornit să merg confuz în jurul parcului. Apoi mi-am încetinit paşii, plimbându-mă mai departe, furat de gânduri. Trecând pe sub copaci, m-am întrebat serios îngrijorat dacă nu făcusem o mare greşeală venind în Brooklyn. La urma urmelor, chiar nu era elementul meu. Era ceva subtil şi inexplicabil de anapoda şi, dac-aş fi fost în stare să folosesc o expresie care avea să fie la modă, peste câțiva ani, aş fi zis că stabilimentul Yettei emana energii negative. Eram încă şocat de visul acela nemilos, lasciv. Prin însăşi natura lor, visele sunt, bineînțeles, dificil de accesat prin memorie, dar câteva se întipăresc pentru totdeauna în creier. În cazul meu, visele de care-mi aminteam cel mai bine, cele în care obsedanta iluzie a realității era atât de intensă încât părea să se fi închegat în planul metafizic, avuseseră întotdeauna ca subiect fie sexul, fie moartea. Aşa şi cu Maria Hunt. Niciun vis nu mai produsese în mine o atât de durabilă reverberație, din acea dimineață din urmă cu aproape opt ani, curând după înmormântarea mamei, când, zbătându-mă să ies din algele adâncurilor unui coşmar, am visat că arunc o privire pe fereastra camerei mele de acasă, în care încă mai dormeam, şi că zăresc sicriul deschis, în grădina inundată de ploaie şi bătută de vânt, apoi că văd fața suptă, răvăşită de cancer a mamei mele întorcându-se către mine, în nişa de satin, şi că se uită la mine implorator, cu ochii împăienjeniți de chinuri de nedescris.

M-am întors către casă. Mă gândeam să mă duc în cameră şi să-i răspund tatii la scrisoare. Voiam să-i cer să-mi povestească mai multe amănunte despre împrejurările morții Mariei – probabil neştiind la momentul acela că subconştientul meu deja începuse să se agațe strâns de moartea aceea ca fiind ideea germinatoare pentru romanul care zăcea, atât de jalnic, pe masa mea de scris. Însă n-am scris niciun fel de scrisoare în seara aceea. Pentru că, atunci când am intrat în casă, am întâlnit-o pe Sofia

în carne şi oase pentru prima oară şi m-am îndrăgostit de ea, dacă nu instantaneu, atunci rapid şi profund. A fost o dragoste care, aşa cum mi-am dat seama pe măsură ce se derula vara aceea, avusese multe motive să pună stăpânire pe întreaga mea existență. Dar trebuie să spun că, la început, unul dintre acestea a fost, cu siguranță, asemănarea ei, îndepărtată, dar reală, cu Maria Hunt. Şi ceea ce este încă de neşters în amintirea mea din acea primă întâlnire nu e doar încântătoarea asemănare pe care i-am găsit-o cu fata moartă, ci disperarea de pe chipul ei, aidoma aceleia care cu siguranță trebuie să fi fost întipărită şi pe a Mariei, deopotrivă cu umbrele îndurerate, premonitorii, ale cuiva aruncându-se cu capul înainte spre moarte.

În casă, Sofia şi Nathan erau prinşi într-o încăierare chiar în fața uşii camerei mele. Le-am auzit vocile foarte clar în seara de vară şi i-am văzut certându-se pe hol, de cum am urcat treptele de la intrare.

— Nu mă lua pe mine cu de-astea, auzi? urlă Nathan. Eşti o mincinoasă! O nenorocită de pizdă mincinoasă, mă auzi? O pizdă!

— Şi tu eşti o pizdă, am auzit-o pe ea replicându-i. Da, eşti o pizdă, eu aşa cred.

Din tonul ei lipsea orice urmă de agresivitate.

— Eu *nu* sunt o pizdă, zbieră el. Eu *nu pot* fi o pizdă, idioată polacă. Când o să înveți *să vorbeşti* în limba asta? Pot fi o *pulă*, dar nu o pizdă, cretino. Să nu-mi mai spui niciodată aşa, auzi? Las că nici n-o să mai ai ocazia.

— Tu mi-ai spus *mie* aşa!

— Dar asta eşti, cretino – o pizdă necredincioasă şi fățarnică! Îți desfaci gaura aia a ta pentru un şarlatan de doctor cârpaci şi de doi bani. O, Doamne! urlă el, iar glasul i se ridică într-o furie nestăpânită. Lasă-mă să ies de aici până nu te *omor* – *ştoarfă* ce eşti! Te-ai *născut* ştoarfă şi-ai să *mori* ştoarfă!

— Nathan, ascultă… am auzit-o eu implorând.

Şi acum, când mă apropiasem mai mult de uşa de la intrare, i-am văzut

pe amândoi împingându-se unul într-altul, două umbre întunecate bine conturate pe fundalul holului roz, unde un bec de patruzeci de waţi, atârnând din tavan, aproape înghiţit de un nor de fluturi de noapte fâlfâind în jurul lui, îşi răspândea debilul *chiaroscuro*. Nathan domina scena cu înălţimea şi forţa lui: umeri laţi, musculos, având în vârful capului un smoc de păr negru ca de sioux, arăta ca un John Garfield ceva mai îmblânzit şi frenetic, cu faţa frumos dăltuită, plăcută a lui Garfield – teoretic agreabil, aş spune, fiindcă în clipa aceea, faţa învineţită de mânie pătimaşă arăta oricum, numai plăcută nu, schimonosită cum era de o evidentă poftă de violenţă. Purta un hanorac uşor şi tenişi; părea să se apropie de treizeci de ani. Îi ţinea strâns braţul Sofiei, iar ea se ferea de asaltul lui ca un boboc de trandafir tremurând în vântul de furtună. Pe Sofia abia o puteam vedea în lumina posomorâtă. Îi puteam desluşi doar coama ei despletită de păr de culoarea paiului şi, pe după umărul lui Nathan, doar o treime din chip, mai exact o sprânceană înspăimântată, o aluniţă mică, un ochi căprui şi umărul proeminent al unui obraz încântător arcuit, pe care o singură lacrimă se rostogoli ca o picătură de argint-viu. Începuse să suspine ca un copil necăjit.

— Nathan, trebuie să asculţi, te rog, spunea ea printre suspine. Nathan! Nathan! Nathan! îmi pare rău că ţi-am spus aşa.

El îi zvârli braţul în lături şi se trase înapoi de lângă ea.

— Îmi provoci o *infinită* greaţă, strigă el. De-o greaţă curată, *neprefăcută*. O şterg de-aici, până nu te omor!

Se întoarse cu spatele la ea, dând să plece.

— Nathan, nu pleca! îl imploră ea cu disperare şi întinse ambele mâini spre el. Am nevoie de tine, Nathan. Tu ai nevoie de *mine*.

Era ceva rugător, de copil în vocea ei subţirică, aproape fragilă, care se spărgea puţin în registrele superioare şi devenea un pic răguşită în cele inferioare. Accentul polonez suprapus acestor tonuri i-o făcea fermecătoare sau, m-am corectat eu, i-ar fi făcut-o astfel în circumstanţe mai puţin dramatice.

— Te rog, nu pleca, Nathan, strigă ea. Avem nevoie *unul de altul*. *Nu*

pleca!

— Nevoie? repetă el întorcându-se din nou spre ea. *Eu* să am nevoie de *tine*? Hai să-ți spun ceva – şi aici începu să-şi agite brațul întins către ea, în timp ce vocea îi deveni mai plină de mânie şi nestăpânită – am nevoie de tine ca de orice blestemată şi nesuferită *infecție* pe care-aş putea s-o numesc. Am nevoie de tine ca de *antrax*, ascultă ce-ți spun. Ca de trichinieloză! Am nevoie de tine ca de pietre la vezică! Pelagră! Encefalită! *Boala lui Bright*, pentru numele lui Dumnezeu! *Carcinom al nenorocitului de creier*, nenorocită de târfă mizerabilă ce eşti! *Aaaaaaauuuu*!

Acesta din urmă a fost un vaiet tremurat, crescător, un sunet care-ți dădea fiori de gheață pe şira spinării, în care se amestecau laolaltă furia şi lamentația într-un mod de-a dreptul liturgic, precum tânguirea unui rabin înnebunit.

— Am nevoie de tine ca de *moarte*, mugi el cu glas gâtuit. *Moarte*!

Şi încă o dată se întoarse să plece şi încă o dată ea spuse, plângând:

— *Te rog*, nu pleca, Nathan! Nathan, continuă ea, unde pleci?

El ajunsese aproape la uşă acum, la nicio jumătate de metru de locul unde mă oprisem, în prag, nehotărât, neştiind dacă să-mi croiesc drum spre camera mea sau să mă întorc şi s-o şterg.

— Unde plec? urlă el. Îți spun eu unde plec. Mă duc să mă urc în primul metrou şi plec la Forest Hills! O să împrumut maşina lui frate-meu şi-o să mă întorc aici să-mi iau lucrurile şi să le încarc în maşină. După-aceea n-o să mai pun piciorul în locul ăsta.

Dintr-odată, vocea îi coborî, purtările îi deveniră ceva mai reținute, chiar degajate, dar tonul îi era dramatic şi viclean amenințător.

— După aceea, poate chiar mâine, o să-ți spun ce-o să fac. O să mă aşez la masă şi-o să scriu o scrisoare recomandată Serviciului de imigrare. O să le spun că ai obținut viza care nu trebuia. O să le spun că ar trebui să-ți elibereze o viză de *târfă*, dacă au aşa ceva. Dacă nu au, o să le spun că ar fi mai bine să te expedieze înapoi în Polonia, pentru că faci negustorie ambulantă şi-ți vinzi curul oricărui doctor din Brooklyn care vrea una

scurtă. Înapoi la Cracovia, drăguță!

Chicoti satisfăcut.

— O, da, drăguță, înapoi la Cracovia!

Se întoarse şi se repezi spre uşă. În momentul acela se şterse de mine şi asta îl făcu să se răsucească iar în loc şi se opri scurt. Nu pot spune dacă-şi dăduse seama sau nu că l-am auzit. Rămas clar fără aer, gâfâia din greu şi, pentru o clipă, mă măsură din priviri. Apoi am dedus că s-a convins că-l auzisem, dar nu-i păsa. Ținând cont de starea lui de tulburare, am fost surprins cum s-a purtat cu mine, părând, dacă nu chiar amabil, cel puțin politicos, de parcă eu aş fi fost, cu mărinimie, exclus din bătaia mâniei sale.

— Tu eşti noul chiriaş de care mi-a vorbit Fink? izbuti el să spună printre gâfâieli.

I-am răspuns cu cel mai scurt şi mai pierit dintre da-uri.

— Eşti din Sud, zise el. Morris mi-a spus că eşti din Sud. A zis că te cheamă Stingo. Yetta are nevoie de un sudist în casa ei ca să-şi completeze colecția de ciudați.

Aruncă o privire întunecată înapoi spre Sofia, apoi se uită din nou la mine şi spuse:

— Păcat că n-o să fiu aici pentru o conversație vioaie, dar tocmai părăsesc locul ăsta. Mi-ar fi plăcut să stăm de vorbă.

Iar aici tonul lui deveni uşor rău-prevestitor, politețea forțată scurgându-se în sarcasmul cel mai fățiş pe care-l auzisem în ultima vreme.

— Ne-am fi distrat pe cinste, trăncănind verzi şi uscate, noi doi. Am fi putut vorbi despre sporturi. Vreau să spun, sporturile sudiste. Ca linşatul de negri – sau *coons*[63], cum mi se pare că-i numiți voi pe acolo. Sau despre *cultură*. Am fi putut vorbi despre cultura sudistă şi poate c-am fi stat pe-aici, la bătrâna Yetta, ascultând muzică de mocofani. Ştii tu, Gene Autry, Roy Acuff şi toți ăilalți susținători ai culturii clasice sudiste.

Se încruntase, în timp ce vorbea, dar acum un zâmbet îi spintecă fața

---

[63] Nume ofensator, rasist, pentru negri.

întunecată şi tulburată şi, până să-mi dau seama, întinsese mâna şi mi-o prinse pe a mea, reticentă, strângând-o ferm:

— Ei, bine, s-ar fi putut petrece aşa. Păcat. Moş Nathan trebuie s-o ia din loc. Poate într-o altă viață, *crackere*[64], o să ne întâlnim. Pe curând, *crackere*! Ne vedem în altă viață!

Şi cu acestea, mai înainte să deschid gura să protestez sau să-i dau o replică dură ori vreo insultă, Nathan îmi întoarse spatele şi coborî apăsat treptele până pe trotuar, unde încălțările lui cu placheuri scoteau un demonic *țac-țac-țac*, care se stinse încet-încet până dispăru cu totul dincolo de copacii înnegurați, în direcția metroului.

Este bine ştiut că micile cataclisme – un accident de automobil, un lift rămas între etaje, un atac violent cu martori oculari – dau naştere unei nefireşti comunicativități între oameni total necunoscuți. După dispariția în noapte a lui Nathan, m-am apropiat de Sofia fără şovăire. Habar n-aveam ce să-i spun – fără îndoială vreo stângace formulă de consolare –, dar a fost ea cea care a vorbit prima, din spatele mâinilor lipite de fața udă de lacrimi.

— E aşa de *nedrept* din partea lui, suspină ea. O, îl iubesc atât de mult!

Am făcut gestul lipsit de tact care se face adesea prin filme, într-un astfel de moment, când dialogul e o problemă. Mi-am scos batista din buzunar şi i-am întins-o ei, în tăcere. Ea o luă imediat şi începu să-şi şteargă ochii.

— O, îl iubesc atât de mult! exclamă ea. Atât de mult! Atât de mult! O să *mor* fără el.

— Haide, haide, i-am zis eu sau altceva la fel de jenant.

Ochii ei mă implorau – pe mine, pe care nu mă văzuse niciodată înainte –, un apel disperat al unei arestate nevinovate care-şi apără cinstea în fața juraților. *Nu sunt o târfă, onorată instanță*, părea ea să încerce să spună. Eu eram buimăcit deopotrivă de candoarea şi de pasiunea ei.

— E aşa de nedrept din partea lui, zise ea din nou. Să spună *asta*! El e

---

[64] Denumire ofensatoare dată albilor săraci din zonele rurale sudiste.

singurul bărbat cu care am făcut vreodată dragoste, în afară de soțul meu. Iar soțul meu e mort!

Şi se cutremură de şi mai multe suspine, şi curseră mai multe lacrimi, prefăcându-mi batista într-un mic burete ud, cu monogramă. Nasul i se umflase de plâns, iar petele rozalii lăsate de lacrimi îi ştirbeau extraordinara frumusețe, dar nu într-atât încât frumusețea în sine (inclusiv alunița, în mod fericit plasată lângă ochiul ei stâng, ca un minuscul satelit) să nu mă topească pe loc – o senzație clară de lichefiere emanând nu dinspre inimă, ci, uimitor, dinspre stomac, care începu să chiorăie revoltat ca de o ajunare prelungită. Eram atât de flămând să o cuprind în brațe, s-o mângâi, s-o împac, încât foamea asta a devenit pur disconfort, dar un mănunchi de inhibiții neobişnuit de pestrițe m-a făcut să bat în retragere. De asemenea, aş mințidacă n-aş mărturisi că, simultan cu toate acestea, înflorea rapid în mintea mea o stratagemă strict egoistă, şi anume ca, într-un fel sau altul, cu noroc şi tărie de la Dumnezeu, să preiau eu această blondă comoară poloneză, de acolo de unde Nathan, porc nesimțit, o lăsase baltă.

Apoi, o furnicătură în ceafă m-a făcut să-mi dau seama că Nathan era din nou în spatele nostru, oprit pe treptele de la intrare. M-am răsucit spre el. Reuşise să se întoarcă în linişte ca o nălucă, iar acum ne țintuia pe amândoi cu o căutătură piezişă, aplecat în față, sprijinit cu o mână de tocul uşii.

— Şi un ultim lucru, îi zise el Sofiei, cu o voce dură, seacă. Un alt ultim lucru, târfo. *Discurile*. Albumele. Beethoven. Händel. Mozart. *Toate*. Nu vreau să mai dau vreodată cu ochii de tine. Aşa că scoate discurile – scoate discurile afară din camera *ta* şi pune-le în camera *mea*, pe scaunul de lângă uşă. Brahmsul poți să-l ții, numai fiindcă ți l-a dat Blackstock. Păstrează-l, înțelegi? Restul le vreau eu, aşa că vezi cum faci să le pui negreşit unde îți spun eu. Dacă *nu*, când mă întorc aici să-mi iau lucrurile, o să-ți rup mâinile, pe amândouă.

După o pauză, trase adânc aer în piept şi şopti:

— Aşa să-mi ajute Dumnezeu, o să-ți *rup nenorocitele alea de mâini*!

După care de data asta plecă de-a binelea, făcând paşi mari cu picioarele lui lungi, înapoi pe trotuar şi pierzându-se grăbit în întuneric.

Pentru moment rămasă fără lacrimi, Sofia se linişti, încet-încet.

— Mulțumesc, ai fost drăguț, îmi zise ea abia şoptit, cu acele tonalități înăbuşite, amorțite, ale cuiva care a plâns din belşug şi multă vreme.

Întinse mâna şi-mi puse în palmă batista, un cocoloş ud. Iar când făcu asta, văzui pentru prima oară numărul tatuat de pe pielea bronzată, uşor pistruiată, a antebrațului său – un număr purpuriu din cel puțin cinci cifre, prea mici să le pot citi la lumina aceea, dar gravate, de-asta mi-am dat seama, cu precizie şi măiestrie. Peste dragostea care mă topea în stomac se adăugă deodată o durere ascuțită şi cu o mişcare involuntară, chiar inexplicabilă (pentru unul crescut să ia seama pe ce pune mâna), i-am prins cu blândețe încheietura mâinii, uitându-mă mai îndeaproape la tatuaj. Mi-am dat seama că accesul ăsta de curiozitate ar putea fi ofensator, dar nu m-am putut abține.

— Unde ai fost? am întrebat.

Ea spuse un nume în polonă, pe care l-am înțeles, vag:

— Oświęcim.

Apoi adăugă:

— Am stat acolo mult timp. *Longtemps*.

Făcu o pauză.

— Vous voyez[65]…

O altă pauză.

— Vorbeşti franceza? întrebă ea. Engleza mea e foarte proastă.

— *Un peu*[66], am răspuns eu, exagerând cu nesimțire abilitățile mele. E un pic ruginită.

Ceea ce însemna că nu mai ştiam aproape nimic.

— Ruginită? Cum adică ruginită?

---

[65] Vedeți… (lb. franceză, în original).
[66] Puțin (lb. franceză, în original).

— *Sale*[67] am încercat la nimereală.

— Franceză murdară? zise ea, cu un surâs uşor, ca o părere.

După un alt moment, întrebă:

— Sprechen sie Deutch?[68]

Ceea ce nu scoase de la mine nici măcar un „nein”.

— O, să lăsăm, am zis eu. Vorbeşti destul de bine engleza.

Apoi, după un moment de tăcere, am spus:

— Nathan ăla! N-am mai văzut pe cineva ca el în viața mea. Ştiu că nu e treaba mea, dar… dar e probabil *țicnit* Cum poate vorbi aşa, cu *oricine*? Dacă mă întrebi pe mine, bine c-ai scăpat de el.

Ea strânse tare din ochi şi îşi pungi buzele îndurerată, de parcă îşi adusese aminte de ceea ce tocmai se dezvăluise.

— O, are dreptate despre atât de multe lucruri, şopti ea. Nu despre faptul că i-am fost necredincioasă. Nu la asta mă refer. I-am fost întotdeauna credincioasă. Dar în alte lucruri. Când a spus că nu mă îmbrac cum trebuie. Sau când a spus că sunt o poloneză neglijentă şi nu fac curat. Apoi m-a numit poloneză murdară, şi am ştiut că… da, o meritam. Sau când m-a dus la restaurantele alea cochete, iar eu întotdeauna am… reținet? se uită la mine întrebător.

— Reținut, i-am zis.

Fără să exagerez, va trebui, din când în când, să încerc să reproduc delicioasele incorectitudini ale englezei Sofiei. O folosea cu siguranță mai mult decât potrivit şi – după mine, cel puțin – o îmbunătățea de-a dreptul prin micile ei poticneli în hățişul sintaxei, mai ales în cioturile oribilelor noastre verbe neregulate.

— Ai reținut ce? am întrebat.

— Reținut *la carte*, meniul, vreau să spun. Atât de des rețineam meniul, îl puneam în geanta mea, ca amintire. El spunea că un meniu costă bani, că

---

[67] Murdară (lb. franceză, în original).

[68] Vorbiți germană? (lb. germană, în original)

furam. Avea dreptate în privința asta, ştii.

— Să iei un meniu nu e aşa un mare furt, în ochii mei, pentru numele lui Dumnezeu, am zis eu. Uite, din nou ştiu că nu e treaba mea, dar…

În mod clar hotărâtă să reziste încercărilor mele de a-i restaura stima de sine, mă întrerupse, spunând:

— Nu, ştiu eu că a fost rău. Ceea ce a spus el a fost adevărat, am făcut multe lucruri care au fost greşite. Am meritat-o că m-a părăsit. Dar nu i-am fost *niciodată* necredincioasă. Niciodată! O, o să mor acum fără el! Ce-o să mă fac? Ce-o să mă fac?

Pentru o clipă, m-am temut că ar putea s-o apuce iar o criză înverşunată de tristețe, dar ea a scos numai un suspin gâtuit, cu greu înghițit, ca un soi de semn de punctuație final, apoi s-a întors spre mine:

— Ai fost drăguț, zise ea. Acum trebuie să mă duc în camera mea.

În timp ce porni să urce încet scările, m-am uitat în voie la trupul ei, pe care se mula rochia de mătase subțire, de vară. Deşi era un trup frumos, cu toate proeminențele cuvenite, curbe, continuități şi simetrii, era ceva un pic ciudat în legătură cu el – nu-i lipsea nimic, din câte se vedea, şi nu era neapărat deficient, ci mai curând reasamblat. Da, exact asta era, mi-am dat eu seama. Strania calitate se trăda chiar şi la nivelul pielii. Avea plasticitatea bolnăvicioasă (se vedea mai ales pe dosul brațelor) a cuiva care suferise o severă emaciere şi a cărui carne încă şi acum mai are câteva etape de trecut până să fie restabilită.

De asemenea, aveam senzația că sub bronzul acela sănătos stăruia încă paloarea de ceară a unui trup nu pe deplin refăcut dintr-o teribilă criză. Dar niciuna dintre aceste imperfecțiuni nu micşora cu nimic un soi de minunat de neglijentă senzualitate, exprimată, în momentul acela, cel puțin, de modul degajat, dar natural în care i se mişca bazinul şi de posteriorul ei cu adevărat somptuos. În pofida foametei, fundul ei avea o formă la fel de perfectă ca o pară fabuloasă, premiată la concurs; vibra cu o magică elocvență, iar din unghiul din care îl priveam, mi-a tulburat într-atât rărunchii, încât m-am rugat în minte, făgăduind că o să donez orfelinatelor

prezbiteriene din Virginia un sfert din viitoarele mele câştiguri ca scriitor, doar să am fundul ăsta gol, măcar un scurt moment – treizeci de secunde mi-ar fi fost de ajuns – între palmele mele deschise, întinse, rugătoare. Moşule Stingo, am cugetat eu, când ea urcă mai departe, cu siguranță e ceva pervers în fixația asta a ta pentru dorsale. Apoi, când ea ajunse în capul scării, se întoarse, privi în jos şi îmi surâse cu cel mai trist zâmbet imaginabil.

— Sper că nu te-am plictisit cu problemele mele, zise ea. Îmi pare atât de rău.

Îndepărtându-se spre camera ei, mai spuse:

— Noapte bună.

Astfel că după aceea, instalat în singurul fotoliu confortabil din camera mea, când m-am aşezat să citesc din Aristofan în seara aceea, puteam vedea o mică parte din holul de la etaj prin uşa mea întredeschisă. La un moment dat, pe la mijlocul serii, am văzut-o pe Sofia ducând în camera lui discurile pe care Nathan îi poruncise să i le dea înapoi. Când s-a întors, am putut vedea că plângea din nou. Cum putea s-o țină tot într-un plâns? De unde veneau toate acele lacrimi? Mai târziu, a început să pună, la nesfârşit, bucata finală din *Simfonia* I de Brahms, pe care el, cu atâta generozitate, îi îngăduise s-o păstreze. Probabil era singurul ei album acum. Toată seara, muzica aceea se strecură prin tavanul subțire ca hârtia, nobilul şi tragicul corn francez amestecându-se în capul meu cu flautul antifonal, pătrunzător ca un glas de pasăre, şi umplându-mi spiritul cu o tristețe şi o nostalgie aproape mai intense decât oricare altele simțite până atunci. M-am gândit la momentul în care fusese compusă muzica aceea. Era o muzică ce, printre altele, vorbea despre o Europă a zilelor fericite, scăldată în lumina puțin roşiatică a tihnitelor asfințituri – despre copile cu codițe împletite şi şorțulețe, săltând în docare, despre excursii în luminişurile din Pădurea Vieneză şi despre berea tare bavareză, despre doamne din Grenoble cu umbreluțe, plimbându-se la marginea sclipitoare a ghețarilor din Alpii cei înalți, şi despre călătoriile cu balonul, despre veselie, despre vertiginoasele

valsuri, despre vinul din Mosella, despre Johannes Brahms însuşi, cu barbă şi o ţigară de foi în gură, contemplându-şi acordurile titanice, pe sub crengile desfrunzite, autumnale, ale fagilor din Hofgarten. Era o Europă de o dulceaţă aproape de neconceput – o Europă pe care Sofia, înecându-se acum în tristeţea ei, în odaia de deasupra mea, nu se putea s-o fi cunoscut.

Când m-am dus la culcare, fonograful încă mai cânta. Iar când fiecare dintre discurile zgâriate de şelac ajungea la capăt, îngăduindu-mi, în răgazul de până începea următorul, să-i aud suspinele inconsolabile ale Sofiei, mă suceam şi mă învârteam în pat, întrebându-mă din nou cum o fiinţă omenească muritoare putea fi potirul care să cuprindă atâta cantitate de durere. Mi se părea aproape imposibil ca Nathan să fi putut inspira această suferinţă atât de ascuţită şi, totodată, atât de devastatoare. Dar în mod clar că asta făcuse, ceea ce îmi ridica o nouă problemă. Căci dacă, după cum spuneam, mă simţeam alunecând deja în acea maladivă şi istovitoare situaţie cunoscută ca dragoste, nu era oare o nebunie din partea mea să visez că voi putea câştiga afecţiunea, şi cu atât mai mult că voi împărţi patul cu ea, unei femei atât de neclintit ataşate de amintirea iubitului ei? Ideea avea ceva de-a dreptul indecent, ca şi când aş fi pornit un asediu asupra unei femei recent îndoliate. În mod sigur, Nathan ieşise din scenă, dar nu era o înfumurare din partea mea să sper că voi umple eu golul? Printre altele, mi-am amintit că aveam atât de puţini bani. Chiar dacă aş fi putut străpunge bariera durerii ei, cum mă aşteptam să îi fac curte acestei foste înfometate, cu gustul ei pentru restaurantele selecte şi discuri scumpe de fonograf?

În sfârşit, muzica încetă, ea se opri din plâns, la rândul ei, iar scârţâitul necontenit al arcurilor îmi spuse că se culcase. Am rămas treaz încă mult timp, ascultând zgomotele blânde ale nopţii din Brooklyn – un câine urlând în depărtare, o maşină trecând pe stradă, nişte hohote de râs, nu foarte tare, de la un bărbat şi o femeie la marginea parcului. M-am gândit la Virginia, la casa părintească. Somnul m-a furat pe nesimţite, dar am dormit neliniştit, într-adevăr haotic, trezindu-mă o dată într-o beznă neobişnuită, pentru a

descoperi că eram gata de o caraghioasă penetrație falică – printre cute, sau un tiv, sau o încreștitură umedă – a pernei mele, care nu mai era la locul ei. Apoi din nou am adormit, numai pentru a mă trezi cu o tresărire cu puțin înainte de ivirea zorilor, în tăcerea de mormânt a acelui ceas, cu inima bătându-mi puternic în piept şi cutremurat de un fior, holbându-mă drept în tavanul deasupra căruia dormea Sofia, înțelegând cu foarte cruda limpezime a celui care visează că ea era condamnată.

Capitolul 3

— Stingo! Ei, Stingo!

Târziu, în aceeaşi dimineață – o însorită duminică de iunie – le-am auzit vocile dincolo de uşă, trezindu-mă din somn. Vocea lui Nathan, apoi a Sofiei:

— Stingo, deşteptarea! Scoală-te, Stingo!

Deşi nu era încuiată, uşa era zăvorâtă cu un lanț de siguranță, noaptea, iar de unde stăteam eu, pe pernă, puteam vedea fața radioasă a lui Nathan, care se zgâia la mine prin deschizătura largă.

— Scoal' şi fii deştept! zicea vocea. Sus pe punte, puştiule! Hai sus şi să-i dăm bătaie, băiete. Mergem la Coney Island![69]

În spatele lui am auzit-o pe Sofia, ca un ecou subțire şi cristalin al lui Nathan:

— Scoal' şi fii deştept! Hai sus şi să-i dăm bătaie!

Comanda ei a fost urmată de un chicot mic, ca un clinchet de argint, după care Nathan începu să zgâlțâie uşa şi lanțul.

— Haide, *crackere*, sus pe punte! Nu poți să zaci toată ziua aici sforăind ca un bătrân câine de vânătoare din Sud.

Vocea lui împrumută tonurile siropoase, artificiale din inima Dixielandului – un accent care, chiar şi în urechile mele amorțite de somn, dar totuşi sensibile, suna ca rezultatul unei imitații remarcabil de pricepute.

— Mişcă oasele alea leneşe, dulceață! îngâna el tărăgănat, ca un om cu gura plină. Pune-ț' costumu' de scaldă. O să ne-nhame moş Pompey caii la trăsură şi-o să luăm un mic picnic, colo, jos, la malu' mării.

Eram, ca s-o spun în termeni moderați, ceva mai puțin decât înveselit de toată povestea. Insultele lui mârâite cu o seară în urmă şi în general purtarea lui urâtă cu Sofia se amestecaseră nepermis în visele mele toată noaptea, sub diverse măşti şi deghizamente insinuante, iar ca acum să mă

---

[69] Coney Island – plajă cu vedere la ocean, din sudul Brooklyn ului.

trezesc şi să văd aceeaşi faţă urbană de la mijloc de secol, îngânând aceste nenaturale lirisme antebelice, era, pur şi simplu, mai mult decât puteam îndura. Am sărit din aşternut şi m-am năpustit la uşă.

— Ieşi afar de-aici! am strigat eu. Lasă-mă în pace!

Am încercat să-i trântesc uşa în nas, dar Natham proptise ferm un picior în deschizătură.

— Ieşi afară! am ţipat din nou. Al dracului tupeu mai ai, să faci aşa ceva. Scoate-ţi afurisitul de picior din uşă şi lasă-mă dracului în pace!

— Stingo, *Stingo*, continuă vocea în cadenţe blânde, reîntorcându-se la stilul Brooklyn. Stingo, uşurel! N-am vrut să te supăr, băiete. Haide, deschide. Hai să bem o cafea, să ne împăcăm şi să fim prieteni!

— Nu vreau să fiu prieten cu tine! am urlat eu la Nathan şi-am izbucnit într-un acces de tuse.

Pe jumătate înecat de flegma şi gudronul celor trei pachete de Camel pe zi, mă şi miram că mai puteam totuşi articula. În timp ce-mi rupeam mai departe plămânii, ciudat de stingherit de horcăitul de anghina pe care-l scoteam, am început să simt efectul întârziat al surprizei – şi nu puţin neplăcute – că mizerabilul de Nathan se materializase ca un geniu rău alături de Sofia şi părea să fie încă o dată stăpân pe situaţie şi gata să dea noi ordine. Pentru cel puţin un minut, poate mai mult, m-am zguduit şi m-am zbătut în ghearele unui spasm pulmonar, silit fiind să îndur, totodată, umilinţa de a mă supune lui Nathan în rolul de savant într-ale medicinei.

— Ai o tuse de fumător înrăit, *crackere*. Ai, de asemenea, faţa descompusă şi trasă a unei persoane dependente de nicotină. Uită-te la mine o secundă, *crackere*, uită-te drept în ochii mei.

L-am fulgerat cu privirea prin pupilele îngustate fără grabă şi înceţoşate de furie şi dezgust.

— Nu-mi mai spune… am început, dar vorba mi-a fost tăiată de un alt acces sfâşietor de tuse.

— Descompus, ăsta-i cuvântul, continuă Nathan. Păcat, pentru un tip care arăta aşa de bine. Înfăţişarea descompusă ţi se trage de la privarea

treptată de oxigen. Ar trebui să te laşi de fumat, *crackere*. Duce la cancer de plămâni. Şi la afecţiuni cardiace.

(în 1947, poate vă mai amintiţi, adevăratul efect pernicios al fumatului asupra sănătăţii abia fusese presupus de medici, iar avertismentul în privinţa potenţialului său coroziv şi vătămător, dacă se rostea, era întâmpinat de persoanele rafinate cu un soi de scepticism amuzat. Era doar o poveste de adormit copiii, din aceeaşi familie cu aceea care îi imputa masturbării năpaste ca acneea, negii sau nebunia. Prin urmare, deşi remarca lui Nathan m-a înfuriat de două ori, la momentul acela, îngrămădind, în opinia mea, şi imbecilitatea peste simpla răutate, îmi dau seama acum ce ciudat de profetică a fost de fapt, cât a fost de tipică acelei inteligenţe capricioase, ţicnite, chinuite, dar ascuţite şi magistrale, pe care aveam s-o cunosc şi împotriva căreia m-am văzut şi eu, prea adesea, silit să lupt. Cincisprezece ani mai târziu, legănându-mă în mrejele unei bătălii cu succes împotriva dependenţei mele de ţigări, aveam să-mi amintesc de avertismentul lui Nathan – din anumite motive, chiar de cuvântul descompus – ca de o voce din mormânt.) Acum totuşi, cuvintele sale erau ca o invitaţie la omucidere.

— Nu-mi mai spune *cracker*! am strigat, când mi-am recăpătat glasul. Eu sunt un Phi-Beta-Kappa[70] de la Duke University. N-am nevoie să-ţi ascult insultele găunoase. Acum dă piciorul la o parte din uşă şi lasă-mă în pace! am continuat, căznindu-mă să-i urnesc piciorul din deschizătură. Şi n-am nevoie de niciun sfat de doi bani despre ţigări! i-am mai gâjâit prin tubul încărcat şi inflamat al laringelui meu.

Atunci, în Nathan se petrecu o transformare uluitoare. Manierele sale deveniră deodată spăsite, civilizate, aproape pline de căinţă.

— Bine, Stingo, îmi pare rău, zise el. Îmi pare rău, pe bune. N-am vrut să-ţi rănesc sentimentele. Iartă-mă, bine? N-am să mai folosesc cuvântul

---

[70] Asociaţie onorifică (fondată în 1776) a studenţilor de colegiu şi absolvenţi, ai cărei membri sunt aleşi pe baza înaltelor realizări academice.

ăla. Sofia şi cu mine voiam doar să-ți oferim un prietenos bun venit într-o frumoasă zi de vară.

În mod cert, această subită schimbare la el mă lăsase fără răsuflare şi poate că aş fi simțit că nu făcea decât să se desfăteze cu o altă formă de sarcasm dacă instinctul nu mi-ar fi spus că era sincer. De fapt, am simțit că suferea mai degrabă de-o căință exagerată, cum li se întâmplă de obicei oamenilor ca, după ce au sâcâit fără chibzuință un copil, să-şi dea seama că au provocat o suferință reală. Însă nu voiam să mă las convins.

— Valea! i-am spus sec şi ferm. Vreau să fiu singur.

— Îmi pare rău, bătrâne, pe bune. Glumeam, doar, cu împunsătura aia cu *crackerul*. N-am vrut să te insult cu adevărat.

— Nu, Nathan chiar n-a vrut să te insulte, i se alătură glasul de clopoțel al Sofiei.

Se dădu la o parte din spatele lui Nathan, venind într-un loc în care o puteam vedea bine. Ceva din înfățişarea ei îmi făcu din nou inima să tresalte. Spre deosebire de portretul nefericirii adânci pe care îl prezentase cu o seară înainte, acum era pur şi simplu îmbujorată de bună dispoziție şi veselie, datorită miraculoasei întoarceri a lui Nathan. Puteai aproape să-i simți forța bucuriei; emana din corpul ei în mici scântei vizibile şi în uşoare înfiorări – în sclipirea ochilor ei şi în buzele ei însuflețite, ca şi în gloriosul trandafiriu care îi colora obrajii asemenea unui fard. Fericirea asta, laolaltă cu expresia ademenitoare de pe fața ei radioasă, era ceva ce chiar şi în starea mea de răvăşire de dimineață am găsit că e neîndoielnic seducătoare – nu, irezistibilă.

— Te rog, Stingo, se rugă ea, Nathan n-a vrut să te jignească, să-ți rănească sentimentele. Noi am vrut doar să ne împrietenim şi să te scoatem pe afară, într-o zi de vară frumoasă ca asta. Te rog. *Te rog*, vino cu noi!

Nathan se relaxa – am simțit cum îşi trage piciorul din deschizătura uşii – şi atunci m-am relaxat şi eu, nu fără un ascuțit junghi de invidie totuşi când l-am văzut cum o apucă deodată pe Sofia pe după mijloc şi începe să-i mozolească obrazul. Cu pofta leneşă a unui viței care visează

lingând un drob de sare, el îşi plimbă nasul mare pe faţa ei, ceea ce o făcu să pufnească într-un hohot de râs, vesel ca refrenul unui colind, iar când i-a gâdilat lobul urechii cu vârful roz al limbii, ea scoase cea mai fidelă imitaţie a torsului unei pisici pe care o auzisem sau o văzusem vreodată. Era un tablou năucitor. Cu doar câteva ore mai devreme, omul fusese cât pe ce să-i ia beregata.

Sofia m-a dat gata. Am rămas neajutorat în faţa rugăminţii ei şi am mormăit un morocănos:

— Bine, bine.

Apoi, tocmai când mă pregăteam să scot lanţul şi să-i las să intre, mi-am schimbat gândul.

— Cară-te d-aci! i-am zis lui Nathan. Îmi datorezi scuze.

— Dar *mi-am cerut* scuze, răspunse el cu voce respectuoasă. Am *spus* că n-o să te mai numesc *cracker*.

— Nu numai de-asta, i-am replicat eu. Despre partea cu linşajul şi toată porcăria aia. Despre Sud. E o insultă. Ce-ar fi dacă eu ţi-aş spune că un tip cu un nume ca al tău, Landau, nu poate fi altceva decât un ticălos de cămătar gras, cu nasul coroiat, pornit să-i tragă-n piept pe toţi non-evreii. Te-ar înfuria asta. Porcăriile astea au două sensuri. Îmi mai datorezi o dată scuze.

Mi-am dat seama că devenisem un pic cam infatuat, dar am rămas de neclintit.

— Okay, îmi pare rău *şi* pentru aia, zise el expansiv, cu căldură. Ştiu că am cam sărit calul cu asta. Hai s-o uităm, okay? îţi cer iertare, pe cinstite. Dar să ştii că noi am vorbit serios că vrem să te scoatem la o mică plimbare astăzi. Uite, de ce să n-o lăsăm aşa cum e? E încă devreme. De ce n-o iei uşurel, te îmbraci şi-apoi vii sus, la Sofia în cameră. O să bem toţi trei o bere sau altceva. Apoi o să mergem la Coney Island. O să luăm prânzul într-un restaurant bun, cu specific marin, pe care-l ştiu eu, apoi o să mergem la plajă. Am un prieten care face bani în plus lucrând ca salvamar, duminica.

O să ne lase să ne aşezăm într-o parte specială a plajei, undei nu mai

sunt alți oameni care să-ți arunce nisip în ochi când trec pe lângă tine. Aşa că hai odată!

Prefăcându-mă încă îmbufnat am răspuns:

— Mă mai gândesc.

— Ah, fii cavaler, vino!

— Bine, am zis, o să vin.

După care am adăugat un călduț:

— Mersi.

În timp ce mă bărbieream şi mă aranjam, am reflectat cu nedumerire la această ciudată răsturnare de situație. Ce motiv ascuns a provocat acest gest de bună-credință? mă întrebam. Să fi fost Sofia cea care l-a îndemnat pe Nathan să facă pasul ăsta cordial, probabil ca să şteargă impresia neplăcută pentru purtarea de aseară? Sau el urmărea să obțină altceva? Deja mă obişnuisem destul de bine cu mersul lucrurilor prin New York ca să păstrez în minte posibilitatea ca Nathan să nu fie decât un soi de escroc, care urmărea doar să obțină ceva atât de comun şi de evident ca banii. (Asta m-a făcut să-mi verific finanțele, respectiv cele puțin peste patru sute de dolari pe care le ascunsesem în spatele dulăpiorului cu medicamente, într-o cutie de feşe sterile Johnson & Johnson. Prada, în bancnote de zece şi de douăzeci, era neatinsă, stârnindu-mi ca de obicei pofta de a fredona încetişor un cântecel simpatic de înmormântare, în memoria patronului meu spectral, Artiste, putrezit de mult, devenit praf şi pulbere, în aceşti mulți ani trecuți de la moartea lui, în Georgia.) Dar asta părea o bănuială nejustificată, după observația făcută de Morris Fink despre banii cu ghiotura pe care-i avea Nathan. Toate aceste posibilități îmi fluturau prin minte în timp ce mă pregăteam, cu oarecare presimțiri rele, să mă întâlnesc cu Sofia şi Nathan. Într-adevăr, îmi spuneam că ar fi trebuit să stau acasă şi să lucrez, să încerc să aştern câteva cuvinte pe hârtia aia galbenă, care se căsca înaintea mea, chiar dacă ar fi fost doar nişte însemnări fără sens şi întâmplătoare. Dar Sofia şi Nathan, pur şi simplu, îmi luaseră cu asalt imaginația. Singurul lucru ce mă preocupa cu adevărat era drăgăstoasa

détente[71] dintre ei doi, restabilită la doar câteva ore după cea mai aspră scenă de conflict între amanți pe care mi-aş fi putut-o imagina dincolo de cortina unei opere italiene de proastă factură. Apoi m-am gândit că amândoi s-ar fi putut să fie de-a dreptul țicniți, sau nişte proscrişi precum Paolo şi Francesca[72], prinşi amândoi în cursa vreunei ciudate căi de pierzanie.

Morris Fink s-a arătat la fel de dornic de a oferi informații ca de obicei, deşi nu deosebit de lămuritoare, când am dat peste el în hol, tocmai când ieşeam din cameră. În timp ce schimbam câteva banalități, am auzit pentru prima oară bătând un clopot de biserică, îndepărtat, dar desluşit, venind dinspre Flatbush Avenue. Deopotrivă pătrunzător şi amintindu-mi de duminicile sudiste, mi-a şi tăiat puțin avântul, de vreme ce aveam ferma impresie că sinagogile nu erau echipate cu clopotnițe. Pentru o clipă, am închis ochii, în timp ce dangătele se aşterneau peste linişte, gândindu-mă la o familiară biserică de cărămidă, dintr-un orăşel de pe malul unui râu, la evlavia şi la tihna duminicală, la micuții mieluşei creştini, cu picioarele ca nişte lujeri de floare, strânşi la tabernaculul prezbiterian cu cărțile lor de istorie ebraică şi catehism iudaic. Când am deschis din nou ochii, Morris îmi explica:

— Nu, asta nu-i sinagogă. Asta-i Biserica olandeză reformată, de la intersecția lui Church Avenue cu Flatbush. Nu trag clopotele decât duminica. Eu mă mai duc pe-acolo uneori, când se ține câte o slujbă. Sau Şcoala de duminică. Cântă până-şi pier mințile. *Iisus mă iubeşte*. Căcaturi din astea. Femeiuştile alea olandeze reformate sunt a-ntâia. Multe dintre ele arată ca şi când ar avea nevoie de o transfuzie de sânge… Sau o injecție de carne fierbinte.

Pufni libidinos.

— Cimitirul e drăguț totuşi. Vara e răcoare acolo. Unii dintre puii ăştia

---

[71] Destindere, relaxare (lb. franceză, în original).

72 Francesca de Rimini şi Paolo Malatesta, cuplu de îndrăgostiți care apare în Divina Comedie a lui Dante Alighieri.

sălbatici de evrei se duc acolo, noaptea, şi se regulează.

— Păi, Brooklynul are din toate, nu-i aşa? am zis eu.

— Mda. Toate religiile. Evrei, irlandezi, italieni, olandezi reformați, negrotei, de toate. O grămadă de negrotei vin acum aici, de când cu războiul. În Williamsburg, în Brownsville, în Bedford-Stuyvesant, astea-s locurile în care se mută. Maimuțe nenorocite, aşa-i numesc eu. O, cât îi urăsc pe negroteii ăştia! maimuțe!

Se cutremură şi îşi dezveli dinții în ceea ce am presupus a fi o imitație a rânjetului simian. Tocmai în clipa aceea, acordurile regale, sărbătoreşti, ale *Muzicii apelor* lui Händel se revărsară pe scări, din camera Sofiei. Şi, foarte înăbuşit, am auzit de deasupra râsul lui Nathan.

— Văd c-ai reuşit să-i cunoşti pe Sofia şi pe Nathan, zise Morris.

Am admis că, într-un fel, i-am cunoscut.

— Şi ce părere ai de Nathan? Nu te-a frecat la icre de te-a înnebunit?

O lumină neaşteptată licări în ochii aceia opaci şi îşi coborî glasul, conspirativ.

— Ştii ce cred eu că e? Un golem, asta e. O specie de golem.

— Golem? Ce naiba e golemul?

— Păi, nu ştiu să-ți spun exact. E un ăla de-al evreilor, un… cum îi zice? – nu chiar religios, ci un soi de *monstru*. *A* fost inventat, asta e, ca Frankenstein, ştii, numai că a fost inventat de un rabin. L-a făcut din lut sau vreun soi de rahat din ăsta, numai că arată ca un om. În orice caz, nu poți să-l controlezi. Vreau să spun, uneori se poartă normal, exact ca un om obişnuit. Dar în adâncul lui, e un blestemat de *monstru* evadat. Asta e un golem. Asta voiam să spun despre Nathan. Se poartă ca un blestemat de golem.

Amintindu-mi vag de ceva, i-am cerut lui Morris să-şi dezvolte teoria.

— Păi, în dimineața asta, devreme, ştii, cred că tu dormeai, o văd pe Sofia intrând în cameră la Nathan. Camera mea e chiar vizavi şi pot vedea totul. Era pe la şapte şi jumătate sau opt. Îi auzisem certându-se aseară, aşa că ştiam că Nathan a plecat. Ei, ghici ce văd dup-aia? Ce să văd? Sofia

plângând, uşurel, dar totuşi plângând, să-i iasă ochii din cap. Se duce în camera lui Nathan, lasă uşa deschisă şi se culcă. Dar ghici unde se culcă? Pe pat? Nu! Direct pe podea! Se culcă pe podea, în cămaşa ei de noapte, şi se ghemuieşte ca un copil mic. Eu stau cu ochii pe ea o vreme, vreo zece, cincisprezece minute – ştii, crezând că e o demență din partea ei să fie în camera lui Nathan, culcată pe podea în felul ăla –, şi deodată, jos, în stradă, aud o maşină oprind în fața casei şi, când mă uit pe fereastră, îl văd pe Nathan, fain frumos. L-ai auzit când a intrat? A făcut un tărăboi grozav, tropăind, şi buşind, şi înjurând în barbă.

— Nu, dormeam buştean, am răspuns eu. Problema mea cu zgomotele aici – în crater, cum îi spui tu – pare să fie mai ales pe verticală. Drept deasupra capului. Restul casei nu se aude, slavă cerului.

— Oricum, Nathan urcă scările şi se duce în camera lui. Trece de uşă şi o găseşte pe Sofia, ghemuită şi culcată pe podea. Se duce până la ea şi stă acolo – ea e trează – şi i-auzi ce spune. Zice: „Ieşi afară de-aici, târfo!”. Sofia nu răspunde, doar stă culcată acolo şi plânge, bănuiesc, iar Nathan zice din nou: „Mişcă-ți fundul de-aici, putoare, eu plec”. Sofia tot nu zice nimic şi încep s-o aud cum plânge şi iar plânge, apoi îl aud pe Nathan zicând: „Număr până la trei, curvo, şi, dacă nu te-ai ridicat şi n-ai dispărut de-aici şi din fața ochilor mei, o să-ți tăbăcesc curul până te las lată”. Şi apoi el numără până la trei, ea tot nu se mişcă, şi el atunci se lasă în genunchi şi începe să-i care la palme de s-o rupă în bătaie.

— În timp ce ea stătea *culcată* acolo? l-am întrerupt eu.

Începusem să-mi doresc ca Morris să nu fi simțit nevoia să-mi împărtăşească povestea asta. Stomacul mi se strângea cu subită greață; deşi nu sunt pentru violență, am fost aproape învins de impulsul de-a alerga la etaj, unde, acompaniat de vioiul *bourrée* din *Muzica apelor*, să exorcizez cumva golemul spărgându-i capul cu un scaun.

— Vrei să spui că a *bătut-o* de-adevăratelea pe fata aia, când ea stătea acolo aşa?

— Mda, i-a tot cărat la palme. Cu toată puterea. Chiar peste gură, o

plesnea şi-o plesnea.

— Şi tu de ce n-ai *făcut* ceva? l-am întrebat.

Şovăi, îşi drese glasul, apoi răspunse:

— Păi, dacă vrei să ştii, eu sunt un laş la chestii fizice. N-am decât un metru şaptezeci înălțime, pe când Nathan… e un ticălos uriaş. Dar să-ți spun un lucru: *chiar* m-am gândit să chem poliția. Sofia începuse să geamă, mistriile alea peste meclă trebuie să fi durut al dracului. Atunci m-am hotărât să cobor până aici şi să chem poliția de la telefon. N-aveam nimic pe mine, nu port nimic când dorm. Aşa că m-am dus la şifonier şi mi-am luat un halat de baie şi papucii – încercând să mă mişc repede, înțelegi? Ştii, mă gândeam că poate o *omoară*. Cred c-am lipsit cam un minut, că la început nu mi-am putut găsi blestemații de papuci. Apoi m-am întors iar la uşă… Ghici ce văd!

— N-am idee.

— De data asta e pe dos. E viceversa, mă înțelegi? De data asta, Sofia stă în fund, cu picioarele încrucişate sub ea, iar Nathan e cumva ghemuit pe podea şi are capul îngropat chiar în crăcana ei. Nu vreau să spun că i-o *clefăie*. Plânge! Stă cu fața în jos, chiar acolo, şi plânge ca un copil. Şi de data asta, Sofia îi mângâie părul ăla negru al lui şi şopteşte: „Nu-i nimic, nu-i nimic”. Iar apoi Nathan zice: „O, Doamne, cum am putut să-ți fac aşa ceva? Cum am putut să te lovesc?”. Chestii din astea. Apoi: „Te iubesc, Sofia, te iubesc”. Şi ea nu spunea decât „Nu-i nimic”, şi scotea mici chicoteli, iar el, cu nasul în fofoloanca ei, plângea şi spunea iar şi iar: „O, Sofia, te iubesc atât de mult”. *Uah*, aproape că-mi venea să vărs tot micul dejun.

— Şi dup-aia?

— N-am mai putut să mă mai uit. Când au terminat toată porcăria asta şi s-au ridicat de pe podea, am ieşit şi mi-am luat un ziar de duminică, m-am dus cu el în parc şi am citit aproape un ceas. Nu voiam să mai am nimic de-a face cu niciunul dintre ei. Dar înțelegi ce vreau să spun? Vreau să spun…

Făcu o pauză, iar ochii lui mă interogară ursuzi, ca pentru a descoperi

ce interpretare dădeam acelei măşti demonice. N-aveam niciuna. Atunci, Morris spuse, hotărât:

— Un golem, dacă mă întrebi pe mine. Un blestemat de golem.

M-am clătinat până sus, într-un mic vârtej de emoții vijelioase, schimbătoare. Îmi tot spuneam că nu mă puteam încârdăşi cu indivizii ăia descreierați. În pofida faptului că Sofia se înstăpânise pe imaginația mea, în pofida singurătății mele, eram sigur că ar fi fost o nesăbuință să le caut prietenia. Simțeam asta nu doar pentru că mi-era teamă să nu mă trezesc absorbit spre epicentrul unei astfel de relații volatile şi distructive, ci şi pentru că trebuia să înfrunt crudul adevăr că eu, Stingo, aveam alt iepure de împuşcat. Venisem în Brooklyn declarat să „scriu orice-ar fi", cum mă încurajase bietul Farrell, nu să joc rolul nenorocitului în plus, într-o melodramă denaturată. M-am hotărât să le spun că nu aveam să merg cu ei la Coney Island, totuşi; şi cu acestea, aveam să-i dau afară din viața mea, politicos, dar definitiv, explicându-le limpede că eu eram un spirit solitar care nu trebuia deranjat niciodată.

Am bătut la uşă şi am intrat când ultimul disc încetă să mai cânte, iar marea corabie cu trompetele ei triumfale dispărea, după un ultim cot, pe Tamisa. Camera Sofiei m-a izbit imediat în mod plăcut. Deşi recunoşteam prostul gust când dau cu ochii de el, aveam foarte puțin simț al „gustului" în privința decorului; totuşi, pot să spun că Sofia izbutise un soi de triumf asupra rozului neobosit. În loc să lase rozul s-o covârşească, ea i se împotrivise, stropind camera cu alte culori, complementare, cu oranj, verde şi roşu – ici, un raft de cărți de un stacojiu-strălucitor, colo o cuvertură de pat de culoarea caisei – şi astfel învinsese omniprezenta şi puerila culoare impusă de proprietăreasă. Mi-a venit să izbucnesc în râs când am văzut cum umpluse netoata culoare de camuflaj a Marinei cu atâta veselie şi căldură. Şi apoi erau florile. Flori pretutindeni – narcise, lalele, gladiole; se înălțau din vaze aşezate pe măsuțe joase şi din suporturile atârnate pe pereți. Camera era înmiresmată de florile proaspete şi, cu toate că erau multe, nu aveai deloc senzația unei camere de bolnav printre toate aceste

corole; păreau, în schimb, festive, în perfectă armonie cu veselia din restul camerei.

Apoi mi-am dat brusc seama că nu se vedea nici urmă de Sofia sau de Nathan. Tocmai când mă minunam eu aşa, am auzit un chicotit şi am văzut un paravan japonez dintr-un colţ îndepărtat al camerei tremurând scurt. Iar din spatele paravanului, ţinându-se de mână, afişând zâmbete uniforme de vodevil, au ieşit Sofia şi Nathan, dansând la unison, şi purtând cele mai fermecător croite haine pe care le văzusem vreodată. Mai degrabă nişte costume, erau hotărât demodate – al lui fiind unul de flanel cenuşiu cu dungulițe albe, la două rânduri, genul care se impusese în modă, cu mai bine de cincisprezece ani în urmă, de către prinţul de Wales; al ei, compus dintr-o fustă plisată de satin de culoarea prunei, din aceeaşi perioadă, o jachetă de flanel albă pentru iahting şi o beretă burgund, lăsată pe o sprânceană. Totuşi, aceste două relicve nu dădeau deloc impresia de haine vechi, ci în mod clar erau scumpe şi prea bine croite ca să fie altceva decât făcute pe comandă. M-am simţit dezolat în cămaşa mea albă Arrow, cu mânecile suflecate, şi cu pantalonii largi, banali.

— Nu-ţi face griji, zise Nathan, câteva clipe mai târziu, în timp ce scotea o sticlă de bere de un litru de la frigider, iar Sofia aşeza pe masă brânză şi biscuiţi. Nu-ţi face griji în privinţa hainelor. Nu-i cazul să te simţi prost, pentru că noi ne-am gătit aşa. E doar o toană de-a noastră.

Mă tolănisem comod într-un fotoliu, uitând cu desăvârşire de hotărârea mea de a pune capăt scurtei noastre cunoştinţe. Ce a cauzat această răsturnare de situaţie, mi-e aproape cu neputinţă să explic. Cred că a fost o combinaţie de factori. Camera încântătoare, neaşteptata costumaţie burlescă, berea, prietenia pe care mi-o arăta demonstrativ Nathan şi solicitudinea lui de a-şi repara greşeala, nimicitorul efect al Sofiei asupra inimii mele – toate acestea îmi anihilaseră puterea voinţei. Astfel am devenit din nou marioneta lor.

— E doar un mic hobby de-al nostru, continuă el să-mi explice peste sau prin muzica nesofisticată a lui Vivaldi, în timp ce Sofia îşi făcea de lucru

în chicinetă. Astăzi purtăm haine de la începutul anilor treizeci. Dar avem haine şi pentru anii douăzeci, şi pentru perioada Primului Război Mondial, pentru Gay Nineties[73], ba chiar mai devreme de atât. De regulă, ne îmbrăcăm aşa numai duminica sau în zi de sărbătoare, când ieşim împreună.

— Şi nu se uită lumea lung la voi? am întrebat. Şi nu e cam scumpă costumația?

— Fireşte că se uită lumea lung, zise el. E şi asta o parte din distracție. Câteodată – ca în cazul costumelor din Gay Nineties – stârnim o adevărată senzație. Cât despre costuri, nu sunt mult mai scumpe decât hainele obişnuite. Pe deasupra, mai e şi croitorul de pe Fulton Street, care face tot ce-i cer, câtă vreme îi duc tiparele potrivite.

Am dat din cap, cu simpatie. Deşi probabil un pic exhibiționist, părea un divertisment absolut nevinovat. Cu siguranță cu înfățişarea lor splendidă, accentuând şi mai mult contrastul dintre trăsăturile lui măslinii levantine şi frumusețea ei blondă, luminoasă, Sofia şi Nathan atrăgeau privirile când erau împreună, în aproape orice erau îmbrăcați.

— A fost ideea Sofiei, continuă să mă lămurească Nathan, şi n-a greşit. Oamenii arată precum o gloată şleampătă pe stradă. Toți sunt la fel, nişte salopete umblătoare. Haine ca acestea au individualitate. Stil. De-aceea e distractiv când se holbează oamenii la noi.

Se opri ca să-mi umple paharul cu bere.

— E important cum te îmbraci. E o parte din specificul nostru omenesc. Şi atunci, de ce să nu fie şi o chestie de frumusețe, ceva care să-ți placă realmente să faci? Şi poate că, în acelaşi timp, le faci plăcere şi celorlalți. Deşi ăsta e un aspect secundar.

În fine, mare-i grădina lui Dumnezeu, cum mă obişnuisem să aud din copilărie. Îmbrăcăminte. Frumusețe. Specificul omenesc. Ce mai discurs de

---

[73] Denumirea nostalgică pentru a desemna deceniul 1890 din America, văzut ca prosper şi aristocrat.

la un om care, în urmă cu atât de puțin timp, vorbea murdar şi, dacă era să-l cred pe Morris, o făcuse să sufere în mod odios pe delicata făptură care forfotea acum pe lângă noi cu farfurii, tăvi şi brânză, îmbrăcată ca Ginger Rogers într-un film vechi. Acum nici că se putea să fie mai prietenos şi mai plăcut. Şi relaxându-mă complet, simțind cum berea începe să-mi străbată efervescentă membrele, am recunoscut față de mine însumi că exista un oarecare sens în ceea ce spusese el. După hidoasa uniformitate în îmbrăcăminte de după război, mai ales într-o cursă de oameni ca McGraw-Hill, ce ar fi fost cu adevărat mai înviorător pentru ochi decât puțină ciudățenie, un strop de excentricitate? încă o dată (vorbesc acum din punctul de vedere avantajos, dar întârziat, pe care trecerea timpului ți-o aduce asupra lucrurilor), Nathan formula mici prevestiri despre lumea care avea să vină.

— Uită-te la ea, mă îndemnă el, nu e o frumusețe? Ai mai văzut vreodată aşa o păpuşică? Hei, păpuşică, vino până-aici.

— Am treabă, nu vezi? zise Sofia învârtindu-se grăbită prin odaie. Pregătesc *le fromage*[74].

— Hei! Trase o fluierătură puternică şi ascuțită, de-mi țiuiră urechile. Hei, vino până-aici! îmi făcu şmechereşte cu ochiul. Nu pot să-mi țin mâinile departe de ea.

Sofia veni şi i se aşeză în poală.

— Dă-mi un sărut, zise el.

— Un sărut, atâta tot, zise ea şi-l țocăi rapid pe colțul gurii. Poftim! Un sărut, atâta meriți.

Când ea i se foi în poală, el îi mestecă uşor lobul urechii şi o strânse tare de mijloc, făcându-i fața ei adorabilă să se lumineze atât de vizibil încât aş fi putut jura că-i răsucise vreun soi de întrerupător.

— Nu-mi pot ține mâinile departe de *ti-ne-e-e*, fredona el.

---

[74] Brânza (lb. franceză, în original).

Ca şi alții, mă simt stingherit de o etalare de afecțiune care se face doar în intimitate – sau de ostilitate, de altfel –, mai ales când eu sunt singurul privitor. Am luat o gură zdravănă de bere şi mi-am ferit privirile; ei, fireşte, au aterizat pe patul imens, cu lasciva cuvertură de culoarea caisei, unde noii mei prieteni tranzacționaseră cele mai multe dintre aceste acțiuni şi care fusese monstruosul utilaj care-mi provocase mare parte din recentul meu disconfort. Poate că reînnoitul meu acces de tuse m-a trădat sau bănuiesc că Sofia mi-a simțit stinghereala, în orice caz, a sărit din poala lui Nathan spunând:

— Destul! Ți-ajunge atât, Nathan Landau. Gata cu săruturile.

— Haide, se plânse el, încă unul.

— Niciunul, zise ea dulce, dar ferm. O să ne terminăm berea şi un pic de *fromage*, apoi o să mergem cu toții să luăm metroul şi să luăm prânzul la Coney Island.

— Trişoare ce eşti, zise el, pe ton glumeț. Tachinezi omul. Eşti mai rea decât orice mică *yenta* care a ieşit vreodată din Brooklyn.

Se întoarse şi se uită cu prefăcută seriozitate la mine:

— Ce crezi despre asta, Stingo? Eu sunt ăsta d-aici, apropiindu-mă de treizeci de ani. Mă îndrăgostesc nebuneşte de o *shiksa*[75] poloneză, iar ea îşi ține dulcea comoară ferecată cu şapte lacăte, ca şi micuța Shirley Mirmelstein, cu care am încercat să mă cuplez cinci ani încheiați. Ce crezi despre asta?

Şi din nou făcu şmechereşte cu ochiul.

— Veste proastă, am improvizat pe un ton glumeț. E o formă de sadism.

Deşi sunt sigur că mi-am păstrat expresia feței sub control, am fost în mare măsură surprins de propria-mi revelație: Sofia nu era evreică! Nu că mi-ar fi păsat mai puțin dacă ar fi fost într-un fel sau altul, dar chiar eram surprins şi exista ceva nedesluşit negativ şi egoist în reacția mea. Precum

---

[75] Termen folosit odinioară peiorativ, astăzi satiric, desemnând o tânără atrăgătoare non-evreică, puicuță, gagică (în idiş).

Gulliver printre hounyhnhnmi[76], mai degrabă m-aş fi crezut un personaj unic în acest uriaş arondisment semitic şi m-am simțit descumpănit că în casa Yettei se mai adăpostea cineva care nu era evreu. Deci Sofia era o *shiksa*. Ei bine, ciocul mic! mi-am spus eu cu o mirare stăpânită.

Sofia ne-a aşezat în față un platou cu pătrățele de pâine prăjită peste care topise mici explozii solare de brânză asemănătoare cu Cheddar. Cu bere, aveau un gust deosebit de bun. Am început să mă încălzesc de la dispoziția generală convivială, uşor alcoolică a micului nostru grup, ca un câine de vânătoare care trece de la umbra rece, neplăcută, în arşița de la miezul zilei.

— Când am întâlnit-o pe asta de-aici, zise Nathan, când ea se aşează pe covoraşul de lângă fotoliul lui şi i se sprijini mulțumită de picior, era o zdrențăroasă, numai piele şi os, şi cu un covrigel de păr în creştet. Şi-asta se întâmpla la un an şi jumătate după ce ruşii eliberaseră prizonierii din lagărul în care era ea. Cât cântăreai, scumpo?

— Treizeci şi opt. Treizeci şi opt de kilograme.

— Da, treizeci şi opt. Îți poți închipui? Era un *spectru*.

— Şi acum câte kilograme ai, Sofia? am întrebat-o eu.

— Cincizeci.

— Cincizeci de kilograme, reluă Nathan, ceea ce tot nu e de ajuns la constituția şi înălțimea ei. Ar fi trebuit să aibă vreo cincizeci şi cinci, dar ajunge ea şi acolo, ajunge ea. O să facem noi din ea o fătucă americană hrănită cu lapte, cât de curând.

Cu un gest leneş, afectuos, îşi trecu degetele prin şuvițele de păr de culoarea untului galben, care se ondulau de sub marginea beretei sale.

— Da, frate, era o *epavă* când am luat-o prima oară. Poftim, bea nişte bere, scumpo. Asta o să te ajute să te îngraşi.

— Eram cu adevărat o epavă, interveni Sofia, pe un ton emoționant de deschis. Arătam ca o vrăjitoare bătrână – adică, ştii, chestia aia care alungă

---

[76] Cai inteligenți care apar în satira lui Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*.

păsările. Sperietoare de ciori? Abia de mai aveam păr în cap, picioarele mă dureau. Aveam… ştiu în franceză, *le scorbut*…

— Scorbut! exclamă Nathan. Vrea să spună că avea scorbut, de care s-a vindecat de îndată ce ruşii au preluat controlul…

— *Scorbut*, adică scorbut, aveam. Îmi pierd *dinții*! Şi tifos. Şi scarlatina. Şi anemie. Pe *toate*. Eram o adevărată *epavă*.

Îşi enumerase bolile fără nicio urmă de autocompătimire, ci cu o copilărească seriozitate, de parcă recita numele unor animale de companie.

— Dar atunci l-am întâlnit pe Nathan, iar el a avut grijă de mine.

— Teoretic, fusese salvată de îndată ce lagărul fusese eliberat, îmi explică el. Asta însemna că nu mai urma să moară. Dar apoi a rămas într-o tabără de sinistrați multă vreme. Şi erau mii de persoane acolo, zeci de mii, şi, pur şi simplu, nu existau facilitățile medicale s-o ajute să uite de tot răul făcut de naziști atâtor trupuri. Aşa că, anul trecut, când a sosit aici, în America, ea încă mai prezenta un serios, dar chiar serios, caz de anemie. De-asta îmi dădeam seama.

— După ce-ți dădeai seama? am întrebat, sincer interesat de expertiza lui.

Nathan îmi explică, scurt, clar, şi cu o modestie neprefăcută, pe care am găsit-o cuceritoare. Nu că era doctor, zise el. Era, mai degrabă, licențiat în ştiințe la Harvard, cu o diplomă de masterat în biologia celulară şi genetică. De pe urma rezultatelor personale în acest domeniu al cercetării ajunsese să se angajeze la Pfizer, o firmă cu sediul în Brooklyn şi una dintre cele mai mari companii farmaceutice din State. Cam atât, aşadar, despre studiile lui. Nu pretindea să aibă cunoştințe nici ample, nici aprofundate în domeniul medical şi avea o părere proastă despre obiceiul amatorilor de a se aventura în diagnosticarea bolilor; pregătirea lui totuşi îl făcuse mai mult decât informat în ceea ce priveşte inconstanța chimică şi indispozițiile corpului omenesc, astfel încât, în clipa în care dăduse cu ochii de Sofia („dulceața asta”, murmură el cu nespusă grijă şi blândețe, răsucindu-i o şuviță din păr), ghicise, cu mare precizie, după cum s-a dovedit ulterior, că

înfățișarea ei devastată era rezultatul unei grave anemii.

— Am dus-o la un doctor, un prieten de-al fratelui meu, care predă la Columbia Presbyterian. Se ocupă de bolile de nutriție.

O notă de mândrie, deloc respingătoare în sensul de autoritate calmă pe care o sugera, se strecură în glasul lui Nathan.

— El a spus că nimerisem perfect diagnosticul. O deficiență critică de fier. Am trecut-o pe dulceața asta de-aici pe doze masive de sulfat de fier şi ea a început să înflorească precum un trandafir.

Făcu o pauză şi se uită la ea.

— Un trandafir. O rază. O rază al dracului de frumoasă.

El îşi trecu degetele peste buzele ei şi le plimbă apoi peste frunte, miruind-o cu un sărut.

— *Doamne*, eşti atât de atrăgătoare, murmură el, eşti cea mai *grozavă*.

Ea îşi ridică privirea la el. Arăta incredibil de frumoasă, dar cumva obosită şi trasă. M-am gândit la orgia ei de mâhnire de noaptea trecută. Ea îi mângâie uşor încheietura mâinii lui, albăstrită de vene.

— Îți mulțumesc, *Monsieur* Cercetător Principal la Compania Charles Pfizer, zise ea.

Din nu ştiu ce motiv, nu m-am putut abține să nu gândesc: Iisuse Hristoase, Sofia dragă, va trebui să-ți găsim un profesor de conversație.

— Şi îți mulțumesc pentru că m-ai cauzat să a înfloresc ca o rază, adăugă ea după o clipă.

Dintr-odată mi-am dat seama de ce Sofia repeta ca un ecou multe dintre spusele lui Nathan. Pentru că el era profesorul ei de conversație, un fapt care a devenit mai evident acum, când l-am auzit începând s-o corecteze în detaliu, ca un extrem de meticulos şi foarte răbdător preparator de la Şcoala Berlitz.

— Nu „să *a* înfloresc”, îi explică el, doar „să înfloresc”. Eşti atât de bună încât ar cam fi timpul să fii *perfectă*. Trebuie să începi să înveți doar când şi unde să adaugi particula „a” la verbul infinitiv, şi când să o sari. Şi e greu, înțelegi tu, pentru că în engleză nu există nicio regulă clară şi absolută.

Trebuie să-ți folosești instinctul.

— Instinctul? repetă ea.

— Trebuie să-ți folosești *urechea*, pentru ca în final să-ți devină instinct. Stai să-ți dau un exemplu. Poți să spui „m-ai *făcut* să înfloresc", dar nu „m-ai *cauzat* să înfloresc". Nu există nicio regulă pentru asta, înțelegi. E doar una dintre chichițele limbii, pe care o să le deprinzi tu, cu timpul.

— Aşa o limbă! gemu ea şi, prefăcându-se îndurerată, îşi strânse fruntea în palmă. Prea multe cuvinte. Vreau să spun doar cuvinte pentru *vélocité*[77]. Vreau să spun „repede". „Rapid". „Iute". Toate acelaşi lucru! Scandalos!

— „Fulgerător", am adăugat eu.

— Ce zici de „expeditiv"? completă Nathan.

— „Grăbit", am continuat.

— Şi „trecător", zise Nathan, deşi e cam poetic.

— „Alert"! am zis eu.

— Încetați! zise Sofia râzând. Prea multe cuvinte, engleza asta. În franceză e atât de simplu, spui doar „*vite*".

— Mai bem nişte bere? mă întrebă Nathan. Terminăm şi sticla cealaltă şi pe urmă mergem la Coney Island şi stăm la plajă.

Am observat că Nathan nu bea deloc, dar aproape că mă punea în încurcătură cu generozitatea de a-mi turna din Budweiserul său, având neîncetat grijă ca paharul meu să fie întotdeauna plin până sus. Cât despre mine, în timpul acela scurt, începusem să capăt o amețeală benignă, furnicătoare, atât de surprinzător de intensă încât am început să mă îngrijorez un pic, încercând să-mi țin în frâu euforia. Era de fapt o exaltare, un avânt până la cer şi înapoi; simțeam că plutesc, dus pe brațe fraterne, care mă țineau într-o îmbrățişare plăcută, iubitoare, înțelegătoare, în bună parte, ceea ce mi se întâmpla era, desigur, din cauza alcoolului care mă

[77] Viteză, rapiditate (lb. franceză, în original).

înhățase în gheare fără nicio delicatețe. Restul provenea din toate acele elemente amestecate care alcătuiau ceea ce, în perioada aceea atât de împovărată de jargonul psihanalizei, începusem să recunosc a fi *gestalt*: starea de bine pe care mi-o insufla ziua însorită de iunie, pompa extatică a concertului improvizat de domnul Händel pe malul fluviului şi această sărbătorească odăiță, ale cărei ferestre deschise lăsau să pătrundă parfumul copacilor în floare, mireasmă care îmi stârnea acea senzație a inefabilei promisiuni şi a certitudinii, pe care nu-mi amintesc s-o mai fi simțit decât o dată sau de două ori după ce-am depăşit vârsta de douăzeci şi doi de ani – sau hai să zicem douăzeci şi cinci –, când ambițioasa carieră pe care o schițasem pentru mine însumi părea, atât de adesea, a fi doar consecința unei sminteli vrednice de milă.

Şi, mai presus de toate, bucuria mea izvora dintr-o altă sursă, pe care n-o mai cunoscusem de când venisem să locuiesc la New York, cu multe luni înainte, şi pe care crezusem că o abandonasem pentru totdeauna – prietenia, familiaritatea, timpul plăcut printre prieteni. Armura de aroganță fragilă, cu care mă înconjurasem cu atâta îndârjire, simțeam cum se sfărâmă şi cade. Cât de minunat era, m-am gândit eu, că se întâmplase să dau peste Sofia şi Nathan – aceşti noi tovarăşi plini de căldură, de spirit şi de vioiciune – şi ce poftă aveam să întind mâinile şi să-i îmbrățişez pe amândoi la piept (pentru moment, cel puțin, în ciuda disperatei mele pasiuni pentru Sofia), o poftă încărcată de cel mai sincer sentiment frățesc, curat, practic lipsit de orice accente carnale. Bătrâne Stingo, am murmurat, rânjind prosteşte la Sofia, dar toastând pentru mine însumi cu înspumatul Bud, te-ai întors pe tărâmul celor vii!

— *Salut*, Stingo! zise Sofia, dând peste cap, drept răspuns, paharul de bere pe care Nathan o îndemnase să-l ia.

Şi zâmbetul grav şi încântător pe care mi-l oferi, cu dinții albi strălucindu-i pe o față curată şi fericită, dar încă purtând umbrele privațiunilor, m-a emoționat atât de profund încât am scos un zgomot involuntar şi gâtuit de mulțumire. Mă simțeam aproape de mântuirea

absolută.

Totuşi, sub dispoziția mea de zile mari, eram în stare să simt că era ceva în neregulă. Oribila scenă dintre Sofia şi Nathan de cu o seară înainte ar fi trebuit să-mi fie un avertisment destul de clar că prietenească noastră reuniune, cu râsul, dezinvoltura şi blânda ei intimitate, nu reflecta deloc adevărata stare de lucruri dintre ei. Dar sunt o persoană prea adesea uşor dusă în eroare de mascarada exterioară, gata să cred în astfel de amăgiri ca aceea că înspăimântătoarea explozie la care fusesem martor nu fusese decât o lamentabilă, dar rară rătăcire în relația dintre doi îndrăgostiți, al cărei ton general era, de fapt, inimioare şi floricele. Presupun că adevărul este că, în adâncul sufletului meu, mi-era atât de dor de prietenie – eram atât de îndrăgostit de Sofia şi atras cu o asemenea fascinație perversă de acest dinamic, vag excentric, malefic de irezistibil tânăr care era marea ei iubire – încât nu îndrăzneam să le privesc relația altfel decât în cea mai roz lumină. Chiar şi aşa, spuneam, tot puteam simți că exista în mod cert ceva care nu se lega. Dincolo de veselie, tandrețe, solicitudine, simțeam o tulburătoare tensiune în cameră. Şi nu mă refer la vreo tensiune care-i privea direct, în acel moment, pe cei doi amanți. Dar exista o tensiune, o încordare enervantă, şi mare parte părea să emane dinspre Nathan. Devenise distrat, fără stare; se ridică şi se jucă un pic cu discurile pentru fonograf, schimbă Händel cu Vivaldi, într-o evidentă agitație goli repede un pahar cu apă, se aşeză la loc şi bătu darabana pe pantaloni, în ritmul cornurilor sărbătoreşti.

Apoi se întoarse brusc spre mine, cercetându-mă pătrunzător cu ochii lui tulburi şi sumbri, şi zise:

— Nu eşti decât un pârlit de mârlan sudist, nu-i aşa?

După o pauză şi cu un început din acea maimuțăreală de tărăgănare a rostirii cu care mă hărțuise înainte, adăugă:

— Ştii, mă interesați voi, ăştia, tipii confederați. Voi toți – iar aici apăsă pe „toți" –, voi *toți* mă interesați foarte, foarte mult.

Am început să ard, sau să trăiesc, sau să simt ceea ce cred că se exprimă de obicei prin a mocni. Nathan ăsta era incredibil! Cum putea fi

atât de bădăran, atât de lipsit de bun-simț – aşa o jigodie? Ceața euforică mi se evaporă dintr-odată, ca mii şi mărunte balonaşe de săpun care s-ar fi spart brusc. Porcul ăsta! am gândit eu. Chiar mă prinsese în cursă! Cum altfel se explica schimbarea asta vicleană de dispoziție dacă nu că voia să mă încolțească? Era ori neîndemânatic, ori şiret: nu exista altă cale de a înțelege atacul ăsta verbal după ce eu insistasem cu atâta tărie şi atât de recent că o condiție a prieteniei noastre – dacă putea fi numită astfel – era să renunțe să se mai ia de Sud. Încă o dată în mine urcă valul indignării până în gât, ca un os regurgitat, deşi am mai făcut o ultimă tentativă de a fi răbdător. Am băgat cărbuni sub accentul meu din Tidewater şi i-am spus:

— 'Ai, Nathan, moşule, şi voi, ăştia, sufletele din Brooklyn, ne interesați pe noi, băieții, d-acas' de la noi, din Sud.

Replica avu un clar efect advers asupra lui Nathan. Nu doar că n-a fost amuzat, ci ochii lui au scos fulgere războinice; m-a țintuit cu o asemenea implacabilă suspiciune, încât, pentru o clipă, aş fi putut să jur că-l văd în pupilele alea strălucitoare pe ciudatul, pe momârlanul, pe străinul detestat care eram după părerea lui.

— O, futu-i, am zis eu, dând să mă ridic. O să plec…

Dar mai înainte să apuc să pun paharul pe masă şi să mă ridic, mă înşfăcase de încheietura mâinii. Nu era o strânsoare aspră sau dureroasă, dar mă trăgea în jos, cu toate acestea, şi insistent, şi mă ținea imobilizat în fotoliu. Era ceva disperat de stăruitor în strânsoarea aceea, care m-a înghețat.

— Nu-i deloc de glumă, zise el.

Vocea, deşi stăpânită, era, am simțit, încărcată de-o emoție furtunoasă. Apoi, următoarele lui cuvinte, rostite cu deliberată, aproape comică încetineală, au sunat ca o incantație:

— Bobby… Weed… *Bobby* Weedü Tu crezi că Bobby Weed nu merită nimic mai mult decât încercarea ta… de… umor?

— Nu *eu* am început cu accentul culegătorilor de bumbac, i-am replicat.

Şi am continuat în gând: Bobby Weed! Pe mă-sa! Acum o să se inflameze pe tema Bobby Weed. Mai bine-o şterg de-aici.

Atunci, în clipa aceea, Sofia, de parcă simțind probabil sinistra schimbare din dispoziția lui Nathan, s-a grăbit să vină lângă el şi i-a pus o mână pe umăr, o mână tremurătoare, speriată, conciliantă.

— Nathan, zise ea, gata cu Bobby Weed. Te rog, Nathan! O să te dea peste cap, tocmai când ne simțeam aşa de bine!

Îmi aruncă o privire suferindă:

— Toată săptămâna n-a vorbit decât despre Bobby Weed. Nu-l pot face să se oprească.

Întorcându-se iar spre Nathan, îl rugă:

— Te rog, iubitule, ne simțeam atât de bine!

Dar Nathan nu se lăsa deviat.

— Ei, şi, Bobby Weed? mă întrebă el pe mine.

— Păi, ce-i cu el, pentru Dumnezeu? am gemut eu şi m-am ridicat smulgându-mă din strânsoarea lui.

Începusem să mă uit către uşă şi la toate mobilele dintre noi, schițându-mi rapid în minte cea mai scurtă cale pentru o ieşire de urgență.

— Mersi pentru bere, am mormăit.

— O să-ți spun eu ce-i cu Bobby Weed, stărui Nathan.

N-avea de gând să-mi dea voie să ies din încurcătură şi îmi turnă mai multă bere înspumată în pahar, punându-mi-l forțat în mână.

Expresia lui încă părea destul de calmă, dar îşi trăda agitația lăuntrică prin arătătorul păros, pe care şi-l mişca didactic, sub nasul meu:

— O să-ți spun eu ce-i cu Bobby Weed, Stingo, prietene. Ascultă aici! Voi, albii din Sud, o s-aveți de dat multe răspunsuri când o veni vorba de astfel de bestialități. Vrei să negi? Atunci ascultă. Spun asta ca unul al cărui popor a suferit în lagărele morții. Spun asta ca un om care este profund îndrăgostit de o persoană care le-a supraviețuit.

Întinse mâna şi îi înconjură încheietura Sofiei, în vreme ce degetul arătător al celeilalte mâini îşi continuă mâzgăliturile filiforme prin aer, pe

deasupra obrazului meu.

— Dar, în primul rând, spun asta ca Nathan Landau, cetățean obişnuit, biolog cercetător, ființă omenească, martor la inumanitatea omului față de om. Spun că soarta lui Bobby Weed în mâinile sudiştilor albi americani este la fel de infinit barbară ca orice faptă comisă de naziști în timpul cârmuirii lui Adolf Hitler! Eşti de acord cu mine?

Mi-am muşcat obrazul, străduindu-mă să-mi păstrez calmul.

— Ce s-a întâmplat cu Bobby Weed, Nathan, am răspuns eu, a fost oribil. De nespus! Dar nu văd niciun rost în a încerca să pui semnul egal între un rău şi altul, nici în a mă pune să stabilesc vreo stupidă scală de valori. Ambele sunt groaznice! Vrei să-ți iei degetul din ochii mei?

Îmi simțeam fruntea umezindu-se şi febrilă.

— Şi nu pot suferi chestia cu plasa asta mare pe care încerci s-o arunci ca să prinzi tot ce numeşti tu „voi, albii sudişti". Şi-al dracului să fiu dacă o să-ți înghit asta! Sunt *sudist* şi sunt *mândru* de asta, dar nu sunt unul dintre acei nemernici, acei *troglodiți* care i-au făcut ce i-au făcut lui Bobby Weed! M-am născut în Tidewater, Virginia, şi, scuză-mi expresia, mă socotesc un gentleman! De asemenea, scuză-mă, dar aiureala asta simplistă a ta, *ignoranța* asta venind de la cineva atât de evident de inteligent ca tine, chiar mă *scârbeşte!*

Mi-am auzit glasul urcând, tremurând, devenind strident şi scăpându-mi de sub control şi m-am temut de un alt acces de tuse dezastruos, în timp ce l-am urmărit pe Nathan ridicându-se calm, cât era de înalt, astfel încât acum ne priveam ochi în ochi.

În pofida poziției lui, înclinată amenințător în față, şi a faptului că mă întrecea şi-n volum, şi în statură, simțeam o poftă grozavă să-i ard un pumn în bot.

— Nathan, dă-mi voie să-ți spun eu ție ceva. Te scalzi acum în cel mai ieftin soi de liberalism newyorkez şi rahat ipocrit. Cu ce drept judeci tu milioane de oameni, din care majoritatea mai degrabă ar muri decât să-i facă rău unui negrotei?

— Ha! ripostă el. Vezi, e şi-n tiparul vorbirii voastre. *Negrotei*! Eu consider asta *atât* de jignitor!

— Aşa le *spunem* noi, acolo. Nu cu *intenția* de a-i jigni. Bine, *neee-grotei*. Oricum, am continuat nerăbdător, ce-ți dă ție dreptul să judeci? *Eu* consider *asta* atât de jignitor.

— Ca evreu, mă socotesc o autoritate în privința durerii şi a suferinței.

Se opri şi, când se uită la mine, mi se păru că văd pentru prima oară dispreț în privirea lui şi-un dezgust din ce în ce mai mare.

— Cât priveşte divagația asta cu „liberalismul newyorkez", cu „rahatul ipocrit", o consider o replică inconsistentă, debilă şi de tot râsul, la o acuzație cinstită. Chiar nu eşti în stare să vezi simplul adevăr? Chiar nu eşti în stare să deosebeşti adevărul în cumplitele lui forme? Şi dacă ăsta e modul tău de a refuza responsabilitatea în moartea lui Bobby Weed, atunci e la fel ca al germanilor care dezaprobau Partidul Nazi, chiar şi când urmăreau, nepăsători şi fără să protesteze, cum bătăuşii vandalizau sinagogile şi comiteau *Kristallnacht*. Nu poți să vezi adevărul despre tine însuți? Despre Sud? La urma urmelor, nu cetățenii statului New York au fost cei care l-au distrus pe Bobby Weed.

Mare parte din cele spuse – mai ales despre „responsabilitatea" *mea* – erau deformate, irație nale, încrezute şi groaznic de greşite, totuşi, spre aproape completa mea amărăciune la acel punct, am descoperit că nu îi pot da un răspuns. Pe moment, am fost demoralizat. Am scos un bizar ciripit din fundul gâtlejului şi m-am dus, cu genunchii muiați, într-o împleticeală cu totul lipsită de grație, până la fereastră. Slab, neputincios, chiar dacă lăuntric clocoteam de mânie, m-am căznit să-mi găsesc cuvintele. În zadar.

Am luat o înghițitură zdravănă din paharul cu bere, aproape golindu-l, uitându-mă cu ochii împăienjeniți de frustrare în jos, la pajiştile însorite, pastorale, din Flatbush, la foşnitorii sicomori şi arțari, la străzile pitoreşti, toate uşor însuflețite de vânzoleala de duminică dimineața: jucători de baseball îmbrăcați modest, biciclete agitate, plimbăreții de pe alei pătați de soarele ce săgeta prin frunzişul de deasupra. Mireasma ierbii proaspăt cosite

era bogată, dulceagă, cald-verde la nări, amintindu-mi despre peisajele de țară şi depărtări – câmpuri şi drumeaguri de țară nu foarte deosebite, probabil, de acelea pe unde hoinărise tânărul Bobby Weed, pe care Nathan mi-l plantase în creier ca pe o leziune care zvâcnea continuu. Şi, gândindu-mă la Bobby Weed, m-am simțit copleşit de o disperare amară, paralizantă. Cum putuse acest demonic Nathan să invoce umbra lui Bobby Weed într-o zi fermecătoare ca asta?

Îi ascultam vocea lui Nathan în spatele meu, ridicată acum, terorizantă, amintindu-mi de aceea a unui om de nimic, pe jumătate isteric, organizator al tineretului comunist, cu gura ca un buzunar sfâşiat, pe care îl auzisem odată în Union Square țipând la empireul gol.

— Sudul de azi a abdicat de la orice drept de conexiune cu rasa umană, îmi perora Nathan. Fiecare sudist alb poartă răspunderea pentru tragedia lui Bobby Weed. Niciun sudist nu e scutit de responsabilitate.

M-am cutremurat violent, mâna mi-a zvâcnit, şi mi-am urmărit berea pleoscăind uleios în pahar. O mie nouă sute patruzeci şi şapte. Unu, nouă, patru, şapte.

În vara aceea, cu aproape douăzeci de ani înainte ca oraşul Newark să ardă din temelii şi sângele de negrotei să curgă stacojiu în gurile de scurgere din Detroit, era posibil – dacă erai născut în Dixie şi erai sensibil, educat şi conştient de istoria ținutului natal, înfricoşătoare şi fără frică de Dumnezeu – să te usture o astfel de biciuire verbală, chiar dacă ştiai că era în mare parte tributară prezumțioasei renaşteri aboliționiste, care îşi aroga o superioritate morală atât de igienică încât să provoace un tolerant şi totuşi lipsit de veselie amuzament.

Într-o formă mai puțin violentă, în subtile împunsături şi în disprețuitoare calomnii de salonaş, sudiştii care se aventuraseră la nord erau siliți să îndure astfel de asalturi exploatatoare pentru vina lor lăuntrică dintr-o epocă de disconfort nepotolit, care a luat sfârşit, oficial, într-o dimineață din august 1963, când pe North Water Street, în Edgartown, Massachusetts, soția tinerică, bălaie, cu gropițe la genunchi, a

comandorului clubului de iahturi, un proeminent bancher şi investitor brahmin[78], a fost văzută fluturând un exemplar al cărții lui James Baldwin, *Data viitoare*, *focul*, în timp ce-i spunea unei prietene, pe un ton crispat de dezolare, aceste cuvinte: „Draga mea, asta o să ni se întâmple la toți!"

Această declarație incompletă nu mi-ar fi părut chiar atât de omniscientă pe atunci, în 1947. La vremea aceea, monstrul negru picotea, deşi începuse să se mişte, însă nu era privit încă drept o problemă a Nordului. Probabil adevăratul motiv – deşi, sincer, aş fi putut pune zăbală porcăriilor intolerante ale yankeilor care-mi mai ieşeau în cale (chiar şi blândul bătrân Farrell şi-o luase, cu câteva uşor caustice şfichiuri) – chiar simțeam în adâncul inimii mele o adevărată povară de ruşine din pricina tovărăşiei pe care fusesem silit s-o leg cu toți acei subumani anglo-saxoni puri, care fuseseră schingiuitorii lui Bobby Weed. Acei georgieni din topor – întâmplător locuitori ai aceleiaşi coaste cu păduri de pini de lângă Brunswick, locul unde salvatorul meu, Artiste, fusese pus la muncă grea, suferise şi murise – îl făcuseră pe băiatul de numai şaisprezece ani, Bobby Weed, una dintre ultimele şi cu siguranță dintre cele mai de neuitat victime ale justiției linşajului la care Sudul avea să fie martor. Crima de care fusese învinuit, foarte asemănătoare cu a lui Artiste, fusese atât de clasică încât să ia aspectul unui grotesc clişeu: îi făcuse ochi dulci, sau o molestase, sau îi pricinuise vreo supărare în alt fel (de fapt, acuzația n-avea să fie niciodată scoasă la lumină, deşi era mult mai puțin gravă decât un viol) fiicei fără minte, pe nume Lula – alt clişeu! dar adevărat: fața jalnică, de iepure, a Lulei se uitase urât din paginile a şase ziare metropolitane –, a unui proprietar de prăvălie de la o răspântie de drumuri, care instigase imediat la acțiune, în calitatea lui de tată ultragiat, lepădăturile locale.

Citisem despre acea răzbunare medievală țărănească doar cu o săptămână în urmă, stând în picioare într-un metrou care ducea în

---

[78] Membrul unei elite sociale şi culturale, în special un descendent al unei familii din vechea New England.

Lexington Avenue, strivit între o femeie imposibil de grasă cu o sacoşă de cumpărături S. Klein şi un mic portorican care lingea o acadea, într-o jachetă de debarasator de restaurant, a cărui briantină cu miros de gardenie înflorită plutise dulceag până la nările mele când se aplecase peste ziarul meu, *Mirror*, savurând odată cu mine fotografiile diabolice publicate. Pe când mai era viu, lui Bobby Weed îi tăiaseră penisul şi testiculele şi i le îndesaseră în gură (imaginea asta nu era publicată), iar când a fost pe punctul de a muri, deşi se spunea că fusese conştient tot timpul, îi gravaseră pe piept cu lampa de sudură un „L" şerpuit – „L" de la ce? „Linşaj?", „Lula?", „Lege şi Ordine"? Când Nathan încă mai urla la mine, mi-am amintit că ieşisem, aproape împleticindu-mă, din metrou şi la lumina soarelui de afară, pe Eighy-sixth Street, printre miresmele de cârnați vienezi, de Orange Julius şi de metal încins de la grilajele metroului, trecând fără să văd pe lângă filmul lui Rossellini, pentru care bătusem atâta cale. N-am mai intrat la cinematograf în după-amiaza aceea.

În schimb, m-am trezit la Gracie Square, pe promenadă, lângă râu, holbându-mă ca în transă la hidoşenia municipală a insulelor fluviului, incapabil să-mi şterg din minte imaginea ciopârțitului Bobby Weed, în timp ce murmuram – la nesfârşit, se pare – versete din *Apocalipsa* pe care o învățasem pe dinafară pe când eram băiat: *Şi* (*Dumnezeu*) *va şterge orice lacrimă din ochii lor şi moarte nu va mai fi; nici plângere, nici strigăt, nici durere nu va mai fi*[79]... Probabil reacția fusese exagerată, dar – ah, Doamne, chiar şi aşa, *nu* putusem să plâng.

Vocea lui Nathan, încă bătându-mă la cap, îşi făcu din loc spre auz:

— Uite, nici măcar în *lagărele de concentrare* brutele care le conduceau nu s-ar fi coborât la o *asemenea* bestialitate!

S-ar fi coborât? Nu s-ar fi coborât? Mi se părea că n-avea nicio importanță şi mă săturasem de ceartă, de fanatismul pe care nu eram în stare să-l contracarez sau să mă pun la adăpost de el, de viziunea cu Bobby

---

[79] Apocalipsa după Ioan, 21:4.

Weed şi – în pofida faptului că nu simțeam niciun fel de complicitate cu abominabila crimă din Georgia – dintr-odată mi s-a făcut lehamite de un trecut, un loc şi o moştenire în care nu puteam crede şi pe care nu le puteam scruta. Acum simțeam o poftă prostească de-ai arunca lui Nathan în față restul de bere din pahar. Abținându-mă cu greu, mi-am încordat umerii şi am spus, pe un ton de dispreț glacial:

— Ca membru al unei rase care a fost atât de pe nedrept persecutată timp de secole pentru presupunerea neîntemeiată că l-ar fi crucificat pe Hristos, *tu* – da, *tu*, fir-ai să fii! – ar trebui să-ți dai seama cât de impardonabil este să condamni un singur *popor*, oricare, pentru *tot*!

Şi m-am trezit deodată atât de turbat de mânie încât am spus ceva ce, în acel an al chinurilor de demult, pentru evreii pe care doar câteva luni îi despărțiseră de crematorii, era încărcat cu destulă jignire incendiară ca să mă facă să-mi regret cuvintele de îndată ce mi-au ieşit de pe buze. Dar nu mi le-am retras.

— Şi asta e valabil pentru *orice* popor, am zis eu, pe Dumnezeul meu, chiar şi pentru germani!

Nathan tresări, apoi se roşi mai tare la față, iar eu am crezut că venise clipa confruntării finale. Exact atunci însă, Sofia a salvat miraculos întreaga situație sumbră plonjând în costumul ei cu croială de studentă din campus şi aterizând între noi doi.

— Încetați discuția asta imediat, ceru ea. Încetați! E prea serioasă pentru duminică.

În purtările ei era zburdălnicie, dar mi-am dat seama că vorbea serios.

— Uitați de Bobby Weed. Trebuie să vorbim despre lucruri *fericite*. Trebuie să mergem la Coney Island, şi să înotăm, şi să mâncăm, şi să petrecem minunat!

Se răsuci cu o piruetă spre golemul furibund şi am rămas surprins şi considerabil uşurat să văd cât de rapid putea ea să lepede rolul de fată rănită, docilă, şi să-l înfrunte propriu-zis pe Nathan, într-un mod jucăuş, începând să-l manipuleze doar prin farmecul ei irezistibil şi prin frumusețe,

şi încă cu *brio*.

— Ce ştii tu despre lagărele de concentrare, Nathan Landau? Absolut nimic. Nu mai vorbi despre locurile acelea. Şi încetează să mai ţipi la Stingo. Încetează să mai ţipi la Stingo despre Bobby Weed. Destul! Stingo n-are absolut nicio legătură cu Bobby Weed. Stingo e *dulce*. Şi *tu* eşti dulce, Nathan Landau, şi *vraiment*, *je t adore*[80].

Am observat, în vara aceea, că, în anumite împrejurări care aveau legătură cu misterioasele vicisitudini ale minţii şi dispoziţiei lui, Sofia era în stare să execute pe Nathan asemenea trucuri de alchimie încât el se transforma aproape instantaneu – căpcăunul gălăgios devenea Făt-Frumos. Şi femeile europene îşi comandă soţii, dar cu o subtilitate seducătoare, necunoscută majorităţii femeilor americane. Acum, ea îl ciupi uşurel de obraz şi, ţinându-i mâinile întinse cu vârfurile degetelor ei, se uită la el apreciativ, iar de pe faţa lui începură să dispară roşeaţa ca de sfeclă a pasiunii colerice pe care o descărcase asupra mea.

— *Vraiment*, *je t'adore*, *chéri*, zise ea blând, şi apoi, trăgându-l de încheieturile mâinilor, fredona cu cel mai vesel glas al zilei: Hai la plajă! Hai la plajă! Să facem *castele de nisip!*

Şi furtuna se termină, norii negri se risipiseră departe, şi în camera cu pete de culoare, unde perdelele scoteau un uşor păcănit, bătute de o subită briză care sufla în rafale dinspre parc, pătrunse cea mai însorită bună dispoziţie. Când ne-am îndreptat către uşă, toţi trei, Nathan – aducând puţin a jucător de noroc spilcuit scos dintr-un număr vechi al revistei *Vanity Fair* –, petrecându-şi braţul lung pe după umerii mei, mi-a oferit o scuză atât de directă şi de onorabilă încât n-am putut să nu-l iert pentru insultele veninoase, pentru ofensele bigote şi nedrepte şi pentru celelalte greşeli.

— Bătrâne Stingo, sunt doar un măgar, un *măgar!* mugi el în urechea mea, neplăcut de tare. Fără *intenţie*, sunt un *shmuck*[81], e obiceiul prost pe

---

[80] Cu adevărat te ador (lb. franceză, în original).
[81] Termen vulgar pentru penis, în idiş şi în poloneză.

care l-am căpătat să le spun diverse lucruri oamenilor fără a ține cont de sensibilitatea lor. Ştiu că nu e *totul* rău, acolo, în Sud. Hei, o să-ți promit ceva. O să-ți promit că nu-ți mai sar niciodată în cap pe tema cu Sudul! Okay? Sofia, eşti martor!

Strângându-mă de umăr, ciufulindu-mi părul cu degete care mi se mişcau pe scalp de parcă ar fi frământat aluat şi vârându-şi nasul nobil ca un iatagan în cavitatea de coral a urechii mele, ca un schnauzer supradimensionat şi grotesc de afectuos, căzu în ceea ce începusem să identific drept dispoziția lui comică.

În cea mai bună stare de spirit, am mers spre stația de metrou – Sofia, între noi, ținându-ne de braț pe amândoi – şi el s-a întors la acel accent dulce-bolovănos, pe care-l imita cu aşa o fantastică precizie; dar fără niciun sarcasm, de data asta, fără vreo intenție de a mă înțepa, iar intonația, maimuțărită cu destulă acuratețe cât să ducă de nas un nativ din Memphis sau Mobile, m-a făcut să mă înec de râs. Însă talentul lui nu era doar acela de a imita; ceea ce emana de la el şi era atât de nostim era produsul unei inventivități uluitoare. Cu dicția grosolană, umflată, abia inteligibilă pe care am auzit-o adesea bolborosind din gâtlejurile tuturor genurilor de țărănoi de pe la noi, el se lansă într-o improvizație deopotrivă amuzantă şi atât de ucigător de precisă şi obscenă, că în hilaritatea mea chiar am dat uitării că totul era pe seama aceloraşi oameni pe care îi luase la refec cu doar câteva momente înainte, cu nemiloasă furie lipsită de orice umor. Sunt sigur că Sofiei i-au scăpat multe dintre nuanțele scenetei interpretate de el, dar, molipsită de veselia generală, mi s-a alăturat, umplând Flatbush Avenue cu hohote răsunătoare, năvalnice. Şi toate acestea – începusem să-mi dau seama vag – erau menite de a ne purifica binefăcător de emoțiile rele şi amenințătoare care se ridicaseră clocotitoare în camera Sofiei.

Timp de o intersecție şi jumătate, pe cea mai aglomerată stradă, într-o zi de duminică, cu traficul redus, Nathan a creat un întreg scenariu

desprins parcă din sudul munților Apalaşi, un soi de Dogpatch[82] concupiscent, care se petrecea pe întuneric, în care Pappy Yokum se transformase într-un fermier bătrân, chitit să se zbenguie cu o fiică pe care Nathan – întotdeauna avizat medical – o botezase Ochi Roz[83].

— Ți-a supt vreodată mădularul una cu buză de iepure? se hlizi Nathan, cam prea tare, înmărmurind o pereche de matroane *haddasah*[84], care studiau vitrinele, şi care trecură pe lângă noi aruncându-ne priviri disperate, în timp ce Nathan naviga mai departe pe valurile inspirației, cu vânt în pânze, de data asta imitând-o pe Doică.

— Iar a lăsat-o cu burta la gură pe scumpetea mea! boci el ca o femeie, vocea fiindu-i un facsimil perfect – mergând până la schițarea perfectă a unui falsetto – al vocii unei neveste şi victime slabe de minte şi uitate de Dumnezeu, nenorocite de căsătorie, istorie şi degenerescență.

La fel de cu neputință de reprodus ca şi calitatea exactă a unei fraze muzicale, interpretarea hilară şi deşucheată a lui Nathan – şi forța ei, pe care abia o pot sugera – îşi avea originea într-o disperare transcendentă, deşi eu abia începeam să-mi dau seama de asta. Lucrul de care îmi dădeam însă bine seama, în timp ce râsul nebun țâşnea din mine valuri-valuri, era că toată parodia era un soi de specie genială – şi asta era ceva pentru consacrarea căreia aveam să aştept alți douăzeci de ani, în incandescenta interpretare a lui Lenny Bruce[85].

Pentru că era trecut bine de amiază, Nathan, Sofia şi cu mine am decis să amânăm „gurmetul" cu fructe de mare mai spre seară. Ca să umplem timpul rămas, am cumpărat nişte frankfurteri cuşer lungi şi frumoşi, cu varză acră şi CocaCola, de la o tarabă, şi le-am luat cu noi, în metrou. În

---

82 Serie de benzi desenate (1934 – 1977), Dogpatch fiind numele unei comunități din comuna primitivă de oameni leneşi, care nu vor să aibă nimic de-a face cu progresul.
83 în engleză, *pink eye* înseamnă conjunctivită acută.
84 Organizație a femeilor evreice, fondată la New York în 1912. Denumirea îi vine de la numele ebraic al reginei Estera şi care însemna „mirt".
85 Comedian american de origine evreiască, a satirizat nemilos în show-urile lui toate aspectele sensibile ale societății americane, ca viața, sexul, religia şi relațiile dintre rase.

tren, care era înțesat de newyorkezi flămânzi de soare, cărând colaci de salvare uriaşi şi umflați şi copii mici smiorcăiți, am izbutit să găsim un loc pe care ne-am putut aşeza toți trei unul lângă altul şi să ne molfăim mâncarea umilă, dar gustoasă. Sofia îşi mânca hotdogul ei cu sinceră preocupare, în vreme ce Nathan, revenit din zborul în înalturi, începu să mă descoase, ca să mă cunoască mai bine, în uruitul trenului. Acum era prevenitor, curios fără a fi supărător, iar eu am răspuns lejer întrebărilor. Ce mă adusese în Brooklyn? Ce făceam, din ce trăiam? Păru încântat şi impresionat să afle că eram scriitor, cât despre mijloacele de trai eram tentat să adopt iarăşi dialectul dulceag din plantațiile de bumbac şi să-i spun ceva de genul „Păi, vezi tu, a fost sclavul ăla negru – neee-gru – pe care l-am avut eu, şi care a fost vândut…”. Dar m-am gândit că asta ar fi putut să-l zgândărească pe Nathan şi să creadă că-l luam peste picior, ceea ce l-ar fi putut monta iarăşi, dezlănțuindu-i monologul, care devenise nițel cam exasperant, aşa că doar am zâmbit puțin, învăluindu-mă în mister, şi i-am răspuns:

— Am sursa mea de venituri.

— Eşti scriitor? întrebă el din nou, cu un sincer entuziasm.

Dând din cap ca şi când s-ar fi minunat de toate acestea, se aplecă peste poala Sofiei şi mă apucă de braț. Şi nu m-am simțit deloc stingherit sau emoționat când îşi pironi ochii lui negri, vii, într-ai mei şi-mi spuse, strigând:

— Ştii, cred că vom deveni buni prieteni!

— Oh, cu toții o să devenim buni prieteni! interveni deodată ca un ecou Sofia.

Fața îi radia fermecător, în timp ce trenul plonja spre lumina soarelui, ieşind din claustrofobicul tunel în mlaştinile maritime de la sud de Brooklyn. Obrazul ei era foarte aproape de al meu, îmbujorat de mulțumire, şi, când încă o dată ne-a luat de braț pe mine şi pe Nathan, m-am simțit în termeni îndeajuns de intimi ca să-i îndepărtez de la colțul gurii un firişor de varză murată, rămas atârnat de buză.

— O, o să devenim *cei mai buni* prieteni! ciripi Sofia peste zgomotul asurzitor al trenului.

Şi mă strânse mai tare de braț, un gest în care cu siguranță nu era nici urmă de flirt, dar conținea ceva care era mai mult decât… ei bine, un gest obişnuit. Puteți s-o numiți gest de încurajare din partea unei femei care, sigură de dragostea ei pentru un altul, este de acord să accepte o nouă cunoştință, drept companion, în sfera privilegiată a încrederii şi afecțiunii ei.

Al dracului compromis, am gândit eu, cugetând la nedreptatea cruntă a faptului că tocmai unul ca Nathan devenise custodele unui trofeu atât de prețios, dar chiar şi cu această firimitură gustoasă era mai bine decât fără pâine deloc. I-am răspuns Sofiei cu o strânsoare de braț a dragostei mele neîmpărtăşite şi, făcând asta, mi-am dat seama că eram atât de excitat încât începuseră să mă doară testiculele. Mai devreme, Nathan îmi spusese că-mi va face el rost de o fată la Coney Island, o „bucățică fierbinte" pe care ştia că o chema Leslie; era o consolare la care merita să visezi, am presupus eu cu stoicismul alergătorului care iese mereu pe locul al doilea, ascunzându-mi decent, cu o mână lăsată să atârne leneş, tumescența pantalonilor. În pofida acestei frustrări, am încercat să mă conving, cu parțial succes, că eram fericit; cu siguranță eram mai fericit decât fusesem vreodată în viața mea. Ca atare, eram dornic să aştept oricât va fi nevoie şi să descopăr ce alte bucurii mai aveau să urmeze, să văd ce aveau să-mi mai aducă duminici ca aceasta – împletită printre celelalte zile promițătoare ale verii grăbite. Mă lăsasem toropit. Eram uşor înflăcărat de apropierea Sofiei, de brațul ei gol, umed, lipit de al meu, şi de parfumul pe care îl răspândea – un parfum nerafinat, tulburător, cu o vagă aromă de plante, ca cimbrul. Fără îndoială, vreo iarbă poloneză obscură. Plutind pe valul dorinței absolute, am alunecat într-o visare cu ochii deschişi, în care mi se perindau în mare viteză prin minte frânturi de amintiri, sclipind scurt, din scena la care asistasem, inoportun, dar nevăzut, în ajun; Sofia şi Nathan, întinşi pe cuvertura de culoarea caisei – nu-mi puteam scoate din minte imaginea asta! – şi cuvintele lor, aversa furioasele lor cuvinte de iubire!

Apoi, nimbul erotic ce-mi înconjura visarea a pălit, a dispărut, şi alte cuvinte mi-au răsunat în urechi, făcându-mă să mă trezesc brusc, tresărind. Ieri, la un moment dat, în pandemoniul de avertismente turbate şi porunci asurzitoare, printre strigăte, murmure înăbuşite şi rugăminți stăruitoare, oare *chiar* îl auzisem pe Nathan rostind cuvintele pe care acum mi le-aminteam cu un fior de groază? Nu, fusese mai târziu, mi-am dat eu seama, şi durase doar o clipă în comparație cu ceea ce mi se părea acum nesfârşitul lor conflict, atunci când vocea lui ajunsese la mine prin tavan, tunătoare, ca bufniturile grele, măsurate, ale cadenței unor paşi de defilare, strigând pe un ton care putea fi socotit o parodie a angoasei existențiale dacă nu ar fi avut rezonanțele unei groaze depline, neprefăcute: „Tu… nu… vezi… Sofia… că… murim! *Murim!*”.

M-am cutremurat violent, ca şi cum cineva ar fi deschis brusc în spinarea mea, în crucea iernii, un portal spre pustiurile arctice. Nu era ceva într-atât de grandios ca să poată fi numit premoniție – senzația aceasta cleioasă care m-a năpădit şi care mi-a întunecat ziua rapid, deopotrivă cu mulțumirea simțită până atunci –, dar dintr-odată am fost destul de tulburat, nelalocul meu, ca să-mi doresc cu disperare să scap, să sar din tren. Dacă, în panica mea, chiar aş fi făcut asta, sărind jos la prima stație şi alergând înapoi la casa Yettei Zimmermann ca să-mi fac bagajele şi să fug, povestea aceasta ar fi sunat altfel sau, mai degrabă, n-ar mai fi fost nimic demn de povestit. Dar m-am lăsat să merg mai departe spre Coney Island, asigurându-mă astfel că dau o mână de ajutor la îndeplinirea profeției Sofiei despre noi trei, că vom deveni „cei mai buni prieteni”.

Capitolul 4

În Cracovia, pe când eram copil, îmi spuse Sofia, familia noastră locuia într-o casă foarte veche, pe o stradă veche şi întortocheată, nu departe de universitate. Era o casă foarte veche, sunt sigură că temeliile cel puțin fuseseră construite cu multe secole înainte. E ciudat, ştii, că aceea şi asta de-acum, a Yettei Zimmermann, sunt singurele case în care am locuit vreodată – case *adevărate*, vreau să spun – în toată viața mea. Pentru că, ştii, am fost născută acolo şi mi-am petrecut toată copilăria acolo şi după aceea, când m-am măritat, tot acolo locuiam, înainte să vină nemții şi să fiu silită să mă mut, o vreme, la Varşovia. Adoram casa aia, era liniştită şi plină de umbre înalte până la al patrulea cât, când eram eu foarte mică, iar eu aveam o cameră a mea. Peste drum mai era o casă veche, şi avea nişte hornuri strâmbe, şi în vârful lor îşi făcuseră cuib nişte berze. Berze, aşa le zice, nu? Ciudat, obişnuiam să confund tot timpul cuvântul ăsta cu „picioroange", în engleză. Mă rog, îmi amintesc de berzele de pe hornurile casei de vizavi şi cum semănau ele cu berzele din cartea mea de poveşti, de Frații Grimm, pe care o citeam în germană, îmi amintesc asta foarte, foarte clar cărțile alea şi culoarea de pe afară, şi pozele cu animale şi păsări, şi oamenii de pe copertă. Puteam citi în germană mai înainte să învăț să citesc în poloneză şi ştii că am şi vorbit germana înainte de a vorbi poloneza, aşa că prima oară când am mers la şcoala de maici râdeau de mine din pricina accentului meu nemțesc?

Ştii, Cracovia este un oraş foarte vechi, iar casa noastră se afla nu departe de piața centrală, unde în mijloc este clădirea aia frumoasă, care a fost construită în Evul Mediu – *Sukiennice* îi zice în poloneză, care cred că în engleză se traduce „Palatul stofelor", unde aveau o piață cu toate tipurile de postavuri şi de țesături. Tot acolo mai e şi-un turn cu ceas, la Biserica Sf. Maria, foarte înalt, care în loc de clopote au oameni adevărați, vii, care ies afară, pe un soi de terasă cu balustradă, şi oamenii ăştia care ies afară suflă

din trâmbițe şi anunță ora. E un sunet care se aude foarte frumos, noaptea. E cumva depărtat şi trist, ştii, ca trompetele dintr-o suită pentru orchestră a lui Bach, care mă face întotdeauna să mă gândesc la vremurile foarte de demult şi la cât de misterioasă e treaba asta cu timpul. Când eram mică, stăteam întinsă în pat, pe întuneric, în camera mea şi ascultam zgomotul făcut de copitele cailor pe strada de sub fereastra mea – nu erau prea multe automobile în Polonia pe atunci – şi, când începea să-mi fie somn, auzeam oamenii suflând în trâmbițe din turnul orologiului, foarte trist şi îndepărtat, şi mă gândeam la timp – la mister, ştii. Ori stăteam întinsă şi mă gândeam la orologii. Pe hol, aveam o pendulă foarte veche, pe un soi de piedestal, care aparținuse bunicilor mei, şi o dată i-am deschis cutia de la spate şi m-am uitat înăuntru când mergea, şi am văzut o mulțime de pârghii, rotițe şi bijuterii – cred că erau mai ales rubine – strălucind şi reflectând soarele. Şi noaptea, întinsă pe pat, mă gândeam la mine însămi înăuntrul pendulei – imaginează-ți, aşa ceva de la un copil! –, unde pluteam prin aer pe un arc şi urmăream pârghiile mişcându-se şi diversele rotițe întorcându-se, şi vedeam rubinele, roşii, strălucitoare şi mari cât capul meu. Şi adormeam, în cele din urmă, cu pendula asta în visele mele.

O, sunt atât de multe amintiri din Cracovia, atât de multe, că nici nu pot începe să le descriu! Au fost vremuri minunate, anii aceia dintre războaie, chiar şi pentru Polonia, care e o țară săracă şi a suferit de, ştii, un complex de inferioritate. Nathan crede că exagerez despre vremurile bune pe care le-am avut – face atâtea glume despre Polonia –, dar eu îi spun despre familia mea şi despre cum trăiam într-un mod foarte civilizat, *cel mai bun* mod de viață pe care ți-l poți închipui, pe cuvânt. „Ce făceați să vă distrați, duminica?", mă întreabă el pe mine. „Azvârleați cu cartofi stricați în evrei?" Vezi, singurul lucru pe care îl poate el gândi despre Polonia este cât de antisemitică a fost şi face glume de-alea despre asta, care mă fac pe mine să mă simt atât de prost. Pentru că e adevărat, adică toată lumea ştie că Polonia are antisemitismul ăsta foarte puternic şi mă face pe mine groaznic

de ruşinată în multe feluri, ca pe tine, Stingo, când ai această *misère*[86] pentru oamenii colorați de acolo, în Sud. Dar eu i-am spus lui Nathan că, da, e adevărat, chiar e adevărat ce spune despre istoria asta rea din Polonia, dar că trebuie să priceapă – *vraiment*, trebuie să priceapă că nu toți polonezii erau aşa, că sunt oameni buni şi cumsecade, ca familia mea care… Oh, e aşa un lucru urât de care să vorbim. Mă face să mă gândesc cu tristețe la Nathan, el e… obsedat, aşa că mă gândesc că trebuie să schimb subiectul…

Da, familia mea. Mama şi tata erau amândoi profesori la universitate, şi de aceea aproape toate amintirile mele au legătura asta cu universitatea. Este una dintre cele mai vechi universități din Europa, a fost înființată foarte demult, în secolul al paisprezecelea. Eu n-am cunoscut niciun altfel de viață, în afară de a fi fiica profesorilor şi probabil că de aceea amintirile mele despre acele vremuri sunt atât de onorabile şi civilizate. Stingo, cândva trebuie să te duci în Polonia şi s-o vezi şi să scrii despre ea. E atât de frumoasă. Şi atât de tristă. Închipuie-ți, acei douăzeci de ani când am crescut acolo au fost singurii douăzeci de ani când Polonia a fost vreodată liberă. Vreau să spun, după *secole*! Presupun că de aceea obişnuiam să-l aud pe tata atât de des zicând: „Astea sunt vremuri însorite pentru Polonia". Pentru că totul era liber pentru prima oară, vezi, în universități şi în şcoli – puteai studia orice doreai să studiezi. Şi presupun că ăsta e unul dintre motivele pentru care oamenii erau în stare să se bucure de viață atât de mult, studiind şi învățând, şi ascultând muzică, şi plecând la țară, în aer liber, duminicile, primăvara şi vara. Uneori m-am gândit că iubesc muzica la fel de mult cât iubesc viața, pe cuvânt. Eram mereu la concerte. Când eram mică, în casa aia, casa veche, stăteam noaptea trează, în patul meu, şi o ascultam pe mama cântând la pian, la parter – Schumann sau Chopin, asta cânta, sau Beethoven, sau Scarlatti, sau Bach, era o pianistă minunată – şi

[86] Nefericire (lb. franceză, în original).

stăteam trează, ascultând muzica frumoasă, care se auzea încet, răspândindu-se prin casă, şi mă simțeam atât de bine la căldură şi în siguranță. Credeam că nimeni nu are o mamă şi un tată mai minunați decât ai mei sau o viață mai bună. Şi mă gândeam că o să cresc şi ce-o să mă fac când n-am să mai fiu copil, probabil aveam să devin nevastă, şi să devin profesoară de muzică, la fel ca mama. Asta ar fi fost aşa o viață frumoasă de trăit, mă gândeam eu, să poți să cânți muzică frumoasă, şi să predai, şi să fii căsătorită cu un profesor bun, ca tata.

Niciunul dintre părinții mei nu se născuse în Cracovia. Mama era din Łodz, iar tata, din Lublin. S-au cunoscut la Viena, pe când erau studenți. Tata studia Dreptul, la Academia austriacă de ştiințe, iar mama studia muzica, în oraş. Amândoi erau catolici practicanți, aşa că am fost crescută foarte credincioasă şi mă duceam la mesă mereu şi la şcoala de la biserică, dar asta nu înseamnă că eram, ştii, fanatică, apucată. Credeam foarte mult în Dumnezeu, dar mama şi tata erau, nu ştiu care-i cuvântul exact în engleză, ăsta… *dur*, da, dur, *aspri*. Nu erau aşa. Erau liberali – ba chiar, ai putea zice, chiar socialişti – şi întotdeauna votau cu laburiştii sau cu democrații. Tata îl ura pe Piłsudski[87]. Spunea că pentru Polonia este o teroare mai mare decât Hitler, şi a băut o mulțime de şnapsuri ca să sărbătorească atunci când Piłsudski a murit. El era un pacifist, tata, şi chiar dacă vorbea despre acele vremuri însorite pentru Polonia, ştiam că, *au fond*[88], era posomorât şi îngrijorat. O dată, l-am auzit vorbind cu mama – trebuie să fi fost în preajma lui 1933 – şi l-am auzit spunându-i cu voce sumbră: „Asta nu poate dura. O să fie război. Soarta nu i-a îngăduit niciodată Poloniei să fie prea mult timp fericită". A spus acestea în germană, îmi amintesc. În casa noastră, vorbeam în germană mai des decât în poloneză. *Français* am învățat să vorbesc aproape perfect la şcoală, dar vorbesc germana chiar mai uşor decât franceza. A fost influența Vienei, vezi,

---

[87] Józef Piłsudski (1867-1935), mareşal, ministru de război şi premier al Poloniei după Primul Război Mondial, când a instaurat o dictatură militară.

unde tata şi mama au stat atât de mult, apoi tata era profesor de Drept şi germana era mai mult limba erudiților. Mama era o minunată bucătăreasă în stilul vienez. O, erau şi câteva mâncăruri bune poloneze pe care le gătea, dar bucătăria poloneză nu este tocmai *haute cuisine*, aşa că îmi amintesc de mâncarea pe care o gătea ea în marea bucătărie pe care o aveam noi în Cracovia – *Wiener Gulash Suppe şi Schnitzel*, şi, oh! mai ales îmi amintesc de acel minunat desert pe care-l făcea ea şi care se numea *pudding Metternich*, şi în care punea castane, unt şi coji de portocală.

Ştiu, poate că sună obositor că spun asta tot timpul, dar mama şi tata erau oameni minunați. Nathan, ştii, e bine acum, e calm, e într-unul dintre timpurile lui bune – perioade se spune? Dar când e într-unul dintre timpurile lui rele, ca atunci când l-ai văzut tu prima oară – când e într-una dintre *tempêtes*[89] ale lui, cum le spun eu, începe să țipe la mine şi mereu mă numeşte scroafă poloneză antisemită. O, limbajul ăsta, şi cum mă face el pe mine, cuvinte pe care nu le-am auzit niciodată înainte, nici în engleză, nici în idiş, în nimic! Dar întotdeauna e „împuțită de scroafă poloneză, *nafka*[90] ordinară, *kurveh*[91], mă omori, mă omori cum i-ați omorât voi, jegoşii de polonezi, întotdeauna pe evrei! Şi eu încerc să-i vorbesc, dar el nu vrea s-asculte, doar stă aşa, scos din minți de turbare, iar eu am ştiut întotdeauna că n-are rost, în timpuri din astea, să-i vorbesc despre polonezii buni, ca tata. Papa s-a născut la Liublin, pe când aparținea ruşilor, şi erau mulți, mulți evrei acolo care au suferit oribilele acelea pogromuri împotriva lor. Odată, mama mi-a spus mie – pentru că tata nu vorbea niciodată despre lucrurile astea – că, pe când era el tânăr, el şi fratele lui, care era preot, şi-au riscat viețile ascunzând trei familii evreieşti de furia pogromului, de soldații cazaci. Dar eu ştiu că, dacă aş încerca să-i spun asta lui Nathan într-una dintre *tempêtes*, n-ar face decât să țipe la mine şi mai mult şi m-ar

---

88 în adâncul sufletului (lb. franceză, în original).
89 Crize de nervi, izbucniri de mânie (lb. franceză, în original).
90 Târfă (idiş).
91 Idem.

numi scroafă jegoasă de polacă mincinoasă. O, trebuie să fiu atât de răbdătoare cu Nathan atunci – ştiu că atunci devine foarte bolnav, că nu-i e bine – şi doar mă întorc cu spatele şi îmi țin gura şi mă gândesc la altceva, aşteptând să-i treacă *tempête*, când va fi bun şi atât de drăguț cu mine din nou, atât de plin de *tandresse*[92] şi de iubitor.

Trebuie să fi trecut vreo zece ani de atunci, cu un an sau doi înainte să înceapă războiul, când l-am auzit prima oară pe tata spunând *Massenmord,*[93]. Era după ce apăruseră ştirile din ziare despre înspăimântătoarea distrugere pe care naziştii o făcuseră în Germania asupra sinagogilor şi a magazinelor evreilor. Îmi amintesc că tata a zis mai întâi ceva despre Liublin şi despre pogromurile pe care le văzuse acolo, apoi a spus: „Mai întâi de la est, acuma de la vest". De data asta, va fi *ein Massenmord*". Nu mi-am dat prea bine seama ce voia să spună prin asta, presupun că oarecum din cauză că în Cracovia exista un ghetou, dar în care nu erau atâția evrei ca în alte locuri şi, oricum, nu mă gândeam că ei ar fi cu adevărat diferiți, sau că ar fi victime, sau că ar fi persecutați. Presupun că eram ignorantă, Stingo. Mă măritasem cu Casimir – ştii, m-am măritat de foarte, foarte tânără şi presupun că eram încă o fetiță şi credeam că viața aceea minunată, atât de confortabilă, sigură şi ferită de primejdii avea să dureze o veşnicie. Mama, şi Papa, şi Casimir, şi Zosia – Zosia, asta e, ştii, numele de alint de la Sofia –, toți trăind fericiți în casa mare, mâncând *Wiener Gulash Suppe* şi studiind, şi învățând, şi ascultând Bach – oh, pentru totdeauna. Nu înțeleg cum de-am putut să fiu atât de proastă. Casimir era asistent universitar la matematică şi l-am cunoscut când mama şi tata au dat o petrecere pentru unul dintre tinerii profesori de la universitate. Când Casimir şi cu mine ne-am căsătorit, ne-am făcut planuri să mergem la Viena, cum făcuseră şi mama cu tata. Avea să fie foarte asemănător cu modul în care îşi făcuseră ei studiile. Casimir voia să-şi ia

---

92 Tandrețe (lb. franceză, în original).
93 Ucidere în masă (lb. germană, în original).

gradul *supérieur* în matematică la Academia austriacă, iar eu aveam să studiez muzica. Cântam şi eu la pian, încă de când aveam opt sau nouă ani, şi aveam să studiez cu o foarte faimoasă profesoară, *Frau* Theimann, care o învățase şi pe mama şi care mai preda şi atunci, deşi era foarte bătrână. Dar în anul acela a venit *Anschlussul*, iar nemții au intrat în Viena. Începuse să fie foarte înfricoşător, iar tata a zis că mai mult ca sigur aveam să intrăm în război.

Atât de bine îmi aduc aminte de ultimul an când încă mai eram cu toții la Cracovia! Cumva, tot nu puteam crede că acea viață pe care o duceam împreună avea să se schimbe. Eram atât de fericită cu Casimir – Kazik – şi îl iubeam foarte mult. Era atât de generos şi de iubitor, şi atât de inteligent – vezi, Stingo, cum sunt eu atrasă numai de bărbați inteligenți! Nu pot să spun dacă l-am iubit pe Kazik mai mult decât pe Nathan

— Îl iubesc pe Nathan atât de mult că mă doare inima – şi poate că n-ar trebui să facem aşa ceva, să comparăm o dragoste cu alta. Ei, bine, l-am iubit pe Kazik profund, profund şi nu puteam îndura gândul c-o să vină războiul atât de curând şi că s-ar putea să fie şi Kazik soldat. Aşa că ne-am alungat gândul din minte şi, în anul acela, am ascultat concerte şi am citit multe cărți, şi am mers la teatre, şi am făcut lungi plimbări prin oraş, iar în aceste plimbări am început să învăț să vorbesc ruseşte. Kazik îşi începuse viața la Brest-Litovsk, care fusese atât de multă vreme rusesc, iar el vorbea limba la fel de bine ca şi poloneza, şi m-a învățat destul de bine. Nu ca tatăl meu, care, de asemenea, trăise sub ruşi, dar îi ura atât de mult încât refuza să le vorbească limba, numai dacă n-avea încotro. Oricum, în acest timp, eu am refuzat să mă gândesc că viața aceea s-ar putea sfârşi. Ei bine, ştiu că urmau să fie nişte schimbări, dar schimbări naturale, ştii, cum ar fi să ne mutăm din casa părinților mei şi să ne facem o casă a noastră şi o familie. Dar asta am crezut că avea să se întâmple după război, dacă avea să fie vreunul, pentru că sigur războiul avea să fie foarte scurt şi nemții aveau să fie învinşi şi, curând după aceea, Kazik şi cu mine vom pleca la Viena şi vom studia aşa cum plănuiserăm.

Am fost atât de proastă să gândesc aşa ceva, Stingo! Eram ca unchiul Stanislaw, care a fost fratele tatii şi era colonel în trupele călare poloneze. El a fost unchiul preferat al tatii, atât de plin de viaţă şi cu râs puternic, şi cu un soi de minunat şi naiv sentiment despre măreţia Poloniei – *la gloire*, *tu comprends*, *la patrie*[94], et cetera, de parcă Polonia nu fusese niciodată sub prusaci şi austrieci, şi ruşi, atâţia ani, ci avea *continuité* ca Franţa sau ca Anglia, sau ca alte locuri ca ele. El ne vizita, la Cracovia, în uniforma lui cu sabie şi cu mustaţa de husar, şi vorbea foarte tare şi râdea mult, şi spunea că nemţii aveau să primească o lecţie dacă încercau să se bată cu Polonia. Cred că tata ar fi continuat să fie drăguţ cu unchiul – ştii, să încerce să-i cânte în strună –, dar Kazik avea o mentalitate foarte directă, foarte logică, şi se certa cu unchiul Stanislaw, în mod prietenesc, şi îl întreba cum aceste trupe călare aveau să aibă vreun succes, când nemţii vor intra cu unităţile de Panzere şi tancuri. Iar unchiul meu spunea că tot ce conta era terenul, iar cavaleria poloneză ştia cum să facă manevre pe acest pământ familiar ei, dar că nemţii vor fi complet pierduţi pe teritoriu străin, şi uite aşa trupele poloneze aveau să-i respingă pe nemţi. Şi tu ştii ce s-a întâmplat, când a avut loc confruntarea aia – *une catastrophe totale*[95], în mai puţin de trei zile. Oh, totul a fost atât de prostesc, atât de vitejesc şi atât de zadarnic. Toţi oamenii şi caii aceia! Şi atât de trist, Stingo, trist…

Când soldaţii nemţi au intrat în Cracovia – asta a fost în septembrie 1933 –, am fost cu toţii şocaţi şi speriaţi şi bineînţeles că am urât lucrul ăsta care ni se întâmplase nouă, dar am rămas calmi şi am sperat să fie bine. Adevărat, această parte n-a fost chiar atât de rea, Stingo, vreau să spun la început, pentru că noi păstram credinţa că nemţii ne vor trata decent. Nu bombardaseră oraşul, cum făcuseră cu Varşovia, aşa că ne simţeam un pic mai speciali şi protejaţi, cruţaţi. Soldaţii germani aveau purtări foarte bune şi îmi amintesc că tata a spus că asta dovedea ceea ce credea el de atâta

---

94 Gloria, înţelegi, patria (lb. franceză, în original).
95 O catastrofă naturală (lb. franceză, în original).

vreme. Şi anume că soldatul german moştenise tradiția vechii Prusii, care avea un cod al onoarei şi decență, aşa că n-o să facă rău niciodată civililor sau să fie cruzi cu ei. De asemenea, ne făcea să rămânem calmi auzind acei mii de soldați nemți vorbind germana, care pentru familia noastră era aproape ca limba nativă. Aşa că ne-am panicat la început de tot, dar apoi ni s-a părut că nu era aşa de rău. Tata a suferit groaznic atunci când a aflat veştile despre ceea ce se întâmplase în Varşovia, dar a zis că trebuie să ne vedem de viețile noastre, după obiceiurile noastre. A spus că nu-şi făcea iluzii în legătură cu ce credea Hitler despre intelectuali, dar a zis că în alte locuri, ca Viena şi Praga, multor profesori din universități li se permisese să-şi continue munca, iar el s-a gândit că şi el, şi Casimir aveau să poată face la fel. Dar după ce au trecut săptămâni şi săptămâni de-a rândul, şi nimic nu s-a întâmplat, am văzut că, de data asta, în Cracovia avea să fie bine, tolerabil adică.

Într-o dimineață de noiembrie, am plecat la mesa de la Biserica Sfânta Maria, adică biserica aceea cu trâmbițe, ştii. În Cracovia, mă duceam la mesă destul de des şi m-am dus de multe ori şi după ce au venit nemții, ca să mă rog să se termine războiul. Poate că sună egoist şi groaznic pentru tine, Stingo, dar cred că voiam să se termine războiul mai ales ca eu şi Kazic să ne putem duce la Viena, la studii. O, fireşte că exista un milion de alte motive pentru care să mă rog, dar oamenii sunt egoişti, ştii, şi m-am simțit foarte norocoasă că familia mea fusese cruțată şi că era în siguranță, aşa că nu-mi doream decât să se termine războiul pentru ca viața să poată continua ca în zilele bune. Dar când m-am rugat la mesa din dimineața aceea, am avut o… *une prémonition* – da, se zice la fel, o premoniție şi m-am simțit cuprinsă de o senzație de înfricoşare, care creştea încet. Nu ştiam de ce anume mi-era frică, dar dintr-odată rugăciunea mi s-a oprit în gât şi am putut simți vântul suflând în biserică în jurul meu, foarte umed şi rece. Şi atunci mi-am amintit ce-mi cauzase spaima, ceva ce mi-a răsărit brusc în minte, ca un fulger orbitor. Pentru că mi-am amintit că, în dimineața aceea, noul guvernator general al districtului Cracoviei, un om pe nume Frank,

ceruse profesorilor de la universitate să se adune în *cour de maison*, ştii, curtea universității, unde aveau să li se spună noile reguli pentru cadrele didactice sub ocupație. Nimic important. Urma să fie o simplă adunare. Trebuia să fie prezenți acolo, în dimineața aceea. Tata şi Kazik auziseră despre asta numai cu o zi înainte şi li se păruse perfect rezonabil, şi niciunul nu se gândise la asta prea mult. Dar acum, în străfulgerarea aceea a mea, am simțit ceva foarte, foarte rău şi am fugit din biserică în stradă.

Şi, oh, Stingo! acum să-ți spun: niciodată nu i-am mai văzut pe tata şi pe Kazik de atunci, niciodată. Am fugit, nu era departe, iar când am ajuns la universitate, era o mulțime uriaşă de oameni lângă poarta principală din fața curții. Strada era închisă traficului şi înțesată de uriaşele dube nemțeşti şi sute şi sute de soldați germani cu puşti şi mitraliere. Exista o *barrière*, iar soldații aceia germani nu voiau să mă lase să trec şi tocmai atunci am văzut-o pe femeia aceea mai în vârstă pe care o cunoşteam bine, doamna profesor Wochna, al cărei soț preda *la chimie*. Era înnebunită şi plângea, şi a căzut în brațele mele, spunând: „O, s-au dus cu toții, au fost luați! Toți!”. Şi mie nu-mi venea să cred, nu-mi venea să cred, dar o altă soție de profesor a venit lângă noi, şi plângea şi ea, şi a zis: „Da, e adevărat. Au fost luați, l-au luat şi pe soțul meu, profesorul Smolen”. Şi atunci am început să cred, încetul cu încetul, şi am văzut dubele acelea închise pornind în josul străzii, către vest, şi atunci am crezut de-a binelea şi am strigat, şi mi-am pierdut şi eu capul, de asemenea. Am dat fuga acasă şi i-am spus mamei, şi amândouă am căzut, plângând, una în brațele celeilalte. Mama a zis: „Zosia, Zosia, unde au plecat? Unde i-au dus?”. Şi eu i-am spus că nu ştiam, dar abia peste o lună am aflat. Tata şi Kazik fuseseră duşi în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen şi am aflat că amândoi fuseseră împuşcați şi ucişi în ziua de Anul Nou. Ucişi doar pentru că erau polonezi şi profesori. Au mai fost duşi acolo mulți alți profesori, o sută optzeci în total, cred, şi mulți nu s-au mai întors nici ei acasă. Nu la mult timp după asta, ne-am mutat la Varşovia – era nevoie să găsesc ceva de lucru…

După toți anii ăia lungi, în 1945, când războiul s-a sfârşit şi eu eram în

centrul ăla din Suedia pentru persoanele dislocate, mi-am amintit de atunci când tata şi Kazik fuseseră ucişi şi mi-am amintit de toate lacrimile pe care le vărsasem, şi m-am întrebat de ce, după toate câte mi s-au întâmplat, nu mai puteam plânge. Asta era adevărat, Stingo, nu mai simțeam nicio emoție. Eram dincolo de orice sentiment, de parcă nu mai exista nicio lacrimă în mine s-o vărs pe pământ. În locul acela, în Suedia, m-am împrietenit cu o evreică din Amsterdam, care a fost foarte bună cu mine, mai ales după ce am încercat să mă omor. Presupun că n-am încercat cu toată convingerea, m-am tăiat la încheietura mâinii cu un ciob, dar n-am sângerat mult şi această evreică mai bătrână mi-a arătat multă prietenie şi toată vara am vorbit o grămadă împreună. Ea fusese în lagărul de concentrare de unde venisem şi eu şi unde îşi pierduse două surori. Nu înțeleg cum a supraviețuit, fuseseră atâția evrei ucişi acolo, ştii, milioane şi milioane de evrei, dar cumva ea supraviețuise ca şi mine, ca şi alți câțiva, foarte puțini, dintre noi. Vorbea foarte bine engleza, pe lângă germană, şi atunci am început să învăț engleza, de vreme ce ştiam că probabil aveam să ajung în America.

Era foarte evlavioasă femeia asta şi se ducea mereu să se roage la sinagoga pe care o aveau în tabără. Mi-a spus că încă mai credea foarte mult în Dumnezeu şi, odată, m-a întrebat dacă eu nu cred în El – în Dumnezeul creştin – la fel cum credea ea în Dumnezeul ei, Dumnezeul lui Avraam. Spunea că toate lucrurile care i se întâmplaseră îi întăriseră şi mai mult credința în El, deşi cunoscuse evrei care simțeau că Dumnezeu abandonase lumea. Şi eu i-am răspuns, da, odinioară crezusem în Hristos şi în Sfânta lui Maică, de asemenea, dar acum, după aceşti ani, eram ca evreii aceia care credeau că Dumnezeu plecase pentru totdeauna. I-am spus că Hristos îşi întorsese fața de la mine şi că nu mă mai puteam ruga Lui, aşa cum o făcusem odinioară, în Cracovia. Nu mai puteam să mă rog Lui sau să mai plâng. Şi când m-a întrebat de unde ştiu că Hristos şi-a întors fața de la mine, i-am spus că ştiam eu – că ştiam eu că numai un Dumnezeu, numai un Iisus care nu are nicio milă şi căruia nu-i mai pasă de mine ar fi putut

îngădui ca oamenii pe care i-am iubit să fie uciși și să mă lase pe mine să trăiesc cu o asemenea vinovăție. Era groaznic că muriseră cum muriseră, dar vina asta era mai mult decât puteam eu îndura. *On peut souffrir*[96], dar și suferința are o limită.

Ai putea probabil să crezi că asta-i un fleac, Stingo, dar să îngădui să moară cineva fără un rămas-bun, un *adieu*, un singur cuvânt, sau o mângâiere, sau înțelegere, e cumplit de îndurat. Le-am scris tatălui meu și lui Kazik, la Sachsenhausen, multe scrisori, dar se întorceau mereu ștampilate pe spate cu „Necunoscut". Nu voiam să le spun decât că îi iubeam foarte mult, mai ales pe Kazik, nu pentru că l-aș fi iubit pe el mai mult decât pe Papa, ci pentru că ultima oară când fuseserăm împreună ne certaserăm rău și asta era îngrozitor. Noi aproape că nu ne certam niciodată, dar eram căsătoriți de aproape trei ani și presupun că e firesc să te mai ciondănești din când în când. Oricum, în noaptea de dinainte de ziua aceea nenorocită ne certaserăm rău, nici măcar nu-mi mai amintesc din ce cauză, pe cuvânt, și eu îi spusesem lui „*Spadaj*" – ceea ce în poloneză e ca și când ai spune „Du-te dracului" –, iar el ieșise valvârtej și în noaptea aceea n-am dormit în aceeași cameră. Și nu l-am mai văzut nici măcar o dată după aceea. Deci asta mi s-a părut atât de greu de suportat, faptul că nu am avut parte nici măcar de o despărțire cum se cuvine, niciun sărut, nicio îmbrățișare, nimic. O, știu că dragul meu Kazik era sigur că încă îl mai iubeam și știu că el mă mai iubea, dar cumva este cu atât mai rău că a trebuit să sufere, ca și mine, din cauză că n-a mai ajuns la mine ca să mi-o spună, ca să ne spunem amândoi că ne iubeam.

Astfel, Stingo, am trăit multă vreme cu această foarte, foarte mare vinovăție, de care nu pot scăpa, chiar dacă acum știu că nu are nicio noimă, așa cum spunea și femeia aceea evreică din Suedia când încerca să mă facă să văd că dragostea pe care o aveam era cel mai important lucru, nu cearta

---

[96] Poți să înduri (lb. franceză, în original).

noastră prostească. Dar eu tot mai am vinovăția asta puternică. E curios, Stingo, tu ştii că am învățat să plâng din nou şi cred că asta înseamnă, probabil, că sunt iar ființă omenească. Probabil numai atât, în sfârşit. O bucățică de ființă omenească, dar, da, o ființă omenească. Adesea plâng singură când ascult muzică fiindcă îmi aduce aminte de Cracovia şi de toți acei ani care s-au dus. Şi, ştii, există o bucată muzicală pe care nu pot s-o ascult fiindcă mă face să plâng atât de mult că mi se înfundă nasul, mi se taie respirația, iar lacrimile îmi curg şiroaie. E discul cu Händel pe care l-am primit de Crăciun, *Ştiu că Mântuitorul meu trăieşte*, care mă face să plâng pentru toată vinovăția mea şi, de asemenea, pentru că ştiu că Mântuitorul meu nu trăieşte şi că trupul meu va fi nimicit de viermi, iar ochii mei nu-L vor mai vedea niciodată din nou pe Dumnezeu…

La vremea despre care scriu, agitata vară a lui 1947, când ea mi-a povestit atât de multe lucruri despre trecutul ei şi când eram sortit să cad în mreje, ca vreun nefericit gândac de iunie, în incredibila pânză de păianjen a emoțiilor care alcătuiau relația dintre Sofia şi Nathan, ea lucra într-un cotlon mai retras din Flatbush ca recepționeră la cabinetul doctorului Hyman Blackstock (*né*[97] Bialystock). La momentul acela, Sofia era în America de mai puțin de un an şi jumătate. Doctorul Blackstock era reflexo-terapeut şi un imigrant venit de multă vreme din Polonia. Pacienții lui includeau numeroşi imigranți cu vechime, dar şi refugiați evrei sosiți mai de curând. Sofia obținuse slujba la acest doctor la scurtă vreme după ce debarcase în New York, în primele luni ale anului trecut, când fusese adusă în America sub auspiciile unei organizații internaționale de asistență şi ajutor. La început, Blackstock (care vorbea o poloneză fluentă, pe lângă idişul *mamaloshen*[98]) fusese mai degrabă exasperat de faptul că agenția îi trimisese o tânără femeie, care era o *goy*[99] şi care nu ştia decât o brumă de idiş, învățat într-un lagăr de concentrare. Dar, fiind un om cumsecade, fără

---

[97] Născut (lb. franceză, în original).
[98] Limbă maternă (în idiş, în original).

îndoială impresionat de frumusețea ei, de starea ei de plâns şi de faptul că vorbea o germană fără cusur, o angajase pe acest post – de care ea avea nevoie ca de aer, fiindcă nu poseda decât veşmintele subțiri care-i fuseseră date la centrul persoanelor dislocate din Suedia. Blackstock îşi făcuse griji degeaba; în numai câteva zile, Sofia conversa cu pacienții în idiş de parcă s-ar fi născut într-un ghetou, în plus, închiriase o cameră ieftină la Yetta Zimmermann – prima ei casă adevărată, după şapte ani – cam la aceeaşi dată când primise slujba. Programul de lucru de numai trei zile pe săptămână îi îngăduia Sofiei să câştige bani doar cât să-şi ducă zilele, cum se spune, în schimb îi oferea nişte zile libere în plus pentru a-şi îmbunătăți engleza la un curs gratuit de la Brooklyn College şi, în general, să se integreze în viața acelui însuflețit, vast şi agitat cartier.

Mi-a spus că ea nu se plictisea niciodată. Era hotărâtă să uite nebunia trecutului – sau cel puțin atât cât avea să-i permită mintea ei vulnerabilă, în care amintirile se săpaseră adânc – astfel încât uriaşul oraş deveni Lumea Nouă pentru ea, atât în sens figurat, dar şi practic. Din punct de vedere fizic, simțea că era încă destul de şubredă, dar asta n-o împiedica să se împărtăşească din plăcerile din jurul ei ca un copil lăsat în voia lui într-un salon de înghețată. *Muzica*, în special; simplul fapt de a dispune de muzică, spunea ea, o umplea lăuntric cu o senzație de desfătare, cum simți numai când ştii că urmează să ai parte de o masă copioasă. Până să-l întâlnească pe Nathan, nu-şi putuse permite un fonograf, dar nu contase; la micul radio portabil, ieftin, pe care şi-l cumpărase, se difuza o muzică fermecătoare de către posturile acelea cu inițiale bizare, pe care ea nu reuşea niciodată să le învețe corect: WQXR, WNYC, WEVD[100] – şi la care bărbați cu voci mătăsoase anunțau magicele nume ale tuturor titanilor şi regilor muzicii de armoniile cărora fusese atât de mult timp lipsită; până şi o compoziție devenită banală, precum *Simfonia neterminată* a lui Schubert sau *Eine Kleine Nachtmusik*, o

---

[99] Non-evreu (în idiş, în original).
[100] Posturi de radio locale, din New York, care difuzează muzică clasică.

emoționa, umplând-o de un reînnoit extaz. Şi, bineînțeles, mai erau şi concertele de la Academia de muzică, iar, vara, de la Stadionul Lewisohn, din Manhattan, o muzică extraordinară şi atât de ieftină că era, practic, gratuită; muzică precum *Concertul pentru vioară* de Beethoven, susținut într-o seară pe stadion de Yehudi Menuhin, cu o asemenea pasiune, focoasă, vorace şi asemenea tandrețe încât, cum stătea acolo, singură, aproape de marginea de sus a amfiteatrului, tremurând un pic sub cerul liber, simțise o seninătate, o senzație a tihnei lăuntrice care o uimise, deopotrivă cu revelația faptului că mai existau lucruri pentru care să merite să trăiască, şi că ar fi putut cu adevărat aduna cioburile împrăştiate din viața ei şi să le reconstituie într-o nouă Sofia, dacă i se dădea fie şi o jumătate de şansă.

În acele prime luni, Sofia era singură o mare parte din timp. Dificultățile ei cu engleza (curând depăşite) o făceau timidă, dar, chiar şi aşa, era mulțumită să fie singură mult timp. Într-adevăr, se răsfăța cu solitudinea, de vreme ce intimitatea fusese un lucru care-i lipsise enorm în ultimii ani. Tot în acei ani, fusese lipsită de cărți, de aproape orice fel de tipărituri, şi începuse să citească lacomă, abonându-se la un ziar polono-american şi frecventând o librărie din apropiere de Fulton Street, care avea şi o mare bibliotecă de împrumut. Gusturile ei se îndreptau mai ales către traducerile scriitorilor americani, iar prima carte pe care o terminase, îşi amintea ea, fusese *Manhattan Transfer*, a lui Dos Passos. Urmaseră *Adio arme*[101], *O tragedie americană*[102] şi *Despre timp şi râu*, a lui Wolfe, acesta din urmă tradus atât de jalnic în poloneză încât fusese silită să încalce jurământul făcut, în lagărul de concentrare, că nu va mai citi niciodată în viața ei ceva în germană, şi să citească o versiune germană, pe care o putuse obține de la o bibliotecă de cartier. Poate pentru că traducerea aceea fusese izbutită şi bogată sau poate din pricină că lirismul lui Wolfe, tragic şi deopotrivă optimist, şi viziunea lui cuprinzătoare asupra Americii erau exact

---

[101] Celebru roman al lui Ernest Hemingway.
[102] Roman de Theodore Dreiser.

ceea ce avea nevoie sufletul Sofiei în acel moment – ea fiind o nou-venită pe aceste ţărmuri, cu doar rudimentare cunoştinţe despre peisajul ţării şi extravaganţa lui gargantuescă –, *Despre timp şi râu* îi plăcuse cel mai mult dintre toate cărţile citite în iarna şi primăvara acelea. Într-adevăr, Wolfe îi câştigase într-atât imaginaţia încât se hotărâse să citească şi *Priveşte, înger, către casă*, în engleză, dar renunţase repede la acea corvoadă, pe care-l găsise extrem de chinuitor. Pentru iniţiaţi, engleza americană este o limbă crudă şi ortografia ei capricioasă şi idiosincrasiile ei nu sunt nicăieri mai absurd de evidente decât pe o pagină tipărită, iar abilităţile Sofiei la citit şi scris rămâneau mereu în urma vorbirii ei excentrice – după mine, cuceritoare.

Întreaga ei experienţă în ceea ce privea America era New York-ul – mai ales Brooklynul – şi, în cele din urmă, ajunsese să iubească oraşul şi să fie în egală măsură îngrozită de el. În întreaga ei viaţă cunoscuse doar două aşezări urbane – micuţa Cracovie, în gotica sa tihnă, şi mai târziu mormanul de sfărâmături fără nicio formă din Varşovia de după *Blitzkrieg*. Cele mai dragi amintiri ale ei – respectiv cele pe care îi plăcea să le treacă în revistă – îşi aveau rădăcinile în oraşul ei natal, suspendate imemorial într-o friză a vechilor acoperişuri şi a străzilor şi aleilor lui întortocheate. Anii dintre Cracovia şi Brooklyn o forţaseră – aproape ca un tratament pentru a nu-şi pierde minţile – să încerce să şteargă din memorie acele zile. În acest sens, spunea că în primele zile petrecute la casa cu odăi de închiriat a Yettei, când se trezea într-un pat nefamiliar, înconjurată de pereţi roz nefamiliari, în timp ce asculta, somnoroasă, uruitul îndepărtat al traficului de pe Church Avenue, secunde bune nu era în stare să recunoască sau să numească nici pe ea însăşi, nici împrejurimile şi că se simţea ca într-o transă somnolentă, ca fecioara fermecată dintr-o poveste a Fraţilor Grimm din copilăria ei, transportată după o vrajă nocturnă într-un nou şi necunoscut regat. Apoi, clipind des cu un sentiment în care mâhnirea şi voioşia erau bizar întrepătrunse, îşi spunea: Nu eşti în Cracovia, Zosia, eşti în America. Şi se dădea jos din pat ca să înfrunte pandemoniul metroului şi pacienţii

doctorului reflexo-terapeut Blackstock. Şi vastitatea frumos înverzită, primitoare, forfotitoare, murdară a Brooklynului.

La venirea primăverii, Prospect Park, atât de la îndemână, a devenit refugiul preferat al Sofiei – minunat, îşi amintea ea, un loc sigur de plimbare, în zilele acelea, pentru o blondă singuratică şi atrăgătoare. În lumina începătoşată de polen, împestriţată cu umbre de verde cu ape aurii, uriaşii salcâmi şi ulmi care se ridicau deasupra pajiştii şi a ierbii unduioase păreau pregătiţi să adăpostească o *fête* champêtre[103] într-un tablou de Watteau[104] sau de Fragonard[105], şi sub unul dintre copacii aceştia maiestuoşi, în zilele ei libere de la sfârşitul săptămânii, Sofia se aşeza, la prânz, la un minunat picnic. Mi-a mărturisit, mai târziu, cu o vagă undă de ruşine, că devenise de-a dreptul obsedată, înnebunită după mâncare, de îndată ce sosise în oraş. Ştia că trebuie să manifeste prudenţă în alimentaţie. La centrul pentru persoane dislocate, doctorul de la Crucea Roşie suedeză care avusese grijă de ea spusese că malnutriţia ei era atât de severă încât îi provocase probabil dezechilibre mai mult sau mai puţin permanente în metabolism; o avertizase că trebuie să se ferească de consumul rapid de mâncare, mai ales de grăsimi, oricât de puternică ar fi fost tentaţia. Dar asta făcuse totul şi mai amuzant pentru ea, un joc plăcut, când intra, la prânz, într-unul dintre acele straşnice magazine de delicatese de pe Flatbush şi făcea cumpărături pentru masa ei în aer liber din Prospect Park. Erau atâtea lucruri de mâncare, o asemenea varietate şi abundenţă, încât de fiecare dată i se tăia respiraţia, ochii i se începătoşau de emoţie şi alegea, fără grabă, cu o elaborată gravitate, din această risipă epopeică de hrană, opulentă, puternic aromată: de aici, un ou umplut, de colo, o felie de

---

[103] Serbare câmpenească (lb. franceză, în original).

[104] Jean-Antoine Watteau (1684-1721), pictor francez care a revitalizat stilul baroc târziu, în ceea ce avea să devină cunoscut ca rococo. Este creditat ca inventator al genului de fêtes galantes: scene de un farmec bucolic şi idilic, în care domneşte un aer de teatralitate.

[105] Jean-Honoré Fragonard (1732-1806), pictor francez a cărui manieră rococo se distinge prin seninătate, exuberanţă şi heonism.

salam, o jumătate de pâine de secară, negricioasă şi lucioasă. Un cârnat nemțesc, Bratwurst. Lebăr Braunschweiger. Nişte sardine. Pastramă fierbinte. File de somon afumat. Un covrig, vă rog. Strângându-şi punga de hârtie la piept, repetând avertismentul medical ca pe o litanie în mintea ei – „Adu-ți aminte ce a spus dr Bergström, nu te *îndopa*" –, mergea, metodic, până în cel mai îndepărtat colț al parcului sau lângă un canal de scurgere al lacului uriaş, şi acolo – mestecând cu mare stăpânire de sine, cu papilele gustative subjugate în redescoperire – deschidea *Studs Lonigan*[106], la pagina 350, unde rămăsese.

Îşi regăsea, încetul cu încetul, drumul înapoi. În toate sensurile cuvântului *renaştere*, pe care le trăia, avea o oarecare letargie şi, într-un fel, neajutorarea unui nou-născut. Neîndemânarea ei era ca a unui paraplegic care învață din nou să-şi folosească mâinile şi picioarele. Lucruri mărunte, ridicol de neînsemnate, continuau s-o pună în încurcătură. Uitase cum să potrivească şi să încheie cu fermoar cele două părți ale jachetei care-i fusese dată. Stângăcia mâinilor sale care bâjbâiau pe lângă obiecte o îngrozea, iar într-un rând izbucnise chiar în lacrimi când, încercând să scoată o loțiune cosmetică dintr-un tub obişnuit de plastic, strânsese din neatenție tubul cu atâta forță încât conținutul o împroşcase din cap până-n picioare şi îi făcuse totuna rochia nouă. Dar îşi revenea. Ocazional, mai avea dureri în oase, în tibii şi în glezne, mai ales, şi mersul ei încă mai prezenta o şovăială care părea legată de indolența şi epuizarea care o copleşiseră de atâtea ori şi pe care şi le dorea cu disperare pierdute, odată şi-odată. Totuşi, chiar dacă nu se putea spune că trăia într-o permanentă revărsare de lumină solară, o metaforă răsuflată pentru sănătatea înfloritoare, era la o distanță confortabilă şi sigură de bezna abisală în care aproape se rătăcise. Mai exact, acestea se întâmplau cu numai un an în urmă, când, în lagărul abia eliberat, în ultimele ore din acea existență pe care nu mai voia să şi-o amintească, o voce rusească – un bas-bariton, dar aspru, coroziv ca soda

---

[106] Trilogie (de romane) scrisă de James T. Farrell.

caustică – străpunsese prin delirul ei, trecuse prin năduşeala şi febra patului mizer din cotineața aşternută cu paie în care zăcea, pentru a murmura deasupra ei, pe un ton impresionant: „Cred că şi asta e terminată”. Pentru că încă din clipa aceea ştiuse că, într-un fel, nu era terminată – un adevăr scos la lumină acum, spunea ea, cu uşurare (întinsă leneş pe iarba de la marginea lacului), de timidele şi totuşi voluptuoasele chiorăituri de foame care precedau clipa înălțătoare a primei muşcături, când nările îi fremătau amuşinând mirosul sărat al murăturilor, şi al muştarului, şi al chimenului din pâinea evreiască de secară Levy.

Însă o după-amiază târzie din iunie aproape că pusese capăt dezastruos echilibrului precar pe care îl concepuse pentru ea. Un aspect al vieții oraşului care trebuia să fie înregistrat negativ în registrul impresiilor ei era metroul.

Ura trenurile subterane ale New York-ului din cauza negrelii care le acoperea şi a zgomotului pe care îl făceau, dar chiar şi mai mult din pricina apropierii claustrofobice a atâtor corpuri omeneşti, a înghesuielii şi a înghiontelii cărnurilor de la ceasurile de vârf, care păreau să neutralizeze, dacă nu chiar să desființeze intimitatea la care tânjise atât de multă vreme. Îşi dădea seama că era o contradicție în faptul că o persoană care trecuse prin toate cele prin care trecuse ea era atât de pretențioasă, se ferea de contactul cu epidermele străine, de atingerea străină. Dar aşa era şi nu-şi putea înăbuşi ce simțea; făcea şi aceasta parte din noua ei identitate. O ultimă hotărâre pe care o luase în supraaglomeratul centru pentru refugiați suedez fusese aceea de a-şi petrece tot restul vieții evitând mulțimile de oameni; zgomotosul BMT îşi bătea joc de o idee atât de absurdă. Într-o seară, pe când se întorcea acasă, devreme, de la cabinetul doctorului Blackstock, urcase într-un vagon şi mai înțesat ca de obicei, o cuşcă umedă şi fierbinte, ticsită nu numai cu mulțimea obişnuită de brooklynezi asudați, în cămăşi cu mâneci scurte şi cu gâturile goale, de toate culorile şi aspectele suferinței docile, dar curând şi cu o ceată mare de liceeni urlători, cu echipamente de baseball, care năvălise în tren la o stație din centru,

croindu-şi drum în toate direcțiile, cu o asemenea forță brutală încât senzația de înghesuială devenise aproape insuportabilă. Împinsă fără milă spre capătul intervalului, strivită între torsuri ca de cauciuc şi brațe năduşite şi lipicioase, se trezise că se împiedică şi păşeşte pe platforma umedă, întunecoasă, dintre vagoane, făcută sandvici între două forme omeneşti a căror identitate, la modul abstract, încerca s-o determine, tocmai când trenul scârțâi, oprindu-se încet şi zguduit, iar luminile se stinseră. Fu cuprinsă de o frică îngrețoşătoare. Un sonor fior de supărare în vagon, manifestat prin gemete uşoare şi oftaturi, fu înecat imediat de uralele zgomotoase ale băieților, la început atât de asurzitoare şi apoi atât de nesfârşite, încât Sofia, imobilizată fără scăpare în cea mai neagră beznă, pricepu imediat că niciun strigăt sau protest n-avea s-o ajute acum, când simțea din spatele ei o mână strecurându-se pe sub fusta ei, în sus, între coapse.

Dacă era nevoie de vreo consolare, chibzuise ea, mai târziu, era aceea că fusese cruțată de panica altminteri cu siguranță acaparatoare, într-un astfel de tumult, în căldura sufocantă din jur şi într-un metrou oprit şi cufundat în beznă. Poate chiar ar fi gemut ca şi ceilalți. Dar mâna cu degetul mijlociu rigid – lucrând cu abilitatea şi graba unui chirurg, incredibil de hotărâtă în timp ce pipăia şi sonda – a avut grijă de asta, făcând simpla panică să fie înlocuită în mintea ei de o şocată şi oripilată neîncredere a oricui ar suferi un asemenea viol digital. Pentru că asta era: nu o întâmplătoare şi stângace pipăială, ci un asalt rapid şi direct asupra vaginului ei, ca s-o spunem pe-a dreaptă, pe care degetul cuiva fără trup îl scormonea ca un soi de malefică şi neastâmpărată rozătoare, ocolind rapid mătasea, apoi intrând cât era de lung, provocându-i durere, dar mai puțin durere cât un soi de stupefacție hipnotică. Vag conştientă de unghii, se auzi exclamând un „Vă rog”, sigură de banalitatea, chiar stupiditatea cuvântului chiar în clipa în care-l rostea. Toată întâmplarea nu durase, probabil, mai mult de treizeci de secunde, până când scârboasa labă se retrăsese şi ea rămăsese tremurând într-o beznă sufocantă din care i se părea că n-avea să

se mai întoarcă la lumină niciodată. Habar n-avea cât durase până se aprinseseră iarăşi luminile – cinci minute, poate zece –, dar când se aprinseră şi trenul se urnise din loc, hurducând pasagerii, îşi dăduse seama că nu exista nici cea mai mică şansă să-l cunoască pe atacatorul ei, înghiţit de zecile de spinări bărbăteşti şi de umeri, şi de burţi din jurul ei. Cumva, reuşise să coboare din tren la următoarea staţie.

Un viol direct, convenţional, i-ar fi încălcat mai puţin spiritul şi identitatea, se gândise ea mai târziu, ar fi umplut-o cu mai puţină oroare şi repulsie. Nicio atrocitate la care fusese martoră în ultimii cinci ani şi niciun ultragiu pe care ea însăşi îl suferise – şi avusese parte de amândouă, cu duiumul, nenumărate – nu o căliseră împotriva acestei insulte grosolane. Un viol tipic, faţă în faţă, oricât de dezgustător, ar fi permis, cel puţin, mica satisfacţie de a-i cunoaşte chipul atacatorului, de a-l face şi pe el să ştie că i-l ştia, lăsând la o parte şansa pe care i-o dădea ca, printr-o grimasă sau o privire intensă sau chiar prin lacrimi, să-i transmită *ceva*: ură, frică, blestem, scârbă, poate chiar zeflemea. Dar acest atac anonim în întuneric, această penetrare alunecoasă şi lipsită de trup, pe la spate, ca o înjunghiere în spate de la vreun bandit abject, necunoscut victimei pentru totdeauna – nu, clar ar fi preferat (mi-a spus ea, la mai multe luni după aceea, când depărtarea de întâmplare îi permitea s-o privească destinsă, ba chiar cu un dram de umor) un penis. Episodul fusese destul de rău, în sine, dar l-ar fi putut depăşi cu mai multă tărie dacă ar fi survenit într-un alt moment al vieţii ei. Dar acum, amărăciunea ei era sporită de modul în care se stricase fragilul echilibru al recent restabilitului ei psihic, de modul în care această jefuire a sufletului ei (căci o simţea şi în suflet, nu doar în trup) nu doar că o împinsese iarăşi spre *cauchemar* – coşmarul din care se chinuise atât să scape, susţrăgându-i-se încet, delicat –, dar şi simboliza efectiv, în răutatea sa desfrânată, însăşi natura acelei lumi de coşmar.

Ea, care fusese atât de multă vreme goală şi, din când în când, chiar şi în sensul literar al cuvântului, şi care în cele câteva luni de când se afla în Brooklyn se îmbrăcase, cu atâta trudă, în siguranţă de sine şi stabilitate

mintală, prin acest act, o ştia, fusese din nou despuiată. Şi simțise încă o dată răceala de gheață în spirit. Fără a da vreo explicație – şi fără să spună nimănui, nici măcar Yettei Zimmermann, ce se întâmplase –, îi ceruse doctorului Blackstock o săptămână liberă şi se vârâse în pat. Zi după zi, în perioada cea mai plăcută şi mai înmiresmată a verii, ea a zăcut în pat, cu storurile trase până jos, nelăsând să pătrundă decât o geană de lumină gălbuie. N-a mai dat drumul la radio. Mânca puțin, nu citea nimic şi se dădea jos din pat doar ca să-şi încălzească ceaiul pe plita electrică. În umbra adâncă în care se învăluise, asculta pocnetul mingii izbite de bâta de baseball şi strigătele băieților de pe terenul de sport din parc, dormita şi se gândea la perfecțiunea aproape ca de uter a acelei pendule în care, pe când era copil, se strecurase în imaginația ei, plutind pe un resort de oțel, ca să privească pârghiile, rotițele, rubinele. Pândind amenințător la marginea conştiinței, stăteau forma şi umbra, năluca lagărului – căruia îi ştersese până şi numele din vocabularul ei privat, pe care foarte rar îl mai folosea sau se mai gândea la el, ştiind că i-ar fi putut permite să-i încalce granița memoriei numai cu riscul de a-şi pierde, ceea ce însemna a-şi lua viața. Dacă lagărul s-ar fi apropiat de ea prea mult, aşa cum i se întâmplase în Suedia, oare ar mai fi avut puterea de a rezista ispitei sau ar fi luat din nou ciobul şi, de data asta, n-ar mai fi lucrat de mântuială? Întrebarea asta o ajuta să-şi umple orele cât a zăcut acolo, în acele zile, privind în tavan, unde scăpărări de lumină, strecurându-se de afară, înotau ca nişte peştişori în dezolantul roz.

Providențial însă, muzica a ajutat-o să se salveze, cum mai făcuse şi în trecut. În a cincea sau a şasea zi – nu-şi amintea decât că era o sâmbătă –, se trezise după o noapte agitată, bântuită de vise confuze, amenințătoare şi, ca dintr-un vechi obicei, întinsese mâna şi dăduse drumul micuțului aparat de radio Zenith, pe care îl păstra la căpătâiul patului. O făcuse fără voie, din simplu reflex; motivul pentru care expulzase muzica în acele zile de depresie malignă era că descoperise că nu putea suporta contrastul dintre frumusețea abstractă şi totuşi incomensurabilă a muzicii şi dimensiunea

aproape palpabilă a disperării ei dureroase. Dar, fără s-o ştie ea, probabil fusese deschisă şi receptivă la misterioasa putere terapeutică a lui W.A. Mozart, M.D.[107], căci de la primele fraze ale muzicii sale – magnifica *Sinfonia Concertante* în mi bemol major – s-a înfiorat de o încântare naturală, necomplicată. Şi a ştiut instantaneu de ce, de ce enunțul acela sonor şi nobil, atât de bogat cu disonanțele neobişnuite, glaciale, îi inundase spiritul cu uşurare, recunoştință şi bucurie. Căci, în afară de frumusețea ei intrinsecă, era o lucrare a cărei identitate o căutase timp de zece ani. Făcuse o pasiune aproape nebună pentru piesa aceasta când ansamblul din Viena vizitase Cracovia, cu un an sau cam aşa ceva înainte de Anschluss. Stând în sala de concerte, ea ascultase atunci lucrarea pentru prima oară, ca în transă şi deschizând larg uşile şi ferestrele sufletului, pentru a lăsa să intre acele armonii luxuriante, împresurate şi neliniştite, şi acele viguroase disonanțe, inepuizabil însuflețite. În acea perioadă a tinereții ei, în care descoperea continuu comori muzicale, aceasta fusese un tezaur proaspăt făurit şi suprem. Totuşi, nu mai auzise a doua oară piesa aceea, căci, la fel ca toate celelalte, *Sinfonia Concertante* şi Mozart, şi tânguiosul, dulcele dialog dintre vioară şi violă, şi flautele, coardele, cornii cu glas sumbru, toate fuseseră spulberate de vântul războiului într-o Polonie atât de pustiită, atât de sufocată sub perna răului şi a distrugerii, încât însăşi noțiunea de muzică era o excrescență ridicolă.

Astfel, în acei ani ai cacofoniei, în Varşovia dărâmată de bombardament şi mai târziu, în lagăr, amintirea acestei lucrări muzicale se stinsese, chiar şi a titlului său, pe care îl confundase, mai apoi, cu titlurile altor piese de muzică pe care le cunoscuse şi le iubise cândva demult, până când nu-i mai rămăsese decât o nedesluşită, dar prețuită, amintire a unui moment de extaz imposibil de retrăit, din Cracovia, dintr-o altă eră. Dar în camera ei, în dimineața aceea, răsunând cu voioşie prin laringele de plastic al micuțului radio ieftin, o făcuse să se ridice brusc în capul oaselor, cu inima iuțindu-şi

---

107 Abreviere al titlului de Medicine Doctor – Doctor în Medicină.

bătăile şi cu o nefamiliară senzație în jurul gurii, despre care apoi şi-a dat seama că era un zâmbet. Rămăsese aşa minute în şir, ascultând, zâmbind, încremenită, vrăjită, în timp ce extazul imposibil de retrăit era trăit din nou şi, încetul cu încetul, îi topise cumplita suferință. Când muzica se terminase, îşi notase grijulie numele lucrării, aşa cum o anunța crainicul, apoi se dusese la fereastră şi ridicase storurile. Privind afară, la careul de baseball de la marginea parcului, se trezise întrebându-se dacă va avea vreodată destui bani ca să cumpere un fonograf şi un disc cu *Sinfonia Concertante*, după care înțelese că fie şi numai un asemenea gând, în sine, era un semn că începea să iasă din umbre.

Dar gândind aceasta, îşi mai dădea seama de un lucru, şi anume că mai avea încă multă cale de făcut. Muzica poate că îi înviorase spiritul, dar izolarea ei în întuneric o făcuse să-şi simtă trupul slăbit şi răscolit. Un oarecare instinct îi spunea că asta se datora faptului că mâncase atât de puțin, încât efectul era aproape ca al unui post negru; dar chiar şi aşa, nu-şi putea explica şi o speriau pierderea apetitului, oboseala, junghiurile ascuțite din oasele gambelor, dar mai ales subitul debut al menstrei, cu multe zile mai devreme decât ar fi trebuit şi cu sângele curgând atât de abundent că semăna cu o hemoragie în toată regula. Să fi fost, oare, efectul violului suferit? se întreba ea. În ziua următoare, când s-a întors la muncă, s-a hotărât să-l roage pe doctorul Blackstock s-o examineze şi să-i sugereze un tratament. Nu era complet afonă într-ale medicinei şi, ca atare, îşi dădea seama de ironia faptului că solicita ajutorul unui reflexo-terapeut, dar la reticențele de genul acesta privind competența doctorului care o angajase renunțase, de nevoie, chiar de când se angajase şi când avea nevoie disperată de o slujbă. Ştia, cel puțin, că tot ce făcea el era legal şi că din mulțimea suferinzilor care intrau şi ieşeau din cabinetul lui (inclusiv mai mulți polițişti), unii măcar păreau să beneficieze de pe urma manipulărilor spinale, din toate apăsările, întinderile, răsucirile şi celelalte manevre corporale pe care le dirija el pe masa de altar a cabinetului său. Mai important era faptul că el era una dintre puținele persoane pe care le

cunoştea îndeajuns de bine cât să îi ceară un sfat, de orice fel. Aşadar, era oarecum dependentă de el – şi asta în afară de salariul sărăcăcios. Dincolo de asta, ea chiar se ataşase de doctor, într-un mod amuzat şi îngăduitor.

Blackstock, un bărbat de vreo cincizeci şi cinci de ani, robust, chipeş, cu o chelie distinsă, era unul dintre aleşii Domnului al cărui destin îl condusese de la sărăcia lucie a unui *shteetl*[108] din Polonia rusificată la cele mai mari satisfacții pe care succesul material american le putea oferi. Un dandy a cărui garderobă cuprindea veste brodate, eşarfe ample şi garoafe la butonieră, foarte bun interlocutor şi inepuizabil povestitor de glume şi anecdote (povestioare mai ales în idiş), părea să fie înconjurat de o aură de optimism şi de bună dispoziție, încât, într-adevăr, răspândea un soi de flux luminos. Era un fermecător lubric, un colecționar obsedat de tot soiul de farafastâcuri şi favoruri şi executa pentru pacienții lui, pentru Sofia sau pentru oricine ar fi vrut să vadă, mici scamatorii iscusite şi trucuri, bazate pe iuțeala de mână.

În chinuitorul ei proces de tranziție, Sofia putea fi descurajată de o bună dispoziție atât de energică şi de fără hotar, de glumele şi farsele acelea răsuflate, dar, dincolo de toate acestea, ea vedea doar o dorință copilărească de a fi iubit, încât n-ar fi putut fi vreodată supărată din pricina asta; de altfel, în pofida naturii indecente a umorului său, el fusese singura persoană, după atâția ani, care o făcuse să râdă sincer.

În ceea ce priveşte darea de mână, era amuțitor de franc. Probabil numai un om cu o inimă atât de bună putea să recite catalogul posesiilor sale lumeşti fără să sune odios, dar el era în stare s-o facă, într-o engleză pestriță şi guturală al cărei accent dominant, aşa cum învățase urechea Sofiei să discearnă, era brooklynez:

— Patruzeci de mii de dolari pe an venit brut; casă de şaptezeci şi cinci de mii de dolari în cea mai elegantă zonă din St. Albans, Queens, fără credit ipotecar, cu covoare din perete în perete plus lumină artificială în fiecare

---

[108] Localitate cu populație predominant evreiască, din Europa de Est.

cameră; trei maşini, inclusiv un Cadillac Fleetwood cu toate accesoriile, şi un Chris-Craft[109] de zece metri, în care pot dormi confortabil şase oameni. Toate acestea plus cea mai drăguță şi mai cuceritoare nevastă pe care a dăruit-o vreodată cuiva Dumnezeu. Iar eu, un tânăr sărăntoc evreu, flămând, un sărman *nebbish*[110] cu cinci dolari în buzunar când am pus piciorul pe Insula Ellis, fără să cunosc pe absolut nimeni aici. Spune-mi! Spune-mi de ce n-aş fi cel mai fericit om din lume? De ce n-aş vrea să-i fac pe oameni să râdă şi să fie fericiți ca mine?

Aşa-i, nu avea absolut niciun motiv, gândise Sofia, într-o bună zi din iarna aceea în timp ce se întorcea la cabinet stând alături de Blockstock în Cadillac după o vizită la casa lui din St. Albans.

Se dusese împreună cu el să-l ajute la sortarea unor acte la cabinetul auxiliar pe care-l amenajase la el acasă şi acolo o întâlnise pentru prima oară pe soția doctorului – o femeie grăsună, vopsită blond, pe nume Sylvia, îmbrăcată cu prost gust în pantaloni bufanți de mătase ca o dansatoare din buric turcoaică. Ea o condusese pe Sofia să-i vadă casă, prima în care punea piciorul de când era în America. Era un straniu labirint de organdi şi creton, sclipind în amiaza mare în penumbra purpurie a unui mausoleu, unde cupidoni trandafirii zâmbeau prosteşte de pe pereți către un pian cu coadă, roşu ca maşinile de pompieri, unde fotoliile cu tapițerie excesiv căptuşită luceau sub lințoliile foliilor protectoare de plastic transparent şi unde porțelanurile de la baie erau negre ca smoala. Mai târziu, în Cadillac-ul Fleetwood, cu uriaşa monogramă, *HB*, pe uşile din față, Sofia îl urmărise fascinată pe doctor cum se foloseşte de telefonul lui portabil – instalat recent, experimental, doar pentru câțiva clienți selecți – devenit în mâinile lui Blackstock o ustensilă neîntrecută de amor. Mai târziu, Sofia îşi amintise şi dialogul, adică replicile lui, când obținuse legătura cu locuința lui din St. Albans.

---

109 Barcă cu motor, produsă de compania Chris-Craft Industries.
110 Un nimeni, o persoană ignorată de toată lumea (idiş).

— Sylvia, scumpo, aici Hymie. Mă auzi bine şi clar? Te iubesc, odorul meu neprețuit. Pupicuri, pupicuri, iubito. Fleetwoodul este acum pe Liberty Avenue, unde tocmai trece pe lângă Cimitirul Bayside. Te ador, scumpo. Uite-aici un pupic pentru dragostea mea. (*Țoc, țoc*!) Te mai sun peste câteva minute, dulceață.

Iar, peste scurt timp:

— Sylvia, iubito, aici Hymie. Te ador, odorul meu neprețuit. Acum, Fleetwoodul e la intersecția dintre Linden Boulevard şi Utica Avenue. Ce ambuteiaj fantastic! Te sărut, iubito. (*Țoc, țoc*!) îți trimit multe, multe pupicuri. Ce? Spui că te duci la cumpărături în New York? Cumpără ceva frumos de îmbrăcat pentru Hymie, frumoasa mea scumpă. Te iubesc, draga mea. O, iubito, am uitat, ia Chryslerul. Buick-ului i s-a stricat pompa de benzină. Terminat definitiv, odorul meu.

După aceea, către Sofia, mângâind receptorul:

— Ce senzațional instrument de comunicare!

Blackstock era cu adevărat un om fericit. O adora pe Sylvia mai mult decât pe sine. Numai faptul că nu avea copii, îi mărturisise el, odată, Sofiei, îl împiedica să fie *absolut* cel mai fericit om de pe pământ…

După cum se va vedea la momentul potrivit (iar faptul este important pentru povestirea de față), Sofia mi-a spus o grămadă de minciuni în vara aceea. Probabil ar trebui să spun că se consola cu unele evadări, care îi erau necesare ca să-şi păstreze pacea sufletească. Sau poate mințile. Cu siguranță n-o învinuiesc, căci după revelațiile ulterioare, minciunile ei păreau de înțeles şi n-aveau nevoie de scuze. Fragmentul de mai sus, despre primii ei ani de viață în Cracovia, de exemplu – solilocviu pe care am încercat pe cât posibil să-l transcriu exact –, este, acum nu mai am nicio îndoială, în mare parte din lucruri adevărate. Dar conține unul sau două falsificări semnificative, deopotrivă cu o lacună crucială, aşa cum va deveni, în cele din urmă, foarte clar. De fapt, constat acum, recitind o parte a celor scrise de mine până acum, observ că Sofia mi-a servit o minciună la numai câteva clipe după ce am făcut cunoştință. Adică atunci când, după oribila

ceartă cu Nathan, îşi ridicase către mine privirile disperate şi-mi declarase că Nathan era „singurul bărbat cu care am făcut dragoste, în afară de soțul meu”. Deşi neimportantă, afirmația aceea nu fusese adevărată (avea să admită ea, mult mai târziu, mărturisind că, după ce soțul ei fusese împuşcat de nazişti – un adevăr –, ea avusese un amant în Varşovia), iar eu aduc problema în discuție nu dintr-o insistență pedantă asupra adevărului absolut, ci pentru a indica faptul că Sofia aborda cu multă fereală problema sexului şi, astfel, să sugerez în acest punct cât de greu îi venea ei să-i spună lui Blackstock despre afecțiunea înfricoşătoare care o lovise şi care, simțea ea, trebuia să fie rezultatul violului suferit de ea în metrou.

O punea pe jar ideea de a-şi dezvălui secretul – chiar şi lui Blackstock, un om de profesie şi, mai mult, o persoană în care ştia că putea avea încredere. Profund oripilată de ceea ce i se întâmplase, nici cele douăzeci de luni din lagăr – cu degradarea zilnică, inumană, şi goliciunea la care fusese supusă – n-o puteau face să se simtă mai puțin pângărită. Într-adevăr, se simțea acum încă mai neajutorat umilită pentru că se gândise la Brooklyn ca la un mediu „sigur” şi, mai mult, ruşinea nu-i era nici pe departe uşurată de faptul că era catolică şi poloneză, şi un vlăstar al locului şi al timpului ei – cu alte cuvinte, o tânără femeie educată în spiritul înfrânărilor puritane şi al tabuurilor sexuale de neclintit, ca acele fecioare baptiste din Alabama.

(Avea să-i revină lui Nathan, mi-a spus ea mai târziu, Nathan, cu senzualitatea lui dezinhibată şi fierbinte, meritul de a fi desferecat erotismul din ea, pe care, de altfel, ea nici nu visase că-l are.) Pe lângă această ruşine lăuntrică din cauza violului, se adăuga şi neconvenționalul, ca să spun doar atât, grotescul *mod* în care fusese atacată – iar jena pe care o simțea la gândul că va trebui să-i spună totul doctorului Blackstock devenea aproape insuportabilă.

Dar, cumva, cu ocazia altei vizite la St. Albans, în Cadillac, vorbind mai întâi într-o poloneză rigidă şi formală, reuşi să-l pună la curent cu faptul că o îngrijora starea ei de sănătate, cu letargia, durerile din oasele gambelor şi cu sângerarea ei, după care îi vorbi, aproape în şoaptă, despre episodul din

metrou. Şi aşa cum presupusese, Blackstock nu pricepu imediat sensul cuvintelor ei. Atunci, cu greutate, şovăind şi poticnindu-se, situație care abia mult mai târziu avea să dobândească, în sine, o uşoară notă comică, ea îl făcu să înțeleagă că, nu, actul nu se consumase în maniera obişnuită. Cu toate acestea, nu era mai puțin revoltător şi nu-i zdruncina mai puțin psihicul din pricina neobişnuitului mod în care se petrecuse. „Doctore, nu înțelegi?", şoptise ea acum în engleză. Era chiar *şi mai* revoltător tocmai din cauza asta – zisese ea, cu ochii înotând în lacrimi –, dacă el reuşea cumva să se dumirească la ce se referea.

— Vrei să spui… o întrerupse el, cu un deget…? N-a făcut-o cu…?

Şi făcu o pauză, cu delicatețe, căci, în ceea ce privea sexul, Blackstock nu era un bădăran. Iar când Sofia îi repetă tot ceea ce îi spusese, el se uitase la ea cu compasiune şi murmurase ca pentru el, cu foarte multă amărăciune:

— *Oy*, *vey*[111], ce *farshtinkener*[112] lume mai e şi asta!

Rezultatul acestei mărturisiri a fost că Blackstock a încuviințat fără să stea pe gânduri că violul pe care îl suferise ea, aşa ciudat cum fusese, ar fi putut, într-adevăr, să provoace simptome ca acelea care începuseră s-o sâcâie pe ea, mai ales sângerarea abundentă. Punctual, opinia lui de medic era că trauma ei, localizată în regiunea pelvisului, determinase o deplasare, minoră, dar care nu trebuia ignorată, a osului sacru, ceea ce dusese la o presiune fie pe al cincilea, fie pe primul nerv sacral, probabil pe ambele; în orice caz, consecința era cu siguranță de natură să conducă la pierderea apetitului, oboseala şi durerile în picioare de care se plânsese ea, în timp ce sângerarea nu era decât o ratificare triumfală a celorlalte simptome. Evident, îi spuse el Sofiei, nişte proceduri de manipulare a coloanei erau necesare pentru a restabili funcționarea normală a nervilor şi pentru a o readuce pe pacientă la ceea ce numi el (pitoresc, chiar şi pentru urechile neexperte ale

---

[111] Vai, vai (idiş).
[112] Mizerabilă (idiş).

Sofiei) „deplina înflorire a sănătății”. Două săptămâni de tratament chiropractic, o asigură el, şi va fi ca nouă. Sofia îi devenise ca o rudă, mărturisi el, aşa că nu avea să-i ia niciun sfanț. Şi ca s-o binedispună, stărui să asiste la cel mai nou număr al său de prestidigitație, în care un buchet de mătase multicoloră dispăru deodată, ca prin minune, din mâinile lui pentru a reapărea, după o clipită, în chip de drapele miniaturale ale Națiunilor Unite, desfăşurându-se încet pe un fir de ață pe care el îl scotea din gură. Sofia izbuti de bine, de rău să râdă apreciativ, dar în momentul acela se simțea atât de deznădăjduit abătută, atât de suferindă, încât credea că o să-şi piardă mințile.

Nathan a pomenit odată despre faptul că întâlnirea dintre el şi Sofia fusese „cinematică”. Prin asta voia să spună că nu se cunoscuseră aidoma celor mai mulți oameni, împinşi unii spre alții de circumstanțele comune ale educației, ale şcolii, ale locului de muncă sau ale cartierului în care locuiau, ci în acel mod încântător, pur întâmplător, al romanticilor necunoscuți din visurile hollywoodiene, al acelor viitori îndrăgostiți ale căror destine se întrepătrund din prima clipă a întâlnirii lor accidentale: John Garfield şi Lana Turner, de exemplu, în mod hotărât sortiți unul altuia de când şi-au încrucişat privirile într-o cafenea de la şosea; sau, mai fantastic, William Powell şi Carol Lombard, în patru labe la bijutier, dându-se cap în cap, în timp ce căutau fără succes un diamant căzut pe jos. De partea cealaltă, Sofia atribuia convergența drumurilor lor doar eşecului medicinei chiropractice. Dar ia să presupunem, reflecta ea uneori, că toate metodele terapeutice ale doctorului Blackstock şi ale tânărului său asociat, doctorul Seymour Katz (care venea la cabinet după program, pentru a da o mână de ajutor la tratarea prodigiosului şuvoi de suferinzi), ar fi dat rezultat, să presupunem că lanțul evenimentelor care conduseseră de la degetul vandal până la osul sacral şi apoi până la al cincilea nerv lombar presat nu doar că s-ar fi dovedit că *nu* e o himeră chiropractică, dar s-ar fi sfârşit în triumf, cu satisfacție şi cu refacerea sănătății drept rezultat al celor două săptămâni în care doctorul Blackstock şi Katz îi frământaseră, îi întinseseră şi îi

bumbăciseră deranjata ei şiră a spinării.

Tămăduită în acest mod, nu l-ar mai fi întâlnit niciodată pe Nathan, fără îndoială. Dar necazul a fost că, în urma tuturor procedurilor viguroase la care se supusese, ea se simțise, dimpotrivă, mai rău. Ba chiar într-atât de rău încât îşi învinsese ezitările, ca nu cumva să-l rănească pe Blackstock în mândria lui, şi îi comunicase că niciunul dintre simptome nu cedase, ci, de fapt, deveniseră mai supărătoare şi alarmante.

— Dar, scumpa mea copilă, exclamase Blackstock, clătinând din cap, *trebuie* să te simți mai bine!

Trecuseră două săptămâni de tratament, iar când Sofia i-a sugerat doctorului, cu mari reticențe, că probabil avea nevoie de un doctor în medicină, un adevărat diagnostician, el a fost apucat de cea mai apropiată aproximare a turbării pe care o văzuse Sofia vreodată la acel om, patologic de blajin.

— Un doctor în medicină, asta vrei? Vreun *gozlin*[113] din Park Slope, care-o să te jefuiască şi de ultimul gologan! Fată dragă, mai bine te-ai duce la un veterinar!

Spre disperarea ei, el i-a propus apoi s-o trateze cu un generator de impulsuri, un aparat nou-inventat, cu înfățişare complicată, de forma unui mic frigider, cu multe cabluri şi cadrane, despre care se presupunea că va rearanja structura moleculară a oaselor din coloana ei şi pe care doctorul tocmai îl achiziționase („pe bani frumuşei”, zisese el, adăugând o expresie la bagajul ei de cunoştințe idiomatice) de la sediul chiropracției mondiale, undeva în Ohio sau Iowa – state pe care ea întotdeauna le confunda.

În dimineața acelei zile în care era programată să se supună îmbrățişării macabre a generatorului de impulsuri, se trezise simțindu-se extraordinar de epuizată şi de bolnavă, cu mult mai rău decât până atunci. Era ziua ei liberă, aşa că stătu în pat, dormitând până la amiază, trezindu-

---

[113] Derbedeu (idiş).

se de-a binelea abia pe la douăsprezece. Îşi aducea limpede aminte că în dimineața aceea, în toropeala ei febrilă de slăbiciune – un somn pe jumătate, în care Cracovia de demult se amesteca straniu, fără noimă, cu prezența zâmbitoare şi mâinile modelatoare ale doctorului Blackstock –, îl tot visase misterios de obsedant pe tatăl ei. Foarte serios, glacial, cu gulerul lui înalt şi scrobit, cu ochelarii lui de profesor, ovali şi fără rame, şi costumul negru, de mohair, mirosind a fum de țigară, o admonestă în germană cu aceeaşi interminabilă stăruință pe care i-o ştia din copilărie; părea s-o avertizeze despre ceva – să fi fost preocupat oare de boala ei? –, dar de fiecare dată când se străduia să se ridice ca un înotător din adâncul somnului, cuvintele lui piereau ca bulele de aer din amintirea ei şi rămânea doar cu năluca din ce în ce mai ştearsă a tatălui ei, neprietenos şi sever, cumva chiar vag amenințător.

În cele din urmă – dar mai ales ca să alunge această viziune obsedantă –, se sili să se dea jos din pat şi să înfrunte frumoasa zi de vară, copleşitoare şi îmbătătoare. Era nesigură pe picioarele ei şi descoperi că, din nou, îşi pierduse cu totul pofta de mâncare. Îşi dăduse seama de mai multă vreme de paloarea pielii sale, dar, în dimineața aceea, o privire aruncată în oglinda din baie o îngrozise de-adevăratelea, aducând-o în pragul panicii: fața îi era lipsită de orice însuflețire trandafirie a vieții, precum craniile albite de vreme ale străvechilor călugări pe care îi văzuse în cavoul subteran al unei biserici italiene.

Cu un fior iernatic care o străbătu prin toate oasele, până în vârful degetelor – uscate şi lipsite de culoare, observă ea brusc – şi până în tălpile reci, strânsese tare din ochi, cu convingerea înăbuşitoare şi absolută că era pe moarte. Şi îşi ştia chiar şi numele maladiei. Am leucemie, se gândi ea, mor de leucemie ca vărul meu, Tadeusz, şi tot tratamentul doctorului Blackstock e doar o mascaradă binevoitoare. El ştie că sunt pe moarte şi toată terapia lui e doar prefăcătorie. Un început de isterie, aproape perfect divizată între ironia de a muri de o astfel de insidioasă şi inexplicabilă maladie, după toate celelalte boli cărora le supraviețuise şi, la urma urmelor,

în atât de multe feluri, cele pe care le văzuse, le cunoscuse şi le îndurase. Şi acestui gând reuşi să-i adauge ideea perfect logică, deşi chinuitoare şi exasperantă, că un astfel de sfârşit era probabil singura cale sinistră pentru a desăvârşi autodistrugerea pe care ea fusese incapabilă s-o ducă la capăt cu mâna ei.

Însă cumva izbutise să-şi recapete stăpânirea de sine şi să alunge acest gând morbid în cel mai îndepărtat cotlon al minții. Depărtându-se încet din fața oglinzii, îşi privi narcisistic o ultimă sclipire a frumuseții pe care şi-o ştia şi care încă se mai afla sub masca de ceară, iar asta îi dădu un lung moment de confort. Era ziua în care avea lecție de engleză la Colegiul Brooklyn şi, cu scopul de a dobândi tăria necesară pentru detestata călătorie cu metroul şi pentru lecția în sine, ea îşi impuse să mănânce. A fost o obligație îndeplinită printre valuri de greață, dar ştia că *trebuia* să se silească să înghită: ouăle cu şuncă, pâinea integrală şi laptele degresat, pe care le scoase cu nervozitate pe masa chicinetei sale înghesuite.

Şi în timp ce mânca, avu o inspirație – cel puțin în parte stârnită de simfonia lui Mahler care se difuza în acel moment la concertul de prânz al postului WQXR. Fără să-i fie clar de ce, o serie de coarde sumbre, care vibrau în timpul părții andante a simfoniei, îi reaminti de remarcabilul poem care i se citise, în urmă cu câteva zile, la sfârşitul lecției de engleză, de către profesor, un tânăr absolvent pasionat, gras, răbdător şi conştiincios, căruia învățăceii îi spuneau domnul Youngstein. Fără îndoială din cauza abilității ei în alte limbi, Sofia era de departe cel mai bun elev din grupa aceea pestriță de ucenici care se chinuiau să învețe, o adunătură poliglotă, dar în principal formată din refugiați vorbitori de idiş din toate colțurile distruse ale Europei; excelența ei îl atrăsese, neîndoielnic, pe domnul Youngstein spre ea, deşi Sofia nu era deloc atât de puțin conştientă de sine cât să nu îşi dea seama că simpla ei prezență fizică fusese cea care provocase asupra tânărului evidentul efectul tulburător.

Agitat şi ruşinos, deşi era atât de vizibil îndrăgostit de ea, nu-i făcuse niciun avans, în afară de a-i sugera, cu stângăcie, în fiecare zi de cursuri, să

mai rămână câteva clipe după terminarea lecției ca să-i poată citi ceea ce el numea „poezii americane reprezentative”. Iar lectura o făcea cu o voce emoționată, intonând încet versuri din Whitman, Poe, Frost şi alții în silabe clar enunțate, deşi nemelodioase şi aspre, în vreme ce ea asculta cu deosebită atenție, adesea mişcată profund de această poezie care, din când în când, îi revela încântătoare nuanțe noi ale sensului limbajului, dar şi de stângacea şi curtenitoarea pasiune a domnului Youngstein pentru ea, exprimată prin priviri pofticioase de satir aruncate din spatele monstruoşilor săi ochelari prismatici. Ea se trezi deopotrivă mişcată şi nefericită de această dragoste novice, pironită locului, şi putea răspunde numai la poezie, pentru că, pe lângă faptul că nu avea decât vreo douăzeci de ani, sau cam aşa, pe puțin cu zece ani mai tânăr decât ea, era din punct de vedere fizic neatrăgător – adică enorm supraponderal, lăsând la o parte ochii grotesc de astigmatici. Simțirea lui pentru poezie totuşi era atât de profundă, atât de sinceră, încât cu greu ar fi putut să nu reuşească să comunice esența versurilor, iar Sofia se lăsase captivată mai ales de melodicitatea aparte a unui poem care începea aşa:

Cum n-am stat să aştept Moartea.
A oprit ea, binevoitoare, în fața mea;
Nu eram în trăsura ce ne purta
Decât noi doi şi Nemurirea[114].

Adora să-l asculte pe domnul Youngstein citind poezia şi voia cu adevărat s-o citească şi ea, în mult îmbunătățită ei engleză, ca şi alte poeme ale aceluiaşi autor, astfel încât s-o învețe pe de rost. Dar aici a fost o micuță confuzie. Ei îi scăpase una dintre inflexiunile profesorului. Sofia înțelesese că acest scurt poem, această viziune fermecătoare, elaborată simplu, cu reverberantul sunet al eternității, era opera unui poet american al cărui

---

[114] *Because I Could Not Stop For Death*, poem de Emily Dickinson (1830-1886).

nume de familie era identic cu al unuia dintre nemuritorii romancieri ai lumii. Prin urmare, în camera ei de la Yetta, amintindu-şi de poezie în ziua aceea, din pricina acelor acorduri sumbre de coarde ale lui Mahler, se hotărâse să meargă, înainte să înceapă ora de engleză, la biblioteca Colegiului Brooklyn şi să arunce o privire prin opera acestui minunat artizan, pe care îl credea, în ignoranța ei, a fi bărbat. O astfel de inofensivă confuzie, mi-a spus ea mai târziu, a constituit de fapt o piesă esențială în asamblarea definitivă a micului mozaic care s-a dovedit a fi tabloul întâlnirii ei cu Nathan.

Îşi aducea aminte de tot, foarte clar – ieşind din căldura de pârțuri a detestatului metrou în campusul însorit, cu dreptunghiurile lui întinse de iarbă verde răscoaptă, cu mulțimea studenților de la cursurile de vară, cu arborii şi aleile cu flori. Întotdeauna simțise ceva mai mult decât linişte aici decât în celelalte părți ale Brooklynului; deşi colegiul semăna tot atât de mult cu venerabila Universitate Jagellon din trecutul ei cum seamănă un micuț cronometru cu un vechi cadran solar acoperit de muşchi, splendida degajare şi lipsă de griji a gloatei de studenți, freamătul său dintre orele de curs, înfățişarea şi atmosfera sa academică o făceau pe Sofia să se simtă bine, relaxată, acasă.

Grădinile erau oaze paşnice şi înflorite în agitația haotică a Brooklynului. În ziua aceea, pe când traversa capătul grădinilor pe drumul ei spre bibliotecă, a zărit în treacăt ceva care, de atunci, i-a rămas întipărit atât de trainic în minte, încât se întreba dacă nu fusese, de asemenea, o ultimă legătură la modul mistic cu Nathan şi cu iminența apariției lui în viața ei. Ceea ce văzuse, nici măcar după standardele decenței Colegiului Brooklyn şi ale anilor ’40 nu era şocant, iar Sofia era nu atât uluită, cât nemaipomenit de agitată, de parcă senzualitatea rapidă şi disperată a micii scene ar fi avut puterea să aţâțe tăciunii unui foc dinăuntrul ei, pe care îl crezuse înăbuşit aproape pentru totdeauna. Fusese o simplă privire aruncată fugar, acel instantaneu color a doi superbi tineri negri, sprijiniți de trunchiul unui copac: cu brațele pline de manuale şcolare şi totuşi

abandonați unul altuia ca David şi Bathsheba, stăteau strâns îmbrățişați şi se sărutau cu foamea nesățioasă a animalelor care îşi devoră reciproc trupurile, iar limbile lor ieşeau în afară şi se explorau una pe alta, săgețile de carne întrezărindu-se prin mantia neagră a părului feței care curgea în cascadă.

Clipa trecuse. Simțindu-se ca şi cum ar fi fost înjunghiată în piept, Sofia îşi smulsese ochii de la ei. Se grăbi pe aleea aglomerată, conştientă că roşise ca şi cum ar fi avut febră şi că inima i-o luase la galop. Era de neexplicat şi alarmantă această excitare sexuală pe care o simțea în fiecare fibră a trupului ei. După ce atâta vreme nu simțise *nimic*, după ce trăise atât de multă vreme cu dorința amorțită! Dar acum focul îi ardea până şi în vârful degetelor, alergând prin ea din cap până-n picioare, dar mai ales pârjolea în miezul făpturii sale, undeva pe lângă pântec, unde nu mai simțise o poftă atât de insistentă de nenumărate luni, de ani în şir.

Însă incredibila emoție se evaporase rapid. Îi trecuse în clipa în care intrase în bibliotecă şi cu mult înainte de a-l întâlni pe bibliotecarul din spatele biroului – un nazist. Nu, bineînțeles că nu era nazist, nu doar pentru că insigna gravată în alb-negru îl identifica drept domnul Sholom Weiss, ci pentru că... păi, ce să fi căutat un nazist la biblioteca Colegiului Brooklyn, distribuind volum după volum? Dar Sholom Weiss, un bărbat trecut de treizeci de ani, palid şi acru, cu agresive rame de ochelari de baga şi un cozoroc verde deasupra ochilor, era un duplicat aşa de reuşit al oricărui birocrat ursuz, greoi, de neînduplecat şi pe jumătate monstru dintre cei pe care îi cunoscuse ea, în anii trecuți, şi avea senzația stranie că fusese aruncată înapoi în Varşovia de pe timpul ocupației. Fără îndoială că acest moment de *déjà-vu*, această identificare instantanee a făcut-o să devină atât de repezită şi de nestăpânit. Simțindu-se din nou sufocant de slăbită şi bolnavă, îl întrebase pe Sholom Weiss, cu o voce şovăielnică, unde ar putea fi cartoteca în care ar putea găsi titlurile poetului american din secolul al XIX-lea, Emil Dickens.

— În camera de cartotecă, prima uşă la stânga, mormăise Weiss, fără

să zâmbească, apoi, după o pauză lungă, adăugă: Dar n-ai să găseşti nicio astfel de fişă.

— N-am să găsesc nicio astfel de fişă? repetă Sofia după el, uluită.

După un moment de tăcere, întrebă:

— Poți să-mi spui de ce?

— *Charles* Dickens este un scriitor *englez*. Nu există *niciun* poet american cu numele de Dickens.

Vocea lui fusese tăioasă şi ostilă ca o incizie.

Simțindu-se traversată de o senzație de greață, amețeală şi o periculoasă furnicătură prin mâini şi picioare ca uşoara înțepătură a mii de ace mici, Sofia privi cu o curiozitate detaşată cum fața lui Sholom Weiss, posomorât inflexibilă în expresia de antipatie ca dăltuită în piatră, începe să plutească uşor, desprinzându-se de gât şi de hotarul gulerului. Mi-e atât de rău, îşi zisese în gândul ei ca răspunzându-i unui doctor invizibil, plin de solicitudine, dar izbutise să îi spună, gâtuit, bibliotecarului:

— Sunt sigură că există un poet american Dickens.

Gândindu-se apoi că acele versuri vibrante, cu muzica lor în miniatură, plină de tristețe şi regret, despre mortalitate şi timp, sunt probabil la fel de cunoscute unui bibliotecar american ca orice altceva, ca obiectele dintr-o gospodărie, sau ca un imn patriotic, sau ca propriul trup, Sofia simți că deschide gura, gata să-i recite *Cum n-am stat să aştept Moartea…*

Îi era oribil de rău. Şi nu băgase de seamă că, în intervalul de câteva secunde ce-a urmat replicii ei, se înregistraseră undeva, în interiorul creierului nemărinimos al lui Sholom Weiss, modul stupid în care ea îl contrazisese şi insolența de a-l contrazice.

Mai înainte de a mai putea adăuga ceva, îi auzi vocea ridicându-se în ciuda oricărei reguli de bibliotecă de a păstra liniştea şi provocând o îndepărtată, nedesluşită întoarcere de capete. O şoaptă aspră – arțăgoasă, otrăvită cu o inutilă rea voință –, replica lui a venit încărcată de toată indignarea necioplită a funcționarului mărunt învestit cu un dram de autoritate.

— Ascultă, eu ți-am *spus*, zicea vocea, că nu există *nicio astfel de persoană*! Vrei să-ți fac o *schemă* pe înțeles? Eu îți *spun* asta, mă *auzi*?

Sholom Weiss ar fi putut crede cu uşurință că o făcuse praf cu spusele lui. Pentru că, dezmeticindu-se câteva momente mai târziu din leşinul care o pusese la podea, Sofia încă îi mai auzea cuvintele ricoşând nebuneşte prin țeastă, şi abia de îşi dădu seama că leşinase chiar în clipa în care el terminase de țipat la ea. Dar totul acum era întors cu susul în jos, dezarticulat, iar ea nici nu prea mai ştia unde se află. Biblioteca, da, cu siguranță, acolo se afla, dar ea părea să stea culcată, incomod, pe un soi de canapea sau banchetă de la fereastră, nu departe de biroul în fața căruia se prăbuşise, şi era atât de slăbită, şi în jurul ei se răspândea aşa o miasmă dezgustătoare, un iz acru, pe care nu-l putu identifica până când, încetul cu încetul, simțind pata umedă pe pieptarul bluzei sale, îşi dădu seama că vomitase ultima masă. O carapace umedă de vomă îi inundase pieptul ca un mâl puturos.

Dar chiar în clipa în care sintetiza această informație, îşi mişcă uşor capul, cu nepăsare, conştientă de altceva, o voce, o voce de bărbat, răsunătoare, puternică, tunând şi fulgerând împotriva siluetei chircite, năduşind vârtos, care stătea cu spatele la ea, dar pe care o recunoscu, vag, după cozorocul verde, acum pus strâmb pe frunte, ca fiind Sholom Weiss. Şi ceva neînduplecat, poruncitor şi din cale afară de furios din vocea bărbatului, pe care abia-l putea vedea din poziția ei adăpostită, îi provocă un straniu şi plăcut fior pe şira spinării chiar şi atunci, când stătea întinsă în neajutorarea ei, amorțită şi sleită de puteri.

— Nu ştiu cine eşti, Weiss, dar te porți urât. Am auzit fiecare nenorocit de cuvânt pe care i l-ai spus, stăteam chiar aici! Şi am auzit fiecare intolerabil de mojic şi de urât lucru pe care tu i l-ai spus feței. Nu ți-ai dat seama că e străină, stârpitură ticăloasă de *momzer*[115] ce eşti, eşti un *shmuck*!

---

[115] Bastard (idiş).

Un mic grup se strânsese în jurul lor, iar Sofia a văzut că bibliotecarul tremura de parcă ar fi fost în bătaia unui vânt sălbatic.

— Eşti un jidov, Weiss, un *jidov*, ca lepădăturile alea josnice care îi fac de ocară pe evrei. Fata asta, fata asta delicată şi frumoasă de aici, cu mici dificultăți de limbaj, te-a întrebat ceva foarte cuviincios, iar tu ai tratat-o ca pe un rahat în care ai călcat. Ar trebui să-ți sparg capul ăla imbecil! Ai tot atâta treabă pe lângă cărți ca un instalator!

Deodată, spre uimirea ei moleşită, Sofia îl văzu pe bărbatul acela îndesându-i cozorocul lui Weiss peste urechi, lăsându-l atârnând în jurul gâtului, ca un apendice de celuloid nefolositor.

— *Putz*[116] mic şi rău ce eşti, zise necunoscutul, plin de dispreț şi dezgust, tu ai face pe *oricine* să verse!

Sofia trebuie să-şi fi pierdut cunoştința încă o dată, fiindcă următorul lucru pe care şi-l amintea era mângâierea degetelor lui Nathan, o mângâiere blândă, puternică şi minunat de expresivă, spre marea ei jenă, murdărite cu firişoare de vomă, totuşi nesfârşit de alinătoare şi liniştitoare, lipindu-i pe frunte ceva ud şi rece.

— Eşti în regulă, draga mea, şopti el, o să fii *în regulă*. Nu-ți face griji pentru nimic. A… eşti atât de frumoasă, cum ai reuşit să fii atât de frumoasă? Acum nu te mişca, eşti bine, ai avut doar un mic acces. Nu trebuie decât să rămâi întinsă şi să-l laşi pe doctor să se ocupe de tot. Poftim, aşa-i mai bine? Vrei o gură de apă? Nu, nu, nu încerca să spui nimic, doar relaxează-te, şi o să fii bine într-o clipă.

Vocea vorbea mereu şi mereu, un monolog blând, alintător, mângâietor, al cărei murmur îi insufla o stare de linişte; era ca un refren duios, într-adevăr atât de calmant încât curând nici nu se mai simți stingherită de faptul că mâinile străinului erau mânjite cu voma ei acră şi verzulie, şi cumva regreta că singurul gând căruia îi dăduse glas când deschisese prima

---

[116] Puţă (idiş).

oară ochii fusese imposibil de prostescul: „*Oh, cred c-am să mor*”.

— Nu, *n-ai să mori*, spunea el din nou, cu vocea aceea plină de infinită şi răbdătoare forță, în vreme ce degetele îi aduceau o răcoare neobişnuit de plăcută pe frunte. N-ai să mori, o să trăieşti o sută de ani. Cum te cheamă, păpuşă? Nu, nu-mi spune acum, doar stai nemişcată şi fii frumoasă. Ai pulsul bun, regulat. Uite, încearcă să bei o gură de apă…

Capitolul 5

Să fi fost la vreo două săptămâni după ce mă instalasem confortabil în noua mea locuință roz, când am primit o altă înştiințare de la tata. Era o scrisoare fascinantă în sine, deşi ar fi fost imposibil să-mi dau seama atunci ce importanță va avea, în cele din urmă, asupra relației mele cu Nathan şi Sofia şi asupra torentului de evenimente care aveau să aibă loc pe la sfârşitul verii aceleia. Ca şi ultima lui scrisoare din care am citat – cea despre Maria Hunt –, şi mesajul de acum avea legătură cu moartea şi, precum epistola mai veche despre Artiste, îmi transmitea veşti despre ceea ce putea fi considerat o moştenire sau o parte dintr-o moştenire. O să transcriu mare parte din ea mai jos:

Fiule, acum zece zile, dragul meu prieten şi opozant politic şi filosofic, Frank Hobbs, a căzut mort la biroul său de pe şantierul naval. Nu avea decât 60 de ani, o vârstă pe care am început cu disperare s-o percep ca fiind, de fapt, în primăvara vieții. Dispariția lui a fost un mare şoc pentru mine şi resimt adânc pierderea. Desigur că opiniile lui politice erau deplorabile, situându-l cu vreo 15 kilometri mai la dreapta lui Mussolini, ca să zic aşa, dar în afară de acestea era ceea ce noi, care ne-am născut în ținut, am numit întotdeauna „un prieten de ispravă" şi o să-mi lipsească grozav prezența lui masivă, generoasă deşi bigotă, de când mergeam împreună cu maşina la serviciu. Era, în multe privințe, un om cu destin tragic, singur, un văduv, şi încă plângând moartea singurului său copil, Frank jr, care poate-ți mai aminteşti că s-a înecat, pe când nu avea treizeci de ani, nu de mult, într-un accident la pescuit, pe brațul Albermarle[117]. Frank sr n-a lăsat niciun urmaş şi tocmai acest fapt este esența scrisorii mele şi, într-o oarecare măsură, motivul pentru care îți scriu.

Avocatul lui Frank m-a chemat la el, în urmă cu vreo câteva zile, ca să mă

---

[117] Unul dintre cele şapte brațe principale ale estuarului Albermarle, în Virginia, prin care

informeze, spre enorma mea surprindere, că sunt principalul beneficiar al bunurilor sale. Frank a avut puțini bani puşi deoparte şi nicio investiție, fiind, ca şi mine, doar un individ din lumea bună care muncea pentru o leafă în interiorul sau poate ar trebui să spun călare pe monstruosul leviatan cunoscut ca mediul de afaceri american. Astfel, regret că nu-ți dau veşti că ai să primeşti foarte curând un cec gras, care să-ți mai uşureze grijile, cât lucrezi tu în podgoria literaturii. Mulți ani totuşi, Frank a fost proprietarul şi stăpânul absent al unei mici ferme de arahide aflate în Comitatul Southampton, un loc aparținând familiei lui Hobbs de pe vremea Războiului Civil. Această fermă mi-a lăsat-o Frank mie, spunând în testament că, deşi pot face orice vreau cu ea, spera din toată inima că voi continua să îngrijesc de fermă aşa cum o făcuse şi el, nu neapărat pentru modestul profit care poate fi obținut de pe 60 de acri ai plantației de arahide, ci pentru a mă bucura de ținutul frumos şi înverzit în care este situată ferma şi deopotrivă de încântătorul pârâu plin de peşte. Trebuie să fi ştiut cât de mult apreciam eu proprietatea aceea, pe care am vizitat-o de multe ori, de-a lungul anilor.

Acest gest extraordinar şi emoționant din partea lui Frank mă tem că m-a pus totuşi în încurcătură. Deşi mi-ar plăcea să fac tot ce mi-ar sta în puteri ca să-i îndeplinesc dorința lui Frank şi să nu vând plantația, nu ştiu dacă eu mai sunt în stare, din punct de vedere psihic, să mă mai ocup de fermă după atâția ani (deşi, când eram flăcău, în N.C., eram învățat cu munca grea de la lopată şi hârleț), chiar şi în calitate de stăpân absent, cum a fost Frank. Tot cere multă muncă şi atenție, şi dacă lui Frank îi plăcea la nebunie asta, eu am treaba mea, la care mă pricep, aici, pe şantierul naval. Din multe privințe este, bineînțeles, o propunere atractivă. Există, la fața locului, doi arendaşi negri foarte capabili şi de încredere, iar echipamentul este în stare bună. Clădirea principală este bine întreținută şi ar reprezenta o ideală casă de odihnă pentru weekend, mai ales ținând cont de apropierea de pârâul excelent pentru pescuit. Arahidele sunt acum o sursă bunicică de profit, mai ales de când

---

mai multe râuri se varsă în Oceanul Atlantic.

ultimul război a deschis atâtea noi căi de folosire a legumelor. Frank, îmi amintesc eu, vindea cea mai mare parte din recoltă plantatorilor din Suffolk, unde ajungea ca să ajute la saturarea nevoii devoratoare a Americii de unt de arahide Schippy. Mai sunt şi nişte porcine care, de asemenea, produc cele mai bune şunci din toată creştinătatea. Pe lângă acestea, mai sunt câțiva acri plantați cu soia şi bumbac, ambele cu recoltă încă profitabilă, aşa că poți să-ți dai seama că sunt o mulțime de aspecte comerciale ale situației – în afară de cele estetice şi recreative – care mă ispitesc să mă ocup de agricultură după patruzeci şi ceva de ani de absență din hambare şi de pe câmp. Cu siguranță n-o să mă îmbogățească, deşi bănuiesc că s-ar putea, într-o mică măsură, să rotunjesc un venit tare afectat de nevoile sărmanelor tale mătuşi din N.C. Însă ezit din pricina serioaselor probleme şi rețineri mai sus-pomenite. Şi asta mă aduce, Stingo, la a-ți vorbi despre posibilul sau potențialul tău rol în deciderea acestei dileme, până acum nerezolvate.

Ceea ce-ți propun eu este să vii la fermă şi să locuieşti acolo, ca proprietar în absența mea. Aproape că-ți simt de pe acum tristețea când citeşti aceste rânduri şi-ți văd privirea care spune că: „dar eu nu ştiu absolut nimic despre cultivarea arahidelor". Sunt perfect conştient că propunerea s-ar putea să nu ți se pară deloc potrivită pentru tine, mai ales de când ai ales să-ți legi soarta ca literat printre yankei. Dar te rog să chibzuieşti la propunerea mea, nu pentru că nu ți-aş respecta nevoia de independență când ai plecat să trăieşti în Nordul barbar (după mine), ci pentru că îmi doresc sincer să te pot ajuta în privința nemulțumirii pe care o exprimi în ultimele scrisori, cum am dedus-o eu, că nu prea înfloreşti nici spiritual, nici (bineînțeles) financiar. Cu o singură excepție, îndatoririle tale ar fi minime, de vreme ce Hugo şi Lewis, cei doi negrotei care locuiesc acolo de ani buni, împreună cu familiile lor, țin bine în mână frâiele chestiunilor practice ale fermei, aşa încât rolul tău s-ar reduce la acela de gentleman fermier, a cărui activitate de căpetenie, sunt convins, ar fi scrierea romanului aceluia despre care îmi spui că te-ai apucat. Mai mult (şi am păstrat asta pentru acum), te rog să chibzuieşti la un ultim avantaj, şi

anume proximitatea fermei de vechiul sălaş al „bătrânului profet Nat”[118], acel negru misterios care i-a băgat în sperieți de-au tremurat chiloții pe ei (dacă-mi ierți expletivul exact) tuturor proprietarilor de sclavi din Virginia, cu ani în urmă. Nimeni nu ştie mai bine ca mine fascinația ta vizavi de „bătrânul profet” şi nu pot uita cum, chiar şi-atunci când erai la liceu, îți petreceai toată ziulica studiind hărți şi scheme şi adunând şi cea mai mică informație pe care erai în stare s-o capeți privitor la acel extraordinar personaj. Ferma lui Hobbs e doar la o aruncătură de băț de locul de unde a pornit profetul în crunta sa misiune sângeroasă şi cred că, dacă ți-ai stabili reşedința acolo, ai găsi din belşug toată atmosfera şi informațiile de care ai nevoie pentru cartea aceea pe care sunt sigur că, până la urmă, o vei scrie. Te rog să te gândeşti bine la această propunere, fiule. Nu-i nevoie să mai spun, nici n-am intenția să ascund interesul personal care mă îndeamnă să-ți fac oferta. Am foarte mare nevoie de un supraveghetor pentru fermă, dacă e s-o păstrez până la urmă. Dar dacă lucrul ăsta e adevărat, în aceeaşi măsură nu pot ascunde plăcerea indirectă pe care o simt gândindu-mă la faptul că tu, crescând pentru a deveni scriitor, aşa cum am vrut să fiu şi eu, dar n-am putut, ai putea avea o şansă minunată de a trăi chiar în ținutul acela, pentru a simți, a vedea şi a mirosi chiar pământul care a dat naştere acelui neînțeles şi extraordinar om de culoare…

Într-un fel, propunerea era deosebit de tentantă şi n-o puteam tăgădui. În scrisoarea lui, tata indusese şi câteva diapozitive Kodachrome ale fermei; înconjurat şi umbrit de fagi uriaşi, vechiul şi încăpătorul conac de pe la mijlocul secolului al nouăsprezecelea arăta de parcă nu ar fi avut nevoie de nimic – lăsând la o parte o zugrăveală nouă – pentru a deveni locuința confortabilă a cuiva care ar fi putut pătrunde cu uşurință în marea tradiție

---

118 Nat Turner, căpetenia răscoalei sclavilor sau a insurecției din Southampton. În 1831, Turner ştia să scrie şi să citească şi ținea deseori predici în biserică; în urma unor "viziuni" (de unde supranumele de „profet"), a declarat că a primit poruncă dumnezeiască să-i instige pe sclavii negri la uciderea tuturor albilor; masacrul ce-a urmat, înăbuşirea răscoalei şi represaliile albilor constituie subiectul romanului lui Styron, Confesiunile lui Nat Turner (1966).

sudistă a scriitorilor-fermieri. Tihna plăcută ca de sorg în floare a locului (gâşte plimbându-se prin iarba de vară mustind de sevă, un portic somnolent cu un leagăn, bătrânii Hugo şi Lewis trimițând un rânjet larg, cu dinți albi ca varul şi gingii rozalii, pe deasupra volanului unui tractor plin de noroi) m-au străpuns direct, pentru o clipă, cu lama de pumnal a nostalgiei după Sudul rural. Ispita a fost şi pătrunzătoare, şi puternică şi a durat tot timpul cât am citit scrisoarea, de încă două ori, şi cât am cugetat din nou la casă şi la frumoasa ei pajişte, toate suspendate parcă într-o ceață lăptoasă şi idilică – posibil rezultatul supraexpunerii filmului.

Dar, deşi scrisoarea m-a atins chiar la inimă şi în acelaşi timp poseda, în termeni practici, o convingătoare logică, mi-am dat seama că trebuia să refuz invitația tatii. Dacă scrisoarea ar fi sosit cu vreo câteva săptămâni mai devreme, atunci când mă aflam la pragul cel mai de jos al vieții mele, după ce fusesem concediat de la McGraw-Hill, poate că n-aş fi lăsat să-mi scape ocazia. Dar lucrurile se schimbaseră acum radical şi mă împăcasem în mod fericit cu mediul înconjurător. Prin urmare, am fost silit să-i răspund tatii un soi de *Nu* plin de regrete. Acum, privind retrospectiv la acel timp al făgăduințelor, îmi dau seama că au fost trei factori responsabili pentru neaşteptata mea mulțumire. Fără o anumită ordine ori semnificație, aceştia au fost: (1) subita iluminare în privința romanului meu, a cărui prognoză de până atunci fusese opacă şi încăpățânat inflexibilă; (2) descoperirea Sofiei şi a lui Nathan şi (3) anticiparea satisfacției sexuale garantate pentru prima oară în toată viața mea nesatisfăcută.

Ca să încep cu începutul, voi spune câteva cuvinte despre cartea aceea pe care tot încercam s-o încep. În cariera mea de scriitor, am fost dintotdeauna atras de temele morbide – sinucidere, viol, crimă, viața de soldat, căsătorie, sclavie. Chiar din acele momente de început am ştiut că prima mea scriere va fi condimentată cu o oarecare morbiditate – aveam sentimentul în sânge, am putea chiar să-l numim „simțul tragicului” –, dar, ca să fiu absolut sincer, aveam doar o foarte vagă idee despre ce anume ardeam într-atât de dorință să scriu. Este adevărat că păstram în minte o

foarte valoroasă componentă pentru o lucrare de ficțiune: un loc. Priveliştile, sunetele, mirosurile, luminile şi umbrele, apele adânci şi mai puțin adânci ale coastei natale, Tidewater, toate mă îndemnau stăruitor să le dau o realitate fizică, aşternându-le pe hârtie şi abia îmi puteam stăpâni pasiunea – era aproape ca o furie – de a le scrie odată. Însă în ceea ce priveşte personajele şi povestea, o narațiune consistentă prin care să-mi pot întrețese aceste imagini vii din trecutul meu recent, n-aveam nici urmă. La douăzeci şi doi de ani, mă simțeam cu puțin mai mult decât un nerv descărnat, expus, plăpând, înalt de un metru optzeci şi cântărind vreo 70 de kilograme, fără prea multe de spus, de fapt. Strategia mea inițială era jalnic de dispersată, lipsită de logică şi de plan ferm, substituită de o foame amorfă de a face dintr-un târguşor sudist ceea ce făcuse James Joyce în miraculosul lui microcosmos[119]. Pentru cineva de vârsta mea, nu era o ambiție cu totul lipsită de merite, lăsând la o parte faptul că, până şi la cel mai modest nivel de realizare pe care doream să-l ating, părea să n-am nicio şansă să inventez replica din Dixieland a lui Stephen Dedalus şi a nepieritorilor soți Bloom.

Dar după aceea – şi oh, cât de adevărat este că cei mai mulți dintre scriitori devin, mai devreme sau mai târziu, exploatatorii tragediilor altora – a venit (sau s-a dus) Maria Hunt. Murise tocmai în momentul în care aveam cel mai mult nevoie de acel minunat şoc psihologic cunoscut ca inspirație. Şi, astfel, vreme de câteva zile după ce aflasem despre moartea ei, în timp ce şocul se estompa şi eu deveneam în stare să adopt ceea ce s-ar putea numi o viziune profesionistă asupra sfârşitului ei grotesc, m-am simțit copleşit de un sentiment fabulos al descoperirii. Am citit şi răscitit tăietura din ziar pe care mi-o trimisese tata, înfierbântându-mă de entuziasm la ideea că Maria şi familia ei ar putea servi drept personaje exemplare în distribuția romanului meu. Tatăl disperat şi mai curând o ruină de om, un alcoolic cronic şi, de asemenea, amator de fuste; mama, uşor dezaxată şi o bigotă

---

119 Referire la romanul Ulysses (1918-1920) al lui James Joyce, în care, redusă la extrem, „acțiunea“ este relatarea unei zile obişnuite din viața lui Leopold Bloom, în Dublin.

înrăită, cunoscută în clasa de mijloc înstărită, în societatea rurală şi în vârful ierarhiei episcopale a oraşului pentru faptul că suferea în tăcere şi o tolera de multă vreme pe ibovnica soțului, aceea, la rândul ei, o făptură mărginită, dornică de parvenire; şi, în sfârşit, fiica, sărmana răposată Maria, osândită de la bun început şi victimă, din pricina întregului hățiş al neînțelegerilor, a ranchiunei meschine şi a jignirilor răzbunătoare care sunt în stare să facă viața unei familii burgheze cel mai aproape model de iad pe pământ – Dumnezeule, am gândit eu, era absolut miraculos, un dar căzut din cer! Şi am realizat, spre deliciul meu, că, oricât de nepremeditat, deja pusesem cap la cap prima parte a cadrului în care să cuprind acest peisaj tragic: ferfenițitul articol despre călătoria cu trenul, pasajul pe care îl îndrăgisem şi-l recitisem de atâtea ori, cu tâmpă absorbire, avea să reprezinte acum sosirea în oraş a trupului neînsuflețit al eroinei noastre, dezgropat din cimitirul săracilor din New York şi expediat într-un vagon de marfă pentru înmormântarea finală din oraşul unde se născuse. Mi se părea prea bun să fie adevărat. O, la ce oportunism de jefuitori de cadavre sunt predispuşi scriitorii!

Chiar mai înainte de a pune scrisoarea tatălui meu jos, pentru ultima oară, am scos un suspin de încântare şi am simțit clocindu-se următoarea scenă, atât de palpabilă, încât aproape că puteam întinde mâna s-o ating, ca pe un ou de aur rotunjor în creierul meu. M-am întors la blocurile mele de hârtie galbenă de scrisori, am ridicat un creion. Trenul avea să sosească în gara de la marginea râului, un peron trist, în arşița soarelui, plin de vânzoleală şi praf. Aşteptând trenul, vor fi un tată îndoliat, inoportuna ibovnică, un dric, un onctuos antreprenor de pompe funebre şi probabil încă o persoană… O slugă de încredere, o femeie. O bătrână negresă? *Scârța-scârța* făcea pe hârtie creionul virginal Venus Velvet.

Îmi amintesc de primele săptămâni din casa Yettei cu o remarcabilă limpezime. Mai întâi de toate, pentru izbucnirea magnifică de energie creatoare, abandonul inocent şi tineresc cu care am fost în stare să scriu, într-un timp atât de scurt, primele cincizeci sau şaizeci de pagini ale cărții.

Niciodată n-am scris repede sau cu uşurinţă şi nici acum nu făcusem vreo excepţie, căci şi de data asta fusesem silit să caut, deşi insuficient, cuvântul potrivit şi am suferit din pricina ritmurilor şi a subtilităţii bogatei, dar nebinevoitoarei noastre limbi, greu de îmblânzit de altfel; cu toate acestea, eram stăpânit de o neobişnuită, neînfricată încredere în mine şi scriam mai departe bucuros, în timp ce personajele pe care începusem să le creez păreau să capete o viaţă a lor, iar atmosfera umedă şi caldă a acelei veri din Tidewater dobândea o realitate deopotrivă uimitoare şi aproape materială, de parcă s-ar fi desfăşurat în faţa ochilor mei într-un film tridimensional în culori stranii. Cât de dragă îmi este azi imaginea mea din acele începuturi, aplecat deasupra pupitrului de învăţătoare austeră din acea strălucitoare cameră roz, şoptind melodios (cum mai fac şi acum) frazele şi propoziţiile pe care le născoceam, încercându-le pe limbă ca un versificator obsedat şi, în tot timpul acesta, rămânând extraordinar de mulţumit în ideea că fructul acelei fericite trude, oricare ar fi stângăciile ei, avea să constituie cea mai grozavă şi mai importantă străduinţă omenească – Romanul. Binecuvântatul Roman… Sfântul Roman. Atotputernicul Roman. Oh, Stingo, cât te invidiez, aşa cum erai în acele după-amiezi de demult ale perioadei Primului Roman (cu mult înainte de vârsta mijlocie şi de amorţitele perioade de acalmie, de inaniţie, de posomorâtă lehamite de ficţiune şi de abandon epuizat al egoului şi al ambiţiilor), când aspiraţia la nemurire îţi impulsiona fiecare cratimă, fiecare punct şi virgulă, iar tu aveai o credinţă ca de copil în frumuseţea pe care te simţeai menit s-o aduci pe lume.

Un alt aspect despre care îmi amintesc atât de bine, de la începutul şederii mele la Yetta, a fost sentimentul lipsei de constrângeri şi de siguranţă – şi acesta, sunt sigur, rezultat tot al prieteniei mele cu Sofia şi Nathan. Gustasem deja din ele atunci, duminica, în camera Sofiei. Pe când zumzăisem în stupul McGraw-Hill, fusese ceva bolnav, o autoflagelare în retragerea mea din lume într-o sferă a propriei fantezii şi a singurătăţii; după criteriile mele, fusese nefiresc, pentru că eu sunt o persoană sociabilă majoritatea timpului, înclinată sincer către prietenie, dar în mod egal

speriată de aceeaşi groază de singurătate care îi face pe oameni să se căsătorească sau să se înscrie la Rotarieni[120]. Atunci, în Brooklyn, ajunsesem la punctul în care aveam acută nevoie de prieteni şi îi găsisem, alinându-mi astfel angoasele reprimate şi îngăduindu-mi să lucrez. Cu siguranță, numai cea mai bolnavă şi mai nesociabilă persoană poate sfârşi o muncă grea, zi după zi, fără a contempla cu groază perspectiva unei camere cufundate în tăcere, între patru pereți goi. După ce am aşternut pe hârtie micul meu tablou funerar, încordat, sumbru, atât de pătruns de deznădejde omenească şi de durere a pierderii, am simțit că îmi câştigasem dreptul la câteva beri şi la tovărăşia Sofiei şi a lui Nathan.

Totuşi, a trebuit să treacă un timp considerabil – pe puțin câteva săptămâni – până să fiu sortit să mă angrenez iarăşi cu noii mei companioni în febra aceleiaşi intensități emoționale care amenințase să ne mistuie pe toți trei la prima noastră întâlnire.

Când a izbucnit iarăşi furtuna, a fost oribil – mult mai amenințătoare decât cearta şi momentele de furie neagră pe care le-am descris –, şi întoarcerea ei explozivă aproape că m-a buimăcit total. Dar asta, mai târziu. Între timp, ca o extensie floralã a camerei roz în care locuiam, un bujor care-şi deschide petalele, eu înfloream în satisfacție creatoare. Încă un amănunt: nu mai aveam să-mi bat capul cu zgomotul nestăpânit al partidelor de sex de deasupra. Timp de un an sau cam aşa, cât Sofia şi Nathan îşi păstraseră camerele de la etaj, coabitaseră într-un mod mai curând ocazional, flexibil, fiecare păstrându-şi apartamente separate, dar dormind împreună în patul în care li se părea cel mai firesc să doarmă sau cel mai convenabil.

Este probabil o reflectare a moralității severe din acea perioadă faptul că, în ciuda relativ tolerantei atitudini a Yettei față de sex, Sofia şi Nathan se simțiseră constrânşi să locuiască, teoretic, separat – despărțiți de numai cei câțiva metri de hol acoperit cu linoleum –, în loc să se mute împreună într-

---

120 Rotary Club (din 1905, în Statele Unite) – asociație a specialiştilor şi oamenilor de afaceri dintr-un oraş, organizată pentru coordonarea activității şi implicarea în serviciul

una dintre camerele închiriate, unde n-ar mai fi trebuit să joace formala şaradă a prietenilor devotați lipsiți de orice interes carnal. Dar aceasta era încă o epocă a venerării legăturii prin căsătorie şi a legitimității stricte, reci, ca de marmură, şi să nu uităm că ne aflam în Flatbush, un loc la fel de înclinat spre extremele bunei-cuviințe şi spre iscodirea vecinilor ca şi cel mai izolat şi înapoiat orăşel din inima continentului american. Casa Yettei ar fi căpătat o reputație proastă dacă ar fi răsuflat în cartier că doi „necăsătoriți" locuiau împreună. Aşadar, holul de la etaj era pentru Sofia şi Nathan mai curând un scurt cordon ombilical între ceea ce, de fapt, erau două jumătăți ale unui mare apartament cu două camere. Ceea ce făcea acum şederea în casă mai odihnitoare şi mai tihnită pentru mine era faptul că prietenii mei îşi transferaseră amândoi atât aranjamentele de culcare, cât şi ritualurile amoroase asurzitoare în patul din camera lui Nathan – o încăpere nici pe departe la fel de veselă ca a Sofiei, dar acum, odată cu venirea verii, era o idee mai răcoroasă, zicea Nathan. Slavă Domnului, am gândit eu, gata cu orgasmele comentate care să-mi tulbure munca şi liniştea.

În acele prime săptămâni, am reuşit cu succes să-mi tăinuiesc dragostea pentru Sofia. Am ascuns cu atâta grijă focul pasiunii pentru ea încât sunt sigur că nici ea şi nici Nathan n-au fost capabili să detecteze foamea mocnită de care sufeream în fiecare moment când mă aflam în prezența ei. Printre altele pentru că, la vremea aceea, eram rizibil de lipsit de experiență şi nici măcar în spiritul divertismentului sau al competiției sexuale n-aş fi făcut niciodată vreun avans unei femei care-şi dăruise atât de clar inima altuia. În primul rând pentru că exista chestiunea simplă a ceea ce concepeam eu drept copleşitoarea superioritate de vârstă a lui Nathan.

Şi asta nu era o problemă banală. Când ai douăzeci şi ceva de ani, o diferență de câțiva ani cântăreşte mult mai mult decât ți se pare la alte vârste; adică faptul că Nathan avea în jur de treizeci de ani, iar eu n-aveam

---

comunității.

decât douăzeci şi doi îl făcea pe el considerabil „mai în vârstă”, pe când dacă am fi avut amândoi peste patruzeci de ani, diferența de vârstă n-ar mai fi contat. De asemenea, trebuie să specific acum că şi Sofia era cam de vârsta lui Nathan. Ținând seama de toate aceste considerații, deopotrivă cu purtarea dezinteresată pe care o afişam, sunt aproape sigur că niciodată nu le trecuse prin minte nici Sofiei, nici lui Nathan că eu aş putea fi un concurent serios la dragostea ei. Prieten, da. Iubit? Ar fi râs amândoi. Probabil din toate aceste motive Nathan nu părea niciodată să ezite când trebuia să mă lase singur cu Sofia, ba chiar ne încuraja tovărăşia ori de câte ori era el plecat. Avea tot dreptul să fie atât de încrezător, cel puțin în timpul acelor prime săptămâni, de vreme ce Sofia şi cu mine nu schimbam niciodată mai mult decât ocazionale atingeri cu vârful degetelor, în ciuda arzătoarelor mele dorințe. Devenisem un bun ascultător şi sunt sigur că detaşarea mea prefăcut castă mi-a îngăduit, în cele din urmă, să aflu tot atât de multe despre trecutul Sofiei cât aflase şi Nathan (poate chiar mai mult).

— Îți admir curajul, băiete, mi-a spus Nathan într-o dimineață, în camera mea. Pe cuvânt că admir ceea ce faci, că te-ai apucat să scrii şi tu despre Sud.

— Ce vrei să spui? am întrebat eu cu sinceră curiozitate. Ce-i atât de curajos în a scrie despre Sud?

Turnam cafea pentru amândoi, într-una dintre acele dimineți din timpul săptămânii de după ieşirea noastră la Coney Island. În ciuda obiceiului, de vreo câteva zile mă trezeam imediat ce răsărea soarele, înghiontit spre masa de scris de acea nestare galvanică pe care am descris-o, şi scriam şnur timp de două ore sau mai mult. Terminasem deja unul dintre acele fantastice (pentru mine) sprinturi – vreo mie de cuvinte – care aveau să caracterizeze acest stadiu al creației cărții, mă simțeam rămas un pic fără suflu şi, prin urmare, faptul că Nathan bătuse la uşa mea, în timp ce se ducea spre serviciu, a însemnat o bine-venită diversiune.

Apăruse la uşa mea, ca acum, vreo câteva dimineți la rând şi pe mine

mă bucurau abaterile astea din drum ale lui. Se trezea foarte devreme în zilele astea, îmi explicase el mie, ca să plece la laboratorul Pfizer din pricina unei foarte importante culturi de bacterii pe care trebuia s-o studieze. încercase să-mi descrie experimentul în detaliu – era ceva în legătură cu lichidul amniotic şi fetusul unui iepure, incluzând chestii bizare despre enzime şi transferul de ioni –, dar renunțase, râzând înțelegător, când, după ce mă băgase în amănunte dincolo de agerimea mea, mi-a observat expresia de stinghereală şi plictiseală. Eşecul conexiunilor mintale necesare fusese vina mea, nu a lui Nathan, căci el vorbise clar şi coerent. Numai că eu aveam prea puțină înclinare sau răbdare pentru abstracțiunile ştiințifice, lucru pe care cred că îl respingeam, în sinea mea, la fel de mult cum invidiam anvergura şi universalitatea minții lui Nathan. De exemplu, abilitatea lui de a trece de la enzime la literatura de calitate, aşa cum o făcuse acum.

— Nu cred că e aşa o mare scofală că scriu despre Sud, am continuat eu, câtă vreme e locul pe care îl cunosc cel mai bine. Ale bătrâne câmpuri dă bumbac d-acas'.

— Nu la asta mă refeream, răspunse el. Ci, pur şi simplu, că eşti la sfârşitul unei tradiții. Poate crezi că nu ştiu nimic despre Sud după felul în care am sărit la gâtul tău duminica trecută atât de vehement şi, aş putea adăuga, de neiertat, când cu Bobby Weed. Dar acum îți vorbesc despre altceva – despre scris. Literatura sudistă, ca forță, o să dispară peste vreo câțiva ani. Un alt gen va apărea ca să-i ia locul. De aceea spun că ai mare curaj să scrii într-o tradiție pe sfârşite.

Mă simțeam puțin enervat, deşi enervarea mea era mai puțin din pricina logicii şi adevărului celor pe care le afirma el, dacă erau într-adevăr logice şi adevărate, şi mai mult din cauză că un astfel de verdict literar venea de la un cercetător biolog la o companie farmaceutică. Mi se părea că nu era deloc în măsură să judece. Dar când i-am servit, moderat şi cu un oarecare amuzament, obiecția standard a estetului literar, el m-a încolțit din nou, foarte direct.

— Nathan, tu eşti un nenorocit de expert în *celule*, am protestat eu, ce naiba ştii tu despre genuri literare şi tradiții?

— În *De rerum natura*[121], Lucrețiu subliniază un adevăr crucial privind examinarea vieții. Şi anume că omul de ştiință care se preocupă exclusiv de ştiință, care nu se poate bucura şi îmbogăți prin artă, este un om prost întocmit. Un om incomplet. Şi eu cred asta, Stingo, amice, şi probabil de aceea îmi pasă de tine şi de scrisul tău.

Făcu o pauză şi întinse către mine o brichetă de argint, care părea destul de scumpă, aprinzând-o la capătul Camelului pe care-l țineam între buze.

— Fie-mi iertat că sunt complice la obiceiul tău mizerabil; port asta la mine ca să aprind arzătoarele Bunsen, zise el glumeț, apoi continuă. De fapt, ți-am ascuns ceva. Am vrut să mă fac şi eu scriitor, până când, pe la jumătatea studiilor de la Harvard, mi-am dat seama că n-o să fiu niciodată un Dostoievski, aşa că mi-am întors mintea pătrunzătoare către tainele clocotitoare ale protoplasmei omeneşti.

— Deci, chiar plănuiai să scrii, am zis eu.

— La început, nu. Mamele evreilor sunt foarte ambițioase când e vorba de fiii lor şi toată copilăria mea s-a presupus că o să devin un mare violonist – un al doilea Heifetz sau Menuhin. Dar, sincer, îmi lipsea scânteia, geniul, deşi mi-a rămas din asta o mare pasiune pentru muzică. După aceea m-am hotărât să devin scriitor şi eram vreo câțiva din ăştia la Harvard, câțiva foarte dedicați nebuni după cărți, în anul al doilea, aşa că o vreme am fost cufundați adânc în viața literară. O drăguță creşă Bloomsbury[122] în Cambridge. Eu am scris nişte poezii şi o mulțime de nuvele execrabile, ca toți colegii mei. Fiecare dintre noi se gândea că o să ajungă să-l întreacă pe

---

121 Despre natura lucrurilor, lucrare în care poetul şi filosoful latin Lucrețius (99-55 î.Hr.) dezvoltă concepția atomistă a lui Epicur (inventând chiar şi sinonimul „epicurism“ pentru atomism“).

122 District rezidențial la nord de centrul Londrei, devenit faimos prin asocierea sa cu un influent grup de scriitori, artişti şi intelectuali, printre care Virginia Woolf, E. M. Forster şi John Maynard Keynes, de la începutul secolului al XX-lea.

Hemingway. Dar, până la urmă, eu am avut destul bun-simț să-mi dau seama că, decât să copiez un scriitor de ficțiune, mai bine încercam să devin emulul lui Pasteur. S-a dovedit că adevăratele mele talente erau în ştiință. Prin urmare, am schimbat direcția, specializându-mă, în loc de engleză, în biologie. Asta a fost o alegere norocoasă, sunt absolut sigur de asta. Pot să realizez acum că singurul avantaj pe care-l posedam era faptul că sunt evreu.

— Evreu? l-am întrerupt. Ce vrei să spui?

— Oh, numai că sunt foarte sigur că scriitura evreilor o să fie forța principală în literatura americană în următorii ani.

— Oh, chiar aşa? am făcut eu puțin defensiv. De unde ştii? De asta ai spus că am curaj să scriu despre Sud?

— N-am spus că scriitura evreiască o să fie *singura* forță, doar *principala* forță, răspunse el prietenește şi degajat, iar eu nu încerc să-ți sugerez nicidecum că n-ai putea să adaugi ceva semnificativ la tradiția ta. Doar că istoric şi etnic, evreii se vor impune pe plan cultural în acest val postbelic. Aşa e scris, atâta tot. Există un roman care deja dă tonul. Nu este o carte fundamentală, este o carte mică, dar de proporții admirabile, şi este lucrarea unui tânăr scriitor de-o inteligență absolut incontestabilă.

— Cum se cheamă? am întrebat şi cred că vocea mea avea un ton indispus când am adăugat: Şi cine-i strălucitul scriitor?

— Cartea se numeşte „Omul suspendat”, răspunse el, şi e scrisă de Saul Bellow.

— Ei, să fiu eu al naibii! am comentat cu accent de sudist şi am sorbit din cafea.

— Ai citit-o? mă întrebă el.

— Desigur, am mințit eu cu seninătate privindu-l în ochi.

— Şi cum ți s-a părut?

Mi-am înăbuşit un căscat prefăcut.

— Destul de subțire.

De fapt, eram foarte conştient de romanul acela, dar meschinăria care îl

afectează atât de frecvent pe scriitorul nepublicat mi-a îngăduit să nu-i arăt decât ranchiună pentru ceea ce suspectam că era aprecierea critică binemeritată a cărții.

— E o carte foarte *urbană*, am adăugat, foarte *specială*, ştii, e un pic prea tare mirosul străzilor prin ea.

Dar a trebuit să recunosc față de mine însumi că afirmațiile lui Nathan mă tulburaseră, în timp ce-l urmăream tolănit cu atâta dezinvoltură în fotoliul din fața mea. Dar dacă, am gândit eu, bastardul ăsta isteț are dreptate şi vechea şi nobila moştenire literară de care-mi legasem eu soarta într-adevăr secătuise, oprindu-se cu un scârțâit şi strivindu-mă pe mine, umilitor, sub decrepitele-i roți? Nathan păruse să fie atât de sigur şi de bun cunoscător şi despre alte chestiuni, aşa că se putea ca şi în cazul ăsta prorocirea lui să fie corectă. Şi, într-o subită şi sumbră viziune – cu atât mai înjositoare din pricina ostentativei sale competitivități –, m-am văzut pe mine alergând pentru un şters loc zece într-o întrecere literară, tuşind în praful ridicat de ropotul hoardei mai iuților de picioare Bellow-i, Schwartz-i, Levy-i şi Mandelbaum-i.

Nathan îmi zâmbea. Părea să fie un zâmbet cât se poate de prietenos, fără nimic sardonic în el, dar pentru o clipă am simțit cu intensitate în prezența sa ceea ce deja mai simțisem şi ceea ce aveam să mai simt şi altă dată – un moment fugar, în care ceea ce era atractiv şi fascinant în el părea perfect contrabalansat de altceva sinistru, subtil şi nedefinit. Apoi, ca şi când ceva fără formă şi umed se furişase în cameră, însă dispăruse imediat, m-am eliberat de strania senzație şi i-am zâmbit şi eu. Era îmbrăcat cu ceea ce cred că se numeşte costum Palm Beach, de culoarea căprioarei, elegant croit şi vizibil scump, ceea ce îl ajuta să pară nu doar un văr îndepărtat al acelei sălbatice ființe pe care o văzusem prima oară cu numai câteva zile în urmă, cu părul zbârlit, în pantaloni largi, urlând la Sofia, pe hol. Dintr-odată, scandalul acela, acuzațiile lui demente – *îți desfaci gaura aia a ta pentru un şarlatan de doctor cârpaci şi de doi bani*! – mi se păreau atât de ireale, ca replicile unui personaj principal împuțit dintr-un film de demult,

pe jumătate uitat. (Ce voise să spună prin cuvintele alea groteşti? Mă întrebam dacă o să aflu vreodată.) Cum zâmbetul ambiguu încă-i adăsta pe față, mi-am dat seama că omul acesta poza într-o personalitate enigmatică mult mai exasperantă şi mai complicată decât întâlnisem eu vreodată.

— Ei, bine, cel puțin nu mi-ai spus că romanul a murit, am zis, în cele din urmă, tocmai când o frază muzicală, celestă şi tandră, începuse să plutească foarte încet din camera de deasupra, forțându-ne să schimbăm subiectul.

— Asta-i Sofia, care a pus muzică, zise Nathan. Am încercat s-o conving să doarmă cât mai mult în diminețile când nu trebuie să se ducă la lucru. Dar zice că nu poate. De când cu războiul, zice că n-o să mai poată niciodată să doarmă până târziu.

— Ce cântă?

Era sâcâitor de familiar, ceva din Bach, pe care ar fi trebuit să-l pot numi singur, având în vedere că fusese prima mea carte de muzică din copilărie, pe care însă o uitasem inexplicabil.

— E din Cantata 147, care se numeşte *Iisus, bucuria sufletului*[123].

— Vă invidiez pentru fonograful ăla, am zis eu, şi pentru discurile alea. Dar sunt al naibii de scumpe. O simfonie de Beethoven m-ar costa mare parte din ceea ce obişnuiam să numesc leafa pe-o săptămână.

Atunci mi-a venit ideea că lucrul care cimentase şi mai mult înrudirea pe care o simțeam între Sofia, Nathan şi mine, în aceste câteva zile de la naşterea prieteniei noastre, fusese pasiunea comună pentru muzică. Numai Nathan era amator de jazz, dar în general mă refer la muzica aşa-zis clasică, în marea tradiție, nimic din ceea ce este popular şi foarte puțin din ceea ce s-a compus după Franz Schubert, Brahms constituind o excepție remarcabilă. Ca şi Sofia, ca şi Nathan, mă aflam la momentul acela al vieții – înaintea rockului sau reînvierii folkului – când muzica era mai mult decât mâncarea şi băutura, era un narcotic esențial şi ceva care semăna cu

---

[123] Herz und Mund und Tat und Leben (lb. germană).

suflarea divină. (Am omis să menționez cât de mult din timpul meu liber de la McGraw-Hill, sau timpul de după orele de program, fusese petrecut prin magazinele de discuri, furând ore de muzică în sufocantele cabine de audiție pe care le aveau pe vremea aceea.) Muzica era pentru mine, în acest moment al vieții mele, aproape la fel de importantă în ea însăşi ca şi raţiunea de a exista, încât, dacă aş fi fost prea mult privat de ea, de una sau alta dintre acele armonii pătrunzătoare, sau de vreuna dintre miraculos brodatele tapiserii baroce, aş fi comis fără ezitare fărădelegi periculoase.

— Colecțiile voastre de discuri îmi lasă gura apă, am zis eu hotărât;

— Ştii, băiete, eşti bine-venit să le asculți oricând.

Mi-am dat seama că în ultimele câteva zile el îmi spunea

„Băiete" uneori. Lucrul ăsta îmi plăcea, în secret, mai mult decât îşi putea el închipui. Cred că în crescânda mea afecțiune pentru Nathan, eu, copil unic, începusem să văd în el ceva din fratele mai mare pe care nu-l avusesem niciodată – mai mult, un frate ale cărui farmec şi căldură depăşeau cu mult ceea ce era imprevizibil şi bizar în el, încât eram gata să-i uit excentricitățile.

— Uite, continuă el, consideră hogeacul meu şi hogeacul Sofiei ca două locuri…

— Al tău ce? am întrebat eu.

— Hogeac.

— Ce-i asta?

— Hogeac. Ştii tu, o cameră.

Era prima oară când auzeam cuvântul folosit în argou. *Hogeac*. Chiar îmi plăcea cum sună.

— Oricum, consideră-te bine-venit sus acolo oricând ți se năzare să asculți discuri în timpul zilei, când Sofia şi cu mine suntem plecați la muncă. Morris Fink are o cheie de rezervă. I-am spus să te lase să intri oricând vrei.

— Oh, asta-i chiar prea mult, Nathan, am izbucnit eu, dar, Doamne – *ți mulțumesc*.

Eram mişcat de generozitatea aceasta – nu, aproape covârşit. Fragilele discuri din vremea aceea încă nu evoluaseră la articolele noastre ieftine de consum risipitor. Oamenii, pur şi simplu, nu erau atât de mână largă cu discurile lor în zilele acelea. Erau prețioase, şi niciodată în viața mea nu-mi fusese pusă la dispoziție atâta muzică; propunerea lui Nathan mă umplea de-o bucurie vecină cu voluptatea. Nici libertatea de a alege oricare dintre femeile acelea cu carne roz şi pârguite la care visasem vreodată nu mi-ar fi aţâţat într-atât de seducător poftele.

— Poți fi sigur c-o să mă port cu ele cu mare grijă, m-am grăbit eu să adaug.

— Am încredere în tine, zise el, deşi chiar va trebui să ai grijă. Şelacul ăla nenorocit e încă foarte uşor de spart.

Prezic că se va produce ceva inevitabil peste vreo doi ani: un disc încasabil.

— Asta ar fi grozav, am spus.

— Nu doar atât, nu doar încasabil, dar şi comprimat – făcut în aşa fel încât să poți asculta o simfonie întreagă, să zicem, sau o cantată completă de Bach pe o singură parte a unui singur disc. Sunt sigur c-or să vină şi astea, zise el, ridicându-se din fotoliu, adăugând în intervalul de câteva minute profeția sa despre discurile LP celei despre renaşterea literaturii evreilor. Mileniul muzical e la un pas distanță, Stingo.

— Doamne, nu ştiu cum să-ți mulțumesc, am zis eu sincer impresionat.

— Las-o baltă, băiete, răspunse el şi privirea i se ridică în direcția muzicii. Nu-mi mulțumi mie, ci Sofiei. Ea m-a învățat să prețuiesc muzica de parcă ea ar fi inventat-o, de parcă nu mi-ar fi păsat niciodată de ea mai înainte. La fel cum m-a învățat şi despre haine, despre atât de multe lucruri…

Se opri şi ochii îi deveniră luminoşi, depărtați.

— Despre *toate*. Viața! Doamne, nu e incredibilă?

Exista în vocea lui uşorul exces de reverență pe care îl folosim uneori

când vorbim despre supremele capodopere; totuşi, când i-am dat dreptate, murmurând un „Da, este”, Nathan n-ar fi putut bănui nici pe departe nefericita şi geloasa mea pasiune.

După cum am spus, Nathan mă încurajase să îi țin companie Sofiei, aşa că nu aveam nicio remuşcare – după ce pleca la serviciu – să ies în hol şi să strig către ea o invitație. Era joi – una dintre zilele ei libere de la cabinetul doctorului Blackstock, iar când vocea ei pluti în jos peste balustradă, am întrebat-o dacă vine cu mine să luăm prânzul în parc, după ora douăsprezece. Ea mi-a strigat un vesel „Okay, Stingo!”, după care mi-a fugit din minte. Sincer, gândurile mele erau la pântec, la sâni, la burtă şi la buric, şi la fund, mai precis la cele aparținând nimfei sălbatice pe care o întâlnisem pe plajă, cu o duminică în urmă, „bucățica fierbinte” pe care mi-o servise Nathan, spre marea mea bucurie.

În pofida poftelor mele trupeşti, m-am întors la masa mea de scris şi am încercat să mai mâzgălesc vreun ceas sau două aproape, dar nu chiar neatent la mişcările, la venirile şi plecările celorlalți ocupanți ai casei – Morris Fink bodogănind ceva răutăcios în barbă, în timp ce mătura porticul din față, Yetta Zimmermann clămpănind pe scări din apartamentul ei de la catul al treilea pentru a trece în revistă imobilul, balena Moishe Muskatblit plecând tropăind grăbit la *yeshiva*[124] lui, fluierând incredibil *Serenada măgarului*, cu note armonioase, de clopoțel. La puțin după aceea, când eu făceam o pauză de lucru şi stăteam în fața ferestrei care dădea spre parc, am văzut una dintre cele două infirmiere, Astrid Weinstein, întorcându-se obosită din schimbul de noapte de la Spitalul King’s County. Nici nu închisese bine uşa în urma ei, în camera de vizavi de a mea, că şi cealaltă infirmieră, Lillian Grossman, ieşi în graba mare din casă, pe drumul spre serviciul ei, la acelaşi spital. Era greu de spus care dintre ele era mai neatrăgătoare – masiva şi ciolănoasa Astrid, cu înfățişarea ei rozalie şi

---

[124] Şcoală evreiască tradițională, dedicată mai ales studierii textelor sacre, literaturii rabinice şi a Talmudului.

expresia plângăcioasă pe o față ca o dală de piatră, sau Lillian Grossman, uscată ca o vrabie înfometată şi cu o expresie rea, înnegurată, care cu siguranță aducea prea puțină mângâiere suferinzilor din grija ei. Urâțenia lor îți sfâşia inima. Nu mai era ghinionul meu, am reflectat eu, să fiu sub un acoperiş atât de frustrant, atât de lipsit de promisiuni erotice. La urma urmelor, eu o aveam pe *Leslie*! Am început să năduşesc şi am simțit că răsuflarea mi se tulbură, iar ceva în pieptul meu într-adevăr se dilată dureros, ca un balon care se umfla rapid.

Astfel am ajuns la problema satisfacerii sexuale, care este un alt punct pe care l-am anunțat ceva mai devreme şi pe care îl consideram a fi o parte bogată a realizării noii mele vieți în Brooklyn. În sine, această saga, sau episod, sau fantezie, nu avea legătură directă cu Sofia şi Nathan, aşa că am tot ezitat s-o consemnez, socotind-o probabil o componentă externă pe care ar fi mai potrivit s-o păstrez pentru altă narațiune şi alt timp. Dar e atât de strâns prinsă în urzeala şi starea sufletească a verii aceleia, încât să privez această povestire de realitatea ei ar fi precum gestul de a deposeda un corp omenesc de vreun membru – nu unul esențial, dar la fel de important, să zicem, ca unul dintre cele mai utile degete. De altfel, chiar acum, în timp ce enumăr aceste reticențe, simt un imbold, un sens care-mi scapă în această experiență şi erotismul ei disperat, în a căror relatare s-ar putea să existe lucruri semnificative de spus despre acea epocă de frustrare sexuală.

În orice caz, cum stăteam acolo, în dimineața aceea, tumescent printre fazele efortului meu creator întrerupt, am simțit că mi se acordase o răsplată neprețuită pentru vigoarea şi sârguința cu care îmbrățişasem Arta. Ca orice scriitor care face două parale, eram pe cale să primesc o gratificație, acest necesar întăritor în munca grea – la fel ca mâncarea şi băutura –, care să-mi reînvie mintea istovită şi să-mi îndulcească toată viața. Bineînțeles, prin asta mă refer la faptul că pentru prima oară, după atât de multe luni în New York, în sfârşit, sigur şi categoric, aveam să fac şi eu sex. De data asta, nu mai era nicio îndoială. În câteva *ore*, la fel de sigur cum soarele apune seara, pistilul meu avea să se înfigă ferm în crinul alb evreiesc, remarcabil de

frumos, sexual emancipat, de douăzeci şi doi de anişori, pe nume Leslie Lapidus (rimați, vă rog, cu „ține-o dreaptă-n sus”).

La Coney Island, în duminica aceea, Leslie Lapidus îmi garantase virtual – aşa cum eu aveam să demonstrez curând – posesia gloriosului ei corp şi stabiliserăm o întâlnire joia următoare, seara. În intervalul acesta – aşteptând a doua întâlnire cu o excitare de-a dreptul scandaloasă, m-am simțit puțin bolnav şi am început să fac şi febră, când şi când, nu foarte ridicată, dar reală – mă îmbătasem mai ales cu o singură propoziție: de data asta voi reuşi sigur. Mă asigurasem de succes. Era ca şi făcut! De data asta nu avea să mai fie niciun impediment; bucuria nebună de a păcătui cu o fată evreică, dotată cu o piele fierbinte, pântec dornic, ochi adânci şi picioare magnifice, bronzate în nuanțe de ocru-caisă, care promiteau să stoarcă viața din mine, nu era o fantezie stupidă: era un *fait accompli*, practic deja consumat, în afară de groaznica aşteptare de până joi. În scurta, dar agitata mea viață sexuală nu experimentasem niciodată ceva asemănător siguranței cuceririi (rară pentru orice tânăr, la vremea aceea) şi senzația era excepțională. S-ar putea vorbi despre flirt, despre emoția vânătorii, despre deliciile şi provocările seducției greu câştigate; fiecare îşi are răsplata specifică. Sunt multe de spus totuşi despre delectarea anticipării fără grabă care însoțeşte faptul că ştii că totul e gata şi în aşteptare şi, ca să spunem aşa, deja în mâna ta. Astfel, în timpul acelor ore în care nu eram scufundat în romanul meu, mă gândeam la Leslie şi la întâlnirea care era din ce în ce mai aproape, mă închipuiam pe mine sugând sfârcurile acelor sâni evreieşti „grei ca pepenii”, atât de dragi lui Thomas Wolfe, şi mă învăpăiam, în febra mea, luminând ca un felinar scobit într-un bostan.

Încă un amănunt: aproape că nu mai eram eu însumi, nutrind senzația *dreptății* acestei perspective. Orice artist devotat, oricât de fără bani, mi se părea mie, merita cel puțin asta. Mai mult, se părea, după toate aparențele, că, dacă-mi jucam bine cărțile, rămâneam stăpânitul şi nobilul cavaler exotic pe care Leslie îl găsise atât de înnebunitor de afrodiziac la prima noastră întâlnire, dacă nu comiteam nicio prostie grosolană, atunci acest

dar de la Dumnezeu sau de la Iehova avea să devină parte dintr-un aranjament regulat, funcționând chiar zilnic. Aş fi avut hârjoneli în fân grozave dimineața şi după-amiaza, iar toate acestea n-ar fi putut decât să-mi îmbunătățească rezultatele producției mele literare, în pofida doctrinei sumbre predominante, privitoare la „sublimarea" sexuală. De acord, deci mă cam îndoiam că relația avea să implice prea mult din iubirea care dă aripi, căci atracția mea față de Leslie era în mare măsură de natură primitivă, lipsindu-i dimensiunea poetică şi idealistă a tăinuitei mele pasiuni pentru Sofia. Leslie mi-ar fi îngăduit, pentru prima oară în viața mea, să gust în linişte, într-un mod explorator, acele varietăți ale experienței trupeşti care până acum nu existaseră decât în capul meu ca într-o vastă şi orgiastică enciclopedie a desfrâului, neîncetat răsfoită. Prin Leslie, aveam să-mi ostoiesc o foame de bază, de prea multă vreme păcălită fără milă. În timp ce aşteptam întâlnirea hotărâtoare de joi, amintirea imaginii ei ajunsese să reprezinte pentru mine posibilitatea obsedantă a comuniunii sexuale care ar fi anulat modul de farsă teatrală în care eu îmi transportasem penisul prost controlat, nesatisfăcut şi tumefiat prin peisajul lunar înghețat sexual de la începutul deceniului 1940.

Cred că o scurtă reflecție asupra acestui deceniu ar prinde bine aici, servind ca temelie pentru a ajuta să explic efectul inițial devastator al lui Leslie asupra mea. S-au scris multe amintiri colerice de către supraviețuitorii sexului anilor *cincizeci* şi, în mare parte, lamentațiile lor sunt îndreptățite. Dar anii patruzeci au fost cu mult mai răi, o perioadă cu totul sinistră pentru Eros, întinzând o punte instabilă, la vremea aceea, între puritanismul strămoşilor noştri şi zorii pornografiei publice. Sexul în sine ieşea din cămăruța privată, dar neştiința în a-l trata ducea la o nefericire universală. Faptul că simbolul epocii a devenit Mica Domnişoară Ață Penis – acel exemplar obraznic care provoca la masturbare o întreagă generație de tineri de aceeaşi vârstă, excitați şi agitați, îngăduind libertăți umede, dar trântind neabătut chepengul de oțel peste tainița marelui premiu, suspinând în triumf în timp ce se furişează înapoi în dormitorul ei

(O, membrană intactă! O, dârele argintii de melc pe chiloții de mătase!) –, nu e vina nimănui anume, ci doar a istoriei, dar totuşi este o serioasă deficiență a acelor ani. Privind retrospectiv, schisma apare complet îngrozitoare şi ireconciliabil completă. Pentru prima oară în lumea consemnată, societatea permitea, ba chiar încuraja, proximitatea neîngrădită a trupurilor, dar încă mai interzicea satisfacerea poftelor trupeşti. Pentru prima oară, automobilele aveau o banchetă mare, tapițată, în partea din spate. Aceasta a creat o tensiune şi o frustrare fără precedent în relațiile dintre sexe. Era o perioadă crudă pentru purtătorul de sabie aspirant, mai ales când era tânăr şi sărac.

S-ar fi putut, şi bineînțeles că se făcea, să se recurgă la o „profesionistă" şi cei mai mulți dintre tinerii din generația mea avuseseră una – de regulă, numai o dată. Ceea ce era atât de minunat la Leslie, printre alte lucruri, era promisiunea ei explicită, asigurarea imediată că prin ea avea să mi se ofere salvarea de unica şi jalnica mototolire pe care o experimentasem şi care prin definiție întâmplătoare ar putea fi numită contact sexual, dar despre care ştiam, în adâncul inimii, că nu fusese deloc aşa. Fusese doar o înjositoare copulație. Iar partea oribilă a chestiunii este că, deşi în sens clinic s-ar putea spune că *s-a obținut o* penetrație totală, mi-a fost cu desăvârşire oprit extazul final pe care îl exersasem atât de des, manual, încă de la paisprezece ani. Pe scurt, mă consideram literalmente un anormal: un adevărat *demi-vièrge*[125]. Nu era vorba de nicio patologie aici, nimic care să aibă vreo legătură cu refularea psihică care m-ar fi putut face să caut îngrijiri medicale. Nu, blocajul orgasmic era o simplă chestiune de a fi fost înşelat atât de spaimă, cât şi de sufocanta calitate a *Zeitgeist*[126]-ului, care făcea sexul în America la jumătatea secolului o ditamai şi coşmarescă Mare a Sargaselor de vinovăție şi temeri. Eram un licean de şaptesprezece ani când am debutat. Comedia, jucată cu o curvă bătrână şi obosită de pe plantațiile de tutun, într-o cameră de doi dolari noaptea dintr-un hotel ieftin

---

[125] Fapt împlinit (lb. franceză, în original).
[126] Semivirgin (lb. franceză, în original), termen desemnând în general femeile cu

din Charlotte, Carolina de Nord, s-a soldat cu un fiasco nu doar din cauza întărâtărilor ei posace, în timp ce eu pompam de zor călare pe şalele ei îmbătrânite, că mă mişcăm „mai încet ca o broască-țestoasă cu genunchii rupți”, nu numai pentru că eram desensibilizat de oceanele de bere pe care le băusem ca să-mi potolească anxietatea inițială, dar, în plus, mărturisesc, şi din cauză că în timpul preliminariilor mele abțiguite, o combinație de tactici de întârziere şi de teamă de boli venerice m-a făcut să-mi pun două prezervative – un detaliu pe care l-am descoperit, spre marea mea derută, când ea m-a basculat, în cele din urmă, de pe ea.

În afară de acel dezastru, în după-amiaza în care o întâlnisem pe Leslie Lapidus, experiența mea de până atunci fusese tipic sărmană şi nerodnică. Ceea ce vrea să însemne, tipic pentru anii patruzeci. Avusesem parte de un oarecare număr de giugiuleli, cum se spunea pe atunci, prin balcoanele mai multor cinematografe; alteori, rătăcit în tunelul întunecat, tainic şi stufos al drumeagului amorezilor locali, obținusem, cu un puls accelerat nebuneşte şi degete furtive, preț de câteva secunde, ceea ce era cunoscut drept „țâță goală”; şi, o dată, adulmecând triumful, dar aproape leşinând de epuizare, am izbutit să mă lupt până am scos un sutien Maidenform, însă numai pentru a descoperi o pereche de sâni falşi şi un piept băiețesc, plat ca o paletă de ping-pong. Amintirea sexuală care mă făcea fleaşcă în acel anotimp din Brooklyn, ori de câte ori ridicam, nenorocit, stăvilarele, era aceea a unui întuneric neliniştitor, a năduşelii, a murmurelor de reproş, a benzilor şi bretelelor de elastic dur, a micilor încheietoare metalice şi a capselor care zgâriau pielea, a interdicțiilor şoptite, a erecțiilor la rece, a fermoarelor blocate şi a miasmei calde a secrețiilor din glandele inflamate şi obstrucționate.

Puritatea mea era o constantă Golgotă lăuntrică. În calitate de copil unic la părinți, spre deosebire de cei care, în mod firesc, îşi văzuseră surorile goale, eu încă nu văzusem o femeie complet dezbrăcată – asta inclusiv

---

comportament promiscuu, dar care-şi păstrează virginitatea.

bătrâna prostituată din Charlotte, care purtase un combinezon pătat şi urât mirositor pe tot timpul desfăşurării acțiunii. Uitasem fanteziile pe care le plăsmuisem în legătură cu prima mea țiitoare. Nu idealizasem „feminitatea” după moda prostească a vremii şi, prin urmare, sunt sigur că nu prevăzusem c-o să mă culc cu vreo castă fecioară Floare-de-măceş[127] numai după o scurtă excursie pe la altar. Cândva în viitorul de aur, probabil că am cugetat eu, am să întâlnesc o fată veselă şi drăgălaşă, care, pur şi simplu, mă va primi în ea cu frenetice urale, neîngrădite de embargoul plasat asupra cărnii ei de către micile protestante urâcioase, care mă torturaseră pe banchetele din spate ale vreo douăzeci de maşini. Însă mai exista o chestiune despre care n-aveam nicio idee. Încă nu mă gândisem că fata visurilor mele va fi lipsită de orice inhibiție în ceea ce priveşte *limbajul*; partenerele mele din trecut ar fi fost incapabile să rostească un cuvânt ca „sân” fără să roşească. Într-adevăr, fusesem obişnuit să tresar neplăcut surprins când o femeie spunea „la dracu’!” şi vă închipuiți, astfel, emoțiile mele când Leslie Lapidus, la nici două ore după ce făcuserăm cunoştință, şi-a întins splendidele-i picioare pe nisip ca o leoaică tânără şi, studiindu-mi fața cu ochii ei migdalați, cu toată desfrânarea neascunsă a târfei păgâne a Babilonului, la care nici nu visasem vreodată, mi-a sugerat în termeni incredibil de scabroşi aventura care mă aştepta. Ar fi imposibil să-mi exagerez şocul, în care spaima încremenită, neputința de a-mi crede urechilor şi o plăcere furnicătoare se amestecaseră torențial. Numai faptul că eram prea tânăr pentru o ocluzie coronariană mi-a salvat inima, care a încetat să mai bată secunde critice.

Dar nu stupefianta candoare a lui Leslie mi-a turnat foc în vene. Atmosfera care plutea asupra micului triunghi de nisip rezervat pe care prietenul lui Nathan, salvamarul Morty Haber, îl îngrădea în după-amiezile de duminică, prefăcându-l într-un mic sanctuar privat, se umpluse cu cea

---

127 Zeitgeist Ob. germană), spiritul timpului, caracteristica unei perioade sau a unei generații.

mai porcoasă conversație pe care mi-a fost dat s-o aud vreodată în ceea ce ar putea fi numită companie mixtă. Altceva mă aprinsese, ceva mai serios şi mai complex. Era privirea ei fierbinte, care conținea atât provocare directă, cât şi aşteptare, o privire ca o invitație nudă, ca un lasou aruncat lasciv în jurul gâtului meu. Ea însemna direct acțiune, iar când mi-am revenit în fire, i-am răspuns, cu rostirea aceea laconică, detaşată, a gentlemanilor din Virginia, cu care îmi dădeam seama (sau eram destul de încrezut să-mi închipui asta) o captivasem de la bun început:

— Păi, scumpo, de vreme ce pui problema aşa, presupun că aş putea să-ți dau o îmbrățişare caldă sub cearşafuri.

Ea nu putea şti cum îmi bătea mie inima după această periculoasă deconectare din dialog. Atât dialectul, cât şi dicția mea conțineau o viclenie cu aparență de adevăr, dar reuşiseră s-o amuze din cale-afară pe Leslie şi, evident, s-o cucerească. Vorbirea mea studiată şi exagerată au menținut-o, alternativ, ba chicotind amuzată, ba fascinată, în timp ce stăteam leneşi pe nisip. Proaspăt ieşită de pe băncile colegiului, fiica unui fabricant de obiecte de plastic turnat, constrânsă de vicisitudinile vieții şi de recentul război să călătorească nu mai departe de Brooklyn decât lacul Winnepesaukee, New Hampshire (unde, mi-a spus ea râzând, se dusese zece veri la rând la tabăra Nehoc – un patronim foarte răspândit, citit de la coadă la cap), ea spusese că eram prima persoană din Sud cu care schimbase vreodată un cuvânt.

Începutul acelei după-amiezi de duminică rămâne unul dintre cele mai plăcute momente tulburi dintr-o viață întreagă de momente tulburi. Coney Island. Douăzeci şi şase de grade şi aerul sclipind auriu, efervescent. Mireasmă de floricele de porumb, mere în caramel şi varză murată – şi Sofia, trăgându-mă de mânecă, apoi repetând gestul cu Nathan, stăruind să mergem să ne dăm în toate maşinăriile din parcul de distracții, ceea ce am şi făcut. Steeplechase Park! Ne-am riscat gâturile nu o dată, ci de două ori în Trenulețul Groazei, am amețit de n-am mai ştiut de noi într-o drăcie numită Aruncătorul, al cărui braț de fier ne-a aruncat pe toți trei în spațiu, într-o gondolă, unde ne-am învârtit pe orbite neregulate, strigând ca din gură de

şarpe. Cursele îi stârneau Sofiei o stare care o depăşea cu mult pe cea a simplei bucurii. Niciodată n-am mai văzut astfel de maşinării care să scoată de la cineva, chiar şi de la un copil, asemenea veselie, asemenea teroare deplină, asemenea beatitudine viscerală, necomplicată. Striga în culmea încântării, cu ţipete înalte, minunate, revărsându-se dintr-o primitivă sursă de extaz cu adevărat dincolo de senzaţiile normale ale unui pericol plăcut. Se ţinea strâns de Nathan, îşi îngropa capul în cotul lui, râdea şi ţipa, până au început să-i şiroiască lacrimile pe obraji. Cât despre mine, m-am ţinut bine până la un punct, însă am dat înapoi la săritura cu paraşuta din turn, de la şaizeci de metri înălţime, relicvă de la Expoziţia Mondială din 1939, care o fi fost perfect sigur, dar pe mine mă lua cu ameţeală şi cu greaţă numai când mă uitam la el.

— Stingo, laşul! a strigat Sofia şi m-a tras de braţ, dar nici rugăminţile ei nu m-au urnit.

Lingând o îngheţată pe băţ, i-am urmărit pe Sofia şi pe Nathan în hainele lor de modă veche făcându-se din ce în ce mai mici, în timp ce erau ridicaţi de cabluri de ghidare sub paraşutele umflate de vânt; s-au oprit în vârf, ţinuţi în loc pentru un moment înfricoşător ca în acel tic-tac al ceasului de dinainte ca osânditul să cadă prin trapa spânzurătorii, apoi s-au repezit spre pământ, făcând aerul să vâjâie. Ţipătul Sofiei, purtat peste gloata forfotitoare de pe plaja de dedesubt, putea fi auzit şi de pe corăbiile din larg. Saltul a fost pentru ea beţia finală şi a vorbit despre asta până când a rămas fără suflu, tachinându-mă pentru lipsa de nerv: – „Stingo, habar n-ai ce-i *distractivi* – în timp ce mergeam de-a lungul promenadei podite de-a lungul plajei, împingându-ne şi înghiontindu-ne prin mulţimea exponatelor de curiozităţi omeneşti, slăbănogi, corpolenţi, atrăgători, cu cărnuri pestriţe şi unduitoare.

În afară de Leslie Lapidus şi Morty Haber, ceilalţi vreo şase tineri întinşi pe plajă în jurul turnului de salvamar al lui Morty erau la fel de necunoscuţi pentru Nathan şi Sofia cât erau şi pentru mine. Morty – agresiv-prietenos, zdrahon, păros, imaginea perfectă a salvamarului – ne-a făcut cunoştinţă cu

cei trei tineri bronzați în şorturi de baie Lastex, pe nume în Shelley şi Bert, şi cu cele trei fete delicioase, plinuțe, cu pielea de culoarea mierii, care mi s-au recomandat ca fiind Sandra, Shirley şi – apoi, *ah*!

— Leslie. Morty era mai mult decât îndatoritor, dar la ceilalți remarcam ceva nedefinit, neparticipativ, ba chiar ostil (fiind sudist, eram obişnuit să strâng de multe ori mâna, spontan, cu toată lumea, în timp ce ei, în mod clar, nu erau şi îmi acceptau palma de parcă le-aş fi întins un peşte). În timp ce studiam grupul, fără voia mea am simțit, în acelaşi timp, o uşoară, dar certă stingherealã din cauza constituției mele osoase şi a palorii ereditare a pielii. Alb ca un dijmaş, cu coatele trandafirii şi genunchii roşi, m-am simțit şters şi deshidratat printre acele trupuri atât de bogate şi de neted ciocolatii, atât de mediteraneene, lucind ca delfinii sub uleiul de plajă Coppertone. Cât de tare le invidiam pigmentația care le îngăduia să aibă culoarea aceea plăcută pe tors ca de lemn de nuc lăcuit.

Mai multe perechi de ochelari cu ramă de corn, fluxul general al conversației şi cărțile risipite în jur (printre care *Funcția orgasmului*) m-au făcut să deduc că mă aflam printre indivizi cu studii superioare, şi am avut dreptate. Erau cu toții fie proaspăt absolvenți, fie într-alt fel legați de Colegiul Brooklyn. Leslie totuşi frecventa Colegiul Sarah Lawrence. Ea făcea, de asemenea, excepție şi de la răceala generală pe care o simțeam față de mine. Somptuoasă într-un îndrăzneț (pe vremea aceea) costum de baie din două piese de nailon alb, care lăsa să se vadă, cel puțin cât eram în stare să zăresc la o aruncătură iute de ochi, primul buric de femeie matură pe care îl văzusem vreodată la cineva viu, era singura din grup care primi prezentarea făcută de Morty Haber cu altceva mai călduros decât o privire de neîncredere dezorientată. Rânjise, mă măsurase din cap până-n picioare cu o privire splendid de directă şi apoi, cu o bătaie de palmă peste a mea, mă pofti să mă aşez lângă ea. Transpira încinsă sub soarele fierbinte şi emitea un miros moscat femeiesc care m-a țintuit imediat, captivat ca un bondar. De parcă-mi înghițisem limba, m-am uitat la ea cu simțurile flămânde. Cu adevărat, era iubirea mea din copilărie, Miriam Bookbinder, apărută acum, în pârg, cu

hormonii adulți în perfectă orchestrație. Sânii îi erau făcuți pentru un ospăț. Adâncitura dintre ei, şanțul mitic pe care nu-l văzusem niciodată atât de aproape, se perlase cu o rouă fină. Voiam să-mi îngrop nasul în acel piept evreiesc umed şi să scot sunete gâtuite, de descoperire şi de bucurie.

Apoi, când Leslie şi cu mine am început să vorbim neprotocolar (despre literatură, îmi amintesc asta, pornind de la remarca ajutătoare a lui Nathan că eram scriitor), am conştientizat că principiul atracției contrariilor era foarte valabil. Evreică şi *goy* în gravitație magnetică. Nu încăpea îndoială – căldura pentru mine care a radiat dinspre ea aproape imediat, o vibrație, una dintre acele rapide şi palpabile senzații de coeziune pe care le trăieşti o dată în viață. Dar aveam, de asemenea, şi lucruri simple în comun. Ca şi mine, Leslie îşi luase licența în engleză; scrisese o teză despre Hart Crane[128] şi era bună cunoscătoare a poeziei. Atitudinea ei însă era înviorător de neacademică şi relaxată. Asta ne-a îngăduit să avem un schimb de păreri pe un ton degajat, plăcut, deşi atenția mi-era atrasă mereu şi mereu către acei uluitori sâni, apoi către buric, un potir perfect din care, într-o fantezie de-o microsecundă, am lipăit nişte Kool-Aid de lămâie sau alt nectar asemenea, cu limba. În timp ce discutam despre un alt laureat ăl Brooklynului, Walt Whitman, am descoperit că-mi vine uşor să nu acord toată atenția celor ce-mi spunea Leslie. La colegiu şi în alte părți, jucasem această solemnă şi mică şaradă culturală de prea multe ori ca să nu ştiu că era un preludiu, o pipăire preliminară a sensibilităților reciproce în care substanța celor spuse de unul dintre noi era mai puțin importantă decât aproximativa autoritate cu care erau rostite cuvintele, în realitate, un dans ritualic de împerechere îngăduia minții să hoinărească, nu numai ca în cazul de față asupra bogatei carnații a lui Leslie, dar şi ca organ de simț al celor care rămâneau nerostite în fundal. Pentru că de-abia înțelegeam cuvintele, nu mi-a venit crede urechilor şi inițial am bănuit că aud din altă parte vreun nou joc verbal,

---

128 Hart Crane (1899-1932), poet american, autor al poemului *The Bridge* (Podul), în care dă expresie celor mai însemnate mituri americane.

până când mi-am dat seama că nu era niciun fel de glumă, exista o sumbră seriozitate în umbra acelor frânturi conversaționale, aproape fiecare dintre ele începând cu „Psihanalistul meu spunea…”.

Poticnită, trunchiată, discuția m-a năucit şi în acelaşi timp m-a menținut vrăjit; în plus, franchețea ei în privința sexului era cu desăvârşire nouă pentru mine, încât am simțit că mi se întâmplă un fenomen pe care nu-l mai trăisem de când aveam vreo opt ani: îmi ardeau urechile. Conversația, pe ansamblu, a reprezentat o nouă experiență care m-a impresionat cu atâta forță încât mai târziu, în aceeaşi noapte, întors în camera mea, am scris-o, cuvânt cu cuvânt, din memorie – notițe care, acum îngălbenite şi palide, le-am redescoperit din trecut, deopotrivă cu alte asemenea suvenire, precum scrisorile de la tata. Deşi mi-am făgăduit să nu bombardez cititorul cu prea multe din voluminoasele însemnări pe care le-am făcut în vara aceea (e un instrument obositor, care întrerupe şirul, simptomatic pentru o imaginație amorțită), am făcut o excepție în situația aceasta particulară, transcriindumi memorandumul exact aşa cum l-am scris, ca pe o dovadă inatacabilă a modului în care vorbeau unii oameni în 1947, anul de naştere al psihoanalizei în America postbelică.

Fata pe nume Sandra: „Psihanalistul meu spune că problema mea de transfer a trecut de la stadiul ostil la cel afectiv. El zice că, de obicei, asta înseamnă că analiza ar putea merge de acum încolo cu mai puține bariere şi reprimări”.

Lungă tăcere. Lumina orbitoare a soarelui, pescăruşi pe fundalul unui cer azuriu. Un firişor de fum la orizont. O zi minunată, având neapărat nevoie de un imn închinat ei însăşi, ca Oda bucuriei a lui Schiller. Pentru numele lui Dumnezeu, ce-i doare pe copiii ăştia? N-am mai văzut o asemenea posomorâre, o asemenea disperare, o asemenea solemnitate scorțoasă dezamăgită. În cele din urmă, cineva rupe lunga tăcere.

Băiatul pe nume în: „Nu deveni prea afectuoasă, Sandra. S-ar putea să te trezeşti cu scula doctorului Bronfman în tine”.

Nimeni nu râde.

Sandra: „Asta nu-i amuzant, Irving. De fapt, ceea ce ai spus e de-a dreptul neruşinat. O problemă de transfer nu e o chestiune de râs".

Încă o tăcere lungă. Sunt siderat. În viața mea n-am auzit aceste patru cuvinte rostite într-un grup mixt. De asemenea, n-am auzit niciodată despre transfer. Simt cum scrotul meu prezbiterian se face mic. Personajele astea sunt cu adevărat fără complexe. Dar dacă-i aşa, de ce sunt atât de posace1?

„Psihanalista mea spune că orice problemă de transfer este serioasă, indiferent dacă e afectivă sau ostilă. Ea spune că e-o dovadă că nu ți-ai depăşit dependența oedipiană". Asta a venit de la fata pe nume Shirley, nu atât de fermecătoare ca Leslie, dar cu țâțe trăsnet. Aşa cum arăta T. Wolfe, fetele evreice au pieptul extrem de bine dezvoltat. Cu excepția lui Leslie totuşi, toți dau impresia că sunt la o înmormântare. O observ pe Sofia ceva mai deoparte, pe nisip, ascultând discuția. Toată fericirea simplă pe care a avut-o în parcul de distracții i-a dispărut de pe chip. Are şi ea o expresie mohorâtă pe fața ei frumoasă şi nu spune nimic. E atât de frumoasă, chiar şi când e prost dispusă. Din când în când, ea priveşte spre Nathan – pare să-l caute, să se asigure că mai e aici –, apoi se încruntă când ceilalți vorbesc.

Trăncăneală la întâmplare:

„Psihanalistul meu spune că motivul pentru care mi se pare greu să juisez este că sunt fixată pregenital". (Sandra)

„Nouă luni de analiză şi descopăr că nu pe mama vreau s-o fut, ci pe mătuşa Sadie". (Bert) (Râs domol)

„Înainte să încep şedințele de psihanaliză, eram complet frigidă, vă puteți închipui? Acum, nu mă gândesc decât la futai. Wilhelm Reich m-a transformat într-o nimfomană, vreau să spun mi-a grefat sexul pe creier".

Aceste ultime cuvinte, rostite de Leslie în timp ce se întorcea pe burtă, au avut un efect asupra libidoului meu care avea să facă pentru totdeauna insipid cuvântul afrodiziac. Eram dincolo de simpla dorință, purtat departe într-o poftă trupească mai curând vecină cu leşinul. Oare să nu fi ştiut ce-

mi făcea cu acest limbaj de concubină, cu aceste spurcate, neprețuite cuvinte care luau cu asalt ca nişte lănci ascuțite bastionul decenței mele creştine, cu dureroasele lui reprimări şi restricții? Eram atât de copleşit de surescitare încât întregul peisaj însorit – înotătorii, valurile cu creste albe, chiar şi un bâzâitor aeroplan care târa după el un banner cu FIORI ÎN FIECARE SEARĂ LA HIPODROMUL APEDUCT – a fost deodată scăldat într-o lumină pornografică, de parcă ar fi fost privit printr-un filtru de un albastru-livid. M-am holbat lung la Leslie, în noua ei poziție – picioarele lungi şi bronzate îmbinându-se frumos cu pernițele tari ale fundului, o rotunjime amplă, simetrică şi care, la rândul ei, curgea lin în jos, apoi în sus, în spinarea arămie, uşor pistruiată, lucioasă ca de focă. De bună seamă îmi anticipase pofta de a-i mângâia spatele (dacă nu chiar palma năduşită cu care deja îi masam în minte dosul ei admirabil), pentru că îşi întoarse curând capul spre mine şi-mi spuse:

— Hei, unge-mă şi pe mine, vrei? M-am ultraîncins.

Din acest moment al intimității alunecoase – când i-am întins loțiunea pe umeri şi în josul şirei spinării până la începutul şanțului dintre fese, un locşor cu o idee mai deschis la culoare, apoi cu degete fremătătoare în aer pe deasupra noadei şi mai departe, spre misterioasa regiune dintre coapse, strălucind de transpirație –, după-amiaza aceea rămâne în amintire ca o bufonerie străvezie, dar încărcată de plăcere.

Aveam cutii de bere de la un bar de pe promenada podită şi, bineînțeles, asta a ajutat la a-mi prelungi euforia; chiar şi când Sofia şi Nathan mi-au spus la revedere – Sofia arătând albă la față şi nefericită şi scuzându-se că îi e puțin rău – şi au plecat brusc, eu am continuat să plutesc în înalturi, pe un nor de exaltare. (îmi amintesc totuşi că plecarea lor a stârnit, pentru un moment, o tăcere jenantă în grupul rămas pe nisip, o tăcere întreruptă de o remarcă a cuiva: „Ați văzut numărul ăla de pe brațul ei, tatuajul acela?") După o altă jumătate de oră, mă săturasem până peste cap de discuția psihanalitică, iar acoolul şi mintea mea preocupată de lucruri simple mi-au dat curaj s-o întreb pe Leslie dacă n-ar vrea să se

plimbe cu mine până într-un loc în care să putem sta de vorbă şi să fim singuri. Ea încuviinţă, de vreme ce şi ea se afumase nițel, şi am sfârşit într-o cafenea la marginea plajei, unde Leslie a băut un 7-Up, iar eu am dat o mână de ajutor la umflarea valului ardorii mele turbate, turnând în mine cutie după cutie de Budweiser. Dar am să las încă vreo câteva dintre notițele mele febrile să continue opereta din după-amiaza aceea:

Leslie şi cu mine suntem în barul unui restaurant numit Victor's, iar eu m-am cam îmbătat. Nu m-am mai simțit niciodată într-atât de galvanizat sexual. Driada aceasta evreică are mai multă senzualitate în vârful unuia dintre expresivele ei degete mari decât toate virginele ținute sub cheie pe care le-am cunoscut vreodată în Virginia şi Carolina de Nord laolaltă. De asemenea, este din cale-afară de inteligentă, ceea ce întăreşte observația făcută undeva de Henry Miller[129] *că sexul este numai în cap; de exemplu, cu fetele proaste, sexul e prost. Conversația noastră are fluxuri şi refluxuri, în valuri maiestuoase ca marea – Hart Crane, sex, Thomas Hardy, sex, Flaubert, sex, Schopenhauer şi Nietzsche, sex, Huckleberry Finn, sex. Am îndreptat asupra ei flacăra pură a intelectului meu. În mod evident, dacă nu ne-am fi aflat într-un loc public, aş fi avut-o chiar în clipa asta. Peste masă, o țin de mână, care e umedă, parcă de esența pură a dorinței. Vorbeşte cam repede, în ceea ce am învățat să detectez a fi accentul înaltei societăți din Brooklyn, mai asemănător cu acela folosit în Manhattan. Are expresii faciale încântătoare, simpatic întrerupte de multe rânjete. Adorabil! Dar ceea ce chiar mă dă gata e faptul că în intervalul leneş al unei ore am auzit-o spunând la diverse momente cuvinte pe care nu le-am auzit în viața mea rostite de-o femeie. Nici nu mi se mai pare că sună într-adevăr porcos odată ce m-am obişnuit cu ele. Printre acestea sunt „sculă", „să fuți" şi „s-o sugi". De asemenea, a spus, în aceeaşi perioadă de timp, expresii ca „s-o ia la cioc", „să facă laba" (ceva ce avea legătură cu*

---

[129] Henry Miller (1891-1980), scriitor american, devenit celebru pentru că s-a rupt de genurile literare existente, creând un gen mixt în care se împletesc povestirea, elementele

Thoreaii[130]), „să-i facă un oral", „să-i dea limbi", „să-nghită sperma" (Melville) (Melville?). Ea vorbeşte cel mai mult, deşi îmi susțin şi eu partea de dialog şi sunt în stare, cu un soi de nepăsare studiată, să emit într-un rând „zvâcnetul cocoşelului meu", conştient chiar în clipa în care o spun, incredibil de excitat, că e prima aşa-zisă obscenitate fără perdea pe care am rostit-o vreodată în prezența unei femei. Când plecăm de la Victor's, sunt făcut bine şi destul de temerar cât să-mi petrec brațul pe după mijlocul ei gol. Făcând astă, chiar îi mângâi cumva, uşor, fundul, iar ea îmi răspunde strângându-mi afectuos mâna cu brațul ei şi, de asemenea, cu sclipirea aceea din ochii ei orientali pe care şi-i ațintește demonic asupra mea, şi atunci sunt sigur că am descoperit în sfârşit, miraculos, o femeie liberă de oribilele convenții şi cucernicii care năpăstuiesc cultura asta ipocrită a noastră…

Sunt uşor ruşinat să descopăr că, aparent, aproape niciuna dintre cele de mai sus n-a fost scrisă cu o cât de mică urmă de ironie (chiar eram capabil de „ceva uşor"), ceea ce indică poate numai cât de oportună a fost întâlnirea aceasta cu Leslie, sau cât de bătută în cap şi de totală era pasiunea mea subită – sau numai cum lucra mintea mea uşor impresionabilă la vârsta de douăzeci şi doi de ani. În orice caz, când Leslie şi cu mine ne-am întors de la plajă, lumina după-amiezii târzii, încă tremurând de valurile de arşiță, inunda nisipul din jurul turnului salvamarului, de unde acum plecase deprimatul grup de psihoanalizați, lăsând în urmă un exemplar pe jumătate îngropat în nisip din Partisan Review, tuburi consumate de balsam pentru nas şi sticle goale de Cola împrăştiate. Aşadar, zăbovind acolo împreună în dogoarea afinității legate ca prin vrajă între noi, am mai petrecut vreun ceas sau pe aproape, încercând să reînnodăm firele conversației, amândoi foarte conştienți că făcuserăm, în

---

autobiografice, critica socială şi misticismul.

130 Henry David Thoreau (1817-1862), filosof american, eseist, scriitor, naturalist, cunoscut în special pentru cartea sa Walden, în care meditează asupra unei vieți simple, în mijlocul naturii.

această după-amiază, primul pas din ceea ce trebuia să fie o călătorie împreună într-un teritoriu sălbatic şi netrecut încă pe hartă. Stăteam întinşi unul lângă altul, cu burta în jos. În timp ce eu trasam delicat, cu vârful degetelor, ovaluri pe gâtul ei, simțindu-i pulsul, ea ridică mâna şi o mângâie pe a mea, pentru ca imediat să o aud spunând:

— Psihanalistul meu zicea că omenirea va fi întotdeauna propriul ei duşman, până când nu învață că fiecare ființă omenească are nevoie, *enfin*, doar de un futai fantastic.

Mi-am auzit propria voce, răspunzând distant, dar sincer:

— Psihanalistul tău trebuie să fie foarte înțelept.

Multă vreme, ea rămase tăcută, după care se întoarse ca să mă privească drept în față şi să rostească, în sfârşit, cu dorință neprefăcută, acea lascivă, dar directă invitație, care mi-a făcut inima să se oprească în loc şi m-a dezechilibrat la minte şi la simțuri:

— Pariez că *tu* i-ai putea trage unei fete un futai fantastic.

Şi atunci ne-am dat, cumva, întâlnire pentru joia următoare, seara.

Sosise joi dimineață, după cum am povestit, cu senzația apropierii extazului, a unei promisiuni aproape de neîndurat. Stând acolo, la masa mea roz de scris, am izbutit totuşi să-mi ignor febra şi agitația bolnăvicioasă şi să-mi țin sub control fanteziile destul de mult ca să mai scriu serios vreo două sau trei ore. La câteva minute după ora douăsprezece, mi-am dat seama de o senzație de gol în capul pieptului. Nu auzisem niciun sunet de la Sofia toată dimineața. Fără îndoială că-şi petrecuse majoritatea timpului cu nasul în vreo carte, continuându-şi cu sârguință autoeducația. Abilitatea ei de a citi în engleză, departe de a fi perfectă, se îmbunătățise nemăsurat în anul de când îl întâlnise pe Nathan; în general, nu mai recurgea la traduceri în poloneză şi era acum absorbită de antologia *Portable Faulkner*, ediția îngrijită de Malcolm Cowley, care ştiam că o captiva şi o nedumerea deopotrivă.

— Frazele alea, îmi spusese ea, care se întind şi iar se întind, ca un şarpe nebun!

Era însă o cititoare destul de avizată pentru a se minuna de complexitatea narațiunii lui Faulkner şi de puterea lui tumultuoasă. Eu aproape că învățasem pe dinafară volumul acela, care în colegiu mă catapultase în toată opera lui Faulkner, şi, la recomandarea mea – în metrou sau în altă parte, în acea memorabilă duminică a primei noastre întâlniri –, Nathan cumpărase un exemplar şi i-l dăduse Sofiei la începutul săptămânii. De atunci, în vreo câteva rânduri, când ne adunaserăm toți trei, avusesem marea plăcere s-o ajut pe Sofia să-l desluşească pe Faulkner, nu doar explicându-i părți din ocultul idiom indigen din Mississippi, dar şi indicându-i unele direcții corecte prin care ea putea pătrunde în dumbrăvile minunate şi în desişurile de trestie ale retoricii marelui scriitor.

În pofida dificultății, ea era emoționată şi impresionată de asaltul furtunos pe care proza lui îl făcea asupra minții ei.

— Scrie ca… ştii, ca un *posedat*! îmi spusese ea, după care adăugase: E foarte clar că *el* n-a fost niciodată psihanalizat.

Nasul i se încreți de dezgust când rosti această observație, evident făcând aluzie la grupul de tineri de pe plajă care o jignise atât de tare, duminica din urmă. Eu nu-mi dădusem seama, la momentul acela, dar acelaşi colocviu freudian care mă fascinase şi, cel mai mult, mă amuzase pe mine fusese, pur şi simplu, odios pentru Sofia şi o făcuse să fugă de la plajă împreună cu Nathan.

— Indivizii ăia ciudați şi scârboşi, tot zgândărindu-şi micile… cruste de pe bube, mi se plânsese ea când Nathan nu era prin preajmă. Nu pot suferi tipul ăsta de – şi aici am crezut c-o să folosească o bijuterie de expresie – *nefericire nemeritată*!

Deşi ştiam exact ce voise să spună, am fost surprins de aprinderea şi ostilitatea ei, întrebându-mă – acum, când urcam scările ca s-o scot la picnicul stabilit – dacă nu se datorase numai unui soi de dezacord ireconciliabil, rămas în mintea ei din religia severă pe care ştiam că o abandonase.

Nu voisem s-o iau pe Sofia prin surprindere, dar uşa camerei sale era

întredeschisă şi, cum am văzut că era îmbrăcată – „decent” cum obişnuiesc să spună fetele –, am intrat fără să mai bat. Într-un halat de casă, sau capot, ea stătea în colțul cel mai îndepărtat al camerei mari, pieptănându-se în fața unei oglinzi. Era cu spatele la mine şi, pentru o clipă, am fost sigur că nu-şi dăduse seama de prezența mea, în timp ce îşi netezea şuvițele blonde şi lucioase cu un mic sfârâit, abia perceptibil în neclintirea ceasului amiezii. Supraîncărcat cu un reziduu lasciv – revărsat, cred, din visările mele cu ochii deschişi despre Leslie –, am simțit impulsul subit de a mă strecura în spatele Sofiei şi de a o săruta pe gât, prinzând în palme sânii ei plini. Dar chiar şi gândul acesta era de neconceput şi mi-am dat seama, cu întârziere, pe când stăteam acolo şi mă holbam în tăcere, că era destul de grav din partea mea că mă strecurasem aşa şi îi violasem intimitatea, aşa că m-am anunțat tuşind uşor. Ea se întoarse de la oglindă cu o exclamație de sperietură şi arătându-mi o față pe care n-am s-o uit niciodată în viața mea. Amuțit, am zărit – din fericire, numai pentru o clipă – o hârcă a cărei fețe, în partea de jos, era toată scofâlcită şi pungită, lăsând din gură o despicătură zbârcită şi având o expresie de senilitate tremurătoare. Era o mască, îmbătrânită şi jalnică.

Am fost literalmente pe punctul de a da un țipăt, dar ea mi-a luat-o înainte, scoțând un zgomot ca de înecat, în timp ce-şi duse palmele la gură şi fugi la baie. Am rămas în loc, strivit de stingherealã şi câteva momente lungi am ascultat zgomotele înfundate din spatele uşii de la baie, abia acum dându-mi seama că la fonograf cânta încet sonata pentru pian a lui Scarlatti. Apoi:

— Stingo, când o să-nveți să bați la uşa unei doamne? am auzit-o eu strigând, mai degrabă tachinându-mă decât într-adevăr supărată.

Şi atunci – abia atunci – mi-am dat seama la ce fusesem martor. I-am fost chiar recunoscător că nu-mi arăta nicio mânie şi am fost rapid mişcat de această generozitate de spirit, întrebându-mă care ar fi fost reacția mea dacă eu aş fi fost surprins fără dinții *mei* în gură. Iar în clipa aceea, Sofia ieşi din baie, cu obrajii încă uşor îmbujorați, dar liniştită, chiar radioasă,

toate componentele atrăgătoare ale feței sale reunite într-o fericită apoteoză a tehnicii dentare americane.

— Hai să mergem în parc, zise ea, *leşin* de foame. Sunt... *avatarul* foamei!

„Avatarul” era, bineînțeles, esențialmente faulknerian şi am fost atât de impresionat de modul în care folosise ea cuvântul şi de frumusețea ei restaurată, că m-am trezit revărsând din gâtlej nişte hohote stridente şi gâjâite de râs.

— Braunschweiger cu pâine de secară şi cu muştar, am zis eu.

— Păstrama fierbinte! replică ea.

— Salam şi şvaițăr cu pâine neagră, am continuat, şi cu murături pe jumătate acrite.

— Încetează, Stingo, mă omori! strigă ea, râzând cu un clinchet de aur. Hai să mergem!

Şi am plecat în parc, trecând întâi pe la Himelfarb’s Deluxe Delicatessen.

Capitolul 6

Prin fratele lui mai mare, Larry Landau, Nathan reuşise să-i facă rost Sofiei de superbul set de proteze dentare.

Şi cu toate că diagnosticul lui Nathan, perspicace, deşi neprofesional, determinase cu atâta acuratețe natura maladiei Sofiei, la foarte scurtă vreme de la întâlnirea lor în biblioteca Colegiului Brooklyn, tot fratele lui avusese contribuția esențială la găsirea unui leac şi pentru această problemă. Larry, pe care aveam să-l cunosc mai târziu, în vara aceea, în nişte circumstanțe foarte stranii, era chirurg urolog, cu o clientelă numeroasă şi prosperă în Forest Hills. Un bărbat la vreo treizeci şi cinci de ani, fratele lui Nathan poseda un strălucit record în domeniul său, fiind odată angajat – ca asistent universitar la Colegiul Medicilor şi al Chirurgilor din Columbia – într-o cercetare în privința funcționării rinichilor, cu rezultate foarte originale şi valoroase, prin care atrăsese asupra sa, de la o vârstă destul de tânără, atenția entuziasmată a cercurilor de specialişti. Nathan îmi pomenise odată despre treaba asta vorbind admirativ, evident prețuindu-şi fratele şi fiind foarte mândru de el. Larry servise, de asemenea, şi în război, cu merite deosebite. Ca locotenent-major în corpul medicilor Marinei, izbutise asemenea fapte de ispravă în domeniul chirurgical, la bordul unui portavion lovit fatal, în largul Filipinelor, în timpul atacurilor kamikaze ale japonezilor; pentru acestea, câştigase Crucea Marinei Militare – decorație rareori primită de un ofițer medic (un evreu până-n vârful unghiilor, într-o marină antisemită) –, şi încă una care, în 1947, când amintirile despre război şi glorie mai erau încă răsunătoare şi proaspete, reprezenta un motiv în plus pentru Nathan de a se mândri.

Sofia mi-a spus că nu aflase cum îl chema pe Nathan decât la multe ore după ce o salvase, la bibliotecă. Lucrul de care îşi amintea mai bine şi mai clar despre acea primă zi, ca şi din zilele care au urmat, a fost tandrețea lui cu adevărat extraordinară. La început – probabil numai pentru că îşi

amintea cum se aplecase el asupra ei şi murmurase „Lasă-l pe doctor să se ocupe de toate” –, ea nu-şi dăduse seama că acele cuvinte fuseseră spuse pe un ton de glumă, aşa că avusese impresia că el *era* doctor, asta chiar şi mai târziu, când, cu un soi de blândeţe poruncitoare, o ţinuse la braţul lui, şoptindu-i cuvinte liniştitoare şi încurajatoare când se întorseseră la Yetta cu taxiul.

— Trebuie să te reparăm, îşi amintea ea că-i spusese, cu un ton pe jumătate glumeţ, care îi adusese pe buze prima umbră de zâmbet de când leşinase. Nu poţi hoinări prin Brooklyn leşinând prin biblioteci şi speriind lumea de moarte.

Deslușise o dorință sinceră de sprijin în glasul lui, atât de prietenos şi de benign, atât de *grijuliu*, şi toată prezența sa inspira o asemenea încredere instantanee, încât, atunci când s-au întors în camera ei (fierbinte şi înăbuşitoare în bătaia razelor oblice ale soarelui de după-amiază, unde ea simțise din nou că o ia cu leşin şi se lăsase moale în brațele lui), ea nu avusese nici cea mai mică senzație de disconfort când îl simțise descheindu-i nasturii rochiei murdare şi i-o dăduse jos, iar apoi, împingând-o delicat, dar ferm, o aşezase pe pat, unde ea se întinsese, numai în slip. Se simțea deja mult mai bine, greața îi dispăruse. Dar chiar şi zăcând acolo şi uitându-se în sus, la străin, încercând să-i răspundă zâmbetului său întrebător şi trist, simțea cum toropirea grea ca de plumb şi lipsa de vlagă de dinainte continuau să-i stăpânească tot trupul, până-n măduva oaselor.

— De ce sunt atât de obosită? se auzise ea întrebându-l cu glas slab. Ce am?

Încă mai credea că el era doctor şi îi considera privirea tăcută, vag mâhnită, îndreptată asupra ei, ca fiind o diagnoză, profesională, până când îşi dăduse brusc seama că ochii lui erau ațintiți asupra numărului de pe braţul ei. Imediat (şi asta fusese ciudat, pentru că se dezobişnuise de mult să mai conştientizeze numărul acela) făcuse o mişcare cu mâna pentru a şi-l acoperi, însă mai înainte de a duce gestul până la capăt, el o apucase blând de încheietură ca să-i ia pulsul, cum făcuse şi la bibliotecă. Nu spusese

nimic o vreme, iar ea se simțise în perfectă siguranță şi în largul ei în strânsoarea lui de mână, calmă, dormitând cu vorbele lui în urechi, întremătoare, alinătoare, cu acea bine-venită notă jucăuşă:

— Doctorul crede că ai nevoie de o pastilă mare, care să îți aducă puțină culoare pe pielea asta albă şi frumoasă.

Iarăşi „doctorul”! Liniştită, aţipise, într-un somn fără vise, dar când, la câteva momente după aceea, se trezise şi deschisese ochii, doctorul dispăruse.

— Oh, Stingo, îmi amintesc atât de bine, deşi a trecut atât de mult timp, eu încă mai simt panica asta îngrozitoare. Şi a fost atât de *straniu*, ştii! Nici măcar nu făcuserăm cunoştință. Nici măcar nu-i ştiam *numele*! Fusesem împreună cu el o oră, sau poate mai puțin, iar acum plecase şi eu aveam atacul ăsta de panică, panică profundă şi teama că el s-ar putea să nu se mai întoarcă niciodată, că plecase pentru totdeauna. Era ca şi cum ai pierde o persoană foarte apropiată.

Un oarecare capriciu romantic m-a îmboldit, mai presus de voia mea, să o întreb dacă se îndrăgostise atât de repede. Să fi fost ăsta exemplul perfect, am întrebat-o, al mitului acela fantastic, cunoscut drept dragoste la prima vedere?

Sofia răspunse:

— Nu, n-a fost exact aşa – n-am simțit dragoste, atunci, nu cred. Dar, mă rog, s-ar putea să fi fost ceva foarte aproape de asta.

Făcu o pauză.

— Chiar nu ştiu. Ce prostie, într-un fel, să se întâmple aşa ceva! Cum este posibil să stai lângă un bărbat patruzeci de minute şi apoi să simți pustietatea asta în suflet când el a plecat? *Absolument fou!*[131] Nu crezi? A fost o *nebunie* din partea lui să se întoarcă.

Un picnic în mişcare, gustarea noastră de prânz luată în toate

---

[131] Nebunie curată! (lb. franceză, în original).

cotloanele însorite şi umbrite din Prospect Park. Nu îmi mai pot aminti cât de multe picnicuri am luat Sofia şi cu mine – cu siguranță o jumătate de duzină, poate mai multe. Nici nu mai ştiu foarte clar care au fost locurile unde ne întindeam pe iarbă – locurile adăpostite între stânci, viroagele, cărările izolate, pe unde ne-am dus pungile de hârtie maronie pătate de grăsime şi cutiile de lapte Sealtest, la jumătate de litru, şi antologia lui Oscar William de poezie americană, purtând multe urme de degete şi ferfeniță pe la colțuri, cu care încercam să continui s-o şcolesc pe Sofia într-ale poeziei, ducând mai departe acțiunea inaugurată de împănatul domn Youngstein, cu luni înainte. Totuşi, există un loc de care îmi amintesc foarte bine – o peninsulă cu verdeață, de regulă neumblată la ora aceea din zi, care înainta mult în lac, unde vreo şase lebede mari, cu înfățişare mai curând bătăioasă, se strecurau pe la marginea uscatului, precum gangsterii, printre trestii, întrerupându-şi înotul ca să urce legănat pe iarbă şi să capete prin cerşeală, pe întrecute, cu şuierături agresive din gâtlejurile lor fără voce, cojile cornurilor noastre cu mac sau alte resturi. Una dintre lebede, un mascul micuț, mult mai puțin agil şi mai jigărit decât celelalte păsări, fusese pe deasupra şi rănit la un ochi – fără îndoială în urma unei întâlniri cu vreun biped sălbatic din Brooklyn – şi căpătase albeață, amintindu-i Sofiei de vărul Tadeusz din Łodz, care murise, cu mulți ani în urmă, de leucemie.

Eu n-am fost în stare să fac saltul antropomorfic şi prin urmare n-am reuşit să înțeleg asemănarea dintre o lebădă şi o ființă omenească, oricare ar fi fost aceasta, însă Sofia jura că semănau ca două picături de apă, aşa că începuse să-i spună păsării Tadeusz şi-i murmura, scoțând mici cloncănituri din gât, în poloneză, în timp ce-i arunca resturi de mâncare din punga ei. Rareori o văzusem pe Sofia enervându-se, dar purtarea celorlalte lebede, dominatoare şi egoiste, atât de grase şi de lacome, a înfuriat-o şi a strigat înjurături în poloneză la nemernicele alea mari, favorizându-l pe Tadeusz, asigurându-se că primeşte o porție mai mare din resturile ei. Vehemența ei m-a surprins. N-am făcut legătura – pentru că nu puteam s-o fac, la vremea aceea – între protecția energică a celui umil şi ceea ce i se

întâmplase ei în trecut, dar campania ei de apărare a lui Tadeusz era amuzantă şi extraordinar de înduioşătoare totodată. Chiar şi aşa, mai am un motiv, personal, pentru care schițez tabloul Sofiei între lebede. Îmi dau seama acum, după ce faptul mi-a ros îndelung mintea, că acolo, pe acel mic promontoriu, spre sfârşitul verii, în timpul uneia dintre lungile noastre şedințe de după-amiază, care a durat până la apusul soarelui, departe, în spatele nostru, dincolo de Bay Ridge şi Bensonhurst, acolo a fost locul unde Sofia mi-a vorbit, cu o voce când disperată, când încrezătoare, dar mai mult disperată, despre ultima perioadă, de zbucium, a relației ei cu Nathan, pe care îl adora, dar care, chiar şi atunci (atunci când vorbea cu mine), deşi ajunsese să-l considere salvatorul ei, da, o distrugea... Când, spre nemărginita ei uşurare, el se întorsese în camera ei, în aceeaşi zi, o jumătate de oră mai târziu, se apropiase de pat şi se uitase la ea, din nou cu ochii lui blânzi, şi spusese:

— O să te duc să te vadă fratele meu. Okay? Am dat câteva telefoane.

Ea rămăsese perplexă. El se aşezase iar pe pat, lângă ea.

— De ce o să mă duci la fratele tău? întrebase ea.

— Fratele meu e doctor, răspunsese el, unul dintre cei mai buni doctori în viață. Te poate ajuta.

— Păi, tu... începuse ea, dar se oprise. Am crezut...

— Ai crezut că sunt doctor, zise el. Nu, sunt biolog. Cum te simți?

— Mai bine, zise ea, mult mai bine.

Şi asta era adevărat, nu în ultimul rând, îşi dăduse ea seama, datorită prezenței lui reconfortante.

Adusese cu el şi o pungă de la băcănie, pe care o deschise acum, extrăgând conținutul rapid şi îndemânatic şi aşezând lucrurile pe o tăblie mare, de la capul patului, care servea şi de masă de bucătărie.

— Ce mai *mishegoss*[132], îl auzi ea spunând.

Ea începu să chicotească, pentru că el se pornise într-un număr comic,

---

[132] Nebunie, nonsens (idiş).

cu voce joasă, accentul lui devenind dintr-odată profund şi luxuriant evreiesc, în timp ce cataloga sticlele, cutiile de conserve şi cele de carton pe care le revărsa din pungă, cu fața schimonosită într-o imitație perfectă a unui prăvălier bătrân din Flatbush, agasat, aproape orb, nervos şi zgârcit. Îi amintea de Danny Kaye (de atâtea ori îl văzuse pe acel actor, era una dintre obsesiile ei cinematografice), cu minunatul său repertoriu, ritmic şi absurd, iar ea încă se mai zguduia de râs pe muteşte, când el încetă şi se întoarse spre ea ținând în mână o cutie cu etichetă albă, acoperită de broboane de gheață.

— *Consommé madrilène*, zise el, cu vocea dintotdeauna. Am găsit o băcănie unde o țin la gheață. Vreau s-o mănânci. Iar după aceea, o să fii în stare să înoți zece kilometri, ca Esther Williams[133].

Ea era conştientă că i se reîntorsese apetitul şi îşi simțea stomacul gol strângându-se de foame. Când el turnă consommé-ul într-unul dintre castroanele ei de plastic, ea se ridică într-un cot şi mâncă încântată, savurând supa rece şi gelatinoasă, care-i lăsa în gură un gust picant. În cele din urmă, îi spuse:

— Mulțumesc, mă simt mult mai bine acum.

Simți din nou o asemenea intensitate în privirea lui, când şedea lângă ea, fără să vorbească o bucată insuportabilă de timp, încât, în pofida încrederii sale în el, începu să se simtă puțin neliniştită. Apoi, în cele din urmă, Nathan îi zise:

— Aş paria cu oricine o sută de dolari că ai o severă anemie. Posibil o deficiență de acid folic sau de B12. Dar şi mai probabil de fier. Păpuşă, ai mâncat cum trebuie în ultima vreme?

Ea îi spuse că, în afară de o scurtă perioadă, cu vreo câteva săptămâni mai înainte, când, mai mult din voia ei, respinsese mâncarea, în ultimele şase luni mâncase mai sănătos şi mai cu poftă decât în toată viața ei.

---

[133] Esther Williams (n. 1921), actriță care apărea în filmele muzicale americane ca înotătoare.

— Am unele probleme, îi explică ea. Nu pot mânca multă grăsime de animale. Dar în rest e okay.

— Atunci sigur e o deficiență de fier, zise Nathan. Din ceea ce-mi descrii că ai mâncat, ai acid folic şi B12 mai mult decât trebuie. Nu-ți trebuie decât o urmă fină din amândouă. Fierul însă e mult mai parşiv. Ar putea să-ți scadă dramatic nivelul de fier şi să nu mai ai şansa de a-l recupera.

Se opri, probabil observându-i spaima de pe față (căci ceea ce îi spusese el o zăpăcise şi o tulburase), şi îi oferi un zâmbet de îmbărbătare.

— E unul dintre neajunsurile cel mai uşor de stăpânit odată ce i-ai prins năravurile.

— Năravurile?

— Odată ce ai înțeles care este problema. E foarte simplu de tratat.

Din nu se ştie ce motiv, Sofia se ruşina să-l întrebe cum îl cheamă, deşi ardea de curiozitate. În timp ce stătea aşa, lângă ea, aruncă o privire furişă spre fața lui şi hotărî că era deosebit de atrăgătoare – inconfundabil o față de evreu, cu linii fine şi simetrice, cu suprafața aproape netedă, în mijlocul căreia nasul mare, proeminent, era un ornament, la fel ca şi ochii lui inteligenți şi luminoşi, care puteau să treacă de la compasiune la umor şi înapoi cu atâta iuțeală şi cu atâta naturalețe.

Încă o dată, prezența lui o făcu să se simtă mai bine; era toropită de oboseală, dar îi dispăruseră greața şi răul general. Atunci, deodată, cum sta întinsă, avu, într-o doară, o inspirație strălucită. Mai devreme în aceeaşi zi, după ce se uitase la programul de radio din *Times*, fusese dezamăgită să vadă că, din cauza orei de engleză, avea să piardă un concert cu *Pastorala* lui Beethoven, difuzat în cadrul concertului de după-amiază de la WQXR. Era cumva ca atunci când redescoperise *Sinfonia Concertante*, însă cu o diferență. Îşi amintise simfonia atât de bine, din trecutul ei – iarăşi, de la concertele acelea din Cracovia –, dar aici, în Brooklyn, pentru că nu avea fonograf şi pentru că mereu părea să fie în locul nepotrivit şi la momentul nepotrivit, *Pastorala* îi scăpase mereu, mereu ispitind-o, anunțându-se, dar rămânând neascultată, ca o minunată pasăre mută, luându-şi zborul când

pornea în urmărirea ei prin desişul unei păduri întunecate.

Acum îşi dăduse seama că, din cauza incidentului neplăcut din ziua aceea, ar putea cel puțin să asculte muzică: părea cu mult mai importantă în existența ei în clipa aceea decât această discuție medicală, oricât de încurajatoare erau tonurile ei, aşa că spuse:

— Te superi dacă dau drumul la radio?

Nu terminase bine de vorbit, că el întinsese deja mâna peste ea şi dăduse drumul la aparat, cu o clipă înainte ca Orchestra din Philadelphia, cu murmur de coarde, inițial şovăielnic, apoi căpătând amploare jubilantă, să înceapă acel psalm îmbătător închinat pământului în floare. Ea simți atât de intens frumusețea încât i se păru că murise. Îşi închisese ochii şi-şi ținuse pleoapele strânse până la sfârşitul simfoniei, când îi deschisese iarăşi, îngreunați de lacrimile care i se adunau şi-i şiroiau pe obraji, dar incapabilă să şi le oprească în vreun fel sau să spună ceva de bun-simț, sau coerent samariteanului care încă se mai uita la ea cu o preocupare serioasă şi răbdătoare. Uşor, el îi atinse dosul palmei cu degetele.

— Plângi pentru că muzica e atât de frumoasă? o întrebă el. Chiar şi la radioul ăsta micuț, de doi bani?

— Nu ştiu de ce plâng, îi răspunse ea după o lungă pauză, timp în care îşi venise în fire. Poate că plâng doar pentru că am făcut o greşeală.

— Ce vrei să spui, ce greşeală? întrebă el.

Din nou aşteptă mult până să-i răspundă:

— O greşeală ascultând muzica. M-am gândit că ultima oară când am auzit această simfonie era la Cracovia, când eram foarte tânără. Acum, tocmai când o ascultam, mi-am dat seama că am mai auzit-o o dată, în Varşovia. Ni se interzicea să avem radiouri, dar într-o noapte am ascultat-o, la un post de radio din acelea interzise, de la Londra. Acum, mi-am amintit că a fost ultima oară când am ascultat muzică înainte de a pleca…

Şi se oprise. Ce naiba se apucase să-i spună străinului acestuia? Ce-i păsa lui? îşi scoase un şervețel Kleenex din sertarul noptierei şi se şterse la ochi.

— N-a fost un răspuns bun.

— Ai spus „înainte de a pleca”… stărui el. Înainte de a pleca *unde*? Vrei să spui în locul unde ți-au făcut asta?

Şi se uitase fix la tatuaj.

— Nu pot vorbi despre asta, zise ea brusc, regretând repezeala cu care rostise cuvintele, făcându-l pe el să se roşească şi să murmure, cu voce tulburată:

— Îmi pare rău. Îmi pare *rău*! Sunt groaznic de băgăcios… Sunt un *măgar*, uneori. Un *măgar*!

— Te rog, nu spune asta, zise ea grăbită, ruşinată de modul în care tonul ei îl zăpăcise. N-am vrut să fiu atât de…

Se oprise, bâjbâind după cuvântul potrivit în franceză, în poloneză, în germană şi rusă, dar cu totul debusolată în engleză. Aşa că spusese doar:

— Îmi pare rău.

— Am un deosebit talent de a-mi băga marele meu *schnoz1* în treburi care nu mă privesc, mormăi el, în timp ce ea urmări cum îi dispare treptat din obraji îmbujorarea de ruşine. Apoi, zise abrupt: Uite, trebuie să plec. Am o întâlnire. Dar, ascultă… pot să mă întorc diseară? Nu-mi răspunde! O să mă întorc diseară.

Ea nu avusese cum să răspundă. După ce fusese luată pe sus (nu la figurat, ci la modul propriu, căci exact asta făcuse cu două ore mai devreme, cărând-o, bleaga, în braţe din bibliotecă până la bordura trotuarului unde făcuse semn unui taxi), nu mai putea decât să spună da şi să dea din cap, şi să zâmbească, un zâmbet care îi rămăsese încă pe faţă ascultându-l bocănind pe trepte în jos. După aceea, i se păru că timpul abia se târăşte. Era uluită de însufleţirea cu care aşteptase să audă din nou bocănitul încălţărilor lui, până când, pe la şapte seara, el se întorsese într-adevăr, aducând o altă pungă plină de la băcănie şi două duzini din cei mai fermecători trandafiri galbeni cu tulpină lungă pe care-i văzuse ea vreodată. Acum se dăduse jos din pat şi umbla prin cameră, căci îşi revenise aproape complet, însă el îi porunci să se relaxeze, spunându-i:

— Te rog, lasă-l pe Nathan să se ocupe de toate.

În momentul acela îi aflase numele. Nathan. *Nathan*! Nathan, Nathan!

Niciodată, niciodată, mi-a spus ea mie, nu avea să uite acea primă masă luată împreună, cina senzual concepută şi realizată de el, dintre toate alimentele simple, din ficat de vițel şi din praz.

— Sunt pline de fier, proclamă el, cu sudoarea ivită pe frunte, în timp ce se apleca asupra cratiței care împroşca stropi fierbinți în toate părțile. Nimic nu-i mai bun decât ficatul. Iar prazul... e *plin* de fier! O să-ți îmbunătățească şi timbrul vocii. Ştiai că împăratul Nero cerea să i se servească praz în fiecare zi, ca să-şi adâncească sonoritatea glasului? Şi să poată cânta cu mai mult sentiment când, la ordinul lui, Seneca a fost târât în urma cailor şi spintecat în patru? Stai jos. Nu te mai fâțâi de colo-colo! porunci el. Asta e spectacolul *meu*. Tu ai nevoie de fier. *Fier*! De-asta vom mai avea la cină mâncare de spanac şi salată simplă.

Ea era captivată de felul în care Nathan, deşi foarte concentrat asupra gătitului, era în stare să mai strecoare observații despre gastronomie, cu detalii ştiințifice, în mare măsură de nutriție.

— Ficatul cu ceapă este, fireşte, standard, dar cu prazul, plăcințică dragă, devine cu totul special. Prazul ăsta e greu de găsit, eu l-am luat din piața indiană. Este clar ca nasul de pe frumuşica, dar incredibil de palida ta față că ai nevoie de o masivă infuzie de fier. Prin urmare, spanac. S-au făcut nişte cercetări, nu de mult, care au venit cu o descoperire interesantă, şi-anume că acidul oxalic pe care-l conține spanacul tinde să neutralizeze în mare măsură calciul, de care tu, probabil, ai de asemenea nevoie. Păcat, căci este totuşi încărcat cu atâta fier, încât o să simți şocul *lui* oricum. La fel şi cu lăptucile...

Dar dacă cina, deşi excelentă în sine, a fost mai mult pentru întremare, vinul a fost ambrozie curată. În casa unde copilărise, în Cracovia, Sofia crescuse obişnuită cu vinul, tatăl ei având o înclinație hedonistă moştenită, care-l făcea să insiste (într-o țară la fel de săracă în podgorii ca Montana) ca mâncărurile vieneze sofisticate şi adesea elegante ale mamei sale să fie

însoțite, cu oarecare regularitate, de vinuri fine din câmpiile Austriei şi Ungariei. Dar războiul, care măturase atât de multe din viața ei, îi scosese din minte plăcerile simple ca vinul şi de atunci nu se ostenise niciodată să-şi recupereze obiceiul şi să mai bea vreun vin, chiar dacă fusese ispitită să încerce, în suburbia Flatbush, ai cărei localnici se consacraseră lui Mögen David[134]. Dar habar n-avusese de *aceastã*... această licoare a zeilor! Sticla pe care o adusese Nathan era de o asemenea calitate încât s-o facă pe Sofia să redefinească natura gustului; neavând habar de mistica vinurilor franțuzeşti, n-a simțit nevoia să afle de la Nathan că era un Château Margaux, sau că era din 1937 – ultima producție de vin de dinainte de război –, sau că îl costase uluitoarea sumă de paisprezece dolari (aproape jumătate din salariul ei pe-o săptămână, observă ea fără să-i vină să creadă când zări prețul pe etichetă), sau că i-ar fi putut aprecia mai bine buchetul dacă ar fi fost timp să-l decanteze întâi. Nathan continuă să vorbească, distrăgându-i atenția despre astfel de chestiuni. Dar ceea ce a ştiut sigur a fost că savoarea vinului i-a stârnit o senzație de încântare fără egal, o detaşare şi o căldură delicioasă care i se răspândi până în vârful picioarelor, validând toate maximele antice şi curioase despre proprietățile tămăduitoare ale vinului. Amețită, cherchelită, se auzi spunându-i furnizorului ambroziei aceleia, spre sfârşitul mesei:

— Ştii, după ce ai trăit o viață cuvioasă, ca de sfânt, şi ai murit, asta îți dau probabil pentru a bea în paradis.

La care Nathan nu-i răspunse imediat, părând să fie plăcut amorțit şi el, în timp ce se uita la ea, grav şi gânditor, prin urmele de vin rubiniu din pahar:

— Nu „pentru a bea", o corectă el blând, doar „îți dau să bei". Apoi adăugă: Iartă-mă. Sunt un pedagog înrăit şi frustrat.

Apoi, după ce terminaseră cina şi spălaseră şi vasele împreună, se

---

134 Mögen David – podgorie din Westfield, New York, specializată în producția de vinuri fortificate (vinuri la care se adaugă spirtoase, de regulă brandy distilat din vin): sherry,

aşezaseră față în față, pe două scaune incomode, cu speteaza dreaptă, cu care era mobilată pe atunci camera. Deodată, atenția lui Nathan a fost atrasă de cele câteva cărți înşirate pe un raft deasupra patului Sofiei – traducerile în poloneză ale lui Hemingway, Wolfe, Dreiser şi Farrell. Ridicându-se pentru o clipă, cercetă curios cărțile. Spuse câteva lucruri care o făcură pe ea să înțeleagă că îi ştia bine pe scriitorii aceia; vorbi cu entuziasm mai ales despre Dreiser, povestindu-i cum, în colegiu, el citise *o tragedie americană* pe nerăsuflate, „aproape nenorocindu-mi ochii cu această ocazie", şi apoi, în mijlocul unei descrieri rapsodice a lui *Sister Carrie*, pe care ea nu-l citise încă, dar el insistase că era musai s-o facă (asigurând-o că era capodopera lui Dreiser), el se oprise brusc, în mijlocul frazei, uitându-se la ea cu ochi holbați şi cu o expresie de clovn care o făcu să râdă, şi spuse:

— Ştii, n-am nici cea mai mică idee *cine eşti tu*. Cu ce te ocupi, păpuşă poloneză?

Ea făcu o pauză lungă înainte de a-i răspunde:

— Lucrez pentru un doctor, cu jumătate de normă. Sunt recepționeră.

— Un doctor? repetase el cu vădit interes. Ce fel de doctor?

Ea simți că avea enorme dificultăți de a rosti cuvântul. Dar, în cele din urmă, spuse:

— Este… chiropractician.

Sofia aproape văzu fiorul care-l străbătu pe Nathan din cap până-n picioare la auzul răspunsului ei.

— Un chiropractician. *Un chiropractician*! Nu-i de mirare că ai necazuri.

Ea se trezi că încearcă să formuleze o scuză prostească şi neconvingătoare.

— E un domn foarte amabil… începu ea. E ceea ce numiți voi – şi apelă brusc la idiş – un *mensh*[135]. Se numeşte dr Blackstock.

---

madeira, marsala, vermut etc.

[135] Un om integru, decent (idiş).

— *Mensh*, *ne-mensh*, zise el cu o privire plină de dispreț, o fată ca tine să lucreze pentru un *potlogar*…

— A fost singura slujbă pe care am găsit-o când am venit aici, se apără ea. Era tot ce puteam face!

Acum se auzi vorbind cu o oarecare iritare şi cu patos şi, fie ce spusese, fie bruscheţea cu care o spusese, îl făcu pe el să murmure o scuză găsită:

— Ştiu, zise el, n-ar fi trebuit să spun asta. Nu este deloc treaba mea.

— Mi-ar fi plăcut ceva mai bun, dar n-am nicio pricepere, vorbi ea mult mai calm de data asta. Mi-am început educația, înțelegi, cu mult timp în urmă, dar n-am dus-o până la capăt. Sunt, cum vezi, o persoană foarte neterminată. Aş vrea cumva să predau, să predau muzica, să devin profesoară de muzică – dar asta e cu neputință. Aşadar, sunt recepționeră în cabinetul lui. Nu-i chiar aşa de rău, *vraiment* – deşi mi-ar plăcea să fac ceva mai bun într-o zi.

— Îmi cer iertare pentru ce am spus, zise el.

Ea se uită lung la el, mişcată de stinghereala pe care părea s-o simtă pentru lipsa lui de tact. De când se ştia şi din câte îşi putea aminti, nu întâlnise niciodată pe cineva de care să fie atrasă imediat, ca acum. Exista ceva atât de fermecător de intens, energic şi variat la Nathan – dominația lui neostentativă, dar fermă, maimuțăreala, fanfaronada comică despre chestiunile culinare şi medicale, care, simțea ea, erau doar o mască subțire pentru a-şi ascunde reala îngrijorare pentru sănătatea ei. Şi, în sfârşit, această vulnerabilitate stângace şi autoreproşul, care într-un fel nedesluşit îi aminteau de ale unui copil. Pentru o clipă, îşi dori ca el s-o fi atins din nou, apoi dorința se destrăma. Au păstrat amândoi tăcerea un timp îndelungat, ascultând doar zgomotele de afară, ale unei maşini care trecu încet pe stradă, ale ploii uşoare care se pornise şi ale clopotelor unei biserici în depărtare, care lăsară nouă note să cadă deasupra întinderii Brooklynului, în aerul neclintit, reverberant, din miez de vară. Foarte departe, un tunet se rostogoli înăbuşit deasupra Manhattanului. Se făcuse întuneric, iar Sofia aprinse solitara ei veioză.

Probabil nu era decât vinul serafic sau prezența calmă şi neinhibatoare a lui Nathan, dar ea simți dorința să nu se oprească acolo, să continue să vorbească şi, în timp ce vorbea, simți că engleza ei se scurgea mai mult sau mai puțin lin şi cu o aproape neîmpiedicată autoritate, ca prin nişte conducte remarcabil de eficiente, pe care habar n-avusese că le poseda.

— Nu mi-a rămas nimic din trecut. Absolut nimic. Deci, ăsta e unul dintre motivele pentru care, înțelegi, mă simt atât de incompletă. Tot ce vezi în camera asta este american, nou – cărțile, hainele mele, totul –, nu există absolut nimic rămas din Polonia, de când eram tânără. N-am nici măcar o poză din vremea aceea. Un lucru pe care îl regret foarte mult este pierderea albumului de fotografii pe care l-am avut cândva. Dacă aş fi putut să-l păstrez, aş putea să-ți arăt acum atât de multe lucruri interesante – cum era în Cracovia înainte de război. Tata era profesor la universitate, dar, de asemenea, şi un fotograf talentat – un fotograf amator, dar foarte bun, ştii, foarte sensibil. Avea un aparat extraordinar şi foarte scump, Leica. Îmi amintesc una dintre fotografiile pe care le-a făcut şi care se afla în albumul de care-ți spun, una dintre cele mai bune, a cărei dispariție o regret enorm, era cu mine şi cu mama stând la pian. Aveam vreo treisprezece ani pe atunci. Trebuie să fi cântat la pian o compoziție pentru patru mâini. Arătam atât de fericite, îmi amintesc, mama şi cu mine. Acum, într-un fel, numai amintirea fotografiei aceleia e un simbol pentru mine, un simbol a ce eram şi ce aş fi putut fi şi ce acum nu mai pot fi.

Făcu o pauză, cu o mândrie lăuntrică pentru fluiditatea cu care schimbase timpurile, şi îşi ridică privirea spre Nathan, care se aplecase puțin în față, total absorbit de subita ei irupere.

— Trebuie să înțelegi clar, nu îmi plâng de milă. Sunt lucruri cu mult mai rele decât să nu fii în stare să termini studiile, să-ți faci o carieră, să nu devii cel care ai plănuit să fii. Dacă asta ar fi fost *tot* ce-am pierdut, aş fi absolut mulțumită. Ar fi fost minunat pentru mine să fi avut o carieră în muzică, aşa cum mă gândisem c-o să am. Dar am fost împiedicată. Sunt şapte, opt ani de când n-am mai citit nicio notă muzicală şi nici măcar nu

ştiu dacă mai pot citi o partitură. Oricum, de aceea nu mai pot să-mi aleg o slujbă, aşa că trebuie să lucrez aşa cum fac acum.

După o clipă, el spuse, cu acea franchețe dezarmantă pe care ea ajunsese s-o placă:

— Nu eşti evreică, nu?

— Nu, răspunse ea. Credeai că sunt?

— La început, cred că am presupus că eşti. Nu sunt multe blonde *goyim* care să umble prin Colegiul Brooklyn. Apoi, m-am uitat mai bine la tine, în taxi. Şi m-am gândit că erai daneză, sau poate finlandeză, din Scandinavia de Est. Dar, ei bine… ai pometii ăştia slavici. În cele din urmă, prin deducție, te-am categorisit polacă, iartă-mă, am ghicit că eşti de origine poloneză. Apoi, când ai pomenit de Varşovia, am fost sigur. Eşti o foarte frumoasă polacă sau lady poloneză.

Ea zâmbi, conştientă de roşeața aprinsă din obrajii ei.

— *Pas de flatterie, monsieur*[136].

— Însă, continuă el, toate contradicțiile astea mi se par absurde. Ce Dumnezeu să caute o drăguță de *shiksa* poloneză lucrând la cabinetul unui chiropractician pe nume Blackstock, şi de unde naiba ai învățat idiş? Şi, în cele din urmă – şi, la dracu', va trebui să accepți iar să-mi bag nasul, dar *chiar* îmi fac griji pentru sănătatea ta, nu înțelegi, şi trebuie să ştiu toate lucrurile astea! –, în cele din urmă, ziceam, cum ai căpătat numărul ăla pe braț? Nu vrei să vorbeşti despre asta, ştiu. Nu-mi *place* că trebuie să întreb, dar cred că va trebui să-mi răspunzi.

Ea îşi lăsă din nou capul pe spate, sprijinindu-l de perna jegoasă a scaunului roz şi scârțâitor. Probabil, se gândise cu resemnare, cu o uşoară exasperare, dacă i-ar fi povestit *în mare* cum stăteau lucrurile, cu răbdare şi clar, s-ar fi terminat cu asta şi, dac-ar fi avut noroc, ar fi fost scutită de alte întrebări despre chestiunile mai sumbre şi mai complexe, pe care n-ar fi

---

[136] Fără linguşiri, domnule (lb. franceză, în original).

putut niciodată să le descrie ori să le dezvăluie nimănui. Probabil, de asemenea, era absurd sau jignitor ca ea să fie atât de enigmatică, atât de ostentativ îndârjită de a păstra secret ceva ce, la urma urmelor, ar trebui să fie, acum, cunoscut de aproape toată lumea. Chiar dacă era ciudat că oamenii de aici, din America, în ciuda tuturor faptelor devenite publice, a fotografiilor, a ştirilor, tot nu păreau că ştiu ce se întâmplase decât în cel mai vag şi superficial mod. Buchenwald, Belsen, Dachau, Auschwitz – numai nişte stupide titluri de ziar. Inabilitatea asta de a înțelege la orice nivel real de conştientizare era un alt motiv pentru care ea vorbise atât de rar cuiva, lăsând la o parte durerea sfâşietoare pe care o simțea când trebuia să scormonească în partea asta a trecutului personal. Cât despre durerea în sine, ştia, înainte de a deschide gura, că orice va povesti îi va provoca o suferință aproape fizică – ca atunci când redeschizi o rană abia cicatrizată sau încerci să calci pe un picior rupt şi incomplet vindecat; totuşi, Nathan, la urma urmelor, îi demonstrase până acum că nu încerca decât s-o ajute; iar ea ştia că, într-adevăr, avea nevoie de acel ajutor – mai degrabă disperată nevoie – şi, astfel, îi datora cel puțin să-i schițeze conturul istoriei sale recente.

Aşadar, după un timp, începu să vorbească, mulțumită de tonul lipsit de emoții, cu adevărat comun, pe care era în stare să-l păstreze:

— În aprilie 1943, am fost trimisă în lagărul de concentrare din sudul Poloniei, numit Auschwitz-Birkenau. Se afla în apropiere de oraşul Oświęcim. Înainte de asta, locuisem în Varşovia. Locuisem acolo trei ani, de la începutul anului

1940, când părăsisem Cracovia. Trei ani înseamnă mult, dar mai aveau să treacă încă doi ani până la sfârşitul războiului. Adesea m-am gândit că aş fi trăit şi acei doi ani în siguranță dacă n-aş fi făcut o teribilă *méprise* – iartă-mă, o greşeală. Greşeala asta a fost chiar foarte prostească şi mă urăsc pentru asta. Fusesem atât de grijulie, înțelegi. Avusesem atâta grijă încât sunt chiar un pic ruşinată s-o recunosc. Vreau să spun, până atunci fusesem, înțelegi, norocoasă. Nu eram evreică, nu eram în ghetou, aşadar

nu puteam fi ridicată din motivele astea. De asemenea, nu lucram pentru partizani. *Franchement*, mi se părea că e mult prea periculos; se punea problema să fii implicat într-o situație în care… Dar nu vreau să vorbesc despre asta. Oricum, de vreme ce nu lucram pentru partizani, nu trebuia să-mi fac griji c-aş fi fost arestată nici pentru motivul ăsta. Am fost luată pentru un motiv care s-ar putea să ți se pară foarte absurd. Am fost prinsă cu marfă de contrabandă, aducând carne în Varşovia dintr-un loc care aparținea unui prieten, la țară, chiar la marginea oraşului. Era absolut interzis să deții carne, care era toată rechiziționată pentru armata germană. Dar eu am riscat totuşi şi am încercat să introduc carnea pe ascuns în oraş ca s-o ajut pe mama să se însănătoşească. Mama era foarte bolnavă de… cum îi spuneți voi?… *la consomption*.

— Tuberculoză, zise Nathan.

— Da. Făcuse tuberculoză şi cu mulți ani înainte, când eram la Cracovia, dar îi trecuse. Apoi i-a revenit când ne-am mutat în Varşovia, ştii, cu iernile alea foarte geroase, fără căldură, şi treaba asta oribilă că aproape nu exista nimic de mâncare, totul mergând la nemți. De fapt, era atât de bolnavă încât toată lumea credea c-o să moară. Eu nu locuiam cu ea, ea stătea într-o casă din apropiere. M-am gândit că, dacă i-aş fi putut aduce carnea aia, s-ar mai fi întremat, aşa că, într-o duminică, am ieşit în satul de la țară şi am cumpărat o şuncă interzisă. Apoi am venit înapoi în oraş şi am fost oprită de doi agenți de la Gestapo, iar ei au descoperit şunca. M-au pus sub arest şi m-au adus la închisoarea Gestapoului din Varşovia. Nu mi s-a dat voie să mă întorc în locul unde locuiam şi nu mi-am mai văzut mama niciodată. Mult mai târziu, am aflat că murise la vreo câteva luni după asta.

Aerul din încăperea în care stăteau devenise stătut şi înăbuşitor şi, în timp ce Sofia vorbea, Nathan se ridică să deschidă larg fereastra, lăsând să pătrundă înăuntru o uşoară briză răcoroasă, care îndoia şi scutura trandafirii galbeni aduşi de el şi care umplea camera de răpăitul ploii. Din burniță măruntă se transformase într-o aversă şi, la mică distanță peste pajiştea din parc, fulgerele păreau să despice câte un stejar sau câte un ulm

cu o explozie orbitoare, albă, de o clipă, aproape simultan cu bubuitul tunetelor. Nathan rămase la fereastră, privind afară la neaşteptata furtună de seară, ţinându-şi mâinile la spate.

— Continuă, zise el. Te ascult.

— Am petrecut multe zile şi nopţi în închisoarea Gestapoului. După aceea, am fost deportată cu trenul la Auschwitz. Dura două zile întregi şi o noapte ca să ajungi acolo, deşi în vremuri normale trenul făcea doar şase sau şapte ore. Erau două lagăre separate la Auschwitz – locul numit chiar Auschwitz şi lagărul aflat la vreo câţiva kilometri depărtare, numit Birkenau. Exista o deosebire între lagăre, după cum se poate înţelege, de vreme ce Auschwitz era folosit pentru munca silnică, iar Birkenau era folosit pentru un singur lucru, şi anume pentru exterminare. Când am coborât din tren, am fost selectată să nu mă duc la… la… nu la Birkenau şi la…

Spre mâhnirea Sofiei, simţi că stratul subţire al calmului ei de faţadă începe să se cutremure şi să crape, iar stăpânirea ei de sine să se clatine; îşi dădu seama că în voce i se strecurase un tremur. Se bâlbâia. Dar îşi recapătă rapid controlul:

— Să nu merg la Birkenau şi la camerele de gazare, ci la Auschwitz, la muncă. Asta pentru că eram de vârsta potrivită şi, de asemenea, sănătoasă. Am stat la Auschwitz douăzeci de luni. Când am sosit eu, toţi cei care fuseseră selectaţi să fie ucişi erau trimişi la Birkenau, dar, foarte curând după aceea, Birkenau a devenit locul unde numai evreii erau ucişi. Era un loc pentru exterminarea în masă a evreilor. Mai exista şi un al treilea, nu departe de acolo, o uriaşă *usine*, unde se fabrica… *synthétique… caoutchouc*, cauciuc artificial. Prizonierii din lagărul de la Auschwitz lucrau şi ei acolo, dar pentru prizonierii de la Auschwitz exista un scop principal, care era de a ajuta să fie exterminaţi *les juifs* la Birkenau. Aşadar, lagărul de la Auschwitz a fost alcătuit mai ales din ceea ce nemţii numeau arieni, care munceau să menţină crematoriile de la Birkenau. Să ajute la uciderea evreilor. Dar trebuie să se ştie că era prevăzut ca şi prizonierii arieni să moară până la urmă. După ce corpurile, şi puterile, şi *santé* se epuizau, şi ei erau *inutiles*,

urmau şi ei să fie duşi să moară, de asemenea, prin împuşcare sau cu gaz, la Birkenau.

Sofia nu începuse să vorbească de prea multă vreme, dar dicția i se descompusese rapid în franceză; se simțea extrem şi foarte profund obosită, dincolo de istovirea bolii sale – sau ce-o fi fost –, aşa că se hotărî să-şi scurteze şi mai mult cronica decât plănuise. Spuse:

— Numai că eu n-am murit. Presupun că am avut mai mult noroc decât alții. Pentru o vreme, am avut o poziție mult mai favorizată decât mulți alți prizonieri datorită cunoştințelor mele de germană şi rusă, mai ales germană. Asta mi-a dat un avantaj, înțelegi, fiindcă pentru timpul ăla am mâncat mai bine şi am fost îmbrăcată ceva mai bine, şi am avut mai multă vigoare. Asta mi-a dat putere în plus să supraviețuiesc. Însă situația asta n-a durat mult, de fapt, pentru că la sfârşit am fost ca toți ceilalți. Am flămânzit şi, pentru că am flămânzit, am făcut *le scorbut* – scorbut cred că-i zice în engleză – şi apoi am făcut tifos şi, de asemenea, *la scarlatine*. Cum spuneam, am fost acolo pentru douăzeci de luni, dar am supraviețuit. Dacă ar fi fost douăzeci de luni şi o zi, ştiu că aş fi murit.

Făcu o pauză.

— Acum, tu spui că am anemie, iar eu cred că ai dreptate. Pentru că, după ce am fost eliberată din locul ăla, a fost un doctor, un doctor de la Crucea Roşie, care mi-a spus să fiu foarte atentă, pentru că s-ar putea să dezvolt aşa ceva, anemie, adică.

Îşi simți vocea epuizată stingându-se într-un suspin.

— Dar uitasem de asta. Am atâtea alte lucruri bolnave în trupul meu, că pur şi simplu am uitat de asta.

Pentru o lungă vreme, amândoi păstrară tăcerea, ascultând rafalele de vânt şi ropotul ploii. Spălat de furtună, aerul intra în valuri reci, proaspăt şi curat, pe fereastra deschisă, aducând din parc miros de pământ ud. Vântul începu să scadă, iar tunetul se rostogoli apucând-o spre răsărit, către capătul îndepărtat al lui Long Island. Curând, din întunericul de afară nu se mai auzea decât un capricios zgomot de apă picurând, o briză uşoară şi

îndepărtatul fâşâit al cauciucurilor pe asfaltul umed.

— Ai nevoie de somn, zise el, iar eu o să plec.

Dar ea îşi aminti, după aceea, că nu plecase, cel puțin nu atunci. La radio se cânta ultima parte din *Nunta lui Figaro* şi o ascultară amândoi, fără să vorbească. Sofia se întinsese acum pe patul ei, Nathan rămânând pe scaunul de alături – în timp ce fluturii de noapte se învârteau şi fâlfâiau pe lângă becul cu lumină mohorâtă care atârna deasupra lor. Ea închise ochii şi ațipi, trecând dincolo de prag într-un vis nepământean, dar netulburat, în care muzica veselă, binefăcătoare, se amesteca, într-o blândă confuzie, cu mirosul ierbii şi al ploii. O dată, simți pe obrazul ei o mişcare la fel de delicată şi uşoară ca a unei aripi de fluture de noapte, atingerea unor vârfuri de degete, care îi urmăriră pentru un moment trăsăturile, dar care n-a durat decât o secundă sau două – după care n-a mai simțit nimic. Şi a dormit.

Acum însă devine din nou necesar să menționez că Sofia n-a fost chiar sinceră în povestirea evenimentelor trecute, nici dacă e să ținem cont de intenția ei de a prezenta lucrurile foarte pe scurt. Aveam să aflu asta mai târziu, când mi-a mărturisit că lăsase deoparte multe fapte esențiale în povestea pe care i-o spusese lui Nathan. Nu minți se într-adevăr (aşa cum a făcut-o despre unul sau două aspecte importante din viața ei în relatarea pe care mi-o făcuse mie despre anii petrecuți la Cracovia). Nici nu născocise şi nu distorsionase ceva important; e uşor să probezi aproape tot ce-i spusese ea lui Nathan în seara aceea. Observațiile ei scurte despre funcționarea lagărelor Auschwitz-Birkenau – deşi, firește, mult simplificată – este, în mare, una fidelă realității şi nici nu exagerase sau nu subestimase natura diverselor ei boli. Despre toate celelalte nu există niciun motiv de îndoială: mama sa, boala şi moartea mamei sale, episodul despre carnea de contrabandă şi arestarea ei de către nemți, urmată de rapida ei deportare la Auschwitz. Şi atunci de ce lăsase deoparte anumite elemente şi detalii pe care oricine s-ar fi aşteptat să le includă? Oboseala şi depresia din seara aceea, desigur.

Apoi, în ultimă instanță, poate c-au fost mai multe motive, dar cuvântul

„vinovăție”, cum am descoperit în vara aceea, era adesea dominant în vocabularul ei, iar acum îmi este clar că un hidos sentiment de vinovăție a guvernat întotdeauna relatările pe care a fost silită să le facă despre trecut. Am ajuns, de asemenea, la concluzia că ea încerca să-şi vadă istoria recentă personală printr-un filtru al dezgustului de sine – aparent un fenomen deloc rar printre cei care au trecut prin acelaşi chin ca şi ea. Simone Weil a scris despre acest soi de suferință: „Nenorocirea marchează sufletul până-n străfunduri cu disprețul, dezgustul, ba chiar şi ura de sine şi sentimentul de vinovăție pe care, logic, crima ar trebui să le producă, dar de fapt nu o face”. Prin urmare, la Sofia, s-ar fi putut ca acelaşi complex de emoții s-o fi mânat să treacă sub tăcere anumite lucruri – vinovăția corozivă, deopotrivă cu o reticență simplă, dar pătimaş motivată. Sofia era în general foarte secretoasă în legătură cu răstimpul petrecut în măruntaiele iadului – secretoasă până la obsesie – şi dacă aşa a vrut ea să fie, atunci era, Dumnezeu ştie, o poziție pe care trebuia să i-o respecți.

Ar trebui să spun direct, acum, totuşi – deşi faptele vor fi cu siguranță dezvăluite pe măsură ce se derulează narațiunea de față – că Sofia era în stare să-mi divulge mie lucruri pe care nu i le-ar fi putut spune în viața ei lui Nathan. Pentru asta, motivul nu este unul complicat. Era atât de haotic îndrăgostită de Nathan încât sentimentul era aproape o demență, şi adesea ascunzi de persoana pe care o iubeşti cele mai dureroase adevăruri despre tine însuți, dacă nu din alte motive, atunci măcar din dorința foarte omenească de a-i cruța suferințe inutile. Dar în acelaşi timp *existau* în trecutul ei circumstanțe şi incidente despre care simțea nevoia să vorbească; cred că, fără să-şi dea seama, era în căutarea cuiva care să țină locul acelor confesori religioşi la care renunțase cu răceală. Eu, Stingo, eram exact persoana la îndemână pentru ceea ce îi trebuia. Privind retrospectiv, pot înțelege că, fără îndoială, ar fi fost de neîndurat, cu riscul chiar de a-şi pierde mințile, dacă ar fi păstrat anumite lucruri numai pentru ea; aceasta a fost cu atât mai adevărat, cu cât vara s-a apropiat de sfârşit, cu vremea ei furtunoasă de emoții brutale, iar situația dintre Sofia şi Nathan s-a

deteriorat până la prăbuşire. Atunci, când ea era mai vulnerabilă ca niciodată, nevoia ei de a da glas agoniei şi vinovăției devenise tot atât de imperioasă ca începutul unui țipăt, iar eu eram întotdeauna în preajmă şi dispus s-o ascult cu idolatria mea de câine şi cu o ureche neobosită. De asemenea, începeam să văd că, dacă partea cea mai rea a coşmarului pe care îl trăise ea era deopotrivă de neînțeles şi absurdă cât să pună la încercare – dar nu chiar să înfrângă –, buna-credință a unui suflet uşor influențabil ca al meu, de la Nathan n-ar fi găsit niciun dram de încuviințare. El ori n-ar fi crezut-o, ori ar fi socotit-o smintită. Poate chiar ar fi încercat s-o omoare. De exemplu, cum ar fi putut ea vreodată să-şi adune mijloacele şi tăria necesare pentru a-i povesti lui Nathan episodul în care ea se încurcase cu Rudolf Franz Höss, *Obersturmbannführer* SS, comandantul lagărului Auschwitz?

Să ne oprim puțin asupra lui Höss înainte de a ne întoarce la Nathan şi Sofia, la primele lor zile şi luni împreună şi la alte întâmplări. Höss va apărea şi mai târziu în narațiunea noastră, personaj negativ principal de la Central Casting[137], dar poate că s-ar cuveni să ne ocupăm chiar acum de formarea acestui monstru gotic modern. După ce îl şterse din memoria ei o vreme îndelungată, mi-a spus Sofia, îi săgetase prin conştiință numai de curând, din pură întâmplare doar cu câteva zile înainte de a mă fi stabilit eu la ceea ce cu toții ajunseserăm să numim Palatul Roz. Încă o dată, oroarea se petrecuse în metrou, la mare adâncime sub străzile din Brooklyn. Răsfoia un exemplar din revista *Look*, vechi de vreo câteva săptămâni, când imaginea lui Höss țâşnise din pagină, provocându-i un asemenea şoc încât sunetul gâtuit care a ieşit din gâtlejul ei o făcuse pe femeia care stătea lângă ea să se cutremure rapid, din reflex. Höss era la câteva secunde depărtare de a da socoteala finală. Cu fața încremenită într-o mască lipsită de expresie, cu cătuşe la mâini, slăbit şi neras, stând îmbrăcat în uniforma

---

[137] Companie de producție de film, al cărei nume s-a transformat într-un termen de jargon, desemnând un generic sau un loc stereotip, unde cineva ar putea veni ca să toarne un tip

neîngrijită a închisorii, ex-comandantul era în mod clar pe punctul de a se îmbarca într-o călătorie crucială. Încolăcită în jurul gâtului său era o frânghie, care atârna de o austeră spânzurătoare metalică, în jurul căreia un grup de soldați polonezi făceau ultimele pregătiri pentru trecerea lui în lumea de dincolo. Uitându-se pe lângă silueta ponosită, cu o față deja moartă şi golită de expresie ca aceea a unui actor jucând rolul unui zombie în mijlocul unei scene, ochii Sofiei căutaseră, găsiseră şi apoi identificaseră fundalul neclar, dar nespus de familiar: forma scundă, înnegrită de funingine a crematoriului originar de la Auschwitz. Aruncase revista cât colo şi ieşise în goană din metrou la prima stație, atât de tulburată de această obscenă violare a memoriei sale încât mersese fără țintă pe aleile însorite din jurul muzeului şi ale grădinii botanice timp de mai multe ore înainte să-şi facă apariția la cabinet, unde doctorul Blackstock îi comentase înfățişarea răvăşită astfel: „Ai văzut vreo stafie?". După o zi sau două, totuşi izbuti să-şi alunge fotografia din minte.

Fără ştirea Sofiei sau a lumii în general, în lunile de dinaintea procesului şi a execuției sale, Rudolf Höss alcătuise un document care în relativ scurtul său cuprins spune la fel de mult ca orice altă lucrare despre un creier spălat în fascinația pentru totalitarism. Aveau să treacă ani până când să apară traducerea documentului în engleză (realizată excelent de Constantine FritzGibbon). Legată acum într-un volum intitulat *KL Auschwitz văzut de SS* – publicat de muzeul de stat polonez înființat astăzi în lagăr –, această anatomie a psihicului lui Höss este disponibilă pentru examinare tuturor celor care ar putea muri de setea de a cunoaşte adevărata natură a răului. Cu siguranță ar trebui citită de toată lumea, de la profesori de filosofie, evanghelişti, rabini, şamani până la istorici, scriitori, politicieni şi diplomați, liberalişti de ambele sexe şi convingeri, avocați, judecători, comici, directori de film, jurnalişti, pe scurt, oricine a cărui activitate are chiar şi o legătură indirectă cu influențarea conştiinței semenului său – şi asta i-ar

---

specific de personaj, pentru un tip specific de film sau de producție cinematografică.

include şi pe mult iubiții noştri copii, acei incipienți lideri americani la nivelul anului opt de studii, cărora ar trebui să li se ceară s-o studieze deopotrivă cu *De veghe în lanul de secară*, *Hobbitul* şi Constituția. Pentru că printre aceste confesiuni se va descoperi că noi chiar nu avem nicio cunoştință despre răul adevărat; răul portretizat în cele mai multe romane, piese de teatru şi filme este mediocru, dacă nu contrafăcut, un aliaj de proastă calitate, compus în general din violență, fantezie, teroare nevrotică şi melodramă.

Acest „rău imaginar" – ca s-o citez din nou pe Simone Weil – „este romantic şi variat, în timp ce răul adevărat este mohorât, monoton, arid, plictisitor". Nu încape îndoială că aceste cuvinte îl caracterizează pe Rudolf Höss, ca şi lucrările minții lui, un organism într-atât de zdrobitor de banal cât să fie paradigma tezei elocvent formulate de Hannah Arendt[138], la câțiva ani după spânzurarea lui. Höss n-a fost un sadic, n-a fost niciun om violent sau fioros de amenințător. S-ar fi putut spune că era de-o politețe amabilă. Într-adevăr, Jerzy Rawicz, editorul polonez al autobiografiei lui Höss, el însuşi un supraviețuitor al Auschwitz-ului, are înțelepciunea să-şi combată foştii colegi deținuți pentru că în depozițiile pe care le-au făcut l-au acuzat pe Höss că i-ar fi bătut şi torturat. „Höss nu s-ar fi coborât niciodată la asemenea metode", insistă Rawicz. „Avea îndatoriri mai importante de făcut". Comandantul era un bărbat de casă, după cum vom observa, dar unul dedicat orbeşte datoriei şi cauzei; astfel, a devenit un simplu servomecanism, pe care un aspirator moral îl curățase atât de perfect, îi absorbise cu atâta succes fiecare moleculă de nelinişte interioară sau scrupul, încât propriile descrieri ale crimelor de nespus pe care le comitea zilnic par adesea să plutească în afara răului şi separat de el, ca nişte fantasme ale inocenței cretinoide. Totuşi, chiar şi acest automat era făcut din carne, ca voi şi ca mine; fusese crescut creştin, aproape devenise preot

---

138 Influent teoretician politic (1906-1975), a scris volumul *Eichmann in Jerusalem*: A Report on the Banality of Evil, publicat în 1994, prin care consacră expresia „banalitatea răului".

catolic; din când în când îl luau cu asalt mustrările de conştiinţă, chiar şi căinţa, simptome ca la instalarea unei maladii bizare, şi tocmai această fragilitate, reacţia umană ce-l tulbură lăuntric pe implacabilul şi obedientul robot, asta ajută a-i face memoriile atât de fascinante, atât de îngrozitoare şi de educative.

Un cuvânt despre primii ani ai vieţii sale va fi de ajuns. Născut în 1900, în acelaşi an şi în aceeaşi zodie cu Thomas Wolfe G, Oh, pierdută şi de vânt îndurerată, fantomă...[139]„), Höss era fiul unui colonel în rezervă din armata germană. Tatăl lui ar fi vrut să-l facă seminarist, dar a izbucnit Primul Război Mondial şi, când Höss nu era decât un puştan de şaisprezece ani, s-a înrolat în armată. A participat la lupte în Orientul Apropiat – Turcia şi Palestina – şi, la şaptesprezece ani, a devenit cel mai tânăr sergent din forţele armate germane. După război, a intrat într-o grupare naţionalistă militantă şi, în 1922, l-a întâlnit pe omul care avea să-l ţină în-robie pentru tot restul vieţii lui: Adolf Hitler. Într-atât de rapid a fost Höss fascinat de idealurile naţionalism-socialismului şi de liderul acestuia, încât a devenit unul dintre primii membri de bună-credinţă şi devotat până-n pânzele albe ai partidului nazist. Probabil nu e de mirare că a comis prima sa crimă foarte curând şi a fost condamnat şi trimis la închisoare. A învăţat foarte devreme că uciderea era misiunea lui în viaţă. Victima a fost un profesor pe nume Kadow, şeful unei facţiuni politice liberale pe care naziştii o considerau potrivnică intereselor urmărite de ei. După ce a ispăşit şase ani din sentinţa pe viaţă, Höss s-a orientat spre o carieră de fermier, în Mecklenburg, s-a căsătorit şi a avut cinci copii. Anii păreau să treacă greu pentru Höss, acolo, lângă furtunoasa Baltică, printre ogoarele de orz şi de grâu. Nevoia lui de o activitate mai interesantă i-a fost satisfăcută când, la mijlocul anilor 1930, s-a întâlnit cu un vechi prieten din zilele de la începutul *Bruderschaftului*, Heinrich Himmler, care l-a convins uşor pe Höss să-şi abandoneze plugul şi sapa şi să guste din recompensele pe care le

---

[139] Din poemul *Look Homeward, Angel* (Priveşte spre casă, îngere).

oferea SS-ul. Himmler, a cărui autobiografie îl dezvăluie a fi, printre altele, un evaluator la superlativ al asasinilor, a intuit cu siguranță în Höss un om croit pentru importantele proiecte de activitate pe care le avea în minte, căci următorii şaisprezece ani din viața lui Höss au fost petrecuți fie direct în lagărele de concentrare al căror comandant era, fie la vârful ierarhiei, în posturi care aveau legătură cu administrația. Înainte de Auschwitz, cel mai important post al său a fost la Dachau.

Höss a dezvoltat ceea ce s-ar putea numi o relație fructuoasă – sau cel puțin de simbioză – cu omul care avea să rămână superiorul lui direct: Adolf Eichmann. Acesta i-a cultivat talentele lui Höss, care au condus la unele dintre cele mai notabile progrese în *Die Todtentechnologie*[140]. În 1941, de exemplu, Eichmann a început să considere problema evreiască o sursă de intolerabilă vexațiune, nu numai din cauza evidentei imensități a misiunii care se apropia, ci şi din cauza certelor dificultăți practice implicate în „soluția finală". Până în momentul acela, exterminarea în masă – condusă inițial de SS, dar la o scară relativ modestă – fusese îndeplinită fie prin împuşcare, soluție care ridica unele probleme relativ la mizeria rezultată în urma vărsării de sânge, la neîndemânare şi la ineficiență, fie prin introducerea monoxidului de carbon într-un spațiu închis etanş, o metodă care era, de asemenea, ineficientă şi consumatoare de timp nepermis de lung. Höss a fost cel care, observând eficacitatea unui compus cianhidric cristalizat, numit Zyklon B, când era folosit sub formă de vapori împotriva şobolanilor şi a altor paraziți care infestau Auschwitz-ul, i-a sugerat acest mijloc de lichidare lui Eichmann, care, potrivit lui Höss, a percutat la idee, deşi mai târziu a negat-o. (De ce un experimentator era atât de înapoiat, e greu de înțeles. Gazul cianogen era deja folosit în unele camere de execuții americane de mai bine de cincisprezece ani.) Prefăcând nouă sute de prizonieri de război ruşi în cobai, Höss a descoperit că gazul era excelent,

---

[140] Tehnologia morții (lb. germană, în original).

foarte potrivit pentru a te dispensa rapid de ființele omeneşti; după aceea, a fost folosit extensiv pe nenumărați deținuți deja aflați în lagăr, dar şi pe nou-sosiții indiferent de origini, deşi după aprilie 1943, exclusiv pe evrei şi țigani. Höss a fost, de asemenea, un inovator în utilizarea unor tehnici precum câmpurile minate miniaturale pentru a-i arunca în aer pe deținuții recalcitranți sau evadați, gardurile de sârmă electrificate pentru a-i electrocuta şi – mândria lui – o haită de lupi alsacieni feroce şi dobermani pinsher, cunoscuți ca Hundestaffel[141], care i-au adus lui Höss deopotrivă bucurii şi insatisfacții (într-o agitație exagerată, care se regăseşte permanent în memoriile sale), de vreme ce câinii, deşi animale ale infernului în sălbăticia cu care fuseseră antrenați să sfâşie deținuții în bucăți, deveneau leneşi şi de nestăpânit în unele momente şi erau, în plus, prea pricepuți la a-şi găsi cotloane retrase unde să doarmă. Într-o mare măsură însă, ideile lui fertile şi inventive au avut îndeajuns succes cât să se poată spune că Höss – într-un perfect travesti al metodelor prin care Koch, Ehrlich, Roentgen şi alții schimbaseră fața ştiinței medicale în timpul marii înfloriri germane din ultima jumătate a secolului anterior – a impus asupra întregului concept al uciderii în masă o durabilă metamorfoză.

În numele respectării semnificației istorice şi sociologice, trebuie să subliniem că dintre toți inculpații în acelaşi proces cu al lui Höss, la procesele postbelice din Polonia şi Germania – acei satrapi şi măcelari de ocazie, care au alcătuit unitățile SS de la Auschwitz şi alte lagăre –, numai vreo câțiva erau de formație militari. Cu toate acestea, faptul n-ar trebui să surprindă. Militarii sunt capabili de crime abominabile; o dovedesc, numai în zilele noastre, Chile, My L-ai**142**, Grecia**143**. Dar este o vicioasă premisă „liberală" să echivalezi gândirea militară cu răul autentic şi să faci din acesta din urmă apanajul exclusiv al locotenenților şi al militarilor; răul secundar

---

[141] Unitatea canină (lb germană, în original).

142 Localitate unde un detaşament al armatei americane a comis atrocități de neînchipuit în timpul războiului din Vietnam.

de care militarii sunt adeseori capabili este agresiv, romantic, melodramatic, dătător de fiori, orgasmic. Adevăratul rău, răul sufocant de la Auschwitz – mohorât, monoton, arid, plictisitor – a fost săvârşit aproape în exclusivitate de civili. Astfel aflăm că lista nominală a SS-iştilor de la Auschwitz-Birkenau nu conținea aproape niciun soldat de meserie, ci se compunea, în schimb, dintr-o reprezentare la scară mică a societății germane. În ea figurau chelneri, brutari, tâmplari, proprietari de restaurante, doctori, un funcționar de la bancă, o asistentă medicală, un lăcătuş, un pompier, un vameş, un jurist-consult, un meşter de instrumente muzicale, un specialist în construcțiile de maşini, un asistent de laborator, proprietarul unei firme de transport cu camionul… lista continuă, plină de îndeletnicirile comune şi familiare ale acelor cetățeni. Mai trebuie să adăugăm doar observația că lichidatorul de evrei numărul unu din istorie, obtuzul Heinrich Himmler, a fost crescător de găini…

Nicio revelație în toate acestea: în timpurile moderne, majoritatea relelor atribuite militarilor au fost elaborate cu avizul şi consimțământul autorității civile. Cât despre Höss, acesta pare să fie un soi de anomalie, întrucât cariera lui de dinainte de Auschwitz fusese concomitent agricolă şi militară. Dovezile arată că a fost excepțional de devotat şi exact asta face acea riguroasă şi inflexibilă atitudine a spiritului – conceptul de datorie şi obediența mai presus de toate, adânc înrădăcinate şi de neclintit în mintea oricărui bun soldat – din memoriile lui: demonstrează o dezolantă convingere. Citindu-i revoltătoarea cronică, te încredințezi că Höss este sincer când îşi exprimă bănuielile, ba chiar repulsia sa secretă, față de una sau alta, gazarea aia, sau incinerarea de atunci, sau „selecția” cealaltă, şi aceste negre îndoieli însoțesc actele pe care trebuie să le comită. Se simte cum, la pândă în spatele lui Höss în timp ce scrie, este prezent spectrul băiatului de şaptesprezece ani, tânărul strălucit, cu viitor promițător,

---

143 Este vorba despre regimul dictatorial „Grecia coloneilor“, prăbuşit în 1974.

Unterfeldwebel[144] într-o armată din altă epocă, în care noțiunile de onoare, de mândrie şi de probitate erau întreţesute în materialul codului prusac, şi că băiatul este amuțit văzând depravarea de nespus în care s-a afundat bărbatul matur. Dar asta face parte din alt timp şi din alt spațiu, alt Reich, iar băiatul este exilat în cele mai adânci umbre, groaza retrăgându-se şi ştergându-se odată cu el, în timp ce osânditul *ex-Obersturmbannführer* scrie şi scrie, neobosit, justificându-şi faptele bestiale în numele autorității inumane, al datoriei, al obedienței oarbe.

Eşti întrucâtva convins de indiferența acestei declarații: „Trebuie să subliniez că eu, personal, n-am urât niciodată evreii. Este adevărat că i-am privit ca pe duşmanii poporului nostru. Dar nu făceam nicio deosebire între ei şi ceilalți prizonieri numai pentru că erau evrei, ci îi tratam pe toți la fel. N-am dat niciodată ordine separate. În orice caz, sentimentul urii este străin firii mele". În lumea crematoriilor, ura este o emoție insubordonată şi de nestăpânit, incompatibilă cu monotonia muncii cotidiene. Mai ales dacă omul a permis să fie golit de toate aceste emoții disturbatoare, problema punerii unui ordin sub semnul întrebării sau al neîncrederii devine academică; el se supune imediat: „Când, în vara lui 1941, *Reichsführerul SS* [Himmler] însuşi mi-a dat ordinul să pregătesc instalațiile la Auschwitz, unde ar putea avea loc exterminările în masă, şi să mă ocup personal de îndeplinirea acestor exterminări, n-am avut nici cea mai mică idee despre amploarea sau despre consecințele lor. Era cu siguranță un ordin extraordinar şi monstruos. Cu toate acestea, motivele din spatele programului de exterminare mi s-au părut juste. Nu m-am gândit la asta în momentul acela: mi se dăduse un ordin şi trebuia să-l duc la îndeplinire. Dacă această exterminare în masă a evreilor a fost sau nu necesară, era un lucru despre care nu-mi puteam îngădui să-mi formez vreo opinie, pentru că îmi lipsea vederea de ansamblu necesară".

---

[144] Sergent de stat-major (lb. germană, în original).

Şi astfel a început carnajul, sub ochiul îngustat, atent şi impasibil al lui Höss: „Trebuia să mă arăt rece şi indiferent la evenimente care ar fi frânt inima oricărui posesor de sentimente umane. N-aş fi putut nici să mă uit în altă parte când mi se făcea frică, căci emoţiile mele naturale ar fi preluat controlul asupra mea. A trebuit să privesc rece, în vreme ce mamele cu copii râzând sau plângând intrau în camerele de gazare…

Într-un rând, doi copii mici erau atât de absorbiţi de un joc încât au refuzat să se lase duşi de lângă mama lor. Chiar şi evreii de la Detaşamentul Special şovăiau să ia copiii pe sus. Privirea aceea imploratoare din ochii mamei lor, care cu siguranţă ştia ce se întâmplă, este ceva ce n-am să uit niciodată. Oamenii intraseră deja în camera de gazare şi deveniseră agitaţi, iar eu a trebuit să acţionez. Toată lumea se uita la mine. I-am făcut semn din cap sergentului de stat-major de serviciu, iar el a luat copiii care ţipau şi se zbăteau în mâinile lui şi i-a dus în camera de gazare, însoţiţi de mama lor, care plângea de ţi se rupea inima. Mila mea era atât de mare încât îmi doream să dispar din locul acela. Totuşi, n-aş fi putut să arăt nici cea mai mică urmă de emoţie. [Arendt scrie: «Problema era cum să-şi învingă nu atât conştiinţa, cât mila animalică pe care orice om normal o simte în prezenţa suferinţei fizice. Stratagema folosită… era foarte simplă şi probabil foarte eficientă; consta în a întoarce acele sentimente în direcţia contrară, respectiv în a le îndrepta asupra sinelui. Astfel, în loc să spună: Ce groaznice lucruri le-am făcut oamenilor! criminalii vor spune: Ce lucruri oribile a trebuit să văd în timpul îndeplinirii datoriilor mele, ce grea sarcină apăsa pe umerii mei!»] Eu a trebuit să văd totul. A trebuit să privesc, oră după oră, ziua şi noaptea, îndepărtarea şi arderea cadavrelor, extragerea dinţilor, tunderea părului, toată dezgustătoarea şi interminabila procedură. A trebuit să stau ore nesfârşite în duhoarea înfiorătoare, în timp ce gropile comune erau deschise şi cadavrele scoase afară şi arse.

A trebuit să mă uit prin vizorul de observaţie al camerelor de gazare şi să urmăresc procesul morţii pentru că doctorii voiau ca eu să-l văd… *Reichsführerul SS* a trimis diverşi înalţi responsabili din conducerea

partidului şi ofițeri SS la Auschwitz ca să poată vedea şi ei, cu ochii lor, procesul de exterminare a evreilor… Am fost întrebat de către ei, în repetate rânduri, cum puteam eu şi oamenii mei să urmărim continuu aceste operații şi cum de eram în stare să le suportăm. Răspunsul meu invariabil era că hotărârea de fier cu care trebuie să îndeplinim ordinele lui Hitler nu putea fi obținută decât prin înăbuşirea tuturor emoțiilor omeneşti".

Şi granitul ar fi fost tulburat de asemenea scene. O deznădejde convulsivă, dureri de cap, anxietate, îndoială paralizantă, cutremurări lăuntrice, un Weltschmertz[145] care depăşeşte puterea de înțelegere – toate îl copleşeau pe Höss în timp ce procesul de îndeplinire a crimei ajunge la momentul său culminant. E cufundat în tărâmuri care transcend şi rațiunea, şi credința, şi judecata sănătoasă, şi pe Satan. Totuşi, tonul lui este melancolic, elegiac: „Odată ce a început exterminarea în masă la Auschwitz, n-am mai cunoscut ce înseamnă fericirea. Dacă eram profund afectat de vreun incident, mă trezeam că mi-e cu neputință să mă mai întorc acasă la mine şi la familia mea. Atunci mă urcam pe cal şi goneam până îmi alungam din minte oribila scenă. Adesea, noaptea, mă plimbam prin grajduri şi căutam să mă calmez printre animalele mele dragi. Când îmi vedeam copiii jucându-se fericiți sau observam încântarea soției mele pentru mezinul familiei, adesea îmi trecea prin minte gândul: Cât o să dureze fericirea noastră? Soția mea nu putea înțelege niciodată aceste dispoziții posomorâte ale mele şi le atribuia vreunor neplăceri apărute la mine la muncă. Familiei mele, de bună seamă, nu îi lipsea nimic la Auschwitz. Orice dorință exprimată de soția sau de copiii mei era îndeplinită. Copiii puteau duce o viață liberă, fără oprelişti. Grădina soției mele era un paradis al (lorilor. Deținuții nu scăpau niciodată ocazia de a face vreun serviciu pentru soția şi copiii mei şi, astfel, să atragă atenția asupra lor. Niciun fost deținut n-ar putea spune vreodată că a fost în vreun fel sau la vreun moment prost

[145] Durere a lumii (lb. germană, în original).

tratat în casa noastră. Soției mele i-ar fi făcut cea mai mare plăcere din lume să dea câte un dar fiecărui deținut care avea vreo legătură cu gospodăria noastră. Copiii mă rugau permanent să le duc țigări deținuților. Îi îndrăgeau mai ales pe cei care lucrau în grădină. Întreaga mea familie arăta o intensă dragoste pentru agricultură şi în special pentru animalele de toate felurile. În fiecare duminică, trebuia să mă duc la plimbare cu ei peste câmpuri ca să vizităm grajdurile şi nu puteam niciodată omite adăposturile unde erau ținuți câinii. Cei doi cai ai noştri şi mânzul erau cu deosebire îndrăgiți. Copiii țineau întotdeauna în grădină toate lighioanele pe care deținuții le aduceau neîncetat. Broaşte-țestoase, jderi, pisici, şopârle: era întotdeauna câte ceva nou şi interesant de văzut acolo. Vara, se bălăceau în bazinul din grădină sau în râul Sola. Dar cea mai mare bucurie a lor era când şi tati se scălda împreună cu ei. El avea totuşi atât de puțin timp pentru aceste plăceri copilăreşti…".

A fost dat ca în acest sălaş vrăjit să nimerească şi Sofia la începutul toamnei anului 1943, într-un timp în care, noaptea, flăcările care se ridicau din crematoriile de la Birkenau ardeau atât de puternic, încât centrul militar german de comandă al regiunii, situat la o sută de kilometri depărtare de Cracovia, începuse să se teamă că focurile vor atrage raidurile aeriene duşmane, iar ziua, un zăbranic vinețiu de carne omenească arsă acoperea auriul soare autumnal, cernând peste grădină şi peste bazinul copiilor, peste livadă şi peste grajduri, peste gardurile vii, îngrețoşător de dulceagă, care se împrăştia peste tot, fără scăpare. Nu-mi amintesc că Sofia să-mi fi povestit c-ar fi fost vreodată blagoslovită cu vreun cadou din partea lui *Frau* Höss, dar suntem îndreptățiți să credem în adevărul relatării lui Höss că, în timpul scurtei şederi a Sofiei sub acoperişul comandantului, ea, ca şi alți deținuți, întocmai cum a pretins el, n-a fost în niciun fel sau în vreun moment prost tratată. Deşi nici pentru asta, până la urmă, după cum s-a dovedit, nu existau prea multe motive de a-i fi recunoscătoare.

Capitolul 7

Acum poate înțelegi, Stingo, mi-a spus Sofia în prima noastră zi în parc, cum mi-a salvat Nathan viața. A fost fantastic! Eu eram aşa, foarte bolnavă, leşinam, cădeam, şi deodată vine... cum se numeşte?... Făt-Frumos şi îmi salvează viața. Şi a fost atât de uşor, înțelegi, ca prin vis, de parc-ar fi avut o baghetă magică pe care a fluturat-o deasupra mea şi, la scurt timp, iată-mă bine, sănătoasă.

— Cât a durat? am întrebat. Începând din momentul...

— Vrei să spui după ziua aceea în care m-a găsit? O, aproape că n-a durat deloc, pe cuvânt. Două săptămâni, trei săptămâni, ceva de genul ăsta. *Allez*! Pleacă de-aici!

Zvârli cu o pietricică în masculul cel mai mare şi mai agresiv din cârdul lebedelor care invadaseră locul nostru de picnic de pe lac.

— Pleacă de-aici! Nu pot să-l sufăr pe-ăla, tu poți? *Un vrai gonif*[146]. Vino încoace, Tadeusz!

Scoase un mic cloncănit către favoritul ei jumulit, ademenindu-l cu rămăşițele unui covrig. Şovăind, proscrisul înainta legănat cu penele ciufulite şi o privire oropsită, dintr-o parte, ciugulind firimiturile în timp ce ea vorbea. Eu ascultam cu atenție, chiar dacă aveam alte preocupări în perspectivă. Probabil pentru că apropiata mea întâlnire cu divina Lapidus mă făcea să oscilez între încântare şi temere, am încercat să domolesc ambele emoții bând mai multe cutii de bere – violând astfel regula pe care mi-o impusesem singur în privința alcoolului în timpul zilei sau în orele de lucru. Dar aveam nevoie de ceva care să-mi stingă focul anticipării monumentale şi să-mi încetinească pulsul galopant.

M-am uitat la ceas, ca să descopăr cu un gol în capul pieptului că nu mai trebuia să treacă decât şase ore până când aveam să bat la poarta lui

---

[146] Un adevărat şnapan (lb. engleză, *gonif* sau *ganef* provine din idişul *gannebh*, care

Leslie. Nori ca nişte stropi de smântână, cu irizații ca pictate de Disney, pluteau liniştit spre ocean, desenând pete de umbre şi lumini peste iarba grasă a micului promontoriu unde Sofia vorbea despre Nathan şi eu ascultam, iar vuietul traficului de pe îndepărtatele bulevarde ale Brooklynului ajungea la noi cu un bubuit intermitent, foarte slab, ca o canonadă inofensivă de ceremonie.

— Pe fratele lui Nathan îl cheamă Larry, continuă ea. Este un om minunat, iar Nathan îl adoră. Nathan m-a dus să-l cunosc pe Larry în ziua următoare, la cabinetul lui din Forest Hills. El m-a examinat îndelung şi tot timpul consultului îmi amintesc că spunea: „Cred că Nathan are dreptate în privința ta – e de-a dreptul remarcabil instinctul lui natural într-ale medicinei". Dar Larry nu era sigur. *Credea* că Nathan trebuie să aibă dreptate despre deficiența pe care o aveam. Eram groaznic de palidă atunci. S-a gândit că n-ar putea fi altceva, după ce i-am spus simptomele mele. Dar, firește, trebuia să se asigure. Mi-a stabilit o întâlnire cu un prieten de-al lui, un *spécialiste* de la Spitalul Columbia, spitalul prezbiterian. Acesta era un doctor al deficienței… nu…

— Un doctor specializat în deficiențe de nutriție, am spus eu, hazardându-mă să ghicesc.

— Da, exact. Doctorul ăsta se numeşte Warren Hatfield şi a studiat medicina cu Larry, înainte de război. În orice caz, în aceeaşi zi ne-am dus împreună cu maşina, Nathan şi cu mine, la New York, ca să-l vedem pe doctorul Hatfield. Nathan a împrumutat maşina lui Larry şi m-a trecut podul spre Spitalul Columbia. O, Stingo, mi-aduc aminte de asta atât de bine, de călătoria aia cu Nathan până la spital. Maşina lui Larry este *décapotable* – ştii, o limuzină decapotabilă – şi toată viața mea, de când eram mică, în Polonia, mi-am dorit să merg cu o decapotabilă, ca acelea pe care le văzusem în poze şi în filme. Aşa o ambiție prostească, da, să te plimbi cu o maşină deschisă, dar iată că, în acea frumoasă zi de vară, eu eram cu

---

înseamnă oportunist fără scrupule).

Nathan într-o decapotabilă, şi soarele bătea în jos peste noi, şi vântul îmi sufla prin păr. Era atât de straniu! Eu eram bolnavă, ştii, dar mă simțeam bine! Vreau să spun, *ştiam* cumva că o să mă însănătoşesc. Şi totul datorită lui Nathan.

Era la începutul după-amiezii, îmi amintesc. Nu mai fusesem niciodată în Manhattan decât cu metroul, noaptea, iar acum, din maşină, vedeam pentru prima oară râul pe lumină, şi incredibilii zgârie-nori din centru, şi avioanele pe cerul senin. Era aşa de maiestuos şi atât de frumos şi emoționant, că-mi venea să plâng. Şi mă uitam la Nathan cu coada ochiului când vorbea, foarte repede, despre Larry şi despre toate acele lucruri nemaipomenite pe care le făcuse el ca doctor. Şi apoi mi-a vorbit despre medicină şi despre cum ar fi în stare să parieze pe orice că avusese dreptate în privința stării mele, şi cum se va putea vindeca şi et cetera. Şi nu ştiu cum să descriu senzația aia pe care o aveam uitându-mă la Nathan în timp ce mergeam cu maşina pe Broadway. Presupun că i se spune… cum?… *venerație*, ăsta-i un cuvânt frumos. Venerație pentru că acest bărbat drăguț, blând, prietenos a venit la mine şi, doar atât de grijuliu şi de serios, ca să mă facă bine. El a fost salvatorul meu, Stingo, exact asta, şi niciodată n-am avut un salvator înainte…

Şi bineînțeles că *a avut* dreptate, ştii. La Columbia, la spital, am stat trei zile în timp ce doctorul Hatfield a făcut testele, iar ele au arătat că Nathan avea dreptate. Mie îmi lipsea rău de tot fierul. O, îmi lipsesc mie şi alte lucruri, de asemenea, dar nu sunt atât de importante. În principal, fierul. Şi în cele trei zile cât am stat în spital, Nathan a venit în vizită în fiecare zi.

— Şi ce ți-ai zis despre asta? am întrebat eu.

— Despre care?

— Păi, nu vreau să par băgăreț, am continuat eu, dar mi-ai descris una dintre cele mai neobişnuite şi mai drăguțe întâlniri *valvârtej* despre care am auzit vreodată. La urma urmelor, în momentul acela, erați încă doi străini, cum s-ar zice. Nu-l cunoşteai într-adevăr pe Nathan, nu ştiai ce urmăreşte,

în afară de faptul că, evident, era foarte atras de tine, ca să spunem doar atât.

Am făcut o pauză, apoi am continuat, încet:

— Încă o dată, Sofia, opreşte-mă dacă devin prea indiscret, dar m-am întrebat întotdeauna ce se întâmplă în mintea unei femei când îi iese în cale un bărbat grozav, puternic, atrăgător şi… ei bine, ca să folosesc din nou figura de-adineauri, te ia pe sus.

Ea tăcu un moment, cu chipul gânditor şi încântător. Apoi, spuse:

— Adevărul e că eram foarte zăpăcită. Trecuse atâta vreme – oh, atât de multă vreme – de când nu mai avusesem niciun, cum să spun… – se opri din nou, uşor fără cuvinte –, nicio *connecțion*[147] cu un bărbat, orice bărbat, ştii ce vreau să spun. Nu-mi pasase de asta prea mult, era o parte din viața mea care nu era teribil de importantă, de vreme ce aveam de pus laolaltă atât de multe rămăşițe din viața mea. Sănătatea, în principal. La momentul acela, nu ştiam decât că Nathan îmi salva viața şi nu mă gândeam prea mult la ce o să se întâmple mai târziu. Oh, presupun că mă gândeam din când în când cât de îndatorată îi eram lui Nathan pentru toate astea, dar, ştii – şi e ciudat acum, Stingo –, toate acestea aveau de-a face cu *banii*. *Asta* era partea care mă zăpăcea cel mai tare. Banii. Noaptea, la spital, când stăteam întinsă în pat, rămâneam trează şi mă gândeam şi mă răzgândeam: Uite, sunt într-o rezervă. Iar doctorul Hatfield trebuie să coste sute de dolari. Cum o să plătesc vreodată pentru asta? îmi închipuiam lucruri groaznice. Cel mai rău era să mă fi dus la doctorul Blackstock pentru un împrumut şi el să mă întrebe pentru ce, iar eu să fiu nevoită să-i explic că era pentru a plăti tratamentul ăsta, iar doctorul Blackstock să se supere pe mine pentru că m-am dus să mă trateze un doctor *medic*. Nu ştiu de ce, am mare drag de doctorul Blackstock, iar Nathan nu înțelege. Oricum, nu voiam să-l rănesc şi aveam vise aşa de negre în ceea ce priveşte banii…

---

[147] Legătură, relaţie (lb franceză, în original).

Ei bine, nu-i nevoie să ascund nimic. În cele din urmă.

Nathan a plătit pentru tot – *cineva* trebuia s-o facă –, dar până în momentul în care să plătească el, nu mai era nimic pentru mine de care să mă simt prost sau ruşinată. Ne iubeam, asta ca să fac scurtă o poveste lungă, şi nici nu era prea mult de plătit, oricum, de vreme ce bineînțeles că Larry n-a vrut să ia nimic, apoi, la fel, nici doctorul Hatfield n-a cerut nimic. Noi eram îndrăgostiți şi eu mă însănătoşeam înghițind multele pastile cu fier, ceea ce era tot ce-mi trebuia ca să mă facă *să a înfloresc* ca o rozã.

Se opri, şi un mic chicotit vesel îi scăpă de pe buze.

— Mizerabilul de infinitiv! izbucni ea cu înduioşare, imitând modul în care o dăscălea Nathan. Nu „să a înfloresc", doar „să înfloresc".

— E cu adevărat incredibil, am spus eu, modul în care şi-a luat răspunderea pentru tine. Nathan ar fi trebuit să fie doctor.

— A vrut să fie, murmură ea, după o scurtă tăcere, a vrut atât de mult să fie doctor!

Făcu o pauză şi seninătatea ei de până atunci se începtoşa în melancolie.

— Dar asta-i altă poveste, adăugă ea, şi o expresie înghețată şi crispată îi străbătu iute chipul.

Am simțit numaidecât o schimbare de dispoziție, de parcă fericita amintire a primelor zile împreună cu Nathan ar fi fost umbrită (probabil la comentariul meu) de conştientizarea altui lucru – ceva tulburător, dureros, sinistru. Şi chiar în clipa aceea, cu un oportunism dramatic pe care romancierul incipient din mine mai curând o aprecie, fața ei subit schimbată păru că se înecă în cea mai neagră dintre umbre, aruncată de unul dintre acei nori dolofani, ciudat colorați, care ascunse pentru o clipă soarele şi ne atinse cu un fior autumnal. Sofia se cutremură scurt, convulsiv, şi se ridică, rămânând în picioare, cu spatele la mine, strângându-şi coatele în brațe cu îndoită forță, de parcă briza uşoară ar fi pătruns-o până în măduva oaselor. Fără voia mea – la expresia ei încruntată şi la acest gest –, mi-am amintit din nou despre situația furtunoasă în care dădusem peste ei, cu numai cinci nopți mai înainte, şi despre cât de multe mai rămăseseră încă de înțeles din

această relație mistuitoare.

Existau atât de multe sclipiri şi licăriri imponderabile. Morris Fink, de exemplu. Cum rămânea cu acel oribil spectacol de marionete la care fusese el martor şi pe care mi-l descrisese – atrocitatea aceea pe care o văzuse el: Nathan bătând-o, în timp ce ea stătea întinsă pe podea? Cum se potrivea asta? Cum se încadra scena *aceea* cu faptul că în fiecare dintre zilele care urmaseră şi în care eu îi văzusem împreună pe Nathan şi pe Sofia, atributul „fermecați" părea doar o searbădă minimalizare a naturii relației lor? Şi cum putuse bărbatul acesta, a cărui tandrețe şi bunăvoință iubitoare Sofia îşi amintea cu atâta emoție încât, din când în când, în timp ce-mi vorbea, ochii i se umpleau de lacrimi –, cum putuse acest individ milostiv şi generos să devină teroarea vie pe care o întâlnisem eu în pragul uşii Yettei atât de recent?

Am preferat să nu mă opresc prea mult asupra chestiunii, ceea ce a fost foarte bine, pentru că norul multicolor şi-a văzut de drum spre răsărit, îngăduind luminii să se reverse iarăşi în jurul nostru; Sofia a zâmbit, de parcă razele soarelui îi risipiseră momentul de tristețe, şi aruncând o ultimă bucățică de covrig spre Tadeusz, spuse că ar trebui să ne întoarcem la Yetta. Nathan, declară ea cu o undă de însuflețire, adusese o fabuloasă sticlă de burgund pentru masa lor de seară, iar ea trebuia să facă nişte cumpărături de la A & P, de pe Church Avenue, pentru un cotlet bun care să meargă cu vinul; după ce făcea asta, adăugă ea, avea să se cuibărească în pat pentru tot restul după-amiezii, ca să-şi continue încrâncenata ei luptă corp la corp cu *Ursul*[148].

— Mi-ar plăcea să-l cunosc pe acest domn *Wiiiliam* Faulkner, zise ea, în timp ce mergeam încet către casă, şi să-i spun că face viața foarte grea polonezilor când nu ştie să mai pună şi punct unei fraze. Dar, o, Stingo, cum poate să scrie omul ăsta! Simt că sunt în Misssissippi. Stingo, o să ne iei pe Nathan şi pe mine în Sud, cândva?

---

[148] *The Bear*, nuvelă de William Faulkner, publicată în 1942.

Prezența plină de viață a Sofiei se şterse, apoi dispăru din mintea mea odată ce-am ajuns la mine în cameră şi din nou mi-a stat inima de deznădejde când m-a lovit ca un baros unul dintre acele gânduri despre Leslie Lapidus. Fusesem destul de fraier să cred că în după-amiaza asta, în timp ce orele care mai rămăseseră până la rendez-vous zburau pe lângă mine, obişnuita mea disciplină şi putere de detaşare îmi vor îngădui să-mi continui rutina, adică să compun scrisori pentru rudele din Sud ori să mâzgălesc în carnețelul cu însemnări, ori, pur şi simplu, să mă tolănesc în pat şi să citesc. Eram adânc cufundat în *Crimă şi pedeapsă* şi, cu toate că ambițiile mele ca scriitor fuseseră turtite zdravăn de stupefianta profunzime şi de complexitatea cărții, trecuseră vreo câteva după-amiezi deja de când foram prin ea cu necontenită mirare admirativă, mare parte din uluirea mea fiind în directă legătură cu Raskolnikov[149], a cărui existență hărțuită şi sărăcăcioasă la St.

— Petersburg părea (mai puțin omorul) extrem de asemănătoare cu a mea în Brooklyn. Efectul asupra mea fusese într-adevăr atât de puternic încât chiar am meditat – şi nu într-o doară, ci într-un moment de seriozitate, care m-a cam speriat – la consecințele fizice şi spirituale asupra mea dacă şi eu, la rândul meu, m-aş fi dedat la o mică omucidere, colorată de metafizici, înfigând un cuțit, să zicem, în pieptul vreunei bătrâne nevinovate ca Yetta Zimmermann. Viziunea arzătoare a cărții mă dezgusta şi mă atrăgea înapoi deopotrivă, totuşi, în fiecare după-amiază, atracția ei câştiga irezistibil în conflict. Şi, atunci, este cel mai mare omagiu pentru modul în care Leslie Lapidus pusese stăpânire pe intelectul meu, pe însăşi voința mea, faptul că, în după-amiaza aceasta, cartea a rămas neatinsă.

Şi nici scrisori n-am scris, şi nici nu mi-am trecut în carnet vreunul dintre rândurile acelea gnomice – mergând de la caustic până la apocaliptic, maimuțărind în stil ce era mai prost atât la Cyril Connolly[150], cât şi la André

---

[149] Personajul principal al romanului Crimă şi pedeapsă (1866), de F. M. Dostoievski.
[150] Eminent critic englez şi editor (1903-1974).

Gide[151] – prin care mă străduiam să-mi păstrez mâna pentru o carieră subsidiară de memorialist. (De mult am distrus o mare parte din aceste scurgeri ale gândirii mele de tinerețe, păstrând doar vreo sută de pagini cu valoare nostalgică, inclusiv chestiile despre Leslie şi un tratat de nouă sute de cuvinte – surprinzător de spiritual pentru un jurnal atât de încărcat, altminteri, cu *angst*[152] şi cugetări adânci – despre meritele relative, despre coeficienții de frecare aparenți, despre miros şi alte caracteristici ale diverşilor lubrifianți pe care îi folosisem în practicarea Viciului Secret, câştigătorii de departe fiind fulgii de săpun Ivory, bine emulsifiați în apă la temperatura corpului.) Nu, în ciuda tuturor dictatelor conştiinței şi a eticii muncii calviniste şi în ciuda faptului că nu eram nici pe departe obosit, am stat întins pe spate în pat, imobil ca unul aproape de prosternație, amuzat să constat că febra care mă ținuse în priză în ultimele zile îmi făcea muşchii să mi se zbată şi că te puteai chiar îmbolnăvi, probabil serios, de extaz veneric. Lungit pe spate, eram o zonă erogenă de un metru optzeci. De fiecare dată când mă gândeam la Leslie, goală şi zvârcolindu-mi-se în brațe, cum avea să fie peste câteva ore, inima mea făcea acel sălbatic salt care, după cum am mai spus, ar fi fost periculos la un om mai bătrân.

Pe când zăceam aşa, în camera mea de culoarea luminoasă a acadelei, şi pe când minutele după-amiezii se scurgeau încet, bolii mele veni să-i țină companie un soi de semidementă incredulitate. Amintiți-vă, castitatea mea era aproape intactă. Asta îmi sporea senzația că trăiam un vis. Nu eram pur şi simplu pe punctul de a mă culca cu o femeie, ci mă îmbarcam într-o călătorie spre Arcadia[153], spre Țara Beulah[154], spre regiunile înstelate ale întunericului de catifea de dincolo de Pleiade. Mi-am amintit încă o dată (de

---

151 Scriitor francez (1869-1951), câştigător al Premiului Nobel pentru Literatură în 1947.

152 Termen care desemnează, în filosofia existențialistă, teama individului cauzată de conştientizarea faptului că viitorul său nu e determinat dinainte, ci trebuie să fie liber ales.

153 Un tărâm idilic, ficțional, descris de Yeats în poemul *The Song of the Happy Shepher*d, (Cântecul păstorului fericit).

câte ori le invocasem sunetul?) transparentele indecențe pe care le rostise Leslie şi făcând asta – vizorul minții mele retrasa fiecare crăpătură a buzelor ei moi şi suculente, scânteietorii incisivi, perfect modelați ortodontic, chiar şi un fermecător strop de salivă la colțul orificiului – mi s-a părut cel mai amețitor țel pe care chiar în seara aceea, undeva înainte ca soarele să-şi poată încheia circuitul oriental şi să se înalțe iarăşi peste Sheepshead Bay, gura aceea avea să fie – nu, nu mă puteam lăsa să mă gândesc la gura aceea alunecoasă şi dulce şi la iminentele ei întrebuințări. Imediat după ora şase, m-am rostogolit jos din pat şi am făcut un duş, apoi m-am bărbierit pentru a treia oară în ziua aceea. În sfârşit, m-am îmbrăcat în singurul meu costum de bumbac, am extras o bancnotă de douăzeci de dolari din tezaurul meu păstrat în cutia de Johnson & Johnson şi am ridicat pânzele, ieşind din cameră, către cea mai mare aventură a mea.

Afară, în hol (în amintire, evenimentele de seamă ale vieții mele au fost adesea însoțite de mici imagini învârtitoare, ca nişte sateliți orbitor iluminați), Yetta Zimmermann şi bietul elefantin Moishe Muskatblit erau implicați într-o ceartă energică.

— Te dai tânăr cu frică de Dumnezeu şi totuşi îmi faci mie una ca asta?

Yetta mai-mai că striga, cu o voce plină mai degrabă de adâncă durere decât de mânie adevărată.

— Ai fost jefuit în metrou? Te păsuiesc de cinci săptămâni de la plata chiriei – cinci săptămâni din generozitatea şi bunătatea inimii mele – şi acum vii să-mi spui poveşti de adormit copiii? Crezi că sunt un soi de mică, drăguță şi naivă *faygeleh*[155] ca să-ți înghit gogoşile astea? *Haida de*!

„Haida de!"-ul a fost maiestuos, transmițând atâta dispreț încât l-am văzut pe Moishe – gras şi năduşit în hainele lui negre, ecleziastice – făcându-se pur şi simplu mic.

---

[154] în Biblie, țara făgăduită israeliților (Isaia 62:4).

[155] Pederast (în idiş), cuvânt care provine din germanul Vogel, care înseamnă „pasăre", de unde şi porecla folosită pentru un homosexual (pasiv) de Little Bird, „Păsărică"; Yetta îl foloseşte cu sensul de pasăre cu minte puțină.

— Dar e adevărat! stărui el.

Era pentru prima oară când îl auzeam vorbind, iar vocea lui juvenilă – un *falsetto* – părea potrivită cu volumul lui amplu, ca de gelatină. Era gata să plângă.

— E adevărat, buzunarul mi-a fost golit în stația de metrou din Bergen Street! A fost un colorat, un micuț şi slăbuț colorat. O, a fost atât de iute! A dispărut pe scări în sus mai înainte să apuc eu să strig. O, doamnă Zimmermann…

Al doilea „Haida de!” ar fi băgat la apă şi lemnul de tec.

— Şi eu să cred o poveste ca asta? Să cred o poveste ca asta chiar de la un rabin mâine-poimâine? Săptămâna trecută mi-ai spus – săptămâna trecută mi-ai jurat pe ce-ai mai sfânt – că o să ai patruzeci şi cinci de dolari joi după-amiaza. Acum îmi serveşti chestia asta despre un hoț de buzunare!

Corpul masiv al Yettei era aplecat înainte într-o poziție războinică, dar încă o dată am simțit că era mai multă fanfaronadă decât amenințare în purtarea ei.

— De treizeci de ani țin casa asta şi n-am dat pe nimeni afară. Mă mândream că n-a trebuit să scot pe nimeni în şuturi, excepție un anormal de oysvorf[156], în 1938, pe care l-am prins îmbrăcat în chiloți de fată. Şi acum, după toate astea, aşa să-mi ajute Dumnezeu, să fiu nevoită să dau afară un rabin mâine-poimâine!

— Vă rog, chițăi Moishe cu o privire imploratoare.

Simțindu-mă intrus, m-am înghesuit pe lângă, sau prin, masa lor considerabilă, murmurând o scuză, dar am auzit-o deodată pe Yetta spunând:

— Măi, să fie! Tu, care vasăzică, un te duci, Romeo?

Mi-am dat seama că probabil îi atrăsese atenția costumul meu de bumbac, proaspăt călcat şi uşor apretat, părul meu lipit de țeastă cu

---

[156] Gunoi (idiş).

briantină şi, fără îndoială, loțiunea mea de bărbierit Royall Lyme, din care, mi-a trecut brusc prin minte, îmi turnasem cu atâta larghețe încât miroseam ca o dumbravă tropicală. Am zâmbit, n-am zis nimic şi m-am înghesuit mai departe, grăbit să scap atât de învălmăşeală, cât şi de atenția uşor lascivă a Yettei.

— Pariez că vreo norocoasă de fată o să-şi vadă visul împlinit în seara asta! zise ea râzând pe înfundate.

Am fluturat prieteneşte din mână în direcția ei şi, cu o privire spre încolțitul şi nefericitul Muskatblit, am plonjat afară, în aerul plăcut al serii de iunie. În timp ce mergeam grăbit pe stradă spre metrou, am mai putut auzi peste slabele lui proteste pițigăiate vocea femeii, răguşită şi gravă, încă turuind furioasă, totuşi stingându-se încet în urma mea, cu un semiton de îngăduință răbdătoare care mi-a spus că Moishe nu va fi dat afară din Palatul Roz. Yetta, ajunsesem s-o aflu, era în adâncul inimii de toată isprava sau, în celălalt idiom, o lady balbatisheh[157].

Cu toate acestea, intensul caracter *evreiesc* al acestei scene – ca un recitativ dintr-o operă comică în idiş – m-a făcut să devin un pic mai îngrijorat în privința altui aspect al neîntârziatei mele întâlniri cu Leslie. Legănat plăcut într-un vagon gol al BMT-ului care mă ducea spre nord, am încercat, distrat, să citesc un exemplar din *Brooklyn Eagle*, cu preocupările lui parohiale, dar am renunțat curând la efort şi, gândindu-mă la Leslie, mi-a trecut prin cap că nu pusesem niciodată piciorul dincolo de treptele de la intrare ale unei case evreieşti. Cum o fi? m-am întrebat. M-am temut deodată că nu eram îmbrăcat cum se cuvine, bănuiam că ar fi trebuit să port o pălărie. Nu, bineînțeles, m-am liniştit eu, asta era când intrai în sinagogă (parc-aşa ceva, nu?) şi, spunându-mi acestea, mi-a fulgerat prin minte imaginea dizgrațiosului templu de cărămidă galbenă al congregației Rodef Sholem din oraşul meu natal, în Virginia.

---

[157] Inimoasă gospodină (idiş).

Aflat peste drum, în diagonală, de Biserica Prezbiteriană – de asemenea dizgrațioasă, în culoarea sa veştedă, noroioasă, lucrată în gresie şi ardezie, motivul caracteristic al arhitecturii bisericilor americane din anii treizeci – unde, de când eram copil şi până la adolescență, m-am dus la slujba de duminică, tăcuta sinagogă, cu obloanele trase, cu portalurile ei sumbre de fier forjat şi cu Steaua lui David săpată pe fronton, părea, în intimidanta ei nemişcare, să reprezinte pentru mine tot ce era izolat, misterios şi chiar supranatural la evrei şi la iudaici, precum şi în religia lor fumurie, cabalistică.

Poate e ciudat, dar nu aveam o părere total eronată despre evreii înşişi. În acel orăşel foarte activ din Sud, evreii fuseseră complet şi călduros asimilați în straturile exterioare ale vieții civile, la care deveniseră participanți neaşteptați: negustori, doctori, avocați, un spectru al reuşitei burgheze în viață.

Ajutorul primarului („vicele") era evreu; marele liceu local se mândrea în mod deosebit cu succesele echipelor sale şi acel *rara avis*[158] – un antrenor evreu de atleți, de sprinteri, şi de triple-amenințări[159]. Însă am văzut cum evreii par să dobândească o altă identitate sau alt ego. Eram afară, în plină lumină a zilei şi în toiul activității, când evreii dispăreau în carantina lor domestică şi în izolarea sinistrei lor adorații religioase, asiatice – cu suspiciunea că ardeau tămâie, coarne de berbec şi vietăți sacrificate pentru ofrandă, bătând din tamburine, iar femeile cu voaluri intonau imnuri lugubre, într-o limbă moartă, şi scoteau vaiete ascuțite de *banshee*[160] – şi atunci începeau angoasele pentru un mic prezbiterian de unsprezece ani.

Eram prea tânăr, presupun, şi prea neştiutor ca să fac vreo legătură între iudaism şi creştinism. De asemenea, nu puteam să-mi dau seama de

---

[158] O „pasăre rară" sau raritate (lb. latină, în original).

[159] În limba engleză: *triple-threat* (*man*) este acel jucător de fotbal nord-american care excelează în toate cele trei abilități: alergare, pasă şi şutare a mingii.

[160] Spirit al naturii care ia chip de femeie, se arată călătorilor singuratici şi, cu țipătul ei ascuțit, prevesteşte moartea (din folclorul scoțian şi irlandez).

grotescul, dar acum evidentul paradox: că după Şcoala de duminică, atunci când stăteam clipind des la sumbrul şi rău prevestitorul tabernacul de peste drum (cu creieraşul meu făcut vraişte de stupefiant de plicticosul episod din Levitic[161], care-mi fusese vârât cu forța în cap de un casier de la bancă efeminat, pe nume McGehee, ai cărui strămoşi pe vremea lui Moise se închinau la copaci pe Insula Skye[162] şi urlau la Lună), de fapt tocmai absorbisem un capitol din străvechea, nepieritoarea şi etern revelatoare istorie a chiar acelei seminții la a cărei casă de rugăciune mă holbam eu cu adâncă suspiciune şi cu un fior de groază nedefinită. Mă gândeam cu jale la Avraam şi la Isaac. Doamne, ce lucruri de nerostit se petreceau în acel sanctuar păgân! Şi pe deasupra duminica, atunci când bunii neevrei îşi tundeau peluzele sau făceau cumpărături la magazinul universal al lui Sol Nachman! în calitatea mea de începător în studiul Bibliei, ştiam despre evrei deopotrivă foarte multe şi prea puține, prin urmare, tot nu-mi puteam închipui exact ce se petrecea în Congregația Rodef Sholem. Imaginația mea de copil îmi sugera că suflau într-un *shofar*[163], ale cărui note barbare, sălbatice sunau cu ecou într-un spațiu permanent întunecat, adăpostind o Arcă veche, putredă, şi o grămadă de rulouri de pergament. Femei cuşer, cu capetele plecate şi cu fețele acoperite, purtând cămăşi grosolane, din pânză aspră, boceau zgomotos. Nu se cântau imnuri emoționante, doar se psalmodiau litanii în care se repeta cu îndârjire un cuvânt care suna a „adenoizi". Filactere spectrale şi osificate fluturau prin beznă ca nişte păsări preistorice şi peste tot erau rabini cu tichii în creştetul capului, gemând într-o limbă guturală, în timp ce îşi oficiau riturile sălbatice – circumcizia țapilor, arderea boilor, spintecarea mieilor nou-născuți. La ce altceva se putea gândi

---

161 A treia carte din Tora iudaică sau Biblia creştină, în care se dau instrucțiuni amănunțite despre cum să trăieşti în sfințenie, inclusiv cum să celebrezi sabatele, să posteşti şi să aduci ofrande.

162 Isle of Skye – cea mai mare insulă din Arhipelagul Hebridelor, pe coasta de vest a Scoției.

163 Corn de berbec în care se suflă, ritualic, în sinagogi (mai ales înaintea sărbătorii Rosh Hashanah şi la sfârşitul sărbătorii de Yom Kippur), ca simbol al îndemnării la căință şi penitență.

un mic puşti, după Levitic? Nu puteam înțelege cum adorata mea Miriam Bookbinder sau Julie Cohn, fluşturatica antrenoare de atletism a şcolii, pe care toată lumea o idolatriza, izbuteau să supraviețuiască unui astfel de context sabatic.

Acum, la zece ani de atunci, eram mai mult sau mai puțin eliberat de astfel de idei false, dar nu suficient de liber ca să nu fiu un pic îngrijorat despre ce aş putea găsi *chez*[164] Lapidus, în prima mea întâlnire cu o casă evreiască. Chiar înainte de a mă da jos din metrou, la Brooklyn Heights, m-am trezit făcând speculații cu privire la atributele fizice ale locului pe care mă pregăteam să-l vizitez şi – ca odinioară cu sinagoga – îl asociam cu mohoreala şi întunericul. Asta nu era fantezia excentrică a copilăriei mele. Nu m-aş fi aşteptat în veci la ceva atât de mohorât ca negrele imobile de apartamente de lângă calea ferată, despre care citisem în unele povestiri despre viața evreilor în anii douăzeci şi treizeci; ştiam că familia Lapidus trebuie să fie la ani-lumină şi de mahalale, şi de *shtetl*. Cu toate acestea, atât de rezistentă este puterea prejudecăților şi a ideilor preconcepute, încât prevedeam deja un sălaş – cum spuneam – apăsător de întunecat şi chiar cu atmosferă funerară. Parcă vedeam încăperi în penumbră, îmbrăcate în lambriuri de nuc închis la culoare şi încărcate cu mobilier greoi, în stilul misionar[165], de stejar; pe o masă avea să fie un *menorah*[166], cu lumânările aşezate în ordinea cuvenită, dar neaprinse, iar în apropiere, pe o altă masă, avea să fie o Tora, poate chiar Talmudul, deschisă la o pagină tocmai scrutată cu pioşenie de bătrânul Lapidus. Deşi scrupulos de curată, locuința va mirosi a vechi şi va fi neventilată, îngăduind izului de *gefilte* prăjite să se reverse în valuri din bucătărie, unde o privire rapidă mi-ar descoperi o bătrână doamnă cu tulpan – bunica lui Leslie – care mi-ar rânji complet ştirbă pe deasupra tigăii sale, dar n-ar fi spus nimic, nevorbind o boabă

---

[164] Acasă la (lb. franceză, în original).
[165] M*ission style*, stil în arhitectură creat după modelul misionarilor spanioli din California.
[166] Sfeşnic cu şapte brațe, un simbol al iudaismului din vremurile străvechi şi emblema statului modern Israel.

englezeşte. În living, cea mai mare parte a mobilierului avea să fie cromat, asemănător cu acela dintr-o infirmerie. Mă aşteptam să întâmpin oarecare dificultăți în conversația cu părinții lui Leslie – mama, disperat de supraponderală, ca toate mamele evreice, ruşinoasă, rezervată, mai mult tăcută; tatăl, mai sociabil şi destul de simpatic, dar nefiind în stare să vorbească decât despre meseria lui – turnarea plasticului –, cu un glas puternic influențat de palatalele înecate ale limbii materne. Urma să sorbim câte puțin dintr-un Manischewitz[167] şi să ronțăim nişte halva, în timp ce papilele mele gustative saturate de dulce vor tânji disperate după o sticlă de bere Schlitz. Atunci, brusc, cea mai importantă şi mai sâcâitoare problemă a mea – *unde*, în care anume cameră, pe care pat sau divan din acest ambient Leslie şi cu mine aveam să ne efectuăm glorioasa noastră compactare? – îmi ieşi din minte când trenul intră huruind în stația Clark Street-Brooklyn Heights.

Nu vreau să exagerez reacția mea la vederea casei Lapidus şi cum se prezenta ea față de cum mi-o închipuisem eu. Dar adevărul e (şi după atâția ani imaginea este la fel de strălucitoare ca un penny de cupru proaspăt ieşit din monetărie) că Leslie locuia într-o casă atât de elegantă încât am trecut pe lângă ea de vreo câteva ori. Nu puteam concepe că edificiul de pe Pierrepont Street corespundea într-adevăr cu numărul pe care mi-l dăduse ea. Când în sfârşit l-am identificat, de bună seamă că m-am oprit în loc căzut într-o admirație fără rezerve. Construită din gresie, în stil neorenascentist grec, proaspăt renovată, casa era situată ceva mai departe de stradă, dincolo de o mică peluză prin care trecea secera unei alei de pietriş pentru maşini. Pe alee se odihnea acum un Cadillac sedan jignitor de curat şi de lustruit, de un castaniu-închis, cu nuanță de vin, perfect îngrijit; parcă-l şi vedeam la o expoziție de maşini.

M-am oprit o clipă acolo, pe trotuarul străzii civilizate, mărginite de copaci admirând această eleganță cu adevărat inspirată. În umbrele

---

[167] O marcă de vin cuşer.

înserării, becurile din casă luminau plăcut, iradiind o armonie care mi-a amintit subit de reşedinţele impunătoare de pe Monument Avenue, din Richmond. Apoi, mintea-mi plonjând în balta vulgarității, m-am gândit că decorul acela putea fi o reclamă într-o revistă ilustrată pentru Fisher Bodies, pentru whisky scoțian, pentru diamante sau pentru orice altceva, sugerând rafinamentul rar şi superscump. Dar mai ales îmi amintea de acea stilată şi încă frumoasă capitală a Confederației – o asociație ridicolă, de sudist neaoş, dar una accentuată de vederea, în rapidă succesiune, a unui jocheu negru, pe jumătate ghemuit, turnat în fier, care-şi rânjea gura roz la mine în timp ce mă apropiam de portic, apoi de obrăznicătura vioaie de fată în casă care mi-a deschis. Strălucitor de neagră, într-o uniformă toată pliseuri şi volănaşe, vorbea cu un accent pe care urechea mea – semnalizator fără greş – l-a putut recunoaşte ca fiind al unei native din regiunea dintre Roanoke River şi Currituck County, în sectorul de nord-est al Carolinei de Nord, imediat la sud de hotarul Virginiei. Mi-a confirmat deducția, când am întrebat-o, spunând că era într-adevăr din cătunul South Mills – „înfipt cu deştu"', după spusele ei, chiar în inima lui Dismal Swamp. Chicotind la agerimea mea, îşi dădu ochii peste cap şi zise:

— Hainăuntru!

Apoi, cu un efort pentru etichetă, îşi țuguie buzele şi murmură, pe un ton uşor yankeu:

— Domnişoara Lăpiidus va veni la dumneata într-o clipă.

Anticipând o bere scumpă, străină, am descoperit că sunt deja uşor amețit. Apoi, Minnie (pentru că acesta, am aflat mai târziu, era numele feței) m-a condus într-un imens living alb ca scoica, presărat cu sofale voluptuoase, cu otomane pufoase şi cu fotolii aproape imoral de îmbietoare. Acestea erau aranjate pe un covor gros, din perete în perete, şi el tot alb, fără nicio pată. Biblioteci aflate pretutindeni erau ticsite cu cărți – cărți adevărate, noi şi vechi, multe uşor roase pe la colțuri, arătând că fuseseră citite. M-am lăsat într-un fotoliu îmbrăcat în piele întoarsă de culoare crem, postat la jumătatea distanței între un eteric Bonnard şi un studiu de

muzicieni la repetiție al lui Degas. Pe Degas l-am recunoscut imediat, dar n-aş fi putut spune de unde-l ştiam – până când dintr-odată mi l-am amintit dintr-o perioadă filatelică de pe la finele copilăriei mele, reprodus pe o marcă poştală a Republicii Franceze. *Dumnezeule mare*! a fost tot ce am putut gândi.

Fusesem, fireşte, toată ziua într-o stare de semiexcitație erotică. Totodată, am fost luat complet pe nepregătite de o asemenea bogăție, genul pe care ochii mei de provincial o văzuse doar fragmentar, prin paginile revistei *The New Yorker* sau prin filme, dar niciodată direct. Acest şoc cultural – o subită fuziune a libidoului cu o îmbătătoare percepere a luxului, indecent, dar cu cap utilizat – mi-a provocat un îngrijorător amestec de senzații în timp ce stăteam acolo: puls accelerat, creştere simțitoare a obrajilor încinşi, salivație abundentă şi, în final, o spontană şi exorbitantă încordare în chiloții mei Hanes Jockey, care avea să dureze toată seara, indiferent în ce poziție mă găseam – aşezat, stând în picioare, ba chiar şi mergând uşor şchiopătat printre clienții de la Gage & Tollner, restaurantul unde am dus-o pe Leslie ceva mai târziu, la cină. Condiția mea armăsărească era, desigur, un fenomen datorat extremei mele tinereți, care avea să mai apară foarte rar (şi niciodată de-o asemenea durată după vârsta de treizeci de ani). Mai trecusem prin acest priapism de mai multe ori înainte, dar nici pe departe atât de intens şi cu siguranță niciodată în circumstanțe care nu erau pur sexuale. (Cel mai notabil a fost odată, când aveam vreo şaisprezece ani, la un bal al şcolii, când una dintre acele cochete pline de şiretenie de care am mai pomenit – cu care Leslie se afla într-o antiteză atât de plăcută – a dezlănțuit asupra mea o serie de atacuri ilicite: mi-a răsuflat pe ceafă, mi-a gâdilat palma năduşită cu vârful degetului, şi-a lipit insinuant pântecul în satin de al meu cu atâta destrăbălare hotărâtă, deşi prefăcută, încât numai o tărie a voinței aproape ca de sfânt, după ore de torturi din acestea, m-a smuls cu forța de lângă afurisita vampiriță şi m-a făcut să-mi văd de drum, tumefiat, în noapte.) Dar în casa Lapidus nu fusese nevoie de vreo provocare corporală. A fost, pur şi simplu, gândul la

iminenta apariție a lui Leslie combinat cu excitanta conştientizare – o mărturisesc fără ruşine – a acestei plenitudini băneşti. Aş fi, de asemenea, necinstit dacă nu aş admite că la plăcuta perspectivă a copulării în casa aceea s-a adăugat imaginea fulgurantă a căsătoriei, dacă lucrurile aveau să capete o astfel de turnură.

Aveam să aflu curând, dintr-o conversație relaxată – de la Leslie şi de la un prieten de vârstă mijlocie al familiei, un anume domn Ben Field, care a sosit în vizită împreună cu soția, în seara aceea, practic imediat în urma mea – că averea Lapidus a. rezultat, în primul rând, de la o singură piesă de plastic nu mai mare decât degetul arătător al unui copil sau apendicele vermiform al unui adult, cu care, de fapt, chiar seamănă. Bernard Lapidus, potrivit spuselor domnului Ben Field pe când îşi mângâia paharul cu Chivas Regal, a prosperat în timpul Crizei din anii ’30 producând scrumiere de plastic cu inscripții în relief. Scrumierele (mi-a detaliat Leslie, mai târziu) erau de tipul clasic, pe care-l cunoaşte toată lumea: de regulă negre, circulare şi ştanțate cu inscripții ca STORK CLUB, „21”, EL MOROCCO sau, în localuri mai plebee, BETTY’S PLACE ŞI JOE’S BAR. Mulți oameni furau aceste scrumiere, prin urmare cererea era fără sfârşit. În înii respectivi, domnul Lapidus produsese scrumiere cu sutele de mii, activitatea micuței fabrici din Long Island City îngăduindu-i să trăiască foarte confortabil cu familia sa în Crown Heights, pe atunci una dintre zonele cele mai la modă din Brooklyn. Recentul război fusese cel care îi adusese tranziția de la simpla prosperitate la luxul unei reşedințe din gresie pe Pierrepont Street, la Bonnard şi la Degas (şi un Pissaro, pe care aveam să-l văd curând, un peisaj înfățişând un drum de țară pierdut în natura nedomesticită de la începutul secolului al XIX-lea din jurul Parisului, atât de delicat, de senin şi de frumos, că mi s-a pus un nod în gât).

Cu puțin înainte de Pearl Harbor – a continuat domnul Field, pe tonul său informativ liniştit –, guvernul federal a lansat o cerere printre fabricanții de plastic turnat, pentru producerea acestui flecuşteț, de abia cinci centimetri lungime, cu formă neregulată şi conținând, la un capăt, o

umflătură filetată, care trebuia să se potrivească într-un orificiu de formă similară cu precizie absolută. O bucată costa sub un penny, dar de vreme ce contractul – pe care domnul Lapidus l-a câştigat – stipula o producție de zeci de milioane, minuscula piesă a dat naştere unei Golconda[168]: era o componentă esențială a focosului fiecărui obuz de şaptezeci şi cinci de milimetri din artilerie tras de armată şi de marină pe tot parcursul celui de-al Doilea Război Mondial. În baia princiară pe care, mai târziu, am fost nevoit s-o vizitez, exista o copie a acestei piese din răşină polimerizată (căci din aşa ceva se făceau, mi-a spus domnul Field), înrămată şi atârnată de perete, iar eu am privit-o uluit îndelung, gândindu-mă la nenumăratele legiuni de gălbejiți şi de friți care fuseseră aruncați în aer până în dulcea viață viitoare grație existenței acestui obiect, făcut dintr-o substanță vâscoasă, embrionară, în umbrele lui Queensborough Bridge. Copia era din aur de optsprezece carate, iar prezența ei făcea singura notă discordantă de prost gust din casă. Dar putea fi trecută cu vederea, în anul acela, când mirosul proaspăt al victoriei încă plutea în aerul Americii. Leslie avea să se refere la ea, mai târziu, spunându-i „Viermele", şi întrebându-mă dacă nu-mi amintea de „o specie de spermatozoizi obezi" – o comparație nostimă care însă te îngheța prin paradox dacă te gândeai la funcția „viermelui". Am filosofat un timp despre asta, dar la sfârşit şi în cel mai nevinovat mod cu putință ea şi-a păstrat o atitudine degajată față de sursa de bunăstare a familiei, observând cu un soi de amuzament resemnat că „Viermele cu siguranță a cumpărat câțiva fantastici impresioniști francezi".

Leslie şi-a făcut apariția, îmbujorată şi frumoasă, într-o rochie de jerseu negru ca bitumul, care se mula şi se încrețea peste diversele ei rotunjimi într-un mod dureros de ademenitor. Mi-a dat o sărutare umedă pe obraz, împrăştiind un parfum aerisit, care o făcea să miroasă ca o narcisă proaspătă şi, din nu ştiu ce motiv, de două ori mai excitantă ca aţâţătoarele

---

168 Străveche fortăreață indiană, capitala regatului cu acelaşi nume, vestită odinioară pentru diamantele ei, Golconda a căpătat o semnificație generică, asociată cu marea

de bărbăție cu care avusesem de-a face în Tidewater, acele ridicole virgine scăldate în duhoarea mosculuI lor de odalisce. Asta era *clasă*, am gândit eu, adevărată clasă evreiască. O fată care se simțea îndeajuns de sigură pe ea cât să se parfumeze cu Yardley ştia, într-adevăr, ce înseamnă sexul. Curând după ea au venit şi părinții, un bărbat la vreo cincizeci de ani, slab, bronzat şi cu o înfățişare plăcută de vulpoi, şi o femeie frumoasă, cu părul ca ambra, care părea atât de tânără încât ar fi putut trece cu uşurință drept sora mai mare a lui Leslie. Din cauza înfățişării sale, mi-a venit greu să cred când mi-a spus Leslie că mama ei absolvise Colegiul Barnard în 1922.

Domnul şi doamna Lapidus n-au zăbovit prea mult în compania noastră, aşa că nu mi-am putut forma decât o scurtă impresie. Dar impresia aceea – o certă doză de educație, o dezinvoltură exprimată în bunele maniere, un rafinament deosebit – m-a făcut să dau înapoi, gândindu-mă la crasa mea ignoranță şi la stupida criză care mă apucase în metrou, cu premoniția mea de bătut în cap a mohorelii meschine şi a lipsei de cultură. Cât de puțin ştiam, la urma urmelor, despre această lume urbană de dincolo de râul Potomac, cu enigmele sale etnice şi complexitățile sale! în mod eronat, mă aşteptasem la o vulgaritate stereotipă. Anticipând în Lapidus-père[169] pe cineva ca Schlepperman – comediantul evreu de la emisiunea de radio a lui Jack Benny, cu accentul lui de pe Seventh Avenue şi solecismele-i fără speranță – descoperisem, în schimb, un patrician cu uşurința vorbirii, foarte degajat în ceea ce privea bogăția lui, a cărui voce era plăcut colorată cu vocalele largi şi accentuarea zglobie de la Harvard, unde am aflat că absolvise chimia cu *summa cum laude*, plecând de acolo expert în producerea victoriosului Vierme. Am băut încet berea daneză cu care am fost servit. Deja mă abțiguisem şi mă simțeam fericit – fericit, mulțumit mai presus de orice-mi imaginasem până atunci. Apoi a urmat o altă plăcută revelație. În timp ce conversația zumzăia mai departe în seara înmiresmată,

---

bogăție.
[169] Tată (lb. franceză, în original).

am început să înțeleg că domnul şi doamna Field veniseră să li se alăture părinților lui Leslie într-un weekend prelungit la casa de vară a familiei Lapidus, pe țărmul din Jersey. De fapt, grupul avea să plece dint-o clipă într-alta, în Cadillac-ul castaniu. Atunci mi-am dat seama că Leslie şi cu mine vom fi lăsați singuri, să ne facem de cap, în casa aceea. Paharul meu s-a revărsat. O, paharul meu s-a transformat într-un torent rupând stăvilarele şi curgând pe covorul imaculat, şi mai departe, pe Pierrepont Street, peste tot Brooklynul care căpătase culoarea cărnii în asfințit. Un weekend singur cu Leslie…

Dar a mai trecut probabil o jumătate de oră până când soții Lapidus şi Field să urce în Cadillac şi să pornească spre Asbury Park. Răgazul acesta l-am petrecut sporovăind. Ca şi oaspetele său, domnul Field era colecționar de artă, iar discuția s-a îndreptat către subiectul achizițiilor. Domnul Field pusese ochii pe un Monet, în Montréal, şi dădu de înțeles că socotea c-ar fi putut intra în posesia lui pentru vreo treizeci, cu un pic de noroc. Pentru câteva secunde, am simțit fiori de gheață pe şira spinării. Mi-am dat seama că era pentru prima oară când auzeam pe cineva în carne şi oase (şi nu vreo efigie cinematografică) spunând „treizeci" ca prescurtare de la „treizeci de mii". Dar urma să mai am o surpriză. La acest punct, a fost menționat şi Pissaro şi, de vreme ce eu nu-l văzusem încă, Leslie a sărit de pe sofa şi-a spus că trebuie să merg cu ea imediat. Ne-am dus împreună în spatele casei, în ceea ce era o simplă sufragerie, unde priveliştea încântătoare – o duminică după-amiaza amuțită, peste un amestec de viță verde-pal, ziduri măcinate şi eternitatea – prindea ultimele raze oblice ale soarelui de vară. Reacția mea a fost absolut spontană:

— E atât de frumos, m-am auzit şoptind.

— E *ceva*, nu? răspunse Leslie.

Unul lângă altul, am privit peisajul. În umbrele încăperii, chipul ei era atât de aproape de al meu încât îi puteam simți aroma dulceagă şi lipicioasă a sherry-ului pe care îl băuse, după care m-am pomenit cu limba ei era în gura mea. Pe cinstite că nu făcusem nicio propunere pentru acea

fenomenală limbă; întorcându-mă, voisem să mă uit la fața ei, căutând doar acea expresie a plăcerii estetice pe care, dac-aş fi găsit-o, ar fi corespuns cumva cu a mea, aşa cum ştiam că o am. Dar nici n-am apucat să-i zăresc chipul, într-atât de instantanee şi de grăbită a fost limba. Pătrunsă în gura mea căscată ca un animal marin zvârcolitor, a fost cât pe-aci să mă scoată din simțiri în timp ce scotocea după un punct terminus de neatins, lângă omuşor; se răsucea, zvâcnea şi se contorsiona măturându-mi cerul gurii; sunt sigur că pe puțin o dată s-a răsturnat cu susul în jos. Lunecoasă ca un delfin, nu atât udă, cât mai degrabă delicios mucilaginoasă şi cu gust de Amontillado, a avut în ea atâta putere cât să mă țintuiască, sau cumva să mă facă să dau înapoi, de tocul uşii, unde am rămas atârnând neajutorat, cu ochii strâns închişi, în transa limbii. Cât a durat nu ştiu, dar când în sfârşit mi-a trecut prin cap să-i răspund la fel, sau măcar să încerc, şi am început să-mi dezmorțesc propria limbă, cu un soi de gâlgâit, am simțit-o pe a ei retrăgându-se ca o băşică dezumflată; şi-a dezlipit gura de a mea, apoi şi-a lipit fața de obrazul meu.

— Nu *putem* chiar acum, zise ea, cu agitație.

Mi s-a părut că o simt tremurând, dar n-am fost sigur decât de faptul că respira greu şi că eu o țineam strâns în brațe. Am bâiguit:

— Dumnezeule, Leslie… Les…

Asta a fost tot ce-am putut scoate, după care ea s-a desprins de mine.

Rânjetul ei de acum părea un pic nepotrivit cu emoția noastră răvăşitoare, iar glasul ei adoptă un ton liniştit, destins, chiar zeflemitor, care totuşi, prin forța semnificației, mă lăsă în pragul smintelii de dorință. Era melodia familiară, dar interpretată de data asta la un fluier din trestie-de-zahăr.

— *Futai*, zise ea, într-o şoaptă abia perceptibilă, uitându-se la mine, un fantastic… futai.

Apoi se întoarse şi o luă înapoi către living.

Câteva momente mai târziu, când m-am ascuns într-o baie habsburgică dotată cu un tavan de catedrală şi baterii şi robinete aurite, rococo, m-am

scormonit în portofel şi am dat de capătul unui prezervativ Trojan, prelubrifiat, ieşit din ambalajul lui de staniol, pe care l-am pus la îndemână, într-un buzunar lateral al sacoului, încercând, totodată, să-mi recompun înfăţişarea răvăşită în faţa unei oglinzi care te arăta din cap până-n picioare şi pe rama căreia mergeau de-a buşilea heruvimi auriţi. Am reuşit să-mi şterg faţa mânjită de ruj, o faţă care, spre deznădejdea mea, avea rumeneala de cireaşă în obraji, semnul cuiva suferind de insolaţie. Nu puteam face absolut nimic în privinţa asta, deşi am fost uşurat să constat că sacoul meu demodat de bumbac, un pic prea lung, ascundea cu mai mult sau mai puţin succes şliţul pantalonilor şi neînduplecata rigiditate dindărătul lui.

Ar fi trebuit, oare, să bănuiesc totuşi că e ceva în neregulă când, câteva minute mai târziu, în timp ce ne luam la revedere de la soţii Lapidus şi soţii Field, pe aleea de pietriş pentru maşini, l-am văzut pe domnul Lapidus sărutând-o afectuos pe frunte şi murmurându-i: „Să fii cuminte, mica mea prinţesă!”? A fost nevoie să treacă ani buni, deopotrivă cu studii amănunţite despre sociologia evreiască şi lectura unor cărţi ca *La revedere*, *Columb*[170] şi *Marjorie Morningstar*[171], mai înainte să aflu de existenţa arhetipului prinţesei evreice, de al său *modus operandi* şi de semnificaţia sa în schema lucrurilor. Dar în momentul acela, cuvântul „prinţesă” nu însemna nimic mai mult decât o drăgălăşenie părintească; eu rânjeam deja încrezut, înăuntrul meu, la îndemnul „să fii cuminte”, în timp ce Cadillac-ul, cu luminile farurilor din spate clipind roşii, dispărea în amurg. Chiar şi aşa, odată ce am rămas singuri, am simţit ceva în purtarea lui Leslie – presupun că i-aţi putea spune cochetărie – care mi-a dat de înţeles că era necesară o oarecare amânare: asta în pofida presiunii maxime acumulate în noi şi a atacului nemilos asupra gurii mele, căreia din nou îi era sete de mai multă limbă.

---

170 Colecţie de şase nuvele (1959) ale scriitorului american de origine evreiască Philip Roth, fiecare tratând problemele şi preocupările celei de-a doua şi a treia generaţii de evrei asimilaţi americani.

171 Roman (1955) al scriitorului american Herman Wouk, despre o femeie care vrea să

Am centrat eu direct către Leslie, de îndată ce am fost înapoi, în spatele uşii de la intrare, strecurându-mi brațul pe după mijlocul ei, dar a reuşit să scape, râzând ca un clinchet de clopoțel şi făcând observația – prea criptică pentru mine – că „graba strică treaba". Totuşi, eram cu siguranță mai mult decât dornic ca Leslie să preia controlul strategiei noastre biunivoce, să stabilească succesiunea momentelor şi ritmul serii noastre, îngăduind astfel evenimentelor să se desfăşoare treptat către marele crescendo; oricât de pătimaşă şi dornică era, imaginea în oglindă a dorinței mele arzătoare, Leslie, la urma urmelor, nu era o târfă ordinară pe care s-o am la cerere, chiar atunci şi chiar acolo, pe covorul din perete în perete. În ciuda nerăbdării ei şi a abandonului de mai devreme – îmi spunea mie instinctul –, voia să fie dezmierdată, măgulită, sedusă şi tratată ca orice femeie, iar eu nu aveam nimic împotrivă, pentru că Natura în mod clar concepuse o astfel de schemă pentru a spori şi plăcerea bărbatului. Prin urmare, eram mai mult decât dispus să am răbdare şi să nu zoresc nimic. Astfel, când m-am trezit stând, mai degrabă cu afectare, lângă Leslie, sub Degas, nu m-am simțit deloc contrariat de intrarea lui Minnie, aducând şampanie şi (un alt lucru dintre multiplele „cele dintâi" pe care aveam să le cunosc în seara aceea) caviar proaspăt de belugă. Ocazia a stârnit, între Minnie şi mine, o tachinare cu puternică aromă sudistă, pe care în mod evident Leslie a găsit-o cuceritoare.

După cum am arătat deja, rămăsesem perplex să descopăr, în timpul şederii mele în Nord, că newyorkezii tind să-i privească pe sudişti fie cu extremă ostilitate (cum mă privise Nathan, la început), fie cu amuzată condescendență, de parcă aceştia ar alcătui cumva o clasă de menestreli pentru divertisment. Deşi ştiam că Leslie fusese atrasă de partea mea „serioasă", cădeam totuşi şi eu în categoria celor din urmă. Aproape uitasem – până când a reapărut Minnie – de faptul că în ochii lui Leslie eram ca o

---

devină actriță.

ştire proaspătă şi exotică, un pic cam ca Rhett Butler[172]; latura mea „sudistă” era cartea mea cea mare, aşa că am început s-o joc, atunci şi întreaga seară, mizând pe ea tot ce puteam. Următorul schimb de replici, de pildă (replici care ar fi fost de neconceput, douăzeci de ani mai târziu), a făcut-o pe Leslie să râdă, plesnindu-se cu palmele pe frumoasele-i coapse învelite în jerseu:

— Minnie, *mor* să mănânc o mâncare ca pe la noi. Mâncare adevărată de-a oamenilor de culoare. Nu d-astea, ouă de peşte comuniste.

— Mmm-mm! Şi *eu*! Ooo, ce mi-ar mai plăcea o saramură de barbun. Saramură de barbun şi mămăligă. Asta numesc eu să *mănânci*.

— Dar ce-ai zice de-o tocăniță de mațe de porc, Minnie? Tocăniță şi napi!

— Mai lăsați! (Chicoteli ascuțite, nebuneşti.) Dacă mai vorbiți mult de mațe, o să mi se facă aşa de foame că crez c-o să mor!

Mai târziu, la Gage & Tollner, când Leslie şi cu mine cinam sub o lampă de gaz, mâncând scoici şi crab imperial, am ajuns mai aproape ca oricând în viața mea de a simți un amalgam pur de senzualitate şi bucurii spirituale. Şedeam foarte aproape unul de altul, la o masă dintr-un colț, departe de gălăgia mulțimii. Beam nişte vin alb extraordinar, care îmi înviorase simțurile şi-mi dezlegase limba într-atât încât să-i spun şi povestea adevărată cu bunicul din partea tatii, care-şi pierduse un ochi şi un genunchi la Chancellorsville, şi una născocită, cu unchiul, fratele bunicii dinspre mamă, al cărui nume era Mosby şi care a fost unul dintre marii lideri ai gherilei confederate în Războiul Civil. Am spus născocită pentru că Mosby, un colonel din Virginia, nu avea nicio legătură de rudenie cu mine; povestea totuşi era deopotrivă acceptabil de veridică şi colorată, iar eu am relatat-o cu înfrumusețări şi înfloriturі, cu detalii adăugate şi cu note de bravură, savurând fiecare efect dramatic izbutit şi, în cele din urmă, acționând comutatorul de farmec cuceritor de voltaj mediu asupra lui Leslie,

---

[172] Personajul principal masculin al romanului Pe aripile vântului de Margaret Mitchell.

care, cu ochii strălucitori, mă luă de mână şi mi-o ținu strâns, cum făcuse şi la Coney Island, şi i-am simțit palma uşor umedă – de dorință sau aşa am crezut eu.

— Şi dup-aia ce s-a întâmplat? am auzit-o întrebând, după o pauză pe care o făcusem special pentru sporirea efectului.

— Păi, unchiul meu, Mosby, am continuat, a împresurat în sfârşit brigada aceea unionistă din Valley. Era noapte şi comandantul unionist dormea în bivuac. Mosby s-a furişat în cortul întunecat al generalului şi l-a înghiontit în coaste, trezindu-l. „Generale", a zis, „scoală-te, am o veste de la Mosby!" Generalul, necunoscând vocea, dar crezând că era vreunul dintre oamenii lui, a sărit în picioare, pe întuneric, şi a zis: „*Mosby*! L-ați prins?". Iar Mosby i-a răspuns: „Nu, domnule! *El te-a prins pe tine*!"

Răspunsul lui Leslie m-a răsplătit pe deplin – un chiot din gât, profund apreciativ de contralto, care a făcut să se întoarcă mai multe capete de la mesele din jur împreună cu o privire plină de reproş de la un chelner mai în vârstă. După ce râsul ei s-a stins, amândoi am rămas tăcuți câteva clipe, uitându-ne în paharele noastre cu brandy de după cină. În cele din urmă, a fost ea, nu eu, cea care a adus în discuție subiectul despre care ştiam că o preocupă cel mai mult, la fel cum mă preocupa şi pe mine.

— Ştii, erau ciudate vremurile acelea, zise ea gânditoare. Vreau să spun, secolul al XIX-lea. Adică, nimeni nu se gândeşte că ei se şi regulau. În toate cărțile alea şi în povestiri nu găseşti niciun cuvânt cum că şi-o trăgeau.

— Victorianismul, am zis eu. Pudoare exagerată.

— Vreau să spun, eu nu ştiu prea multe despre Războiul Civil, dar ori de câte ori mă gândesc la vremea aceea – de când cu *Pe aripile vântului* –, am tot visat la generalii ăia, acei superbi generali sudişti, cu mustățile şi bărbile lor arămii, cu părul inele-inele, călare pe cai. Şi la fetele alea frumoase, în crinoline şi izmenuțe. Din tot ce poți citi, n-ai să afli nicicum dacă şi-o trăgeau vreodată.

Se opri şi-mi strânse mâna.

— Vreau să spun, pe tine nu te afectează cumva să gândeşti la una dintre acele răpitoare fete, cu crinolina într-o nemaipomenită neorânduială, şi la unul dintre acei superbi ofițeri tineri – vreau să spun, amândoi futându-se ca *nebunii*?

— O, ba da, am răspuns, cu un fior, ba da, mă afectează, îți lărgeşte simțul istoriei.

Trecuse de ora zece seara şi am comandat încă un rând de brandy. Am mai zăbovit acolo încă vreun ceas şi din nou, ca la Coney Island, Leslie a acaparat blând, dar irezistibil cârma conversației, conducând-o înspre brațe moarte cu ape tulburi şi lagune misterioase unde eu, cel puțin, nu mă aventurasem niciodată cu vreo femeie.

Pomenea adesea de psihanalistul ei actual care, zicea ea, îi deschisese conştiința asupra eului ei primar şi, mai important, asupra energiei sexuale care nu trebuia decât să fie captată şi eliberată, pentru a face din ea *animalul* sănătos (expresia ei), funcțional, care simțea că este acum. În timp ce vorbea, benignul coniac mi-a dat imboldul de a-mi trece vârful degetelor foarte uşor pe conturul gurii ei expresive, strălucind argintiu de la rujul vermillon.

— Eram aşa o *ciudată* înainte să mă duc la psihanalist, zise ea cu un oftat, burduşită cu chestii intelectuale, fără nicio idee despre legătura cu trupul meu, despre *înțelepciunea* pe care trupul meu putea să mi-o dea. Nicio idee despre păsărica mea, nicio idee despre acel mic şi minunat *clitoris*, n-aveam idee despre nimic. Ai citit D. H. Lawrence? *Amantul doamnei Chatterley*[173]?

A trebuit să spun că nu. Fusese o carte pe care îmi dorisem multă vreme s-o citesc, dar la care, încarcerată ca un strangulator nebun în spatele sârmelor care încuiau rafturile bibliotecii universitare, nu avusesem

---

[173] Romanul a văzut lumina tiparului în 1928, la Florența, dar până în 1960 a fost interzis în Regatul Unit, Canada şi Statele Unite, ca fiind pornografic (acuzat de descrierea explicită a sexului şi utilizarea „cuvintelor de netipărit”).

acces.

— Citeşte-o! zise ea cu vocea răguşită şi intensă. Fă rost de ea şi citeşte-o, pentru binele tău. Un prieten de-al meu a adus ilicit o copie din Franța, ți-o împrumut şi ție. Lawrence are răspunsul – oh, el ştie atât de multe despre futut. Zice că atunci când te fuți, te duci la *zeii întunericului*.

Rostind aceste cuvinte, ea-mi strânse iarăşi mâna, care acum îşi împletise degetele cu ale ei la niciun milimetru de încordata tumefacție din poala mea, iar ochii şi-i pironi într-ai mei cu o asemenea privire galvanică de pasiune şi certitudine, încât a fost nevoie de întreaga mea putere de stăpânire pentru a evita, chiar în clipa aceea, o îmbrățişare grotească, *animalică*, în public.

— O, Stingo, zise ea din nou, chiar vorbesc serios, să te fuți înseamnă să te duci la zeii întunericului.

— Atunci, hai să mergem la zeii întunericului, am spus eu, practic lipsit de orice control acum, când făceam grăbit semn cu mâna după nota de plată.

În urmă cu vreo câteva pagini, am pomenit în treacăt despre André Gide şi despre jurnalul gidean pe care încercasem să-l imit. Ca student la Duke, îl citisem cu mare atenție pe maestru în franceză. Îi admirasem jurnalul fără rezerve şi considerasem probitatea lui Gide şi necontenita-i autodisecție ca o parte a uneia dintre faptele eroice cu adevărat triumfătoare ale minții civilizate din secolul al XX-lea. În propriul jurnal, la începutul finalului cronicii mele despre Leslie Lapidus – o săptămână a Patimilor, cum mi-am dat seama mai târziu, care începuse în duminica aceea de succes la Coney Island şi se sfârşise cu pironitul meu pe Cruce, la primele ore ale dimineții de vineri, odată ce ne întorseserăm în Pierrepont Street – m-am gândit îndelung la Gide şi am parafrazat, din memorie, câteva dintre exemplarele lui cugetări şi observații. N-o să zăbovesc aici asupra acestui pasaj din jurnal, decât ca să subliniez admirația mea pentru cumplitele umilințe pe care Gide fusese în stare să le absoarbă şi pentru onestitatea curajoasă cu care părea întotdeauna hotărât să le noteze: cu cât mai

catastrofică era umilința sau dezamăgirea, am observat eu, cu atât mai purificatoare şi mai luminoasă devenea relatarea lui Gide în *Jurnale* – un catharsis la care şi cititorul putea participa. Deşi nu-mi mai amintesc exact, trebuie să fi fost acelaşi soi de catharsis pe care încercasem să-l fac în ultima secțiune despre Leslie – care urmează după reflecțiile mele despre Gide – şi pe care o includ aici. Însă va trebui să adaug că s-a întâmplat ceva anormal cu aceste pagini. La un anumit moment, nu la mult timp după ce le-am scris, se pare că de disperare le-am smuls din caietul-registru în care-mi țineam jurnalul, depozitându-le, împăturite la întâmplare, la spatele registrului, unde am dat peste ele, dintr-un noroc chior, tocmai când reconstituiam deznodământul mascaradei acesteia stupide. Ceea ce încă mă uimeşte este scrisul meu: nu e scrisul placid, sârguincios, lizibil, de şcolar, pe care-l am de obicei, ci o sălbatică scrijelitură grăbită şi apăsată, indicând viteza amețitoare a emoțiilor înnebunite. Stilul, cu toate acestea, aşa cum se poate vedea acum, continuă să posede o nesmintită, prefăcut sardonică şi autodisecantă calitate pe care Gide ar fi admirat-o dacă ar fi fost vreodată în situația de a cerceta aceste pagini umilite:

Aş putea să mă prind de ceea ce se întâmplă când urcăm în taxi, după cina la Gage & Tollner. Fireşte, la momentul acela sunt atât de surescitat de patima carnală străveche şi simplă încât o cuprind pe Leslie în brațe încă dinainte de a se pune în mişcare taxiul. Şi imediat, pe viață şi pe moarte, are loc o repetare a momentului în care ne-am uitat la Pissaro. Limba aceea a ei scormonitoare este înăuntrul meu ca o scrumbie zbătându-se să înainteze în contra curentului. Niciodată mai înainte de asta n-am ştiut că sărutul poate fi atât de major, de vast. Evident totuşi, a venit timpul să-i răspund la fel şi asta fac. În timp ce străbatem Fulton Street, îi „dau limbă" şi eu şi e limpede că-i place, fiindcă răspunde cu mici gemete şi înfiorări. De-acum sunt atât de încins încât fac ceva ce am vrut dintotdeauna să fac când sărut o fată, dar niciodată n-am îndrăznit, în Virginia, din cauza flagrantei sale lipse de echivoc. Ceea ce fac este să îmi mişc limba încet şi ritmic, înăuntru şi în afara

gurii ei, în lungi mişcări de copulație ad libitum[174]. Asta o determină pe Leslie să geamă din nou şi îşi trage gura înapoi destul cât să şoptească: „Doamne! ghici ce a ta în ghici ce a mea!". Nu mă las abătut de această neaşteptată timiditate. Sunt pe jumătate ieşit din minți. Mi-e aproape cu neputință să-mi descriu starea din clipele acelea. Într-un soi de frenezie controlată, hotărăsc că acum e momentul să fac prima mişcare cu adevărat directă. Aşadar, foarte delicat, îmi strecor mâna în sus, într-un mod care îmi va permite să încep să țin în palme baza plinului ei sân stâng, sau drept, am uitat care. Exact atunci, spre stupefacția mea aproape totală, cu o fermitate şi o hotărâre pe potriva furişării mele delicate, îşi mişcă brațul într-o poziție protectoare, care înseamnă clar: „Pofta-n cui!". Asta e absolut amuțitor, atât de amuțitor, că am impresia că unul dintre noi a făcut o greşeală, că a încurcat semnalele pe care ni le transmiseserăm, că glumeşte (o glumă proastă) sau ceva asemănător. Ca atare, la scurt timp după aceea, în timp ce limba mea e încă înfiptă adânc în gâtlejul ei şi ea continuă să scoată acele gemete scurte, fac o mişcare spre cealaltă țâță. Pac! Acelaşi lucru, iarăşi: mişcarea subită, protectoare, brațul lăsat în jos ca una dintre acele bariere de la trecerea peste calea ferată. „Pe aici nu se trece!" E absolut de necrezut.

(Scriind acum, vineri, la ora 8p.m., îmi consult Manualul Merck[175]. Din Merck, pot să trag concluzia că sufăr de un caz sever de „glosită acută", o inflamație a suprafeței limbii, de origine traumatică, dar fără îndoială agravată de bacterii, viruşi şi tot soiul de alte chestii toxice, rezultând din cinci sau şase ore de schimb salivar fără precedent în istoria gurii mele şi, aş zice chiar, a oricăruia. Merck mă informează că asta e o fază care va trece după un anumit număr de ore de odihnă a limbii, ceea ce e o mare uşurare să aflu, de vreme ce este curată crimă să mănânc ceva sau să iau mai mult de câteva înghițituri de bere. E aproape noapte acum când scriu, singur, acasă la Yetta.

---

[174] După plac, după dorinţă, (lb. latină, în original).

[175] T*he Merck Manual of Diagnosis and Therapy* (*Manualul Merck de diagnoză şi terapie*), publicat în 1899.

Nu pot să dau ochii nici măcar cu Sofia sau cu Nathan. Cinstit vorbind, sufăr de o dezolare cum n-am cunoscut niciodată şi nici nu credeam c-ar fi cu putință.)

Înapoi la Calea lui Stingo[176]*. De bună seamă, ca să-mi păstrez mintea întreagă, trebuie să mă gândesc la vreo explicație rațională pentru comportamentul ei bizar. Evident, gândesc eu, Les, pur şi simplu şi foarte logic, nu doreşte să se petreacă nimic fățiş într-un taxi. Perfect, în regulă, într-adevăr. O doamnă în taxi, o curvă în pat. Cu aceste considerații în minte, mă mulțumesc cu alte acțiuni labirintice ale limbii până când taxiul ajunge la casa de gresie de pe Pierrepont Street. Coborâm şi intrăm în casa cufundată în beznă. Când Leslie descuie uşa din față, face observația că, fiind joi, este noaptea liberă a lui Minnie, iar eu interpretez asta ca pe o subliniere a intimității pe care o avem. În lumina slabă a foaierului, mădularul meu, captiv în pantaloni, este cu adevărat de nestăpânit. De* asemenea, o pată de *„udătură de câine" aici, o scurgere precoit, de parcă un cățeluş ar fi făcut pipi în poala mea.*

(O, André Gide, prie pour moi![177] *Povestea asta devine aproape insuportabilă. Cum să le găsesc eu un sens, să le fac credibile – cu atât mai mult umane – nefericirilor din următoarele câteva ore? Pe ai cui umeri cade vina pentru această tortură gratuită – ai mei, ai lui Leslie, ai Zeitgeist*[178]*ului? Ai psihanalistului lui Leslie? Cu siguranță, cineva are multe de explicat pentru ce a scos-o pe biata Les afară, pe platoul ei rece şi arid. Fiindcă exact aşa îl numeşte ea – un platou – acest limb părăsit, pe unde ea rătăceşte solitară şi înghețând.)*

O luăm de la capăt pe la miezul nopții, pe o canapea de sub Degas. Se află o pendulă undeva în casă, care bate orele, iar la două nu am avansat niciun milimetru față de cum eram în taxi. Am căzut într-o destul de disperată, dar în general tăcută luptă decisivă, iar eu am aplicat fiecare tactică din carte

---

[176] Aluzie la scrierea lui John Bunyan, Pilgrim's Progress.
[177] O, André Gide, roagă-te pentru mine! (lb. franceză, în original).

– încercând să pipăi sâni, coapse, pântec. Nu ține. În afară de larg deschisa cavitate bucală a ei şi acea prodigios de activă limbă, ar putea foarte bine să poarte o platoşă de fier sau o armură completă. Imaginea marțială este nimerită şi în alt sens, pentru că de îndată ce încep să forez mai agresiv, profitând de semiîntuneric, pipăind arcuirea coapsei sau încercând să-mi vâr laba între genunchii ei strâns lipiți, ea îşi smulge şarpele acela de limbă din gura mea şi murmură chestii ca: „Ho, stai pe loc, colonele Mosby!" sau „Retragerea, Johnny Reb!". Totul rostit într-o tentativă de a-mi imita accentul confederat şi cu o voce nepăsătoare, chicotind, o voce de Totuşi-Vorbesc-Serios, cu care parcă aruncă peste mine o găleată de apă rece ca gheața. Din nou, de-a lungul întregii şarade, mie nu-mi vine să cred că într-adevăr se întâmplă aşa ceva, pur şi simplu nu pot accepta faptul că, după preludiul ei care mi-a tăiat la propriu răsuflarea, după toate aceste invitații fără echivoc şi după răsunătoarele vino-ncoace, dă înapoi, fluturându-mi pe sub nas păcăleala asta jignitoare. La un moment dat, după ora două, ajuns în prag de criză de nebunie, recurg la ceva care, de când mă apuc să-l fac ştiu că va provoca o reacție drastică din partea lui Les – deşi nu prevăd cât de drastică. Încă încleştați în lupta noastră nemărginită ca oceanul, sunt sigur că ea o să ne înece pe amândoi cu țipătul înfundat pe care-l va scoate când îşi va da seama de ce s-a apucat. (Asta după ce mi-am desfăcut fermoarul de la şliț şi i-am lipit mâna pe mădularul meu.) Zboară de pe sofa de parcă ar fi aprins cineva un foc sub ea şi în momentul acela seara şi toate fanteziile şi visurile mele prăpădite se prefac într-un pumn de pleavă.

(O, André Gide, comme toi, je crois que je deviendrai pédéraste![179])

Mai târziu, oràcaie ca un copil mic, stând lângă mine, încercând să se justifice. Din nu ştiu ce motiv, dulceața ei covârşitoare, neajutorarea ei, purtarea pleoştită şi plină de căință, toate mă ajută să-mi stăpânesc furia turbată. Dacă inițial am vrut s-o bat cu cureaua de să-i meargă fulgii – să-i iau

---

178 Spiritul timpului (lb. germană, în original).

[179] O, André Gide, ca şi tine, cred c-o să ajung pederast! (lb. franceză, în original)

prețiosul Degas, să i-l sparg în cap şi să i-l fac guler –, acum aproape că-mi venea să bocesc şi eu odată cu ea, să-mi jelesc propria tristețe şi frustrare, dar şi să plâng pentru Leslie şi pentru psihanaliza ei, care o ajutase doar ca să-şi creeze propria impostură grosolană. Aflu despre toate acestea în timp ce pendula îşi bate mai departe orele spre zorii zilei şi după ce reuşesc să înlătur multiplele obiecții şi proteste certărețe. „Nu vreau să fiu răutăcios sau neînțelegător", îi şoptesc eu pe întuneric, ținând-o de mână, „Dar m-ai făcut să cred altceva. Ai spus, şi-o să-ți citez exact: «Pariez că tu i-ai putea trage unei fete un futai fantastic»„. Las o lungă pauză, scoțând nişte fum pe nări prin întuneric. Apoi spun: „Ei, bine, aş fi putut. Şi am vrut s-o fac". Mă opresc. „Asta-i tot". Apoi, după o altă pauză lungă şi o mulțime de suspine înăbuşite, ea răspunde: „Ştiu că am spus-o şi, dacă te-am făcut să crezi aşa, îmi cer iertare, Stingo". Smiorca-smiorca. Îi dau un Kleenex. „Dar n-am spus că voiam s-o faci tu". Alte smiorcăieli. „Şi-apoi, am zis «unei fete». N-am zis mie". În clipa asta, geamătul pe care-l scot ar mişca şi morții din morminte. Rămânem amândoi tăcuți un timp care parcă nu se mai sfârşeşte. Într-un alt moment, undeva între ora trei şi patru, aud o sirenă de vapor, tânguitoare, jeluitoare şi îndepărtată, venind prin noapte din portul New York. Îmi aminteşte de casă şi mă umple cu o inexprimabilă părere de rău. Din nu ştiu ce motiv, sunetul acela şi părerea de rău pe care mi-o trezeşte fac cu atât mai greu de suportat prezența supraîncinsă şi înfloritoare a lui Leslie, ca o floare de junglă, acum uluitor de greu de atins. Gândindu-mă în treacăt la cangrenă, nu pot să cred că membrul meu încă se ține fălos, ca o lance. Oare Ioan Botezătorul a suferit o astfel de privațiune? Dar Tantal? Dar Sfântul Augustin? Dar micuța Nell[180]*?*

Leslie este – la propriu şi la figurat – total lingvală. Viața ei sexuală este centrată numai şi numai în limba ei. Aşadar, nu întâmplător promisiunea care m-a făcut să iau foc şi pe care a fost în stare să mi-o comunice prin acest hiperactiv organ al ei îşi găseşte o corelație în la fel de incendiarele, dar cu totul neadevăratele cuvinte pe care adoră să le rostească. În timp ce stăm

---

[180] Personaj din romanul Magazinul de antichități, de Charles Dickens.

acolo, îmi amintesc numele unui fenomen grotesc despre care am citit, la Duke University, într-un curs de psihologie a anormalului: „coprolalie", nevoia patologică de folosire a unui limbaj obscen, adesea întâlnită la femeile tinere. Când în sfârşit rup tăcerea şi îi pun pe tapet, zeflemitor, posibilitatea ca ea să fie o victimă a acestei maladii, nu pare atât insultată, cât rănită, şi începe iarăşi să bocească încetişor. Se pare că am deschis o rană dureroasă. Dar, nu, insistă ea, nu e asta.

După o vreme, se opreşte din bâzâit. Apoi spune ceva pe care, cu doar câteva ore mai devreme l-aş fi considerat o glumă, dar despre care acum accept, placid şi fără nicio surpriză, că este adevărul gol-goluț şi dureros. „Sunt virgină", zice ea, cu voce pierită, tristă. După o lungă tăcere, răspund: „Fără supărare, înțeleg, dar cred că eşti o virgină foarte bolnavă". De îndată ce spun asta, îmi dau seama de caracterul tăios al declarației, dar, cumva, n-o regret. Din nou sirena de vapor zbiară la gura portului, stârnindu-mi atâta dor, nostalgie şi disperare, încât îmi vine şi mie să izbucnesc în lacrimi. „Îmi placi mult, Les", izbutesc să spun, „numai că mă gândesc că a fost nedrept din partea ta să-mi dai apă la moară, ațâțându-mă aşa. E foarte greu, pentru un bărbat. E cumplit. Nici nu-ți poți închipui". După ce spun asta, pur şi simplu nu-mi dau seama dacă răspunsul ei, dat cu cea mai nefericită voce pe care am auzit-o vreodată, este un non sequitur[181] sau nu: „Dar, oh, Stingo, tu nu-ți poți închipui cum e să creşti într-o familie de evrei". Se întrerupe imediat, fără să dea amănunte.

Dar în cele din urmă, când se crapă de ziuă şi oboseala profundă se revarsă în toate oasele şi în toți muşchii mei – inclusiv în bravul muşchi al iubirii, care în sfârşit începe să se veştejească şi să cadă, după tenacele priveghi –, Leslie reconstituie pentru mine odiseea întunecată a psihanalizei sale. Şi, bineînțeles, a familiei sale. A oribilei sale familii. Familia sa care, în ciuda lustrului civilizat şi liniştit, potrivit spuselor lui Leslie, este o galerie a

---

[181] Nu decurge (lb. latină, în original) – expresia este folosită în cazul unei erori formale, când concluzia nu decurge din premise.

monştrilor de ceară. Nemilosul şi ambițiosul tată, a cărui religie este plasticul turnat şi care ei nu i-a adresat nici douăzeci de cuvinte de când s-a născut. Scârba de soră mai mică şi dobitocul de frate mai mare. Mai presus de toate, mama-căpcăun care, cu sau fără iluminarea de la Colegiul Barnard, i-a dominat viața lui Leslie cu toată câinoşenia şi răzbunarea de care era în stare încă din momentul în care a prins-o pe Leslie, acum vreo trei ani, masturbându-se şi a silit-o să poarte ațele la mâini luni în şir, ca profilaxie. Toate acestea, Leslie mi le turuie năvalnic, de parcă şi eu, la rândul meu, aş fi doar un alt membru al acelei falange de specialişti ai suferințelor şi nenorocirilor ei, care s-au ocupat de ea mai bine de patru ani. A răsărit soarele. Leslie bea cafea, eu beau Budweiser, iar Tommy Dorsey cântă la gramofonul Magnavox de două mii de dolari. Epuizat, aud înăbuşit vuietul cataractei cuvintelor lui Leslie, ca prin mai multe straturi de lână, încercând fără prea mult succes să pun piesele cap la cap – amestecul ăsta de confesiuni, cu talmeş-balmeşul acela de termeni ca reichian şi jungian, adlerian, un discipol al lui Karen Homey, sublimare, gestalt, fixații, deprinderea copiilor de a folosi olița şi alte chestii de care eram conştient, dar nu auzisem niciodată pe cineva vorbind despre ele pe astfel de tonuri, care la noi, în Sud, sunt rezervate doar lui Thomas Jefferson, Unchiului Remus[182] şi Sfintei Treimi. Sunt atât de obosit încât abia îmi mai dau seama unde bate când îmi vorbeşte despre psihanalistul ei actual, al patrulea, un „reichian", un anume doctor Pulvermacher, după care face aluzii la „platoul" ei. Mi se zbat pleoapele, vădind o urgentă nevoie de somn. Iar ea îi dă mai departe, fără pauză, buzele acelea umede şi prețioase de evreică, pierdute pe veci pentru mine, făcându-mă deodată să-mi dau seama că bietul meu mădular, pentru prima oară după atâtea ore, este la fel de smochinit şi de mic precum Viermele, a cărui copie atârna în spatele meu, acolo, în baia papală. Casc, cu ferocitate, zgomotos, dar Leslie nu ia asta în seamă, părând hotărâtă să nu

---

[182] Personajul-narator care dă şi titlul colecției de poveşti populare afro-americane, adaptate şi compilate de Joel Chandler Harris, publicate în 1881; majoritatea sunt didactice,

mă lase să plec cu resentimente, ci vrând să încerc s-o înțeleg cumva. Dar eu chiar nu ştiu dacă vreau să înțeleg. În timp ce Leslie continuă să vorbească, eu nu pot decât să reflectez, cu disperare, la evidenta ironie: că, dacă în povestea cu acele mici harpii din Virginia fusesem înşelat mai cu seamă de Iisus, în mâinile lui Leslie fusesem păcălit la fel de crud de remarcabilul Doktor Freud. Doi evrei ingenioşi, credeți-mă.

„Înainte de a ajunge pe platoul vocalizării", o aud pe Leslie zicând, prin *delirul suprarealist al extenuării mele, „n-aş fi spus niciodată vreunul dintre cuvintele pe care ți le-am spus ție. Acum sunt perfect în stare să vocalizez. Vreau să spun, acele cuvinte din patru litere pe care toată lumea ar trebui să fie în stare să le rostească. Psihanalistul meu – doctorul Pulvermacher – spune că oprimarea unei societăți în general este direct proporțională cu reprimarea aspră a limbajului sexual". Ce spun eu, drept răspuns, e amestecat cu un căscat atât de cavernos şi de profund, că vocea mea este ca un răget de fiară sălbatică. „Înțeleg, înțeleg", casc şi rag eu, „termenul ăsta, vocaliză, înseamnă că poți să zici mă fut, dar tot nu poți s-o faci!" Răspunsul ei e o ceață pe creierul meu de sunete imperfect înregistrate, de multe minute, ca durată, din care nu sunt capabil să păstrez decât impresia că Leslie, acum adânc implicată în explicarea a ceva numit „terapie organică", va fi aşezată, în zilele următoare, într-un soi de cutie, ca să absoarbă acolo cu răbdare valurile de energie din eter, care să-i permită trecerea mai sus, la următorul platou. Ajuns la porțile somnului, casc din nou şi, fără cuvinte, îi urez succes. Apoi, mirabile dictu*[183]*, pic pe tărâmul somnului greu, chiar în timp ce ea-mi îndrugă despre posibilitatea ca, într-o bună zi – într-o bună zi! Visez un vis ciudat, derutant, în care sugestii de extaz îmi sunt insuflate cu durere sfâşietoare. Se poate să nu fi ațipit decât vreo câteva clipe. Când mă trezesc – clipind la Leslie în plin avânt al solilocviului ei –, îmi dau seama că stătusem cu toată greutatea pe mână şi mi-o trag de sub fund. Toate cele cinci degete sunt, momentan,*

---

asemenea fabulelor lui Esop.

[183] Minune (de povestit)!, ce să vezi! (lb. latină, în original).

deformate şi complet amorțite. Asta ar putea explica inefabilul meu vis trist, în care, îmbrățișând-o fierbinte pe Leslie încă o dată, pe canapea, am reuşit în sfârşit să mângâi un sân dezgolit, care totuşi sub degetele mele se simțea ca un cocoloş de aluat, şi acesta strâns încătuşat în rama unui sutien criminal, făcut din pelin şi sârmă.

Acum, după atâția ani, pot să văd că refuzul lui Leslie – într-adevăr, întreaga ei virginitate de necucerit – era un contrapunct nimerit la narațiunea mai cuprinzătoare pe care m-am simțit îndemnat s-o relatez. Dumnezeu ştie ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost într-adevăr destrăbălată şi experimentata fată a plăcerilor al cărei rol îl juca; era atât de bună de dorit că nu văd cum aş fi izbutit să nu-i devin sclav. Asta cu siguranță ar fi condus la scoaterea mea din ambientul terestru, dezordonat al Palatului Roz al Yettei Zimmermann şi, astfel, fără îndoială, din suita evenimentelor care se pregăteau şi care alcătuiesc principalul motiv al acestei narațiuni. Dar discrepanța între ceea ce făgăduise Leslie şi ceea ce dăruise însemnase aşa o rană grea pentru spiritul meu, încât am căzut bolnav fizic. Nu aveam nimic serios – nimic altceva decât o severă gripă combinată cu o profundă deprimare psihică –, dar cât am stat la pat, patru sau cinci zile (îngrijit cu dragoste de Nathan şi de Sofia, care îmi aduceau supă de roşii şi reviste), am reuşit să hotărăsc că ajunsesem la un punct extrem de critic în viața mea. Extremitatea asta luase forma stâncii abrupte a sexului, pe care evident, deşi inexplicabil, naufragiasem.

Ştiam că sunt prezentabil, posesor al unei inteligențe largi şi sensibile şi că aveam darul acela sudist al vorbăriei, care, îmi dădeam bine seama, putea adesea să arunce o dulce (dar nu prea dulce) vrajă necromantică. Că în ciuda acestui talent viu şi a considerabilului efort pe care l-am depus în exploatarea lui, tot n-am fost în stare să găsesc o fată care să meargă cu mine la zeii întunericului, mi se părea acum – când zăceam, cu febră, răsfoind o revistă *Life* şi urzicându-mă cu amintirea lui Leslie Lapidus trăncănind în fața mea în lumina înfrântă a zorilor de ziuă – o situație

morbidă pe care, oricât de dureroasă, ar fi trebuit s-o privesc drept o lovitură a sorții parşive, aşa cum oamenii se resemnează cu orice handicap înfiorător, dar în cele din urmă suportabil, ca de pildă o bâlbâială incurabilă sau o buză de iepure. Pur şi simplu nu mai eram Stingo cel dintotdeauna sexy şi trebuia să mă împac cu gândul. Drept compensație, mă gândeam eu, aveam țeluri mult mai înalte. La urma urmelor, eram un scriitor, un artist, şi deja devenise o platitudine că multe dintre cele mai mărețe opere de artă ale lumii fuseseră realizate de oameni dedicați artei lor care, drămuindu-şi energiile, nu îngăduiseră vreunei noțiuni deviante de primordialitate a vintrelor să-i corupă de la marile obiective ale adevărului şi frumuseții. *Deci, înainte*, Stingo, mi-am spus eu adunându-mi mințile prădate, dă-i înainte cu lucrarea ta. Dând la o parte desfrâul, supune-ți pasiunile la această seducătoare viziune care se află ascunsă în tine, cerând să fie adusă la lumina zilei. Astfel de exortații eremitice m-au ajutat, peste vreo săptămână, să mă ridic din pat, simțindu-mă proaspăt, curățat şi relativ neobsedat sexual, şi să-mi continui curajos trânta cu paleta largă de zâne, demoni, tâmpiți, măscărici, îndrăgostiți, şi mame, şi tați chinuiți, care începuseră să se înghesuie în paginile romanului meu.

N-am mai văzut-o pe Leslie niciodată. Ne-am despărțit în dimineața aceea într-o dispoziție afectuoasă sobră, chiar dacă jalnică, iar ea m-a rugat s-o sun curând, dar eu n-am făcut-o niciodată. Totuşi, a mai sălăşluit adesea în fanteziile mele erotice, iar de-a lungul anilor mi-a ocupat gândurile de multe ori. În pofida torturii la care m-a supus, i-am dorit numai binele în viață, oriunde s-ar fi dus şi orice ar fi devenit până la urmă. Întotdeauna am sperat cumva că timpul petrecut în cutia orgonică a ajutat-o să atingă împlinirea pe care şi-o dorea, ridicând-o pe un platou mai înalt decât al simplei „vocalizări". Dar dacă asta ar fi dat greş, ca şi celelalte forme de tratament la care se supusese, nu m-am îndoit nicio clipă că, în deceniile următoare, cu extraordinarul lor progres ştiințific în materie de îngrijire şi întreținere a libidoului, i-ar aduce lui Leslie într-o mare măsură acea împlinire. Poate că greşesc, dar oare de ce intuiția îmi spune că Leslie şi-a

găsit, în cele din urmă, răsplata întreagă a fericirii ei? Nu sunt sigur, dar oricum eu aşa o văd acum: o femeie echilibrată, suplă, elegant încărunțită şi încă frumoasă, foarte sofisticată acum în folosirea cumpătată a cuvintelor murdare, cu o căsnicie afectuoasă, pusă pe reproducere şi (de-asta sunt sigur) multiorgasmică.

Capitolul 8

Vremea a fost în general frumoasă în vara aceea, deşi unelfI ori serile deveneau dogoritoare şi înăbuşitoare, iar când se întâmpla aşa, Nathan, Sofia şi cu mine ne duceam adesea după colț, pe Church Avenue, la un „bar de cocktailuri" – Doamne, ce mai caracterizare! – cu aer condiționat, numit Curtea Arțarului. În partea aceea din Flatbush existau relativ puține baruri (ceea ce mă nedumerise până când îmi trăsese atenția Nathan că băutul pe rupte nu e cotat printre favoritele moduri de petrecere a timpului printre evrei), dar acestui bar al nostru chiar îi mergeau afacerile, moderat, dar vioi, numărând printre clienții săi, predominant zilieri, portari irlandezi, taximetrişti scandinavi, şefi de echipă în construcții nemți şi WASP-i[184] de statut nedeterminat, cum eram şi eu, care se rătăciseră cumva în cartier. Mai vedeai şi vreo câțiva evrei, unii părând că intrau acolo pe ascuns. Barul Curtea Arțarului era mare, prost luminat şi din categoria celor jerpelite, cu un slab, dar generalizat iz de apă stătută, însă noi trei eram atraşi acolo mai ales în nopțile sufocante de vară de aerul condiționat şi de faptul că ajunsese să ne placă simplitatea lui ruptă-n coate. Era, de asemenea, un local ieftin, unde berea costa încă zece cenți paharul. Am aflat că acel bar fusese construit în 1933 pentru a celebra şi a profita de abolirea Prohibiției, iar dimensiunile sale ample, cumva cavernoase, fuseseră la origini prevăzute pentru a cuprinde şi un ring de dans. Asemenea petreceri coribantice precum fuseseră scontate de primii proprietari n-au avut însă loc niciodată, de vreme ce printr-o incredibilă scăpare din vedere, neatenții antreprenori nu şi-au dat seama că-şi stabiliseră localul într-un cartier în esență la fel de devotat ordinii şi bunei-cuviințe ca o comunitate de baptişti radicali sau de menoniți. Sinagogile au spus „nu", la fel şi biserica reformată olandeză.

---

[184] Termen folosit uneori depreciativ, desemnează un american de origine nord- europeană, în special britanică, şi de religie protestantă; în special un membru al clasei dominante, privilegiate şi influente din societatea americană.

Astfel, Curtea Arțarului nu a obținut licența de cabaret şi strălucitorul decor angular, în crom şi aurituri, inclusiv candelabrele cu motive raze de soare, care ar fi trebuit să se rotească pe deasupra dansatorilor amețiți ca ornamentele sclipitoare dintr-un musical cu Ruby Keeler[185], a ajuns într-o stare de plâns şi a căpătat patina murdăriei şi a fumului de țigară. Platforma, care închipuia punctul de atracție al barului oval şi care fusese proiectată pentru a îngădui stripteuzelor cu picioare lungi să-şi fâțâie posterioarele în ochii clienților înconjurători cu guri căscate, s-a umplut cu panouri publicitare prăfuite şi false sticle pântecoase care făceau reclamă la diverse mărci de whisky şi bere. Şi mai trist, într-un fel, marea frescă Art Déco de pe un perete – o frumoasă piesă de epocă, realizată de o mână expertă, cu priveliştea Manhattanului şi siluetele unei formații de jazz şi ale fetelor din cor sărind în sus de bucurie – n-a stat niciodată față-n față cu un vârtej de dansatori entuziaşti, ci a crăpat, încetul cu încetul, şi s-a umflat de umezeală, căpătând o dâră lungă, orizontală, de jeg, acolo unde o generație de bețivani din cartier îşi proptiseră cefele. Chiar sub un colț al acestei picturi murale, într-o parte retrasă a ringului de dans născut într-o zodie proastă, stăteam, Nathan, Sofia şi cu mine, în Curtea Arțarului, în serile umede şi calde.

— Îmi pare rău că n-a mers lipeala cu Leslie, băiete, mi-a spus Nathan într-o seară, după dezastrul din strada Pierrepont.

Era evident dezamăgit şi un pic surprins că eforturile lui de a ne cupla se soldaseră cu un fiasco.

— Mi s-a părut că voi doi erați pe felie, făcuți unul pentru altul. În ziua aceea de la Coney Island am crezut că o să te mănânce cu totul. Iar acum îmi spui că s-a ales praful. Ce s-a întâmplat? Nu pot să cred că nu v-ați pus-o.

— Ba nu, a fost în regulă la capitolul sex, am mințit eu. Adică, măcar

---

185 Ruby Keeler (1910-1993), actriță, cântăreață şi dansatoare, una dintre vedetele incontestabile ale spectacolelor de musical de la Hollywood.

am făcut-o.

Din diverse motive nedesluşite, nu m-am putut hotărî să spun adevărul despre dezastruosul nostru stat deoparte, partida aceea de încercare a rezistenței dintre doi virgini. Era prea umilitor să povestesc, atât din punctul de vedere al lui Leslie, cât şi dintr-al meu. M-am aruncat într-o şubredă invenție, dar îmi dădeam seama că Nathan ştia că improvizam – umerii lui se scuturau de râs – şi mi-am sfârşit relatarea cu una sau două înfloriturii freudiene, cea mai crasă fiind aceea în care Leslie îmi spusese că fusese în stare să atingă orgasmul numai cu negrotei solizi, musculoşi, negri ca tăciunele şi cu penisuri colosale. Zâmbind, Nathan a început să mă măsoare cu privirea celui care e dus de nas prieteneşte, iar când am terminat de vorbit, şi-a pus o mână pe umărul meu şi mi-a spus, pe tonul înțelegător al unui frate mai mare:

— Îmi pare rău pentru tine şi Leslie, băiete, indiferent ce s-a întâmplat. Am crezut că va fi persoana ideală pentru tine. Uneori chimia nu *iese*.

Am uitat-o pe Leslie. În serile ca aceea, eu beam cel mai mult, golind cam vreo şase pahare de bere. Uneori, ne duceam la bar înainte de cină, dar cel mai adesea după. În zilele acelea, era aproape nemaiauzit să comanzi vin într-un bar – mai ales într-unul prăpădit ca Arțarul –, dar Nathan, în avangardă în privința atâtor alte lucruri, reuşea întotdeauna să facă să i se servească o sticlă de Chablis, pe care o ținea rece într-o frapieră lângă masă şi care le ajungea, lui şi Sofiei, timp de o oră şi jumătate, cât petreceam de obicei acolo. Chablis-ul nu reuşea niciodată mai mult decât să-i relaxeze pe amândoi în mod plăcut, stare de grație semnalată de o lumină frumoasă apărută pe fața lui măslinie şi de cea mai delicată îmbujorare, pe a ei.

Nathan şi Sofia erau pentru mine ca un cuplu de mult căsătorit şi toți trei eram inseparabili – ba chiar mă întrebam, în treacăt, dacă unii dintre clienții fideli casei nu ne priveau ca pe un *ménage à trois*[186]. Nathan era

---

[186] Căsnicie în trei – aranjament în care doi soți şi amantul unuia dintre ei trăiesc împreună, împărțind relațiile sexuale (lb. franceză).

miraculos, fermecător, atât de perfect „normal” şi atât de plăcut companion, încât, dacă n-ar fi fost micile comentarii triste ale Sofiei (uneori făcute pe neaşteptate, în timpul picnicurilor noastre în Prospect Park) cu referire la momentele crunte din anul petrecut împreună de ei doi, aş fi şters cu totul din amintire scena aceea zguduitoare când îi văzusem prima oară în conflict, deopotrivă cu alte indicii observate de mine despre o altă latură, mai întunecată, a ființei lui. Cum aş fi putut face altfel, în prezența acestui personaj atât de electrizant, autoritar, în parte animator magician, în parte frate mai mare, confident şi guru, care îmi întinsese o mână, cu atâta generozitate, în izolarea mea? Nathan nu era o persoană fermecătoare oarecare.

Exista o profunzime de maestru interpret chiar şi-n cea mai mică dintre glumele sale, practic toate evreieşti, din care era în stare să spună cu duiumul, fără oprire. Povestioarele sale majore erau capodopere. Odată, când eram mic, stând în cinematograful din Tidewater cu tata şi uitându-ne la un film de W. C. Fields (cred că era *Micul meu piţigoi*), am văzut ceea ce se presupunea că ar fi doar o figură de stil sau un mijloc de expresie folosit prin lucrările de ficțiune răsuflate: l-am văzut pe tata cuprins de o criză de râs atât de puternică încât parcă i-ar fi dizolvat mințile şi s-a lăsat să alunece cu totul de pe scaun, până pe interval. Întins pe jos, pentru Dumnezeu, pe interval! Eu am pățit aproape acelaşi lucru în barul Curtea Arțarului, când Nathan a spus ceea ce o să mi-o amintesc întotdeauna drept gluma lui cu evrei dintr-un club provincial.

E ca şi când ai privi nu unul, ci doi interpreți distincți când joacă Nathan această poveste populară suburbană. Primul interpret este Saphiro, care la un banchet încearcă să-l propună încă o dată ca membru al clubului pe prietenul său, care primeşte veşnic numai voturi negative. Vocea lui Nathan devine nespus de onctuoasă, încărcată de îngâmfare prostească şi calibrată perfect cu o urmă de idiş când imită prezentarea tremurătoare şi plină de speranță a lui Saphiro făcută lui Max Tannenbaum. „Să spun ce măreață ființă umană este Max Tannenbaum trebuie să folosesc tot

alfabetul! De la A la Z, o să vă vorbesc despre acest om minunat!" Vocea lui Nathan devine mătăsoasă, şireată. Shapiro ştie că printre membrii clubului este unul – acum moțăind cu barba căzută în piept – care o să încerce să-l bombardeze cu bile negre pe Tannenbaum. Shapiro nădăjduieşte că adversarul său, Ginsberg, n-o să se trezească. Nathan-Shapiro enumera: „A este Admirabil. B este Binefăcător. C este Cuceritor. D este Delicios. E este Educat. F este Formidabil. G este Generos. H este Hipersimpatic". (Intonația grandioasă, de sfruntate osanale, a lui Nathan este impecabilă, sloganuri stupide aproape dărâmător de hilare; mă doare gâtul de râs şi ochii mi se împăienjenesc.) „I este Impresionant". În acest moment se trezeşte Ginsberg; arătătorul lui Nathan împunge furios prin aer, vocea devine de magistrat, arogantă, nesuferită, dar glorios de ostilă. Prin Nathan, grozavul, neînduplecatul Ginsberg tună: „J e Jignitor să te mai ascult! (Pauză maiestuoasă). K e un Kitsch de om! Leo Lichea! M e un Mocofan! N e un Neghiob! O e o Otreapă! P e o Puță! Q e quasiidiot! R e un Roşu! S e o Secătură! Ş e un *Shlemiel*[187]! Te un *Tochis*[188]! U Uitați că există! V vrem să nu mai auzim de el! W, X, Y, Z – eu îi dau bile negre acestui *shmuck*[189]!"

A fost o colosală demonstrație de magie, inspirata scenetă a lui Nathan era o bătaie de joc la adresa prostiei, dar la o asemenea prostie atroce, apoteotică, sublimă, încât m-am trezit că îl imit pe tata, horcăind lipsit de aer, stors de puteri, prăbuşindu-mă într-o rână pe bancheta slinoasă. Sofia, pe jumătate sufocată de propriile hohote, se ştergea la ochi, mişcându-se ca prin vată. Am simțit cum obişnuiții barului întorc capetele spre noi încruntați, mirându-se de delirul ce ne-apucase. Revenindu-mi, m-am uitat la Nathan cu admirație nețărmurită. Să fii în stare să provoci asemenea râs era un dar de la Dumnezeu, o binecuvântare.

Dar dacă Nathan ar fi fost un simplu clovn, dacă ar fi rămas la nesfârşit

---

[187] Imbecil (idiş).

188 Cur, găoază (idiş).
189 Cretin; penis (idiş).

„montat”, ar fi devenit, firește, cu tot talentul lui cuceritor, exasperant de plicticos. Însă avea prea mult bun-simț ca să joace rolul comediantului perpetuu, iar interesele lui erau prea ample şi diverse ca să îngăduie ca timpul petrecut împreună să rămână la nivelul ăsta de bufonerie, oricât de inventivă. Ar trebui să adaug, de asemenea, că întotdeauna am simțit că Nathan – probabil din nou din cauza „maturității” lui sau poate a forței pur şi simplu electrice a prezenței sale – este cel care dă tonul conversației noastre, deşi tactul lui înnăscut şi simțul proporțiilor îl împiedicau să acapareze scena.

Nici eu nu eram un povestitor prea rău, iar el asculta. Era, presupun, ceea ce se numeşte un erudit – unul care ştie foarte multe despre aproape toate; totuşi, căldura lui, umorul lui şi lejeritatea cu care îşi etala cunoştințele mă făceau să nu simt niciodată în compania sa resentimentul acela sufocant pe care-l simți adesea când asculți o persoană care-şi expune locvace cunoştințele şi care nu este, adesea, decât un măgar erudit. Plaja cunoştințelor lui era uluitoare şi trebuia să-mi amintesc mereu că stăteam de vorbă cu un om de ştiință, un biolog (mă tot gândeam la un geniu ca Julian Huxley[190], ale cărui eseuri le citisem când eram la colegiu) – acest om care jongla cu atât de multe referințe literare şi aluzii, şi clasice, şi moderne, şi care, în decurs de o oră, fără niciun efort, împletea opinii despre Lytton Strachey, *Alice în Țara Minunilor*, primii ani de celibat ai lui Martin Luther, *Visul unei nopți de vară* şi ritualurile de împerechere ale urangutanilor din Sumatra într-o mică bijuterie de retorică, o prelegere seducătoare, hazlie, dar cu un ton general de seriozitate, prin care explora natura întrepătrunsă a voaierismului sexual şi a exhibiționismului.

Totul suna foarte convingător în urechile mele. El era la fel de sclipitor când vorbea despre Dreiser[191], ca şi când expunea filosofia organismului lui

---

[190] Biolog şi scriitor englez, din celebra familie Huxley, şi el s-a remarcat nu doar în domeniul biologiei, ci şi în studiul culturii (a ajuns la concluzia că factorii culturali sunt mai importanți decât cei biologici în determinarea evoluției).

[191] Theodore Dreiser (1871-1945), prolific romancier american, faimos pentru primul său

Whitehead[192]. Sau despre tema sinuciderii, pentru care vădea o certă preocupare şi pe care a abordat-o nu o dată, deşi într-o manieră care ocolea morbidul pur. Romanul pe care-l aprecia cel mai mult, după spusele lui, era *Madame Bovary*, şi nu numai pentru perfecţiunea lui formală, ci pentru cum conduce la motivul sinuciderii final; moartea Emmei prin otrăvire părea atât de frumos de inevitabilă încât devenea, în literatura occidentală, unul dintre simbolurile supreme ale condiţiei umane. Şi odată, aflat într-o extravagantă bună dispoziţie, vorbind despre reîncarnare (despre care spunea că nu e atât de sceptic cât s-o condamne ca absolut imposibilă), a pretins că fusese, într-o viaţă anterioară, singurul călugăr albigens[193] evreu – un monah sclipitor, pe nume Sfântul Nathan le Bon[194], care a promulgat, neasistat de nimeni, apucătura aia obsesivă a sectei pentru autodistrugere, bazată pe raţionamentul că, dacă viaţa e un şir de păcate, atunci e necesar să-i grăbeşti sfârşitul. „Singurul lucru pe care nu l-am prevăzut", a menţionat el, „a fost că voi fi adus înapoi la viaţă în blestematul ăsta de secol al douăzecilea".

Totuşi, în pofida naturii uşor nelinişţitoare a acestei preocupări a lui, n-am perceput niciodată, în timpul acelor seri efervescente, un cât de mic indiciu al depresiei şi disperării tulburi din el, la care făcuse aluzie Sofia, sau al crizelor de violenţă a căror furie ea o simţise pe pielea ei. Nathan era într-o asemenea măsură întruchiparea tuturor lucrurilor pe care eu le consideram atrăgătoare şi chiar le invidiam la o fiinţă umană, încât fără să vreau bănuiam că răutatea aceea orbească şi fatală, despre care îmi povestise ea, era doar rodul imaginaţiei ei întunecate de poloneză. Asta era

---

roman, *Sister Carrie* (1900), care în epocă a stârnit un val de interes şi bătălii cu cenzorii din cauza conţinutului scandalos. Deşi celelalte romane n-au mai înregistrat acelaşi succes, *O tragedie americană* (1925) l-a readus pe autor în centrul atenţiei.

192 Alfred North Whitehead (1861-1947), filosof britanic al ştiinţelor, deopotrivă interesat de etică, educaţie, fundamentele matematicii şi religie, a scris numeroase studii despre toate aceste subiecte.

193 Călugării albigeni formau o sectă antiecleziastică din Franţa, în secolul al XIII-lea. Mişcarea lor a fost însă reprimată de papalitate. Numele sectei provine de la denumirea latinizată a oraşului francez Albi.

caracteristica polacilor, cugetam eu.

Nu, eu simțeam că el era în esență prea prietenos şi îndatoritor ca să reprezinte o amenințare atât de serioasă pe cât sugerase ea. (Chiar dacă îi cunoscusem şi apucăturile urâte.) Cum a fost, de exemplu, cu cartea mea, înfloritorul meu roman. N-am să uit niciodată neprețuita lui explozie de afectivitate. În ciuda criticilor lui de dinainte referitoare la literatura sudistă căzută în desuetudine, preocuparea frățească arătată muncii mele fusese constantă şi încurajatoare. Într-o dimineață, în timpul taifasului nostru de la cafea, m-a întrebat dacă ar putea citi şi el primele pagini din ce scrisesem.

— De ce nu? stărui el, cu acea expresie întunecată şi cu fruntea încrețită care atât de adesea îi făcea zâmbetul să semene cu o încruntătură contrariată. Suntem prieteni. N-o să mă amestec, n-o să comentez, n-o să fac nici măcar vreo sugestie. Dar mi-ar plăcea tare mult să văd şi eu.

Eu eram îngrozit – îngrozit din simplul motiv că nimeni nu-şi aruncase vreodată ochii pe foile mele galbene mânjite cu zeci de urme de degete şi cu marginile ferfenițite şi slinoase, iar respectul meu pentru intelectul lui Nathan era atât de mare, încât ştiam că, dacă ar fi arătat, chiar şi neintenționat, că nu-i plăcea rezultatul eforturilor mele, mi-ar fi înecat urât corăbiile entuziasmului şi chiar ale dorinței de-a continua. Totuşi, într-o seară, încercându-mi norocul şi rupând un legământ romantic şi nobil de a nu lăsa pe nimeni să arunce o privire în cartea mea până când nu-i voi fi scris ultima propoziție, şi chiar şi atunci numai lui Alfred A. Knopf în persoană, i-am dat primele nouăzeci şi ceva de pagini, pe care el le-a citit în Palatul Roz, în timp ce Sofia stătea cu mine la Curtea Arțarului, depănându-mi amintiri din copilăria ei şi despre Cracovia. Inima mi-a luat-o razna când Nathan, după vreo oră şi jumătate, a intrat vijelios din noaptea de afară, cu fruntea plină de broboane, şi a venit să se trântească pe banchetă lângă Sofia, în fața mea. M-a privit drept, fără emoție; m-am temut de ce-i mai rău. *Stai aşa*! eram gata să-l implor. *Ai spus că n-o să comentezi*!

---

194 Le Bon – Cel bun (lb. franceză).

Însă judecata lui plutea în aer ca o iminentă explozie a trăsnetului.

— L-ai citit pe Faulkner, zise el fără grabă, fără inflexiuni. L-ai citit pe Robert Penn Warren.

Făcu o pauză.

— Sunt sigur că l-ai citit şi pe Thomas Wolfe, ba chiar şi pe Carson McCullers. Îmi încalc făgăduiala că n-o să te critic.

Iar eu am gândit: O, la dracu', s-a prins în ce ape mă scald, bine, e într-adevăr doar un maldăr de maculatură epigonică. Îmi venea să mă scurg printre dalele cu vălurele ca de ciocolată şi pete de crom ale pardoselii barului şi să mă fac nevăzut printre şobolanii canalelor din Flatbush. Mi-am strâns tare pleoapele – gândind: n-ar fi trebuit niciodată să-i arăt manuscrisul escrocului ăstuia, care acum o să-mi țină o predică despre scriitura evreiască – şi nici n-am apucat să fac asta, năduşind şi cu un început de greață, când am tresărit speriat, căci mâinile lui mari m-au înşfăcat de umeri şi buzele mi-au lipit pe frunte un sărut umed şi plescăit. Mi-am căscat brusc ochii, stupefiat, aproape simțind căldura zâmbetului său radios.

— Douăzeci şi doi de ani! a exclamat el. Şi, o, Dumnezeule, ştii să scrii! Bineînțeles că i-ai citit pe scriitorii ăia, că n-ai mai fi în stare să scrii o carte dacă nu i-ai fi citit. Dar tu i-ai asimilat, băiete, i-ai *asimilat* şi i-ai făcut ai tăi. Ți-ai creat propria *voce*. Asta a fost cea mai interesantă sută de pagini scrisă de un autor necunoscut încă pe care a citit-o cineva vreodată. Mai dă-mi!

Molipsită de exuberanța lui, Sofia s-a agățat de brațul lui Nathan, luminoasă ca o madonă, şi s-a uitat la mine de parcă aş fi fost autorul romanului *Război şi pace*. M-am înecat, prostit, cu un ghem de cuvinte fără noimă, gata să leşin de plăcere, mai fericit, cred – şi nu risc să exagerez –, decât în oricare alt moment de realizări memorabile din viața mea, oricât de neimportante, de fapt. Iar restul serii el a continuat să facă mare caz de cartea mea, luându-mă drept țintă pentru rafale de încurajări însuflețite, de care, în adâncul sufletului meu, ştiam că avusesem disperată nevoie. Cum

aş fi putut să nu mă îndrăgostesc fără speranță de un asemenea mentor generos, care-mi lărgea orizonturile minții şi ale vieții, acest camarad, salvator şi vrăjitor? Nathan era cu totul şi cu totul fatal de fermecător.

A venit iulie, aducând schimbări capricioase de vreme – zile de arşiță, urmate de unele nefiresc de reci, zile umede, când plimbăreții din parc se înfofoleau în jachete şi pulovere, şi, în sfârşit, mai multe dimineți la rând când furtuna îşi bubuia tunetele amenințător, însă fără să izbucnească. Mi se părea că aş fi putut locui acolo, în Flatbush, în Palatul Roz al Yettei, o veşnicie sau cel puțin câte luni sau ani ar fi fost nevoie să treacă până să-mi termin capodopera. Era greu să-mi țin jurămintele nobilelor idealuri – încă mă mai rodea celibatul lamentabil în care-mi duceam existența; în afară de asta însă simțeam că rutina pe care o stabilisem în compania Sofiei şi a lui Nathan era o situație zilnică la fel de mulțumitoare ca oricare alta în care s-ar fi putut găsi un scriitor în devenire. Remontat de asigurările înflăcărate ale lui Nathan, scriam ca un drac, mângâiat continuu de conştiința faptului că, atunci când mă dobora oboseala în truda mea, puteam aproape oricând să-i găsesc pe Sofia şi pe Nathan, separat sau împreună, undeva pe aproape, gata să împartă cu mine o confidență, o îngrijorare, o glumă, o amintire, Mozart, un sandvici, cafea, bere. Cu singurătatea abrogată temporar şi seva creatoare în plin flux, nici că puteam fi mai fericit…

Nu puteam fi mai fericit, e adevărat, dar până când a intervenit pe nepoftite o serie de evenimente neplăcute în starea mea de bine şi m-a făcut să îmi dau seama cât de disperat de critică fusese relația dintre Sofia şi Nathan (şi mai era încă), cât de nefantasmagorice fuseseră presimțirile şi temerile Sofiei, deopotrivă cu aluziile strecurate de ea despre o discordie cruntă. Am avut apoi o revelație încă şi mai sinistră. Pentru prima oară din noaptea aceea de la sosirea mea în casa Yettei, din urmă cu o lună, am început să văd ieşind din Nathan, aproape ca pe un exsudât otrăvitor vizibil, pornirile sale latente de furie şi de nebunie. Şi, de asemenea, am început să înțeleg, treptat, că râca amară care-i măcina mărunt avea dublă origine, derivând probabil în mod egal din partea ascunsă, întunecată şi chinuită, a

firii lui Nathan şi din realitatea trecutului neabandonat al Sofiei, care-şi târa oribilul fum – parcă ieşit chiar din coşurile Auschwitz-ului – de suferință, confuzie, autoamăgire şi, mai presus de toate, de vinovăție…

Stăteam într-o seară, pe la şase, la masa noastră obişnuită de la Curtea Arțarului, sorbind pe îndelete dintr-o bere şi citind *New York Post*. Îi aşteptam pe Sofia – care trebuia să pice dintr-o clipă într-alta, după ziua ei de lucru la cabinetul doctorului Blackstock – şi pe Nathan, care-mi spusese în dimineața aceea, la cafea, că va veni şi el cu noi la bar pe la şapte, după ceea ce ştia că avea să fie o zi de laborator deosebit de lungă şi de grea. Mă simțeam un pic scrobit şi ceremonios, cum stăteam acolo, pentru că îmi pusesem o cămaşă curată şi cravată şi îmi îmbrăcasem costumul pentru prima oară de la aventura ratată cu Prințesa de pe strada Pierrepont. Fusesem cumva îngrozit să descopăr o urmă de ruj de la Leslie, veche, dar încă învăpăiat de roşie, pe partea interioară a reverului, dar reuşisem, cu mult scuipat şi cu fierul de călcat, să fac pata aproape invizibilă sau măcar îndeajuns cât să n-o observe tata. Mă gătisem aşa pentru că trebuia să mă întâlnesc cu tata la Gara Pennsylvania, unde avea să sosească el cu trenul din Virginia, mai târziu, în seara aceea. Primisem o scrisoare de la el cu vreo săptămână înainte, în care spunea că plănuise să-mi facă o scurtă vizită. Motivul era înduioşător şi de o simplitate evidentă: spunea că îi e dor de mine şi că, deoarece nu mă văzuse de atât de multă vreme (calculasem că trecuseră vreo nouă luni sau mai mult), voia să reconsolideze, față în față, ochi în ochi, dragostea noastră reciprocă şi legătura de sânge. Era iulie, avea vacanță, aşa că venea pe la mine. Exista ceva atât de inviolabil sudist şi de modă veche în acest gest încât părea aproape preistoric, dar mie îmi încălzea sufletul, chiar dincolo de iubirea autentică pe care i-o purtam.

De asemenea, ştiam că pe tata îl costa foarte mult capital emoțional să se aventureze în marele oraş, pe care îl disprețuia profund. Ura lui sudistă pentru New York nu era aceeaşi ură primitivă, bizar solipsistică, a tatălui unui coleg de-al meu de la colegiu, dintr-unul dintre cele mai umede şi paludice comitate ale Carolinei de Sud: refuzul acelui provincial de a vizita

New York-ul era întemeiat pe un scenariu apocaliptic şi obsesiv fantezist, în care, aşezat fiind el la o masă într-o cafenea din Times Square, văzându-şi de treburile lui, descoperea scaunul de alături acaparat de un cioroi mascul uriaş, rânjitor şi puțind (politicos sau grosolan acaparat, asta nu conta; vecinătatea era unica problemă) şi, prin urmare, el ar fi fost forțat să comită o crimă din necesitatea de a înşfăca o sticlă de Heinz Ketchup şi a-i sparge capul cu ea nemernicului negru. Apoi se alegea cu cinci ani la Sing Sing. Tata avea mai puține rețineri nebuneşti în privința oraşului, deşi nici ale lui nu erau mai puțin intense. Nu astfel de monştri imaginari, nici vârcolaci rasişti bântuiau imaginația tatălui meu – care era un gentleman, un susținător al libertății individului şi un democrat Jacksonian[195]. El nu putea suferi New York-ul numai din pricina „barbariei" sale, cum o numea el, din pricina lipsei de curtoazie, a falimentului total în materie de maniere publice (pe care el, personal, le prețuia). Ordinele mârâite ale polițailor de circulație, zbieretele insultătoare ale claxoanelor, toate vocile ridicate inutil ale cetățenilor de noapte ai Manhattanului îi făceau praf nervii, îi creşteau aciditatea în duoden şi îi subminau stăpânirea de sine şi voința. Eu voiam foarte mult să-l văd şi eram nespus de mişcat de faptul că se încumeta să facă lunga călătorie în Nord, să îndure tumultul şi să îndrăznească să-şi croiască drum cu coatele prin forfotitoarele, turbulentele şi brutalele şuvoaie omeneşti ale metropolei, doar ca să-şi viziteze unica progenitură. O aşteptam puțin nerăbdător pe Sofia. Atunci, ochii mi s-au oprit pe ceva care mi-a captivat cu totul atenția. Pe pagina a treia din Posż-ul din seara aceea era un articol, însoțit de o fotografie cât se poate de nemăgulitoare, despre notoriul rasist şi demagog din Mississippi, senatorul Theodore Gilmore Bilbo[196]. Potrivit articolului, Bilbo – a cărui față şi declarații saturaseră

---

[195] Democrat sudist, adept al ideologiilor politice ale preşedintelui american Andrew Jackson (1829-1837), orientate mai mult spre autonomia statelor decât spre interesul federal.

[196] Senator democrat al statului Mississippi, guvernator de Mississippi şi senator în Congresul Statelor Unite; autor al cărții Take Your Choice: Separation or Mongrelization (Alege: separație sau corcire), în care susținea deportarea tuturor negrilor americani în

mass-media în timpul anilor de război şi în cei imediat următori – fusese internat la clinica Ochsner, din New Orleans, pentru a fi supus unei operații de cancer al gurii. Una dintre deducțiile care se puteau face din informațiile oferite era că lui Bilbo îi mai rămăsese foarte puțin timp de trăit. În fotografie arăta deja ca un cadavru. Era o mare ironie în treaba asta, firește: „Omul" care-şi câştigase aversiunea oamenilor „care gândesc drept" de pretutindeni, inclusiv din Sud, prin folosirea în public, de-a dreptul indecentă, a cuvintelor „negrotei", „cioroi", „maimuță", să contracteze cancer tocmai la acea parte simbolică a anatomiei sale!

Obtuzul tiran din pădurile de pini, care îl numise pe La Guardia, primarul New York-ului, „broscar"[197] şi care i se adresase unui congresmen evreu cu „dragă ovreiule[198]„, suferind de un carcinom în fază terminală, care curând avea să-i încremenească falca aceea obscenă şi limba rea – era prea mult, iar *Post* turna ironii cu vagonul. După ce am citit articolul, am scos un oftat prelung, gândindu-mă că eram îngrozitor de bucuros să-l văd pe bătrânul diavol murind. Dintre toți cei care mânjiseră atât de urât imaginea Sudului modern, el era capul răutăților, nu chiar politicianul sudist tipic, dar unul care, din pricina gurii sale spurcate şi a importanței pe care şi-o dădea, instaurându-se, în ochii credulilor, drept arhetip al omului de stat sudist şi, astfel, profanând tot ce era bun, decent şi chiar exemplar în Sud, era la fel de fără scrupule şi la fel de josnic ca şi acei subantropoizi anonimi care-l măcelăriseră, de curând, pe Bobby Weed. Mi-am spus în sinea mea, din nou: Mă bucur să văd că te cureți, păcătos bătrân posedat de diavol!

Cu toate acestea, în timp ce băutura slab alcoolizată punea stăpânire pe mine, marinându-mi uşor simțurile, şi eu rumegam asupra sorții lui Bilbo, m-am trèzit cuprins de o altă emoție; presupun că s-ar putea numi regret – un regret slab, probabil, dar tot regret. Mizerabilă moarte, am

---

Africa.

197 Dago (lb. engleză, în original) – termen peiorativ pentru persoane de origine italiană.

198 Kike (lb. engleză, în original) – termen peiorativ pentru persoane de origine evreiască (din kikei, care în idiş înseamnă „cerc"; majoritatea imigranților evrei îşi semnau formularele

gândit. Cancerul de tipul ăsta trebuie să fie oribil, cu monstruoasele celule ale metastazei atât de aproape de creier – spărgătoarele alea de grevă microscopice şi hidoase, invadând obrazul, sinusurile, găvanele ochilor, falca, umplând gura cu virulența lor fulminantă până când limba, covârşită, putrezea şi cădea. M-am cutremurat uşor. Totuşi, nu doar această lovitură mortală abătută asupra senatorului îmi provocase acest ciudat junghi dureros hoinar. Ci altceva, abstract şi îndepărtat, intangibil şi totuşi neliniştitor pentru spiritul meu. Ştiam ceva despre Bilbo – ceva în plus, adică, decât ştia cetățeanul american obişnuit preocupat de politică fără îndoială mai mult decât redactorii de la *New York Post*. Desigur, cunoştințele mele nu erau profunde, dar chiar şi în superficialitatea puterii mele de înțelegere simțeam că mie îmi fuseseră dezvăluite fațete ale caracterului senatorului Bilbo care îi dădeau greutatea cărnii şi putoarea sudorii adevărate acelei caricaturi plate din presa zilnică. Ceea ce ştiam eu despre Bilbo nici măcar nu îl izbăvea cumva de păcate – avea să rămână oricum un ticălos fruntaş până când tumoarea avea să-l sufoce sau avea să se întindă şi să-i cuprindă creierul –, dar îmi îngăduise cel puțin să percep oasele şi dimensiunile omeneşti de dincolo de imaginea de mucava a ticălosului din Dixie.

La colegiu – unde, în afara „atelierului de creație", singura mea preocupare academică serioasă fusese studiul istoriei Sudului american – compilasem o lungă lucrare de sfârşit de semestru despre acel avorton monstruos de mişcare politică devenit cunoscut ca „populism", acordând o atenție specială demagogilor şi agitatorilor sudişti, care atât de des exemplificaseră partea urâtă a poveştii.

Nu era o lucrare prea originală, îmi amintesc eu, dar depusesem mult efort de gândire în conceperea ei pentru un flăcăiandru de vreo douăzeci de ani şi primisem notă maximă, într-o vreme când notele maxime se obțineau foarte greu. Citând masiv din strălucitul studiu al lui C. Vann Woodward

---

legale cu un „0").

despre Tom Watson din Georgia şi concentrându-mă asupra altor eroi populari hărțuiți de idealuri ca „Pitchfork Ben" Tillman[199] şi James K. Vardaman[200], „Cotton Ed" Smith[201] şi Huey Long[202], am demonstrat că idealismul democratic şi preocuparea sinceră pentru omul de rând erau calitățile care-i uniseră pe aceşti bărbați, cel puțin la începutul carierelor lor, deopotrivă cu opoziția lor concomitentă şi deschis exprimată față de capitalismul monopolist, față de baronii graşi din industrie şi afaceri şi față de „profiturile uriaşe". Apoi am extrapolat, pornind de la această idee, o demonstrație ca să arăt cum aceşti bărbați, în esență decenți şi chiar vizionari, au fost decăzuți chiar de către fatala lor slăbiciune în fața tragediei rasiale sudiste; pentru că fiecare dintre ei, în cele din urmă, într-o măsură mai mică sau mai mare, a fost silit să mizeze şi să exploateze străvechea frică şi ură față de Negru a albilor săraci de la țară, pentru a da greutate demersului lor, degenerat în ambiție meschină şi dorință de putere.

Deşi nu m-am ocupat prea mult de Bilbo, am aflat din cercetările mele auxiliare (şi mai curând spre surprinderea mea, dată fiind imaginea publică de-a dreptul dezgustătoare pe care o proiecta în anii '40) că şi el se potrivea acestui tipar paradoxal; Bilbo, cam în acelaşi fel ca şi ceilalți, începuse cu principii luminate şi, într-adevăr că şi ceilalți, am descoperit eu, în calitatea sa de funcționar public înfăptuise reforme şi contribuise mult la dezvoltarea

---

199 Senator al Carolinei de Sud, susținător al drepturilor agricultorilor albi din ținuturile defavorizate împotriva aristocrației conducătoare, al interzicerii dreptului de vot pentru negri, aliat al Populiştilor şi adversar al programului monetar al preşedintelui Cleveland, şi-a dobândit porecla de Pitchfork (Furcă) atunci când a amenințat că o să înfigă furca în Cleveland.

200 Fost avocat şi publicist, a fost purtător de cuvânt în adunarea reprezentanților din Mississippi, apoi guvernator, în urma unei campanii în care exploata prejudiciile rasiale aduse negrilor de către fermierii albi săraci.

201 Politician democrat reprezentând Carolina de Sud în Senatul Statelor Unite; s-a opus dreptului de vot al femeilor şi al negrilor; a devenit figură reprezentativă în industria bumbacului; porecla i se trage de la declarația sa „Bumbacul e rege şi albul e superior".

[202] Supranumit Regele Pescar, a fost guvernator de Louisiana, foarte popular pentru că a susținut dezvoltarea serviciilor publice, a învățământului şi a sistemului de pensii pentru bătrâni; a murit asasinat, la 42 de ani; se zice că ultimele sale cuvinte au fost „Doamne, nu mă lăsa să mor, mai am atâtea de făcut"

bunăstării generale. Poate că n-au însemnat mult – puse în balanță cu bombasticismul grețos care l-ar fi făcut şi pe cel mai încuiat reacționar din Virginia să se lepede de el –, dar tot era ceva. Unul dintre cei mai nesuferiți instigatori ai dogmei urii perpetuate mai jos de linia Masson-Dixie[203], el mi s-a părut, de asemenea – uitându-mă la înfățişarea lui suptă, într-un costum alb Palm Beach lălău, devastată ca a cuiva deja înşfăcat de gheara morții, chiar de când şontâcăia pe lângă un palmier cu franjuri ca să intre în clinica din New Orleans –, că era una dintre principalele şi cele mai nefericite victime ale ei, şi o foarte vagă undă de regret mi-a însoțit cuvintele murmurate ca rămas-bun. Deodată, gândindu-mă la Sud, gândindu-mă la Bilbo şi încă o dată la Bobby Weed, am fost străpuns de lama ascuțită a deznădejdii. *Până când, Doamne*? mi-am înălțat eu ruga spre candelabrele murdare şi nemişcate.

Exact atunci am zărit-o pe Sofia, în clipa în care deschidea uşa de sticlă soioasă a barului, unde o rază piezişă de lumină aurie prinse în unghiul potrivit fermecătoarea curbură a pomeților ei de sub ochii migdalați, cu expresia lor somnoroasă şi tristă care te trimitea cu gândul la Asia, şi armonia celorlalte trăsături ale feței, inclusiv – sau ar trebui să spun în special – finul, alungitul şi uşor cârnul ei „*schnoz* polonez", cum îl numea drăgăstos Nathan. Existau anumite momente când, printr-un gest din acesta nonşalant – deschiderea unei uşi, pieptănatul părului, aruncatul firimiturilor pentru lebedele din Prospect Park (ceva care avea legătură cu mişcarea, atitudinea, înclinarea capului, deschiderea brațelor, legănarea coapselor) –, ea crea un continuu de frumusețe care, neîndoielnic, îți lua respirația. Înclinare, deschidere, legănare, toate acestea laolaltă alcătuiau o particularitate rară, a nimănui decât a Sofiei, şi, da, pe ce-am mai sfânt, îți lua respirația. Şi spun asta în sensul propriu, pentru că, simultan cu stupefiantul efect pe care l-a produs ochilor mei când s-a oprit acolo, în prag

---

203 Linie stabilită între Pennsylvania şi Maryland de către supraveghetorii britanici Jeremiah Dixon şi Charles Mason (1763 şi 1767); considerată granița simbolică dintre Nord şi Sud de

– clipind ca să-şi obişnuiască ochii cu penumbra, cu părul ei blond ca inul scăldat în soarele de la apus – m-am auzit scoțând un uşor, dar desluşit şi lipsit de răsuflare sughiț. Eram încă idiot de îndrăgostit de ea.

— Stingo, eşti la patru ace, unde te duci, ți-ai luat costumul de *cocksucker*[204], arăți aşa de bine! zise ea amestecând grăbită cuvintele şi corectându-se cu un chicotit încântător chiar în timp ce eu pronunțam, la rândul meu, cuvântul

— Seersucker!

Chicoti în continuare până se aşeză lângă mine şi îşi îngropa fața în umărul meu:

— Quelle horreur![205]

— Ai stat prea mult pe lângă Nathan, am zis eu râzând împreună cu ea.

Limbajul ei sexual, ştiam, se datora în întregime lui Nathan. Îmi dădusem seama de asta de când – descriind nişte venerabili părinți din Cracovia, care se străduiseră să pună o frunză de smochin pe o reproducere a lui *David* de Michelangelo – ea spusese că voiseră „să-i acopere *schlong*-ul[206].

— Cuvintele porcoase în engleză sau în idiş sună mai bine decât în poloneză, zise ea după ce-şi reveni. Ştii cum se zice în poloneză la „a fute”? *Pierdolić*. Pur şi simplu n-are aceeaşi calitate precum cuvântul englezesc. Îmi place *fuck* mult mai mult.

— Şi mie îmi place *fuck* mult mai mult.

Turnura luată de conversație m-a făcut deopotrivă să roşesc şi să mă excit puțin (de la Nathan ea împrumutase şi o candoare inocentă cu care tot nu reuşisem să mă obişnuiesc), aşa că am schimbat subiectul. M-am prefăcut nonşalant, deşi simpla ei prezență încă mă mai răscolea până-n

---

dinainte de Războiul Civil.

204 Joc de cuvinte intraductibil; *seersucker* este numele țesăturii de bumbac; *cocksucker* este un termen vulgar pentru practicantul de sex oral.

205 Ce oroare! (lb. franceză, în original)

[206] Posterior (lb. franceză, în original).

străfundul măruntaielor, aprinzându-mă şi năucindu-mă cu atât mai tare din pricina parfumului cu care se dăduse – aceeaşi aromă herbală, deloc subtilă, argiloasă şi provocatoare, care îmi stârnise libidoul în acea primă zi când mersesem împreună la Coney Island. Acum, parfumul părea să se răspândească dintre sânii ei, care, spre marea mea surprindere, erau foarte la vedere, ispititor încadraţi în decolteul adânc al bluzei de mătase. Era o bluză nouă, eram sigur, şi nu întru totul în stilul ei. În timpul săptămânilor în care o cunoscusem, ea fusese stăruitor de conservatoare şi lipsită de ostentaţie în vestimentaţie (exceptând plăcerea de a se costuma, împărtăşită şi de Nathan, care însă era cu totul altceva) şi purta haine care în mod clar nu erau făcute să atragă privirile asupra trupului ei, mai ales asupra părţii de sus a torsului ei; era excesiv de sobră, chiar şi pentru perioada aceea când, în modă, trupul femeii, grav depreciat, era aproape anulat cu totul. Îi văzusem sânii împungând pe dedesubt mătasea, caşmirul şi nailonul costumului de baie, dar niciodată nu-mi putusem forma o părere clară. Puteam doar teoretiza că şi aceasta era o extensie psihică a pudorii cu care, fără îndoială, trebuise să se acopere în comunitatea catolică rigidă din Cracovia de dinainte de război, obişnuinţă de care trebuie să-i fi venit greu să se dezbare. De asemenea, în mai mică măsură, mă gândesc că poate nu voia să arate lumii ce produseseră pe trupul ei privaţiunile din trecut. Proteza dentară uneori i se desprindea. Gâtul încă mai avea neatrăgătoare zbârcituri, pielea îi atârna, flască, pe braţe.

Dar de acum campania de un an întreg dusă de Nathan pentru a-i restabili sănătatea şi carnaţia începuse să dea roade; cel puţin se părea că Sofia începuse să creadă asta, pentru că îşi eliberase drăguţele semisfere uşor pistruiate cât de mult putuse ca să rămână totuşi o lady, iar eu mă uitam la ele cu enormă apreciere. Tot ce a fost nevoie pentru ţâţe, am gândit, a fost grozava nutriţie americană. Ele m-au făcut să-mi deviez puţin centrul de interes erogen al reveriilor mele de la cele câteva întrezăriri ale dureros de dezirabilului, armonios proporţionatului ei *derrière1*, de forma unei piersici de Elberta. Aveam să aflu curând că ea se echipase în ţoalele acelea de

bombă sexy pentru că urma să fie o seară foarte specială pentru Nathan. El avea să ne dezvăluie, Sofiei şi mie, ceva minunat în legătură cu munca lui. Avea să fie, zise Sofia, citându-l pe Nathan, „o bombă".

— Ce vrei să spui? am întrebat-o.

— Munca lui, răspunse ea, cercetarea. Mi-a spus că ne va povesti în seara asta despre descoperirea lui. Au izbutit în sfârşit să facă ceea ce Nathan numeşte „pasul înainte".

— Asta-i minunat, am spus eu sincer încântat. Vrei să spui chestia aia despre care el a fost atât de… *misterios*? I-a dat în sfârşit de cap, asta vrei să spui?

— Asta a spus el, Stingo! întări ea, cu ochi strălucitori. O să ne spună în seara asta.

— Doamne, asta-i grozav, am spus, simțind un mic fior lăuntric, dar foarte viu.

Nu ştiam, practic, nimic despre munca lui Nathan. Cu toate că îmi vorbise pe larg (deşi în general de neînțeles) despre natura tehnică a cercetării lui (enzime, transfer de ioni, membrane permeabile etc., precum şi de fetusul amărâtului ăluia de iepure), nu-mi dezvăluise niciodată – nici eu nu-mi depăşisem reticența de a-l întreba – nimic privitor la scopul final al acestui demers biologic complex şi, neîndoielnic, extrem de solicitant. Ştiam, de asemenea, din ceea ce îmi împărtăşise ea, că el o ținuse şi pe Sofia în necunoştință de cauză. Primele mele presupuneri – exagerate chiar şi pentru un profan ca mine într-ale ştiinței (tocmai atunci începusem să-mi pară rău după orele violet de *fin de siècle*[207] ale zilelor mele de colegiu, cu imersiunea lor totală în poezia metafizică şi în literatura de calitate, cu disprețuirea plictisită a politicii şi a lumii murdare şi brute, cu omagiul lor zilnic adus revistei *Kenyon*, Noii Critici şi ectoplasmaticului domn Eliot) – erau că el crease viață pe deplin dezvoltată într-o eprubetă. Poate că Nathan găsise o

---

[207] Sfârşit de secol (lb. franceză, în original); expresia desemnează sfârşitul secolului al XIX-lea, făcând referire în special la climatul său artistic de sofisticată decadență.

nouă rasă de homo sapiens, mai rafinată, mai frumoasă, mai rapidă decât a nenorociților suferinzi din ziua de azi. Chiar îmi imaginasem un micuț Superman embrionar, pe care Nathan îl inventase la Pfizer, un homunculus de un deşt înălțime, cu fălci pătrățoase, desăvârşit, cu o pelerină şi cu un blazon cu „S" pe piept, gata să sară la locul lui din paginile color ale revistei *Life*, ca un alt miraculos artefact al epocii noastre. Dar asta era o ciudățenie a fanteziei fără nicio bază şi eu eram de fapt în întuneric. Vestea neaşteptată pe care mi-o dăduse Sofia, că aveam să fim curând iluminați, a fost ca un şoc electric. Voiam să fi ştiut mai multe.

— Mi-a dat telefon, în dimineața asta, la serviciu, îmi explică ea, la doctorul Blackstock, şi a spus că voia să ia masa de prânz cu mine. Avea ceva să-mi spună. Vocea lui mi s-a părut atât de emoționată încât nu-mi puteam închipui despre ce era vorba. Mă sunase de la laboratorul lui şi asta era neobişnuit, înțelegi tu, Stingo, pentru că noi n-am luat aproape niciodată masa de prânz împreună. Muncim atât de departe unul de altul. De altfel, Nathan spune că ne vedem atât de mult unul cu celălalt încât să mai luăm şi masa de prânz împreună ar fi poate cam… *de trop*[208]. În orice caz, azi-dimineață a sunat şi a insistat, cu vocea aceea foarte emoționată, aşa că ne-am întâlnit la un restaurant italian de lângă Lafayette Square, unde fuseserăm împreună şi anul trecut, la prima noastră întâlnire. Oh, Nathan era răvăşit tot de emoție! Eu am crezut că avea febră. Iar la masă a început să-mi povestească ce se întâmplase. Ascultă aici, Stingo. A zis că în dimineața asta, el şi echipa lui – echipa de cercetători – au făcut în sfârşit *pasul înainte* pe care îl speraseră. A spus că erau chiar în pragul descoperirii. O, Nathan nici nu putea mânca, atât era de plin de bucurie! Şi, ştii, Stingo, în timp ce Nathan îmi spunea mie lucrurile astea, mi-am amintit că exact la masa aia, cu un an în urmă, îmi vorbise prima oară despre munca lui. Spusese că e secret ceea ce făcea el. Despre ce anume era vorba,

---

[208] Prea mult (lb. franceză).

nu-mi putea dezvălui exact, nici măcar mie. Dar îmi amintesc ceva – îmi amintesc că îmi spunea că, dacă va avea succes, avea să fie unul dintre cele mai mari progrese medicale din toate timpurile. Astea au fost exact vorbele lui, Stingo. A spus că nu era numai munca lui, că mai erau şi alţii. Dar el era foarte mândru de propria contribuţie. Şi apoi a zis din nou: unul dintre cele mai mari progrese medicale din toate timpurile! A zis c-o să câştige *Premiul Nobel*!

Făcu o pauză şi am văzut că şi faţa ei era împurpurată de emoţie.

— Doamne, Sofia, am zis eu, asta e chiar minunat. Tu despre ce crezi că e vorba? Nu ţi-a dat niciun indiciu, cât de mic?

— Nu, a zis că va trebui să aştepte până în seara asta. Nu-mi putea spune secretul la prânz, ci numai că au făcut pasul înainte. Se lucrează în mare secret la companiile care fac medicamente, ca Pfizer, şi de aceea Nathan e uneori atât de misterios. Dar eu înţeleg.

— Cine-ar fi crezut că mai contează câteva ore în plus sau în minus, am spus, simţind o frustrantă nerăbdare.

— El zice că, ba da, contează. Oricum, Stingo, o să aflăm curând despre ce-i vorba. Nu e incredibil, nu e *formidable*?

Îmi strânse mâna până îmi amorţiră degetele.

E despre *cancer*, am gândit eu, în timpul micului solilocviu al Sofiei. Chiar crăpăm de bucurie şi de mândrie, împărtăşind exuberanţa radioasă a Sofiei. E vorba despre un tratament pentru *cancer*, continuam eu să gândesc; ticălosul ăla incredibil, geniul ăla ştiinţific, pe care am privilegiul de a-l numi prietenul meu, a descoperit un *leac pentru cancer*. I-am făcut semn barmanului să mai aducă bere. Un *nenorocit de leac pentru cancer*!

Dar chiar în clipa aceea, mi s-a părut mie, dispoziţia Sofiei a suferit o subtilă schimbare îngrijorătoare. Entuziasmul, exuberanţa o părăsiseră şi o undă de îngrijorare – de teamă – i se strecurase în voce. Era de parcă, gândindu-se mai bine, ar fi adăugat o idee tristă şi neplăcută la finalul unei scrisori care fusese de-o veselie forţată şi falsă tocmai din pricina necesităţii post-scriptumului neguros. (P.S. Vreau să divorţez.)

— Am plecat din restaurant, atunci, continuă ea, pentru că el a zis că, înainte să-ne întoarcem la slujbele noastre, ar fi vrut să-mi cumpere ceva, ca să sărbătorim. Să sărbătorim descoperirea lui. Ceva ce aş putea purta în seara asta, când vom sărbători împreună. Ceva şic şi sexy. Aşa că ne-am dus într-un magazin foarte elegant, unde mai fusesem şi altă dată, iar el mi-a cumpărat bluza şi fusta pe care le vezi. Şi pantofi. Şi nişte pălării, şi poşete. Îți place bluza asta?

— Te face paf, am zis eu exprimând doar o mică parte din admirația mea.

— E foarte… *îndrăzneață*, cred. Oricum, Stingo, problema e că, pe când mai eram încă în magazinul ăla, el plătise deja pentru haine şi ne pregăteam să plecăm, am observat ceva ciudat la Nathan. Am mai văzut asta la el şi înainte, nu foarte des, dar întotdeauna mă sperie puțin. El a declarat deodată că are o durere de cap, aici în spate, la ceafă. De asemenea, se făcuse brusc foarte palid şi lac de sudoare – transpira, ştii. Înțelegi, cred că din pricina entuziasmului ăluia, a fost prea mult pentru el, şi asta era reacția, care-l făcea să se simtă cam rău. I-am spus c-ar trebui să se ducă acasă, la Yetta, şi să stea în pat, să-şi ia liber după-amiaza, dar, nu, zice că trebuie să se întoarcă la laborator, căci mai sunt încă multe de făcut. Durerea, zice el, era îngrozitoare. Mi-ar fi plăcut atât de mult să se ducă acasă şi să se odihnească, dar el a ținut morțiş să se întoarcă la Pfizer. Aşa că a luat trei aspirine de la proprietara magazinului şi s-a calmat, n-a mai fost nici înflăcărat ca înainte. A devenit tăcut, chiar *mélancolique*. Apoi, foarte liniştit, m-a sărutat de la revedere şi mi-a spus că ne vedem diseară, aici – aici, cu tine, Stingo. Vrea să mergem toți trei la restaurant la Lundy, pentru o cină minunată cu fructe de mare, să sărbătorim. Să sărbătorim câştigarea Premiului Nobel în 1947.

A trebuit să-i spun că nu puteam merge. Eram absolut zdrobit la gândul că din cauza vizitei tatălui meu nu voi fi în stare să mă alătur lor şi să sărbătorim împreună; ce cruntă dezamăgire! Acest augur al veştilor fabuloase era atât de sâcâitor de surescitant încât, pur şi simplu, nu-mi

venea să cred că mie mi se va refuza să iau parte la momentul anunțării, când avea să se întâmple.

— Nici nu-ți poți închipui cât de rău îmi pare, Sofia, am zis eu, dar trebuie să mă duc să mă întâlnesc cu tata, la Gara Pennsylvania. Dar, uite, înainte să plec, poate că Nathan măcar o să-mi spună despre ce descoperire e vorba. Apoi, peste vreo două zile, după ce pleacă bătrânul meu, putem ieşi în oraş şi să mai sărbătorim o dată, într-o altă seară.

S-ar fi zis că ea nu mă ascultase prea atent şi am auzit-o continuând, pe o voce care mi s-a părut deopotrivă frântă şi năpădită de presimțiri:

— Sper doar că e bine. Uneori, când se înflăcărează prea mult şi se bucură prea tare – atunci îl apucă durerile alea cumplite de cap şi năduşeşte atât de mult încât îşi udă leoarcă hainele, de parc-ar sta în ploaie. Şi-atunci adio fericire. Şi, oh, Stingo, nu se întâmplă de fiecare dată. Dar uneori îl face foarte, foarte *ciudat*! E ca şi când dacă devine *tellement agité*, atât de fericit, se avântă ca un avion care urcă şi tot urcă până în stratosfera, acolo unde aerul e atât de rarefiat încât nu mai poate zbura şi nu mai are ce să facă decât s-o ia în jos. Vreau să spun până *jos de tot*, Stingo! Oh, sper că Nahan e bine.

— Ascultă, o să fie bine, am asigurat-o eu puțin forțat. Oricine cu o veste ca aceea pe care o să ne-o spună Nathan e îndreptățit să se poarte nițel mai ieşit din comun.

Cu toate că nu puteam avea aceleaşi evident profunde presimțiri ca şi ea, a trebuit să recunosc în sinea mea că spusele ei mă puseseră un pic pe gânduri. Chiar şi-aşa, le-am alungat din minte. Voiam doar să vină odată Nathan cu vestea triumfului său şi cu o explicație pentru misterul ăsta insuportabil de incitant.

Tonomatul cu discuri porni să behăie. Barul începuse să se umple cu obişnuiții băutori de seară – majoritatea de vârstă mijlocie şi bărbați, cu fețele puhave şi livide chiar şi în miezul verii, nord-europeni, dar nu evrei, cu burdihane revărsate şi însetați zdravăn, care manevrau ascensoarele şi desfundau instalațiile de apă şi canalizare din imobilele de zece etaje ale

pueblo-urilor evreieşti, de cărămidă bej, înşirate dizgrațios, unul după altul, în zona de dincolo de parc. În afară de Sofia, foarte puține femei mai călcau prin local. Eu n-am văzut niciodată vreo târfă – cartierul tradiționalist şi clientela sa ponosită şi obosită excludeau până şi ideea unei astfel de îndeletniciri –, în schimb, în seara aceasta specială, intrară două călugărițe zâmbitoare, care se îndreptară glonț spre Sofia şi spre mine cu un soi de potir acoperit cu plăcuțe zornăitoare de tinichea şi cu o rugăminte murmurată pentru o donație de caritate, în numele ordinului Surorilor Sfântului Iosif. Engleza lor era ridicol de stricată. Păreau italience şi erau nespus de urâte – una dintre ele, mai ales, avea la colțul gurii un chist oribil, de mărimea, forma şi culoarea unuia dintre gândacii de bucătărie de la University Residence Club, din care răsăreau nişte fire de păr ca mătasea de porumb. Mi-am întors privirile, dar m-am scotocit în buzunar de unde am scos două monede de zece cenți; Sofia totuşi, când i se vârî sub nas cupa zornăitoare, spuse un „Nu!" cu atâta vehemență încât călugărițele se dădură înapoi, cu o exclamație la unison, apoi se grăbiră să se îndepărteze; eu m-am întors, surprins, către ea:

— E ghinion când vezi două călugărițe, zise ea morocănoasă, adăugând, după o pauză: *Nu le pot suferi*! Nu-i aşa că arătau groaznic?

— Eu credeam că ai fost crescută ca o fetiță catolică bună şi cuminte, am răspuns eu pe un ton glumeț.

— Am fost, replică ea, dar a trecut mult timp de atunci. Oricum, pe călugărițe nu le-aş putea suferi chiar dacă miar păsa de religie. Virgine proaste şi stupide! Şi aşa de hidoase sunt!

O străbătu un fior, scutură din cap şi adăugă:

— Groaznic! O, cât urăsc religia aia stupidă!

— Ştii, e de-a dreptul ciudat, Sofia, am intervenit eu. Îmi amintesc că, în urmă cu vreo câteva săptămâni, îmi povesteai despre copilăria ta evlavioasă şi despre credința ta şi altele asemenea. Cum de…

Dar ea clătină din cap din nou, repezit, a negație, şi îşi aşează degetele subțiri pe dosul mâinii mele.

— Te rog, Stingo, călugărițele alea mă fac să mă simt aşa de *pourri* – putredă. Puțind. Călugărițele alea se sapă umil…

Şovăi, arătând perplexă.

— Cred că vrei să spui se pleacă umil, am zis eu.

— Da, se pleacă umil în fața unui Dumnezeu care trebuie să fie un monstru, Stingo, în caz că există. Un monstru!

Făcu o pauză.

— Nu vreaii să vorbesc despre religie. Urăsc religia. Este pentru, ştii, *des analphabètes*, imbecili.

Aruncă o privire la ceas şi observă că era trecut de şapte. Zise, cu vocea gâtuită de nelinişte:

— Oh, sper că Nathan este bine.

— Nicio grijă, o să vezi că-i bine, am spus din nou pe cel mai convingător ton. Uite, Sofia, Nathan chiar a fost sub o presiune uriaşă cu proiectul ăsta de cercetare, cu pasul înainte de azi, orice ar însemna el. Încordarea asta bineînțeles că l-a făcut să se poarte, înțelegi, cu toane – ştii ce înseamnă asta? Nu-ți face griji pentru el. Şi eu aş avea dureri de cap dacă aş fi trecut printr-un teasc de genul ăsta, mai ales când rezultatul e aşa o realizare incredibilă.

Am făcut o pauză. Mă simțeam obligat să adaug:

— Indiferent despre ce ar fi vorba.

Am bătut-o uşurel pe mână, la rândul meu:

— Acum, *te rog*, linişteşte-te. O să sosească într-un minut, sunt sigur.

Ajuns aici, am vorbit iarăşi despre tata şi sosirea lui în New York (menționând cu dragoste preocuparea lui permanentă pentru cum o duc şi sprijinul lui moral, deşi n-am pomenit nimic despre sclavul Artiste şi rolul *acestuia* în destinul meu, îndoindu-mă că Sofia ar avea destulă putere de înțelegere a istoriei americane, cel puțin deocamdată, cât să reuşească să priceapă complexitatea datoriei pe care o aveam față de băiatul acela negru) şi am continuat lăudând, la modul general, norocul tinerilor ca mine, relativ puțini la număr, care au părinți atât de toleranți, de lipsiți de egoism şi de

dornici de a crede, a crede orbeşte într-un fiu destul de nesocotit cât să caute doar să smulgă câteva frunze din cununa de lauri a artei. Mă cam înfierbântasem. Taţi cu vederi atât de largi şi cu deschidere a minţii erau foarte rari, am declarat eu solemn şi sentimental, începând să-mi simt buzele amorţite de la bere.

— Oh, eşti aşa de norocos să mai ai *încă* un tată, zise Sofia cu o voce pierdută. Mi-e atât de dor de tata.

M-am simţit puţin ruşinat – nu, nu ruşinat, inoportun ar fi mai aproape de adevăr – gândindu-mă deodată la povestea pe care mi-o spusese ea mie, cu câteva săptămâni mai înainte, despre tatăl ei, cum fusese mânat, laolaltă cu ceilalţi profesori din Cracovia, ca o turmă de porci, despre mitralierele naziştilor, despre dubele închise, sufocante, despre Sachsenhausen, apoi despre moartea în faţa plutonului de execuţie, în zăpezile Germaniei îngheţate. Dumnezeule, am gândit eu, de ce nenorociri au fost cruţaţi americanii în vremurile noastre, la urma urmelor. Oh, noi ne-am îndeplinit cu bravură partea de care era atâta nevoie, dar ce mică era lista taţilor şi a fiilor noştri căzuţi în comparaţie cu înfiorătorul martiriu al acelor nenumăraţi europeni. Prisosul nostru de noroc era destul cât să ne facă să ne înecăm.

— A trecut destul de mult timp, continuă ea, ca să nu mai sufăr cum am suferit, dar tot mi-e dor de el. Era aşa un om *bun* – de asta e aşa de cumplit, Stingo! Când te gândeşti la toţi oamenii răi – polonezi, germani, ruşi, francezi, toate naţionalităţile –, toţi aceşti oameni răi care au scăpat, oameni care au ucis evrei şi care sunt încă în viaţă acum. În Germania. Şi în locuri ca Argentina. Şi tatăl meu – omul acela bun – care a trebuit să *moară*! Nu-i oare de ajuns ca să te facă să nu mai crezi în Dumnezeul acesta? Cine mai poate crede într-un Dumnezeu care întoarce spatele oamenilor în felul ăsta?

Această răbufnire – această mică arie – a venit atât de neaşteptată încât m-a surprins; degetele ei tremurau uşor. După aceea, se calmă.

Şi încă o dată – de parcă uitase că-mi mai spusese deja sau poate

pentru că repetarea îi aducea un soi de slabă mângâiere – îmi schiță portretul pe care şi-l imaginase despre tatăl ei, în Liublin, cu mulți ani în urmă, salvând evreii de la pogromul rusesc cu riscul vieții lui.

— Care-i cuvântul pentru *l ironie* în engleză?

— Ironie, am spus.

— Da, e-aşa o ironie că un om ca acela, un om ca tatăl meu, îşi riscă viața pentru evrei şi moare, iar ucigaşii de evrei trăiesc, atât de mulți, chiar şi acum!

— Aş spune că nu e atât ironie, Sofia, cât mai degrabă mersul lumii, am concluzionat eu puțin cam sentențios, dar cu seriozitate, simțind nevoia să-mi uşurez vezica.

M-am ridicat şi mi-am croit drum către toaleta bărbaților, clătinându-mă uşor, cu pielea luminată pe la marginile trupului cu o penumbră de Rheingold, berea veselă, astringentă servită la Curtea Arțarului la dozator. Îmi plăcea grozav toaleta bărbaților de la Curtea Arțarului, unde, înclinat puțin peste pisoar, puteam reflecta deasupra jetului ce împroşca limpede, în vreme ce Guy Lombardo ori Sammy Kaye, ori Shep Fields, ori altă formație la fel de lipicioasă şi inofensivă zdrăngănea slab din tonomatul de dincolo de ziduri. Era minunat să ai douăzeci şi doi de ani şi să fii puțin beat, să ştii că totul mergea bine la masa de scris, să te înflori fericit în îmbrățişarea propriei ardori creatoare şi în acea „mare certitudine" pe care Thomas Wolfe o slăvea permanent – certitudinea că izvoarele tinereții tale nu vor seca niciodată şi că neliniştea chinuitoare îndurată în ordalia artei îşi va găsi răsplata în faima nemuritoare, în glorie şi în dragostea femeilor frumoase.

În timp ce urinam fericit, am aruncat o privire ubicuitarelor graffiti homosexuale (inscripționate aici, Dumnezeu ştie bine, nu de obişnuiții Curții Arțarului, ci de ocazionalii care izbutiseră să mâzgălească pereții peste tot, oricât de greu de crezut, pe unde bărbații îşi scoteau pompele să-şi scurgă preaplinul) şi cu încântare am privit încă o dată la caricatura pătată de fum, dar încă foarte plină de vioiciune, de pe perete: înrudită cu pictura murală de afară, era o capodoperă a inocentului libertinaj din anii '30, înfățişându-i

pe Mickey Mouse şi pe Donald Duck în poziții contorsionate de Peeping Tom[209], trăgând cu ochiul veseli prin interstițiile unui spalier de grădină la mica Betty Boop, fermecătoare, cu pulpe şi coapse voluptuoase, stând pe vine ca să facă pipi. Deodată, mi s-a tras semnalul de alarmă, simțind o prezență nesfântă şi nepământească, fluturând din aripi negre ca de vultur – până când mi-am dat seama, într-o secundă, că erau cele două călugărițe cerşetoare care intraseră din greşeală în toaleta bărbaților. Au dispărut cât ai clipi, chițăind într-o italiană disperată, iar eu mai curând am sperat că apucaseră să-mi zărească *schlong*-ul. Să fi fost intrarea lor – dublând premoniția pe care o simțise Sofia ceva mai devreme – o prevestire a nenorocirii ce-avea să se petreacă peste vreun sfert de oră?

I-am auzit vocea lui Nathan peste ritmul săltăreț al celor de la Shep Fields, pe când mă apropiam de masă. Era o voce nu atât ridicată, cât incredibil de categorică şi care tăia muzica precum un bomfaier. O voce clocotind de nimic bun şi, cu toate că am vrut să mă retrag când am auzit-o, n-am îndrăznit, simțind ceva grav plutind în aer, care m-a îmboldit spre voce şi spre Sofia. Într-atât de absorbit era Nathan în mesajul ranchiunos pe care i-l transmitea Sofiei, atât de încrâncenat părea în momentul acela, încât am rămas în picioare aşteptând lângă masă multe minute, ascultând jenat şi nefericit, în timp ce Nathan se repezea la ea şi dădea s-o sfâşie, chiar fără să observe că eram şi eu de față.

— Nu ți-am spus eu că singurul, unicul lucru pe care-l pretind neapărat de la tine este *fidelitatea*? întrebă el.

— Da, dar…

N-avu timp să-şi însereze răspunsul.

— Şi nu ți-am spus eu că dacă te mai prind vreodată cu tipul ăsta, Katz – dacă te mai prind vreodată, în afara orelor de program –, fie şi mergând

---

[209] Croitor din Coventry care a orbit pentru că s-a uitat pe furiş la Lady Godiva. Sensul aici este de „om indiscret".

zece metri cu acest *shmatte*[210] de două parale, te rup în bătaie?

— Da, dar…

— Şi în după-amiaza asta el te-a adus din nou acasă cu maşina! V-a văzut Fink. Şi nu numai atât, ci l-ai mai luat şi sus, în cameră, pe terchea-berchea ăla nenorocit! Şi ai stat un ceas acolo cu el. Ți-a pus-o de mai multe ori? O, pariez că ştie Katz ăla să dea o mulțime de numere cu puța aia iute de chiropractician a lui!

— Nathan, dă-mi voie să-ți explic! îl imploră ea.

Calmul i se dizolva rapid şi vocea îi tremura.

— Ține-ți fleanca nenorocită! Nu-i nimic de explicat! Ai fi tăcut mâlc dacă bunul meu prieten Morris nu mi-ar fi spus că v-a văzut urcând împreună în cameră.

— Ba n-aş fi tăcut mâlc, se tângui ea. Ți-aş fi spus *acum*! Dar n-am apucat, dragul meu!

— Gura!

Din nou vocea nu era atât ridicată, cât glacial dominatoare, nimicitoare, eruptivă. Aş fi vrut s-o şterg, dar n-am putut, ci am rămas pe loc, în spatele lui, şovăind, aşteptând. Aburii beției mi se risipiseră şi mi-am simțit sângele zvâcnind în mărul lui Adam.

Ea încercă să-şi susțină apărarea:

— Nathan, iubitule, *ascultă-mă*! Singurul motiv pentru care l-am invitat în cameră a fost fonograful. Nu mai mergea schimbătorul, ştii doar, iar eu i-am spus lui şi el a zis că s-ar putea să ştie el să-l repare. A zis că se pricepe. Şi chiar l-a reparat, iubitule, asta a fost tot! O să-ți arăt, o să mergem acasă şi o să-l punem să cânte şi…

— Oh, pariez că dragul de Seymour se pricepe, o întrerupse Nathan. Îți face o procedură rapidă pe şira spinării când te încalecă? îți pune vertebrele la loc cu mâinile alea alunecoase ale lui? Şarlatan găunos…

---

[210] Zdrenţăros (idiş).

— Nathan, te rog! îl imploră ea.

Se aplecase acum spre el. Fața îi erau complet golită de sânge şi avea o expresie de agonie terminală.

— Oh, ce poamă bună-mi eşti, zise el încetişor şi rar, cu tonuri de sarcasm care sunau insuportabil de grele, grosolane.

În mod evident, trecuse pe acasă pe la Yetta după ce se întorsese de la laborator; am dedus asta nu doar din faptul că pomenise despre trăncăneala scandaloasă a lui Morris Fink, ci şi după cum era îmbrăcat: se gătise cu cel mai fantezist costum al lui de in alb ca scoica, şi butoni ovali, masivi, de aur, scânteiau la manşetele cămăşii făcute pe comandă. Mirosea plăcut, a apă de colonie discretă, stilată. În mod clar, intenționase să fie pe potriva ținutei de gală a Sofiei din seara aceea şi se dusese întâi acasă, pentru a se pune la punct şi a arăta ca un dandy, cum îl vedeam eu acum. Acolo însă fusese confruntat cu dovezile trădării Sofiei – sau ceea ce interpretase el ca infidelitate –, iar acum părea să fie mai presus de orice îndoială că sărbătorirea nu doar că se anulase, ci se îndreptase spre adâncimile necunoscute ale dezastrului.

Crispându-mă în sinea mea, în timp ce stăteam acolo, mi-am ținut răsuflarea şi l-am ascultat pe Nathan continuând:

— Chiar eşti o gâsculiță poloneză. Mi-am călcat pe inimă când te-am lăsat să te înjoseşti continuând să lucrezi cu şarlatanii ăştia, doctorii ăştia de cai. E destul de rău că accepți banii pe care-i fac ei întinzându-le spinările unor bătrâni jidovi ignoranți şi creduli, abia coborâți de pe vaporul din Danzig, cu dureri care ar putea să fie de reumatism sau ar putea fi carcinoame, dar rămân nediagnosticați, fiindcă aceşti telali de panacee lipsiți de scrupule îi prostesc făcându-i să creadă că un simplu masaj de şale o să le redea sănătatea înfloritoare. E destul de rău că ai reuşit să mă convingi să te las să continui această ruşinoasă colaborare cu o pereche de escroci medicali. Dar e al dracului de insuportabil să mă gândesc că, în spatele meu, tu îi laşi pe fiecare dintre râioşii ăştia să intre în gaura aia a ta…

Ea încercă să-l oprească:

— Nathan!

— Gura! M-am cam săturat de tine şi de comportamentul tău dezmăţat.

Nu vorbise tare, dar era ceva zdrobitor de sălbatic în furia asta sugrumată care părea mai ameninţătoare decât dacă ar fi urlat; era o furie rece, ascuţită, subţire, aproape birocratică, iar alegerea cuvintelor – „comportament dezmăţat" – suna distonant de preţios şi de rabinic.

— Am crezut că până la urmă o să vezi lumina, că o să renunţi la apucăturile tale după escapada aia cu *doctorul* Katz – accentul pe *doctor* era un dispreţ desăvârşit –, am crezut că te avertizasem clar să te ţii la distanţă după giugiuleala aia din maşina lui. Dar, nu, se pare că-i o problemă cu chiloţii pe care-i porţi şi care se încing prea repede la păsărică. Şi de-aia, când te-am prins la un pic de zbenguială cu Blackstock, n-am fost *surprins*, dată fiind bizara ta predilecţie pentru penisurile chiropraxice – n-am fost surprins, cum spunem, dar când ţi-am declarat că nu sunt de acord şi că-i pun capăt, am crezut că ai fost *pedepsită* destul cât să abandonezi această execrabilă, *degradantă* promiscuitate. Dar, nu, încă o dată m-am înşelat. Seva asta libidinală care curge frenetic prin venele tale de polacă nu-ţi îngăduie s-o laşi mai moale, iar astăzi, încă o dată, ai ales să te dedai la îmbrăţişarea aia ridicolă – ridicolă, într-adevăr, dacă n-ar fi de fapt atât de *ordinară* şi de *degradantă* – cu doctorul Seymour Katz.

Sofia începuse să se smiorcăie încetişor într-o batistă pe care-o strângea tare în mână.

— Nu, nu, dragul meu, am auzit-o spunând în şoaptă, *nu-i deloc adevărat*.

Formulările scrobite, didactice ale lui Nathan puteau fi, în alte circumstanţe, vag comice – esenţial burleşti –, dar acum căpătaseră ascuţişul unei ameninţări atât de autentice, al furiei turbate şi al convingerii neînduplecate, încât fără voia mea m-am înfiorat şi am simţit apropiindu-se în spatele meu, ca bufnetul paşilor condamnatului la spânzurătoare, o groaznică şi nenumită fatalitate. M-am auzit gemând, clar, acoperind tirada

moralizatoare şi mi-a trecut prin minte că asaltul ăsta înspăimântător asupra Sofiei avea rezonanțe ciudat de asemănătoare cu acelea din confruntarea în care îl văzusem prima oară revărsându-şi implacabila-i ostilitate, scenele deosebindu-se una de alta numai prin tonul vocii – fortissimo, în seara aceea de mai de mult, acum nemaipomenit de egală şi de controlată, dar nu mai puțin sinistră. Brusc, am conştientizat că Nathan ştia că eram şi eu de față. Când mi s-a adresat, a rostit cuvintele sec şi cu o uşoară brumă de ostilitate, fără să-şi ridice privirile:

— De ce nu stai jos lângă această *première putaine*[211] de pe Flatbush Avenue?

M-am aşezat, dar n-am spus nimic, simțindu-mi gura uscată iască şi incapabilă să articulez.

Când m-am aşezat eu, Nathan s-a ridicat:

— Mi se pare că ar merge un pic de Chablis acum, ca să ne continuăm sărbătorirea.

Am căscat gura, holbându-mă la el, când a spus asta, pe acelaşi ton lipsit de umor şi declamator. Am avut deodată impresia că se străduia din răsputeri să se controleze, de parcă voia să împiedice marele său trup să explodeze sau să se dezmembreze ca o marionetă ținută de sfori. Atunci abia am văzut lucindu-i pe față şiroaiele de năduşeală, deşi colțul nostru era ventilat cu pale de aer aproape înghețat; de asemenea, mi s-a părut ceva ciudat la ochii lui – exact ce anume, nu-mi dădeam seama în momentul acela. Simțeam cum sub fiecare centimetru pătrat al pielii lui avea loc o intensă şi febrilă activitate nervoasă, o interacțiune aproape frenetică a neuronilor în haoticele lor sinapse. Era atât de încărcat emoțional încât părea aproape electrizat, de parcă ar fi nimerit într-un câmp magnetic. Cu toate acestea, totul era înăbuşit printr-o uriaşă stăpânire de sine.

— Ce păcat, zise el din nou pe tonurile acelea de ironie grea ca

---

[211] Prima târfă (lb franceză, în original).

plumbul, ce păcat, prieteni, că sărbătorirea noastră nu poate continua pe nota de omagiu exaltat pe care aş fi vrut-o eu pentru această seară. Omagiu orelor dedicate urmăririi unui nobil țel ştiințific care chiar astăzi a văzut lumina triumfului. Omagiu zilelor şi anilor de cercetare altruistă, care au fost încununați cu victoria asupra uneia dintre cele mai mari calamități care a lovit omenirea suferindă. Ce păcat, zise el din nou, după o pauză prelungită, a cărei povară impusă pe cernerea tăcută a secundelor fusese aproape de neîndurat, ce păcat că sărbătorirea noastră va fi de-un soi mult mai lumesc. Cu alte cuvinte, vom sărbători necesară şi foarte sănătoasa rupere a relației dintre mine şi mica sirenă de Cracovia – acea inimitabilă, acea incomparabilă, acea fiică a plăcerii tragic necredincioase, perlă a Poloniei şi dar făcut chiropracticienilor concupiscenți din Flatbush – Sofia Zawistowska! Dar, stați puțin, să aduc întâi Chablis-ul, ca să putem ciocni pentru asta!

Ca un copil speriat agățându-se de tati în iureşul mulțimii, Sofia îmi strivea degetele. Amândoi ne-am uitat după Nathan, în timp ce-şi croia drum spre bar cu umerii foarte drepți, prin gloata băutorilor doar în cămăşi. Apoi m-am întors să mă uit la Sofia.

Ochii ei erau complet înnebuniți, cum n-am să uit niciodată, din pricina amenințărilor lui Nathan. Întotdeauna aveam să definesc, de atunci, cuvântul „rătăcit” după frica brută pe care am văzut-o înstăpânită în ei.

— Oh, Stingo, gemu ea, ştiam că aşa o să se întâmple. Am ştiut sigur că o să mă acuze că nu i-am fost credincioasă, întotdeauna face aşa când îl cuprind aceste stranii *tempêtes*. Oh, Stingo, nu pot îndura când devine astfel. Ştiu sigur că de data asta o să mă părăsească.

Am încercat s-o liniştesc:

— Nu-ți face griji, o să-i treacă, i-am zis eu, dar nici eu nu credeam ce spuneam.

— Oh, nu, Stingo, o să se întâmple ceva îngrozitor. Ştiu eu! întotdeauna face aşa. Mai întâi este foarte entuziasmat, plin de bucurie. Apoi *cade*, şi când cade, întotdeauna spune că eu i-am fost necredincioasă şi vrea să mă

părăsească.

Mă strânse din nou de mână atât de tare că am crezut c-o să-mi țâşnească sângele de sub unghiile ei.

— Şi ceea ce i-am spus eu lui a fost *adevărat*, adăugă ea, cu sufletul la gură. Adică despre Seymour Katz. N-a fost nimic între noi, Stingo, absolut nimic. Doctorul Katz nu înseamnă nimic pentru mine, este doar cineva pentru care lucrez, ca şi doctorul Blackstock. Şi e adevărat ce am spus despre el că a reparat fonograful. Asta a fost tot ce a făcut în cameră, a reparat fonograful, nimic altceva, *îți jur*!

— Sofia, eu te cred, am asigurat-o, chinuit de stinghereală din pricina vehemenței bălmăjirilor ei cu care încerca să mă convingă, tocmai pe mine, care eram deja convins. Dar *liniştește-te odată*, m-am răstit la ea inutil.

Ceea ce s-a întâmplat după aceea, foarte repede, mi s-a părut extrem de absurd şi de oribil. Şi îmi dau seama cât de greşite au fost percepțiile mele, cu câtă nepricepere am reacționat în situația aceea, cu câtă lipsă de inspirație şi cât de ineficace m-am purtat față de Nathan într-un moment în care s-ar fi cerut o delicatețe deosebită. Căci dacă aş fi încercat măcar să-l împac pe Nathan, să-i cânt în strună şi să-l înveselesc încet-încet, poate aş fi reuşit să-l fac să-şi consume toată furia – oricât de irațională şi intimidantă era – şi apoi, epuizat pur şi simplu, să cadă într-o stare în care să-l fi descoperit mai uşor de manipulat, cu furia îmblânzită sau, cel puțin, ținută bine în frâu. Poate aş fi fost în stare să-l controlez. Dar, de asemenea, îmi dau seama că şi eu, la momentul acela, eram multiplu afectat de o lipsă de experiență puerilă, care mă făcea să mă clatin: departe de mine vreun gând că Nathan – în ciuda tonului de maniac din voce, a oratoriei agitate, a năduşelii, a ochilor bulbucați, a tensiunii epuizante, a întregului portret pe care îl prezenta de om al cărui întreg sistem nervos, până la cei mai mici ganglioni, era în ghearele unei convulsii feroce – ar fi putut avea o periculoasă tulburare mintală. Eu credeam că e doar un mare cretin. Cum spuneam, asta din cauza vârstei mele necoapte şi autenticei mele inocențe. Stările deviante, violente în ființele omeneşti fiind străine de experiența mea

– în strânsă legătură, cum fusese, mai puțin cu aspectul bizar gotic al unei educații sudiste, cât cu buna-cuviință şi cu politețea –, am privit răbufnirea lui Nathan mai degrabă ca pe o şocantă lipsă de caracter, o încălcare a decenței decât ca pe produsul unei rătăciri a minții.

Asta era la fel de aproape de adevăr acum, pe cât fusese şi în prima noapte, cu săptămâni în urmă, în vestibulul casei Yettei când, în timp ce o asalta pe Sofia şi mă zeflemisea pe mine vorbindu-mi de linşaj şi spunându-mi *cracker* în față, surprinsesem în ochii lui inscrutabili o disonanță sălbatică, evazivă, care-mi trimisese fiori de gheață prin vene. Şi, astfel, am stat acolo cu Sofia, simțindu-mă teribil de prost, deplângând înfiorătoarea transformare care pusese stăpânire pe omul acela pe care-l prețuiam şi-l îndrăgeam atât de mult, totuşi cu indignarea râcâindu-mă dureros din cauza chinului la care o silea pe Sofia, hotărât să trag o linie şi să nu-l mai las pe Nathan să continue cu hărțuiala aceasta. El n-avea s-o mai terorizeze pe Sofia, am decis eu, şi ar face mai bine să fie al dracului de atent cum se poartă cu mine. Asta putea fi o decizie rezonabilă dacă aş fi avut de-a face cu un prieten drag care, pur şi simplu, îşi ieşise din fire, dar în niciun caz (şi nici măcar nu începusem să am prima sclipire de înțelepciune ca să-mi dau seama) cu un om cuprins brusc de o criză acută de paranoia.

— N-ai observat ceva foarte ciudat în ochii lui? i-am şoptit eu Sofiei. Crezi c-a luat prea multă aspirină din aia de care i-ai făcut tu rost sau ceva de genul ăsta?

Inocența unei asemenea întrebări era, îmi dau seama acum, aproape de neconceput, dat fiind ceea ce aveam să descopăr, mai târziu, ca adevărata cauză pentru pupilele alea dilatate, cât monedele de zece cenți, dar, pe de altă parte, învățam multe lucruri noi în zilele acelea.

Nathan s-a întors cu o sticlă deschisă de vin şi s-a aşezat. Un chelner a adus paharele şi le-a pus pe masă, în fața fiecăruia dintre noi.

Am observat uşurat că expresia chipului lui Nathan se îmblânzise cât de cât, adică nu mai era masca aceea de ranchiună de adineauri. Însă îi rămăsese încordarea feroce, ca o cămaşă de forță, în muşchii obrajilor şi ai

gâtului, şi năduşea vârtos în continuare: sudoarea îi stătea pe frunte în picuri mari, asortându-se – am observat eu, fără nicio legătură – cu mozaicul picăturilor de brumă de pe sticla de Chablis. Şi atunci i-am zărit pentru prima oară marile semiluni de la subsuori, unde pânza costumului era udă fleaşcă. El a turnat vinul în paharele noastre şi, cu toate că n-am îndrăznit s-o privesc în faţă pe Sofia, am văzut că mâna în care ţinea paharul tremura. Comisesem greşeala majoră de a păstra deschis pe masă, sub cot, exemplarul din *Post*, cu poza lui Bilbo la vedere. L-am văzut pe Nathan aruncând o privire spre poză şi schiţând un rânjet încrezut, plin de o enormă satisfacţie răutăcioasă.

— Am citit de curând articolul ăla, în metrou, zise el ridicându-şi paharul. Propun un toast pentru moartea înceată, prelungită şi agonizantă a senatorului de Mississippi, Bilbo Flencănit.

Am tăcut un moment. Nu mi-am ridicat nici paharul, cum făcuse Sofia. Ea şi-l ridicase pe al ei fără niciun gând, eram sigur, ci doar din reflexul de a se supune orbeşte. În cele din urmă, am spus cât de degajat am fost în stare:

— Nathan, eu vreau să propun un toast pentru succesul tău, pentru marea ta descoperire, oricare ar fi aceea. Pentru acest lucru minunat la care ai lucrat, cum mi-a spus Sofia. Felicitări!

Am întins mâna şi l-am bătut uşurel, cu afecţiune, pe braţ.

— Acum hai s-o lăsăm baltă cu toate porcăriile astea – am încercat eu să insuflu o notă conciliatoare, jovială – şi hai să ne relaxăm cu toţii, iar tu să ne spui odată exact ce mama mă-sii sărbătorim! Prietene, în seara asta vreau să-ţi dedic ţie toate toasturile!

Un fior neplăcut m-a străbătut când am simţit deliberarea cu care el şi-a tras brusc braţul, ferindu-se de atingerea mea.

— Asta o să fie imposibil, zise el fulgerându-mă din priviri. Cheful meu de-a celebra triumful a fost grav compromis, dacă nu total dezumflat, de trădarea venită din mâinile unei persoane pe care *o iubeam cândva*.

Încă nefiind în stare să mă uit la ea, am auzit-o pe Sofia scoţând un

singur suspin, răguşit.

— N-o să fie niciun toast, în seara asta, în cinstea victorioasei Hygeia[212], continuă Nathan, cu paharul ridicat şi cu cotul sprijinit pe masă. O să bem, în schimb, pentru decesul în chinuri al senatorului Bilbo.

— Bea tu, Nathan, eu nu. N-am de gând să beau pentru moartea nimănui – în chinuri sau în nechinuri – şi nici tu n-ar trebui s-o faci. Mai ales tu ar trebui să dai dovadă de mai multă judecată ca oricine. Nu lucrezi tu în domeniul sănătății? Asta n-a fost o glumă bună, ştii? E al dracului de obscen să toastezi pentru moarte.

Părea să-mi fie cu neputință să-mi schimb tonul subit pontifical. Mi-am înălțat paharul:

— Pentru viață! am propus eu. Pentru viața ta, a *noastră* – şi am făcut un gest cuprinzând-o şi pe Sofia – pentru *sănătate*! Pentru marea ta descoperire!

Am simțit şi eu nota de implorare din vocea mea, dar Nathan a rămas impasibil, încruntat, şi a refuzat să bea. Contrariat, simțind un junghi de disperare, mi-am coborât încet paharul. De asemenea, pentru prima oară am simțit un început fierbinte de mânie răscolindu-mă în regiunea abdomenului; era o furie greoaie, sedimentată în timp, îndreptată în egală măsură împotriva lui Nathan şi a purtării lui nesuferite şi dictatoriale, a felului înjositor în care o trata pe Sofia şi (acum nici nu-mi vine să cred c-am avut o asemenea reacție) împotriva blestemului crâncen adresat lui Bilbo. Când am văzut că nu vrea să dea curs contratoastului meu, mi-am pus paharul jos şi am spus cu un oftat:

— Bine, atunci s-o dăm dracului!

— Să bem pentru moartea lui Bilbo, stărui Nathan, pentru cum vor suna țipetele agoniei sale de pe urmă!

Am simțit cum mi se urcă sângele, fulgerând stacojiu, undeva în

---

[212] Zeița sănătății în mitologia greacă.

spatele ochilor, iar inima a început să-mi bată puternic şi neregulat. A trebuit să fac un efort ca să-mi controlez vocea.

— Nathan, am zis eu, nu de mult, la un moment dat ți-am făcut un mic compliment. Spuneam că, în ciuda profundei tale antipatii pentru Sud, măcar ți-ai păstrat un strop de simț al umorului, spre deosebire de mulți alții. Dar acum încep să văd că m-am înşelat. Am o părere foarte proastă despre Bilbo, dintotdeauna am avut-o, dar dacă tu crezi că este ceva de râs în chestia asta *cabotină* pe care-o propui pentru moartea lui, te înşeli. Refuz să beau pentru moartea *oricărui* om…

— N-ai bea nici pentru moartea lui Hitler? mă întrerupse el grăbit, cu o sclipire vicleană în ochi.

Asta mă opri scurt.

— Bineînțeles că aş bea pentru moartea lui Hitler. Dar asta-i altă mâncare de peşte, ce dracu'! Bilbo nu e Hitler!

Chiar în clipa în care îi răspundeam lui Nathan, îmi dădeam seama cu disperare cum repetam, în substanță, dacă nu cu aceleaşi cuvinte, furibundul colocviu în care ne implicaserăm cu atâta patimă în prima după-amiază, în camera Sofiei. În răstimpul trecut de la cearta aceea furtunoasă, care fusese atât de aproape de a deveni o bătaie în toată regula, mă înşelasem crezând că renunțase la încrâncenata lui *idée fixe* despre Sud. În acest moment, în purtările lui exista aceeaşi răbufnire de furie şi venin acumulate în timp care mă speriase de-a binelea în duminica aceea însorită, o zi care atâta vreme păruse confortabil de îndepărtată. Eram încă o dată speriat, acum chiar mai tare, pentru că nutream neagra presimțire că, de data asta, confruntarea noastră n-avea să-şi mai găsească o împăcare plăcută cu cerut de iertare, glume şi îmbrățişări prieteneşti.

— Bilbo nu e Hitler, Nathan, am repetat eu şi mi-am auzit vocea tremurând. Dă-mi voie să-ți spun ceva. De când te cunosc eu – deşi trebuie să recunosc că nu înseamnă prea mult timp, aşa că s-ar putea să-mi fi făcut o părere greşită –, mi-ai făcut impresia, pe cinstite, că eşti una dintre cele mai sofisticate şi mai învățate minți cu care am intrat vreodată în contact…

— Nu mă face să mă simt prost, mă întrerupse el. N-ajungi nicăieri dacă mă flatezi.

Vocea lui era răstită, rea.

— Nu te flatez deloc, am continuat, spun adevărul. Dar voiam să ajung la următorul lucru: ura ta pentru Sud – care adesea este, în mod clar, echivalent cu a-ți exprima ura sau cel puțin antipatia față de mine – este *înspăimântătoare* la cineva ca tine, care ştie atâtea lucruri şi dă dovadă de atâta logică în multe alte privințe. Este de-a dreptul primitivism din partea ta, Nathan, să fii atât de *orb* în ceea ce priveşte natura răului…

Într-o polemică, mai ales când disputa este înfierbântată, supraîncărcată şi condusă cu rea-voință, am fost întotdeauna cel mai slab dintre competitori. Vocea mi se gâtuie, devine pițigăiată; înjur. Mi se întipăreşte pe față un soi de rânjet strâmb. Mai rău, ideile mi se amestecă şi îşi iau zborul, iar logica, pe care o posed într-o bună măsură în circumstanțe mai paşnice, îmi abandonează creierul ca un drac de copil nerecunoscător. (într-o vreme, mă gândisem să mă fac avocat. Dar domeniul legii şi Curțile de judecată, în care odată, pentru scurt timp, îmi făcusem visuri că voi juca drame precum Clarence Darrow, n-au pierdut decât un tâmpit incompetent când m-am orientat spre domeniul literaturii.)

— Se pare că nu ai deloc simțul istoriei, am continuat repede, vocea urcându-mi o octavă, absolut deloc! Oare să fie din cauză că voi, evreii, fiind sosiți aici atât de recent şi locuind predominant în marele oraşe din Nord, sunteți chiar mărginiți şi, pur şi simplu, nu aveți niciun interes, ori nu conştientizați, ori nu reuşiți să pricepeți nicicum tragica înlănțuire a evenimentelor pe care a declanşat-o demența rasială acolo? Tu l-ai citit pe Faulkner, Nathan, şi totuşi mai ai atitudinea asta măgărească şi intolerabilă de superioritate față de Sud, şi eşti incapabil să vezi că Bilbo e mai puțin un ticălos şi mai mult un vlăstar nenorocit al blestematului de sistem?

Am făcut o pauză, mi-am tras răsuflarea şi am spus:

— Mi-e milă de tine, pentru orbirea ta.

Şi dacă aş fi încheiat aici şi aş fi lăsat-o aşa, poate c-aş fi simțit că

reuşisem o serie de lovituri bine plasate, dar, cum spuneam, bunul-simț în general mă părăseşte în cursul unor dispute înfierbântate ca aceasta, iar acum energia mea semiisterică mă lansă în regiuni de profundă prostie.

— De altfel, am stăruit, nu izbuteşti deloc să-ți dai seama ce om de adevărată valoare a fost Theodore Bilbo.

Ecouri ale disertației mele din colegiu îmi zornăiau în cap cù ritmul fişelor de index ale unor versuri albe savante.

— Când a fost guvernator, Bilbo a adus o serie de reforme importante în Mississippi, am intonat eu, printre care crearea unei comisii a şoselelor şi a unui comitet de grațiere. El a întemeiat primul sanatoriu pentru tuberculoşi. El a adăugat lucrul manual şi mecanica agricolă în programul de învățământ al şcolilor. Şi, în sfârşit, el a introdus un program de combatere a căpuşelor…

Vocea mi se stinse.

— A introdus un program de combatere a căpuşelor, zise Nathan.

Surprins, mi-am dat seama că vocea talentată a lui Nathan era o perfectă persiflare a vocii mele – pedantă, pompoasă, nesuferită.

— A fost o molimă larg răspândită, ceva numită febră texană, printre vitele din Mississippi, am stăruit eu, scăpat de sub control. Bilbo a intervenit hotărâtor…

— Prostule, mă întrerupse Nathan, imbecil caraghios! Febră texană! Măscăriciule! Vrei să-ți atrag eu atenția că gloria celui de-al Treilea Reich a fost un sistem de şosele neîntrecut în lume şi că Mussolini a făcut trenurile să circule fără întârzieri?

Mă executase rece – ar fi trebuit să mă aştept la asta de când mă auzisem rostind cuvântul „căpuşe” –, iar rânjetul care fluturase scurt pe fața lui, dezvelirea scurtă şi sardonică a dinților, precum şi o scurtă clipire, ratificând înfrângerea mea zdrobitoare, dispărură până îşi puse ferm paharul pe masă.

— Ți-ai terminat prelegerea? mă întrebă el cu o voce mult prea sonoră.

Amenințarea care îi întuneca fața îmi dădu furnicături de teamă.

Deodată, el îşi ridică paharul şi-l goli dintr-o singură înghiţitură.

— Toastul acesta, anunţă sec, este în cinstea completei mele disocieri de voi doi, viermilor.

Un junghi ascuţit de regret îmi săgeta pieptul la aceste cuvinte. Am simţit o emoţie grea învolburându-se în mine, ca la începutul unui doliu.

— *Nathan*... am dat să zic, împăciuitor, întinzându-i deodată mâna.

Am auzit-o pe Sofia suspinând iarăşi.

Dar Nathan mi-a ignorat mâna întinsă.

— Disociere, repetă el, salutând cu paharul spre Sofia, de tine, Otreapă a Chiropracticienilor din Kings County[213]. Apoi, către mine: Şi de tine, Jalnică Drojdie din Dixie!

Ochii îi erau la fel de lipsiţi de viaţă ca bilele de biliard, năduşeala îi curgea şiroaie pe faţă. La un nivel, eram la fel de conştient de aceşti ochi şi de pielea feţei lui de sub pânza transparentă de sudoare, pe cât eram – la nivelul pur auditiv, atât de dureros de sensibil încât aveam impresia c-o să-mi plesnească timpanele – de vocile Surorilor Andrews explodând din tonomat: „*Don't Fence Me In*!"[214]

— Acum, zise el, poate c-o să-mi daţi voie şi *mie* să rostesc un discurs pentru *voi*, *amândoi*. Ar putea să prindă bine putreziciunii care zace în adâncul fiinţelor voastre.

O să trec peste tirada lui, mai puţin peste partea cea mai urâtă. N-a durat, probabil, decât vreo câteva minute, dar mi s-au părut lungi cât orele. Sofia a suferit cele mai feroce atacuri din partea lui şi dacă mie, care doar le-am auzit şi am văzut-o pe ea suferind, mi s-au părut intolerabile, e foarte clar ce era în sufletul ei. Spre deosebire de ea, eu am scăpat relativ uşor, cu o biciuire verbală, şi am fost primul luat la refec. Nu-mi purta niciun fel de pică autentică, mi-a spus el, ci doar *dispreţ*. Şi nici măcar dispreţul acesta

---

213 Numele districtului newyorkez Brooklyn.

214 Piesă muzicală foarte cunoscută, interpretată de Bing Crosby şi Sisters Andrews, care a stat opt săptămâni în topul Billboard, în 1944 – 1945. În limba română „Să nu mă îndrăgeşti!"

nu era personal, continuă el, de vreme ce eu nu puteam fi tras la răspundere pentru educația primită sau pentru locul în care mă născusem. (Mi-a servit toate acestea cu un zâmbet batjocoritor în colțul gurii şi o voce stăpânită, joasă, nuanțată, ici şi colo, de inoportunul accent de negru pe care mi-l aminteam din duminica aceea de altă dată). Multă vreme se amăgise cu gândul că eram un sudist *bun*, a zis el, un tip emancipat, unul care reuşise cumva să scape de cursa bigotismului pe care istoria îl lăsase cumva moştenire regiunii mele. Nu suferea de o orbire atât de prostească (în ciuda acuzațiilor mele) cât să nu-şi dea seama că *existau*, într-adevăr, şi sudişti *buni*. Mă crezuse şi pe mine unul dintre aceştia, până de curând. Dar refuzul meu din seara aceea de a-l blestema, împreună cu el, pe Bilbo nu făcuse altceva decât să *valideze* ceea ce descoperise şi el – rasismul meu „înrădăcinat" şi „neregenerat" – încă din seara aceea când citise primele pagini ale cărții mele.

Am simțit că mi se strânge fizic inima la aceste cuvinte.

— Ce vrei să spui? am întrebat cu vocea ca un vaiet. Am crezut că ți-a plăcut…

— Ai un talent destul de dezghețat, în stilul tradițional sudist. Dar ai, de asemenea, şi toate vechile clişee. Bănuiesc că n-am vrut să-ți rănesc sentimentele. Dar negresa aia bătrână de la începutul cărții, cea care aşteaptă cu ceilalți sosirea trenului, e o caricatură, ieşită direct din *Amos 'n Andy*[215]. Mi s-a părut că citesc romanul cuiva care a crescut scriind scenarii pentru *minstrel show-uri*[216]. Ar fi amuzant – travestiul ăsta într-o negresă – dacă n-ar fi atât de *deplorabil*. S-ar putea să scrii prima carte comică sudistă.

Doamne, ce vulnerabil eram! Mă cuprinsese imediat disperarea. Dacă mi-ar fi spus asta oricine altcineva, dar nu Nathan! Cu aceste cuvinte îmi

---

[215] Serial de comedie, original din Chicago, foarte popular în Statele Unite între anii 1920 şi1950, atât la radio, cât şi la televiziune, satirizând adesea rasismul.
[216] Spectacol de divertisment (scheci) interpretat de oameni albi cu fețele vopsite imitându-i pe negri.

retezase complet bucuria exaltată şi încrederea în munca mea, pe care mi-o sădise tot el, mai înainte, cu încurajările sale. Brutala sa concediere era atât de zdrobitoare că am început să simt temeliile cruciale ale sufletului meu crăpând în mai multe locuri şi dezintegrându-se. Am căscat gura, neajutorat, după o replică, care n-a vrut să-mi vină pe buze oricât m-am străduit.

— Ai fost grav infectat de degenerescența aceea, continuă el. N-ai ce să-i faci, nu-i vina ta. Asta însă nu te face mai atractiv, nici pe tine, nici pe cartea aia a ta, dar cel puțin s-ar putea să laşi impresia că eşti mai degrabă un receptacul pasiv al otrăvii decât un voluntar – cum să-i spun? –, un propagator voluntar. Ca, de pildă, Bilbo.

Acum, vocea lui pierdu brusc acea inflexiune guturală negroidă pe care o afectase până atunci; în umeda metamorfoză, accentul sudist se şterse şi dispăru, înlocuit de ghimpii diftongilor polonezi, într-o imitație aproape perfectă a vorbirii Sofiei. Şi în momentul acela, cum spuneam, asprimea lui punitivă se transformă de-a dreptul în persecuție.

— *Peut-être*, după toate aceste luni, zise el, ridicându-şi privirea spre Sofia, ai ză potzi egzplica misterul că te afli aiji, tocmai tu, djintre totdzi woamenii, ză umbli pe strădjile ajstea, mirosjind a parfumuri ademenjitoare, angajată în raporturi sexjuale ascunje nu cu unul, cât cu *doi* – numărați-i, doamnelor şi domnilor – *doi chiropractricieni*. Pe zgurt, bătând flerul cât e cald, ca ză foloziim o veche dzicală, în timp je la Auschwitz ztafjiile a milioane de mordzi încă mai caută un răspuns.

Brusc, renunță la parodie.

— Spune-mi cum se face, oh, nurlie Zawistowska, că tu locuieşti încă pe tărâmul celor vii. Să fie oare pentru că splendide trucuri şi stratageme au izvorât din căpşorul ăla frumos al tău, care să-ți îngăduie să respiri aerul polonez curat, în timp ce nenumărații prizonieri de la Auschwitz *s-au sufocat încet cu gaz*? Un răspuns la aceasta ar fi foarte bine-venit.

Un zguduitor geamăt din rărunchi îi scăpă Sofiei în clipa aceea, atât de tare şi de suferind, că numai chițăiala zănatecă a Surorilor Andrews l-a

împiedicat să nu se audă în tot barul. Maria, în toiul suferinţelor de pe Golgota, n-ar fi putut scoate un geamăt mai îndurerat. M-am întors să mă uit la Sofia. Îşi aplecase capul mult, ca să nu i se vadă faţa, şi îşi lipise pumnii strânşi peste urechi. Lacrimile îi picurau pe tăblia mesei melaminate. Mi s-a părut că îi aud cuvintele înăbuşite:

— Nu! Nu! *Menteur*![217] Minciuni!

— Nu cu multe luni în urmă, stărui el, în toiul războiului din Polonia, mai multe sute de evrei care au scăpat dintr-un lagăr al morţii au căutat refugiu în casele unor onorabili cetăţeni polonezi, ca tine. Acei oameni minunaţi au refuzat să le dea adăpost. Nu doar atât. I-au omorât, practic, pe toţi cei pe care i-au putut prinde. Ţi-am mai supus atenţiei întrebarea aceasta şi altă dată. Prin urmare, te rog să-mi mai răspunzi o dată. Oare acelaşi antisemitism pentru care Polonia şi-a câştigat un renume mondial – sau un antisemitism similar ţi-a călăuzit destinul, te-a ajutat tot timpul, te-a *protejat*, ca să spunem aşa, încât ai devenit unul dintre cei foarte puţini supravieţuitori, în timp ce milioane, *milioane au murit*?

Vocea îi devenise aspră, tăioasă, crudă:

— Explicaţia, te rog!

— Nu! Nu! Nu! Nu! suspină Sofia.

Mi-am auzit deodată vocea:

— Nathan, pentru numele lui Dumnezeu, las-o în pace!

Mă ridicasem în picioare.

Dar el nu era de oprit.

— Ce iscusită broderie de subterfugii ai creat tu ca să-ţi salvezi pielea, în timp ce alţii şi-au pierdut-o în fum? Ai trişat, ai colaborat, ţi-ai pus poponeţul la bătaie…

— Nu! am auzit-o pe ea gemând din nou din rărunchi. Nu, nu!

Atunci am făcut un lucru inexplicabil şi, mă tem, laş. Mă ridicasem în

---

[217] Mincinos! (lb. franceză, în original).

picioare, înfoiat tot, gata să mă aplec şi să-l înşfac pe Nathan de guler (simțeam impulsul în mine ca pe o vibrație puternică), să-l salt în picioare şi să-l aduc cu ochii în ochii mei, cum făcuse de atâtea ori Bogart în trecutul meu bogartian, idolatru până la contopire. Nu mai puteam îndura nicio secundă ceea ce îi făcea Nathan Sofiei. Dar după ce m-am ridicat eu astfel, galvanizat de impuls, am fost transformat cu o misterioasă viteză într-o triumfătoare paradigmă a laşului de toată jena. Am simțit un tremur în genunchi, gura uscată iască nu mai scotea decât frânturi de vocabule fără nicio noimă, şi numaidecât m-am trezit clătinându-mă către toaleta bărbaților, binecuvântat sanctuar ce mă scotea dintr-un spectacol al urii şi al cruzimii la care niciodată nu mi-aş fi închipuit că am să fiu martor. N-o să stau aici decât un minut, m-am gândit eu, aplecându-mă peste pisoar. Trebuia să-mi adun mințile înainte de a ieşi şi a da piept cu Nathan. Într-o amorțire somnambulică, m-am agățat strâns cu mâna de mânerul rezervorului de apă, ca un pumnal de gheață în palma mea, pompând îndelung jet după jet, apă leneşă, în vreme ce graffiti pederaste – Marvin o suge!… *Sună la Ulster* l-*2316 pentru o muie de vis* – se întipăreau pentru a suta oară în creierul meu ca nişte cuneiforme demente. De la moartea mamei nu mai plânsesem şi ştiam că n-aveam să plâng nici acum, deşi scrijeliturile de dragoste nefericită de pe faianță devenind începțoşate ca nişte dâre de murdărie îmi semnalau că eram foarte aproape să izbucnesc în lacrimi. Am petrecut probabil trei sau patru minute în ipostaza asta înghețată, mizerabilă, şovăielnică. Apoi am hotărât că mă voi duce înapoi şi voi face cumva față situației, în pofida faptului că-mi lipsea o strategie şi că eram înfricoşat până-n măduva oaselor. Dar când am deschis uşa, am văzut că Sofia şi Nathan plecaseră.

Eram amețit de îngrijorare şi disperare. Tot nu aveam nicio idee cum să fac față situației, aşa cum se prezenta ea acum, cu acest nou sunet suprapus de ruptură iremediabilă. Evident, trebuia să cântăresc bine ce era de făcut, trebuia să găsesc o soluție să îndrept lucrurile – să-l calmez cumva

pe Nathan şi, în acelaşi timp, să o scot pe Sofia din raza de acțiune a furiei lui oarbe şi înveninate –, dar eram atât de complet zdruncinat încât creierul meu devenise aproape amnezic; eram efectiv incapabil să gândesc. Pentru a-mi veni în fire, am hotărât să mai rămân acolo, la Curtea Arțarului, pentru o vreme, sperând să izbutesc să trasez un plan de acțiune inspirat şi rațional. Ştiam că tata, sosind la Gara Pennsylvania şi nevăzându-mă, avea să se ducă direct la hotel – Meălpin, de pe Broadway, la intersecția cu Thirtyfourth Street. (în perioada aceea, toată lumea din Tidewater de condiția socială mijlocie a tatălui meu trăgea fie la Meălpin, fie la Taft; cei foarte puțini mai cu dare de mână întotdeauna se duceau la Waldorf-Astoria.) Am sunat la Meălpin şi i-am lăsat un mesaj, spunându-i că o să vin să-l văd acolo, mai târziu în acea seară. Apoi m-am întors la masă (era un alt semn rău, m-am gândit eu, că în graba lor de a pleca, fie Nathan, fie Sofia răsturnase sticla de Chablis, care, deşi nu se spărsese, zăcea pe-o parte, picurându-şi rămăşițele de vin pe pardoseală) şi am stat două ore încheiate muncindu-mi creierii să găsesc o cale prin care să adun şi să pun la loc cioburile prieteniei noastre făcute țăndări. Bănuiam că n-avea să fie o sarcină uşoară, ținând cont de colosala dimensiune a furiei lui Nathan.

Pe de altă parte, amintindu-mi de duminica de după „furtuna" similară cu aceasta, în care el îmi făcuse propuneri de prietenie atât de călduroase şi de nerăbdătoare încât devenise aproape stingheritor, m-am gândit că s-ar putea să primească bucuros orice semn de împăcare din partea mea. Numai Dumnezeu ştia cât de mult îmi displăcea să fac asta, m-am gândit eu; scene ca aceea în care tocmai fusesem implicat îmi fracturau spiritul, mă epuizau; tot ce voiam cu adevărat era să mă ghemuiesc într-un pat şi să trag un pui de somn. Să mă confrunt din nou cu Nathan, atât de curând, era un gând intimidant şi împovărat cu o amenințare surdă; îngrețoşat, m-am trezit năduşind vârtos mai ceva ca Nathan. Ca să-mi mai dau curaj, am luat-o binişor şi am băut patru sau cinci, poate şase, pahare de Rheingold. Prin minte îmi tot treceau imagini fugare ale agoniei jalnice şi răvăşite a Sofiei, ale deconcertării ei totale, ceea ce-mi făcea stomacul să mi se întoarcă pe

dos. În cele din urmă, totuşi, când peste Flatbush se lăsa întunericul, am pornit înapoi, cu paşi împleticiți de beţivan, prin zăpuşeala amurgului, spre Palatul Roz, uitându-mă în sus cu un amestec de teamă şi speranță la lumina blândă, de culoarea vinului roze, care înmugurea de sub obloanele camerei Sofiei, indicând că era acolo. Am auzit muzică; mergea fie radioul, fie fonograful ei. Nu ştiu de ce m-am simțit deopotrivă înflăcărat şi întristat de minunatele şi tânguitoarele sunete ale concertului pentru violoncel al lui Haydn, revărsându-se încet în seara de vară, în timp ce mă apropiam de casă. Copiii se strigau prin umbrele înserării de pe Terenul de Paradă, la marginea parcului, iar glasurile lor, plăcute ca ciripitul păsărelelor, se împleteau cu meditația blândă a violoncelului şi-mi străpungeau sufletul cu un soi de amintire profundă, dureroasă, dar imposibil de recapturat.

Mi s-a tăiat răsuflarea de nelinişte la priveliştea care m-a întâmpinat la etaj. Dacă taifunul ar fi trecut prin Palatul Roz, tot n-ar fi fost urme mai înfricoşătoare de distrugere şi învălmăşeală. Camera Sofiei arăta de parcă ar fi fost răsturnată cu susul în jos; sertarele comodei fuseseră deschise şi golite, patul fusese jupuit de aşternuturi, şifonierul jefuit.

Pe podea erau împrăştiate ziare, în strat gros. Rafturile fuseseră golite de cărți. Discurile fonografului dispăruseră, în afară de resturile de hârtie, nu mai rămăsese nimic. Exista o singură excepție de la aspectul general de jaf: radiofonograful. Fără îndoială prea mare şi prea greu ca să fie cărat, rămăsese pe masă, iar muzica lui Haydn ieşind din gâtul lui îmi dădea fiori, de parcă ascultam muzică într-o sală de concert din care spectatorii dispăruseră în mod misterios. La doar câțiva paşi distanță, în camera lui Nathan, acelaşi fenomen: totul fusese luat, dacă nu dus de-acolo, cel puțin împachetat în cutii de carton care arătau gata pentru un transport imediat.

Căldura din hol era izbitoare şi lipicioasă; era imposibil de fierbinte, chiar şi pentru o seară de vară – adăugând deruta la tristețea care deja mă copleşise –, şi pentru o clipă m-am gândit că trebuie să fi fost un incendiu pândind din spatele pereților roz, până când l-am zărit pe Morris Fink, ghemuit într-un colț, meşterind ceva la un calorifer care scotea aburi.

— O fi fost deschis din greşeală, îmi explică el, ridicându-se când m-am apropiat. Nathan l-o fi deschis din greşeală, adineauri, când alerga pe-aci cu valiza şi lucrurile lui. *Gata*, te-n gât, mârâi el la calorifer, trăgându-i un şut, asta o să-ți rezolve pântecăraia.

Aburul expiră cu un şuierat scurt, iar Morris Fink mă privi cu ochi lugubri, lipsiți de lumină. Incisivii proeminenți şi lungi, coborându-i peste dinții de jos, un amănunt pe care nu-l observasem înainte, îl făceau să semene foarte tare cu o rozătoare.

— Pentru o vreme, locul ăsta a fost ca o casă de nebuni.

— Ce s-a întâmplat? am zis eu înghețat de frică. Unde-i Sofia? Unde-i Nathan?

— Au plecat, amândoi. În sfârşit au plecat de-aici pentru totdeauna.

— Cum adică pentru totdeauna?

— Exact ce-ți spun, zise el. Definitiv. Pentru totdeauna. S-au dus pentru totdeauna, şi ducă-se învârtindu-se, din partea mea. Era ceva ce-ți dădea fiori, vreau să spun nesănătos în casa asta cu nenorocitul ăla de golem în ea.

Toate bătăile şi țipetele alea. Ducă-se la dracu-n praznic, dacă vrei să ştii părerea mea.

Am simțit disperarea răzbătându-mi în glas când am întrebat:

— Dar *unde* s-au dus? Au spus cumva unde pleacă?

— Nu, zise el, au plecat în direcții diferite.

— Direcții diferite? Vrei să spui…

— I-am văzut întorcându-se acasă acum vreo două ore, tocmai când veneam şi eu pe stradă. Fusesem plecat la un film. Deja urla la ea ca o gorilă. Atunci mi-am spus: O, la naiba, iar se ceartă ăştia, după atâtea săptămâni de linişte. Acu să vezi că iar trebuie s-o salvez eu de *meshuggener*[218]. Dar când am intrat în casă, am descoperit că el o pusese pe ea să-şi strângă lucrurile. Vreau să spun, era în camera lui, ştii,

---

[218] Nebun, în sensul de persoană care se poartă prosteşte sau bizar (în idiş, în original).

împachetându-şi bulendrele, iar ea, într-a ei, împachetându-le pe-ale ei. Şi tot timpul urla la ea ca un nebun – *oy*, o făcea cum îi venea la gură!

— Şi Sofia…

— Şi ea – ea plângea de-i săreau ochii tot timpul, amândoi împachetându-şi lucrurile, şi el răcnind, şi făcând-o curvă şi pizdă, iar Sofia bocind ca un copil mic. Mi-era şi scârbă, zău!

Se opri, trase o gură de aer, apoi reluă, mai încet:

— Nu mi-am dat seama că îşi făceau bagajele să plece de tot. Apoi, el s-a aplecat peste balustradă, m-a văzut şi m-a întrebat unde era Yetta. Eu i-am spus că era plecată în Staten Island, în vizită la soră-sa. El mi-a aruncat treizeci de dolari pentru chirie, a Sofiei şi a lui. Atunci am înțeles că plecau definitiv.

— Şi când au plecat?

O senzație de pierdere, sufocant de dureroasă, ca şi când ar fi murit de-adevăratelea punea stăpânire pe mine; am icnit, la un val umed de greață.

— N-au lăsat nicio adresă?

— Ți-am spus că au plecat în *două direcții diferite*, zise el pierzându-şi răbdarea. Au împachetat tot şi au coborât la parter. Asta a fost acum vreo douăzeci de minute. Nathan mi-a dat un dolar ca să-l ajut să aducă bagajele jos şi ca să am grijă de fonograf. A zis c-o să se întoarcă să-l ia mai târziu, odată cu celelalte cutii. Apoi când toate bagajele au fost afară, pe trotuar, m-a pus să mă duc până la colț şi să opresc două taxiuri. Când m-am întors cu taxiurile, el încă mai zbiera la ea, iar eu mi-am zis: Bine măcar că de data asta n-a lovit-o, n-a… nimic. Dar tot țipa la ea, mai ales despre Owswitch. Ceva ce suna ca Owswitch.

— Despre… ce?

— Despre Owswitch, aşa spunea el. O făcea iar ştoarfă şi îi punea la nesfârşit o întrebare ciudată. O întreba cum se făcuse că ea *trecuse vie prin Owswitch*? Ce-a vrut să spună cu asta?

— O făcea… m-am poticnit eu pierit, rămas aproape fără grai. Şi dup-aia…?

— Dup-aia, el i-a dat cincizeci de dolari – sau cam atâta mi s-a părut mie – şi i-a spus şoferului s-o ducă undeva în New York, Manhattan, la vreun hotel, cred, nu-mi aduc aminte unde. A zis ceva despre cât de fericit ar fi dacă n-ar mai trebui s-o vadă niciodată. N-am auzit pe nimeni plângând cum a plâns Sofia atunci. Oricum, după ce-a plecat ea, el şi-a urcat lucrurile în celălalt taxi şi a plecat în direcția opusă, spre Flatbush Avenue. Cred că s-a dus la frate-său, în Queens.

— S-au dus, aşadar, am şoptit eu, lovit din plin acum.

— S-au dus definitiv, răspunse el, şi călătorie sprâncenată, din partea mea. Tipul ăla era un golem! Dar Sofia… de Sofia îmi pare rău. Sofia chiar era o coardă bună de tot, *ştii*?

Pentru o clipă, n-am mai putut spune nimic. Blândul Haydn, murmurând cu dor, umplea camera părăsită de alături cu ritmurile sale dulci, simetrice, nostalgice, sporindu-mi senzația de vid absolut şi de pierdere iremediabilă.

— Da, am spus, ştiu.

— Ce-i ăla Owswitch? zise Morris Fink.

Sfârşitul volumul I

William Styron

Alegerea Sofiei

* *

BIBLIOTECA adevărul

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României STYRON, WILLIAM

Alegerea Sofiei / William Styron; trad.: Cristina Jinga.
— Bucureşti: Adevărul Holding, 2011

William Styron
Alegerea Sofiei

* *

Traducere şi note de Cristina Jinga
2 vol.
ISBN 978 – 606 – 539 – 883 – 2 Vol. 2.
ISBN 978 – 606 – 539 – 885 – 6
I. Jinga, Cristina (trad.)

William Styron 1976,1978,1979
2011 by Adevărul Holding
William Styron: *Sophie's Choice*

Capitolul 9

Dintre numeroşii comentatori ai lagărelor de concentrare naziste, puțini au fost cei care au scris cu mai multă pasiune decât criticul George Steiner[1]. Am dat peste volumul lui de eseuri, *Limbaj şi tăcere*, chiar în anul publicării, 1967-un an cu o semnificație deosebită pentru mine[2], în afară de simplul fapt, banal, că marca exact două decenii de la vara petrecută de mine în Brooklyn. Doamne, cum mai zburase timpul de când cu Sofia, Nathan şi Leslie Lapidus! Tragedia de familie căreia mă căznisem să-i dau viață pe când locuisem la Yetta Zimmermann fusese de mult publicată (şi salutată cu un entuziasm care depăşise cu mult speranțele mele tinereşti); scrisesem de atunci şi alte lucrări de ficțiune, precum şi un număr de articole destul de vagi, lipsite de entuziasm şi neangajate, dar în tonul anilor '60. Cu toate acestea, inima mea rămăsese tot la arta romanului – despre care se spunea c-ar fi muribund sau chiar, ferească Dumnezeu, mort de-a binelea – şi am fost mulțumit ca în anul acela, 1967, să pot demonstra netemeinicia veştii decesului său (cel puțin, spre satisfacția mea personală) publicând o carte care, pe lângă faptul că îndeplinea condițiile filosofice şi estetice impuse de mine ca romancier, şi-a găsit sute de mii de cititori – nu toți foarte fericiți de acest eveniment, după cum a ieşit la iveală mai târziu. Însă asta este o altă chestiune şi, dacă mi-este iertată lipsa de modestie, aş spune doar că anul acela a fost, în general, unul plin de satisfacții.

Uşoara notă de reținere reiese din faptul că – aşa cum e

---

[1] Important critic literar american de origine franceză, eseist, filosof, romancier, traducător şi profesor. A scris pe larg despre relația dintre limbaj, literatură şi societate, dar şi despre impactul Holocaustului.

[2] Este anul în care Styron a publicat romanul Confesiunile lui Nat Turner.

normal după un număr de ani petrecuți în muncă asiduă la o creație complexă – apăruse o mohorâtă lipsă de vlagă, o înăbuşitoare şi apăsătoare criză de voință în ceea ce privea următorul țel pe care să mi-l aleg. Mulți scriitori simt în acest fel după ce au încheiat o lucrare ambițioasă; e ca un soi de moarte şi parc-ai vrea să te târăşti înapoi într-un uter umed şi să te prefaci în ou. Dar mă chema datoria şi din nou, cum o făcusem de atâtea ori înainte, m-am gândit la Sofia. Douăzeci de ani, Sofia şi viața Sofiei – trecutul ei şi perioada petrecută împreună –, Nathan şi teribilele sale neînțelegeri cu Sofia, precum şi toate circumstanțele, înlănțuite şi progresiv agravante, care o făcuseră pe frumoasa poloneză cu părul ca spicele de grâu să se arunce cu capul înainte în distrugere, îmi bântuiseră amintirile ca un tic nervos de nevindecat. Peisajul şi personajele vii din vara aceea, ca într-o fotografie neclară şi umbrită, găsită între paginile sfărâmicioase şi negre ale unui album vechi, deveneau tot mai prăfuite şi mai şterse pe măsură ce timpul meu se desfăşura cu grabă nepăsătoare, ducându-mă spre vârsta mijlocie, şi, cu toate acestea, agonia verii aceleia încă mai striga după o explicație. Astfel, în ultimele luni ale lui 1967, am început să mă gândesc serios la destinul nefericit al Sofiei şi al lui Nathan; ştiam că va trebui să mă ocup de problema aceasta, la fel cum o făcusem cu mulți ani în urmă, cu atâta succes şi atât de eficient, în cazul altei femei pe care o iubisem fără speranță – Maria Hunt, cea sortită unui sfârşit tragic. Din diverse motive, s-a dovedit că trebuia să mai treacă mulți ani până să încep povestea Sofiei, aşa cum am relatat-o aici. Dar printre pregătirile pe care le-am făcut în acest răstimp s-a numărat şi cazna de a absorbi cât de mult am putut din literatura despre *l univers concentrationnaire*. Şi, citind George Steiner, am simțit şocul de-a recunoaşte.

„Unul dintre lucrurile pe care nu le pot pricepe, deşi am scris adesea despre ele, încercând să le integrez într-o perspectivă coerentă", scrie Steiner, „este relația cu timpul".

Steiner tocmai citase descrierea morții brutale a doi evrei în lagărul de exterminare de la Treblinka. „Exact la aceeaşi oră la care Mehring şi Langner erau executați, copleşitoarea mulțime a ființelor omeneşti de la un kilometru şi jumătate depărtare, în fermele Poloniei, şi până la opt mii de kilometri, în New York, dormea sau mânca, sau mergea, la un film sau făcea dragoste, sau se gândea cu îngrijorare că trebuie să se ducă la dentist. Aici, imaginația mea se împotmoleşte. Naturile celor două experiențe simultane sunt atât de diferite, atât de ireconciliabile după orice normă comună de valori umane, coexistența lor e un paradox atât de hidos – Treblinka există pentru că nişte oameni au construit-o şi aproape toți ceilalți oameni au lăsat-o să existe –, încât mă uluieşte timpul. Să fie oare, după cum o insinuează SF-ul şi speculațiile gnostice, specii diferite de timp în aceeaşi lume, un «timp bun» şi falduri înfăşurătoare de timp inuman, în care oamenii cad în mâinile metodice ale damnării de vii?”

Până să citesc acest pasaj, gândisem mai curând cu îngustime de minte, că numai eu făceam astfel de speculații, că numai *eu* devenisem obsedat de relația cu timpul – până într-acolo, de pildă, încât încercasem cu mai mult sau mai puțin succes să-mi amintesc cu precizie activitățile din prima zi de aprilie a anului 1943, ziua când Sofia, intrând la Auschwitz, a căzut în „mâinile metodice ale damnării de vie”. Mai târziu, în 1947 – la un relativ mic număr de ani depărtare de începutul calvarului Sofiei –, mi-am scotocit prin memorie, încercând să mă localizez în timp în exact aceeaşi zi în care Sofia păşise pe porțile iadului. Era imperios necesar pentru mine să-mi aduc aminte ce făcusem în prima zi de aprilie din 1943 – ziua păcălelilor – şi, după ce am recitit câteva dintre scrisorile pe care mi le trimisese tata, care îmi confirmau cu uşurință activitățile, am ajuns la concluzia, absurdă, că în după-amiaza aceea, când Sofia a pus pentru prima oară piciorul pe peronul gării din Auschwitz, era o frumoasă zi de primăvară în Raleigh,

Carolina de Nord, unde eu mă îndopam cu banane. Mâncasem banane până când mi se făcuse rău, asta din cauză că trebuia să mă prezint la examenul medical pentru înrolarea la Puşcaşii Marini. La şaptesprezece ani, măsuram deja peste un metru optzeci înălțime, dar aveam doar vreo cincizeci şi cinci de kilograme şi ştiam că, dacă reuşeam să cântăresc cu un kilogram şi jumătate mai mult, atingeam baremul minim de admitere. Cu burta umflată caraghios, ca de subnutrit, despuiat, pe un cântar în fața unui bătrân sergent vânjos care s-a holbat la trupul meu de adolescent uscat ca un arac de fasole şi care a scos un „Iisuse Hristoase" (şi, de asemenea, o glumă porcoasă de întâi aprilie), am reuşit să mă strecor trecând cu doar câteva grame peste barem.

În ziua aceea nu auzisem de Auschwitz, nici de vreun lagăr de concentrare, nici despre exterminările în masă ale evreilor europeni, nici măcar nu ştiam prea multe despre nazişti. Pentru mine, inamicii în războiul acela mondial erau japonezii, iar ignoranța mea despre chinurile care pluteau ca un gaz toxic sumbru peste locuri cu nume ca Auschwitz, Treblinka sau Bergen-Belsen era desăvârşită. Însă asta nu era oare valabilă pentru toți americanii şi, de fapt, pentru majoritateaființelor omeneşti care locuiau în afara perimetrului ororilor naziste? „Noțiunea aceasta de categorii diferite de timp, desfăşurându-se simultan, dar fără nicio analogie efectivă sau comunicare", continuă Steiner, „poate fi necesară pentru noi, ceilalți, care am trăit parcă pe altă planetă". Întocmai aşa – mai ales când (şi faptul acesta se uită adesea) pentru milioane de americani răul întrupat la vremea aceea nu erau naziştii, oricât de disprețuiți şi temuți ar fi fost, ci legiunile de soldați japonezi, care mişunau în junglele Pacificului ca nişte maimuțe astigmatice şi turbate şi a căror amenințare îndreptată asupra continentului american părea cu mult mai primejdioasă, ca să nu spunem respingătoare, dată fiind culoarea lor galbenă şi obiceiurile

lor scârboase. Dar chiar şi dacă această animozitate foarte îngust focalizată împotriva unui vrăjmaş oriental n-ar fi fost reală, oamenii tot n-ar fi putut şti mai multe despre lagărele de concentrare naziste, iar asta face cugetările lui Steiner încă şi mai instructive. Legătura dintre „aceste categorii diferite de timp" este, bineînțeles – pentru cei dintre noi care nu fuseseră acolo – cineva care *a fost* acolo, şi asta mă aduce înapoi la Sofia. La Sofia şi, în particular, la relația dintre Sofia şi *Obersturmbannführerul SS* Rudolf Franz Höss.

Am menționat în repetate rânduri reticența Sofiei de a vorbi despre Auschwitz, ferma şi încăpățânata ei tăcere despre acea fetidă hazna din trecutul ei. De vreme ce ea însăşi (cum a recunoscut, odată, față de mine) îşi anesteziase cu succes mintea împotriva imaginilor repetitive din prizonieratul ei în abis, nu e de mirare că nici Nathan şi nici eu n-am aflat vreodată prea multe despre ce i se întâmplase acolo zi de zi (mai ales în timpul ultimelor luni), în afară de foarte evidentul fapt că fusese gata să moară de malnutriție şi din cauza unei boli infecțioase. Astfel, cititorul obosit, suprasaturat cu permanentul festin de atrocități al secolului nostru, va fi scutit aici de o cronică amănunțită a omorurilor, gazărilor, bătăilor, torturilor, experimentelor medicale criminale, înfometării treptate, ultragiilor scârnave, nebuniei delirante şi a altor fapte intrate în memoria istoriei, pe care le-au inventariat deja Tadeusz Borowski, Jean-François Steiner, Olga Lengyel, Eugen Kogon, André Schwartz-Bart, Elie Wiesel şi Bruno Bettelheim, ca să nu amintesc decât vreo câțiva dintre cei mai elocvenți, care au încercat să zugrăvească infernul total cu sângele inimilor lor. Viziunea mea despre şederea Sofiei la Auschwitz este obligatoriu particularizată şi probabil puțin deformată, deşi onestă. Chiar dacă ea s-ar fi decis să ne dezvăluie fie lui Nathan, fie mie amănuntele de groază din cele douăzeci de luni petrecute la Auschwitz, aş fi fost constrâns să trag cortina asupra lor, căci, aşa cum remarca George Steiner, nu este clar „că aceia

care n-au fost ei înşişi direct implicaţi ar putea să se atingă de aceste agonii şi să rămână nevătămaţi". Eu, unul, trebuie să recunosc, am fost frământat de gândul că eram doar un intrus pe teritoriul unei experienţe atât de bestiale, atât de inexplicabile, inseparabile şi, pe drept cuvânt, numai în proprietatea celor care au suferit-o şi au murit sau i-au supravieţuit. Un supravieţuitor, Elie Wiesel, a scris: „Romancierii s-au folosit în voie [de Holocaust] în operele lor… Făcând asta, l-au depreciat, l-au golit de substanţă. Holocaustul era de acum un subiect fierbinte, la modă, care garantat atrăgea atenţia şi asigura un succes imediat…". Nu ştiu cât de valide sunt, de fapt, aceste acuze, dar sunt conştient că există un risc.

Totuşi, nu pot accepta sugestia lui Steiner că tăcerea este răspunsul, că e mai bine „să nu adaugi bagatelele dezbaterii literare sau sociologice unor fapte care nu pot fi exprimate în cuvinte". Nu sunt de acord nici cu ideea că, „în faţa anumitor realităţi, arta este vulgară sau impertinentă". Eu găsesc că este o dovadă de pietate în actul artistic, mai ales atât timp cât nici Steiner n-a rămas tăcut. Şi, cu siguranţă, oricât de cosmic de neînţeles ar putea părea, întruparea răului, aşa cum a devenit Auschwitz-ul, rămâne impenetrabilă doar cât ne ferim să o pătrundem, oricât de inadecvat; şi Steiner însuşi adaugă imediat că, după tăcere, următorul cel mai bun lucru de făcut este „să încerci să înţelegi". M-am gândit că ar fi cu putinţă să fac o tentativă să înţeleg Auschwitzul înţelegând-o pe Sofia, care, ca să spun doar atât, era un conglomerat de contradicţii. Deşi nu era evreică, suferise la fel de mult ca orice evreu care supravieţuise aceloraşi chinuri şi – cred că va fi clar –, în anumite privinţe, suferise profund şi mai mult decât alţii. (Este nespus de dificil pentru mulţi evrei să vadă dincolo de natura consacrată a furiei genocide naziste şi, astfel, mi se pare mai puţin o greşeală, cât o omisiune pardonabilă în meditaţiile emoţionante ale lui Steiner, un evreu, faptul că face referire doar în trecere la

uriaşa multitudine de nonevrei – slavi şi ţigani – înghiţiţi şi ei în sistemul lagărelor, pierind şi ei, la fel de sigur, ca şi evreii, deşi uneori doar mai puţin metodic.) Dacă Sofia ar fi fost doar o victimă – neajutorată ca o frunză în vânt, o neglijabilă cantitate umană, lipsită de voinţă, ca atâţia alţii dintre tovarăşii ei de damnare –, ar fi părut numai vrednică de milă, o altă făptură a nimănui aruncată de furtună în Brooklyn, fără secrete care să merite a fi descoperite. Dar adevărul este că la Auschwitz (şi asta a ajuns ea să-mi mărturisească, treptat, în vara aceea) ea fusese o victimă, desigur, dar deopotrivă şi o complice, factor auxiliar – oricât de întâmplătoare, ambiguă şi necalculată ar fi fost intervenţia ei – la măcelul în masă ai cărui aburi reziduali îngreţoşători îi vedea ridicându-se în spirale spre cer din coşurile crematoriilor de la Birkenau ori de câte ori se uita peste pajiştile uscate, autumnale, de la ferestrele acoperişului mansardat al casei celui care o ţinea în captivitate, Rudolf Höss. Şi aceasta era una (deşi nu singura) dintre principalele cauze ale vinovăţiei care o devasta – vinovăţie pe care o ascunsese de Nathan şi pe care acesta, fără nicio bănuială despre natura sau persistenţa ei, o arăta uneori cu multă cruzime. Căci ea nu se putea scutura nicio clipă de amintirea sufocantă că fusese un moment în viaţa ei când jucase, şi până la capăt, rolul de părtaş la conspiraţia crimei. Iar rolul acesta era al unei obsedate şi veninoase antisemite – al unei pasionate, avide, obositor de încuiate la minte duşmance a evreilor.

Dintre evenimentele majore care au avut loc în timpul detenţiei Sofiei la Auschwitz, ea nu mi-a povestit decât despre două, iar lui Nathan nu i-a pomenit de niciunul. La primul dintre acestea – ziua sosirii ei în lagăr –, am făcut deja referire, dar, de fapt, nu mi-a vorbit despre el decât în ultimele ore petrecute împreună. Al doilea eveniment, privitor la foarte scurta ei relaţie cu Rudolf Höss în acelaşi an şi la circumstanţele care au condus la aceasta, Sofia mi l-a descris

într-o după-amiază ploioasă de august, când am stat împreună la Curtea Arțarului. Sau, ar fi mai bine să zic, o după-amiază ploioasă şi o seară. Pentru că deşi mi-a povestit deodată episodul cu Höss, cu detalii înşirate atât de febril şi totuşi grijuliu alese încât a căpătat pentru mine caracterul grafic, cinematic al unor scene observate direct, amintirea, oboseala emoțională şi încordarea pe care i le provoca au făcut-o să izbucnească fără voie în plâns, iar eu a trebuit să reconstitui singur restul poveştii mai târziu. Data acelei întâlniri din podul mansardat plin de tristețe al lui Höss a fost – ca şi debutul detenției ei, de ziua păcălelilor – instantaneu memorabilă şi a rămas încă neştearsă în mintea mea deoarece coincide cu ziua de naştere a trei dintre eroii mei: a tatălui meu, a hăituitului de toamnă Thomas Wolfe şi a sălbaticului Nat Turner, fanaticul demon negru al cărui spectru mi-a înflăcărat imaginația întreaga copilărie şi tinerețe. Era 3 octombrie şi ziua se păstrase gravată în memoria Sofiei în virtutea faptului că era data aniversării căsătoriei sale de la Cracovia cu Casimir Zawistowski. Însă m-am întrebat (aplicând sugestiile speculației lui George Steiner despre existența unei sinistre şi metafizice înfăşurări în timp) care fuseseră activitățile prietenului nostru Stingo, nou recrut în Infanteria Marină a Statelor Unite, în clipa când înfiorătoarea pulbere a rămăşițelor pământeşti – într-o ploaie ca o perdea transparentă cernută atât de des încât, folosind cuvintele Sofiei, „o puteai simți pe buze ca pe nisip” – a vreo 2.100 de evrei din Atena şi din insulele greceşti se învolbura peste peisajul pe care îşi fixase ea mai devreme privirea, ascunzând complet tabloul pastoral al oilor păscând liniştite ca un zid înalt de ceață adus de vânt din mlaştinile Vistulei? Răspunsul este nemaipomenit de simplu. Eu scriam o scrisoare de felicitare, cu ocazia zilei de naştere a tatălui meu – scrisoarea însăşi recuperată nu de mult de la tata, care a păstrat cu drag şi cele mai banale însemnări ale mele (de când eram mic), din convingerea că eram destinat unui

luminos viitor literar. Redau aici paragraful central, care venea după expresia afectuoasă a urărilor mele. Sunt de-a dreptul îngrozit de stupizenia sa de licean, dar cred că merită să o citez pentru a sublinia încă o dată neconcordanța bătătoare la ochi şi, probabil, chiar înspăimântătoare. Dacă eşti destul de familiarizat cu istoria, poți avea milă. De asemenea, poți ține cont că aveam optsprezece ani.

Detaşamentul de Infanterie Marină, Unitatea de instrucție V-12 a Marinei S.U.A.

Duke University, Durham, Carolina de Nord

3 octombrie 1943

…oricum, tati, mâine, Duke are meci cu Tennessee, iar atmosfera este de pură isterie (*deşi stăpânită*). *Evident că avem mari speranțe şi, până când vei primi tu scrisoarea asta, se va fi decis dacă Duke va avea o şansă în campionatul colegiilor şi poate chiar la finale, căci, dacă-i batem pe cei de la Tennessee – care sunt adversarii noştri cei mai tari –, vom avea probabil cale liberă până la sfârşitul sezonului. Fireşte, Georgia pare să aibă echipă puternică şi mulți sunt cei care pun pariu că o să iasă prima pe țară. E* calao *cursă de cai, cum se spune, nu-i aşa? Fiindcă veni vorba, ai auzit zvonurile că Rose Bowl s-ar putea să se țină iarăşi la Duke* (*indiferent dacă luăm locul unu sau nu*), *pentru că guvernul a interzis manifestațiile cu multă lume în aer liber, în California? Se pare că se tem de sabotaj din partea japonezilor. Maimuțele alea mici chiar au stricat ploile multor americani, nu crezi? Oricum, ar fi mare distracție dacă s-ar ține Rose Bowl aici, poate ai veni şi tu din Virginia pentru marele derby, chiar dacă Duke or să joace sau nu. Sunt sigur că ți-am spus că, din pură coincidență alfabetică* (*totul se face alfabetic în armată*), *Pete Strohmyer şi Chuckie Stutz sunt colegii mei de dormitor aici. Toți trei învățăm să fim ofițeri de elită la Puşcaşii Marini. Stutz*

a fost în echipa a doua de All-American[3] *din Auburn, anul trecut, şi sunt convins că nu-i nevoie să-ți mai spun cine e Strohmyer. Camera asta mişună ca de şoareci de reporteri şi fotografi.* [înclinație timpurie pentru metaforă.] *Poate i-ai văzut fotografia lui Strohmyer în revista* Times *de săptămâna trecută împreună cu articolul în care scria că el e cel mai spectaculos alergător de câmp, cel puțin de la Tom Harmon şi probabil şi de la Red Grance încoace. E şi un tip foarte de treabă, tati, şi cred că n-ar fi cinstit din partea mea dacă n-aş recunoaşte că îmi cam place să mă încălzesc în aura gloriei lui, mai ales că tinerele domnişoare care roiesc în jurul lui Strohmyer sunt atât de numeroase* (*şi fermecătoare*), *încât întotdeauna rămân câteva şi pentru fiul tău, Stingo,* wallflower[4] *masculin. După jocul lui Davidson, de la sfârşitul săptămânii trecute, am organizat, toți, un adevărat bal…*

Cei 2.100 de evrei greci care au fost gazați şi arşi în crematoriu în timpul când erau scrise rândurile de mai sus n-au reprezentat, cum mi-a atras atenția Sofia, nici pe departe un record în procesul continuu de exterminare în masă de la Auschwitz; măcelul evreilor unguri, de anul următor – supravegheat personal de Höss, întors în lagăr după o absență de mai multe luni special pentru a coordona lichidarea aşteptată cu atâta nerăbdare de Eichmann, într-o operațiune numită *Aktion Höss* –, a implicat omoruri mai numeroase şi de o mai mare anvergură. Dar această ucidere în masă a fost, la momentul acela din evoluția dispozitivului Auschwitz-Birkenau, uriaş, unul dintre cele mai mari puse în scenă, dificil din cauza problemelor logistice şi din considerente de spațiu şi debarasare încă neîntâlnite până atunci la un asemenea nivel de complexitate. De regulă, Höss

---

[3] Porecla Diviziei a 82-a de aeropurtate, divizie de elită în care se află cei mai buni ofițeri din toate statele americane.

[4] Persoană timidă, care la petreceri (dansante, mai ales) rămâne deoparte, singură, fără partener.

raporta, prin serviciul militar aerian expres în scrisori cu mențiunea *streng geheim* – „strict secret" – *Reichsführerului SS* Heinrich Himmler, despre natura generală, condițiile fizice şi compoziția statistică a „selecțiilor" – ocurență aproape zilnică (erau zile în care avea loc şi de mai multe ori) prin care evreii care soseau cu trenul erau separați în două categorii: apți, cei destul de sănătoşi ca să muncească, o vreme; şi inapți, care erau imediat sortiți morții. Din cauză că erau fie prea tineri, fie prea bătrâni, infirmi, epuizați de călătorie sau convalescenți după boli avute de curând, relativ puțini dintre evreii care ajungeau la Auschwitz trimişi din diferite țări erau socotiți destul de rezistenți trupeşte pentru a munci; la un anumit moment dat, Höss i-a raportat lui Eichmann că media celor selecționați pentru a mai trăi o vreme era de douăzeci şi cinci, treizeci de procente. Dar din nu se ştie ce motiv, evreii greci au pățit-o cu mult mai rău decât evreii din orice alt grup național. Evreii care au debarcat din trenurile venite din Atena au fost găsiți de către doctorii SS însărcinați cu selecția atât de debili încât doar cu puțin peste unu din zece erau trimişi în partea dreaptă a peronului – partea destinată celor care aveau să trăiască şi să muncească.

Höss a fost nedumerit de acest fenomen, profund nedumerit. Într-un comunicat adresat lui Himmler în cea de-a treia zi de octombrie – o zi pe care Sofia avea să şi-o amintească drept prima în care s-a simțit frigul tăios de toamnă, în pofida fumului murdar predominant şi a duhorii care-ți tocea percepția schimbării de anotimp –, Höss a emis teoria existenței a patru cauze posibile, una din patru sau poate combinația tuturor, pentru care evreii greci care erau dați jos din vagoanele de vite şi de marfă se aflau într-o stare atât de deplorabilă, mulți dintre ei fiind, într-adevăr, deja morți sau pe cale de a muri: subnutriția din locul de origine; lungimea extremă a drumului combinată cu starea proastă a căilor ferate din Iugoslavia pe ruta stabilită pentru deportați;

schimbarea bruscă de la clima uscată şi caldă, mediteraneeană, la atmosfera umedă şi mlăştinoasă din bazinul Vistulei de Sus (deşi Höss adăuga, ca observaţie secundară, necaracteristică prin lipsa ei de formalitate, că şi aşa fenomenul era derutant, de vreme ce, în ceea ce priveşte căldura, cel puţin vara, Auschwitz-ul era „mai fierbinte decât două iaduri la un loc"); şi, în sfârşit, o trăsătură de caracter, *Ratlosigkeit*[5] comună locuitorilor din climatele sudice şi, prin urmare, şi celor cu fibră morală mai slabă, care, pur şi simplu, îi făcea să nu reziste şocului dezrădăcinării şi al călătoriei care îi aştepta către o destinaţie necunoscută. Prin ţinuta lor neglijentă îi aminteau lui Höss de ţigani, care totuşi erau născuţi pentru a călători. Dictându-i Sofiei gândurile sale, deliberat şi fără grabă, cu un accent cumva aspru, sec şi deliberat, pe care ea îl recunoscuse mai dinainte ca fiind al unui neamţ din nord, din regiunea Balticii, se oprea doar ca să-şi aprindă câte o ţigaretă (era fumător înrăit, iar ea observase că degetele mâinii lui drepte, mici, chiar pufoase pentru cineva atât de uscăţiv ca el, aveau pete de nicotină castanii) şi pentru a medita, concentrat, timp de mai multe secunde, apăsându-şi uşor fruntea cu mâna. Apoi ridica privirea şi întreba, politicos, dacă vorbea prea repede pentru ea. „Nein, mein Kommandant.[6]„

Venerabila metodă de stenografiere în limba germană (Gabelsberger) pe care o învăţase când avea şaisprezece ani, în Cracovia, şi pe care o folosise de atâtea ori pentru tatăl său, îi revenise în minte cu remarcabilă uşurinţă după atâţia ani de când n-o mai folosise; viteza şi îndemânarea ei o surprinseseră şi pe ea şi şoptise iute o rugăciune de mulţumire tatălui ei care, deşi aflat în mormânt, la Sachsenhausen, îi asigurase acest mijloc de salvare. O parte

---

[5] Confuzie, descumpănire (lb. germană, în original).
[6] Nu, comandante (lb. germană, în original).

din mintea ei se îndrepta spre tatăl ei – „Professor Biegański”, cum îi spunea adesea în gândurile sale, într-atât de formală şi de distantă fusese întotdeauna relația dintre ei – chiar în timp ce Höss, oprit la mijlocul frazei, trăgea din țigaretă, tuşea, o tuse tabagică, încărcată de flegmă, şi stătea privind afară, peste pajiştea ofilită de octombrie, cu fața lui colțuroasă, smeadă, nu lipsită de frumusețe, învăluită în fum albastru de țigară. Vântul în momentul acela bătea spre coşurile de la Birkenau, iar aerul era curat. Deşi vremea de afară era rece, aici, în mansarda casei comandantului, sub acoperişul uşor în pantă, era destul de cald cât să fie confortabil, căldura ce se ridica din casă fiind prinsă sub streşini şi plăcut îndulcită de încă şi mai multă căldură revărsată de soarele strălucitor de la începutul după-amiezii. Mai multe muşte albastre, captive între geamurile ferestrelor, scoteau un bâzâit vâscos în tăcerea care domnea în cameră sau se lansau în scurte raiduri prin aer, se întorceau, bâzâiau înnebunite, apoi rămâneau nemişcate. Mai erau şi vreo două viespi rătăcite, amorțite. Camera era văruită în alb cu o strălucire aseptică, de laborator; era curată, goală, austeră. Aici era cabinetul particular al lui Höss, sanctuarul şi ascunzătoarea lui, locul unde îşi punea la punct lucrările cele mai personale, confidențiale şi importante. Nici măcar copiii, pe care îi adora şi care mişunau în voie prin toate cele trei caturi ale clădirii, nu erau admişi aici. Era bârlogul unui birocrat cu sensibilități de preot.

Sărac mobilată, camera conținea o masă simplă din lemn de brad, un fişet de oțel, patru scaune cu speteaza dreaptă, un pat de campanie pe care, uneori, se odihnea Höss atunci când căuta scăpare de la migrena care îl asalta din când în când. Exista şi un telefon, dar era de regulă scos din priză. Pe masă stăteau hârtii oficiale în teancuri ordonate, o colecție de creioane şi stilouri aliniate frumos, o maşină de scris neagră, greoaie, de birou cu blazonul producătorului, Adler. În ultima săptămână şi jumătate, Sofia se aşezase la această

masă pentru mai multe ore pe zi, bătând corespondența fie la acea maşină, fie la alta, mai mică (ținută sub masă când nu era folosită), cu tastatură poloneză. Uneori, ca acum, ea stătea pe un scaun şi scria după dictare. Höss obişnuia să dicteze în rafale scurte, separate prin pauze de-a dreptul interminabile – pauze în care aproape că se putea auzi cum se țes gândurile în raționamentul gotic gros – şi, în timpul acestor hiaturi, Sofia se uita la pereți, lipsiți de orice podoabă, în afară de supremul kitsch grandios, pe care îl văzuse şi înainte, un portret al lui Hitler multipastel, eroic, îmbrăcat ca un Cavaler al Graalului în armură de oțel inoxidabil Solingen. Fiind singura podoabă a acestei chilii de călugăr, putea fi portretul lui Hristos. Höss medita, scărpinându-şi bărbia mai degrabă peninsulară; Sofia aştepta. El îşi scosese vestonul de ofițer, îşi descheiase gulerul cămăşii. Tăcerea, aici, în podul casei, era eterică, aproape ireală. Numai două zgomote îngemănate îşi făceau loc cu greu, auzindu-se slab – un zgomot înfundat, încorporat în însuşi ambientul Auschwitz-ului şi la fel de ritmic precum valurile mării: pufăitul locomotivelor şi uruitul îndepărtat al manevrării vagoanelor de marfă.

— *Es kann kein Zweifel sein* – reluă el, apoi se opri deodată. Nu încape îndoială… nu, e prea tare. Ar trebui s-o spun ceva mai puțin categoric?

Era o întrebare ambiguă. Acum vorbea, cum mai făcuse o dată sau de două ori înainte, cu un ciudat ton scăzut şi întrebător în voce, de parcă ar fi vrut să-i solicite Sofiei părerea fără a-şi compromite autoritatea făcând-o deschis. Era, într-adevăr, o întrebare adresată amândurora. În conversație, Höss era extrem de clar. Totuşi, stilul lui epistolar, observase Sofia, deşi elaborat şi cu siguranță cultivat, aluneca adesea în perioade poticnite, labirintice, semiopace; avea ritmurile prozaice, şchioape ale unui om cu educație de armată, un etern aghiotant. Höss intră într-una din pauzele lui prelungite.

— *Aller Wahrscheinlichkeit nach*, îi sugeră Sofia, şovăind puţin, deşi cu mai puţină timiditate decât ar fi arătat cu câteva zile mai înainte. Asta-i mult mai puţin categorică.

— „După toate probabilităţile", repetă Höss. Da, asta-i foarte bună. Îi îngăduie Reichsführerului mai multă libertate de a-şi forma propria părere asupra chestiunii. Scrie aşa, deci, şi continui…

Sofia simţi un licăr de satisfacţie, aproape o plăcere, la această remarcă a lui de la sfârşit. Simţea că se fisurase bariera, chiar dacă foarte puţin, dintre ei doi, după atâtea ceasuri în care purtarea lui fusese impersonală, metalică, strict de serviciu, dictând cu nepăsarea glacială a unui automat. Numai o singură dată până acum – cu o zi înainte şi durase foarte puţin –, el coborâse bariera aceea. Nu era sigură, dar chiar i se păruse că desluşeşte o urmă de căldură în vocea lui acum, de parcă i-ar fi vorbit deodată ei, unei fiinţe omeneşti cu identitate, nu unei sclave, *cine schmutzige Polin*[7] smulsă din muşuroiul furnicilor bolnave şi muribunde printr-un incredibil noroc (sau prin mila Domnului, reflecta ea cu pioşenie câteodată) şi în virtutea faptului că era, fără îndoială, printre puţinii deţinuţi, dacă nu chiar singura, care, cunoscătoare a doua limbi, poloneza şi germana, era pe deasupra şi o bună dactilografă în ambele limbi şi ştia stenografia Gabelsberger. Stenografie şi acum, completând penultimul paragraf al lui Höss către Himmler: „După toate probabilităţile, deci, trebuie reconsiderată problema transportului evreilor greci, în caz că se preconizează şi alte deportări din Atena în viitorul apropiat. Mecanismul pentru Măsuri Speciale de la Birkenau devenind sever suprasolicitat, depăşind toate aşteptările, se sugerează respectuos ca, în cazul particular al evreilor greci să se ia în consideraţie destinaţii alternative din teritoriile ocupate ale Europei de

---

[7] Unei polace murdare (lb. germană, în original).

Est, precum KL Treblinka sau KL Sobibór”.

Höss se opri aici, îşi aprinse încă o ţigară de la chiştocul celeilalte. Privea, uşor visător, prin fereastra întredeschisă. Deodată, scoase o scurtă exclamaţie, destul de tare ca ea să creadă că se întâmplase ceva rău. Dar un zâmbet rapid se răspândi pe faţa lui, iar ea îl auzi exclamând: „Aaah!”, când se aplecă hotărât peste pervaz, ca să se uite pe pajiştea de lângă casă.

— Aaah! repetă el încântat, trăgând aer în piept şi apoi continuă, aproape şoptind, către ea: Repede! Vino aici!

Ea se ridică şi se duse la el, apropiindu-se foarte mult, atât de mult încât îi simţi atingerea uniformei, şi îi urmări privirea, jos, pe pajişte.

— Harlekin! exclamă el. E o frumuseţe!

Un splendid armăsar arab alb ca spuma laptelui alerga nebuneşte, descriind un oval lung, încântător, pe pajiştea de jos, tot numai muşchi şi viteză, măturând gardul ţarcului cu o coadă albă, pe care şi-o ţinea în sus şi care flutura în urma lui ca un fuior de fum. Îşi scutură capul nobil cu plăcere arogantă, nepăsătoare, de parcă ar fi fost în totalitate posedat de harul fluid care îi sculptase şi îi imprimase mişcare lungilor lui picioare în galop şi de puterea sănătoasă, nărăvaşă, care-i anima fiinţa. Sofia mai văzuse armăsarul şi înainte, deşi niciodată în plin zbor poetic ca acum. Era un cal polonez, unul dintre trofeele de război, şi îi aparţinea lui Höss.

— Harlekin! îl auzi ea exclamând din nou, vrăjit de privelişte. O minune!

Armăsarul galopa singur; nu se vedea nici picior de om. Câteva oi păşteau. Dincolo de pajişte, îngrămădindu-se la orizont, erau distrusele păduri, cu arbori piperniciţi, greu de descris, care deja începuseră să capete nuanţa plumburie a toamnei galiţiene. Câteva ferme părăsite punctau liziera. Deprimantă şi mohorâtă cum era, Sofia prefera această privelişte celei de pe fereastra din partea opusă a camerei,

care dădea spre un peron de gară supraaglomerat, unde aveau loc selecțiile, şi spre posomorâtele barăci de cărămidă cenuşie din spatele gării, o scenă încoronată de tăbliţa din fier forjat, în formă de arc, care de aici se citea pe dos: ARBEIT MACHT FREI[8]. Sofia fu străbătută de un fior când, simultan, pe gât simți un curent de aer, iar pe umăr, Höss o atinse cu vârful degetelor. N-o atinsese niciodată până atunci; se înfiora din nou, deşi atingerea era foarte impersonală.

— Uită-te la Harlekin, şopti el.

Maiestuosul animal alerga ca vântul în jurul gardului împrejmuitor, ridicând în urma lui un mic ciclon de praf ocru.

— Cei mai grozavi cai din lume, arabii ăştia polonezi, zise Höss. Harlekin – un triumf!

Calul ieşi din raza vederii lor. Atunci, comandantul se întoarse abrupt la dictare, făcându-i semn Sofiei să-şi reia locul.

— Unde rămăsesem? întrebă el.

Ea îi citi ultimul paragraf.

— Ah, şi acum, reluă el, să încheiem aşa: „Dar până la primirea de noi dispoziții, sperăm că decizia actuală luată de comandant, de a folosi cea mai mare parte a evreilor greci apți fizic în Detaşamentul Special de la Birkenau este aprobată. Dispunerea celor debili cât mai aproape de Măsurile Speciale pare justificată de circumstanțe". Sfârşit de paragraf. „*Heil Hitler*!" Semnează ca de obicei şi dactilografiaz-o imediat.

În timp ce îi îndeplinea rapid ordinul, aşezându-se la maşina de scris, răsucind pe tambur o foaie de hârtie originală şi alte cinci pentru copiile la indigo, îşi ținu capul aplecat deasupra muncii sale, conştientă acum că, în partea

---

[8] Munca te face liber (lb. germană, în original).

cealaltă a încăperii, el luase un memorator oficial şi începuse să citească. Ochii ei zăriseră în treacăt broşura. Nu era un manual verde SS, ci un manual de-al intendenței armatei, albastru-ardezie, cu un titlu care înghițea aproape toată coperta: *Metode îmbunătățite de măsurare şi predicție a filtrării fosei septice în condiții nefavorabile de sol şi climă.* Höss nu pierdea deloc vremea! gândi Sofia. Nu trecuseră nici două secunde dintre ultimele lui cuvinte dictate şi cufundarea în lectura manualului. Ea încă mai simțea pe umăr amprenta fantomatică a degetelor lui. Îşi coborî ochii, bătând scrisoarea la maşină, niciun moment tulburată de informația seacă despre care ştia că zace îmbălsămată dedesubtul frazelor finale ale lui Höss. „Evreii greci fiind un lot atât de jalnic şi oricum pe moarte, sperăm că e în regulă faptul că au fost trimişi unităților detaşamentului morții de la crematorii, unde vor căra cadavrele, le vor extrage dinții de aur şi le vor arde în cuptoare, până când şi ei, la rândul lor, extenuați dincolo de putința de a-şi mai reveni, vor fi gata de gazare".

Prin mintea Sofiei trecea această adaptare a prozei lui Höss chiar în timp ce-i dactilografia cuvintele, articulând o idee care, cu şase luni înainte, când sosise în lagăr, i s-ar fi părut atât de monstruoasă încât i-ar fi depăşit puterea de înțelegere, dar pe care acum o înregistra în conştiință ca pe un lucru obişnuit, trecător, în noul univers în care locuia, cu nimic mai remarcabil decât (ca în cealaltă lume pe care o cunoscuse odinioară) faptul că unii se duceau la brutărie să cumpere pâine.

Termină scrisoarea fără nicio greşeală, adăugând un semn de exclamare salutului către Führer cu o precizie atât de riguroasă, încât făcu maşina să răsune cu un ecou de clopoțel. Höss îşi ridică ochii din manualul său, făcu semn să-i aducă scrisoarea şi un stilou, pe care ea i le înmâna rapid. Sofia rămase în picioare, aşteptând, în timp ce Höss mâzgăli un post-scriptum familiar pe o bucățică de hârtie

prinsă cu o agrafă în partea de jos a originalului, murmurând cu voce tare, în cadență, după cum îi era obiceiul, cuvintele pe care le scria:

— „Dragul meu prieten Heini: Regrete personale că nu voi putea să te întâlnesc mâine la Poznań, unde scrisoarea asta este expediată cu un curier aviatic. Mult succes cu discursul tău în fața «Bătrânilor» SS. Rudi".

Îi dădu scrisoarea înapoi, spunându-i:

— Trebuie să plece fără întârziere, dar ocupă-te mai întâi de scrisoarea pentru preot.

Ea se întoarse la masă, punând cu mare efort maşina nemțească pe podea şi înlocuind-o cu modelul polonez. Manufacturată în Cehoslovacia, era mult mai uşoară decât maşina de scris nemțească şi mai nouă; era şi mai rapidă, şi considerabil mai prietenoasă pentru degetele ei. Începu să dactilografieze, traducând din mers stenograma mesajului pe care i-l dictase Höss cu o după-amiază mai devreme. Acesta se referea la o problemă minoră, dar supărătoare în legătură cu relațiile cu comunitatea. De asemenea, avea bizare ecouri din *Les Misérables*[9], roman pe care ea şi-l amintea… oh, atât de bine. Höss primise o scrisoare de la preotul unui sat din apropiere – dincolo de perimetrul zonei înconjurătoare a lagărului, care fusese evacuată de locuitorii polonezi. Preotul reclama faptul că un mic grup de gardieni beți ai lagărului (numărul exact nu se cunoştea) pătrunsese noaptea în biserică şi furase din altar o pereche de sfeşnice de argint valoroase – obiecte de neînlocuit, într-adevăr, lucrări de artă datând din secolul al XVII-lea. Sofia îi tradusese lui Höss, cu voce tare, scrisoarea preotului, într-o poloneză fragmentată, chinuită. Simțise îndrăzneala, ba chiar impertinența scrisorii în timp ce o citea; una sau alta, ori poate chiar simpla prostie îl îndemnase pe neînsemnatul preot al parohiei să trimită o

---

[9] *Mizerabilii* (lb. franceză, în original), roman de Victor Hugo.

asemenea reclamație comandantului Auschwitz-ului. Totuşi, exista o oarecare politețe vicleană; tonul era linguşitor până la slugărnicie („deranjăm răpind din prețiosul timp al comandantului"), când nu era exagerat de delicat („şi putem înțelege că un exces de consum alcoolic ar putea duce la o asemenea escapadă, care, fără îndoială, a fost făcută fără rea intenție"), dar era foarte clar că bietul preot scrisese când era înnebunit de necaz, de parcă el şi turma lui de credincioşi fuseseră deposedați de cel mai sfânt şi mai valoros bun al lor, cum fără îndoială că fusese. Citind cu voce tare, Sofia accentuase tonul umil, care cumva sublinia disperarea preotului, iar când sfârşise, îl auzise pe Höss scoțând un mârâit de neplăcere.

— Sfeşnice! zise el. De ce trebuie să-mi bat eu capul cu nişte sfeşnice?

Ea îşi ridicase ochii, văzuse urma unui zâmbet ironic pe buzele lui şi îşi dăduse seama – pentru prima dată, după atâtea ore petrecute în prezența lui mecanică, impersonală, când orice întrebare pe care i-ar fi adresat-o el ei avea strictă legătură cu stenografia şi traducerea – că întrebarea uşor glumeață, retorică, îi era adresată parțial ei. Fusese într-atât de surprinsă încât îi zburase creionul din mână. Îşi simți gura căscându-se, dar nu spuse nimic şi nu reuşi să se adune într-atât încât să-i întoarcă zâmbetul.

— Biserica, îi spusese el ei, trebuie să încercăm să fim politicoşi cu biserica locală… chiar şi aceea dintr-un sat. Este o politică bună.

Fără niciun cuvânt, ea se aplecase şi îşi luase creionul de jos.

Apoi, vorbindu-i direct, el o întrebase:

— Bineînțeles, dumneata eşti romano-catolică, nu-i aşa?

Ea nu simți nici urmă de sarcasm în întrebare, dar câteva lungi momente nu fusese în stare să-i răspundă. Iar când reuşi, răspunzându-i afirmativ, se simți stingherită trezindu-se că adaugă, absolut spontan:

— Şi dumneavoastră?

Se roşise toată când realizase extraordinara idioțenie a cuvintelor ei. Dar, spre surprinderea şi uşurarea ei, el rămăsese fără expresie, iar vocea îi era chiar impasibilă şi degajată când îi răspunse:

— Eu am fost catolic, dar acum sunt un *Gottgläubiger*[10]. Cred că există o divinitate – undeva. Obişnuiam să cred în Iisus Hristos. Dar, adăugă după o pauză, m-am dezis de creştinism.

Şi asta a fost tot. O spusese la fel de indiferent de parcă ar fi cerut să fie aruncată o haină veche. Nu-i mai adresase niciun alt cuvânt neoficial, devenind din nou strict preocupat de probleme, în timp ce-i dădea instrucțiuni să scrie un memoriu către *Sturmbannführerul SS* Fritz Hartjenstein, ofițerul comandant al garnizoanei SS, ordonându-i să organizeze o percheziție în barăcile soldaților şi să se caute sfeşnicele, depunând toate eforturile pentru a-i prinde pe vinovați, care să fie plasați în custodia ofițerului închisorii militare a lagărului pentru disciplinare. Şi aşa s-a făcut – un memoriu în cinci exemplare, cu o copie care să-i fie înmânată *Oberscharführerului SS* Kurt Knittel, administratorul Secției VI (*Kulturabteilung*[11]) şi responsabilul cu pregătirea şi educația politică în garnizoană; de asemenea, una pentru *Sturmbannführerul SS* Konrad Morgen, şeful comisiei speciale SS pentru investigarea cazurilor de corupție din lagărele de concentrare. După aceea, se întorsese la agonia părintelui parohiei, dictându-i o scrisoare în germană, pe care îi ordonă Sofiei s-o traducă în limba preotului şi care acum, a doua zi, ea o transcria la maşină mai degrabă mulțumită să simtă că era în stare să întoarcă zgrunțuroasa proză germană a lui Höss în filamentele fin articulate ale polonezei de aur: „Dragă

---

[10] Credincios într-un Dumnezeu, agnostic (lb. germană, în original).

[11] Secția sau divizia culturală (de propagandă) a armatei (lb. germană, în original).

părinte Chybiński, suntem şocaţi şi întristaţi să auzim despre vandalizarea bisericii dumneavoastră. Nimic nu este mai supărător pentru noi decât ideea profanării obiectelor sacre şi ne vom strădui să luăm toate măsurile care ne stau în puteri pentru a ne asigura de restituirea preţioaselor voastre sfeşnice. Cu toate că soldaţilor din această garnizoană li s-au inoculat cele mai înalte principii ale disciplinei cerute fiecărui membru SS – de fapt, fiecărui german care serveşte în teritoriile ocupate – este inevitabil să apară şi astfel de abateri şi nu putem decât să sperăm sincer că veţi înţelege…” Maşina de scris a Sofiei ţăcănea în liniştea deplină a mansardei, în timp ce Höss îşi studia schiţele de canalizare, muştele bâzâiau şi se zbăteau între geamuri, iar îndepărtatele manevre ale vagoanelor de marfă scoteau un uruit continuu, nedesluşit, ca tunetul de vară.

În clipa în care terminase (din nou adăugând obişnuitul Heil Hitler!), îşi simţi inima tresăltându-i din nou tumultuos, fiindcă el îi spusese ceva, iar ea îşi ridicase privirile şi descoperise că se uita fix în ochii ei. Deşi clănţănitul maşinii îi acoperise cuvintele, ea fusese aproape sigură că îi spusese: „Drăguţ batic”. Cu degete tremurând, mâna ei se ridicase automat, deşi gestul se încheiase cu o mişcare cochetă, ca să-şi atingă baticul de pe cap. Baticul, în carouri verzi, din muselină ieftină, cusut în închisoare, îi acoperea scalpul golaş, pe care părul ras complet cu şase luni înainte crescuse în smocuri groteşti şi zbârlite. Era, de asemenea, un privilegiu rar această basma; numai prizonierelor destul de norocoase pentru a lucra la Haus Höss li se permitea vreodată să-şi ascundă astfel înjositoarea ţeastă cheală pe care, într-o măsură mai mică sau mai mare, toţi ceilalţi deţinuţi, bărbaţi şi femei, o afişau în această lume închisă în spatele gardurilor electrificate. Minusculul grad de demnitate pe care i-l conferea Sofiei baticul era un lucru pentru care simţea o slabă, dar neîndoielnică recunoştinţă.

— *Danke, mein Kommandant*!

Îşi simți vocea tremurând. Ideea de a conversa cu Höss, la orice nivel care depăşea sau se abătea de la funcția ei provizorie de secretară particulară, o umplea de teamă, de o nervozitate aproape intestinală. Iar nervozitatea era sporită de faptul că, într-adevăr, conversația cu Höss era dorința ei cea mai arzătoare. Stomacul îi chiorăi de frică – nu de comandantul însuşi, ci de o cădere nervoasă, de faptul că, până la urmă, îi va lipsi abilitatea, puterea de improvizație, subtilitatea purtării, talentul histrionic şi, în sfârşit, seducătoarea *convingere* prin care tânjea cu disperare să-l aducă într-o poziție într-atât de vulnerabilă încât să-i îndeplinească micile ei cereri.

— *Danke schön*! spuse ea şcolăreşte, nepermis de tare, gândind: Proasto, țineți gura, o să creadă că eşti o gâscă imbecilă!

Îşi exprimă recunoştința cu o voce mai scăzută şi cu o gravă, calculată, clipire de pleoape, lăsându-şi cuviincios privirile în jos.

— Lotte mi l-a dat, îi explică ea. Este unul dintre cele două pe care i le-a dăruit *Frau* Höss, iar ea mi l-a lăsat mie. Îmi acoperă bine capul.

Calmează-te, acum, se gândi ea. Nu vorbi foarte mult, nu încă.

Acum, el îşi trecea privirea peste scrisoarea către preot, deşi admisese singur că nu ştia niciun cuvânt în poloneză. Sofia, urmărindu-l, îl auzi spunând:

— …*diese unerträgliche Sprache*, pe un ton uşor amuzat, schimonosindu-şi buzele ca să rostească unul dintre cuvintele care se încăpățânau să fie de nepronunțat din acea „limbă imposibilă", dar renunțând repede la efort şi ridicându-se în picioare.

— Bine, zise el, sper că l-am îmbunat pe acest părințel nefericit.

Cu paşi mari, ieşi cu scrisoarea în mână pe uşa mansardei, dispărând pentru moment din vederea Sofiei, şi

strigă pe palier după aghiotantul lui, *Untersturmführerul* Scheffler, care aştepta tocmai astfel de ordine strigate pe negândite. Sofia ascultă vocea lui Höss, estompată de pereți, ordonându-i lui Scheffler să trimită imediat un mesager cu scrisoarea la biserică. Vocea lui Scheffler răspunse, slab, de jos: „Urc imediat, domnule!", păru să spună el. „Nu, cobor eu şi ți-o dau!", îl auzi pe Höss strigând nerăbdător.

Era o neînțelegere pe care comandantul căuta s-o îndrepte, mormăind în barbă pe când tropăia cu cizmele lui de călărie, din piele tare, coborând cele câteva trepte până jos, pentru a sta de vorbă cu aghiotantul, un tânăr locotenent, cu față impasibilă, proaspăt sosit din Ulm. Vocile celor doi îşi continuară, jos, discuția nedesluşită, lălăită, în surdină. Atunci, printre sau peste cuvintele lor, doar pentru o fracțiune de secundă, Sofia auzi ceva care – nesemnificativ, în sine, şi foarte scurt – avea să-i rămână, mai târziu, ca una dintre cele mai nepieritoare senzații pe care le ținuse minte din nenumăratele fragmente de amintiri din acel loc şi din acea perioadă. De îndată ce auzi muzica, ştiu că venea de la un masiv fonograf electric ce domina salonul supraîncărcat, în exces capitonat, cu pereții în damasc colorat, aflat trei etaje mai jos. Aparatul cântase aproape neîntrerupt, toată ziua, timp de o săptămână şi jumătate, de când locuia ea sub acoperişul lui Höss – cel puțin, ori de câte ori putuse ea să-i audă difuzorul, fie când se afla în cotlonul umed şi înghesuit din pivniță, unde dormea pe un balot de paie, fie aici, sus, în mansardă, când uşile deschise când şi când permiteau sunetelor să ajungă până sub streşini, trecând pe lângă urechile ei neatente.

Sofia nu asculta niciodată muzica, de fapt se străduia s-o țină cât se putea de departe de ea, căci nu era niciodată decât un gălăgios *schmalz*[12] nemțesc de petrecere, cântece

---

[12] Excesiv de sentimental şi înflorit (lb. germană, în original).

glumețe tiroleze, iodlere, coruri cu acompaniament de acordeoane, toate saturate de repetate acorduri siropoase de *Trauer*[13] şi revărsări melodice lacrimogene de cafenea berlineză şi varieteu, mai ales vaiete din inimă precum *Nur nicht aus Liebe weinen*[14], ciripit al păsării cântătoare preferate a lui Hitler, Zarah Leander, şi pusă să cânte mereu şi mereu, cu nemiloasă şi monotonă obsesie de către stăpâna casei – Hedwig, nevasta ostentativ şi strident împopoțonată cu bijuterii a lui Höss. Sofia invidiase fonograful până când ajunsese să-l simtă ca pe o rană în piept, aruncând priviri furişe spre el când trecea prin living, la ducere şi la întoarcere din drumurile necesare pe care le făcea între pivniță şi mansardă. Camera era o copie a unei ilustrații pe care o văzuse ea odată într-o ediție poloneză a romanului *Magazinul de antichități*: dând pe afară de antichități franțuzeşti, italiene, ruseşti şi poloneze, din toate perioadele şi stilurile, arătând ca opera unui decorator nebun, care grămădise pe parchetul lucios sofale, fotolii, mese şi scrinuri, banchete, şezlonguri şi otomane capitonate – înghesuind într-un singur spațiu, cuprinzător, înalt, dar finit, mobilier cât pentru o duzină de camere. Chiar şi în acest hidos talmeş-balmeş, fonograful ieşea cumva în evidență, el însuşi o imitație de antichitate, din lemn de cireş, opulent. Sofia nu mai văzuse niciodată un aparat cu amplificare electrică – cele pe care le văzuse ea fuseseră micuțe, cu manivelă – şi o aducea la exasperare ideea că o astfel de bijuterie trebuia să cânte doar *Dreck*[15]. Trecând mai aproape de el, descoperise că era un Stromberg Carlson, despre care presupusese c-ar fi o marcă suedeză până când Bronek – un prizonier polonez, cu înfățişare simplă, dar vicleană, care lucrase ca om la toate în casa comandantului şi era principalul furnizor de bârfe şi

---

[13] Nostalgie, părere de rău (lb. germana, în original).
[14] Numai din dragoste să nu plângi (lb. germană, în original).
[15] Porcărie, gunoi (lb. germană, în original).

informații – îi spusese că era un aparat american, capturat din casa vreunui bogătan sau din vreo ambasadă străină din Vest şi transportat aici, printre munți, alături de tonele de prăzi de război adunate cu frenezie de maniac după bogății, din locuințele jefuite de prin întreaga Europă, în jurul aparatului se aflau nenumărate discuri groase, în dulapuri cu uşi de sticlă; deasupra fonografului însuşi era cocoțată o dolofană păpuşă-bebeluş bavareză, din celuloid trandafiriu, cu obrajii umflați gata să-i plesnească, suflând într-un saxofon placat cu aur. Euterpe, gândi Sofia, dulcea muză a muzicii, trecând grăbită la…

Die Himmel erzählen die Ehre Gottes, und seiner Hände Werk zeigt an das Firmament![16]

Corul din Câmpiile Elizee, care se strecurase peste murmurul discuției dintre Höss şi aghiotantul de jos, stârni în Sofia o exaltare subită şi atât de uluitoare încât se ridicase spontan de pe scaunul ei de la maşina de scris, ca într-un omagiu, tremurând. Ce naiba se întâmpla? Ce prost sau țicnit pusese discul ăsta? Sau poate nu era decât Hedwig Höss însăşi, care-şi pierduse deodată mințile? Sofia nu ştia, deşi nu conta (mai târziu se gândise că trebuie să fi fost a doua fiică a lui Höss, Emmi, o copilă blondă de unsprezece ani, cu o față posacă, pistruiată, ca o lună plină, care, din plictiseală, după prânz, se jucase punând să cânte melodii noi şi străine); nu conta. „Osana extatică se mişca pe pielea ei asemenea unor mâini divine, dându-i senzația unor fiori de gheață; unul după altul, frisoanele îi furnicau pielea; pentru câteva lungi secunde, ceața şi noaptea existenței sale, prin care se târâse ca o somnambulă, se evaporară ca topite de soarele arzător. Făcu un pas spre fereastră. În geamul înclinat îşi văzu reflecția feței palide de sub baticul în carouri,

---

[16] *Cerurile cântă slava lui Dumnezeu/ şi lucrarea mâinilor Lui/ se arata pe boltă* (lb. germană, în original); din oratoriul *Creațiunea* (1798), de Joseph Haydn, vers cântat de Arhanghelul Rafael.

deasupra uniformei ei grosolane de deținut, în dungi albe şi albastre; clipind, lăcrimând, uitându-se drept prin propria imagine străvezie, zări din nou armăsarul alb magic, acum păscând, pajiştea, oile de dincolo de țarc şi, mai departe încă, parcă la marginea lumii, liziera de postav cenuşiu a pădurii autumnale, transformate de muzica incandescentă într-o friză înaltă, de frunziş veşted, dar maiestuos, incredibil de frumos, luminând de o slavă imanentă. „Tatăl nostru…" începu ea în germană. Pe jumătate amorțită, purtată mult departe de rugăciune, închise ochii, în timp ce trioul de arhangheli îşi cânta misterioasa laudă a pământului ce se roteşte:

Dem kommenden Tage sagt es der Tag.

Die Nacht, die verschwand der folgenden Nacht[17].

— Şi atunci muzica s-a oprit, îmi spuse Sofia. Nu, nu chiar atunci, ci puțin după aceea. S-a oprit în mijlocul acelui pasaj final – poate îl ştii? –, acela care în engleză zice, cred, ceva de genul „Pe tot pământul răsună Cuvântul"… S-a oprit, pur şi simplu, deodată această muzică şi am simțit un gol absolut.

N-am mai sfârşit de spus *Tatăl nostru*, rugăciunea începută. Nu mai ştiu acum, dar mă gândesc că acesta a fost momentul în care am început să-mi pierd credința. Dar nu mai ştiu *când* m-a părăsit Dumnezeu pe mine. Sau eu l-am părăsit pe El. În orice caz, am simțit acel gol. A fost ca şi cum aş fi găsit ceva prețios într-un vis în care totul pare atât de real – ceva sau pe *cineva*, vreau să spun, incredibil de prețios –, doar ca să te trezeşti şi să-ți dai seama că persoana prețioasă a dispărut. Pentru totdeauna! Am simțit asta de atâtea ori în viața mea, trezindu-mă cu pierderea asta! Şi când muzica s-a oprit, a fost exact la fel, şi deodată am ştiut

---

[17] *Din zilele ce vin vorbeşte ziua./ Noaptea, dispăruta,/ nopții ce vine…* (lb. germană, în original); din oratoriul *Creațiunea*, de Joseph Haydn; vers cântat de trei arhangheli, Rafael, Mihail şi Gavriil.

– am avut premoniția asta – că nu voi mai asculta niciodată o astfel de muzică. Uşa era încă deschisă şi îi puteam auzi pe Höss şi pe Scheffler vorbind, în capul scărilor. Apoi, departe, de la parter, Emmi – sunt sigură că a fost Emmi – a pus la fonograf, ghici ce! *Polca butoiului de bere*. Am simțit o furie aşa de mare atunci! Cățeaua aia mică şi grasă, cu fața ca o lună albă, făcută din o-le-o-mar-ga-rină. Îmi venea s-o omor. Pusese să cânte *Polca butoiului de bere* la maximum; se auzea probabil şi în grădină, şi în barăci, şi în oraş. Până în Varşovia. Era cântată în engleză melodia aia stupidă.

Dar ştiam că trebuie să mă stăpânesc, să uit de muzică, să mă gândesc la altceva. De asemenea, înțelegi, ştiam că trebuie să-mi folosesc şi ultimul strop de *intelligence* pe care o aveam, şi ultimul strop de *spirit*, cred că i-ai spune tu, ca să obțin ce voiam de la Höss. Ştiam că ura polonezii, dar asta nu conta. Făcusem deja asta – *comment dit-on*, *fêlure*[18]… crăpătură! – o crăpătură în masca lui şi acum trebuia să merg mai departe pentru că timpul era *l essence*. Bronek, omul la toate, ne şoptise nouă, femeilor, în pivniță, că auzise zvonuri cum că Höss avea să fie transferat curând la Berlin. Trebuia să mă mişc repede dacă voiam să… da, am s-o spun, să-l *seduc* pe Höss, chiar dacă mi se face rău uneori când mă gândesc la asta, sperând că voi putea cumva să-l seduc mai degrabă cu mintea mea decât cu trupul. Sperând că nu va trebui să-mi folosesc trupul dacă îl voi putea convinge cu celelalte calități. Okay, Stingo, să-i dovedesc lui că Zofia Maria Biegańska

Zawistowska, okay, poate că era *cine schmutzige Polin*, ştii, *tierisch*, animal, doar o sclavă, *Dreckpolack* et cetera, dar era încă o național-socialistă la fel de convinsă şi de bună ca şi Höss însuşi, şi că trebuia să fiu eliberată din acea crudă şi nedreaptă închisoare. *Voilà*!

---

[18] Cum se zice fisură (lb. franceză, în original).

În sfârşit, atunci, Höss s-a întors, urcând iar. Îi puteam auzi cizmele pe trepte deopotrivă cu *Polca butoiului de bere*. Am luat această decizie, că într-un fel lui i-aş fi putut părea atrăgătoare dacă rămâneam, acolo, la fereastră. Sexy, ştii. Iartă-mă, Stingo, dar ştii ce vreau să spun – să arăt de parcă voiam să mă fut. Să arăt de parcă voiam să mi se ceară să mă fut. Dar, vai, ochii mei! Iisuse Hristoase, ochii mei! Erau foarte roşii, ştiam, de la plâns, şi încă mai plângeam, şi m-am temut că asta o să-mi dea planul peste cap. Dar am reuşit să mă opresc şi să-mi şterg lacrimile cu dosul mâinii. Şi m-am uitat din nou pe fereastră, să văd frumuseţea pădurii aceleia, când auzisem fragmentul din Haydn. Însă vântul se schimbase deodată, ştii, şi tot ce-am mai putut vedea a fost fumul de la cuptoarele din Brikenau, coborând peste câmpuri şi peste pădure. Atunci a intrat Höss.

Norocoasă Sofia! E remarcabil când te gândeşti că, în acel moment al existenţei sale în lagăr, la şase luni de la sosire, nu era doar foarte sănătoasă, dar mai fusese şi cruţată de cele mai rele efecte ale înfometării. Asta nu însemna belşug totuşi. Ori de câte ori îşi amintea despre perioada aceea (şi rareori intra în detalii, aşa că n-am obţinut niciodată de la ea descrierea senzaţiei de a trăi în iad pe care o obţii de regulă din mărturiile scrise; totuşi, evident că văzuse iadul, îl simţise, îl respirase), sugera că fusese destul de decent hrănită, dar numai în comparaţie cu înfometarea totală pe care deţinuţii de rând o îndurau zi de zi, ceea ce însemna că fusese hrănită cu porţii foarte reduse. În timpul celor aproximativ zece zile pe care le petrecuse în pivniţa lui Höss, de pildă, mâncase resturile de la bucătărie şi de la masa lui Höss, în general coji de legume şi zgârciuri de carne – pentru care era profund recunoscătoare. Reuşise să treacă puţin peste nivelul minim de subzistenţă, dar numai pentru că avusese noroc. În toate comunităţile de sclavi se dezvoltă rapid o ierarhie, o ordine piramidală, tipare de influenţă şi privilegii; din pricina marelui ei noroc, Sofia s-a trezit în

grupul celor puțini din elită.

Elita aceasta, probabil alcătuită din câteva sute din miile de prizonieri care populau Auschwitz-ul în fiecare moment, o formau cei care, prin diverse stratageme sau, din nou, prin noroc, îndeplineau unele funcții pe care SS-ul le socotea indispensabile sau cel puțin de importanță vitală. („Indispensabil", aplicat strict la ființele omeneşti captive la Auschwitz, ar fi un *non sequitur*). Funcțiile acestea însemnau supraviețuirea temporară sau prelungită, fireşte în comparație cu rolurile jucate de marele număr al deținuților din lagăr care, din pricina inutilității lor şi a uşurinței cu care puteau fi înlocuiți, nu aveau decât o singură menire: să muncească până la epuizare şi apoi să moară. Asemenea oricărui grup de meşteri pricepuți, elita din care făcea parte şi Sofia (printre care se aflau croitori din Franța şi din Belgia care erau puşi să facă haine elegante din mărfurile de calitate smulse pe peronul gării de la evreii condamnați, cizmari experți şi lucrători în piele de calitate superioară, grădinari miraculoşi, tehnicieni şi ingineri cu specializări specifice şi o mână de oameni ca Sofia, cu abilități multiple lingvistice şi de secretariat) era cruțată de la exterminare din motivul pur pragmatic că talentele lor erau foarte aproape de a fi inestimabile, în măsura în care acest cuvânt avea vreo semnificație de genul ăsta în lagăr. Astfel, până când vreun crud capriciu al sorții nu îi mătura şi pe ei – o amenințare foarte posibilă, care-i pândea în orice zi –, această elită nu suferea, cel puțin, de rapida prăbuşire în dezintegrare, care era destinul tuturor celorlalți.

Poate ar ajuta la clarificarea celor ce s-au petrecut între Sofia şi Rudolf Höss dacă am încerca pentru o clipă să examinăm natura şi funcția lagărului de la Auschwitz, în general, dar în special în timpul celor şase luni de după sosirea ei, la începutul lui aprilie din acel an 1943. Subliniez data pentru că este importantă. Multe se pot exprima în termenii metamorfozei pe care a suferit-o lagărul în urma

unui ordin (fără îndoială pornit de la Führer) ajuns la Höss prin intermediul lui Himmler, cândva în prima săptămână a lunii aprilie. Ordinul era unul dintre cele mai monumentale şi devastatoare dintre toate cele promulgate de când „soluția finală" însăşi fusese concepută de creierii fecunzi ai taumaturgilor naziști: şi anume, camerele de gazare recent construite şi crematoriile de la Birkenau aveau să fie folosite *exclusiv* pentru exterminarea evreilor. Edictul acesta suspenda regulile anterioare de procedură, care îngăduiau la gazare şi ne-evreii (majoritatea polonezi, ruşi şi alți slavi) pe baza aceleiaşi „baze" de selecție, a stării de sănătate şi a vârstei, care se aplica şi evreilor. Exista o necesitate tehnologică şi logistică încorporată în noua directivă, al cărei stimul deriva nu din vreo subită grijă din partea germanilor de a-i păstra, dintre deportați, pe slavi şi pe ceilalți „arieni" ne-evrei, ci din obsesia dominantă – izvorâtă de la Hitler şi atingând acum dimensiunile unei manii în mințile lui Himmler, Eichmann şi ale verişorilor lor suzerani în lanțul de conducere al SS-ului – pentru a începe odată eliminarea evreilor până când avea să piară şi ultimul din Europa. Noul ordin era, de fapt, pregătirea în vederea acțiunii: facilitățile de la Birkenau, gargantueşti cum erau, aveau totuşi limite atât de capacitate, cât şi termice; cu prioritatea lor de acum absolută şi incontestabilă pe lista *der Massenmord*, evreilor li se oferea brusc o neobişnuită exclusivitate. Cu foarte puține excepții (țiganii, de pildă), Birkenau era numai al lor. Numai ideea numărului lor enorm „îmi dădea dureri de dinți noaptea", scria Höss, care voia să spună că scrâşnea din dinți şi care, în ciuda lipsei lui de imaginație, putea exprima plastic o cruzime într-o frază sau două.

În această situație, aşadar, Auschwitz-ul ni se relevă în dubla sa funcționalitate: ca o bază a uciderii în masă, dar şi ca o vastă enclavă dedicată practicării sclaviei. Totuşi, era o formă nouă de sclavie – a ființelor omeneşti continuu înlocuite şi lesne dispensabile. Această dualitate este adesea

pierdută din vedere. „Cea mai mare parte a literaturii despre lagărele de concentrare tinde să accentueze rolul lagărelor ca locuri de execuție”, scria Richard L. Hubenstein, în capodopera sa *Perfidia istoriei*. „În mod regretabil, puțini teoreticieni ai eticii sau ai gândirii religioase au acordat atenție faptului politic deosebit de semnificativ că lagărele erau, în realitate, o nouă formă de societate umană”. Cartea sa – lucrarea unui profesor american de istorie a religiilor – este scurtă ca dimensiuni finite (subtitlul său, *Holocaustul şi viitorul Americii*, poate da o idee despre ambițioasa – şi înfiorătoarea – încercare de a face, deopotrivă, o profeție şi o sinteză istorică) şi nu este locul aici de a-i sublinia cum se cuvine întreaga forță şi complexitate sau rezonanțele morale şi religioase pe care izbuteşte să le transmită; cu siguranță va rămâne un memorator esențial al perioadei naziste, o necropsie înspăimântător de precisă şi o imperioasă analiză a propriului nostru viitor nesigur. Noua formă a societății umane dezvoltate de naziști despre care scrie Hubenstein (aprofundând tezele lui Arendt) este o „societate de totală dominare”, evoluând direct din instituția sclaviei aşa cum a fost ea practicată de marile națiuni ale Occidentului, totuşi împinsă până la apoteoza despotismului la Auschwitz, printr-un concept novator care, prin contrast, aruncă o lumină benignă asupra vechii sclavii de pe plantații, chiar şi în formele sale cele mai barbare: acest concept cu sânge proaspăt era bazat pe simplul, dar absolutul caracter *dispensabil* al vieții omeneşti.

Era o teorie care spulbera toate ezitările de dinainte în privința persecuțiilor. Frustrați cum probabil au fost, uneori, de dilema surplusului de populație, proprietarii de sclavi tradiționali din lumea occidentală au fost constrânşi de creştinism să evite orice ar fi putut semăna cu „soluția finală” în rezolvarea problemei mâinii de lucru excedentare; nimeni nu putea împuşca un sclav costisitor şi neproductiv; stăpânul îl suporta pe bătrânul Sam şi când devenea

împovărat de ani şi îi slăbeau puterile, lăsându-l să moară în pace. (Lucrurile n-au stat întotdeauna aşa. Sunt multe dovezi, de pildă, că în Indiile de Vest, la mijlocul secolului al XVIII-lea, stăpânii europeni nu simțeau nicio mustrare de cuget când îşi munceau sclavii până mureau. În general totuşi ceea ce am spus este valabil.) Odată cu național-socialismul a apărut o dezbărare de orice rămăşiţe de pietate. Naziştii, cum subliniază Hubenstein, au fost primii stăpâni de sclavi care au abrogat total orice urmă de sentimente umane privitoare la esența vieții înseşi; ei au fost primii „capabili de a preface ființele omeneşti în instrumente în întregime supuse voinței lor, chiar şi atunci când le cereau să se întindă în propriile gropi ca să fie împuşcate".

De la cei care ajungeau la Auschwitz, după metode discriminatorii privind costurile şi alte formulări savante de investiții şi profit, se aştepta să se lupte pentru existență doar o perioadă bine determinată de timp: trei luni. Sofia şi-a dat seama de asta la o zi sau două după sosirea ei, când, mânată în turmă laolaltă cu alte câteva sute de deținute proaspăt sosite – în marea majoritate poloneze de toate vârstele, arătând ca o ogradă plină de orătănii jumulite în zdrențele lor jalnice şi cu scalpurile lucioase, proaspăt rase –, îi pătrunseră în conştiința ei traumatizată cuvintele unui funcționar SS, un anume *Hauptsturmführer* Fritzeh, care enunțase clar scopul acestei Cetăți a Durerii şi le ceruse celor care tocmai intraseră să abandoneze orice speranță.

— Îmi amintesc exact cuvintele lui, mi-a spus Sofia. A zis: „Ați venit într-un lagăr de concentrare, nu într-un sanatoriu, şi există o singură cale de ieşire – în sus, pe hornul cuptorului". A mai spus: „Cui nu-i place asta poate încerca să se atârne de gard. Pentru evreicele din acest grup, dacă există, nu aveți dreptul de a trăi mai mult de două săptămâni". Apoi a spus: „Sunt printre voi călugărițe? Ca şi preoții, aveți o lună. Toate celelalte, trei luni".

Aşadar, în esență, naziştii puseseră la punct, cu

desăvârşită măiestrie, o moarte-în-viaţă mai cumplită decât moartea şi intenţionat mult mai crudă, pentru că puţini dintre cei osândiţi la început – în acea primă zi – puteau şti că sclavia aceasta cu tortură, boli şi foamete era doar un simulacru malefic de viaţă prin care ei aveau să călătorească, fără a se putea opune, spre moarte. După cum conchidea Rubenstein: „Lagărele erau astfel o mult mai autentică ameninţare permanentă la viitorul omenirii decât ar fi fost dacă ar fi funcţionat numai ca experiment de ucidere în masă. Un centru de exterminare poate doar fabrica cadavre; o societate a dominaţiei totale creează o lume a morţilor vii…”.

Sau, cum a spus Sofia: „Cei mai mulţi dintre ei, când ajungeau aici, dacă ar fi ştiut, s-ar fi rugat să fie gazaţi imediat”.

Dezbrăcarea şi percheziţia prizonierilor care aveau loc invariabil de cum soseau la Auschwitz, rareori le permiteau deţinuţilor să-şi păstreze vreun obiect personal. Totuşi, din cauza realizării haotice şi adesea neglijente a acestui proces, existau prilejuri când un nou-venit era destul de norocos să rămână cu o mică avere personală sau cu vreun articol de îmbrăcăminte. Printr-o combinaţie de ingeniozitate personală, de pildă, şi superficialitate din partea unuia dintre gardienii SS, Sofia a izbutit să-şi păstreze o pereche foarte ponosită, dar încă purtabilă de ghete din piele, pe care le cumpărase în ultimele zile de şedere în Cracovia. Într-una dintre aceste ghete, amenajat în căptuşeală, era un mic compartiment, ca o crăpătură, care conţinea un pamflet, cu urme de degete, mânjit, foarte mototolit, dar încă lizibil, de vreo douăsprezece pagini şi patru mii de cuvinte pe a cărui pagină de titlu era scrisă această legendă: *Die polnische Judenfrage*: *Hat der Nationalsozialismus die Antwort*? Adică *Problema evreiască a Poloniei*: *deţine naţional-socialismul răspunsul*? A fost probabil cea mai flagrantă evaziune a Sofiei (şi una cuprinzând cea mai ciudată minciună) faptul că,

inițial, îmi tot îndrugase despre extraordinara libertate şi toleranță din copilăria ei, păcălindu-mă nu doar pe mine, după cum sunt sigur că l-a păcălit şi pe Nathan, dar ascunzându-mi până în ultimul moment posibil un adevăr pe care, doar când a trebuit să-şi justifice jocul pe lângă comandant, nu l-a mai putut tăinui: pamfletul fusese scris de tatăl ei, profesorul Zbigniew Biegański, distinsul profesor de jurisprudență la Universitatea Iagellon din Cracovia, doctor în drept, *honoris causa* al universităților Kar Iova, Bucureşti, Heidelberg şi Leipzig.

Nu era uşor pentru ea să-mi spună toate acestea, mi-a mărturisit muşcându-şi buzele şi pipăindu-şi nervos obrazul tras şi livid; era mai cu seamă dificil să-şi dea în vileag minciunile după ce crease cu atâta abilitate o perfectă efigie a integrității şi decenței paterne: grozavul tată de familie socialist, frământându-se îngrijorat de apropierea terorii, un om aureolat cu toate calitățile în portretul ei, un brav susținător al libertății care îşi riscase viața ca să-i salveze pe evrei în pogromurile ruseşti. Când mi-a spus acestea, în vocea ei se simțea un timbru de durere adâncă. Minciunile ei! îşi dădea seama că îi puneau la îndoială credibilitatea şi în celelalte privințe, acum, când conştiința o forța să admită că toate relatările despre tatăl ei fuseseră pură născocire. Pentru că astea erau – născociri, minciuni jalnice, încă o fantezie servită ca fragilă pavăză, o deznădăjduită şi sfărâmicioasă linie de apărare între cei la care ținea, ca mine, şi vinovăția ce mocnea într-însa. Aveam, oare, s-o iert, a întrebat ea, acum, că aflasem deopotrivă adevărul şi nevoia care o determinase să spună minciuni? I-am mângâiat dosul palmei şi, fireşte, am asigurat-o că o s-o iert.

Pentru că eu n-aş fi fost în stare să înțeleg treaba asta cu Rudolf Höss, am continuat eu, dacă n-aş fi ştiut adevărul despre tatăl ei. De altfel, nu mă mințise *complet* mai înainte, stăruia Sofia, când îmi descrisese idilicii ani ai copilăriei sale. Casa în care trăise, acolo, în Cracovia, fusese în multe

privințe un loc de nemaipomenită căldură şi siguranță, în anii aceia dintre războaie. Domnise o dulce tihnă familială, datorată în mare măsură mamei Sofiei, o femeie deschisă, expansivă, iubitoare, a cărei amintire îi era tare dragă, fie numai şi pentru pasiunea față de muzică pe care i-o transmisese unicei sale fiice. Încercați să vă închipuiți traiul unei familii aproape academice din lumea occidentală în timpul acelor ani ’20 şi ’30, care se scurgea molcom – cu ceaiuri ritualice şi seri muzicale, cu ieşiri, vara, la țară, în peisajul cu dealuri domoale şi moleşite, cu dineuri cu studenții şi excursii semestriale în Italia, cu anii sabatici la Berlin şi Salzburg – şi veți avea o idee despre caracteristica vieții Sofiei din zilele acelea şi despre parfumul său civilizat, despre coloritul său echilibrat, chiar jovial. Peste această scenă totuşi se întindea un nor sumbru, stăruitor, o prezență apăsătoare şi înăbuşitoare, care contamina înseşi izvoarele copilăriei şi tinereții ei. Acesta era permanent copleşitoarea personalitate a tatălui ei, un om care exercitase asupra căminului său şi mai ales asupra Sofiei o dominație tiranică, atât de inflexibilă şi totuşi atât de viclean subtilă, încât ea devenise femeie în toată firea până să-şi dea seama că îl ura din tot sufletul.

Sunt rare momentele în viață când intensitatea unei emoții îngropate, pe care cineva a simțit-o față de o altă persoană – o animozitate reprimată sau o dragoste nebună –, țâşneşte la suprafața conştiinței cu nemijlocită claritate; uneori este un cataclism trupesc, chiar de neuitat. Sofia a spus că ea, una, nu va uita niciodată momentul precis în care revelația urii pe care o nutrea față de tatăl ei a învăluit-o într-o dogoare oribilă, lăsând-o fără grai, şi crezuse că o să moară pe loc…

El era un bărbat înalt, robust, purtând de regulă frac, cămaşă cu guler tare şi cravată lată, de tip eşarfă, ținută demodată, dar deloc grotescă în Polonia acelor vremuri. Chipul lui era de polonez clasic: pomeți înalți şi lați, ochi albaştri, buze cărnoase, nas lătăreț şi carn, urechi clăpăuge

de elf. Purta perciuni şi părul lui blond, subțire, era pieptănat pe spate şi întotdeauna grijuliu frezat. Doi dinți din argint îi ştirbeau înfățişarea arătoasă, însă numai când deschidea larg gura. Printre colegii săi, era considerat oarecum un dandy, deşi nu la modul absurd; considerabila sa reputație academică îl punea la adăpost de ridicol. Era respectat în ciuda vederilor sale radicale – un ultraconservator într-o facultate de conservatori. Nu numai profesor de drept, ci şi avocat practicant, din când în când, se afirmase ca o autoritate în materie de uz internațional al brevetelor – în principal privind schimburile dintre Germania şi țările est-europene –, şi onorariile încasate din această ocupație secundă, într-un mod perfect etic, îi îngăduiau să se bucure de un nivel de trai ceva mai îmbelşugat decât ceilalți colegi de la facultate, într-o eleganță de proporții modeste. Era bun cunoscător al vinurilor de Mosella şi al țigărilor de foi Upmann. Profesorul era, de asemenea, un catolic practicant, deşi nici pe departe un habotnic.

Ceea ce îmi povestise Sofia mai înainte despre tinerețea şi educația lui era, se pare, adevărat: anii petrecuți cândva la Viena, pe vremea lui Franz Josef, îi hrăniseră pasiunea proteutonică şi îl înflăcăraseră definitiv cu viziunea unei Europe salvate prin pangermanism şi spiritul lui Richard Wagner. Era o dragoste la fel de pură şi de durabilă ca şi ura lui față de bolşevism. Cum ar fi putut săraca şi înapoiata Polonie (îl auzise Sofia spunând adesea), pierzându-şi identitatea cu regularitate de ceas în fața valurilor succesive de asupritori – în special a barbarilor ruşi, care acum erau în ghearele anticristului comunist –, să-şi găsească salvarea şi mântuirea culturală dacă nu prin intervenția Germaniei, care contopise cu atâta magnificență o tradiție istorică aureolată mitic şi supertehnologia secolului al XX-lea, creând o sinteză profetică ce le putea servi drept model națiunilor mai mici? Ce naționalism era mai potrivit pentru o națiune difuză, nestructurată ca Polonia decât naționalismul practic şi

deopotrivă pasionant estetic al național-socialismului, în care *Die Meistersinger*[19] avea o influență civilizatoare cu nimic mai prejos decât noile mari *autobahn*

Profesorul – pe lângă faptul că nu era nici liberal, nici câtuşi de puțin socialist, cum mi-l înfățişase inițial Sofia – era un aderent declarat al facțiunii politice ultrareacționare cunoscute ca Partidul Național Democrat, poreclit ENDEK, printre ale cărui principii călăuzitoare era şi antisemitismul militant. De-a dreptul fanatică în a-i identifica pe evrei cu comunismul internațional şi viceversa, mişcarea aceasta a fost deosebit de influentă în universități, unde, la începutul anilor ’20, violența fizică împotriva studenților evrei devenise endemică. În calitate de membru al aripii moderate a partidului, profesorul Biegański, pe atunci o tânără stea a facultății, de treizeci şi ceva de ani, a scris un articol într-un important ziar politic varşovian, deplângând aceste atacuri, ceea ce a făcut-o pe Sofia, peste mulți ani, să se întrebe – când dăduse peste eseu – dacă el nu suferise cumva un acces de umanism radical-utopic. Bineînțeles, Sofia greşise absurd – aşa cum se greşise ori probabil denaturase intenționat adevărul (făcându-se vinovată de încă o minciună față de mine), când susținuse că tatăl ei urâse guvernarea despotică a mareşalului Piłsudski, acel fost radical, pentru că instaurase un regim practic totalitar în Polonia la sfârşitul anilor ’20. tatăl ei urâse guvernarea despotică, avea să afle ea mai târziu, îl urâse cu furie, mai ales pentru că, în modul paradoxal al dictatorilor, el emisese edict după edict pentru protejarea evreilor. Profesorul, aşadar, îşi muşcase zăbala, cum se spune, până după moartea lui Piłsudski, în 1935, când legile care le garantau drepturi evreilor au fost anulate, expunându-i din nou terorii pe evreii polonezi. Din nou, cel

---

[19] *Maeştrii cântăreți*, operă de Richard Wagner, compozitorul care a reprezentat esteticul în antisemitismul nazist şi a cărui muzică a fost simbolul naționalismului german.

puțin la început, profesorul Biegański a îndemnat, prudent, la moderație. Alăturându-se unui grup fascist renăscut, cunoscut ca Partidul Național Radical, care își exercita hotărâtor înrâurirea printre studenții universităților poloneze, profesorul – acum o voce dominantă – a sfătuit la temperare, încă o dată lansând avertismente împotriva valului de ciomăgeli şi bătăi care se abătuse asupra evreilor, nu doar în universități, ci şi pe străzi. Cu toate acestea, el dezaproba violența mai puțin pe baza unei ideologii, cât din pricina unei perverse sensibilități personale; deşi aparent îşi frângea mâinile, rămăsese loial obsesiei care îi stăpânise şi îi umpluse ființa atât timp: a început să filosofeze metodic despre necesitatea eliminării evreilor din toate domeniile vieții, începând cu acela academic.

A scris furibund despre această problemă, în poloneză şi în germană, trimițând nenumărate articole distinselor ziare politice şi juridice din Polonia şi din alte centre culturale ca Bonn, Mannheim, München şi Dresda. Una dintre temele sale majore era „inutilitatea evreilor", în legătură cu care a dezbătut pe larg chestiunile „transferului de populație" şi ale „expatrierii". A fost membru al misiunii guvernamentale trimise în Madagascar pentru a cerceta posibilitatea înființării unor aşezări evreieşti. (Îi adusese Sofiei o mască africană – ea-şi amintea că se întorsese bronzat). Cu toate că încă se abținea de la a sugera violența, începuse să ezite, iar insistența sa în privința necesității unei rezolvări practice *imediate* a problemei era din ce în ce mai fermă. O oarecare nerăbdare se manifesta în viața profesorului. Devenise activist de frunte în mişcarea segregaționistă şi fusese unul dintre părinții ideii de separare în „bănci-ghetou" a studenților evrei. Era un pătrunzător analist al crizei economice. Ținea la Varşovia discursuri care incitau gloata. Într-o economie în criză, tuna şi fulgera el, ce drept aveau evreii de ghetou, străini, să concureze pentru slujbe cu polonezii cinstiți, care se adunaseră în oraş de pretutindeni?

Pe la sfârşitul anului 1938, în plin avânt al pasiunii sale, a început să lucreze la al său *magnum opus*, mai sus-menționatul pamflet, în care pentru prima oară aborda ideea – cu foarte mare prudență, retractând şi învăluind totul într-o circumspecție frizând ambiguul – a „lichidării totale". Ambiguă, tatonantă – dar prezentă. Lichidare. *Nu brutalitate*. Lichidare totală. Între timp, de vreo câțiva ani, Sofia transcria unele dintre dictările tatălui său şi, cu umilință şi docilitate ca orice peon, îndeplinise toate corvezile de secretariat pe care i le poruncise el. Truda ei supusă, pe care o efectua cu răbdare, ca toate fiicele poloneze prinse în plasa tradiției obedienței absolute față de tată, a culminat într-o săptămână din iarna lui 1938, când bătuse la maşină şi redactase manuscrisul *Problema evreiască a Poloniei*: *deține național-socialismul răspunsul*? Abia atunci a înțeles ea sau, mai bine spus, a început să înțeleagă ce urmărea tatăl ei.

În pofida întrebărilor sâcâitoare cu care încercam s-o descos pe Sofia despre aceste lucruri, era greu pentru mine să-mi fac o imagine completă despre copilăria şi tinerețea ei, deşi unele lucruri deveniseră foarte clare. Obediența ei față de tată, de pildă, era completă, la fel ca în orice cultură neopaleolitică a pigmeilor din pădurile tropicale, în care se cere fidelitate absolută de la neajutoratele progenituri. Ea nu pusese niciodată sub semnul întrebării această loialitate; era în sângele ei într-atât încât, pe când fusese copilă, rareori se răzvrătise. Totul era pecetluit de catolicismul ei polonez, în care venerarea tatălui părea potrivită şi necesară oricum, într-adevăr, a recunoscut că poate simțise chiar plăcere în răspunsurile ei aproape înjositoare, în „Da, tată" şi „Nu, mulțumesc, tată", pe care era silită să le spună zilnic, în îndatoririle şi atențiile pe care trebuia să i le arate, în respectul ritualic, în obediența silită pe care o împărțea cu mama sa. Poate că fusese, admisese ea, de-a dreptul masochistă. La urma urmelor, chiar şi în cele mai nefericite amintiri ale ei, trebuia să recunoască faptul că el nu fusese

crud cu niciuna dintre ele; avea un simț al umorului jucăuş, chiar dacă părea crud, şi era, în pofida semeției şi maiestuozității lui, dispus să le ofere mici recompense, deşi rar.

Pentru a rămâne fericit, un tiran în familie nu poate fi tot timpul neîndurător. Probabil aceste calități atenuante (îngăduindu-i Sofiei să-şi perfecționeze franceza, pe care el o considera o limbă decadentă; îngăduindu-i mamei sale să-şi cultive dragostea pentru alți compozitori decât pentru Wagner, dintre cei neînsemnați ca Faure, Debussy şi Scarlatti) au făcut-o pe Sofia să accepte fără niciun resentiment conştient dominația lui completă asupra vieții ei şi după ce se măritase. În plus, ca fiică a unui distins, deşi foarte colorat şi controversat, membru al facultății (mulți, dar nicidecum toți colegii lui împărtăşeau vederile etnice extremiste ale profesorului), Sofia era doar vag conştientă de convingerile politice ale tatălui ei, de furia lui continuă. El ținea toate acestea departe de familie, deşi evident că în primii ani ai adolescenței sale nu se putea ca Sofia să rămână complet neştiutoare de animozitatea lui față de evrei. Însă n-ar fi fost deloc un fapt fără precedent în Polonia să ai un părinte antisemit. Cât despre ea – cufundată în studiile ei, ocupată cu biserica, prietenii şi modestele evenimente sociale ale timpului, cu lectura cărților, cu filmele (zeci de filme, majoritatea americane), cu exercițiile la pian împreună cu mama sa, ba chiar şi cu vreo două flirturi nevinovate – atitudinea ei în privința evreilor, aflați în cea mai mare parte în ghetoul din Cracovia, spectre abia vizibile, era în general indiferență. Sofia a insistat asupra acestui punct; eu încă o cred. Evreii, pur şi simplu, n-au interesat-o – cel puțin până când, în calitatea ei de secretară silită, a început să ghicească adâncimea şi amploarea entuziasmului pârjolitor al tatălui ei.

Profesorul îi impusese să învețe dactilografia şi stenografia când n-avea decât şaisprezece ani. Poate că el deja îşi făcuse planul s-o folosească. Poate că anticipa deja timpul când

avea să aibă nevoie de serviciile şi abilitățile ei; faptul că era fiica lui, fără îndoială îi sporea avantajele de confort şi confidențialitate. În orice caz, deşi timp de mai mulți ani ea lucrase weekenduri de-a rândul la dactilografierea majorității corespondenței lui bilingve în legătură cu brevetele (uneori folosind un dictafon britanic, pe care ea îl ura pentru glasul deformat, fantomatic şi îndepărtat, un pic sinistru), niciodată, până în preajma Sărbătorilor Crăciunului din 1938, nu fusese pusă să se ocupe de vreunul dintre numeroasele lui eseuri; acestea erau încredințate asistenților lui de la universitate. Astfel se trezise, ca în revărsarea soarelui din zori, în plină bătaie a razelor conceptelor filosofiei lui mustind de ură, când el o pusese să stenografieze după metoda Gabelsberger şi apoi să transcrie la maşină, în poloneză şi în germană, întregul text al capodoperei sale: *Problema evreiască a Poloniei* etc. Ea îşi amintea febrilitatea care, din când în când, se strecura în vocea lui, în timp ce, molfăind o țigară de foi, se plimba în sus şi-n jos prin micul său birou de acasă, umed şi plin de fum, iar ea mâzgălea obedientă pe carnețelul de stenografie simbolurile scheletice ale frazelor lui germane, logic formulate, precise, dar grăbite.

Stilul lui era amplu, totuşi discriminator, presărat cu scântei de ironie. Putea fi în acelaşi timp caustic şi seducător, convivial. Limba era, într-adevăr, o germană superb articulată, care îl ajutase pe profesorul Biegański să-şi câştige marele renume pentru propagarea antisemitismului în unele centre olimpiene ca Welt-Dienst, din Erfurt. Scrisul lui avea un farmec idiosincratic. (Odată, în vara aceea din Brooklyn, i-am dat Sofiei un volum de H. L. Mencken, care era pe atunci, ca şi acum, una dintre iubirile mele, şi menționez aici, pentru că e important, remarca ei că stilul usturător lui Mencken îi amintea de al tatălui ei.) Ea a stenografiat ceea ce i-a dictat el cu mare grijă, dar din pricina fervorii lui, cumva în grabă, aşa că abia când se apucase să

transcrie notițele la maşină, pentru tipar, începuse să distingă, în cazanul în care clocoteau aluziile istorice, ipotezele dialectale, imperativele religioase, precedentele legale şi teoremele antropologice fumegânda, reaua-prevestitoare prezență a unui singur cuvânt – repetat de mai multe ori –, care chiar o zăpăcise, o derutase şi o speriase, făcându-şi apariția aşa cum o făcea, în altminteri convingătorul text practic, în această polemică isteață care dădea glas, într-o imitație batjocoritoare, uşor vulgară, propagandei viclene despre care auzise vorbindu-se nu o dată la masa de cină a familiei Biegański. Însă cuvântul acesta care o alarmase atâta pe ea era doar un punct de plecare.

Pentru că de mai multe ori el o pusese să schimbe „lichidare totală" (*vollständige Abschaffung*) cu *Vernichtung*.

Exterminare. În cele din urmă, chiar era atât de simplu şi de lipsit de echivoc. Însă, subtil introdus cum fusese, înserat în supa plină de mirodenii a criticii însuflețite, amuzant acide, a discursului profesorului, cuvântul şi întreaga lui forță şi semnificație – şi, astfel, înțelesul deplin pe care îl dădea întregii substanțe a eseului – erau atât de oribile, încât ea a trebuit să împingă totul într-un cotlon îndepărtat al minții în tot timpul acelui sfârşit de săptămână cu geruri cumplite de iarnă, cât lucrase la perorația pasionantă a tatălui ei. Se trezise îngrijorată de mânia pe care i-ar putea-o stârni dacă ar fi greşit un accent, dacă ar fi omis o tremă. Şi încă îşi mai reprima înțelesul brut al lui *Vernichtung*, asta până în momentul în care, în amurgul ploios de duminică, grăbindu-se cu teancul de foi dactilografiate ca să-şi întâlnească tatăl şi soțul, pe Casimir, într-o cafenea din Piața Centrală, a fost izbită de groaza pentru ceea ce spusese şi scrisese el şi pentru ceea ce ea, complice, dactilografiase. „*Vernichtung*", zisese ea cu voce tare. Vrea să spună, se gândise cu stupidă întârziere, că ar trebui ucişi cu toții.

Cum sugera chiar Sofia, imaginea sa ar căpăta probabil strălucire dacă s-ar putea spune că nu numai că devenise

conştientă de ura pe care i-o purta tatălui ei în acelaşi moment în care îşi dăduse seama că el era unul dintre cei care năzuiau să fie ucigaşi de evrei, dar şi că ura ei fusese motivată de chiar această aspirație. Însă, deşi cele două descoperiri s-au petrecut aproape în acelaşi moment, Sofia mi-a mărturisit (şi aici o cred, cum am făcut-o adesea, din motive intuitive) că probabil ea fusese coaptă emoțional pentru repulsia orbitoare pe care a simțit-o brusc pentru tatăl ei şi că ar fi putut la fel de bine reacționa în acelaşi mod şi dacă profesorul n-ar fi făcut nicio mențiune la masacrarea apropiată şi dorită de el. Mi-a spus că nu va putea niciodată să fie sigură. Vorbim aici de adevăruri fundamentale în privința Sofiei şi cred că dovedeşte destul de grăitor natura sensibilității ei faptul că, expusă atât de mulți ani obsesiei ranchiunoase, diforme şi distonante a tatălui ei, iar acum cufundată ca o ființă care se îneacă în chiar mijlocul izvorului otrăvit al teologiei lui, ea a mai păstrat instinctul omenesc de a reacționa cu groază şi cu tremur la ceea ce făcuse, strângând atrocele pachet de foi scrise la piept şi grăbindu-se pe străzile întortocheate şi cețoase ale Cracoviei către revelația ei.

În seara aceea, tata mă aştepta într-una dintre cafenelele din Piața Centrală. Îmi amintesc că era frig şi umed afară, cu ace mici de gheață prin aer, anunțând zăpada, ştii tu. Soțul meu, Kazic, era la masă cu tata, aşteptându-mă, de asemenea. Întârziasem mult pentru că lucrasem toată după-amiaza la dactilografiat manuscrisele şi îmi luase mai mult decât crezusem. Îmi era foarte frică să nu se supere tata pentru întârzierea mea. Totul se făcuse în aşa mare grabă, înțelegi. Fusese ceea ce numiți voi urgență maximă, iar tipograful – omul care avea să tipărească pamfletul în germană şi poloneză – trebuia să vină la o anumită oră la cafenea, la întâlnire cu tata, şi să ridice manuscrisul. Înainte de asta, tata se gândise să-şi petreacă timpul la masa aceea corectând manuscrisele. El urma să corecteze manuscrisul în

germană, ia Kazic, pe cel în poloneză. Aşa ar fi trebuit să se întâmple, dar eu întârziasem foarte mult şi, când am ajuns acolo, tipograful sosise deja şi stătea la masă, cu tata şi Kazic. Tata era foarte mânios şi, cu toate că îmi cerusem iertare, mi-am dat seama că rămăsese tot furios; mi-a smuls manuscrisele din braţe şi mi-a poruncit să stau jos. M-am aşezat şi am putut simţi ceva dureros în stomac, într-atât de frică mi-era de mânia lui. Ciudat, Stingo, cum ne amintim unele amănunte! Vreau să spun, uite, ăsta: că tata bea ceai, Kazic bea şliboviţă, iar tipograful – îl cunoşteam dinainte, se numea Roman Sienkiewicz; da, ca pe marele scriitor – el bea votcă. Sunt sigură că îmi amintesc acest amănunt atât de clar din cauza ceaiului tatălui meu. Vreau să spun, ştii, după ce lucrasem toată după-amiaza, eram complet epuizată şi tot ce mi-aş fi dorit atunci era o ceaşcă de ceai, ca al tatii. Dar nu mi-aş fi comandat niciodată singură, niciodată! îmi amintesc că mă uitam la ceainic şi la ceaşca lui, şi doar tânjeam după un ceai fierbinte ca acela. Şi dacă n-aş fi întârziat atât de mult, tata mi-ar fi oferit ceai, dar acum era furios pe mine şi n-a spus nimic despre ceai, aşa că doar am stat acolo, uitându-mă în jos la mâinile din poală, în timp ce tata şi Kazic au început să citească manuscrisele. Părea să dureze ore în şir. Cu tipograful Sienkiewicz – un om gras, cu mustaţă, care îmi amintesc că râdea mult – am vorbit puţin despre vreme, despre alte nimicuri, dar cel mai mult am stat acolo la masa aceea îngheţată, ţinându-mi gura închisă, dorindu-mi ceai de parcă dădeam să mor de sete. În cele din urmă, tata şi-a ridicat privirea din manuscris, s-a uitat la mine şi a întrebat: „*Cine* este acest Neville Chamberlain căruia îi plac operele lui Richard Wagner?”. Şi se încrunta la mine, iar eu n-am înţeles exact ce voia să spună, ci doar că era foarte supărat. Supărat pe mine. Şi n-am înţeles şi am întrebat: „Cum adică, tati?”. Iar el a repetat întrebarea, de data asta *avec l accent* pe *Neville*, şi deodată mi-am dat seama că trebuie să fi făcut eu o greşeală urâtă. Pentru că,

vezi tu, exista scriitorul ăsta englez, Chamberlain, pe care tata îl pomenea în eseu la tot pasul ca să-şi sprijine propria filosofie, nu ştiu dacă ai auzit de el, a scris o carte intitulată *Die Grundiagen des*... Ei, bine, în traducere cred că se numeşte *Fondarea secolului al XIX-lea*, şi este plină de iubire pentru Germania şi de venerație pentru Richard Wagner, şi, deopotrivă, de ură aprigă pentru evrei, spunând că ei contaminează cultura Europei şi altele asemenea. Tata avea o mare admirație pentru acest Chamberlain, şi abia acum îmi dau seama că, atunci când îmi dicta numele acesta, eu scriam fără să mă gândesc şi Neville, mereu şi mereu, pentru că pe atunci se vorbea atât de des despre el la ştiri, din cauza Münchenului, în loc să scriu *Houston* Chamberlain, cum era numele acelui Chamberlain care îi ura pe evrei. În momentul acela, m-am pierdut cu totul de frică, fiindcă repetasem, greşeala mereu şi mereu, şi în notele de subsol, şi în bibliografie şi peste tot.

Şi, oh, Stingo, ruşinea! Pentru că tata, care era atât de maniac în privința perfecțiunii încât pentru o greşeală ca asta nu putea... *fermer les yeux*... trece cu vederea, ci trebuia să facă mare caz de ea, chiar atunci şi chiar acolo, şi l-am auzit spunând în fața lui Kazic şi a lui Sienkiewicz *asta*, n-am să uit niciodată, era atât de plină de dispreț: „Inteligența ta este *terci*, ca şi a mamei tale. Nu ştiu de unde ai făcut rost de corp, dar creierul sigur nu l-ai luat de la mine". Şi l-am auzit pe Sienkiewicz pufnind în râs, mai mult stânjenit decât amuzat, bănuiesc, şi mi-am ridicat ochii la Kazic, iar el zâmbea uşor, numai că eu n-am fost surprinsă că expresia asta de pe fața lui părea să împărtăşească disprețul tatălui meu. Acum poate că e bine să afli, Stingo, despre o altă minciună pe care ți-am spus-o, acum câteva săptămâni. Nu îl iubeam pe Kazic nici atunci, nu aveam pentru soțul meu mai multă iubire decât pentru un străin cu față de piatră pe care nu-l mai văzusem niciodată în viața mea. Atât de multe minciuni ți-am spus, Stingo! Sunt mincinoasa *Ies*

menteuses[20]…

Tata îi dădea mai departe despre inteligența mea, despre lipsa ei, iar eu îmi simțeam fața arzând, dar mi-am acoperit urechile, să nu mai aud nimic. Papa, papa, țin minte că îmi spuneam în sinea mea, *te rog*, tot ce vreau e o ceaşcă de ceai! apoi tata s-a oprit să mă mai certe şi a început din nou să citească manuscrisul. Şi mi s-a făcut deodată foarte frică, stând acolo, uitându-mă în jos la mâinile mele. Era frig. Cafeneaua aia era ca o premoniție a iadului. Auzeam lumea murmurând în jurul meu şi mi s-a părut că murmurul acela era într-o cheie dureroasă de minor profund, ca a unuia dintre cvintetele acelea finale ale lui Beethoven, ştii, ca mâhnirea. Şi afară era… era vântul acela, *rece şi umed*, care suspina pe străzi, şi deodată mi-am dat seama că în jurul meu toată lumea şoptea despre venirea războiului. Mi s-a părut că şi aud tunurile, undeva, departe, la orizont, dincolo de oraş. Mi s-a făcut foarte frică şi aş fi vrut să mă ridic şi să fug, dar tot ce-am putut face a fost să stau acolo. În sfârşit, l-am auzit pe tata întrebându-l pe Sienkiewicz cât va dura tipăritul, urgență maximă, iar Sienkiewicz a răspuns că până poimâine. După aceea, mi-am dat seama că tata vorbea cu soțul meu, Kazic, despre distribuirea pamfletelor în facultate. Plănuise să trimită majoritatea pamfletelor în diverse locuri din Polonia, Germania şi Austria, dar voia câteva sute, în poloneză, să circule prin facultate, să treacă din mână în mână. Şi am înțeles că îi spunea lui Kazic – *îi spunea*, zic, pentru că îl avea la degetul mic, cum mă avea şi pe mine – că voia să-i distribuie personal pamfletele, la universitate, de îndată ce vor fi fost tipărite. Numai că va avea nevoie de ajutor, fireşte. Şi l-am auzit pe tata spunând: „Sofia o să te ajute să le dai”.

Şi atunci mi-am dat seama că aproape singurul lucru de

---

[20] Mincinoaselor (lb. franceză, în original).

pe lume pe care nu voiam să fiu forțată să-l fac era să fiu *impliquée* mai departe în treaba cu pamfletul. Şi mă revolta gândul că trebuia să mă plimb prin universitate cu un teanc de din astea şi să le dau profesorilor. Dar, aşa cum o spusese tatăl meu – „Sofia o să te ajute să le dai" –, ştiam că urma să fiu acolo cu Kazic, împărțind foile alea, la fel cum făcusem tot ce-mi spusese să fac de când eram mică, alergând pentru comisioane, aducându-i diverse lucruri, învățând să folosesc maşina de scris şi stenografia doar ca să mă poată el folosi ori de câte ori voia. Şi un gol cumplit m-a cuprins când mi-am dat seama, abia atunci, că nu puteam face nimic, nu aveam cum să spun nu, nu exista nicio cale de a-i spune: „Papa, n-o să te ajut să împrăştii chestia asta". Dar vezi tu, Stingo, există un adevăr pe care trebuie să ți-l spun şi pe care nici măcar acum nu-l pot înțelege sau nu mi-l pot limpezi în minte. Pentru că poate ar da mult mai bine dacă aş zice că nu voiam să-l ajut pe tata să împrăştie pamfletul pentru că, în sfârşit, înțelesesem ce scrisese în el: Ucideți evreii. Asta era rău, ştiam, era groaznic, şi nici măcar în clipa aceea nu-mi venea să cred că, într-adevăr, asta scrisese.

Dar ca să fiu sinceră, era altceva la mijloc. În sfârşit, mi-era clar că omul ăsta, tatăl meu, omul ăsta care îmi dăduse viață, nu avea mai multă afecțiune pentru mine decât pentru o servitoare, vreo țărancă sau vreo sclavă, iar acum, fără niciun cuvânt de mulțumire pentru atâta trudă din partea mea, avea de gând să mă facă… să mă umilesc? – da, să mă umilesc pe holurile universității ca un vânzător de ziare, făcând asta din nou doar pentru că spusese el că trebuie. Iar eu eram femeie în toată firea şi voiam să cânt Bach, şi în clipa aceea m-am gândit c-aş vrea să mor – vreau să spun, să mor nu atât pentru ceea ce voia să mă pună să fac, ci pentru că nu puteam cum să spun nu. Nu aveam nicio cale să-i spun – oh, ştii tu, Stingo – „Du-te dracului, papa". Tocmai atunci, el spunea: „Zosia", iar eu mi-am ridicat capul şi am văzut că zâmbea puțin la mine, îi puteam zări cei doi dinți

falşi sclipind, iar zâmbetul lui era plăcut. A zis: „Zosia, nu vrei o ceaşcă de ceai?”. Iar eu am răspuns: „Nu, mulţumesc, papa”. Apoi a stăruit: „Ei, haide, Zosia, trebuie să bei nişte ceai, arăţi palidă şi îngheţată”. Aş fi vrut să zbor. Am răspuns: „Nu, mulţumesc, papa, chiar nu vreau ceai”. Şi în tot timpul, ca să mă stăpânesc, îmi muşcam buza pe dinăuntru atât de tare, încât mi-a dat sângele şi i-am putut simţi gustul sărat, ca apa mării, pe limbă. Atunci, el s-a întors să-i spună ceva lui Kazic. Şi atunci s-a întâmplat, junghiul acela ascuţit de ură. M-a străbătut cu durerea asta iute, surprinzătoare, şi eu am ameţit şi am crezut c-o să cad la podea. Eram fierbinte, din cap până-n picioare, tot o văpaie. Mi-am spus, în sinea mea: *îl urăsc* – cu un soi de mirare îngrozită la ura care intrase deodată în mine. Era incredibil, surpriza acestei un numai că nespus de dureroasă – ca un cuţit de măcelar înfipt în inima mea.

Polonia este o ţară frumoasă, care-ţi sfâşie inima, îţi rupe sufletul în două şi care, în multe feluri (am ajuns s-o văd prin ochii Sofiei şi prin amintirile ei în vara aceea şi cu ochii mei, ani mai târziu), seamănă sau evocă imagini din Sudul american – sau cel puţin din Sudul de altă dată, nu foarte îndepărtat în timp. Nu doar pentru că peisajul încântător, singuratic, nostalgic, creează frecvente similarităţi – lunca lui Narew River, mlăştinoasă, dar monocromă, de neuitat, cu înfăţişarea şi atmosfera de sat din savana mlăştinoasă a Galiţiei, unde numai printr-o uşoară clipire a imaginaţiei poţi vedea strămutat rapid un cătun singuratic de la răspântie de drumuri în Arkansas, aceste colibe dărăpănate, albite de vreme, cu lemnărie strâmbă, aşezate în mijlocul unei palme de pământ lutos pe unde găini pipernicite cotcodăcesc şi ciugulesc –, dar şi prin spiritul naţiei, prin inima ei melancolică, sfâşiată de răni lăuntrice, chinuită până a ajuns la înfăţişarea de acum, ca şi Bătrânul Sud, ca urmare a vitregiilor, lipsurilor şi a înfrângerilor.

Închipuiţi-vă, dacă doriţi, un pământ în care speculanţii

străini au mişunat nu un deceniu, ci mii de ani, şi veți reuşi să înțelegeți doar un aspect al Poloniei călcate în picioare, cu regularitatea şi monotonia unui metronom, de francezi, suedezi, austrieci, prusaci, ruşi şi posedată chiar şi de nişte incubus nesățioşi ca turcii. Jefuită şi exploatată ca şi Sudul, şi tot ca el fiind o societate feudală, agrară, dominată de sărăcie, Polonia are, deopotrivă cu Bătrânul Sud, o singură fortăreață împotriva umilirii ancestrale, şi aceasta este mândria. Mândria şi amintirea gloriei trecute. Mândria în numele străvechi al familiilor şi, de asemenea, cum trebuie să vă reamintiți, în aristocrația sau nobilimea în mare parte artificial apărută. Numele de Radziwiłł şi Ravenel sunt pronunțate cu aceeaşi semeție intensă, deşi uşor găunoasă. Învinse, atât Polonia, cât şi Sudul american şi-au dezvoltat un naționalism fanatic. Totuşi, într-adevăr, dacă lăsăm deoparte asemănările acestea izbitoare, care sunt foarte reale şi care îşi găsesc originea în izvoare istorice similare (ar trebui să adăugăm aici: o hegemonie religioasă bine apărată, autoritară şi puritană în spirit), vom descoperi şi alte corespondențe, mai de suprafață, totuşi la fel de izbitoare: pasiunea pentru cai şi titluri militare, dominația asupra femeilor (deopotrivă cu o poftă carnală posomorât-vicleană), o tradiție a spunerii poveştilor şi o dependență de binefacerile apei de foc. Şi faptul de-a fi ținta glumelor meschine.

În sfârşit, există şi o zonă sinistră a asemănărilor dintre Polonia şi Sudul american, care, deşi nu e superficială, determină ca aceste două culturi să se potrivească perfect de parcă ar fi una singură în extravaganța lor comună – şi aceasta este în legătură cu problema de rasă, care, în ambele lumi, a produs secole de-a rândul coşmaruri atotcuprinzătoare rimând cu schizofrenia. În Polonia şi în Sud, permanenta prezență a conflictului rasial a creat aceleaşi simultane cruzimi şi compasiuni, bigotism şi înțelegere, vrăjmăşie şi prietenie, exploatare şi sacrificiu, ură mistuitoare şi dragoste fără speranță. Dacă se poate spune

că, de regulă, partea întunecată şi urâtă a acestor condiţii antagonice a avut întotdeauna câştig de cauză, trebuie să fie amintite, de asemenea, în numele adevărului, un lung şir de date în care decenţa şi onoarea au fost, din când în când, în stare să contracareze dominaţia absolută a răului rege, de cele mai multe ori în pofida unor sorţi potrivnici însemnaţi, indiferent că a fost la Poznan sau la Yazoo City.

Astfel, când Sofia mi-a înşirat, la început, basmul fantastic despre misiunea riscantă a tatălui său de a-i apăra pe nişte evrei în Lublin, cu siguranţă ştia că nu-mi cerea să cred imposibilul; că polonezii, în numeroase ocazii, în trecutul îndepărtat sau apropiat, şi-au riscat viaţile ca să-i salveze pe evrei de un opresor oarecare este o evidenţă simplă, dincolo de orice discuţie, şi chiar dacă la vremea aceea eu aveam prea puţine informaţii despre astfel de lucruri, nu eram înclinat să mă îndoiesc de Sofia, care, luptându-se cu demonul conştiinţei sale schizoide, a ales să arunce peste profesor aura de-a dreptul eroică a unui fals binefăcător. Dar dacă polonezii, cu miile, i-au adăpostit pe evrei, i-au ascuns pe evrei, şi-au dat viaţile pentru evrei, tot ei, în alte momente, în agonia discordiei lor înrudite, i-au persecutat cu sălbăticie neabătută; acestei continuităţi a spiritului polonez îi aparţine de fapt şi profesorul Biegański şi aici avea să-l reinstaleze Sofia, în cele din urmă, spre profitul meu, pentru a interpreta întâmplările de la Auschwitz...

Merită a fi relatat şi ce s-a mai întâmplat după pamfletul profesorului. Ascultând de tatăl său până la capăt, Sofia împreună cu soţul ei, Kazic, au împărţit pamfletul pe holurile universităţii, dar rezultatul a fost un eşec răsunător. În primul rând, cadrele didactice ale facultăţii, ca toţi ceilalţi din Cracovia, erau prea preocupate de propriile temeri privind apropierea războiului – pe atunci, la numai câteva luni distanţă – pentru a-şi bate prea mult capul cu mesajul lui Biegański. Iadul începuse să erupă. Germanii cereau anexarea Gdanskului, agitând spiritele pentru un „culoar"; în

vreme ce Neville Chamberlain încă şovăia, hunii făceau scandal în Occident, zgâlțâind porțile şubrede ale Poloniei. Vechile străduțe pietruite ale Cracoviei au devenit zilnic pline de zumzetul unei panici abia ținute în frâu. În aceste circumstanțe, cum ar fi putut chiar şi cel mai învederat rasist dintre cei de la facultate să se lase distras de dialectica măiastră a profesorului? Se simțea prea puternic în aer catastrofa inexorabilă pentru a fi cineva distras de un capriciu atât de demodat ca opresiunea evreilor.

În momentul respectiv, toată Polonia se simțea potențial oprimată. Mai mult, profesorul îşi făcuse nişte calcule, greşite de la început, atât de grosolan diforme, încât îi puneau sub semnul întrebării judecata călăuzitoare. Nu era vorba doar despre înserarea sordidă a problemei *Vernichtung-ului* – nici cei mai retrograzi dascăli nu puteau digera o noțiune ca asta, nici măcar prezentată în maniera swiftiană a unei satire usturătoare –, dar şi de faptul că venerația lui pentru al Treilea Reich, deopotrivă cu admirația pangermanică, în ultimul timp îl făcuse de-a dreptul orb şi surd la patriotismul vibrant şi sincer al colegilor lui. În cele din urmă, Sofia şi-a dat seama că, doar cu câțiva ani mai înainte, în timpul resurgenței fascismului polonez tatăl ei poate ar fi câştigat nişte adepți; acum, cu Wermachtul înaintând amenințător spre est, aceste strigăte teutonice pentru Gdansk, incidentele provocate de germani la toate granițele, cum ar fi putut fi altceva decât o curată nebunie să te întrebi dacă naționalism-socialismul avea răspunsul la orice altceva decât la distrugerea Poloniei? Rezultatul a fost că, şi dacă profesorul şi pamfletul său erau în general ignorați în haosul vertiginos şi accelerat, el a primit, de asemenea, şi vreo două supărătoare şi neaşteptate bobârnace. Doi studenți, rezervişti în armata poloneză, l-au bătut zdravăn într-un vestibul al universității, rupându-i un deget, iar într-o noapte, Sofia îşi aducea aminte de ceva care a spart o fereastră de la sufragerie – o piatră de pavaj, pictată cu păianjenul negru al

unei zvastici.

Dar ca patriot, el nu merita asemenea tratament şi măcar atâta lucru poate fi spus în apărarea profesorului. Nu-şi crease predica (iar de asta Sofia spunea că e chiar sigură) cu intenția clară în minte de a câştiga favorurile naziste. Pamfletul fusese scris din punctul de vedere particular al culturii poloneze, şi, de altfel, profesorul era un gânditor mult prea principial, un om prea devotat adevărurilor largi filosofice pentru a se fi gândit cumva că, în cele din urmă, ar putea încerca să facă din pamfletul lui un instrument pe care să-l folosească în avantajul lui, ca să nu mai spunem pentru salvarea lui fizică. (De fapt, exigențele unui conflict iminent au împiedicat apariția eseului, sub orice formă, în Germania.) Profesorul Biegański nu era propriu-zis un trădător, un colaboraționist în accepțiunea de acum a cuvântului, de vreme ce, în septembrie, când țara a fost invadată şi Cracovia, virtual nevătămată, a devenit sediul guvernului întregii Polonii, nu cu intenția de a-şi trăda patria-mamă a căutat să-şi ofere serviciile guvernatorului general, prietenul lui Hitler, Hans Frank, ci doar ca un consilier şi expert într-un domeniu în care polonezii şi nemții aveau un adversar comun şi un interes comun profund – *die Judenfrage*. Fără îndoială, exista şi un oarecare idealism în efortul lui.

Urându-şi tatăl acum, urându-şi şi lacheul – soțul ei – aproape la fel de mult, Sofia se strecura pe lângă siluetele lor care murmurau în holul casei, când profesorul, îmbrăcat elegant în fracul său, cu splendidele sale bucle cărunte frumos frizate şi mirosind a *Kölnischwasser*[21] se pregătea să iasă pentru a-şi efectua rondul de vizite rugătoare. Dar probabil nu se spălase pe cap. Ea îşi amintea mătreața de pe umerii lui drepți. Murmurele lui erau împletite cu nelinişte şi speranță. În voce avea un ciudat şuierat. Cu siguranță,

---

[21] Faimos parfum şi apă de toaletă din Köln („apă de colonie”).

astăzi, chiar dacă guvernatorul general refuzase să-l primească ieri – cu siguranță astăzi (mai ales că stăpânea atât de bine limba germană) avea să fie întâmpinat cordial de şeful *Einsatzgruppe der Sicherheits polizei*[22], la care avea „intrare", în forma unei scrisori de recomandare de la un prieten comun din Erfurt (un sociolog, teoretician nazist de frunte al problemei evreieşti), şi care nu se putea să nu fie impresionat de aceste recomandări, de aceste titluri onorifice (pe pergament autentic) de la Heidelberg şi Leipzig, de acest volum legat de eseuri publicat la Mainz, *Die polnische Judenfrage* şi aşa mai departe. Cu siguranță, astăzi…

Din nefericire pentru profesor, în pofida petițiilor, vizitelor stăruitoare şi eforturilor de a ajunge în față, prezentându-se la zece birouri în tot atâtea zile, eforturile lui din ce în ce mai disperate n-au dus la niciun rezultat. Trebuie să fi fost o grea lovitură pentru el să nu poată atrage nicio clipă atenția, să nu înduplece urechea birocratică. Dar profesorul făcuse încă o greşeală de calcul şi în altă privință. Emoțional şi intelectual, el era moştenitorul romantic al culturii germane dintr-un alt secol, dintr-un timp trecut pentru totdeauna, fără putință de întoarcere şi definitiv înmormântat, aşadar nu avea nicio idee de cât de imposibil ar fi să intre în grații, în costumația lui demodată, în cabinetele acestei moderne puteri-mamut, de oțel inoxidabil, în cizme militare, primul stat tehnocrat cu *Regulierungen und Gesetzverordnungen*[23] cu sistemul lui de fişe electrice şi proceduri de clasificare, cu metodele lui mecanice, impersonale, de procesare de date şi comenzi transmise în lanț, decodoare, sisteme de interceptat telefoanele, linie de urgență cu Berlinul – toate funcționând cu viteză amețitoare şi fără absolut niciun interes pentru un obscur profesor polonez de drept şi documentele lui tipărite,

---

22 Grupul operativ al poliției secrete (lb. germană, în original).

23 Regulamente şi ordonanțe legale (lb. germană, în original).

cu umerii ninşi de mătreață, cu dinții lui falşi scânteietori, cu ghetrele ponosite şi o garoafă la rever. Profesorul a fost una dintre primele victime ale maşinii de război naziste, devenit victimă doar pentru că nu fusese „programat" – atât şi nimic mai mult. Aproape, dar nu chiar, am putea spune, pentru că un alt motiv important al respingerii lui a fost faptul că era un *Polack* – cuvânt nemțesc care în germană are acelaşi sens disprețuitor şi batjocoritor pe care îl are şi în engleză. De vreme ce era un *Polack* şi, în acelaşi timp, un profesor universitar, chipul lui extrem de nelinişțit, rugător, dornic, nu putea fi mai bine văzut la cartierul general al Gestapoului decât acela al unui purtător de febră tifoidă, dar profesorul în mod clar n-a ştiut cât de în urma vremurilor rămăsese.

Şi, cu toate că n-ar fi avut cum să-şi dea seama, în timp ce alerga de la un birou la altul în acele zile de toamnă timpurie, ceasul lui îi bătuse deja. Sub ochii indiferenți ai Molohului[24]nazist, el nu era decât un alt număr pe lista condamnaților la moarte. Aşadar, în dimineața aceea cenuşie şi umedă de noiembrie, când Sofia, îngenunchind la Biserica Sfintei Marii, a avut premoniția pe care mi-a descris-o mai devreme şi sărise în picioare şi dăduse fuga la universitate – doar pentru a descoperi acolo impunătoarea curte medievală înconjurată de un cordon de soldați germani, care țineau captivi între puştile şi mitralierele lor o sută optzeci de cadre didactice universitare – profesorul şi Kazic erau printre cei nenorocoşi, tremurând în frig, cu mâinile ridicate spre cer. Dar ea nu-i zărise. În versiunea ulterioară, revizuită (şi, sunt convins, adevărată) a poveştii sale, mi-a spus că nu simțise cu adevărat durerea despărțirii de tatăl şi de soțul ei – era, în momentul acela, mult prea înstrăinată de amândoi ca s-o afecteze prea tare –, dar a fost silită să resimtă la un alt nivel

---

[24] Zeul canaanit al focului, căruia i se aduceau jertfe copii (Biblia, Levitic 20:1-5).

şocul, zgâlțâind-o până-n măduva oaselor, înghețând-o de frică şi de o devastatoare senzație de pierdere. Întreaga ei conştiință de sine, identitatea ei, se dezmembrase. Pentru că nemții putuseră comite acest indecent asalt asupra a zeci şi zeci de profesori fără apărare, nebănuind nimic, acesta era un semn că numai Dumnezeu ştia ce alte nenorociri se mai abăteau asupra Poloniei în următorii ani. Numai pentru acest motiv, dacă nu şi pentru altele, ea se aruncase plângând în brațele mamei sale. Mama ei era sincer zdruncinată. O femeie blândă, fără multă minte, docilă, ea îi păstrase o dragoste credincioasă soțului ei până la sfârşit; sub mâhnirea prefăcută pe care Sofia o arăta doar să-i facă ei bine, fără să vrea simțea că i se rupe inima pentru tristețea mamei sale.

Cât despre profesor – supt ca o larvă oarecare în groapa comună de la KL Sachsenhausen, o îngrozitoare clonă a leviatanului lipsit de orice sentimente pentru suferința omenească, după ce fusese depus la KL Dachau, cu ani înainte – eforturile sale de a se salva au fost zadarnice. Şi totul a devenit cu atât mai ironic cu cât este foarte clar că, fără s-o ştie, nemții arestaseră şi condamnaseră un om pe care, mai târziu, l-ar fi putut socoti un profet de seamă – excentricul filosof slav, a cărui viziune despre „soluția finală" o precedase pe a lui Eichmann şi pe a acoliților săi (chiar şi pe a lui Adolf Hitler, cel care visase şi concepuse totul), şi care îşi avea mesajul, fizic, asupra lui. *Ich habe meine Flugschrift*, scria el, plângăreț, mamei Sofiei, pe un bilețel murdar, singurul semn pe care ele îl primiseră vreodată de la el. „Am pamfletul la mine. *Ich verstehe nicht Warum*... Nu pot înțelege de ce nu reuşesc să ajung până la autoritățile de aici şi să le fac să înțeleagă..."

Rezistența cărnii muritoare şi a dragostei muritoare este uluitor de mare, dar niciodată nu e atât de mare ca atunci când dragostea este găzduită în amintirea copilăriei: mergând pe lângă ea, trecându-şi degetele prin zulufii părului ei auriu, odinioară, el o luase la o plimbare cu trăsura prin parcul din

jurul castelului Wawel, prin mireasma matinală a florilor de vară şi în ciripit de păsărele. Sofia îşi amintise de plimbarea aceea şi nu-şi putuse înăbuşi o clipă de durere sfâşietoare când sosise vestea morții lui, şi îl văzu căzând, căzând – protestând până în ultima secundă, că nu arestaseră pe cine trebuia – într-o salvă de gloanțe fierbinți, la un zid din Sachsenhausen.

Capitolul 10

Beciul casei lui Höss, unde dormea Sofia, săpat adânc în pământ şi înconjurat de ziduri groase de piatră, era unul dintre puținele locuri din lagăr în care nu pătrundea niciodată mirosul de carne de om arsă. Acesta era unul dintre motivele pentru care ea căuta să se adăpostească aici ori de câte ori putea, în ciuda faptului că partea rezervată balotului ei de paie era umedă, prost luminată şi trăsnea a mucegai. Undeva, dincolo de ziduri, se auzea clipocind continuu apa în conductele de la canalizarea şi toaletele de sus, iar, din când în când, era trezită, noaptea, de vizita vreunui şobolan ca o umbră păroasă. Dar una peste alta, acest purgatoriu întunecos era un loc cu mult mai bun decât oricare dintre barăci – chiar şi aceea în care, timp de şase luni, locuise împreună cu mai multe zeci de alte deținute relativ privilegiate, care stăteau în birourile lagărului. Deşi scutită, între acei pereți, de majoritatea brutalităților şi înjosirilor obişnuite printre deținuții din restul lagărului, acolo, zgomotul nu contenise niciodată, iar de intimitate nici nu putuse fi vorba, mai mult, ea suferise de o aproape permanentă insomnie. În plus, nu fusese niciodată în stare să se păstreze curată. Aici, totuşi împărțea locul de dormit cu numai o mână de prizonieri, iar dintre cele câteva condiții de lux îngăduite de pivniță, una era vecinătatea cu o spălătorie. Sofia se folosea cu recunoştință de aceste facilități; de fapt, chiar i s-ar fi impus să le folosească, de vreme ce stăpâna conacului, Hedwig Höss, avea o fobie de gospodină westfaliană în privința murdăriei şi lua măsuri ca toți prizonierii găzduiți sub acoperişul ei să fie nu doar curați, la trup şi la haine, ci şi să trăiască într-o igienă totală: puternice antiseptice erau prescrise pentru apa de spălat rufele, iar prizonierii domiciliați în casa Höss răspândeau în jurul lor un puternic miros de dezinfectant. Mai era un motiv pentru aceasta: *Frau Kommandant* se temea îngrozitor de

molimele din lagăr.

Un alt confort descoperit de Sofia şi folosit din plin în pivniță era somnul său, cel puțin, posibilitatea de a dormi. În afară de mâncare şi de intimitate, lipsa de somn era una dintre deficiențele majore şi universale din lagăr; dorit de toată lumea cu o lăcomie vecină cu patima, somnul îngăduia singura scăpare sigură de chinurile continue şi, destul de ciudat (sau poate că nu atât de ciudat), de regulă aducea vise plăcute, căci, aşa cum a remarcat odată Sofia, vorbind cu mine, oamenii în pragul nebuniei ar deveni nebuni de-a dreptul furioşi dacă, scăpând din ghearele unui coşmar, s-ar confrunta cu încă unul, în somn. Prin urmare, mulțumită liniştii şi izolării din pivnița lui Höss, Sofia izbutise pentru prima oară după luni de zile să doarmă şi să se cufunde în fluxul şi refluxul viselor.

Beciul fusese împărțit în două părți aproximativ egale. Şapte sau opt deținuți bărbați erau cazați în partea cealaltă a unui perete despărțitor de lemn; majoritatea polonezi, ei lucrau în casă ca servitori sau ajutau la spălatul vaselor în bucătărie; vreo doi erau grădinari. În afară de momentele întâmplătoare în care treceau unii pe lângă ceilalți, bărbații şi femeile rareori aveau ocazia să stea împreună. În compartimentul femeilor, împreună cu Sofia mai erau trei deținute. Două dintre acestea erau evreice, croitorese, surori de vârstă mijlocie, din Liège. Mărturie vie a modului expeditiv pe care şi-l îngăduiau adesea nemții, surorile fuseseră scutite de gazare numai din pricina măiestriei cu care mânuiau, rapid, dar delicat, acul şiața. Erau marile favorite ale lui *Frau* Höss, beneficiara, împreună cu cele trei fiice ale sale, talentului lor; toată ziua coseau, tiveau şi modificau majoritatea hainelor scumpe confiscate de la evreicele trimise la camerele de gazare. Se aflau în casă de mai multe luni şi deveniseră mulțumite de ele şi trupeşe, munca lor sedentară permițându-le să acumuleze osânză, ca porcii, arătând bizar printre subnutriții lor tovarăşi de prizonierat. Sub protecția

lui Hedwig, păreau a-şi fi pierdut orice frică de viitor, iar în ochii Sofiei erau foarte binedispuse şi sigure pe ele, în timp ce coseau neobosite într-o cameră însorită de la al doilea cat, scoțând etichetele şi mărcile ştanțate, Cohen, Lowenstein şi Adamowitz, de pe blănurile scumpe şi țesăturile proaspăt spălate şi aduse doar de câteva ore din vagoanele de marfă. Vorbeau puțin şi cu un accent belgian pe care Sofia îl socotea aspru şi ciudat ca sonoritate.

Cealaltă ocupantă a temniței Sofiei era o femeie astmatică, pe nume Lotte, de asemenea de vârstă mijlocie, o Martoră a lui Iehova din Koblenz. Ca şi croitoresele evreice, ea era o altă răsfățată a sorții, care scăpase de moartea prin injecție sau vreo altă tortură lentă în „spital" pentru a servi drept guvernantă celor mai mici copii ai familiei Höss. O făptură slăbănoagă, cu fața ca o lespede cioplită, cu un accentuat prognatism al maxilarului şi cu mâini enorme, semănând cu brutele de femei gardieni care fuseseră trimise în lagăr de la KL Ravensbrück, dintre care una o atacase cu sălbăticie pe Sofia la scurt timp după sosirea ei. Dar Lotte avea o fire prietenoasă, generoasă, care-i dezmințea înfățişarea amenințătoare. Se purta ca o soră mai mare, oferindu-i Sofiei sfaturi importante despre cum trebuia să se poarte la conac, deopotrivă cu mai multe observații valoroase despre comandant şi familia lui. Îi spusese odată: „Bagă de seamă cum te porți când e prin preajmă menajera, Wilhelmine". Câinoasă, Wilhelmine, nemțoaică, făcuse pârnaie pentru falsificare de acte. Ocupa două camere de sus. „S-o pupi în fund, o sfătuise Lotte pe Sofia, linge-o cum trebuie şi n-o să ai necazuri cu ea". Cât despre Höss, şi lui îi plăcea să fie flatat, dar nu trebuia s-o faci prea bătător la ochi, că nu-l prosteai.

Femeie de rând, foarte evlavioasă, practic analfabetă, Lotte părea să înfrunte demonicele vijelii de la Auschwitz ca o corabie primitivă, solidă, liniştită în credința ei de neclintit. Nu încerca să convertească pe nimeni, doar îi dădea de

înțeles Sofiei că pentru suferințele din lagăr ea.

Lotte, avea să capete o răsplată generoasă în împărăția lui Iehova. Restul, inclusiv Sofia, cu siguranță aveau să ajungă în iad. Dar nu era nici urmă de venin în această sentință, nu mai mult decât fusese în remarcile pe care le făcuse atunci când – cu răsuflarea tăiată, într-o dimineață, gâfâind şi oprindu-se o clipă cu Sofia pe palierul primului etaj în timp ce urcau spre locurile lor de muncă – adulmecase duhoarea aceea impregnată în tot văzduhul de la rugul funerar din Birkenau şi murmurase că evreii ăia şi-o meritaseră, îşi făcuseră cu mâna lor nenorocirea în care se aflau acum. Căci, la urma urmei, nu fuseseră evreii cei dintâi care-l trădaseră pe Iehova? „Rădăcina tuturor relelor, *die* Hebräerşuierase ea.

Cu puțin înainte de a se trezi, în dimineața zilei pe care am început s-o descriu, a zecea de când lucra pentru comandant în mansarda acestuia şi cea în care se hotărâse să-l seducă – sau dacă nu chiar să-l seducă (ambiguă idee), atunci să-l supună altminteri voinței şi planurilor ei –, chiar înainte de a deschide ochii în bezna cu pânze de păianjen a pivniței, devenise conştientă de horcăitul astmatic al lui Lotte, care se chinuia să respire pe paietul ei de lângă zidul din partea opusă. Tresărind, Sofia se deşteptase, zărindu-i printre pleoapele grele trupul mare, la niciun metru depărtare de ea, întins pe spate sub o pătură de lână mâncată de molii. Sofia ar fi întins mâna s-o înghiontească pe Lotte în coaste, cum mai făcuse de atâtea ori înainte, dar târşâitul picioarelor pe podeaua bucătăriei de deasupra i-a dat de veste că era dimineață, aproape de ceasul când toți trebuiau să se trezească şi să meargă la muncă, şi gândise: Las-o să doarmă. Apoi, ca un înotător care plonjează către adâncimi binevoitoare, amniotice, Sofia încercă să intre din nou în visul acela pe care-l avusese cu puțin înainte de a se trezi.

Era mică, fetița de acum doisprezece ani, şi urca prin munții Dolomiți cu verişoara ei, Krystyna; pălăvrăgind în

franceză, căutau flori-de-colț. Piscuri întunecate şi învăluite în cețuri se înălțau în jurul lor. Tulbure, ca toate visele, cu o vagă amenințare de pericol, viziunea fusese, de asemenea, insuportabil de dulce. Deasupra lor, floarea albă ca laptele le ademenea de pe stânci, iar Krystyna, luând-o înainte pe o cărare amețitoare, îi strigase: „Zosia, o aduc eu jos!". Apoi, Krystyna păruse să alunece şi, într-o ploaie de pietricele, gata-gata să cadă în prăpastie: visul devenise întunecat de groază. Sofia se rugase pentru Krystyna, cum ar fi făcut-o pentru ea însăşi: „Ingere al Domnului, ingere păzitor, rămâi alături de ea...". Rosti rugăciunea fără încetare. „Ingere, n-o lăsa să cadă!" Deodată, visul era inundat de soarele alpin şi Sofia se uita în sus. Liniştită şi triumfătoare, înconjurată de un nimb auriu de lumină, copila zâmbea în jos spre Sofia, cocoțată în siguranță pe un promontoriu acoperit de muşchi, ținând în mână floarea-de-colț. *Zosia, je l'ai* trouvée![25] îi strigă Krystyna. Şi în vis, senzația de pericol îndepărtat, de siguranță, de răspuns la rugăciune şi de fericită reînviere era atât de sfâşietor de pătrunzătoare, încât, atunci când se trezise şi auzise horcăitul lui Lotte, ochii o usturau de sarea lacrimilor. Apoi, pleoapele i se închiseseră la loc într-o zadarnică încercare de a recaptura bucuria fantomatică, dar simțise cum Bronek o zgâlțâia aspru de umăr.

— Am nişte haleală bună pentru voi, doamnelor, în dimineața asta, zise Bronek.

Adaptat la punctualitatea germană a conacului, el sosise exact cum era stabilit în program. Într-o cratiță de alamă hârbuită, aducea mâncarea, aproape invariabil resturi de la cina familiei Höss din seara precedentă. Era întotdeauna rece, hrana aceasta de dimineață (de parcă ar fi fost pentru animalele de companie, bucătăreasa o lăsa în cratiță, în fiecare seară, la uşa bucătăriei, de unde o lua Bronek atunci

---

[25] Zosia, am găsit-o! (lb. franceză, în original)

când lumina), şi de regulă consta într-un amestec slinos de oase, cu bucăţele de carne şi zgârciuri, coji de pâine (în zilele bune, mânjită cu puţină margarina), resturi de legume şi, câteodată, un măr pe jumătate mâncat sau o pară. În comparaţie cu mâncarea ce li se dădea prizonierilor din lagăr, era un ospăţ; într-adevăr, era un adevărat banchet în ceea ce priveşte cantitatea şi, de vreme ce micul dejun era ocazional îmbogăţit, inexplicabil, cu delicatese precum sardine din conservă sau o bucată de cârnat polonez, presupuseseră, pur şi simplu, că Höss avea grijă ca personalul din gospodăria lui să nu moară de foame. Mai mult, deşi Sofia trebuia să-şi împartă cratiţa cu Lotte, iar cele două surori evreice mâncau în acelaşi fel, faţă în faţă, ca purceii din troacă, fiecăreia i se dăduse o lingură din aluminiu – eleganţă aproape nemaiauzită pentru prizonierii din oricare alt loc din interiorul gardului de sârmă ghimpată.

Sofia a auzit-o pe Lotte trezindu-se cu un geamăt, murmurând silabe fără noimă, probabil vreo invocaţie matinală pentru Iehova, cu un accent renan cavernos. Bronek, împingând cratiţa între ele două, zise:

— Uite, aici, ce-a mai rămas dintr-un picior de porc, care mai are încă nişte carne. Pâine din belşug. De asemenea, nişte bucăţele frumuşele de varză. Am ştiut eu că voi, fetele, o să primiţi hrană bună, din clipa în care am auzit, ieri, că venea Schmauser la cină.

Servitorul, palid şi chel în lumina argintie ce se strecura până la ei, tot numai membre ciolănoase şi încheieturi ca de lăcustă, trecu de la poloneză la germana lui stâlcită, caraghioasă – asta pentru Lotte, pe care o înghionti cu cotul:

— *Aufwecken*, *Lotte*! şopti el aspru. Aufwecken, mein schöne Blume, mein kleine Engel![26]

---

[26] Deşteptarea, Lotte!... Deşteptarea, frumoasa mea floare, micul meu înger!

Dacă Sofia ar fi avut vreodată chef să râdă, acest interludiu dintre Bronek şi guvernanta elefantină, căreia în mod clar îi făceau plăcere atenţiile lui, ar fi fost cel mai aproape de a-i produce destinderea comică.

— Scoală-te, mica mea molie de Biblie, stărui Bronek.

În acel moment, Lotte se ridică în capul oaselor. Cu ochii împăienjeniţi de somn, faţa ei de lespede avea o înfăţişare monstruoasă, totuşi eteric placidă şi benignă, ca una dintre efigiile de pe Insula Paştelui. Apoi, fără nicio clipă de şovăială, începu să mănânce.

Sofia se ţinu o clipă deoparte. Ştia că Lotte, femeie cu frică de Dumnezeu, n-avea să-şi înfulece decât partea ei, aşadar, în acest interval de timp, îşi sporea plăcerea mâncării de când avea să-şi primească porţia. Saliva cu poftă la vederea unsuroaselor lături din cratiţa şi binecuvânta numele de Schmauser. Acesta era *Obergruppenführer SS*, echivalentul unui general-locotenent, şi superiorul lui Höss de la Wroclaw; se vorbea despre vizita lui de zile bune. Şi, astfel, teoria lui Bronek se dovedise a fi exactă: adu un ştab în casă, spunea el, iar Höss o să-i aştearnă în faţă aşa o masă plină, încât o să fie destule resturi cât să li se aplece şi gândacilor de bucătărie.

— Cum e pe-afară, Bronek? întrebă Lotte între două îmbucături.

Ca şi Sofia, ştia că el are un nas de fermier pentru vreme.

— Frig. Vânt dinspre vest. Soare când şi când. Dar o mulţime de nori joşi. Ăştia ţin aerul pe loc. Iar aerul pute acum, dar poate o să se îndrepte. O grămadă de evrei ies pe coş în sus. Scumpa mea Sofia, te rog, mănâncă.

Ultima parte o spusese în poloneză, rânjind, arătându-şi gingiile rozalii din care se ţeau cioturile a vreo trei sau patru dinţi, ca nişte aşchii albe, neregulate.

Timpul petrecut de Bronek la Auschwitz coincidea cu istoria lagărului însuşi. Din pură întâmplare, el fusese unul dintre primii novici şi începuse să lucreze în casa lui Höss la

scurt timp după încarcerarea lui. Înainte fusese fermier, în apropiere de Miastko, în nordul îndepărtat. Dinții îi căzuseră drept rezultat al participării lui la un experiment despre avitaminoză; ca un cobai sau porcuşor de Guineea, fusese sistematic lipsit de acid ascorbic şi alte esențiale, până la preconizată ruină a dentiției sale: de asemenea, se prea poate să-l fi făcut şi puțin dement. În orice caz, peste el dăduse un noroc de-a dreptul supranatural, cum mai pica uneori, din senin, asupra unor prizonieri, ca un trăsnet. În mod normal, ar fi fost lichidat după o astfel de probă ca o coajă nefolositoare, expediat scurt în noaptea eternă cu o injecție rapidă în inimă. Dar el avea o capacitate de a-şi reveni şi o vigoare cu adevărat extraordinară ca un fermier. În afara dinților făcuți praf, nu manifesta aproape niciun simptom de scorbut – moleşeală, slăbiciune, pierdere a greutății şi aşa mai departe – cum fusese scontat în condițiile date. Rămăsese la fel de robust ca un țap, ceea ce îl pusese sub observația amuzată a doctorilor SS şi, indirect, în atenția lui Höss. Cerându-i-se să arunce o privire la acest fenomen, Höss o făcuse, iar, în scurta lor întâlnire, ceva de la Bronek – probabil doar limba pe care o vorbea, germana caraghioasă, stâlcită, a unui polonez fără şcoală din Pomerania – fusese pe placul comandantului. El îl luase pe Bronek sub protecția casei sale, unde muncise neîntrerupt de atunci, bucurându-se de unele mici privilegii, de libertatea de a merge oriunde prin lagăr, culegând bârfe, şi de acea generală scutire de supraveghere permanentă care îi este garantată unui animal de companie sau a unui sclav favorit – astfel de favoriți există în toate societățile sclavagiste. Era un expert şmanglitor şi, din când în când, venea cu cele mai remarcabile surprize în materie de mâncare, de regulă din surse misterioase. Mai important, aflase Sofia, Bronek, în pofida aerului de netot, păstra contactul zilnic cu lagărul şi era un informator de încredere al uneia dintre cele mai puternice grupări ale rezistenței poloneze.

Cele două croitorese se mişcară în umbrele din partea opusă.

— *Bonjour*, *mesdames*, le salută Bronek vesel. Micul dumneavoastră dejun vă este servit!

Se întoarse iar spre Sofia:

— Mai am şi nişte smochine, spuse el, smochine adevărate, închipuie-ţi!

— Ei, de unde ai făcut rost de *smochine*? întrebă Sofia.

Simţi o plăcere curioasă când Bronek îi dădu această comoară de nedescris; deşi uscate şi învelite în celofan, aveau o căldură minunată, cântărite în palmă, şi, ridicând pachetul mai aproape de ochi, Sofia văzu dârele deliciosului suc închegat pe pielița lor gri-verzui, le savura aroma estompată, dar încă dulceagă, parfumul deosebit al fructelor proaspete. Gustase odată smochine adevărate, cu mulți ani în urmă, în Italia. Stomacul ei răspunse cu un ghiorț voios. Nu i se oferise niciodată, nici măcar pe departe, perspectiva unui asemenea deliciu, de luni întregi – nu, de ani întregi. *Smochine*!

— Bronek, nu-mi vine să cred! exclamă ea.

— Păstrează-le pentru mai târziu, zise el dându-i un alt pachet lui Lotte, nu le mânca pe toate odată. Mănâncă întâi rahatul de deasupra. Sunt lături, dar sunt cele mai bune lături pe care cine ştie când le mai primeşti. Bune de porcii pe care-i creşteam eu în Pomorze.

Bronek vorbea încontinuu. Sofia asculta şuvoiul vorbăriei în timp ce rodea cu lăcomie ciotul înghețat şi ațos de porc. Era ars, cartilaginos şi scârbos. Dar papilele ei gustative reacționară, de parcă ar fi fost astâmpărate cu ambrozie, la micile bile şi punguțe de grăsime după care corpul ei tânjea atât de acut. Ar fi putut înfuleca orice fel de grăsime. Stârnită, imaginația îi recrea în minte festinul la care Bronek ajutase, seara trecută, în calitate de ospătar: magnificul purcel de lapte, găluştele, cartofii aburinzi, varza cu castane, conservele, aspicul şi sosurile, o cremă groasă ca desert, totul

făcut să alunece pe gâtlejurile SS-iste cu ajutorul sticlelor pântecoase de vin unguresc Sânge de Taur şi servite (când era prezent un demnitar atât de înalt ca un *Obergruppenführer*) dintr-un superb serviciu de argint țarist, adus de la vreun muzeu jefuit pe Frontul de Est. Apropo de asta, îşi dădu seama Sofia, Bronek vorbea acum cu mândria cuiva care se afla în posesia unor veşti foarte importante.

— Tot încercau să pară bucuroşi, zise el, şi pentru o vreme chiar au părut. Dar după aceea au vorbit despre război şi totul a fost jale. Noaptea trecută, a spus Schmauser, ruşii au fost cât pe-aci să recucerească Kievul. O mulțime de alte veşti rele de pe frontul rusesc. Apoi, situația e putredă şi în Italia, aşa zicea Schmauser. Englezii şi americanii se mişcă încoace, toți mor ca păduchii.

Bronek se ridică de pe vine, ducându-se cu a doua cratiță la cele două surori.

— Dar vestea cu adevărat mare, doamnelor, e ceva de nici n-o să vă vină să credeți, dar este purul adevăr – *Rudi pleacă*! Rudi este transferat înapoi la Berlin!

Cum tocmai înghițea cu lăcomie carnea plină de zgârciuri, Sofia aproape că se înecă la aceste cuvinte. *Pleacă*? Höss părăseşte lagărul! Nu putea fi adevărat! Se ridică în capul oaselor şi îl apucă pe Bronek de mânecă.

— Eşti sigur? îl întrebă. Bronek, eşti sigur de asta?

— Tot ce vă spun este ceea ce l-am auzit pe Schmauser spunându-i lui Rudi, după ce au plecat ceilalți ofițeri. A făcut o treabă excelentă, dar e nevoie de el la Berlin, la Biroul central. Aşa că se poate deja pregăti pentru transfer imediat.

— Ce vrei să spui cu *imediat*? stărui ea. Astăzi, luna viitoare, ce?

— Nu ştiu, răspunse Bronek, el voia să spună, pur şi simplu, curând.

Vocea i se încarcă de presimțiri.

— Eu, unul, nu sunt bucuros de asta, vă spun.

Făcu o pauză, posomorât.

— Adică, cine ştie cine o să-i ia locul? Vreun *sadic*, poate, înțelegeți? Vreo *gorilă*! Şi-atunci, poate că şi Bronek…?

Îşi dădu ochii peste cap, trecându-şi degetul arătător de-a curmezişul gâtului.

— Ar fi putut să mă execute, ar fi putut să-mi dea nițel gaz, ca evreilor – făceau asta atunci, ştiți –, dar el m-a adus aici şi m-a tratat ca pe o ființă omenească. Cred că o să-mi pară rău să-l văd pe Rudi plecând.

Dar Sofia, preocupată, nu-i mai dădea atenție lui Bronek. Intrase în panică la vestea plecării lui Höss. O făcuse să-şi dea seama că trebuia să acționeze urgent şi expeditiv dacă voia să-l convingă să o observe şi, astfel, să încerce să realizeze prin el ceea ce urmărea ea. Pentru vreo oră sau mai bine, spetindu-se cu Lotte la spălatul rufelor casei Höss (deținuții din casă erau scutiți de la apelul nominal interminabil şi ucigător de istovitor prin care treceau ceilalți din lagăr; spre norocul ei, Sofia era pusă să spele doar maldărele uriaşe de rufărie de la ai casei, anormal de multă din pricina obsesiei lui *Frau* Höss cu germenii şi cu mizeria), îşi făcu în închipuire tot soiul de mici schițe şi scenarii în care ea şi comandantul ajungeau, în sfârşit, la o relație intimă, grație căreia va putea să-i toarne povestea ce avea s-o ducă la eliberare. Dar timpul începuse să lucreze împotriva ei. Dacă nu acționa imediat şi probabil chiar un pic nesăbuit, el ar putea pleca şi tot ce plănuise ea să înfăptuiască s-ar fi dus pe apa sâmbetei. Nelinişstea ei era chinuitoare şi într-un mod irațional se combina cu foamea.

Îşi ascunsese pachetul de smochine în tivul larg al uniformei vărgate. Cu puțin înainte de ora opt, aproape de momentul în care trebuia să urce patru rânduri de scări până la biroul de la mansardă, nu mai putu rezista poftei de a gusta din ele. Se piti după un paravan pentru mături amenajat sub scări, unde nu putea fi văzută de celelalte deținute. Şi acolo rupse nerăbdătoare celofanul. Ochii i se împăienjeniră de lacrimi când micile globuri moi de fructe

(uşor umede şi cu o pulpă delicioasă, elastică şi dulce, în care se amestecau arhipelaguri de semințe minuscule) îi alunecară pe gât, unul după altul; înnebunită de plăcere, fără ruşine pentru că hălpăia ca porcul şi că saliva dulce i se prelinge pe degete şi pe bărbie, le devoră pe toate. Ochii ei încă mai erau înceţoşaţi şi se auzi gâfâind de plăcere. Apoi, după ce mai stătu un moment acolo, în umbră, pentru a lăsa smochinele să i se aşeze în stomac şi pentru a-şi recăpăta expresia sobră, începu să urce încet către mansardă. Urcuşul nu dura mai mult de câteva minute, dar, de data aceasta, fu întrerupt de două întâmplări memorabile, care păreau să se potrivească straniu de bine în textura halucinantă a dimineților, după-amiezelor şi nopților din Haus Höss…

Pe paliere separate – unul la catul de deasupra pivniței, celălalt, imediat sub mansardă – existau nişte ferestre de fronton care dădeau spre partea de vest, de la care Sofia încerca, de obicei, să-şi ferească privirile, deşi nu întotdeauna cu succes. Priveliştea conținea unele subiecte amorfe – pe fundal, un câmp de instrucție bătătorit şi fără iarbă, o baracă mică din lemn, sârmele gardului electrificat înconjurând un pâlc de plopi neaşteptat de grațioşi –, dar oferea şi vedere spre peronul unde se făcea triajul prizonierilor. Invariabil, acolo aşteptau şiruri de vagoane de marfă, un fundal sumbru, estompat, pe care se desfăşurau scenele şocante, năucitoare, mutilante de cruzime şi nebunie. Peronul se afla la jumătatea distanței, prea aproape ca să fie ignorat, prea departe ca să fie văzut clar. Probabil, a povestit ea mai târziu, sosirea ei acolo, pe acelaşi *quai* de beton şi tot ceea ce însemnase el pentru ea, o făcea să evite scena, să-şi întoarcă ochii în altă parte, să-şi alunge din vedere imaginile fragmentare şi tremurătoare, care, din poziția aceasta, se observau doar imperfect, ca siluetele de umbră grăunțoasă dintr-un vechi film documentar mut: o armă ridicată spre cer, cadavre scoase pe uşile vreunui vagon de marfă, o ființă omenească din carton presat doborâtă la pământ.

Câteodată, văzând mulțimile de oameni defilând docile, târşâindu-şi picioarele până dispăreau din vedere, i se părea că nu era vorba despre nicio violență, ci doar despre o înfricoşătoare ordine. Peronul era prea departe pentru ca imaginile să aibă şi sunet; muzica alienatei fanfare a prizonierilor care întâmpina fiecare tren, strigătele gardienilor, lătratul câinilor – toate acestea erau mute, deşi uneori era imposibil să nu auzi detunătura unui pistol. Astfel, drama părea să se joace într-un vid caritabil, din care erau excluse vaietele, țipetele de groază şi celelalte zgomote ale acelei primiri în infern. Din acest motiv, probabil, îşi zicea Sofia în timp ce urca treptele, ea ceda uneori irezistibilei tentații de a arunca o privire, cum o făcuse şi acum, văzând însă numai şirul vagoanelor de marfă nou-sosite, nedescărcate încă. Gardienii SS înconjuraseră trenul învăluit în vălătuci de abur. Ea ştia, din documentele primite de Höss cu o zi înainte, că acesta era al doilea transport, de 2.100 de evrei, din Grecia.

Odată ce-şi satisfăcuse curiozitatea, se întorsese şi deschisese uşa salonului prin care trebuia să treacă pentru a ajunge la scara care urca mai departe. De la fonograful Stromberg-Carison, o voce de contralto umplea încăperea cu suferința emoționantă a unei îndrăgostite, în timp ce Wilhelmine, menajera, stătea în picioare, ascultând, fredonând şi ea şi aranjând cu mâini îndemânatice un teanc de lenjerie de damă din mătase. Era singură. Salonul era inundat de lumina soarelui.

Wilhelmine (observă Sofia, încercând să traverseze camera cât mai repede) purta una dintre rochiile vechi ale stăpânei sale, papuci roz, cu pompoane roz uriaşe, iar părul ei vopşit cu henna era pus pe moațe. Fața părea să-i fie împurpurată cu ruj. Fredona îngrozitor de fals. Se răsuci spre Sofia, care trecea pe lângă ea, țintuind-o cu o privire care nu părea nicidecum neplăcută, ceea ce era o performanță remarcabilă, de vreme ce fața ei însăşi era cea mai neplăcută pe care o

văzuse vreodată. (Inoportună cum ar putea părea acum şi probabil lipsită de expresivitate, nu mă pot abține să nu reproduc reflecția maniheistă a Sofiei din vara aceea fără alte comentarii: „Dacă o să scrii vreodată despre asta, Stingo, să spui doar că Wilhelmine era singura femeie frumoasă pe care am văzut-o vreodată – nu, nu era chiar frumoasă, ci arăta bine, cu trăsăturile alea strident atrăgătoare pe care le au unele dintre femeile care fac trotuarul – singura femeie care arăta bine şi pe care răutatea din ea o făcea de-o urâțenie absolută. Nu pot s-o descriu mai bine de-atât. Era un fel de urâțenie totală. Mă uitam la ea şi-mi îngheța sângele în vine”.)

— *Guten Morgen*[27], şoptise Sofia, văzându-şi grăbită de drum.

Dar Wilhelmine o opri deodată cu un tăios:

— Stai!

Germana este o limbă puternică oricum, iar vocea ei sună ca un răcnet.

Sofia se întoarse cu fața la menajeră; în mod ciudat, deşi se văzuseră adesea una pe alta, era prima oară când îşi vorbeau. În pofida chipului ei neamenințător de acum, femeia inspira teamă; Sofia îşi simți pulsul zbătându-se rapid în ambele încheieturi, iar gura i se usca instantaneu. *Nur nicht aus Liebe weinen*[28], jelea vocea pusă pe bocit, lacrimogenă, zgârieturile de pe şelac amplificate lovindu-se din perete în perete. O scânteietoare galaxie de particule de praf plutea prin lumina oblică a dimineții, licărind în sus şi-n jos prin toată încăperea înaltă, încărcată cu şifoniere şi pupitre, cu sofale aurite, cu vitrine şi fotolii. Nu e nici măcar un muzeu, gândise Sofia, ci un monstruos depozit. Deodată, Sofia îşi dădu seama că salonul trăsnea a dezinfectant, ca şi uniforma

---

[27] Bună dimineața (lb. germană, în original).

[28] Numai nu plânge din dragoste (lb. germană, în original).

ei. Menajera o abordă bizar de abrupt:

— Vreau să-ți dăruiesc ceva, se alintă ea, zâmbind, pipăind teancul de lenjerie.

Grămada de chiloți mătăsoşi transparenți, arătând proaspăt spălată, era aşezată pe o comodă cu blat de marmură cu intarsii din lemn colorat şi ornamentată cu benzi şi rotocoale de bronz; o piesă uriaşă şi butucănoasă ar fi fost grotesc de nepotrivită în Versailles, de unde, de fapt, poate că fusese furată.

— Bronek le-a adus azi-noapte, de la curățătorie, continuă ea pe tonul ei strident, cântat. Lui *Frau* Höss îi place să dăruiască mare parte din ele prizonierelor. Ştie că vouă nu vi se distribuie lenjerie de corp, iar Lotte s-a văitat că uniformele astea irită pielea pe fund.

Sofia lăsă să-i iasă aerul din piept. Fără nicio tristețe, nici şoc, nici măcar cu revelație, prin mintea ei trecu un gând în zbor de rândunică: Toate sunt de la evreice moarte.

— Sunt foarte, foarte curate. Unele dintre ele sunt făcute dintr-o nemaipomenită mătase naturală, n-am mai văzut nimic asemănător de când a început războiul. Ce mărime porți? Pariez că habar n-ai.

Ochii ei fulgerară indecent.

Se întâmplase prea repede acest act gratuit de subită caritate pentru ca Sofia să-i înțeleagă pe loc sensul, dar curând avu o mică bănuială şi apoi se alarmă cu adevărat – se alarmă atât din pricina modului în care Wilhelmine, pur şi simplu, sărise la ea (căci acum realiză că asta făcuse), pândind-o ca o tarantulă până când avea să iasă ea din pivniță, cât şi de oferta în sine, neaşteptată şi de o generozitate ridicolă.

— Țesătura aia nu te râcâie pe fund? o auzi acum pe Wilhelmine întrebând, cu mezzovoce şi cu un uşor tremolo care făcea totul şi mai insinuant şi mai lasciv decât privirile ei sugestive sau cuvintele care o puseseră primele în gardă: *Pariez că habar n-ai.*

— Ba da… zise Sofia, îngrozitor de stingherită. *Nu*! Nu ştiu.

— Vino, îi murmură, făcându-i semn spre un alcov.

Era un cotlon adăpostit în spatele unui pian mare, cu coadă, Pleyel.

— Hai să încerci o pereche.

Sofia făcu fără să vrea un pas înainte şi simţi atingerea uşoară a degetelor Wilhelminei pe uniforma ei.

— Mi-ai stârnit interesul. Te-am auzit vorbind cu comandantul, vorbeşti o germană minunată, ca o nemţoaică adevărată. Comandantul spune că eşti poloneză, dar nu pot să-l cred, ha! Eşti prea frumoasă ca să fii poloneză.

Cuvintele, vag febrile, se rostogoleau unul peste altul, în timp ce-o împingea pe Sofia către nişa din perete, întunecată şi neprevestind nimic bun.

— Toate polonezele de aici sunt atât de vulgare şi de urâte, atât de *şleampete*, atât de neîngrijite – tu trebuie să fii suedeză, nu? Sau ai sânge suedez? Arăţi foarte tare a suedeză şi am auzit că sunt mulţi oameni de sânge suedez în nordul Poloniei. Uite-aici, aşa, unde nu ne poate vedea nimeni şi putem proba o pereche de chiloţei din ăştia. Astfel ca frumosul tău popou să rămână alb şi catifelat.

Până în clipa asta, tot sperând că se înşală, Sofia îşi spusese că avansurile femeii ar *putea* fi nevinovate, dar acum, atât de aproape, semnele poftelor ei desfrânate – mai întâi respiraţia accelerată, apoi trandafiriul bolnav care i se răspândise în pete ca de urticarie pe toată faţa ei animalic frumoasă, pe jumătate de Walkirie, pe jumătate târfă de trotuar – nu lăsau nicio îndoială asupra intenţiilor ei. Stângace momeală chiloţeii ăia de mătase. Şi apucată de un val de veselie, Sofiei îi trecu prin minte că, în gospodăria aceea maniacal de ordonată şi de strict programată, nefericita femeie nu putea avea parte de sex decât din zbor, ca să spunem aşa, în picioare, într-un alcov din spatele unui pian mamut, în timpul acestor minute scurte, preţioase şi neprogramate de după micul dejun, când copiii tocmai

plecaseră la şcoala din garnizoană şi înainte de începerea rutinei zilnice. Toate celelalte ore ale zilei, până la ultima bătaie a ceasului, erau ocupate pentru, *voilà*! pentru propuneri disperate, sub acoperişul unei case de SS-ist riguros reglementate, ale unei înclinații spre amorul safic[29].

— Schnell, schnell, meine Süsse![30], şopti Wilhelmine mai insistentă acum. Ridică-ți fusta puțin, scumpo… nu, mai sus!

Se repezi înainte ca o căpcăună, iar Sofia se simți înghițită de flanela roz, obraji boiți cu ruj, păr vopsit cu hena – o miasmă roşcată trăsnind a parfum franțuzesc. Menajera lucra cu frenezie smintită. Se ocupa cu limba ei tare, lipicioasă, ca de lup, numai o secundă sau două în jurul urechii Sofiei, pipăindu-i sânii grăbită, strângându-i fesele în palme, dându-se puțin înapoi, cu o expresie de poftă sexuală atât de intensă, încât era ca o agonie finală, după care trecu serios la treabă, lăsându-se pe vine, într-o genuflexiune, şi strângând şoldurile Sofiei în brațele sale. *Nur nicht aus Lieben weinen…*

— Pisicuță suedeză… frumusețe ce eşti, mormăia ea. Ah, *bitte1*… mai sus!

Cum deja luase o hotărâre cu câteva clipe mai devreme, Sofia n-avea de gând să-i opună rezistență – aruncându-se cu capul înainte într-un soi de autohipnoză care o plasa mai presus de dezgust, dându-şi seama că, în orice caz, era la fel de neajutorată ca un fluture de noapte cu aripile rupte – şi lăsă, docilă, să-i fie depărtate coapsele pentru ca botul brutal şi vârful limbii ca un glonț să sondeze în ceea ce, cu un soi de satisfacție îndepărtată, vagă, îşi dădea seama că era uscăciunea ei insensibilizată, la fel de seacă şi de lipsită de fluid ca nisipul deşertului. Se legănă pe călcâie şi îşi puse

---

[29] De la Safo (sec. VII-VI î.Hr.), poetesa greacă a lesbianismului.

[30] Iute, iute, drăguța mea! (lb. germană, în original)

mâinile în şold, leneş şi fără împotrivire, mai degrabă conştientă acum că femeia se masturba cu degete frenetice, claia ei de păr încreţit şi roşu ca focul săltând sub ea ca un uriaş mac roşu ofilit. Atunci se auzi un bubuit din capătul celălalt al imensei încăperi, o uşă se deschise de perete şi vocea lui Höss strigă:

— Wilhelmine! Unde eşti? *Frau* Höss vrea să te duci la ea în dormitor.

Comandantul, care ar fi trebuit să fie în biroul lui de la mansardă, se desprinsese scurt din programul bătut în cuie, iar teama pe care ivirea lui neaşteptată o provocă sub ea i se transmise instantaneu şi Sofiei, care crezu că încleştarea subită şi spasmodică a lui Wilhelmine de coapsele ei o să le dezechilibreze şi o să le răstoarne pe amândouă la podea. Apoi veni marea uşurare. Höss mai strigă o dată, făcu o pauză, înjură în barbă şi plecă grăbit, traversând apăsat camera spre scara care ducea spre mansardă. Desprinzându-se de ea, menajera se lăsă moale la podea, în umbră, ca o păpuşă de cârpe. Abia când Sofia se afla pe treptele spre mansardă, câteva clipe mai târziu, reculul o ajunse din urmă şi îşi simţi picioarele ca de gumă, neputincioase, silind-o să se aşeze. Nu atacul în sine îi slăbise nervii – nu era nimic nou, fusese aproape violată de o femeie-gardian cu câteva luni mai înainte, la scurt timp după sosirea ei în lagăr –, nici reacţia lui Wilhelmine, înnebunită să se pună în siguranţă după ce Höss urcase la mansardă C, Nu trebuie să-i spui comandantului", îi spusese ea cu un mârâit, apoi repetase aceleaşi cuvinte, de parcă o implora pe Sofia, într-o frică abjectă, înainte să se furişeze afară din cameră. „Ne-ar omorî pe amândouă!"). Pentru o clipă, Sofia simţise că această situaţie compromiţătoare îi dăduse cumva un avantaj asupra menajerei. Cel puţin dacă nu… (şi revelaţia o luă pe nepregătite şi o făcu să se aşeze, tremurând, pe trepte), dacă această condamnată pentru falsificări, care câştigase atâta putere în casă, nu s-ar fi folosit de episodul acela de sex

zădărnicit ca de o armă împotriva Sofiei, defulându-şi frustrarea şi întorcând dragostea în răzbunare, dând fuga la comandant cu cine ştie ce pără născocită (mai exact cum că Sofia avusese inițiativa seducerii) şi în felul acesta sfărâmând definitiv suportul oricum şubred al viitorului ei. Ştia bine, după cât de mult detesta Höss homosexualitatea, ce avea s-o aştepte dacă i s-ar fi urzit un asemenea scandal şi deodată simți – ca toți camarazii ei cinstiți de detenție care se sufocau în limbul lor inundat de frică – acul fantomatic injectându-i moartea în mijlocul inimii.

Ghemuită pe scări, se aplecă în față şi îşi prinse capul în palme. Gândurile i se învălmăşeau în minte, năucind-o, iar neliniştea ei deveni de nesuportat. Era acum mai la adăpost de necazuri, după episodul cu Wilhelmine, sau era într-un şi mai mare pericol? Nu-şi dădea seama. Şuierul sirenei lagărului – înalt, armonios, mai mult sau mai puțin în si minor, şi reamintindu-i de fiecare dată de un acord grav, parțial ținut minte, sfâşietor de tristețe, din *Tannhäuser*[31] – zdruncină dimineața, semnalând ora opt. Nu întârziase niciodată până atunci în biroul de la mansardă, dar acum avea să întârzie, iar gândul că-l făcea pe Höss să aştepte – el, care măsura zilele în miimi de secundă – o umplu de groază. Se ridică şi începu din nou să urce treptele, simțindu-se răvăşită şi cuprinsă de febră. Prea multe lucruri căzuseră pe capul ei deodată. Prea multe gânduri de pus în ordine, prea multe şocuri şi temeri neaşteptate. Dacă nu va reuşi să se stăpânească, în ciuda eforturilor de a-şi păstra calmul, ştia că avea să se prăbuşească, pur şi simplu, ca o marionetă care şi-a executat dansul smucit în sforile ei şi, apoi, abandonată de stăpânul ei, cade la pământ într-o grămăjoară neînsuflețită. O uşoară durere sâcâitoare în jurul osului

---

[31] Titlul unei opere de Richard Wagner, despre un menestrel din secolul al XIII-lea, ale cărui călătorii aventuroase au devenit subiect de legendă.

pubian îi aminti de botul scormonitor al menajerei.

Cu răsuflarea tăiată de urcuş, ajunse pe palierul ultimului etaj, de sub mansarda comandantului, unde o fereastră întredeschisă etala din nou priveliştea de la vest, cu terenul de instrucție golaş coborând în pantă uşoară spre melancolicul pâlc de plopi, dincolo de care stăteau şirurile negricioase ale nenumăratelor vagoane de marfă, murdare de colbul câmpiilor Serbiei şi Ungariei. De la întâlnirea ei cu Wilhelmine, uşile unui vagon fuseseră larg deschise de către gardieni, iar acum alte câteva sute de călători condamnați, din Grecia, umpluseră peronul.

În ciuda grabei, Sofia se opri să privească o clipă la ei, îmboldită în egală măsură de groază. Plopii şi haita de gardieni SS ascundeau în mare parte scena. Nu putea desluşi clar fețele evreilor greci. Nici n-ar fi putut spune în ce erau îmbrăcați: pe cei mai mulți îi vedea în cenuşiuânchis. Dar pe peron se zăreau scăpărând pentru o fracțiune de secundă veşminte multicolore, verzi, albastre şi roşii, un vârtej şi o fluturare ici şi colo de culoare strălucitoare, mediteraneeană, săgetând-o cu dorul viu după acel pământ pe care nu-l văzuse niciodată decât în cărți şi în imaginația ei, şi evocându-i într-o clipă poezia de copii pe care o învățase la şcoala de maici – uscățiva Soră Barbara intonând în franceza ei comică, bolovănoasă, slavă:

O, que les îles de la Grèce sont belles!

O contempler la mer à l'ombre ci un haut figuier et écouter tout autour les cris des hirondelles, voltigeant dans l azur parmi les oliviers![32]

Crezuse că se obişnuise de mult cu mirosul sau cel puțin se resemnase să-l simtă. Dar pentru prima oară, în ziua aceea, duhoarea dulceagă, pestilențială de carne mistuită de

---

[32] *Oh, ce frumoase sunt insulele Greciei! / Oh, să contempli marea, la umbra unui smochin înalt / şi să asculți în jurul tău chemările rândunelelor / săgetând azurul printre măslini!* (lb. franceză, în original)

foc îi asalta nările cu brutalitatea francă de abator, punând atât de violent stăpânire pe simțurile sale încât ochii i se întunecară şi mulțimea de pe peronul îndepărtat – părând pentru un ultim moment o sărbătoare populară privită de la distanță – îi pieri din vedere. Şi, fără să vrea, înfiorată de groază şi dezgust, îşi ridică degetele la buze.

…Za *mer à l'ombre ci un haut figuier*…

Astfel, în aceeaşi clipă în care înțelese de unde făcuse rost Bronek de fructe, înseşi fructele lichefiate se ridicară într-un val acru în gâtul ei, revărsându-se pe gură şi împroşcând podeaua de sub picioarele ei. Cu un geamăt, se lipi cu fruntea de perete. Rămase icnind şi vomitând multă vreme lângă fereastră. Apoi, cu picioare şovăitoare şi vlăguite, se târî la o parte din mizeria pe care o făcuse şi căzu în patru labe pe podea, zvârcolindu-se nefericită şi chinuită de un sentiment al înstrăinării şi al pierderii cum nu mai simțise până atunci.

N-am să uit niciodată ce mi-a spus ea despre momentul acela: îşi dăduse seama că nu-şi mai putea aduce aminte nici cum o cheamă.

— O, Doamne, *ajută-mă*/, se rugase ea, cu voce tare. *Nu ştiu cine sunt*!

Rămăsese un timp ghemuită acolo, tremurând ca în ghearele gerurilor arctice.

Scos din minți, un ceas cu cuc din dormitorul lui Emmi, copila cu față de lună plină a comandantului, la numai câțiva paşi depărtare, cântă de opt ori. Era cu cel puțin cinci minute în urmă, remarcă Sofia cu serios interes şi ciudată satisfacție. Încet, se ridică dreaptă şi începu să urce ultimele trepte, spre vestibulul unde fotografiile înrămate a lui Goebbels şi a lui Himmler erau singurele podoabe de pe perete, şi mai departe, spre uşa mansardei, larg deschisă, cu deviza sfântă a frăției gravată deasupra uşii: *Onoarea mea este loialitatea mea* – dincolo de care Höss, în cuibul său de vultur, aştepta sub icoana stăpânului şi mântuitorului său,

aştepta în locşorul lui de retragere celibatară, văruit tot într-un alb de o puritate atât de imaculată încât, în timp ce Sofia se apropia, pereții înşişi, în strălucirea dimineții de toamnă, păreau să fie scăldați într-o lumină orbitoare, incandescentă, aproape sacră.

— *Guten Morgen, Herr Kommandant*, zise ea.

Mai târziu, în ziua aceea, Sofia nu reuşi să-şi alunge din minte trista veste dată de Bronek despre transferul lui Höss înapoi la Berlin. Într-adevăr, însemna că trebuia să se mişte rapid dacă voia să îndeplinească ceea ce-şi pusese în cap. Aşadar, după-amiază se hotărî să facă primul pas şi se rugă în tăcere să nu se piardă cu firea – să aibă sângele rece necesar – ca să-l ducă la bun sfârşit. La un moment dat – aşteptând să se întoarcă Höss în mansardă, simțindu-şi emoțiile domolindu-se până la un nivel aproape normal, după tumultul stârnit în sufletul ei de acel scurt pasaj din *Creațiunea* lui Haydn –, fusese încurajată de unele schimbări interesante, noi, în purtarea comandantului. Atitudinea lui relaxată, de pildă, apoi încercarea lui destul de stângace, dar reală de conversație, urmată de insinuanta atingere a mâinii lui pe umăr (sau o interpretase ea exagerat?), când amândoi se uitaseră la armăsarul arab: toate acestea i se păruseră semne de fisură în masca lui impenetrabilă.

Apoi, de asemenea, era scrisoarea pentru Himmler pe care i-o dictase el referitoare la starea evreilor greci. Niciodată până atunci nu mai transcrisese vreo corespondență care să nu aibă cumva legătură cu treburile poloneze şi cu limba polonă – scrisorile oficiale pentru Berlin fiind responsabilitatea aghiotantului aceluia cu fața impasibilă, de la un etaj mai jos, care urca tropăind greoi scările la intervale regulate, pentru a formula împreună cu Höss mesajele acestuia către diverşi tehnicieni şi proconsuli. Acum se gândea la scrisoarea către Himmler cu o uşoară uimire întârziată. Simplul fapt că el o făcuse confidentă într-o chestiune atât de sensibilă nu indica oare… ce? Păi, indica,

fără îndoială, că măcar el îi îngăduise, din indiferent ce motiv, o confidențialitate la care puțini deținuți – chiar şi deținuții cu statut de care ea nu se îndoia că era privilegiat – nici măcar n-ar fi putut visa, iar încrederea ei că va răzbate până la el mai înainte de a se încheia ziua aceea devenea din ce în ce mai puternică. Se gândea că poate nici n-avea să mai fie nevoie să se ajute de pamfletul (*cum e tatăl, aşa şi fiica*) dosit într-una dintre ghetele ei încă din ziua în care părăsise Varşovia.

El nu băgase de seamă ceea ce se temuse ea că l-ar fi putut intriga – ochii ei, proaspăt plânşi – când intrase pe uşă ca furtuna. Sofia auzise *Polca butoiului cu bere* bubuind ritmic, de jos. Höss ținea în mână o scrisoare, aparent înmânată de aghiotantul lui, de la un etaj mai jos. Fața comandantului era roşie de mânie, o venă ca un vierme i se zbătea pe tâmplă, la rădăcina părului tuns scurt.

— Naiba să-i ia, că ştiu bine că trebuie să scrie în germană. Dar încalcă sistematic regulamentul. Să-i ia naiba pe toți polonezii ăştia bătuți în cap!

Îi întinse ei scrisoarea:

— Ce zice?

— Stimate comandant… începu ea.

Traducând rapid, Sofia îl lămuri că mesajul (tipic delator) era de la un subcontractant local, un furnizor de pietriş pentru muncitorii germani de la fabrica de beton a lagărului, care spunea că nu va fi în stare să transporte cantitatea cerută de pietriş la termenul stabilit, implorând indulgența comandantului, din cauza umidității deosebit de mari a terenului din jurul carierei sale, care nu doar că dusese la surpări, dar şi împiedicase şi încetinise funcționarea utilajelor sale. Prin urmare, dacă stimatul comandant avea să se arate înțelegător (continuă Sofia să citească), termenul de livrare avea să se modifice după cum urmează… – dar Höss o întrerupse brusc, din cale-afară de nerăbdător, aprinzându-şi o țigară de la cea care tocmai se termina în mâna lui, tuşind

răguşit şi strigând un aspru:

— Destul!

Scrisoarea evident îl scosese din fire pe comandant. Îşi pungi gura într-o imitație caricaturală de enervare, murmură „*Verwünscht*![33] apoi îi ordonă rapid Sofiei să facă o traducere a scrisorii pentru *Hamptsturmführerul SS* Weitzmann, şeful secției construcții a lagărului, cu următorul comentariu ataşat: „Constructor Weitzmann: aprinde un foc sub acest pierde-vară şi fă-l să se mişte".

Şi exact în clipa aceea – când el spunea ultimele cuvinte –, Sofia văzu temuta durere de cap atacându-l pe Höss cu o viteză formidabilă, ca de fulger care îşi găsise un conductor prin scrisoarea negustorului de pietriş până în cripta sau labirintul unde migrena îşi răspândea toxinele-i inflamabile sub țeastă. Năduşeala apăru la suprafață, el îşi duse mâinile la tâmple într-un neajutorat mic balet al degetelor nervoase cu încheieturi albite, iar buzele i se răsfrânseră, lăsând la vedere un pluton de dinți scrâşnind, într-o fugă staccato a durerii. Sofia observase simptomele şi cu vreo câteva zile înainte, dar într-un atac mult mai blând; acum, migrena revenise şi trecuse la asalt cu toate forțele. De durere, Höss scoase un mic fluierat.

— Pastilele mele, zise el, pentru Dumnezeu, unde sunt pastilele mele?

Sofia se îndreptă iute spre scaunul de la căpătâiul patului de campanie al lui Höss, pe care îşi ținea flaconul de ergotamina, folosită ca să-şi aline durerile în astfel de crize. Turnă un pahar cu apă dintr-o carafă şi i-l întinse împreună cu două pastile de ergotamina comandantului care, înghițind medicamentul, îşi rostogoli ochii în cap cu o privire pe jumătate înnebunită, de parcă ar fi încercat să-şi exprime

---

[33] La dracu'! (lb. germană, în original).

doar cu ochii dimensiunile chinurilor sale. Apoi, cu un geamăt şi cu mâna apăsându-şi fruntea, se prăbuşi pe patul de campanie, întinzându-se pe spate, uitându-se țintă în tavanul alb.

— Să chem doctorul? întrebă Sofia. Ultima oară, îmi amintesc că v-a spus…

— Taci din gură, răspunse el, nu suport nimic acum!

Vocea era îmbibată de un ton înfricoşat, de scâncet, mai curând ca al unui cățel lovit.

În timpul ultimei crize, cu cinci sau şase zile mai înainte, el îi ordonase ei rapid să plece în pivniță, de parcă ar fi vrut ca nimeni, nici măcar o deținută, să nu fie martor la suferința sa. Acum totuşi se întorsese pe o rână şi zăcea acolo, rigid şi nemişcat, doar pieptul i se ridică şi cobora sub cămaşă. De vreme ce Höss nu-i mai făcea niciun semn, Sofia se întoarse la lucru: începu să dactilografieze o traducere liberă a scrisorii contractorului la maşina nemțească, încă o dată dându-şi seama, fără urmă de şoc sau de mare interes, că plângerea furnizorului de pietriş (oare ar fi putut o singură supărare de calibrul acesta, se miră ea, într-o doară, să apese pe trăgaciul migrenei cataclismice a comandantului?) însemna o nouă întrerupere critică în construirea noului crematoriu de la Birkenau. Oprirea lucrului sau încetinirea lui – adică aparenta inabilitate a lui Höss de a-şi orchestra spre satisfacția lui toate elementele privind furnizarea materialelor, proiectul şi munca în vederea realizării acestui nou complex de cuptoare şi camere de gazare, a cărui construcție depăşise deja termenul cu două săptămâni – rămânea ghimpele principal din coasta comandantului, iar acum era evident cauza pentru toată nervozitatea şi neliniştea pe care ea le observase la el în ultimele zile. Şi dacă acesta era motivul, după cum bănuia ea, pentru noua criză de migrenă, oare ar fi fost cu putință, de asemenea, ca eşecul lui de a construi crematoriul după programul stabilit să aibă vreo legătură cu subitul lui transfer înapoi, în Germania?

Bătea la maşină ultimul rând din scrisoare şi în acelaşi timp îşi muncea creierii cu aceste întrebări, când vocea lui izbucni deodată, făcând-o să tresară. Iar când îşi întoarse ochii în direcția lui, îşi dădu seama cu un curios amestec de speranță şi teamă că el o privea probabil de mai multe minute din patul de campanie pe care stătea întins. Îi făcu semn să se apropie şi ea se ridică şi se apropie de el, dar de vreme ce nu-i indică prin niciun gest să ia loc, rămase în picioare.

— E mai bine, zise el, cu voce stăpânită. Ergotamina aia e un miracol. Nu doar că reduce durerea, dar taie şi greața.

— Mă bucur, *mein Kommandant*, răspunse Sofia.

Îşi simți genunchii tremurând şi, nu ştia din ce motiv, nu îndrăzni să-l privească în față. În schimb, îşi fixă ochii pe cel mai evident şi mai apropiat obiect din raza ei vizuală: eroicul Führer în armură scânteietoare, privirea lui încrezătoare şi senină de sub şuvița de păr ce-i cădea pe frunte, în timp ce se uita spre Walhalla[34] şi spre un mileniu de viitor incontestabil. Părea ireproşabil de beningn. Deodată îşi aminti de smochinele pe care le vomitase cu câteva ore mai devreme pe scări şi Sofia simți un junghi de foame în stomac, iar slăbiciunea şi tremurul din picioare i se accentuară. Pentru alte câteva lungi momente, Höss nu mai vorbi. Ea tot nu se putea uita la el. Oare ce făcea, acum, în tăcere, o măsura cumva din ochi? *O s-avem un butoi de voie bună, voie bună, voie bună*, răsunau în cor vocile de la parter, groaznica polca *ersatz*[35], înțepenită acum într-un şanț al discului, repetând la nesfârşit un acord plin şi stângaci al unui acordeon.

— Cum ai ajuns aici? zise, în cele din urmă, Höss.

Cuvintele îi ieşiră brusc pe gură:

— Din cauza unei *łapanka* sau, cum spunem noi, vorbitorii

---

[34] în mitologia nordică, palatul în care zeul Odin primeşte şi cinsteşte sufletele eroilor căzuți brav în bătălie, un soi de paradis.

[35] Surogat, înlocuitor de calitate inferioară (lb. germană, în original).

de germană, *ein Zusammentreiben* – o razie, în Varşovia. La începutul primăverii trecute. Eram într-un vagon de tren, la Varşovia, când Gestapoul a efectuat o percheziție. Au găsit la mine nişte carne ilegală, o bucată de şuncă…

— Nu, nu, o întrerupse el, nu cum ai ajuns în lagăr, ci cum ai ajuns din barăcile femeilor. Vreau să spun cum ai fost plasată în grupul de stenografe. Atât de multe stenografe sunt civile. Poloneze. Nu sunt prea multe deținute într-atât de norocoase ca să obțină o încadrare ca stenografe. Poți să iei loc.

— Da, am avut foarte mare noroc, zise ea, aşezându-se.

Simți relaxarea din vocea ei şi se uită la el. Observă că năduşea în continuare abundent. Cu fața în sus, acum, cu ochii pe jumătate închişi, zăcea nemişcat şi ud, scăldat de un mănunchi de raze de soare. Era ceva ciudat de neputincios în înfățişarea comandantului, leoarcă de sudoare. Cămaşa lui kaki era fleaşcă, iar o mulțime de perle de transpirație îi împodobeau fața. Dar era adevărat că părea să nu mai sufere o durere prea acută, deşi chinurile de la începutul crizei îl făcuseră lac de sudoare din cap până-n picioare – până şi cârlionții blonzi de pe burtă, ce răsăriseră la vedere în spațiul dintre doi nasturi ai cămăşii – gâtul, părul blond de la încheieturile mâinilor.

— Am avut, într-adevăr, foarte mare noroc. Cred că trebuie să fi fost capriciul sorții.

După o pauză, Höss zise:

— Ce vrei să spui cu asta, capriciul sorții?

Se hotărî instantaneu să rişte, să exploateze calea pe care i-o deschisese el, indiferent cât de absurd de insinuante şi de nesocotite i-ar fi sunat cuvintele. După toate aceste luni şi avantajul de moment care i se oferise, ar fi însemnat să-şi taie singură craca de sub picioare dacă ar fi continuat să joace rolul sclavei indolente cu limba legată, în loc să fie îndrăzneață, chiar dacă exista marele risc de a fi considerată de-a dreptul insolentă. Aşadar, dă-i bătaie, gândi ea. Şi

spuse, atunci, deşi încercând să evite orice intensitate, păstrând în voce doar tonul plângăreț al cuiva care a fost pedepsit pe nedrept.

— Soarta m-a adus la dumneavoastră, continuă ea, deşi îşi dădea seama de melodramaticul din această replică, pentru că am ştiut că numai *dumneavoastră* ați înțelege.

Din nou, el nu răspunse nimic. De jos, *Polca butoiului cu bere* fusese înlocuită de un *Liederkranz*[36] de iodlere tiroleze. Tăcerea lui o tulbura şi deodată se simți obiectul unei examinări cu foarte mare suspiciune din partea lui. Poate făcuse o groaznică greşeală. Neliniştea crescu în sufletul ei. După Bronek (şi după propriile observații), comandantul îi ura pe polonezi. De ce naiba îşi închipuise că ea ar putea fi o excepție? Izolată de ferestrele închise de duhoarea fumului de la Birkenau, mansarda caldă avea un miros vag de pod, de tencuială, de praf de cărămidă şi de cherestea udă. Era prima oară când remarca mirosul şi era ca praful de mucegai în nări. În tăcerea stingheritoare dintre ei doi, ea auzi bâzâitul enervat al muştelor albastre captive, uşoarele lor pocnete când se loveau de plafon. Zgomotul manevrelor vagoanelor de marfă era înfundat, slab, aproape neauzit.

— Ce să înțeleg? zise el, în sfârşit, pe un ton distant, oferindu-i încă o mică deschidere prin care ar fi putut să încerce să înfigă un cârlig.

— Să înțelegeți că s-a comis o greşeală. Că nu sunt vinovată de nimic. Adică, vreau să spun, că sunt vinovată de un fleac, nimic serios. Şi că ar trebui să fiu imediat repusă în libertate.

Poftim, o făcuse, o spusese, repede şi coerent; cu o ardoare pătimaşă care o surprinsese şi pe ea, rostise cuvintele pe care de zile nesfârşite le repetase fără încetare, întrebându-se dacă va găsi vreodată curajul să le facă să-i iasă din gură.

---

[36] Potpuriu, lanț de cântece (lb. germană, în original).

Acum îi bătea inima atât de puternic şi de nebuneşte, încât o durea în capul pieptului, dar se mândri în sinea ei cu modul în care reuşise să-şi controleze vocea. De asemenea, se simțea sigură pe accentul ei lejer şi dulce, atrăgător, vienez. Micul triumf îi dădu ghes să continue:

— Ştiu că ați putea considera că asta-i o prostie din partea mea, *mein Kommandant*. Trebuie să spun că, la prima vedere, pare neplauzibil. Dar eu cred că veți fi de acord cu mine că într-un loc ca acesta – atât de vast, cuprinzând un număr atât de mare de persoane – se pot strecura şi unele greşeli, unele erori grave.

Făcu o pauză, ascultându-şi bătăile inimii, întrebându-se dacă el i le putea auzi, totuşi conştientă că vocea ei încă nu se frânsese.

— Domnule, continuă ea, apăsând pe nota de urgență a rugăminții, nădăjduiesc din tot sufletul că mă veți crede când spun că detenția mea aici este o teribilă eroare de justiție. După cum vedeți, sunt poloneză şi, într-adevăr, am fost vinovată de fărădelegea de care am fost acuzată în Varşovia – contrabandă cu mâncare. Dar a fost un delict minor, nu înțelegeți, încercam doar s-o hrănesc pe mama, care era foarte bolnavă. Vă implor să încercați să înțelegeți că asta e *un nimic* pus în balanță cu originea mea şi a educației mele.

Ezită, într-o agitație tumultuoasă. Oare mersese prea departe? Oare ar fi trebuit să se oprească aici şi să-l lase pe el să facă următoarea mişcare sau să continue? Se hotărî pe loc: Treci la subiect, pe scurt, dar continuă.

— Înțelegeți, domnule, lucrurile stau aşa. Eu sunt din Cracovia, unde familia mea era pătimaş filogermană, cu mulți ani în avangarda acelor nenumărați partizani ai celui de-al Treilea Reich, admiratori ai național-socialismului şi ai principiilor Führerului. Tata a fost până în străfundul sufletului său un *Juden feindlich*…

Höss o întrerupse cu un mic geamăt.

— *Judenfeindlichyşovtiel, cu vocetoropită. Judenfeindlich.*

Când o să încetez să mai aud cuvântul ăsta, „antisemit”? Dumnezeule, mi-e atât de lehamite!

Scoase un oftat adânc.

— Evrei. *Evrei*! O să termin vreodată cu evreii?

Sofia bătu în retragere în fața nerăbdării lui, conştientă că manevrele ei tactice îşi greşiseră ținta: se lăsase luată de val. Procesul gândirii lui Höss, nici pe departe inapt, era deopotrivă şi exhaustiv, şi unic direcționat ca botul unui furnicar şi nu suferea prea multe abateri. Cu numai o clipă înainte, o întrebase „Cum ai ajuns aici?” şi apoi specificase că aştepta ca ea să-i explice cum, precis, punctiform, prin urmare nu voia să audă despre soartă, erori ale justiției şi chestiuni de *Juden feindlich*. De parcă vorbele lui suflaseră peste ea ca un vânt înghețat din nord, ea schimbă tactica, gândind: Fă ce-ți cere el, apoi spune-i adevărul adevărat. Fii concisă, dar spune adevărul. Oricum l-ar putea descoperi singur dacă ar vrea.

— Atunci, domnule, o să vă explic cum am fost distribuită la stenografie. A fost din pricina unei altercații pe care am avut-o cu o *Vertreterin*, în barăcile femeilor, când am sosit aici, în aprilie trecut. Ea era ajutoarea şefei de sector. Cinstit vorbind, am fost îngrozită din pricina…

Şovăi, puțin îngrijorată de a continua cu amănunte despre o posibilă problemă de sexualitate, pe care nuanțele vocii ei, o ştia, o sugeraseră deja. Dar Höss, cu ochii larg deschişi acum şi privind drept într-ai ei, anticipase ce voia să spună.

— Fără îndoială era lesbiană, tranşă el.

Tonul lui era obosit, dar acid şi exasperat.

— Una dintre desfrânatele alea – una dintre scroafele alea jegoase din mahalalele Hamburgului, pe care le-au îngrămădit în Ravensbrück şi pe care Cartierul general s-a apucat să le trimită aici, cu ideea greşită că ele vor impune *disciplina* asupra voastră – femeile deportate. Ce farsă!

Se opri.

— Era o lesbiană, nu-i aşa? Şi ți-a făcut avansuri, am

dreptate? Era de aşteptat. Eşti o femeie foarte frumoasă.

Iar făcu o pauză, în timp ce ea absorbea ultima lui observaţie. (însemna ceva?)

— Disprețuiesc homosexualii, continuă el. Numai să-mi închipui oamenii făcând acte din acelea – practici animalice – şi mă apucă greaţa. N-aş suporta niciodată nici măcar să mă uit la vreunul dintre ei, bărbat sau femeie. Dar e ceva cu care te confrunți când eşti în detenție.

Sofia clipi. Ca un film derulându-se cu viteza de odinioară, smucită, printr-un proiector, văzu şarada nebună din dimineaţa aceea, văzu claia de păr roşu ca focul al Wilhelminei retrăgându-se dintre picioarele ei, cu buzele flămânde şi umede întredeschise într-un „O” perfect, ochii scânteind de groază; uitându-se la faţa plină de repulsie a lui Höss, gândindu-se la menajeră, simți că face eforturi să-şi înăbuşe fie un strigăt, fie un hohot de râs.

— De nedescris! adăugă comandantul strâmbându-se de parcă avea gura plină cu ceva greţos.

— N-au fost doar avansuri, domnule, zise Sofia, simțind că roşeşte. A încercat să mă violeze.

Nu-şi putea aminti să mai fi rostit vreodată cuvântul „viol” în faţa unui bărbat, iar obrajii prinseră să-i ardă mai tare, apoi sângele începu să-i coboare din obraji.

— A fost extrem de neplăcut. Nu mi-am dat seama că o femeie… şovăi. Că dorinţa unei femei pentru altă femeie poate fi atât de… de violentă. Dar am aflat-o acum.

— În detenție, oamenii se comportă diferit, ciudat. Povesteşte-mi.

Dar înainte de a putea ea răspunde, el întinse mâna spre buzunarul vestonului, aşezat pe spătarul scaunului de la capul patului de campanie, şi scoase din el un baton de ciocolată învelit în staniol.

— E ciudat, zise el, cu o vocea abstractă a unui clinician, cu durerile astea de cap. La început, îmi dau o greaţă teribilă. Apoi, de îndată ce medicamentul începe să-şi facă efectul,

descopăr că mi-e foarte foame.

Desprinzând staniolul de pe ciocolată, întinse batonul spre ea. Şovăind la invitație, surprinsă – căci era primul gest de acest fel din partea lui –, ea rupse cu nervozitate o bucățică şi-o aruncă în gură, ştiind că trădase o grabă lacomă în mijlocul eforturilor ei de a se arăta degajată. Nu conta.

Începu să-i povestească, vorbind rapid, în timp ce-l urmărea pe Höss devorând restul de ciocolată, conştientă că asaltul atât de recent al menajerei de încredere a celui căruia îi vorbea îi permitea o oarecare vioiciune a tonului.

— Da, femeia era o prostituată şi o lesbiană. Nu ştiu dacă era din Germania – cred că de undeva din nord, vorbea *Plattdeutsch*[37] –, dar ştiu că era o namilă de femeie care a încercat să mă violeze. Ținuse ochii pe mine câteva zile la rând. Într-o seară, în latrină, s-a apropiat de mine. La început, n-a fost violentă. Mi-a promis mâncare, săpun, haine, bani, orice.

Sofia se opri un moment, cu privirea fixată acum în ochii albaştri-violet ai lui Höss, care o urmăreau atenți, fascinați.

— Îmi era groaznic de foame, dar – ca şi dumneavoastră, domnule, nu pot să sufăr homosexualii – nu mi-a fost greu să rezist, să spun nu. Am încercat s-o dau la o parte din calea mea. Atunci, această *Vertreterin* s-a înfuriat şi m-a atacat. Am strigat la ea cât am putut de tare şi am început s-o rog să mă lase în pace – mă împinsese la perete şi îmi făcea lucruri cu mâinile –, şi chiar atunci a intrat şefa de sector. Şefa de sector a pus capăt situației, a continuat Sofia. I-a ordonat lui *Vertreterin* să plece de-acolo şi-apoi mi-a cerut să vin cu ea în camera ei, la capătul barăcii. Nu era o femeie rea – o altă prostituată, cum spuneți dumneavoastră, domnule, dar nu era soi rău. Într-adevăr, era destul de binevoitoare pentru astfel… astfel de persoană. Mă auzise țipând la *Vertreterin*, a

---

[37] Germana de rând, vernaculară, vorbită în nordul țării.

spus ea, şi rămăsese surprinsă, pentru că noi, toate cele nou-sosite din baracă, eram poloneze şi voia să ştie unde învăţasem o germană atât de bună. Am stat de vorbă, o vreme, şi pot să spun că m-a plăcut. Nu cred că ea era lesbiană. Era din Dortmund. Era fermecată de germana mea. Mi-a bătut apropouri că s-ar putea să fie în stare să mă ajute. Mi-a dat o ceaşcă de cafea şi apoi m-a trimis înapoi, la locul meu. Am mai văzut-o de vreo câteva ori după aceea şi pot spune că prinsese drag de mine. La vreo două zile, mi-a cerut să vin din nou în odaia ei, unde se afla şi unul dintre subofiţerii dumneavoastră, *Hauptscharführer* Günther, de la biroul de administraţie al lagărului. El m-a interogat un timp, întrebându-mă despre diversele mele calificări, iar când i-am spus că ştiam să bat la maşină şi să iau notiţe experte de stenografie în poloneză şi germană, m-a informat că s-ar putea să fiu de vreun folos în corpul de dactilografe. Auzise că acolo ar fi de ajutor cineva care ştia stenografie – specialişti în limbi străine. Şi aşa am ajuns la... Höss terminase de mâncat batonul de ciocolată şi acum, mişcându-se, se ridică într-un cot, pregătindu-se să-şi aprindă o ţigară.

— Vreau să spun, încheie ea, am lucrat la secţia de stenografie până acum zece zile, când mi s-a spus că era nevoie de mine pentru o muncă specială aici. Iar aici...

— Aici, o întrerupse el, iată-te. Ai avut într-adevăr noroc, oftă el.

Iar ceea ce a făcut după asta îi stârni ei o uluire electrizantă, întinse mâna liberă şi, cu cea mai mare delicateţe, culese ceva de pe marginea buzei de sus a Sofiei; era, îşi dădu ea seama, o fărâmă din ciocolata pe care o mâncase, acum ţinută de el între degete, iar ea îl privi cu mirare serioasă, cum îşi duse încet degetele pătate de nicotină la gură şi îşi vârî în gură bucăţica maroniu-castanie. Ea închise ochii; într-atât era de tulburată de intimitatea ciudată şi grotescă a gestului, încât inima ei începu din nou

să bată nebuneşte, iar creierul i se învârti în cap.

— Ce s-a întâmplat? îl auzi ea spunând. Te-ai albit la faţă.

— Nimic, *mein Kommandant*, răspunse ea fără să deschidă ochii. Doar un pic de slăbiciune. O să-mi treacă.

— *Cu ce-am greşit*?

Vocea era un strigăt atât de puternic încât o sperie şi nici nu deschisese bine ochii, când îl văzu rostogolindu-se jos din patul de campanie, stând brusc drept în picioare şi făcând câţiva paşi până la fereastră. Năduşeala îi lipise cămaşa de spate, iar ea crezu că-i vede tot corpul tremurând când stătea acolo. Sofia era din cale-afară de nedumerită, nescăpându-l din ochi, gândindu-se că scena cu ciocolata, care durase doar o secundă, fusese probabil preludiul unei mai mari intimităţi. Şi probabil că fusese; acum dădea glas nemulţumirilor sale de parcă ar fi cunoscut-o de ani întregi, îşi lovi palma cu pumnul.

— Nu pot să înţeleg unde cred ei că am greşit. Cei din Berlin sunt imposibili. Cer supraomenescul de la un simplu om care de trei ani n-a făcut decât ce a ştiut el mai bine. Nu sunt deloc rezonabili! Nu ştiu cum e să ai de-a face cu nişte contractanţi care nu-şi respectă termenele, cu mijlocitori leneşi, cu furnizori care rămân în urmă sau, pur şi simplu, nu livrează niciodată. Ei nu tratează niciodată cu idioţii de-polonezi! Eu am făcut, cu loialitate, tot ce mi-a stat în puteri şi iată ce mulţumiri primesc. Acest *pretext* – cică ar fi o promovare! Sunt scos pe linie moartă cu o promovare la Oranienburg şi trebuie să îndur stinghereala groaznică să-i văd numindu-l în locul meu pe Liebehenschel – Liebehenschel, egoistul acela nesuferit, care se umflă în pene cu reputaţia lui de eficient. Toată povestea asta e greţoasă. Nu există nici cea mai mică recunoştinţă.

Era foarte ciudat: în vocea lui era mai degrabă capriciu răsfăţat decât adevărată mânie sau resentiment.

Sofia se ridică de pe scaun şi se duse lângă el. Simţise încă o deschidere, abia conturată.

— Iertați-mă, domnule, zise ea, şi iertați-mi îndrăzneala de a vă sugera lucrul acesta, dacă nu am dreptate, însă ar putea fi într-adevăr un *omagiu* pentru dumneavoastră. Poate că ei înțeleg perfect greutățile pe care le întâmpinați, vitregiile îndurate şi cât de mult v-ați obosit cu munca dumneavoastră. Iertați-mă încă o dată, dar în timpul acestor câteva zile aici, în birou, nu am putut să nu observ extraordinara tensiune sub care sunteți încontinuu, uriaşa presiune…

Cât de precaută era solicitudinea ei linguşitoare! îşi auzi vocea stingându-se, dar continuă să-şi țină ochii fixați pe ceafa lui.

— Poate că asta e, într-adevăr, o răsplată pentru tot ce ați… pentru devotamentul dumneavoastră.

Tăcu şi îi urmări privirea lui Höss pe fereastră, în pajiştea de jos. Cu schimbarea capricioasă a vântului, fumul de la Birkenau fusese răspândit şi dus departe, cel puțin pe moment, iar în limpedea lumină a soarelui, frumosul şi nobilul armăsar alb gonea din nou în jurul îngrăditurii țarcului, fluturându-şi coada şi coama în mici vârtejuri de praf. Chiar şi prin fereastra închisă puteau auzi bufniturile copitelor lui lovind pământul în galop. Din gâtul comandantului se auzi un fluierat aspirat; se scotoci în buzunar după o altă țigară.

— Aş vrea eu să ai dreptate, zise el, dar mă îndoiesc. Dacă ar fi înțeles măcar *amploarea*, *complexitatea*! Par să nu aibă habar de incredibilul număr implicat în aceste Operațiuni Speciale. Mulțimile nesfârşite! Evreii ăştia, venind şi venind din toate țările Europei, nenumărate mii, milioane, ca heringii, primăvara, când se adună în golful Mecklenburg. Nici n-aş fi crezut vreodată că-n lume erau atât de mulți din *das Erwähite Volk*.

Poporul ales. Utilizarea expresiei acesteia îi îngăduia ei să-şi împingă inițiativa puțin mai departe, lărgind deschiderea unde acum avea încredere că-şi asigurase un fragil, dar real

punct de sprijin.

— *Das Erwähite Volk* – vocea ei era încărcată cu dispreț când repetă cuvintele comandantului –, *poporul ales*, dacă-mi dați voie să spun așa, domnule, poate că, în sfârșit, plătește prețul binemeritat pentru faptul că s-a separat cu aroganță de restul raselor omenești – pentru faptul că a pretins că ar fi singurul popor demn de mântuire. Sincer, eu nu văd cum s-ar fi putut aștepta să scape de pedeapsă când au comis o asemenea blasfemie, atâția ani, în ochii creștinilor. (Deodată, imaginea tatălui ei se ridică, monstruoasă.)

Neliniștită, ea șovăi, apoi reluă, scornind încă una dintre minciunile ei, îndemnată să continue ca o aşchie de lemn săltând la suprafață pe un şuvoi năvalnic de minciuni şi neadevăruri.

— Eu nu mai sunt creştină. Ca şi dumneavoastră, domnule, am abandonat acea jalnică religie, cu pretextele şi evaziunile ei. Totuşi, e uşor de înțeles de ce evreii au inspirat atâta ură creştinilor şi oamenilor ca dumneavoastră – *Gottgläubiger*, cum mi-ați spus mie, chiar în dimineața asta – , oameni conduşi de dreptate şi idealuri, care se luptă doar pentru a aduce o nouă ordine în lume. Evreii au amenințat această ordine şi abia acum suferă, în sfârşit, pentru fapta lor. Bine că scăpăm, zic eu.

El era încă cu spatele la ea când îi răspunse, cu voce egală:

— Vorbeşti cu mult sentiment despre chestiunea aceasta. Pentru o femeie, vorbeşti ca una care are anumite cunoştințe despre crimele de care sunt capabili evreii. Sunt curios cât ştii. Atât de puține femei sunt informate, cunosc sau înțeleg ceva despre lucruri, în general.

— Da, dar *eu* ştiu, domnule! zise ea, urmărindu-l cum îşi întoarce puțin umerii, cât să se uite la ea – acum, pentru prima oară – cu adevărat interes. Am şi cunoştințe personale, şi experiență personală…

— Ca de exemplu?

Atunci, cu impetuozitate – ştia că era un risc, un joc de

noroc – se aplecă iute şi, cu degete grăbite, scoase pamfletul mototolit şi îngălbenit din mica despărțitură a căptuşelii ghetei.

— Iată! zise ea, fluturându-l în fața lui, netezind pagina cu titlul. Am păstrat ăsta în pofida regulamentului, ştiu că am riscat. Dar vreau să ştiți că aceste câteva pagini sunt tot ce susțin eu. Ştiu, pentru că am lucrat cu dumneavoastră, că „soluția finală" a fost un secret. Dar acesta este unul dintre cele dintâi documente poloneze care sugerează o „soluție finală" la problema evreiască. Am lucrat împreună cu tatăl meu – despre care v-am mai vorbit – la redactarea lui. Fireşte, nu mă aştept să-l citiți cu atenție, la câte noi îngrijorări şi preocupări aveți pe cap. Dar vă rog din tot sufletul cel puțin să vă gândiți la el… ştiu că necazurile mele nu au nicio importanță pentru dumneavoastră… dar dac-ați putea arunca doar o privire… probabil ați putea înțelege întreaga nedreptate a închiderii mele aici… Aş putea să vă mai spun, de asemenea, cum am lucrat în Varşovia pentru Reich, când am dezvăluit ascunzătorile mai multor evrei, intelectuali evrei, căutați de multă vreme…

Începuse să se bâlbâie puțin; era o incoerență în discursul ei care o avertiză să se oprească, ceea ce şi făcu. Se ruga să nu se piardă cu firea. Asudând în costumul ei de deținută din cauza amestecului de nădejde şi emoție, era conştientă că făcuse o breşă ajungând la atenția lui, cel puțin, implantându-se ca o realitate palpabilă în câmpul percepțiilor lui. Oricât de imperfect şi momentan, reuşise să stabilească contactul; de-asta era sigură, după privirea pătrunzătoare, de absolută concentrare, pe care i-o aruncă el când îi luă pamfletul din mână. Sfioasă, cochetă, ea-şi lăsă ochii în jos. Şi fără nicio noimă, îşi aduse aminte de o vorbă țărănească din Galicia: *mă strecor în urechea lui.*

— Susții, deci, că eşti nevinovată, zise el.

În tonul lui era o bunăvoință distantă, care îi dădu curaj.

— Domnule, vă repet, zise ea repede, îmi recunosc vina

pentru acuzația minoră care a făcut să fiu trimisă aici – treaba cu bucățica aceea de carne. Nu cer decât ca această infracțiune să fie pusă în balanță cu celelalte fapte ale mele, nu doar ca simpatizantă poloneză a național-socialismului, dar şi ca participantă activă şi zeloasă în războiul sfânt împotriva iudeilor şi iudaismului. Pamfletul din mâna dumneavoastră, *mein Kommandant*, poate fi cu uşurință verificat şi îmi va dovedi adevărul spuselor. Vă implor pe dumneavoastră, care aveți puterea de a acorda clemență şi libertate să judecați detenția mea în lumina faptelor mele bune din trecut şi să mă lăsați să mă întorc la viața mea din Varşovia. E aşa un lucru neînsemnat pe care îl cer de la dumneavoastră, un om bun şi drept cum sunteți, care aveți puterea de a grația.

Lotte îi spusese Sofiei că Höss era vulnerabil la măguliri, dar se întreba acum dacă nu exagerase – mai ales când îi văzu ochii îngustându-se puțin şi îl auzi spunând:

— Sunt curios să aflu mai multe despre pasiunea ta, despre furia ta. Mai exact, ce te determină să urăşti evrei cu atâta… atâta intensitate?

Povestea asta, de asemenea, o pusese deoparte pentru când avea să se ivească prilejul favorabil, bazându-se pe teoria că, dacă o minte pragmatică precum a lui Höss ar putea aprecia veninul antisemitismului la modul general, laturii mai primitive a aceleiaşi minți i-ar fi plăcut un pic de melodramă.

— Documentul acesta de aici, domnule, conține motivele mele filosofice – cele pe care le-am dezvoltat împreună cu tatăl meu, la universitatea din Cracovia. Vreau să subliniez faptul că noi ne-am fi exprimat aversiunea față de evrei chiar şi dacă familia noastră n-ar fi suferit o groaznică nenorocire.

Impasibil, Höss fuma şi o aştepta să continue.

— Înclinația spre desfrâu sexual a evreilor este bine cunoscută, e una dintre trăsăturile lor cele mai urâte. Tatăl meu, înainte de a avea un accident nefericit… tatăl meu era

un mare admirator al lui Julius Streicher pentru următorul motiv: aplauda modul în care *Herr* Streicher satirizase, atât de instructiv, această trăsătură degenerată din caracterul evreiesc. Iar familia noastră a avut un precedent foarte crud pentru a putea recepta adevărul semnalat de *Herr* Streicher.

Se opri şi aruncă o privire, ca şi când ar fi suferit amintindu-şi, către podea.

— Am avut o soră mai mică; mergea şi ea la şcoala de maici din Cracovia, era cu o clasă în urma mea. Într-o seară, acum vreo zece ierni, trecea pe lângă ghetou şi a fost agresată sexual de un evreu – s-a descoperit apoi că era un măcelar – care a târât-o într-un gang şi a violat-o de mai multe ori. Fizic, sora mea a supraviețuit atacului acestui evreu, dar mintal, a fost distrusă. Doi ani mai târziu, s-a sinucis, înecându-se, sărmana copilă. Cu siguranță, fapta aceea îngrozitoare a validat, o dată pentru totdeauna, adâncimea înțelegerii lui Julius Streicher în ceea ce priveşte atrocitățile de care sunt capabili evreii.

— *Kompletter Unsinn*![38], scuipă Höss cuvintele. Asta îmi sună a *lături*! *Numai tâmpenii*!

Sofia se simți ca unul care, plimbându-se pe o potecă însorită din pădure, se trezeşte că îi fuge deodată pământul de sub picioare şi se trezeşte lat, într-o baltă cu noroi. Unde greşise? Fără voie, scoase un mic vaiet.

— Vreau să spun… începu ea.

— Lături! repetă Höss. Teoriile lui Streicher sunt numai mizerii ordinare. Urăsc lăturile astea pornografice. Mai mult decât oricare altul, el a făcut cel mai mare deserviciu partidului şi Reichului, în opinia mondială, cu sforăielile lui despre evrei şi înclinațiile lor sexuale. Habar n-are despre ce vorbeşte. Oricine e obişnuit cu evreii poate spune că, mai

---

[38] Aberații! (lb. germană, în original).

presus de toate, în materie de sex, evreii sunt slabi şi inhibaţi, lipsiţi de agresivitate, chiar patologic de înfrânaţi. Ce i s-a întâmplat surorii tale a fost, cu siguranţă, o aberaţie.

— Dar *s-a întâmplat*/, minţi ea, deznădăjduită din pricina neprevăzutei încurcături. Jur…

El îi tăie vorba.

— Nu mă îndoiesc că a avut loc, dar a fost o ciudăţenie, o aberaţie. Evreii sunt autorii multor forme de rău, dintre cele mai ordinare, dar nu sunt violatori. Ceea ce a făcut Streicher în ziarul lui de-a lungul atâtor ani n-a avut alt rezultat decât că s-a umplut de ridicol. Dacă ar fi spus adevărul în mod sistematic, înfăţişându-i pe evrei aşa cum *sunt într-adevăr* – porniţi să monopolizeze şi să domine economia lumii, otrăvind moralitatea şi cultura, încercând prin bolşevism şi alte mijloace asemănătoare să dea jos guvernele – ţărilor civilizate –, poate că ar fi îndeplinit o funcţie necesară. Dar portretul iudeului ca un desfrânat diabolic cu un penis enorm – folosise termenul colocvial *Schwanz*, ceea ce o făcu pe Sofia să tresară, ca şi gestul lui, arătând cu mâinile prin aer un organ de un metru lungime – este un compliment nemeritat adus virilităţii evreieşti. Cei mai mulţi dintre bărbaţii evrei pe care i-am observat sunt neutri, vrednic de dispreţ. Asexuaţi. Moi. *Weichlich*[39]. Şi cu atât mai dezgustători din cauza asta.

Făcuse o prostească eroare tactică în privinţa lui Streicher (ştia că mai făcuse una şi în privinţa naţional-socialismului, dar cum era să prevadă dimensiunea exactă a invidiilor şi a antipatiilor, a certurilor, a luptelor interne şi a dezacordurilor care domneau printre membrii partidului de toate rangurile şi categoriile?), totuşi acum nu părea să mai conteze: Höss, învăluit în fumul albăstrui a celei de-a patruzecea ţigări

---

[39] Efeminaţi (lb. germană, în original).

I bar din ziua aceea, se întrerupse brusc din tirada împotriva Gauleiterului[40] din Nürnberg, bătu odată cu vârful degetelor peste pamflet şi spuse ceva care o făcu pe Sofia să-şi simtă inima ca pe o bilă de plumb topit.

— Documentul acesta nu valorează *nimic* pentru mine. Chiar dacă ai fi în stare să-mi demonstrezi convingător colaborarea ta în redactarea lui, tot n-ar dovedi mare lucru. Doar că disprețuieşti evreii. Asta nu mă impresionează, întrucât se pare că e un sentiment foarte larg răspândit.

Ochii lui deveniră înghețați şi distanți, de parcă ar fi privit într-un punct aflat la mai mulți metri în spatele țestei sale cu batic şi păr țepos.

— De asemenea, se pare că uiți că eşti poloneză şi, prin urmare, inamică a Reichului, şi că ai rămâne inamică şi dacă n-ai fi fost vinovată şi judecată pentru o infracțiune, într-adevăr, există unii, printre autoritățile de la vârf – *Reichsführerul*, de pildă – care te consideră, pe tine şi pe cei ca tine şi pe întreg poporul tău, deopotrivă cu evreii, *Menshentiere*[41], la fel de lipsiți de valoare, la fel de impuri, în sens rasial, justificând în aceeaşi măsură ura noastră. S-a început marcarea cu un *P* a polonezilor care locuiesc în patrie – un semn rău pentru poporul vostru.

Şovăi o clipă.

— Eu, personal, nu împărtăşesc din toată inima acest punct de vedere; cu toate acestea, ca să fiu sincer, unele dintre contractele cu compatrioții tăi mi-au pricinuit atâta amărăciune şi frustrare, încât am simțit adesea că există un motiv întemeiat pentru acea antipatie absolută. În privința bărbaților mai ales. Există în ei o adânc înrădăcinată grosolănie. Iar femeile, în marea lor majoritate, sunt urâte.

Sofia izbucni în plâns, deşi fără nicio legătură cu acuzele

---

[40] Guvernator nazist.

[41] Animale umane (lb. germană, în original).

lui. Nu plănuise să plângă – era ultimul lucru la care s-ar fi gândit, o etalare răsuflată a slăbiciunii –, dar nu se putuse abține. Lacrimile țâşniseră de la sine, iar ea îşi îngropa fața în palme. Totul… totul se dusese de râpă; precarul său punct de sprijin se sfărâmase, iar ea se simțea ca şi când ar fi fost îmbrâncită pe coasta unui munte. Nu făcuse niciun pas înainte, nu obținuse niciun avantaj. Era terminată. Suspinând nestăpânit, stătea în picioare, cu lacrimile lipicioase prelingându-se printre degete, simțind apropierea morții. Privea în întunericul umed al mâinilor sale făcute căuş şi auzea stridenții cântăreți populari tirolezi din salonul de departe, o hărmălaie de glasuri de ogradă, împinse în sus de un cor de tobe bubuitoare, tromboane şi armonici, în ritm de beție.

Und der Adam hat Liebe erfunden.

Und der Noah den Wein, ja![42]

Aproape niciodată închisă, uşa mansardei se închise acum cu un scârțâit de balamale, încet, treptat, ca împinsă de o forță şovăielnică. Ştia că nu putuse fi decât Höss cel care închisese uşa şi desluşi zgomotul cizmelor lui când se întoarse către ea, apoi îi simți degetele înşfăcând-o de umăr cu fermitate, chiar înainte de a-şi da ea mâinile jos de la ochi şi de a-şi ridica privirile. Se sili să se oprească din plâns. Gălăgia din spatele uşii era acum estompată.

Und der David hat Zither erschall[43]…

— Ai flirtat fără ruşine cu mine, îl auzi ea spunând, cu o voce nesigură.

Deschise ochii. Ochii lui erau înnebuniți, iar felul cum se bulbucau – aparent scăpați de sub control, cel puțin pentru un scurt moment – o umplură de groază, mai ales pentru că îi dădeau impresia că el se pregătea să-şi ridice pumnul şi s-o

---

[42] *Şi Adam a inventat iubirea / Şi Noe, vinul, da!* (lb. germană, în original)
[43] *Şi David a făcut țitera să sune* (lb. germană, în original).

lovească. Dar apoi, cu o mare sforțare viscerală, el păru să-şi recapete stăpânirea de sine, privirea lui devenind normală sau pe-aproape, iar când vorbi din nou, cuvintele sunară rostite cu obişnuita hotărâre soldățească. Dar chiar şi aşa, modul cum respira – rapid şi adânc – şi un oarecare tremur al buzelor îi dezvăluiră Sofiei suferința lui lăuntrică în care, şi mai îngrozită, nu putea să nu identifice o extensie a mâniei lui față de ea. Mânie față de ea pentru ce anume, exact, nu putea ghici: pentru pamfletul ei prostesc, pentru că flirtase, pentru că îl lăudase pe Streicher, pentru că se născuse o poloneză murdară – probabil toate la un loc. Apoi, deodată, spre uluirea ei, îşi dădu seama că, deşi în suferința lui intra în mod clar o furie vagă, încă neînchegată, embrionară, nu era furie îndreptată împotriva ei, ci împotriva altcuiva sau a altceva. Mâna lui îi strivea umărul. El scoase un sunet nervos, gâtuit.

Apoi, slăbind strânsoarea, el răbufni în ceva care, în învelişul său de anxietate etnică, Sofia îl percepu ca fiind o replică grotescă a preocupării dezgustătoare a Wilhelminei, din acea dimineață.

— E greu de crezut că eşti poloneză, după germana ta superbă şi după felul în care arăți – culoarea deschisă a pielii tale şi trăsăturile feței, atât de tipic ariane. E o față mai frumoasă decât a majorității femeilor slave. Şi, cu toate acestea, eşti ceea ce spui că eşti, o poloneză.

Sofia detecta acum un ton un pic discontinuu şi totodată circular în vorbăria lui, de parcă mintea ar fi dat târcoale, şovăielnică, în jurul miezului periculos a ceea ce încerca el să exprime, orice-ar fi fost aceea:

— Nu-mi plac flirturile, înțelegi tu, e doar un mijloc de a te vârî pe sub pielea mea pentru un favor, de a încerca să obții câteva recompense. Niciodată n-am putut suferi această apucătură a femeilor, această crudă folosire a sexului – atât de necinstită, atât de transparentă. Ai făcut lucrurile foarte dificile pentru mine, m-ai făcut să mă gândesc la prostii, m-ai

distras de la adevăratele mele îndatoriri. Flirtul ăsta a fost al dracului de supărător şi totuşi... şi totuşi nu poate fi în întregime vina ta, eşti o femeie extrem de atractivă.

Cu mai mulți ani în urmă, când plecam de la ferma mea până la Lübeck – eram foarte tânăr, pe atunci – am văzut un film mut, o ecranizare a lui *Faust*, în care femeia care o juca pe Margareta era incredibil de frumoasă şi mi-a lăsat o impresie profundă. Atât de frumoasă, aşa o față perfectă şi un trup minunat... m-am gândit la ea zile în şir, săptămâni de-a rândul după aceea. Mă vizita în visele mele, mă obseda.

Se numea Margareta Nuştiucum actrița aceea, numele de familie îmi scapă acum. Întotdeauna m-am gândit la ea spunându-i simplu, Margareta. Şi la vocea ei, de asemenea: nu puteam decât să cred că, dacă aş fi putut s-o aud vorbind, germana ei ar fi fost nemaipomenit de pură. Foarte asemănătoare cu a ta. Am văzut filmul de zeci de ori. Am aflat, mai târziu, că a murit foarte tânără – de tuberculoză mi se pare –, şi asta m-a întristat teribil. Timpul a trecut şi, în cele din urmă, am uitat de ea – sau cel puțin nu m-a mai obsedat. N-am putut niciodată s-o uit de tot.

Höss făcu o pauză şi îi strânse încă o dată umărul, cu forță, îndurerând-o, iar ea se gândi, şocată: Ce ciudat, cu durerea asta, el chiar încearcă să exprime o oarecare tandrețe... Iodlerele de jos amuțiseră. Fără să vrea, ea închise ochii strâns, încercând să nu se chircească de durere şi conştientă acum – în golul întunecat al conştiinței sale – de sunetele simfoniei morții din lagăr: zăngănitul metalic al vagoanelor de marfă, în depărtare, ciocnindu-se unele de altele, şi fluierul slab al unei locomotive, jalnic şi ascuțit.

— Îmi dau foarte bine seama că, în multe privințe, eu nu sunt ca majoritatea bărbaților de meseria mea – bărbații crescuți într-un mediu militar. N-am fost niciodată unul dintre camarazi. Întotdeauna am fost distant. Solitar. Nu m-am înhăitat niciodată cu prostituate. Am pus o singură dată în viața mea piciorul într-un bordel, pe când eram foarte

tânăr, la Constantinopol. A fost o experiență care m-a dezgustat; mă scârbeşte lascivitatea curvelor. Există ceva în frumusețea pură şi radioasă a unui anumit gen de femei – cu pielea albă şi părul blond, deşi, dacă este ariană cu adevărat, poate fi bineînțeles şi mai brunetă –, care îmi inspiră idolatria pentru frumusețea aceea, o adorație nețărmurită, aproape un cult. Actrița aceea, Margareta, a fost una dintre acestea – şi apoi, de asemenea, o femeie pe care am cunoscut-o la München, pentru câțiva ani, o ființă splendidă, cu care am avut o pasionată relație şi un copil, în afara căsătoriei. În linii mari, cred în monogamie. Nu mi-am înşelat soția decât în foarte puține ocazii. Dar femeia aceea, ea… ea era cel mai desăvârşit exemplu al acestei frumuseți – trăsături extrem de fine şi sânge pur nordic. Atracția mea pentru ea a fost de o intensitate mai presus de orice vulgaritate ca sexul simplu şi nea-numitelor sale plăceri. Avea legătură cu mai nobilul scop al procreării. Era un lucru înălțător să-mi depun sămânța într-un recipient atât de frumos. Tu inspiri în mine o dorință foarte asemănătoare.

Sofia îşi ține mai departe ochii închişi, în timp ce revărsarea straniei lui gramatici naziste, cu bizarele imagini supraîncinse de ciorchini de pompoşenie teutonică suculentă, îşi făcea loc urcând prin izvoarele tributare ale minții ei, aproape înecându-i rațiunea. Apoi, deodată, valul de miros dinspre torsul lui năclăit de sudoare îi invadă nările duhnind a carne stricată şi ea se auzi scoțând un icnet, chiar în clipa în care el o smucea, lipindu-i trupul de al lui. Simți coate, genunchi şi râcâituri de tuleie ca de răzătoare. La fel de insistent în ardoarea lui ca şi menajera sa, era incomparabil mai stângaci, iar brațele lui în jurul ei păreau nenumărate, ca acelea ale unei muşte mecanice uriaşe. Îşi ține respirația, în timp ce mâinile lui pe spatele ei încercau să execute un soi de masaj. Şi *inima* lui – inima galopând nebuneşte! Niciodată nu şi-ar fi închipuit că o singură inimă era în stare de exaltatele bătăi romantice pe care le simțea în

tot trupul ca pe nişte bătăi de tobă, prin cămaşa udă a comandantului. Tremurând ca un om foarte bolnav, el nu încercă nimic atât de cutezător ca un sărut, deşi ea era sigură că simțise o protuberanță – limba sau nasul lui – gravitând în jurul urechii ei prinse sub batic. Apoi, o abruptă bătaie în uşă îl făcu să se desprindă iute de ea şi să exclame încet şi nefericit un:

— *Scheisse*![44]

Era din nou aghiotantul lui, Scheffler. Îşi cerea iertare comandantului, dar, zicea Scheffler, stând în prag, *Frau* Höss – acum, pe palier, un etaj mai jos – urcase cu o întrebare pentru comandant. Ea pleca la film, la centrul de recreere al garnizoanei, şi voia să ştie dacă ar putea s-o ia şi pe Iphigenie cu ea. Iphigenie, fiica mai mare, era în convalescență după o săptămână de zăcut la pat de *die Grippe*, iar *Madame* voia să afle dacă, după părerea comandantului, fata era destul de înzdrăvenită ca s-o însoțească la matineu. Sau ar trebui să-l consulte pe doctorul Schmidt? Höss mârâi ceva drept răspuns, pe care Sofia nu-l putu auzi. Dar, în timpul acestui scurt schimb de replici, avu o disperată străfulgerare de intuiție, simțind că întreruperea, cu banalul ei iz domestic, nu putea decât să şteargă definitiv momentul magic în care comandantul, ca un Tristan cu sufletul mistuit, avusese slăbiciunea de a se lăsa ademenit. Şi când el se întoarse cu fața la ea, ea pricepu că presimțirea i se adeverise şi că țelul ei era în continuare profund periclitat.

— Când a venit iarăşi la mine, mi-a povestit Sofia, fața lui era chiar şi mai schimonosită, şi mai răvăşită ca înainte. Din nou am avut ciudata senzație că o să mă lovească. Dar n-a făcut-o. În schimb, a venit până foarte aproape de mine şi a zis: „Îmi doresc mult să am un raport sexual cu tine” – a

---

[44] Rahat! (lb. germană, în original).

folosit cuvântul *Verkehr*, care, în germană, sună la fel de stupid şi de formal ca şi „raport sexual”; şi a continuat: „Un raport sexual cu tine mi-ar îngădui să mă pierd, mi-aş putea găsi uitarea”. Însă deodată faţa i s-a schimbat. Era de parcă *Frau* Höss schimbase totul în jur, într-o singură clipă. Faţa lui devenise foarte calmă şi cumva impersonală, ştii, şi mi-a zis: „Dar nu pot şi n-am s-o fac, e mult prea riscant. Ar însemna o condamnare sigură la dezastru”. S-a întors cu spatele la mine şi s-a dus la fereastră. L-am auzit spunând: „De asemenea, o sarcină aici ar fi exclusă”. Stingo, am crezut c-o să leşin. M-am simţit vlăguită deodată, de toată emoţia şi încordarea mea; de asemenea, bănuiesc, şi de foame, căci nu mai mâncasem nimic după smochinele alea pe care le vomitasem în dimineaţa aceea, în afară de bucăţica de ciocolată pe care mi-o dăduse el. S-a răsucit spre mine să-mi vorbească. A zis: „Dacă n-ar fi să plec de aici, aş risca. Indiferent de originea şi de educaţia ta, simt că, în mod spiritual, ne-am putea întâlni pe un teren comun. Aş risca foarte mult să am relaţii cu tine”. Am crezut c-o să mă atingă sau o să mă strângă iar în braţe, dar n-a făcut-o. „Dar ei s-au descotorosit de mine”, a zis el, „şi trebuie să plec. De aceea, şi tu trebuie să pleci. O să te trimit înapoi la Sectorul Doi, de unde ai venit. O să pleci de mâine”. Apoi s-a întors iar cu spatele.

— Eu eram îngrozită, a continuat Sofia. Vezi tu, încercasem să mă apropii de el şi dădusem greş, iar acum el mă alunga şi toate speranţele mele erau năruite. Am încercat să-i vorbesc, dar aveam aşa un nod în gât încât vorbele nu voiau să iasă. Era ca şi cum avea să mă azvârle din nou în beznă şi eu nu puteam face nimic... absolut nimic. Rămăsesem cu ochii la el şi tot încercam să vorbesc. Calul acela arab frumos era încă pe pajişte, iar Höss se rezemase de fereastră, uitându-se în jos la el. Fumul dinspre Birkenau se ridicase. L-am auzit şoptind din nou ceva despre transferul lui la Berlin. O spusese cu foarte multă

amărăciune. Îmi amintesc că folosise cuvinte ca „eşec” şi „ingratitudine”, iar o dată a rostit foarte clar „*Eu* ştiu cât de bine mi-am îndeplinit datoria”. Apoi, multă vreme n-a mai zis nimic, doar s-a uitat la calul acela şi, în cele din urmă, l-am auzit spunând aşa – sunt aproape sigură că astea au fost exact cuvintele lui: „Să scap de corpul omenesc şi totuşi să trăiesc în natură. Să fiu calul ăla, să trăiesc în animalul ăla. Asta ar fi libertatea”.

Se opri, pentru o clipă.

— Am ținut minte totdeauna cuvintele alea. Au fost atât de…

Şi Sofia se opri din vorbit, cu ochii împăienjeniți de amintire, uitându-se fix spre fantasmele trecutului ei, parcă uimită.

(„Au fost atât de…”) *Cum*?

După ce Sofia mi-a povestit toate acestea, s-a cufundat într-o lungă tăcere. Şi-a ascuns ochii în spatele degetelor şi a plecat fruntea spre masă, adâncită într-o sumbră reflecție. Se stăpânise destul de bine pe tot parcursul lungii povestiri, dar acum lucirile ude dintre degetele ei mi-au dat de înțeles că începuse să plângă. Am lăsat-o să plângă în tăcere. Stăteam de mai multe ore împreună în acea după-amiază ploioasă de august, cu coatele proptite de una dintre mesele melaminate de la Curtea Arțarului. Trecuseră trei zile de la cataclismul despărțirii dintre Sofia şi Nathan, pe care l-am descris cu multe pagini în urmă. Poate vă mai amintiți că, atunci când ei doi îşi luaseră bagajele şi plecaseră, eu mă aflam pe drum, să-i fac o vizită tatălui meu, în Manhattan. (A fost o vizită importantă pentru mine – şi, de fapt, atunci mă hotărâsem să mă întorc în Virginia cu el – pe care vreau să o descriu în amănunt, puțin mai încolo.) De la această întâlnire, mă întorsesem, fără bucurie, la Palatul Roz, aşteptându-mă să găsesc aceeaşi părăsire şi ruină pe care mi le aminteam din

seara aceea – cu siguranță, fără să anticipez prezența Sofiei, pe care am descoperit-o miraculos, printre ce mai rămăsese din odaia ei, îndesându-şi ultimele mărunțişuri într-o valiză jerpelită. Totuşi, Nathan nu se vedea pe nicăieri – eu am considerat asta o binecuvântare – şi după trista şi dulcea noastră reîntâlnire, Sofia şi cu mine ne-am grăbit să ieşim în toiul unei explozive averse de vară până la Curtea Arțarului. Nu-i nevoie să mai spun că am fost copleşit de bucurie să observ că Sofia părea la fel de sincer fericită că mă întâlnise cum eram şi eu pentru că-i vedeam fața şi corpul aproape, din nou. Din câte ştiu, eu eram, în afară de Nathan şi, probabil, de Blackstock, singura persoană din lume care putea pretinde că îi este cât de cât apropiată Sofiei şi simțeam că şi ea se agăța de prezența mea de parcă ar fi fost într-adevăr dătătoare de viață.

Era încă în ceea ce părea să fie o teribilă stare de şoc din pricina fugii lui Nathan (mi-a spus, nu fără o undă de umor sinistru, că se gândise de vreo câteva ori să se arunce de la fereastră în şobolănia de pe Upper West Side, strada pe care se afla hotelul unde zăcea de trei zile), dar dacă mâhnirea despărțirii de el îi alterase, evident, pofta de viață, aceeaşi mâhnire, am simțit eu, îi îngăduise să-şi deschidă şi mai mult stăvilarele amintirilor ei, lăsându-le să curgă într-o uriaşă cascadă cathartică. Dar o mică impresie nu-mi dă pace. Oare ar fi trebuit să devin alarmat de ceva pe care nu-l observasem niciodată până atunci la Sofia? începuse să bea, nu mult – cât bea ea nici măcar nu-i făcea vorbirea mai greoaie –, dar cele trei sau patru pahare de whisky îndoit cu apă pe care le-a dat peste cap în timpul acelei după-amiezi ploioase constituiau o surprinzătoare apucătură pentru cineva care, ca şi Nathan, fusese relativ abstinent. Probabil ar fi trebuit să fiu mai supărat sau mai îngrijorat de acele pahare de Schenley golite. În orice caz, eu am rămas la obişnuita mea bere şi am înregistrat doar în treacăt noua înclinație a Sofiei. Fără îndoială că aş fi uitat de noua ei

apucătură, dar, când Sofia a reînceput să vorbească (ştergându-se la ochi şi – cu o voce la fel de directă şi de lipsită de emoţie pe cât se putea s-o aibă în împrejurările acelea – începând să-mi depene mai departe cronica acelei zile cu Rudolf Franz Höss), mi-a dezvăluit ceva care m-a zdruncinat atât de tare, încât am simţit cum toată faţa mi se acoperă de ace de gheaţă înţepătoare. Mi s-a tăiat răsuflarea şi mi s-au înmuiat picioarele ca nişte cârpe. Şi, dragă cititorule, cel puţin atunci am ştiut că nu mintea…

— Stingo, copilul meu era acolo, la Auschwitz. Da, am avut un copil. Era băieţelul meu, Jan, pe care îl luaseră de lângă mine în ziua în care intrasem acolo. Îl puseseră separat, într-un loc numit Lagărul copiilor; n-avea decât zece ani. Ştiu că trebuie să ţi se pară ciudat că, în tot timpul ăsta de când m-ai cunoscut, nu ţi-am pomenit niciodată despre copilul meu, dar e ceva despre care nu m-am simţit niciodată în stare să-i vorbesc nimănui. E prea greu – prea mult pentru mine chiar şi să mă gândesc la asta. Da, lui Nathan i-am vorbit odată, cu mai multe luni în urmă. I-am povestit foarte pe scurt şi după aceea i-am spus că nu trebuie să mai vorbim niciodată despre asta. Nici între noi, nici cu alţii. Aşa că acum ţi-o spun ţie doar pentru că n-ai să poţi să înţelegi despre mine şi Höss, dacă n-ai să înţelegi despre Jan. Şi după asta, n-am să mai vorbesc niciodată despre el, iar tu nu trebuie să-mi pui niciodată vreo întrebare. Nu, niciodată…

Oricum, în după-amiaza aceea, când Höss se uita în jos, pe fereastră, eu i-am vorbit. Ştiam că trebuia să-mi joc ultima carte, să-i dezvălui ceea ce *au jour le jour*[45] îngropasem chiar şi de mine însămi – de frică să nu mor de durere din pricina asta –, să fac orice, să implor, să strig, să ţip pentru îndurare, sperând doar că voi putea să îl mişc pe

---

[45] De la o zi la alta (lb franceză, în original).

acest om îndeajuns ca să-mi arate un strop de milă – dacă nu pentru mine atunci pentru singurul lucru pentru care-mi mai rămăsese de trăit pe lume. Aşadar, mi-am controlat vocea şi i-am spus: „*Herr Kommandant*, ştiu că n-am dreptul să cer mai nimic pentru mine şi că dumneavoastră trebuie să procedaţi conform regulamentului. Dar vă implor să faceţi un singur lucru pentru mine, înainte să mă trimiteţi înapoi. Am un băieţel, în Lagărul D., unde sunt ţinuţi toţi ceilalţi copii. Se numeşte Jan Zawistowski, are zece ani. I-am aflat numărul, o să vi-l spun şi dumneavoastră. A fost cu mine când am sosit, dar nu l-am mai văzut de şase luni. Îmi doresc fierbinte să-l văd. Mă tem pentru sănătatea lui, acum, în prag de iarnă. Vă rog să vă gândiţi la vreo cale prin care el ar putea fi el eliberat. Sănătatea lui e şubredă şi e atât de mic". Höss nu mi-a răspuns, doar se uita ţintă la mine, fără să clipească, începusem să mă pierd puţin şi am simţit că nu mă mai pot controla. Am întins mâna şi i-am atins cămaşa, apoi m-am agăţat de ea şi am repetat: „Vă rog, dacă aţi fost impresionat cât de puţin de prezenţa mea, de făptura mea, vă implor să faceţi asta pentru mine. Nu să mă eliberaţi *pe mine*, ci doar să-l eliberaţi pe băieţelul meu. Există cu siguranţă o cale ca să puteţi face asta, şi-o să v-o spun… Vă rog, faceţi asta pentru mine. Vă rog. *Vă rog*!"

Am înţeles atunci că eram iarăşi doar un vierme în viaţa lui, un exemplar de *Dreck* polonez. M-a apucat de încheietură, mi-a dat mâna la o parte de pe cămaşa lui şi a spus: „Destul!". N-am să uit niciodată *furia* din glasul lui când a spus: *Ich kann es unmöglich tun*! Ceea ce înseamnă „Nici nu poate fi vorba să fac asta!". Şi a adăugat: „Ar fi o ilegalitate din partea mea să eliberez orice prizonier fără autorizaţia cuvenită". Deodată, mi-am dat seama că atinsesem un nerv deosebit de sensibil în el, şi doar pentru că adusesem vorba despre asta. A spus: „Este scandalos ceea

ce-mi sugerezi! Drept cine mă iei? Vreun *Dümmling*[46] pe care speri să-l poți manipula? Numai pentru că mi-am exprimat un sentiment aparte pentru tine? Crezi că mă poți face să încalc legea pentru că mi-am exprimat un pic de afecțiune?". Apoi a zis: „Găsesc că e dezgustător!"

O să înțelegi ceva, Stingo, dacă îți spun că nu m-am putut abține şi m-am aruncat asupra lui, l-am cuprins cu brațele pe după mijloc şi l-am implorat din nou, spunând „Vă rog", iarăşi şi iarăşi? Dar am fost sigură, după modul în care i-au înțepenit toți muşchii şi după tremurul care îl străbătea c-o terminase cu mine. Dar chiar şi aşa, nu m-am putut opri. Am Hpus: „Atunci, lăsați-mă barem să-l *văd* pe băiețelul meu, lăsați-mă să-l vizitez, lăsați-mă să-l văd numai o dată, vă rog, faceți numai asta pentru mine. Nu puteți înțelege asta? Aveți şi dumneavoastră copii. Permiteți-mi doar să-l văd, să-l mai țin o dată în brațe înainte de a mă întoarce în lagăr". Iar când am spus asta, Stingo, nu m-am putut stăpâni şi am căzut în genunchi în fața lui. Am căzut în genunchi în fața lui şi mi-am lipit fața de cizmele lui.

Sofia s-a oprit din povestit, privind iarăşi momente lungi în trecutul acela care părea acum s-o fi captivat atât de complet, atât de irezistibil; a mai sorbit de câteva ori din paharul cu whisky şi a înghițit, o dată sau de două ori în sec, distrată, într-o avalanşă a amintirilor. Şi eu mi-am dat seama ca, de parcă ar fi căutat la mine orice iluzie de realitate a prezentului pe care eram în stare să i-o ofer, mă apucase de mână şi o strângea de-mi amorțise.

— S-a vorbit atât de mult despre oamenii din locuri ca Auschwitz şi modul cum s-au comportat acolo. În Suedia, când eram în centrul acela pentru refugiați, adesea, un grup de-al nostru, cei care fuseserăm acolo – la Auschwitz sau la

---

[46] Naiv, fraier (lb. germană, în original).

Birkenau, unde am fost trimisă la sfârşit –, vorbeam despre cum se purtaseră diverşi oameni de acolo. De ce unul acceptase să devină un *Kapo*[47] înrăit şi se arătase crud faţă de tovarăşii lui de detenţie şi îi făcuse pe mulţi să moară. Sau de ce altul, bărbat sau femeie, a făcut ăla sau ăla lucru curajos, uneori dându-şi viaţa ca să poată trăi un semen. Sau îşi dăduseră pâinea, sau un cartof mic, sau un strop de supă cuiva care murea de foame chiar dacă ei înşişi mureau de foame. Sau dacă erau oameni – bărbaţi, femei – care ar fi ucis ori ar fi trădat pe un alt prizonier doar pentru o îmbucătură de mâncare. Oamenii se poartă foarte diferit în lagăr, unii într-un mod laş şi egoist, alţii, curajos şi frumos – nu există o regulă. Nu. Dar Auschwitz-ul era un loc atât de cumplit, Stingo, dincolo de orice închipuire, că nu puteai spune cu mâna pe inimă că persoana asta *ar fi trebuit* să facă un anumit lucru într-un mod frumos, sau curajos, ca în lumea cealaltă. Dacă el sau ea făcea vreun lucru nobil, atunci puteai să-i admiri, ca pe oricine din alt loc, dar naziştii erau ucigaşi şi, când nu ucideau, prefăceau oamenii în animale bolnave, aşa că dacă oamenii făceau ceva care nu era prea nobil, sau era chiar animalic, atunci trebuia să-i înţelegi fapta, urându-l, poate, dar compătimindu-l în acelaşi timp, pentru că ştiai cât de uşor ar fi fost ca şi tu să te porţi ca un animal.

Sofia făcu o pauză pentru câteva clipe şi îşi închise pleoapele, ca într-o meditaţie delirantă, apoi se uită încă o dată în depărtări ireale.

— Aşa că numai un singur lucru a rămas un mister pentru mine. Şi anume, de vreme ce eu cunoşteam toate astea şi am ştiut că naziştii mă prefăcuseră într-un animal bolnav, ca pe

---

[47] Deţinut din lagărele de concentrare naziste căruia i se acordau privilegii în schimbul supravegherii echipelor de muncă şi care adesea era doar un criminal de drept comun, frecvent brutal faţă de tovarăşii de detenţie.

toți ceilalți, atunci de ce trebuie să simt atât de multă vină pentru toate lucrurile pe care le-am făcut acolo? Şi pentru că am rămas în viață. De vina asta nu pot scăpa şi n-am să scap niciodată.

Se opri din nou, apoi reluă:

— Presupun că din cauza…

Dar şovăi, neputând să-şi formuleze gândul în cuvinte, iar eu am desluşit un tremur în vocea ei – acum, probabil mai mult de extenuare decât din alt motiv – când spuse:

— Ştiu că n-o să scap niciodată de asta. Niciodată. Şi, pentru că n-am să scap niciodată, probabil că ăsta-i cel mai rău lucru cu care am rămas de pe urma nemților.

În cele din urmă, îmi slăbi mâna din strânsoare şi se întoarse către mine, uitându-se drept în ochii mei, în timp ce spunea:

— I-am îmbrățişat cizmele lui Höss. Mi-am lipit obrazul de cizmele alea reci de piele de parcă ar fi fost făcute din blană sau din ceva călduros şi confortabil. Şi vrei să ştii ceva? Probabil i le-am şi lins cu limba, am lins cizmele alea naziste. Şi mai vrei să ştii ceva? Dacă Höss mi-ar fi dat un cuțit sau o armă şi mi-ar fi cerut să omor pe cineva, un evreu, un polonez, nu contează, aş fi făcut-o fără să stau pe gânduri, chiar cu bucurie, dacă asta ar fi însemnat să-mi văd băiețelul numai un singur minut şi să-l țin în brațe.

Atunci l-am auzit pe Höss spunând: „Ridică-te! Demonstrații de genul ăsta mă insultă. Ridică-te!”. Dar când am început să mă ridic, vocea lui s-a îmblânzit şi a spus: „Cu siguranță că o să poți să-ți vezi fiul, Sofia”. Mi-am dat seama că era prima oară când îmi spunea pe nume. Apoi – oh, Iisuse Hristoase, Stingo, chiar *m-a îmbrățişat* din nou şi l-am auzit spunând: „Sofia, Sofia, cu siguranță că o să poți să-ți vezi băiețelul”. A zis: „Crezi c-aş fi putut să-ți refuz asta? *Glaubst du, dass ich ein Ungeheuer bin*? Crezi că sunt vreun monstru?”

Capitolul 11

— Fiule, Nordul îşi închipuie că are un adevărat *brevet* pe virtute, zise tata atingându-şi uşor cu vârful degetului ochiul proaspăt învineţit. Dar, fireşte, Nordul n-are dreptate. Crezi că mahalaua Harlemului chiar reprezintă un progres pentru negru faţă de o plantaţie de arahide din districtul Southampton? Crezi că negrul o să rămână mulţumit în cartierul ăla insuportabil de sordid? Fiule, într-o bună zi, Nordul o să-şi regrete amarnic aceste încercări ipocrite de generozitate, aceste gesturi deştepte şi cusute cu aţă albă, cunoscute sub numele de *toleranţă*. Într-o bună zi, ţine minte ce-ţi spun, va fi clar demonstrat că Nordul este la fel de exagerat în prejudecăţi ca şi Sudul, dacă nu mai mult. Cel puţin în Sud prejudecata este la vedere. Dar aici…

Făcu o pauză ca să-şi atingă din nou ochiul umflat.

— Mă *înfior* de-a dreptul când mă gândesc la violenţa şi ura acumulate în mahalalele astea.

După o viaţă de liberalism sudist, conştient de nedreptăţile Sudului, tata nu fusese niciodată înclinat să arunce fără noimă diversele păcate rasiale ale Sudului pe umerii Nordului; aşadar, cu oarecare surprindere, îl ascultam atent, fără să-mi dau seama – în timpul verii aceleia, din 1947 – cât de profetice se vor dovedi cuvintele sale.

Era târziu, mult după miezul nopţii, şi noi stăteam amândoi în barul slab luminat, zumzăind de murmure amicale, din Hotelul Meălpin, unde îl dusesem după dezastruoasa altercaţie pe care o avusese cu un şofer de taxi pe nume Thomas McGuire, cu autorizaţia 8608, la numai o oră după sosirea lui în New York. Bătrânul (folosesc termenul numai în sensul patern şi sudist, căci la cincizeci şi nouă de ani ai lui arăta bine legat şi verde) nu fusese rău vătămat, dar fusese mare tevatură şi curseseră şiroaie de sânge dintr-o alarmantă, deşi inofensivă, tăietură superficială pe frunte.

Rana avusese nevoie de un mic bandaj. După ce se restabilise ordinea, când ne-am aşezat să bem ceva (el, bourbon, şi eu, statornica băutură a imaturi taţii mele, berea Rheingold) şi am vorbit, în mare parte despre prăpastia care separa această puzderie diavolească de păcătoşenii urbane de la nord de Chesapeake şi pajiştile paradiziace ale Sudului (în acest domeniu, tata cu greu putea fi *mai puţin* profetic, neprevăzând incidentele de la Atlanta), eu am putut, nu o dată, să meditez posomorât că încurcătura bătrânului cu Thomas McGuire îmi permisese măcar pe moment să mai uit de disperarea nouă care mă pălise.

Căci, poate vă mai amintiţi, toate acestea se întâmplau la numai câteva ore după momentul acela din Brooklyn, în care eu crezusem că Sofia şi Nathan dispăruseră din viaţa mea pentru totdeauna. Cu siguranţă fusesem convins – de vreme ce nu aveam niciun motiv să gândesc altminteri – că pe ea nu o voi mai vedea vreodată. Şi de aceea melancolia care mă cuprinsese când părăsisem imobilul Yettei Zimmermann şi călătorisem cu metroul ca să mă alătur tatălui meu, în Manhattan, fusese foarte aproape de a-mi provoca o zdrobitoare indispoziţie fizică, mai acută decât oricare alta suferită până atunci – mai precis, de la moartea mamei încoace. Acum era vorba despre un amestec de durere a pierderii şi nelinişte, o situaţie fără ieşire şi năucitor de intensă. Sentimentele alternau. Privind în jur apatic la succesiunea de lumină şi întuneric din tunelul metroului prin care trenul trecea iute ca săgeata, am simţit suferinţa combinată ca pe o uriaşă şi apăsătoare greutate trântită drept pe umerii mei atât de mare, încât îmi strivea cumva plămânii şi mă făcea să respir agitat şi sacadat. N-am plâns – mai bine zis n-am putut –, dar de vreo câteva ori mi-am dat seama că sunt pe cale să vomit. Era ca şi când aş fi fost martor la o moarte subită şi fără sens, de parcă Sofia (şi Nathan, de asemenea, căci, în pofida furiei, a mâhnirii înciudate şi a confuziei pe care mi le provocase, era prea

strâns legat în triada relației noastre ca eu să abandonez brusc dragostea şi loialitatea pe care le simțeam pentru el) ar fi fost ucisă într-unul dintre acele accidente rutiere catastrofale care se petrec într-o clipită, lăsând supraviețuitorii prea şocați fie şi să blesteme cerul. Tot ce ştiam, în timp ce trenul uruia prin catacombele pe care se prelingea apa de sub Eighth Avenue, era că fusesem rupt, cu o repeziciune de care încă nu-mi venea să cred, de lângă singurele două persoane din viața mea la care țineam cel mai mult şi că senzația primară de pierdere pe care mi-o produsese stârnise în mine o agonie asemenea aceleia de a fi îngropat de viu sub o tonă de cenuşă.

— Îți admir foarte mult energia, zise tata în timp ce mâncam o cină târzie la Schrafft's. Cele şaptezeci şi două de ore pe care am de gând să le petrec în burgul ăsta sunt cam tot ce pot suporta muritorii din părțile civilizate. Nu ştiu cum reuşeşti tu. Tinerețea ta, presupun, minunata flexibilitate a vârstei tale, e cea care îți permite să fii mai curând atras decât devorat de caracatița asta de oraş. Eu n-am fost niciodată acolo, dar, serios, chiar *e cu putință* să fie adevărat că, aşa cum mi-ai scris, există părți din Brooklyn care seamănă cu *Richmondul*?

În ciuda lungii călătorii cu trenul din rărunchii ținutului Tidewater, tata era într-o dispoziție de zile mari, ceea ce m-a ajutat să nu mă mai gândesc la haosul meu spiritual, cel puțin cu intermitențe. Mi-a spus că nu mai fusese în New York de pe la sfârşitul anilor 1930 şi că, la drept vorbind, oraşul părea mai babilonian ca oricând în neruşinata lui opulență.

— E un produs de război, fiule, zise inginerul, care ajutase la fabricarea unor monştri navali ca portavioanele *Yorktown* şi *Enterprise*[48], totul în țara asta a devenit din ce în ce mai

---

[48] Portavioane americane scufundate de piloții kamikaze japonezi la baza

bogat. A fost nevoie de războiul ăla ca să ne scoată la liman din criză şi, totodată, să ne prefacă în cea mai puternică națiune de pe pământ. Dacă există un singur lucru care o să ne țină înaintea comuniştilor mulți ani, atunci acela este banul, iar la capitolul ăsta stăm foarte bine.

Nu trebuie să se înțeleagă din această aluzie că tata era, chiar şi pe departe, un detractor al roşilor. După cum am spus, era pronunțat de stânga pentru un sudist: şase sau şapte ani mai târziu, la apogeul isteriei McCarthy[49], a demisionat furios din funcția de preşedinte ales al Fiilor Revoluției americane, filiala de Virginia – din care făcuse parte un sfert de secol –, mai cu seamă din rațiuni genealogice, în momentul în care ramolita şi extrem de conservatoarea organizație emisese un manifest în sprijinul senatorului de Wisconsin.

Totuşi, oricât de înaintați erau în materie de economie, călătorii din Sud (sau din oricare altă parte din interiorul continentului) cel mai adesea rămâneau perplecşi la tarifele şi prețurile New York-ului, iar tata nu făcea excepție, bodogănind încruntat la nota de plată pentru cina de două persoane: cred că era în jur de patru dolari – închipuiți-vă! –, ceea ce nu însemna câtuşi de puțin o sumă exorbitantă după standardele metropolitane în acea perioadă de ieftinire generală şi nici după tarifele absolut comune ale restaurantului Schrafft's.

— Pentru patru dolari, se plânse el, acasă ai putea

---

navală din Pearl Harbor (7 decembrie 1941), atac în urma căruia Statele Unite au declarat război Japoniei, intrând astfel în al Doilea Război Mondial.

49 în februarie 1950, senatorul de Wisconsin Joseph McCarthy a acuzat Departamentul de Stat că a angajat peste 200 de comuniști. în următorii trei ani, acuzațiile aceluiaşi senator s-au extins asupra altor oficiali, denigrându-i în ochii opiniei publice; a rezultat o isterie generalizată, americanii acuzându-se unii pe alții, adesea dintr-o încercare de a scăpa de rivali personali sau de a se pune la adăpost de suspiciune.

benchetui un weekend întreg!

Totuşi, îşi regăsi repede stăpânirea de sine, atunci când ne-am plimbat prin noaptea înmiresmată pe Broadway, spre nord, prin Times Square – un loc ce îl făcu pe bătrân să adopte o expresie de uimită şi pioasă speculaţie, cu toate că el nu fusese niciodată o persoană pioasă, dar cred că reacţia lui s-a datorat mai puţin realei sale dezaprobări, decât şocului, ca o palmă peste faţă, la vederea stranietăţii zonei respective.

Mi se pare că, în comparaţie cu abjecta Sodomă în care s-a dezvoltat ulterior, Times Square, în vara aceea afişa doar o idee mai mult a depravare carnală decât a piaţetă plicticoasă dintre clădiri bej într-un oraş creştin ca Omaha sau Salt Lake City; cu toate acestea, încă de pe atunci îşi avea partea ei de prostituate ieftine şi excentrici de prost gust, păşind ţanţoşi prin curcubeiele şi vârtejurile de neon, şi m-a ajutat să mai uit puţin de profunda mea mâhnire când am auzit înjurăturile şoptite ale tatii – încă putea rosti „Ierusalime!" cu francheţea rustică a unui personaj din Sherwood Anderson[50] – şi să văd cum privirea lui, urmărind unduirile iridescente ale vreunei târfe mulatre afectate, reflecta, în succesiune rapidă, stupefacţie sticloasă şi o oarecare dorinţă inevitabilă. O fi fost vreodată la târfe? m-am întrebat eu. De nouă ani văduv, cu siguranţă ar fi meritat-o, dar, ca majoritatea sudiştilor (sau americanilor, în general) de vârsta lui, era reticent, chiar secretos în ceea ce privea sexul, iar viaţa lui în acest domeniu îmi era cu totul necunoscută. Sincer, speram că, la anii lui, nu îşi îngăduise să fie sacrificat pe altarul lui Onan, ca nefericita lui odraslă; sau se poate să-i fi interpretat eu greşit, pur şi simplu, privirea de acum şi că devenise, în sfârşit, liber de fervoarea aceea?

---

50 Scriitor american, devenit celebru cu volumul de nuvele *Winesburg*, Ohio (1919), în care înfăţişează lupta oamenilor de rând să-şi impună individualitatea în epoca standardizată a maşinii.

La Columbus Circle am oprit un taxi şi ne-am întors la Meălpin. Probabil că alunecasem iar în deprimarea mea, căci l-am auzit spunând:

— Ce-ai pățit, fiule?

Am bâiguit ceva despre o durere de stomac – mâncarea de la Schrafft's –, iar el n-a mai insistat. Oricât de tare simțeam nevoia de a-mi descărca sufletul, îmi era cu neputință să-i divulg ceva despre recentul cataclism din viața mea. Cum aş fi putut descrie potrivit dimensiunile pierderii mele, cu atât mai puțin încurcata situație care condusese la acea pierdere: dragostea mea pentru Sofia, minunata camaraderie cu Nathan, izbucnirea nebună a lui Nathan din urmă cu vreo câteva ore şi, în sfârşit, agonizanta părăsire? Cum nu era cititor de romane ruseşti (la care te ducea cu gândul scenariul acesta, în unele privințe melodramatic), tata ar fi găsit povestea cu totul de neînțeles.

— N-o duci prea rău cu banii, nu-i aşa? mă întrebă el, adăugând că ştia foarte bine că suma provenită din vânzarea tânărului sclav Artiste, pe care mi-o trimisese în urmă cu vreo câteva săptămâni, nu putea dura o veşnicie.

Apoi, în ceea ce am simțit ca pe o abordare pe ocolite, cu delicatețe, a repus pe tapet posibilitatea de a mă întoarce să trăiesc iarăşi în Sud. Nici nu deschisese bine discuția, atât de reținut şi de şovăielnic încât nici nu avusesem măcar timp să răspund, că taxiul puse frână şi opri în fața Hotelului Me Alpin.

— N-aş crede că e prea sănătos să trăieşti într-un loc cu indivizi ca aceia pe care tocmai i-am văzut! zise el.

Atunci am fost martor la un episod care a ilustrat schisma dintre Nord şi Sud mai puternic decât orice studiu bine conceput de artă şi de sociologie. Şi a implicat două nefericite greşeli, reciproc impardonabile, fiecare avându-şi rădăcinile într-o perspectivă culturală net distinctă de cealaltă, ca Saskatoon de Patagonia. Greşeala inițială în mod sigur a fost a tatii. Deşi în Sud bacşişurile fuseseră – cel puțin până la

vremea aceea – evitate sau niciodată luate în serios, el ar fi trebuit să se gândească mai bine înainte de a-i oferi lui Thomas McGuire o monedă de cinci cenți – mai înțelept ar fi fost să nu-i dea deloc bacşiş. Greşeala lui McGuire a fost să reacționeze mârâind la tata şi descriindu-l cu un „ticălosul dracului". Asta nu vrea să însemne că un taximetrist *sudist*, neobişnuit cu bacşişurile sau, în orice caz, obişnuit să primească bacşişuri mici şi acelea din când în când, nu s-ar fi simțit puțin jignit; totuşi, oricât de violent s-ar fi putut burzului în sinea lui, şi-ar fi păstrat cumpătul. Cum nu vrea să însemne nici că urechile unui newyorkez n-ar fi luat foc la auzul epitetului lui McGuire; dar cuvinte din acestea sunt monedă curentă pe străzi şi între taximetrişti, iar majoritatea locuitorilor New York-ului şi-ar fi înghițit ranchiuna şi şi-ar fi ținut gura.

Abia ieşit din maşină, tata şi-a vârât nasul pe fereastra portierei din față şi, ca şi cum nu-i venea să creadă, întrebă:

— Am auzit eu bine ce-ai spus?

Cuvintele folosite sunt importante – nu „Ce-ai spus?" sau „Ce ziceai?", ci cu accent pe „auzit", cu sensul că nici măcar aparatul auditiv însuşi nu mai avusese vreodată de-a face cu asemenea obscenități grosolane, nici măcar separat, darămite rostite în tandem. McGuire nu se deslușea prea bine în întuneric – o ceafă groasă şi păr roşcat. Eu nu-i văzusem bine fața, dar după voce părea destul de tânăr. Dacă ar fi pornit în viteză, dispărând în noapte, atunci totul s-ar fi putut sfârşi cu bine, însă, deşi i-am simțit o uşoară ezitare, am simțit deopotrivă şi intransigența, țâfna cu iz de Hibernia[51] la moneda de cinci cenți a tatălui meu care făcea pereche bună cu mânia bătrânului la acest limbaj nejustificat. Când McGuire răspunse, oferi o formulare

---

[51] Numele pe care scriitorii greci şi romani din Antichitate îl dădeau Irlandei.

considerabil mai elaborată gândului său:

— Am spus că trebuie să fii un ticălos al dracului.

Vocea tatălui meu deveni un strigăt înfrânat – nu atât tare, cât tremurând de furie – în timp ce îi cerea satisfacție:

— Iar eu cred că dumneata trebuie să fii o parte din drojdia fără de fund a acestui oraş dezgustător care te-a plodit pe dumneata şi pe toți cei spurcați la gură de teapa dumitale! declamă el schimbând cu viteza fulgerului stilul de vorbire la retorica atemporală a strămoşilor săi. Lepădătură execrabilă ce eşti, nu eşti mai spălat ca un şobolan de canal! În orice cotlon decent din Statele Unite, un ins ca dumneata, care şi-ar vomita aşa murdăriile lui scârboase, ar fi dus în piața publică şi biciuit!

Vocea îi urcase puțin; trecătorii se opriseră sub firma orbitoare de la intrarea Hotelului Meălpin.

— Dar nici ăsta nu e un oraş decent, iar dumneata eşti liber să împroşti cetățenii cu limbajul tău împuțit…

A fost oprit în mijlocul torentului de abandonul grăbit al lui McGuire, care țâşni cu maşina înainte, dispărând pe bulevard. Dezechilibrat, tata dădu să se prindă de ceva, răsucindu-se spre trotuar, iar eu mi-am dat seama într-o clipă că din inerția rotirii în loc fu proiectat ca un orb în stâlpul dur de oțel al unui panou pe care scria Parcarea interzisă; zgomotul impactului dintre țeasta lui şi oțel a produs, ca într-un desen animat, un vibrant *boinng*! Numai că n-a fost deloc amuzant. Am crezut că acesta avea să fie un deznodământ tragic de proporții.

Totuşi, o jumătate de oră mai târziu, el era liniştit, sorbind bourbon sec şi perorând împotriva „brevetului de virtute” al Nordului. Sângerase destul de mult, dar, dintr-un noroc de necrezut, „doctorul casei” de la Meălpin umbla de colo-colo prin hol tocmai în clipa în care eu conduceam victima înăuntru. Doctorul casei se dovedi a fi un alcoolic nenorocit, dar ştia cum să aibă grijă de un ochi învinețit. Apa rece şi un bandaj stăviliseră până la urmă sângele, dar nu şi indignarea

bătrânului. Pipăindu-şi rana cu grijă, în umbrele barului Meălpin, cu ochiul lui umflat arătând din ce în ce mai mult ca o copie a tatălui său, privat de jumătate din vedere în urmă cu vreo optzeci de ani, la Chancellorsville, continuă să-l ocărască pe Thomas McGuire într-o litanie de-o monotonie deznădăjduită. Începuse să fie un pic cam plictisitor, oricât de pitoresc era limbajul, şi mi-am dat seama că furia bătrânului nu era întemeiată nici pe snobism, nici pe pudoare – ca unul care lucrase pe un şantier naval şi, înainte de asta, ca marinar pe un vas comercial, urechile lui fuseseră asaltate, cu siguranță, cu astfel de expresii injurioase –, ci pe ceva mult mai simplu, precum trainica sa credință în bunele maniere şi în decența în societate. „Concetățenii noştri!" De fapt, era un soi de egalitarism frustrat, din care, am început eu să înțeleg, i se trăgea în bună măsură sentimentul de înstrăinare. Mai exact, oamenii îşi abrogau egalitatea când nu erau capabili să-şi vorbească unii altora în termeni omeneşti. Calmându-se, l-a lăsat în sfârşit în pace pe McGuire şi a început să-şi extindă animozitatea, îmbrățişând, în general, toate genurile de păcate şi defecte ale Nordului: aroganța sa, pretenția ipocrită la superioritate morală. Am văzut deodată ce sudist nereformat era în realitate şi am fost surprins să constat că trăsătura asta părea să nu-i contrazică în niciun fel liberalismul lui de bază.

În cele din urmă, diatriba – probabil combinată cu şocul rănirii, oricât de neînsemnată era aceasta – păru să-l fi epuizat; se făcu palid la față şi atunci l-am îndemnat să meargă în cameră, la culcare. Fără tragere de inimă, îmi dădu ascultare şi se întinse într-unul dintre paturile duble ale camerei pe care o rezervase pentru amândoi, la patru caturi mai sus de zgomotosul bulevard. Aici aveam să petrec două nopți de insomnie agitată (în mare măsură din cauza necontenitei disperări în privința Sofiei şi a lui Nathan) şi demoralizare, lac de sudoare sub zumzetul unui ventilator electric ca un păianjen negru care împrăştia adieri anemice.

În ciuda oboselii sale, tata a continuat să ridice în slăvi Sudul. (Aveam să-mi dau seama, mai târziu, că această parte a vizitei sale era, de fapt, o subtilă misiune de a mă salva din ghearele Nordului; deşi nu mi-a spus-o niciodată direct, cu siguranță şmecherul bătrân se aventurase în această călătorie mai cu seamă ca să încerce să mă oprească de a emigra la yankei.) În prima noapte, ultimele sale cuvinte înainte de a se duce la culcare au fost despre speranța că voi părăsi acest oraş aiuritor şi mă voi întoarce în ținutul căruia îi aparțineam. Vocea lui venea parcă din depărtări, mormăind ceva despre „dimensiunea umană". Cele câteva zile le-am petrecut împreună exact aşa cum şi-ar imagina oricine că un tânăr de douăzeci şi doi de ani ar putea să-şi omoare orele în compania unui tată sudist în general nemulțumit, vara, la New York. Ne-am dus să vedem vreo câteva atracții turistice pe care am mărturisit amândoi că nu le mai văzusem până atunci: Statuia Libertății şi Empire State Building. Am luat un vaporaş ca să admirăm priveliştea şi împrejurimile Manhattanului. Am fost la Sala de concerte a radioului newyorkez, unde am moțăit la o comedie cu Robert Stack şi Evelyn Keyes. (îmi amintesc cum, în timpul acestei cazne, m-am lăsat înfăşurat ca într-un giulgiu de jalea mea după Sofia şi Nathan.) Am aruncat o privire prin Muzeul de Artă Modernă, un loc despre care m-am gândit, mai degrabă cu superioritate, că s-ar putea să-l ofenseze pe bătrânul, care însă a părut extraordinar de binedispus – picturile luminoase, ortogonale, ale lui Mondrian[52] stârnind o încântare deosebită ochiului său de tehnician. Am mâncat la uimitoarele automate Horn and Hardart[53], la Nedick şi la

---

[52] Piet Mondrian (1872-1944), pictor abstracționist olandez, stabilit în New York, în 1940.

[53] Prima companie din sectorul alimentației publice care a introdus automatele de mâncare în Philadelphia şi New York – funcționau pe bază de monede şi bancnote şi serveau mâncăruri (fast-food) şi băuturi simple

Stouffer şi – într-o încercare a ceea ce, în acele zile, eu socoteam a fi *haute cuisiné* – la un restaurant Longchamps din centru. Ne-am dus la vreo două sau trei baruri (inclusiv, din întâmplare, la un bar gay rău famat de pe Forty-second Street, unde i-am cercetat tatii faţa cu atenţie când s-a confruntat cu arătările acelea cu zâmbete afectate şi am văzut-o devenind întâi cenuşie ca terciul de secară, apoi de-a dreptul răvăşită de uluire), dar în fiecare seară ne-am retras devreme, după ce redeschideam discuţia despre ferma cuibărită între plantaţiile de arahide din Tidewater. Tata sforăia. O, Doamne, cum mai sforăia! În prima noapte am reuşit, cumva, să aţipesc o dată sau de două ori în mijlocul acelor fornăieli şi gâlgâieli. Dar acum îmi amintesc că acele formidabile sforăituri (cauzate de o deviaţie de sept, fuseseră blestemul întregii sale vieţi, iar canonada lor prin ferestrele deschise, în nopţile de vară, trezea şi vecinii din somn) în ultima noapte au devenit o parte a urzelii insomniei mele şi au alcătuit un contrapunct turbulent al învălmăşitelor mele gânduri: de la un fugar, dar amar acces de vinovăţie, până la un spasm de obsesie erotică abătut asupra mea ca un incub vorace şi, în cele din urmă, la o aducere-aminte dulce, dureroasă, aproape insuportabilă a Sudului, care m-a ţinut treaz până s-a luminat de ziuă.

Vinovăţie. Stând întins acolo, mi-am dat seama că tata nu mă pedepsise niciodată foarte aspru, cât fusesem copil, decât cu o singură excepţie – şi atunci pentru o mârşăvie pentru care meritam prea din plin pedeapsa. Fusese în legătură cu mama. În anul de dinainte să moară, când eu aveam doisprezece ani, cancerul care o mistuia pe mama începuse să se infiltreze în oasele ei. Într-o zi, piciorul ei slăbit cedase; ea căzuse şi îşi rupsese tibia, care nu se mai refăcuse niciodată. Din momentul acela, a fost nevoită să poarte o

---

(ultimul restaurant automat s-a închis în 1991).

proteză şi să meargă doar cu mare greutate, folosindu-se de un baston. Nu-i plăcea să zacă întinsă în pat şi prefera să stea în capul oaselor când putea. Ori de câte ori stătea aşezată, îşi ținea piciorul beteag, prins în proteză, sprijinit pe un scăunel sau pe vreo canapea. Ea avea pe-atunci numai cincizeci de ani şi eu îmi dădeam seama că ştia că o să moară; câteodată îi surprindeam frica. Mama citea neîncetat cărți – erau narcoticul ei până când au început durerile insuportabile şi narcoticele adevărate au înlocuit-o pe Pearl Buck[54] – şi cea mai vie imagine pe care o păstrez din acea ultimă perioadă a vieții este a capului ei cărunt, cu fața blândă, emaciată, purtând ochelari, aplecat deasupra romanului *Nu te poți întoarce acasă* (fusese o admiratoare devotată a lui Thomas Wolfe înainte ca eu să citesc o singură pagină de-a acestui autor, dar citea, de asemenea, şi bestsellerurile cu titluri prețioase – *Osândit la neființă* sau *Soarele e nimicirea mea*), un portret al contemplării, al absorbirii într-o altă lume şi al desprinderii indiferente de cea din jur, la fel de domestic, de obişnuit, în felul ei, ca un studiu de Vermeer[55], mai puțin oribila proteză de metal sprijinită pe scăunelul ei. Îmi amintesc, de asemenea, de o venerabilă pătură, colorată şi tocită, cu care, pe vreme rece, îşi acoperea genunchii şi piciorul încătuşat. Temperaturi cu adevărat scăzute nu se înregistrau aproape niciodată în Tidewaterul Virginiei, dar pentru scurt timp se putea lăsa un ger muşcător, în lunile de iarnă şi, pentru că era atât de rar, frigul întotdeauna surprindea. În căsuța noastră, aveam o sobă pe cărbuni care nu dădea prea multă căldură, iar în living mai aveam şi-un şemineu micuț.

---

54 Scriitoare americană (1892-1973), câştigătoare a numeroase premii literare, printre care Pulitzer (1932) şi Nobel (1938) - prima americancă recompensată cu Nobelul pentru Literatură.

55 Pictor olandez (1632-1675), unul dintre cei mai cunoscuți reprezentanți ai stilului baroc.

Pe o sofa în fața şemineului acestuia era locul în care stătea şi citea mama în după-amiezile de iarnă. Ca odraslă unică, eram, ca de obicei, socotit nepermis de răsfățat; una dintre puținele corvezi care-mi erau atribuite, în după amiezile de iarnă, după orele de şcoală, era să mă întorc repede acasă şi să am grijă ca în vatră să fie lemne destule, întrucât, deşi mama nu era cu totul infirmă, ar fi fost mult peste puterile ei să arunce lemne pe foc. Exista şi un telefon, dar în camera alăturată livingului, la care se ajungea pe nişte trepte pe care ea nu le-ar fi putut coborî. Cred că e lesne de ghicit natura nelegiuirii pe care am comis-o într-o după-amiază: am lăsat-o de izbelişte. Am fost ademenit să nu mă duc direct acasă de făgăduiala unei plimbări cu maşina împreună cu un coleg şi cu fratele lui mai mare, cu un nou Packard Clipper, una dintre maşinile cele mai şic la vremea aceea. Eram nebun după maşina aia. Mă îmbăta eleganța ei vulgară. Am străbătut în viteză, cu înfumurare prostească, ținutul înghețat, în timp ce după-amiaza se stingea, se lăsa seara şi, implicit, mercurul termometrului scădea; pe la ora cinci, Clipperul s-a oprit undeva departe de casă, în pădurea de pini, şi atunci am devenit conştient brusc de vânt şi de gerul aspru. Şi pentru prima oară m-am gândit la vatră şi la mama mea abandonată şi mi s-au tăiat picioarele de îngrijorare. Iisuse Hristoase, *vinovăția*...

Zece ani mai târziu, întins în pat la Meălpin şi ascultând sforăitul tatii, meditam, cu un junghi dureros, la vina mea (neştearsă până în acel moment), dar era o durere amestecată cu o curioasă recunoştință tandră pentru delicatețea cu care bătrânul aflase de abandonul meu şi luase măsuri. În cele din urmă (nu cred c-am mai pomenit despre asta), el era creştin, din soiul celor care iartă. În după-amiaza aceea cenuşie – îmi amintesc aşchiile de zăpadă care începuseră să danseze prin vânt când Packardul gonea către casă –, tata se întorsese de la muncă şi se ajunsese lângă mama cu o oră înaintea mea. Iar când am sosit, el

murmura ceva în barbă şi îi masa mâinile. Pereții de stuc ai modestei noastre căsuțe lăsaseră să pătrundă frigul iernii ca un tâlhar nemilos. Focul se stinsese de câteva ore, iar el o găsise pe mama tremurând neajutorată sub păturica ei, cu buzele strânse şi livide, cu fața uscată şi albă de frig, dar şi de spaimă. Camera era numai vălătuci de fum de la un buştean arzând mocnit pe care încercase ea zadarnic să-l împingă în şemineu cu bastonul. Dumnezeu ştie ce vedenii de sloiuri de gheață arctice o cuprinseseră când se prăbuşise înapoi printre bestsellerurile ei, toate cărțile alea lunar ridicate în slăvi cu care ea încerca să se baricadeze împotriva morții, proptindu-şi piciorul pe scăunel cu mişcarea aia de prindere şi ridicare a unei poveri cu ambele mâini, pe care mi-o aminteam bine, şi simțise vergile de metal ale protezei devenind, treptat, la fel de reci ca stalactitele pe piciorul ei nevolnic, nefolositor, ciuruit de carcinom. Când am dat buzna pe uşă, îmi amintesc şi acum, unul dintre lucrurile care m-au impresionat până-n străfundul sufletului, atât de profund că mi se părea că nu mai există nimic în încăpere, a fost privirea ei. Ochii aceia de culoarea atunci, măriți de ochelari, şi modul în care privirea ei rătăcită, încă îngrozită, s-a încrucişat cu a mea, apoi s-a îndreptat rapid în altă parte. Tocmai *rapiditatea* cu care s-a uitat în altă parte avea să definească, după aceea, vinovăția mea; a fost la fel de rapid ca o macetă retezând o mână. Şi mi-am dat seama îngrozit cât de mult resimțeam împovărătoarea ei suferință. A plâns, atunci, şi am plâns şi eu, dar separat, şi ne-am ascultat unul altuia plânsul, ca peste un lac mare şi pustiu.

Sunt sigur că tata – de regulă atât de blând şi de îngăduitor – a zis ceva aspru, usturător. Dar nu de cuvintele lui îmi aduc aminte, ci doar de frigul acela – de frigul ce-ți îngheța şi sângele în vine şi de întunericul din şopronul cu lemne, unde m-a dus el şi unde m-a făcut să stau până mult după ce întunericul s-a lăsat peste sat şi glaciala lumină a lunii s-a strecurat înăuntru printre crăpăturile carcerei mele.

Cât timp am dârdâit şi am plâns acolo nu-mi pot aminti. Ştiam doar că sufeream exact în acelaşi mod în care suferise şi mama şi că primisem întocmai ce meritam; niciun răufăcător nu şi-a îndurat vreodată pedeapsa cu mai puțină ranchiună. Nu cred că am fost închis mai mult de două ceasuri, dar aş fi rămas de bunăvoie acolo până-n zori sau chiar până aş fi murit înghețat dacă aşa îmi puteam ispăşi păcatul. Să fi fost oare simțul justițiar al tatii cel care reacționase instinctiv la nevoia mea de a-mi răscumpăra vina? În orice caz – şi în modul lui calm, stăpânit, făcuse tot ce putuse –, fapta mea era, până la urmă, dincolo de granița ispăşirii, fiindcă în mintea mea avea să fie nedespărțită şi întotdeauna încurcată în faptul sordid organic al morții mamei mele.

A avut parte de o moarte dezgustătoare, într-un delir de durere. În arşița lunii iulie, şapte luni mai târziu, şi-a dat duhul amorțită de morfină, în timp ce, în noaptea dinainte, eu m-am gândit iarăşi şi iarăşi la tăciunii aceia aproape stinşi din camera rece şi plină de fum, spunându-mi cu groază că abandonul meu din ziua aceea o împinsese pe lunga pantă a declinului din care nu-şi mai revenise niciodată. Vinovăție.

Odioasă vinovăție. Vinovăție, corozivă ca apa sărată. Ca tifosul, omul poate păstra o viață întreagă toxina vinovăției. Iar în momentul în care mă răsuceam de pe o parte pe alta pe salteaua umedă şi gloduroasă de la MeAlpin, tristețea mi-a străpuns pieptul ca o lance de gheață când mi-am amintit spaima din ochii mamei, întrebându-mă încă o dată dacă nu cumva chinurile la care o supusesem atunci îi grăbiseră moartea, întrebându-mă dacă m-a iertat vreodată. La dracu', m-am gândit. Inspirat de o vânzoleală din camera de-alături, am început să mă gândesc la sex.

Aerul ieşind vijelios prin septul deviat al tatălui meu devenise o rapsodie a junglei dezlănțuite – țipete de maimuță, chirăieli de papagal, trâmbițe de elefant. Prin interstițiile, ca

să zic aşa, acestei ţesături de zgomote, am auzit două persoane în camera de-alături dându-se huţa – expresia bătrânului pentru păcatul trupesc. Suspine slabe, zgomotul unui pat buşit, o exclamaţie de plăcere despuiată şi alunecoasă. Dumnezeule, am gândit, răsucindu-mă pe partea cealaltă, oare voi rămâne pentru totdeauna un simplu ascultător singuratic al partidelor de sex ale altora – niciodată, niciodată un participant? Ameţit de nefericire, mi-am amintit cum prima oară când am aflat despre Sofia şi Nathan a fost tot aşa: Stingo, neajutoratul care trăgea cu urechea. De parcă mi-ar fi devenit complice la suferinţa pe care mi-o provoca perechea de dincolo de perete, tata s-a răsucit deodată în pat cu un mormăit şi, pentru moment, a tăcut, îngăduind urechilor mele accesul la fiecare nuanţă a acelei bucurii. Era un sunet sculptat, incredibil de aproape, parcă tangibil – oh, iubi-iubi-iubi, gâfâia femeia – şi un fleoşcăit ritmic (pe care imaginaţia mea l-a amplificat ca un megafon) care m-a făcut să-mi lipesc o ureche de perete. M-am minunat de colocviul serios de dincolo: el a întrebat dacă l-a avut destul de mare, apoi dacă ea „juisase". Ea răspunse că nu ştia. Îngrijorări, îngrijorări. Apoi a urmat o linişte subită (o schimbare de poziţii, mi-am imaginat eu) şi iscoditoarea antenă a minţii mele încercă un tablou cu Evelyn Keyes şi Robert Stack într-un *soixante-neuf*[56] care-ţi tăia răsuflarea, deşi am renunţat curând la fantezie, fiindcă logica m-a silit să repopulez propria-mi *mise-en-scène*[57] cu personaje mult mai probabil clienţi ai Hotelului Meălpin – doi instructori de dans excitaţi, domnul şi doamna Univers, o pereche de proaspăt căsătoriţi nesătui din Chattanooga şi aşa mai departe; carnavalul pornografic pe care îl desfăşuram în minte devenea, rând pe rând, un cazan clocotitor şi o

---

[56] Şaizeci şi nouă (lb. franceză, în original).

[57] Punere în scenă, regie (lb. franceză, în original).

jertfire a unei victime. (Mi-ar fi fost imposibil să-mi imaginez pe atunci – şi n-aş fi crezut-o nici dacă mi s-ar fi prezis mileniul lui Hristos[58] – că, în câteva decenii, bazarele cinematografice aburinde de pe bulevardul de dedesubt îmi vor îngădui, pentru cinci dolari, să văd liber şi fără jenă partide de sex cum au văzut conchistadorii Lumea Nouă: vulve lucitoare roz-coral, la fel de impunătoare ca intrările peşterilor din Carlsbad[59]; păr pubian ca pădurile luxuriante acoperite cu muşchi spaniol[60]; ejaculări de maşinării priapice de mărimea arborilor de sequoia; tinere Pocahontas de dimensiuni mamut, cu buze umede şi chipuri de vis, în toate poziţiile imaginabile şi minuţios detaliate ale actului sexual cu tot tacâmul.)

Am visat la nurlia Leslie Lapidus cea cu gură spurcată. Umilinţa timpului neproductiv pierdut cu ea mă silise să mi-o scot din minte în aceste ultime săptămâni. Dar acum, invocând-o în poziţia „femeia deasupra" recomandată de cei doi faimoşi consultanţi în probleme de dragoste conjugală (doctorii Van de Velde[61] şi Marie Stopes[62]), pe care îi studiasem clandestin acasă, cu vreo câţiva ani mai înainte, am lăsat-o pe Leslie să mă călărească până când am fost sufocat de sânii ei, pe jumătate înecat în torentul negru al părului ei. Cuvintele pe care mi le şoptea ea la ureche –

---

[58] In Apocalipsa Sf. Ioan este prezis că, la a doua venire a lui Iisus, toţi credincioşii vor domni cu el peste pământ o mie de ani.

[59] Parc naţional din New Mexico, cuprinzând probabil şi cea mai mare peşteră din lume, cu spectaculoase formaţiuni subterane.

[60] Planta epifită (parazită) din pădurile tropicale şi subtropicale, care arată ca nişte mănunchiuri de fire lungi, albastru-cenuşiu, atârnate de crengile copacilor.

[61] Theodor Hendrik van de Velde, ginecolog olandez, autorul cărţii de mare succes *Căsătoria ideală* (1926), în care pledează pentru cunoaştere şi senzualitate în viaţa de cuplu.

[62] Maria Stopes, paleobotanist şi eugenist englez, a fondat prima clinică de măsuri anticoncepţionale din Marea Britanie.

cuvinte insistente, acum neprefăcute – erau exaltant de obscene şi satisfăcătoare. Încă de pe vremea şedinţelor mele de autoerotism din pubertate, deşi foarte inventive, acestea fuseseră în general conduse cu mâna fermă a moderaţiei protestante; în noaptea asta totuşi, pofta era ca o năvală a animalelor înnebunite şi eu am fost virtual călcat în picioare. O, Doamne, cum mă mai dureau testiculele în timp ce sintetizam un act sexual furtunos nu doar cu Leslie, cât şi cu celelalte două sirene fermecătoare care-mi solicitaseră pasiunea. Acestea erau, firește, Maria Hunt şi Sofia. Gândindu-mă la toate trei, mi-am dat seama că una era o WASP sudistă, una o Sarah Lawrence evreică şi ultima o poloneză – colecţie ce se remarca nu doar prin diversitatea sa, dar şi prin faptul că toate trei erau moarte. Nu, nu moarte de-adevăratelea (numai una, lasciva Maria Hunt, se dusese la Creatorul ei), dar, practic, dispărute, defuncte, *kaput*, cel puţin în ceea ce privea rolul lor din viaţa mea.

Să fie oare cu putinţă, mă întrebam eu în fantezia mea smintită, ca pofta sexuală să-mi fi fost aţâţată până la insuportabil de conştientizarea faptului că toate aceste trei bibelouri îmi scăpaseră printre degete dintr-o tragică greşeală sau dintr-o deficienţă personală? Or, tocmai inaccesibilitatea lor definitivă – conştientizarea că le pierdusem pentru totdeauna – era adevărata *cauză* a acestui infern de dorinţă carnală? Mă durea încheietura mâinii. Eram stupefiat de propria-mi promiscuitate şi de insubordonarea ei. Mi-am imaginat un rapid schimb de partenere. Aşa că Leslie s-a transformat în Maria Hunt, cu care stăteam, îmbrăţişaţi, pe o plajă din Chesapeake Bay, ziua în amiaza mare, la vreme de vară; în fantezia mea, ochii ei înnebuniţi se rostogoleau pe sub pleoape şi ea îmi ronţăia lobul urechii. Închipuie-ţi, mi-am poruncit eu, *închipuie-ţi* – şi o posedam pe eroina romanului meu! Eram în stare să-mi prelungesc extazul multă vreme cu Maria; încă ne mai vedeam de treabă ca iepurii, când tata, cu un primitiv horcăit, a încetat sforăitul,

s-a ridicat brusc în capul oaselor, în patul lui, apoi a lipăit desculț până la baie. Am aşteptat cu creierul golit până când, în sfârşit, s-a întors în pat şi a început din nou să sforăie. Şi apoi, cu o dorință la fel de incurabilă şi de tumultuoasă ca brizanții unui ocean de amărăciune, m-am trezit că fac dragoste pătimaşă cu Sofia. Şi bineînțeles că pe ea o dorisem tot timpul. Era uluitor. Căci atât de adolescentin idealizată şi de dezastruos romantică fusese dorința mea pentru Sofia toată vara aceea, încât nu îngăduisem niciodată ca vreo fantezie sexuală cu ea, pe deplin conturată, multidimensională şi viu colorată să-mi invadeze sau să-mi stânjenească mintea, cu atât mai puțin să pună stăpânire pe ea. Acum, cu disperarea pierderii ei strângându-se în jurul gâtului meu ca nişte mâini neîndurătoare, am înțeles pentru prima oară cât de fără de speranță era iubirea mea pentru ea şi, de asemenea, cât de nemăsurată era pofta mea trupească pentru ea. Cu un geamăt destul de tare ca să-l facă pe tata să iasă din somnul lui zbuciumat – un geamăt care sunt sigur că sunase neconsolat – am îmbrățişat-o pe imaginara mea Sofia, am ajuns la revărsarea de neoprit şi, dându-mi drumul, i-am strigat numele ei iubit. Atunci, prin întuneric, atunci, tata s-a mişcat. I-am simțit mâna întinsă căutând-o pe a mea.

— Te simți bine, fiule? a întrebat el, cu voce îngrijorată.

Prefăcându-mă adormit, am murmurat ceva intenționat neinteligibil. Dar amândoi eram treji.

Îngrijorarea din vocea lui se prefăcu în amuzament.

— Ai urlat „stafia”, zise el. Coşmar delirant. Trebuie să fi fost urmărit de vreun spectru.

— Nu mai ştiu ce era, am minţit eu.

El rămase tăcut o vreme. Ventilatorul electric zumzăia mai departe, auzindu-se din când în când printre zgomotele nocturne neîncetate ale oraşului. În cele din urmă, a zis:

— Te frământă ceva. Îmi dau seama de asta. Vrei să-mi spui şi mie despre ce-i vorba? Poate-ți voi fi de ajutor, cumva.

E o fată, o femeie, nu-i aşa?

— Da, am răspuns după o scurtă şovăială, o *femeie*.

— Vrei să-mi povesteşti? Am avut şi eu partea mea de necazuri din astea.

Într-o oarecare măsură, mi-a făcut bine să-i povestesc, chiar dacă relatarea mea era vagă: o refugiată poloneză fără nume, cu vreo câțiva ani mai în vârstă, frumoasă mai presus de cuvinte, o victimă a războiului. Am făcut aluzie în treacăt la Auschwitz, dar n-am scos un sunet despre Nathan. O iubisem pentru scurtă vreme, am continuat eu, dar din varii motive situația devenise imposibilă. Am alunecat rapid peste detalii: copilăria ei poloneză, venirea ei la Brooklyn, munca ei, dizabilitatea ei prelungită. Într-o zi, dispăruse pur şi simplu, i-am spus eu, şi nu aveam nicio speranță că s-ar mai fi întors. Am tăcut, câteva momente, apoi am adăugat cu stoicism:

— Cred c-o să reuşesc să trec peste asta, după ceva timp.

I-am dat să înțeleagă că, în mod clar, doream să schimbăm subiectul. Vorbind despre Sofia, începuse să mă ia din nou cu crampe de burtă, valuri-valuri de crampe înfiorătoare.

Tata murmură câteva cuvinte convenționale de simpatie, apoi tăcu.

— Cum merge lucrarea ta? întrebă în cele din urmă.

Până atunci, lăsasem deoparte subiectul acesta.

— Ce mai face cartea ta?

Mi-am simțit crampele potolindu-se.

— Merge chiar bine, am zis eu, am reuşit să lucrez spornic, acolo, în Brooklyn. Cel puțin până s-a întâmplat povestea cu femeia, vreau să spun despărțirea asta. De-atunci s-a oprit totul, a încremenit în loc.

Asta, firește, era o subestimare. Mi se făcea rău numai la gândul de a mă întoarce la Yetta Zimmermann, unde să-mi reiau lucrul în golul acela sufocant din urma plecării Sofiei şi a lui Nathan, scriind mai departe într-un loc ce nu mai reprezenta decât o cameră sumbră, cu ecouri ale amintirilor

din timpurile bune petrecute împreună, toate dispărute acum.

— Cred c-o să reîncep destul de curând, am adăugat cu jumătate de gură.

Am simțit cum conversația noastră se împotmolește.

Tata căscă.

— Ei, bine, dacă vrei într-adevăr s-o reporneşti, murmură el cu vocea îngreunată de somn, ferma aia veche din Southampton te aşteaptă. Cred că ar fi un loc minunat unde să lucrezi. Sper că te mai gândeşti la propunere, fiule.

Începu să sforăie din nou, izbutind de data asta nu o hărmălaie zoologică, ci un bombardament îndârjit, de parcă ar fi fost un jurnal de ştiri cu coloana sonoră a asediului Stalingradului. Mi-am afundat capul în pernă, exasperat.

Totuşi am aţipit, în reprize, ba chiar am reuşit să şi dorm, destul de agitat. L-am visat pe binefăcătorul meu fantomatic, băiatul sclav Artiste, iar visul a devenit cumva contopit cu visul despre un alt sclav, de care ştiam de mult – Nat Turner. M-am deşteptat cu un oftat din rărunchi. Era ziuă. M-am zgâit la tavan în lumina opalescentă, am ascultat vaietul sirenei unei maşini de poliție gonind pe strada de dedesubt; creştea, din ce în ce mai tare, mai urât, demențial. L-am ascultat cu uşoara nelinişte pe care o provoacă întotdeauna acea alarmă pătrunzătoare; sunetul s-a îndepărtat, devenind un tril demonic înfundat şi, în cele din urmă, a dispărut în labirintul străzilor vechi din Hell's Kitchen[63]. Dumnezeule, Dumnezeule, am gândit eu, cum e posibil ca Sudul şi acest zbieret urban să coexiste în secolul ăsta? Era mai presus de înțelegere.

În dimineața aceea, tata se pregătea să se întoarcă în Virginia. Probabil din pricina lui Nat Turner, care îmi declanşase torentul de amintiri, m-a covârşit o nostalgie

---

[63] Bucătăria Iadului (lb. engleză, în original).

febrilă după Sud în timp ce stăteam întins în pat, în lumina abia înmugurită a dimineții. Sau probabil numai din pricină că ferma din Tidewater, unde tata îmi oferise o locuință gratuită, mi se părea acum o propunere mult mai atrăgătoare, dacă tot îi pierdusem pe cei dragi din Brooklyn. În orice caz, în timp ce ne mâneam clătitele cu gust de cauciuc expandat în restaurantul Hotelului Meălpin, l-am făcut pe bătrân să rămână cu gura căscată de uimire când i-am spus să mai cumpere un bilet şi să mă aştepte în Gara Pennsylvania. Mergeam şi eu în Sud cu el şi aveam să mă duc la fermă, l-am anunțat eu cu verva unei subite uşurări şi a bucuriei. Tot ce trebuia el să facă era să mă lase, restul dimineții, să-mi strâng lucrurile şi să plec definitiv de la Yetta Zimmermann.

Totuşi, aşa cum am menționat deja, n-a ieşit cum am plănuit atunci – cel puțin nu atunci. L-am sunat pe tata din Brooklyn, silit să-i spun că mă hotărâsem să rămân totuşi în oraş. Fiindcă în dimineața aceea o întâlnisem pe Sofia, la etaj, în Palatul Roz, stând singură în mijlocul odăii răscolite pe care crezusem că o abandonase pentru totdeauna. Acum îmi dau seama că sosisem într-un moment ciudat de decisiv. Zece minute mai târziu, ea şi-ar fi strâns deja lucrurile rămase şi ar fi fost plecată, şi cu siguranță n-aş mai fi dat ochii cu ea vreodată. E o prostie să încerci să emiți probabilități despre trecut. Dar nu mă pot abține să nu mă întreb, şi-n ziua de azi, dacă n-ar fi fost mai bine pentru Sofia dacă ar fi fost scutită de intervenția mea accidentală. Cine ştie dacă n-ar fi reuşit s-o scoată la capăt, poate chiar ar fi putut supraviețui în altă parte – probabil departe de Brooklyn sau chiar departe de America. Sau aproape în oricare alt loc.

Una dintre operațiunile mai puțin cunoscute, dar mai sinistre din planul principal al naziştilor era programul numit Lebensborn. Un produs al delirului filogenetic nazist, Lebensborn (literal, Izvor de viață) a fost conceput pentru a spori rândurile Noii Ordini, inițial prin creşterea

sistematizată a natalității, apoi prin răpiri, organizate în teritoriile ocupate, de copii „corespunzători”, care erau expediați în interiorul țării-mamă, plasați în familii loiale Führerului şi, astfel, crescuți într-un mediu naționalsocialist aseptic. Teoretic, copiii trebuiau să fie din familii pur germane. Dar faptul că multe dintre aceste tinere victime erau poloneze reprezintă o altă dovadă a frecventei şi cinicei abordări expeditive a chestiunilor rasiale de către naziști, de vreme ce, deşi polonezii erau considerați subumani şi, laolaltă cu celelalte popoare slave, demni succesori ai evreilor în politica de exterminare, în multe cazuri ei satisfăceau anumite cerințe pur fizice – trăsăturile lor faciale semănau, destul de mult, cu ale celor de sânge nordic şi adesea aveau părul de un blond-luminos, adică pe placul criteriilor estetice ale naziştilor mai mult ca orice altceva.

Lebensborn nu a atins niciodată proporțiile uriaşe pe care le prevăzuseră naziştii pentru el, dar a înregistrat oarecare succese. Numai numărul copiilor smulşi de la părinții lor din Varşovia era de ordinul zecilor de mii, iar în covârşitoarea lor majoritate – rebotezați Karl sau Liesel, Heinrich sau

Trudi şi înghițiți în sânul Reichului – nu şi-au mai văzut niciodată familiile adevărate. De asemenea, nenumărați copii care trecuseră inițial de selecții, dar care mai apoi n-au corespuns la teste rasiale mai riguroase, au fost exterminați – unii, la Auschwitz. Programul, fireşte, trebuia să fie secret, la fel ca majoritatea proiectelor bolnave ale lui Hitler, dar o asemenea nelegiuire cu greu putea fi păstrată complet necunoscută. La sfârşitul anului 1942, frumosul fiu blond, în vârstă de cinci ani, al uneia dintre prietenele Sofiei, care locuia în apartamentul vecin cu al său, în acelaşi imobil distrus de bombardamente din Varşovia, a fost furat şi nu s-a mai ştiut niciodată nimic despre el. Deşi naziştii se străduiseră oarecum să arunce un văl de ceață asupra faptei, tuturor le era foarte clar cine fuseseră vinovații. Ceea ce o uluise pe Sofia, mai târziu, fusese cum de acest concept,

Lebensborn – care în Varşovia în aşa hal o îngrozise şi o îmbolnăvise de frică, încât adesea îl ascundea pe fiul ei, Jan, într-o debara, ori de câte ori auzea tropote de ghete grele pe scări –, la Auschwitz devenise pentru ea ceva de vis, pe care şi-l dorea cu cea mai mare ardoare. Ideea îi fusese insuflată de către o prietenă şi o tovarăşă de detenție – despre care voi vorbi mai târziu – şi ajunsese să i se pară Sofiei singura cale prin care ar fi putut să-i salveze viața lui Jan.

În după-amiaza aceea cu Rudolf Höss, mi-a povestit ea, avusese clar intenția să aducă vorba despre programul Lebensborn. Ar fi trebuit să încerce într-o manieră isteață, pe ocolite. În zilele de dinaintea discuției lor, ea socotise, destul de logic, că Lebensborn ar putea fi singura cale de a-l elibera pe Jan din Lagărul copiilor. Şi mai ales că Jan fusese crescut cu două limbi materne, poloneza şi germana, ca şi ea. Cu această ocazie, Sofia mi-a spus un lucru pe care mi-l ascunsese înainte. Câştigând încrederea comandantului, ea avea de gând să-i sugereze că şi-ar putea folosi imensa autoritate pentru a transfera un minunat băiat polonez, blond şi vorbitor de germană, cu pistrui caucazieni, cu ochii albaştri ca două flori de cicoare şi profilul fin cizelat al unui pilot din Luftwaffe, din Lagărul de copii la vreo unitate birocratică din Cracovia, Katowice, Wroclaw sau de oriunde, care să-i aranjeze apoi transportul la adăpost şi siguranță în

Germania. Ea nu i-ar fi cerut să-i spună destinația copilului; ar fi renunțat chiar la orice încercare de a afla despre locul de trai sau viitorul lui atât timp cât ar fi fost încredințată că se afla undeva în siguranță, în inima Reichului, unde probabil ar fi supraviețuit, decât să rămână la Auschwitz, unde ar fi pierit, fără îndoială. Dar, firește, în după-amiaza aceea totul mersese anapoda. În zăpăceala şi panica ei, îl rugase pe Höss de-a dreptul să-i elibereze copilul şi, din pricina imprevizibilei lui reacții la rugămintea aceasta – furiei lui –, ea se trezise complet dezechilibrată, incapabilă să-i mai vorbească despre Lebensborn nici dacă şi-ar mai fi

amintit despre el. Totuşi, nu era chiar totul pierdut. Pentru a prinde ocazia de a-i propune lui Höss aceste mijloace aproape indescriptibile de salvare a fiului ei, trebuia să aştepte – şi acest lucru, în sine, a însemnat o scenă ciudată, chinuitoare, a doua zi.

Dar Sofia nu s-a simţit în stare să-mi spună toate acestea dintr-odată. În după-amiaza aceea, la Curtea Arţarului, după ce mi-a descris cum s-a simţit îngenuncheată în faţa comandantului, s-a întrerupt brusc din povestit şi, întorcându-şi ochii de la mine, spre fereastră, a rămas tăcută multă vreme. După aceea, s-a scuzat în grabă şi a dispărut, pentru câteva minute, la toaletă femeilor. Tonomatul se pornise iar; din nou Surorile Andrews. Mi-am ridicat privirea la ceasul din perete, cu plasticul pătat de muşte, care făcea reclamă whisky-ului Carstairs – era aproape cinci şi jumătate şi mi-am dat seama, puţin şocat, că Sofia îmi vorbise aproape toată după-amiaza. N-o mai auzisem niciodată pomenindu-mi despre Rudolf Höss înainte, dar prin elocvenţa ei simplă, succintă, îl făcuse să existe la fel de viu ca orice apariţie dintre cele care îmi bântuiau visele nevrotice. Era însă limpede că n-ar fi putut continua să vorbească la nesfârşit despre un astfel de om şi despre un astfel de trecut, de aceea se întrerupsese. Şi, de bună seamă, în ciuda sentimentului de mister şi de insatisfacţie pe care mi le lăsase, nu voiam să fiu atât de mitocan încât s-o îndemn să-mi mai spună. Mi-ar fi plăcut să abandonăm subiectul, cu toate că încă mă mai ameţea revelaţia că avusese un copil. Ceea ce dezvăluise până aici în mod clar o costase destul; o citisem, când îi aruncasem o privire, în ochii ei chinuiţi de fantome, îndurerați şi adânciţi într-o transă de amintiri mai negre probabil decât putea suporta mintea ei. Aşa că mi-am spus, în sinea mea, că deocamdată subiectul era închis.

Am comandat o bere de la chelnerul şleampăt, irlandez, şi am aşteptat întoarcerea Sofiei. Clienţii obişnuiţi ai Curţii Arţarului – poliţai ieşiţi din tură, liftieri, maiştri constructori

şi câţiva stâlpi de cafenea – începuseră să se adune, emanând un abur uşor de la ploaia de vară care dura de mai multe ore. Tunetele încă mai bubuiau pe deasupra meterezelor Brooklynului, dar răpăitul ploii, acum fragil, ca pocnetele intermitente ale unui singur dansator de step, mi-au dat de ştire că grosul potopului trecuse. Am ascultat cu o ureche la o discuţie despre Dodgers[64], un subiect atât de dezbătut în vara aceea încât friza demenţa. Am sorbit zdravăn din bere, cu o subită poftă de a mă îmbăta. Impulsul se datora, în parte, tuturor imaginilor pe care mi le sădise în minte Sofia despre Auschwitz, care îmi lăsaseră în nări o duhoare reală, de linţolii putrede şi de grămezi jilave de oase sfărâmicioase, cum zărisem odată printre mărăcinii cimitirului săracilor din New York – un loc izolat, pe o insulă[65], pe care ajunsesem să-l cunosc recent, un domeniu, ca Auschwitz-ul, al cărnii moarte arse, şi, tot ca el, lagăr al prizonierilor de război. Fusesem trimis pe insulă, pentru scurt timp, la sfârşitul serviciului meu militar. Într-adevăr, simţeam din nou miasma aceea de osuar şi, ca s-o alung, beam bere. Dar o altă parte a spaimei mele avea legătură cu Sofia şi am privit spre uşa toaletei femeilor cu un subit fior de nelinişte – dacă fugise de mine? dacă dispăruse? –, incapabil să îmi închipui cum să fac faţă noii crize pe care o *inculcase* în viaţa mea sau nebuniei pasiunii mele pentru ea, care era ca o foame patologică şi care îmi paralizase cu desăvârşire voinţa. Educaţia mea prezbiteriană cu siguranţă nu anticipase o astfel de dereglare.

Întrucât lucrul cel mai înspăimântător era că acum, tocmai

---

64 Brooklyn Dodgers (1911-1957), echipă din Liga întâi de baseball care, mai târziu, a devenit echipa Los Angeles Dodgers.

65 Insula Hart (0,4 km2), în capătul de vest al braţului de mare Long Island, New York, a avut, de-a lungul vremii, un azil de săraci, un spital, închisori, un lagăr de prizonieri din Războiul Civil, o şcoală de corecţie şi o bază pentru rachetele Nike. Astăzi serveşte drept cimitir al săracilor.

când o regăsisem – tocmai când prezența ei începuse să se reverse asupra mea ca o binecuvântare –, ea părea să fie încă o dată pe cale de a dispărea din viața mea. Chiar în dimineața aceea, când dădusem pe neașteptate de ea la Palatul Roz, unul dintre primele lucruri pe care mi le spusese fusese că tot avea de gând să plece. Nu venise înapoi decât ca să-şi ia lucrurile care îi mai rămăseseră. Doctorul Blackstock, îndatoritor ca întotdeauna, îngrijorat de despărțirea ei de Nathan, îi găsise un apartament micuț, dar foarte potrivit, mult mai aproape de cabinetul lui, în centrul Brooklynului, şi acolo se mută ea. Mi se înecaseră brusc corăbiile. Nu era nevoie de cuvinte să-mi dau seama că, deşi Nathan o abandonase de-a binelea, ea era încă nebună după el; o foarte vagă aluzie la el din partea mea făcuse să i se aştearnă peste ochi un văl de tristețe. Chiar şi lăsând asta la o parte, îmi lipsea cu totul curajul să-mi exprim sentimentele pentru ea; fără a părea caraghios, n-aş fi putut s-o urmez la noua ei locuință, la mai mulți kilometri depărtare – n-aş fi putut s-o fac nicicum, nici dacă aş fi avut mijloacele pentru asta. M-am simțit ologit, paralizat de situație, dar ea era evident pe cale de a ieşi de pe orbita existenței mele şi a dragostei sale absurde, neapreciate. Era ceva atât de rău-prevestitor în faptul că îmi dădeam seama că se apropia momentul în care o voi pierde că începuse să mi se facă rău. Şi, în plus, să simt o neliniște apăsătoare, irațională. De aceea, când am văzut că Sofia nu se mai întorcea de la toaletă femeilor după ceea ce mi se păruse un timp interminabil (nu se putea să fi trecut mai mult de cinci-şase minute), m-am ridicat de la masă, cu intenția de a invada acel teritoriu sacru ca s-o caut – *ah*! –, când a reapărut. Spre încântarea şi surpriza mea, zâmbea. Chiar şi azi îmi mai amintesc de Sofia zărită în capătul celălalt al localului Curtea Arțarului. În orice caz, fie din pură întâmplare, fie dintr-un tainic scop divin, un mănunchi de raze de soare prăfuite, țâşnind printre ultimii nori ai furtunii care se îndepărta

afară, îi lumină pentru o clipă capul şi părul, înconjurând-o cu un halou imaculat ca într-un tablou din quattrocento. Date fiind înfierbântatele mele sentimente neabătute pentru ea, nici nu era nevoie să-mi apară angelică, dar mi-a apărut. Apoi, haloul se evaporă, iar ea înainta spre mine cu mătasea fustei fluturând şi jucând, inocent şi voluptuos, în jurul pântecului ei matur conturat şi am auzit un sclav sau un măgar în străfundul minelor de sare ale spiritului meu scoțând un slab geamăt de dor. Cât timp, Stingo, cât timp, bătrâne suflete al meu?

— Îmi cer iertare c-a durat atât, Stingo, zise ea, aşezându-se lângă mine.

După cronica după-amiezii, era greu de crezut că e atât de veselă.

— La toaletă m-am întâlnit cu o bătrână rusoaică *bohémienne*[66] – o, ştii tu, *dizeuze de bonne aventure*.

— Ce? am făcut eu. Ah, vrei să spui o ghicitoare.

O mai văzusem pe bătrâna cotoroanță prin bar de vreo câteva ori, una dintre nenumăratele țigănci pungăşoaice din Brooklyn.

— Da, mi-a citit în palmă, zise ea cu vioiciune. Mi-a vorbit pe ruseşte. Şi, ştii ceva? Să vezi ce-a spus. A spus: „Ai avut de curând un ghinion. În legătură cu un bărbat. O dragoste nefericită. Dar nu te teme. Totul o să iasă bine până la urmă". Nu e minunat, Stingo? Nu e grozav?

Am simțit atunci, ca şi acum, şi iertată să-mi fie discriminarea, că şi femeile care par foarte raționale sunt prăzi uşoare pentru astfel de *frissons*[67] oculte, nevinovate, dar am lăsat de la mine şi n-am zis nimic; veştile bune păreau să-i fi redat bucuria Sofiei şi, fără voie, i-am împărtăşit şi eu buna dispoziție. (Dar ce putea să însemne

---

[66] Țigancă nomadă (lb. franceză, în original).

[67] Fiori, înfiorări - de entuziasm, teamă sau plăcere (lb. franceză, în original).

pentru ea? m-am întrebat eu, îngrijorat. Nathan *nu mai era*.) Cu toate acestea, Curtea Arțarului începuse să vibreze de umbre nesănătoase, mie mi se făcuse dor de soare şi, când i-am propus să ieşim la plimbare, să luăm o gură de aer, la sfârşit de după-amiaza, ea încuviință fără să stea pe gânduri.

Furtuna spălase Flastbush, care lucea de curățenie. Fulgerele se spărseseră undeva în apropiere; pe stradă mirosea a ozon, acoperind chiar şi mirosul de varză murată şi de covrigi. Simțeam nisip sub pleoape. Am clipit, îndurerat, în lumina orbitoare; după amintirile întunecate ale Sofiei şi întunecimea crepusculară din Curtea Arțarului, grupul de case burgheze de la marginea lui Prospekt Park apărea amețitor, eteric, aproape mediteraneean, ca o Atena înfrunzită. Am mers până la colțul lui Parade Grounds şi ne-am uitat la copiii care jucau baseball pe terenurile de nisip. Deasupra capetelor, avionul bâzâitor cu bannerul atârnat de coadă, nelipsit în vara aceea din Brooklyn, pe fundalul cerului albastru ultramarin vărgat de nori, făcea reclamă la mai multe distracții nocturne pe hipodromul de la Aqueduct. Multă vreme am stat pe un petic de iarbă înaltă, udă de ploaie şi puternic mirositoare, eu explicându-i Sofiei regulile baseballului; ea era o elevă silitoare, participând drăgălaş la curs, cu ochi atenți. M-am trezit ambalându-mă cu discursul meu didactic într-atât încât toate îndoielile şi întrebările despre trecutul Sofiei care plutiseră prin mintea mea de la lungul ei recitativ recent se împrăştiară, chiar şi cea mai temută şi mai misterioasă chestiune, rămasă neclară: ce se întâmplase în final cu băiețelul ei?

Problema însă se întoarse să mă macine când am străbătut scurtul drum până la casa Yettei. M-am întrebat dacă Sofia va putea vreodată să spună cuiva povestea lui Jan. Dar nedumerirea aceasta avea să dispară curând. Eram sâcâit de o altă îngrijorare: mă frământam puternic, în sinea mea, pentru Sofia însăşi. Suferința mi se intensifică în clipa în care menționa din nou că avea să plece, în seara aceea, la

noul ei apartament. În seara aceea! Era mult prea clar că „în seara aceea" însemna chiar atunci, pe loc.

— O să-mi lipseşti, Sofia, am izbucnit eu când urcam greoi treptele de la intrare în Palatul Roz.

Eram conştient de vibrația grea din glasul meu, trădând disperarea.

— Chiar o să-mi lipseşti!

— Oh, dar o să ne mai vedem, nu-ți face griji, Stingo. Pe cuvânt. La urma urmelor, nu mă duc prea departe. O să fiu tot în Brooklyn.

Tonul vocii ei aduse o oarecare alinare, dar anemică şi fragilă; exprima loialitate şi *un fel* de afecțiune şi de dorință – o dorință chiar fermă – de a menține legăturile.

Însă nu atingea pragul emoției care aduce lacrimi şi şoapte. Afecțiune pentru mine avea – de asta eram sigur –, dar pasiune, nu. Şi despre asta pot spune că nutrisem speranțe, dar nu iluzii deşarte.

— O să luăm mai mereu masa împreună, zise ea, în timp ce mă târam după ea, la etaj. Nu uita, Stingo, că şi mie o să-mi lipseşti. Tu eşti cel mai bun prieten pe care îl am, tu şi doctorul Blackstock.

Am intrat în camera ei. Arăta deja gata evacuată. Am fost izbit de faptul că radio-fonograful era încă acolo; vag, mi-am adus aminte că Morris Fink spusese că Nathan îşi declarase intenția să se întoarcă şi să-l ia, dar se părea că n-o făcuse. Sofia deschise radioul şi de la WQXR sunetele uverturii din *Ruslan şi Ludmila*[68] răsunară cu putere. Era genul de muzică romantică pompoasă, pe care amândoi abia o suportam, dar ea lăsă radioul să cânte; ropotele de copite ale tobelor tătare începură să duduie prin încăpere.

— O să-ți scriu adresa pe ceva, zise ea, scotocind prin

---

[68] Operă în cinci acte a compozitorului rus Mihail Glinka, compusă în 1837- 1842 şi bazată pe un poem de A. S. Puşkin.

poşetă.

Era o poşetă scumpă, făcută dintr-o piele fin lucrată în reliefmarochin, cred –, un obiect care-mi atrase atenția numai pentru că îmi aminteam ziua de acum câteva săptămâni când Nathan, cu mândria lui iubitoare extravagantă, i-o dăruise.

— O să vii să mă vezi des şi o să ieşim să luăm masa împreună. Sunt multe restaurante bune şi ieftine. Ce ciudat, unde-o fi bucățica aia de hârtie pe care aveam adresa? Nici eu n-am reținut încă numărul. Undeva pe o stradă numită Cumberland, se zice că e destul de aproape de Fort Greene Park. O să putem să ne plimbăm împreună, Stingo.

— Oh, dar o să fiu foarte singur, Sofia, i-am spus.

Ea îşi ridică privirea de la radio şi îşi miji ochii la mine cu o expresie care presupun că putea fi socotită glumețrăutăcioasă, evident fără să observe Sofiomania mea nedeghizată şi rostind cuvintele care alcătuiau ultimul tip de sentiment inept de care aş fi vrut să aud:

— O să-ți găseşti tu o fată frumoasă, Stingo, foarte curând – sunt sigură de asta. Cineva foarte sexy. Cineva care să arate la fel de bine ca Leslie Lapidus, numai că mai puțin cochetă, mai *complaisante*...

— Oh, pentru Dumnezeu, Sofia, am gemut eu, scuteşte-mă de toate celelalte Leslie de pe lume.

Atunci, deodată, ceva din întreaga situație – iminenta plecare a Sofiei, dar şi poşeta şi camera aproape goală, care-mi aminteau de Nathan şi de zilele de curând trecute, de muzica, veselia şi minunatele timpuri petrecute împreună – m-a umplut cu o posomorâre atât de dezastruoasă *şi* de copleşitoare, că am lăsat să-mi scape un alt geamăt, destul de tare încât să văd licărind surpriza în ochii Sofiei, ca scânteierile unor mărgele. Şi de-a dreptul zăpăcit de tulburare, m-am trezit apucând-o strâns de brațe.

— *Nathan*! am strigat. Nathan! Nathan! Ce, Doamne, iartă-mă, s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat, de fapt, Sofia? *Spune-*

mi!

Eram aproape de ea, nas în nas, şi mi-am zărit unul sau doi stropi de salivă aterizând pe obrazul ei.

— Există un tip nemaipomenit, care e îndrăgostit nebuneşte de tine, Prinţul din poveşti, un bărbat care te a*doră* – am văzut-o pe faţa lui, Sofia, ca o formă de *divinizare* – şi dintr-odată tu *ai ieşit din viaţa lui*\ Ce Dumnezeu 3-a întâmplat cu el, Sofia? Te-a scos din viaţa lui! Nu-mi poţi spune că a fost doar din pricina unei suspiciuni prosteşti că tu i-ai fost *necredincioasă*, cum te-a acuzat el, alaltăieri, la Curtea Arţarului. Trebuie să existe un temei mai adânc, o: cauză mai profundă decât asta. Sau cum a fost cu mine? Cu mine! *Cu mine*!

Am început să-mi lovesc pieptul cu pumnul ca să-mi subliniez implicarea în tragedie.

— Cum rămâne cu modul în care s-a purtat faţă de mine omul ăsta? Vreau să spun, Dumnezeule mare, nu trebuie să-ţi explic ţie, nu-i aşa, că Nathan a ajuns ca un frate pentru mine, un *frate*, fir-ar al dracului! N-am cunoscut pe nimeni ca el în viaţa mea, pe nimeni mai inteligent, mai generos, mai amuzant şi mai plăcut pentru mine, mai… o, Doamne, pur şi simplu pe nimeni atât de *grozav*. L-am *iubit* pe tipul ăsta! Vreau să spun, practic de unul singur, Nathan a fost cel care mi-a citit primele pagini scrise de mine şi mi-a dat încrederea să continui şi să devin scriitor. Am simţit că a făcut-o din *dragoste*. Şi apoi din senin – din seninul seninului, fir-ar al dracului, Sofia – s-a întors asupra mea ca un câine turbat. S-a întors să mă atace, mi-a spus că scrisul meu e de căcat, m-a tratat de parcă aş fi fost cel mai dezgustător nenorocit pe care-l cunoscuse vreodată. Şi dup-aia m-a şters din viaţa lui la fel de ferm şi definitiv cum te-a şters şi pe tine.

Vocea mea urcase cu câteva octave, incontrolabil, devenind de hermafrodit mezzosopran.

— Nu pot suporta asta, Sofia! Ce ne facem?

Lacrimile care curgeau în şiroaie strălucitoare pe faţa

Sofiei mi-au spus că n-ar fi trebuit să mă descarc în felul ăsta. Ar fi trebuit să am mai multă stăpânire. Acum vedeam că nu i-aş fi putut provoca o suferinţă mai intensă nici dacă ar fi avut o cicatrice fierbinte, inflamată, din care i-aş fi smucit cu sălbăticie suturile, într-un oribil ghem de copci proaspete şi carne sfâşiată. Dar nu mă putusem abţine; într-adevăr, i-am simţit mâhnirea întâlnindu-se cu a mea într-o uriaşă şi nestăvilită confluenţă şi apoi cum îşi văd amândouă de drum, în timp ce eu continuam să urlu:

— Nu se poate scutura de iubirea oamenilor pentru el şi s-o calce aşa în picioare. Nu e drept! E… e… pe toţi sfinţii, e al dracului de *inuman*!

Ea îmi întoarse spatele, plângând cu sughiţuri. A fost ceva un pic somnambulic în modul în care a mers, cu braţele ţepene pe lângă ea, până în capătul celălalt al camerei, la marginea patului. Apoi, deodată, s-a trântit cu faţa în jos pe cuvertura de culoarea piersicii, cu mâinile la ochi. N-a zis nimic, dar umerii i se zgâlţâiau de plâns. M-am apropiat de marginea patului şi m-am aplecat deasupra ei, privind-o. Am reuşit să-mi stăpânesc vocea:

— Sofia, am zis eu, iartă-mă pentru toate astea. Numai că nu înţeleg nimic. Nu înţeleg nimic despre Nathan şi probabil că nu înţeleg nimic nici despre tine. Deşi cred că sunt în stare să-mi explic mult mai multe lucruri despre tine decât voi putea vreodată să-mi explic despre el.

Am făcut o pauză. Era, ştiam, de parcă i-aş fi creat o nouă rană să-i pomenesc de lucrurile acelea pe care ea, în mod evident, ura să le discute – şi nu mă prevenise ea, cu gura ei, să nu deschid niciodată subiectul? –, dar simţisem nevoia să spun tot ce avusesem de spus. Am întins mâna şi mi-am aşezat-o uşor pe braţul ei gol. Pielea îi era caldă şi părea să pulseze sub degetele mele ca guşa unei păsări speriate.

— Sofia, în seara trecută… în seara cealaltă, la Curtea Arţarului, când el… când ne-a izgonit pe amândoi. Seara aceea cumplită. Cu siguranţă că el a ştiut că ai avut un fiu în

locul acela – nu de mult mi-ai spus că i-ai povestit şi lui. Atunci cum a putut fi atât de crud cu tine, să te chinuiască aşa, să te întrebe cum de ai supravieţuit când atâţia alţii au fost… – cuvântul aproape că m-a sufocat, rămânând ca un ghem în gâtul meu, dar am izbutit să-l dau afară – au fost gazaţi. Cum a putut să-ţi facă cineva una ca asta? Cum a putut cineva să te iubească şi să fie atât de incredibil de crud?

N-a spus nimic, o vreme, ci doar a stat mai departe cu faţa îngropată în palme. M-am aşezat şi eu pe marginea patului lângă ea şi i-am mângâiat braţul plăcut de cald, aproape febril, ocolind delicat cicatricea vaccinului. Din unghiul acela îi puteam vedea clar tatuajul sumbru, negru-albăstrui, şirul de cifre incredibil de clar, ca un mic gard de sârmă ghimpată din cifre ordonate, în care un „şapte" era tăiat de o meticuloasă liniuţă europeană. I-am simţit parfumul herbal pe care îl folosea atât de des. Ar fi oare cu putinţă, Stingo, m-am întrebat eu, să te iubească ea vreodată? Deodată, m-am întrebat dacă aş avea curaj acum să mă dau la ea. Nu, cu siguranţă nu. Întinsă acolo, părea extrem de vulnerabilă, dar izbucnirea mea mă obosise, lăsându-mă cumva zdruncinat şi golit de dorinţă. Mişcându-mi degetele mai sus, i-am atins şuviţele ciufulite ale părului ei de culoarea untului. În cele din urmă, am simţit că nu mai plângea. Apoi, *am* auzit-o spunând:

— N-a fost niciodată vina lui. Întotdeauna a avut acest demon, acest demon care îşi făcea apariţia când era cuprins de *tempêtes*. Era demonul care-l stăpânea, Stingo.

Nu ştiu care imagine, în acel moment, fiecare ivindu-se aproape simultan la marginea conştiinţei mele, mi-a dat fiorul care m-a străbătut pe şira spinării: aceea a monstruosului Caliban negru sau a înfricoşătorului golem al lui Morris Fink. Dar m-am simţit cutremurându-mă şi, în mijlocul spasmului, am zis:

— Ce vrei să spui, Sofia… un demon?

Ea nu răspunse imediat. În schimb, după o lungă tăcere, şi-a ridicat capul şi a spus ceva cu o voce liniştită, care m-a dat cu totul peste cap, căci era ceva într-atât de neobişnuit pentru ea, atât de mult aparţinea unei alte Sofii pe care nu o cunoscusem până în ziua aceea.

— Stingo, zise ea, nu pot să plec de aici atât de repede. Prea multe amintiri. Fă-mi un mare serviciu. Te rog. Du-te până pe Church Avenue şi cumpără-mi o sticlă de whisky. Vreau foarte tare să mă îmbăt.

I-am adus whisky-ul – o sticlă de trei sferturi, de secară – care a ajutat-o să-mi poată spune despre momentele rele din perioada turbulentă de un an petrecută cu Nathan, înainte să apar eu în scenă. S-ar fi putut considera că nu e nevoie să repovestesc toate amănuntele acelea, dacă el nu s-ar fi întors să ne ia din nou în stăpânire viețile.

În Connecticut, undeva pe frumoasa autostradă şerpuind printre copaci, care se întinde de la nord la sud, de-a lungul malului râului, între New Milfords şi Canaan, exista un vechi han de țară, cu duşumele de stejar, un dormitor alb, însorit, cu goblenuri pe pereți, doi setteri irlandezi uzi, gâfâind cu limbile scoase, la parter şi miros de lemn de măr arzând în cămin – şi acolo, mi-a povestit Sofia în noaptea aceea, acolo Nathan încercase s-o omoare pe ea şi să se omoare şi pe el, în ceea ce a ajuns să fie cunoscut, în limbajul nostru, drept un pact sinucigaş. Aceasta s-a întâmplat în toamnă, când frunzele parcă luaseră foc, la câteva luni după ce făcuseră cunoştință în biblioteca Colegiului Brooklyn. Sofia a spus că şi-ar aminti groaznicul episod din mai multe motive (de exemplu, fusese chiar prima oară când el *ridicase vocea* la ea de când se cunoscuseră), dar că n-ar fi în stare să uite niciodată principalul motiv: insistența lui turbată (din nou, pentru prima oară de când erau împreună) ca Sofia să-i dea o explicație care să-l mulțumească pentru modul în care ea supraviețuise Auschwitz-ului, pe când „ceilalți” (cum se exprimase el) pieriseră.

Când Sofia mi-a descris cum o terorizase şi mi-a depănat povestea nefericită a evenimentelor care urmaseră, mi-am amintit imediat, bineînțeles, de purtarea ieşită din minți a lui Nathan din noaptea aceea de la Curtea Arțarului, când ne spusese amândurora fermul şi definitivul lui adio. Mă pregăteam să-i spun Sofiei despre asemănare şi s-o întreb dacă ea n-o socotea la fel, dar de data asta – devorând un uriaş munte de spaghete aburinde, într-un restaurant micuț pe care ea şi Nathan îl frecventaseră adesea, pe Coney Island Avenue – devenise atât de absorbită în cronica vieții lor împreună că am şovăit, poticnindu-mă neajutorat, şi, cu un nod în gât, am tăcut. M-am gândit la whisky. Mă nedumereau total Sofia şi whisky-ul ei – mă nedumereau şi mă copleşeau totodată. În primul rând pentru că avea debitul unui husar polonez; era uimitor să vezi acea făptură aşezată, frumoasă şi de regulă dureros de corectă, îmbătându-se; mai mult de un sfert din sticla de Seagram's, pe care i-o cumpărasem eu, se evaporase până am luat un taxi să ne ducă la restaurant. (Insistase, de asemenea, să ia şi sticla, la golirea căreia, e important să adaug, eu n-am participat deloc, rămânând, ca de obicei, la bere.) Am atribuit această nouă apucătură supărării c-o părăsise Nathan.

Dar chiar şi aşa, am fost şi mai şocat de modul în care bea Sofia decât de cantitate. Pentru că adevărul este că băutura aceea spirtoasă de patruzeci şi trei de grade, diluată cu puțină apă, nu avea niciun efect vizibil tulburător asupra vorbirii Sofiei sau asupra procesului gândirii. Cel puțin aşa s-a întâmplat când am fost pentru prima oară martor al noii sale distracții. În întregime stăpână pe ea, cu fiecare buclă blondă la locul ei, putea să bea pahar după pahar cu voia bună a unei hangițe de-a lui Hogarth[69]. Mă întrebam dacă

---

[69] William Hogarth (1697-1764), pictor şi gravor englez, cunoscut pentru tablourile satirice ale petrecerilor vesele din viața englezească a secolului al XVIII-lea.

nu era cumva protejată de vreo adaptare genetică sau culturală la alcool, pe care cei de origine slavă par s-o împartă cu celții. În afara unei uşoare îmbujorări, existau doar două feluri în care Seagram's 7 părea să-i modifice expresia sau purtările. O transforma, într-adevăr, într-un vorbitor limbut. O făcea să spună tot ce-avea în guşă. Nu că ar fi avut vreodată rețineri față de mine când îmi vorbea despre Nathan sau despre Polonia. Dar whisky-ul îi transforma vorbirea într-o deversare remarcabilă pentru cadențele precise, fără grabă. Era un soi de exprimare care mergea ca unsă, în care multe dintre accentuările poloneze aspre deveneau, ca prin magie, perfect fluide. Celălalt efect al whisky-ului asupra ei era de-a dreptul fermecător. Fermecător, adică, într-un mod înnebunitor de frustrant: o elibera practic de toate reticențele, până atunci bine stăvilite, legate de sex. Mă perpeleam, pradă unui amestec de disconfort şi încântare, în timp ce ea vorbea despre viața sa amoroasă cu Nathan. Cuvintele erau rostite încântător de deschis, cu o voce amuzată, fără ruşine, ca aceea a unui copil care a descoperit limba păsărească.

— El a spus că aveam un exemplar minunat de cur, anunță ea nostalgic, iar imediat după asta, a adăugat: Obişnuiam să ne-o tragem în fața oglinzilor.

Doamne, dacă i-ar fi trecut prin cap ce delicii dulci dansau prin mintea mea când descria fantezii din acestea!

Dar, în cea mai mare parte, dispoziția ei era de înmormântare când vorbea despre Nathan, fiind evocat cu insistență la timpul trecut; era de parcă vorbea despre cineva de mult mort şi îngropat. Iar când mi-a relatat povestea „pactului sinucigaş", din acel weekend înghețat petrecut în provincie, în Connecticut, am fost întristat şi uluit. Chiar şi aşa, nu credeam că uluirea mea la acel mic incident putea fi depăşită de vreo formă de surpriză, când, la scurt timp după ce-mi povestise despre întâlnirea ratată cu moartea, ea mi-a dezvăluit o altă informație deprimantă.

— Ştii, Stingo, zise ea, şovăind puţin, Nathan lua întotdeauna droguri. N-am ştiut dacă tu ai putut să-ţi dai seama sau nu. Oricum, din nu ştiu ce motiv, n-am fost chiar sinceră cu tine. N-am fost în stare să menţionez lucrul ăsta.

Droguri, am gândit, *Dumnezeule mare şi bun*! *Era*. imposibil de crezut una ca asta. Cititorul modern al naraţiunii de faţă foarte probabil a presupus deja asta despre Nathan, dar eu cu siguranţă n-o făcusem până atunci. În 1947, eram la fel de neştiutor despre droguri cum eram şi despre sex. (Oh, inocenţii ani ’40 şi ’50!) Cultura zilelor noastre în materie de droguri nu văzuse, în acel an, nici măcar sclipirile zorilor, iar cunoştinţele mele despre dependenţă (dacă mă gândisem vreodată la aşa ceva) erau legate de noţiunea de „toxicomani” – nebunii cu ochi holbaţi în cămăşi de forţă, închişi în ospicii izolate şi retrase, băloşi molestatori de copii, zombi bântuind pe străzile lăturalnice din Chicago, chinezi comatoşi în bârlogurile lor fumegătoare şi aşa mai departe. Exista un oprobriu despre droguri care aparţineau viciilor fără scăpare, aproape la fel de rele ca anumite imagini ale actului sexual – pe care, până pe la cel puţin treisprezece ani, mi-l imaginam ca pe un act brutal, comis în secret asupra blondelor vopsite de către beţivani zdrahoni neraşi, foşti puşcăriaşi, care nu-şi scoteau pantofii. Cât despre droguri, nu ştiam nimic despre tipurile şi subtilele gradaţii ale acestor substanţe. În afară de opiu, nu cred că aş fi putut numi un singur drog, iar ceea ce mi-a dezvălui Sofia despre Nathan a produs imediat asupra mea un efect de parcă tocmai auzisem despre o faptă criminală. (Că era, într-adevăr, un delict era incidental pentru şocul meu moral.) I-am spus că n-o credeam, dar ea m-a asigurat că era adevărat şi când, imediat după aceasta, şocul meu s-a transformat în curiozitate şi am întrebat-o ce folosise, am auzit pentru prima oară cuvântul amfetamina.

— Lua o substanţă numită „benzedrină”, zise ea, şi, de asemenea, cocaină. Dar doze imense. Destul cât să-l facă

uneori să-şi iasă din minți. Era destul de uşor pentru el să facă rost de ele de la Pfizer, din laboratorul unde lucra. Deşi, fireşte, nu era legal.

Deci asta era, m-am gândit eu, uimit, asta stătea în spatele acelor crize de mânie, de violență distrugătoare, de paranoia. Cât de orb fusesem!

Totuşi, mi-a spus Sofia, ea îşi dădea seama acum că, în majoritatea timpului, el îşi ținea năravul sub control. Nathan fusese întotdeauna energic, vivace, vorbăreț, agitat; de vreme ce, în primele cinci luni petrecute împreună (şi stătuseră mereu unul cu altul), ea îl văzuse rareori luând *stuff*[70], nu făcuse decât foarte târziu legătura dintre droguri şi ceea ce crezuse că ar fi, pur şi simplu, comportamentul lui obişnuit, deşi frenetic. Şi a continuat spunându-mi că, în acele prime luni ale relației lor, purtarea lui – indusă sau nu de droguri –, prezența lui în viața ei, întreaga lui ființă îi adusese cele mai fericite zile pe care le trăise vreodată. Îşi dăduse seama cât de neajutorată şi la voia întâmplării fusese în perioada aceea abia când ajunsese în Brooklyn şi în imobilul cu camere de închiriat al Yettei Zimmermann; încercând să nu-şi piardă cu totul mințile, încercând să-şi alunge trecutul de la marginile memoriei, *crezuse* că era stăpână pe sine (la urma urmelor, nu-i spusese doctorul Blackstock că era cea mai eficientă secretară-recepționeră pe care o cunoscuse vreodată), dar în realitate era pe punctul de a deveni emoțional în derivă, nu mai mult la cârma destinului ei decât un cățeluş care se zbate aruncat într-un torent vijelios.

— Indiferent cine a fost cel care m-a violat cu degetul în ziua aceea, în metrou, m-a făcut să-mi dau seama de asta, a zis ea.

Chiar dacă, pe moment, îşi revenise din traumă, ştia că

---

[70] Drog (argou).

aluneca la vale – coborând rapid şi fatal – şi nici nu voia să se gândească la ce i s-ar fi putut întâmpla dacă Nathan (dând peste ea în bibliotecă în ziua aceea memorabilă, căutând un exemplar dintr-o culegere epuizată de nuvele de Ambrose Bierce – binecuvântat să fie Bierce! lăudat să fie Bierce!) n-ar fi apărut din neant ca un cavaler salvator şi n-ar fi redat-o vieții.

Viața. Asta era. El, într-adevăr, îi dăduse viață. Îi redase sănătatea (cu ajutorul intervenției lui Larry, fratele lui), remediindu-i anemia care-i sugea sângele la spitalul Columbia Presbyterian, unde priceputul doctor Hatfield îi descoperise alte câteva nereguli nutriționale care trebuiau îndreptate. Şi mai ales descoperise că, şi după atâtea luni, ea încă mai avea sechele ale scorbutului. Prin urmare, îi prescrisese medicamente puternice. Curând, nesuferitele mici hemoragii cutanate, care îi apăreau pe tot corpul, dispăruseră, dar mai remarcabilă fusese schimbarea petrecută cu părul ei. Părul ei auriu fusese întotdeauna mândria ei, cea mai reconfortantă calitate fizică, dar trecuse prin Hades ca şi restul trupului ei şi începuse să-i crească zbârlit, tern şi epuizat ca aspect. Tratamentul doctorului

Hatfield schimbase şi aceste neajunsuri şi, nu după multă vreme – peste vreo şase săptămâni –, Nathan torcea ca un motan în belşugul pletelor ei, mângâindu-le fără să se poată abține şi stăruind c-ar trebui să pozeze pentru reclamele la şampon.

Într-adevăr, sub supravegherea lui Nathan, minunatul sistem medical american o adusese pe Sofia aproape de sănătatea înfloritoare, cât se putuse pentru o persoană care suferise vătămări atât de cumplite –, şi asta indusese miraculoşii ei dinți noi. Tocătorii ei, cum îi numea Nathan, îi înlocuiseră falşii dinți temporari care-i fuseseră montați de Crucea Roşie în Suedia şi fuseseră opera unui alt coleg şi prieten de-al lui Larry – unul dintre cei mai distinşi specialişti din New York de tehnică dentară. Dinții aceia erau

greu de uitat. Aveau să fie echivalentul dentar al lui Benvenuto Cellini. Erau dinți fabuloşi, cu un soi de scânteieri glasate, sidefate; de fiecare dată când deschidea gura mare, îmi amintea de Jean Harlow în prim-planurile săruturilor şi, într-una sau două memorabile zile însorite, când Sofia izbucnise în hohote de râs, dinții aceia luminaseră toată încăperea, ca un bec de bliț.

Astfel, adusă înapoi pe tărâmul celor vii, ea nu putea decât să păstreze ca pe o comoară minunatul timp pe care-l petrecuse cu Nathan toată vara aceea şi la începutul toamnei. Generozitatea lui era inepuizabilă şi, cu toate că ei dorința de lux nu-i stătea în fire, îi plăcea traiul bun şi acceptase cu plăcere mărinimia lui – mare parte din plăcerea ei provenind atât din încântarea pe care i-o aducea lui simplul gest de a dărui, cât şi din lucrurile însele primite de la el. Iar el îi dăruia şi o făcea părtaşă la absolut orice şi-ar fi putut ea dori: discuri cu muzică frumoasă, bilete la concerte, cărți poloneze, franțuzeşti şi americane, mese divine în restaurante cu specific național de prin tot Manhattanul şi Brooklynul. La fel cum se pricepea la vinuri, Nathan avea şi un incredibil de pătrunzător gust (o reacție, zicea el, la îmbuibarea din copilărie cu *kreplach*[71] şi cu *gefilte* de peşte) şi îi făcea o evidentă plăcere să-i prezinte multitudinea de banchete oferite de localurile din New York.

Banii în sine nu păruseră a fi niciodată o problemă; slujba lui la Pfitzer era evident bine plătită. El îi cumpăra haine scumpe (inclusiv „costumele" caraghioase şi ademenitoare, pereche cu ale lui, ca acelea în care îi văzusem şi eu îmbrăcați prima oară), inel, cercei, brățări, pandantive, mărgele. Apoi erau filmele. În timpul războiului, filmele îi lipsiseră Sofiei aproape la fel de mult cum îi lipsise muzica.

---

[71] Un fel de colțunaşi, umpluți cu carne tocată sau brânză şi serviți cu supe (în idiş, în original).

În Cracovia, înainte de război, fusese o perioadă când se îndopase cu filme americane – romanțioase, nevinovate şi liniştite, din anii treizeci, cu staruri ca Errol Flynn şi Merle Oberon, Gable şi Lombard. Îl adorase, de asemenea, pe Disney, mai ales desenele cu Mickey Mouse şi *Albă-ca-Zăpada*. Şi – oh, Doamne!

— Fred Astaire şi Ginger Rogers în *Top Hat*! Aşa că, în New York, paradisul cinematografelor, ea şi Nathan o făceau latră, uneori, în câte un weekend – uitându-se, cu ochii roşii, la cinci, şase, şapte filme de vineri seara până la ultima reprezentație de duminică. Aproape tot ce avea ea venise din largheța de mână a lui Nathan, până şi diafragma ei (a spus-o chicotind). Montarea diafragmei, de încă unul dintre asociații lui Larry, a constituit cea din urmă şi probabil abil simbolică intervenție din programul de medicină recuperatorie a lui Nathan; ea nu mai folosise o diafragmă înainte şi a acceptat-o cu un val de satisfacție eliberatoare, simțind că era mărturia finală a despărțirii ei de Biserică. Dar o eliberase în mai mult de un fel.

— Stingo, a zis ea, niciodată nu m-am gândit că doi oameni se pot fute atât de mult. Sau că le poate plăcea atât de mult s-o facă!

Singurul nor în acest paradis, mi-a spus Sofia, era slujba ei. Adică faptul că ea continua să lucreze pentru doctorul Hyman Blackstock care, la urma urmelor, era un chiropractician. Pentru Nathan, fratele unui doctor de prim rang, un tânăr care se considera el însuşi un om de ştiință pasionat (şi pentru care canoanele eticii medicale erau la fel de sacre de parcă el însuşi ar fi depus jurământul lui Hipocrat), ideea că ea lucra ca angajată a unui impostor îi era aproape insuportabilă. I-a spus verde în față că, după părerea lui, era tot una cu a se prostitua şi a implorat-o să plece de-acolo. De bună seamă, multă vreme făcuse glume pe seama întregii situații, născocind tot felul de poante şi anecdote despre chiropracticieni şi îndeletnicirea lor de doi

bani, care pe ea o făceau să râdă în pofida voinței sale; atitudinea lui în general amuzată i-a îngăduit Sofiei să creadă că obiecțiile lui nu trebuiau luate în serios. Dar chiar şi aşa, când plângerile lui au devenit mai vehemente şi aversiunea lui mai fățişă şi tăioasă, ea a refuzat ferm să se gândească să-şi părăsească slujba, oricât de mult se părea că-i displace lui Nathan. A fost una dintre puținele neînțelegeri în relația lor, în care ea nu s-a simțit în stare să adopte un punct de vedere subordonat voinței lui. Şi a rămas fermă pe poziții. La urma urmelor, nu era *măritată* ci Nathan. Avea nevoie să simtă o oarecare independență. Avea să rămână angajată anul acela, în care slujbele erau al naibii de greu de obținut, mai ales pentru o tânără femeie care (după cum îi tot atrăgea atenția lui Nathan) nu avea „niciun talent". Mai mult, se simțea foarte în largul ei în postul acesta, unde putea vorbi în limba ei maternă cu şeful şi, pe cinstite, chiar îl îndrăgise pe Blackstock. Era ca un bunic sau un unchi iubitor pentru ea, şi ea nu se jena deloc din pricina asta. Dar, vai, ajunsese să-şi dea seama că şi pe această perfect inocentă afecțiune, care nu implica niciun fel de romantism, Nathan o răstălmăcea, găsind în ea motive în plus pentru a-şi alimenta clocotitoarea animozitate. Ar fi fost probabil uşor comic dacă gelozia neîntemeiată n-ar fi conținut sămânța violenței şi mai rău încă…

Mai devreme, se întâmplase o tragedie, nu lor, direct, dar una care o afectase pe Sofia şi care ar trebui repovestită aici numai din cauza modului în care explică toate cele narate până aici. Fusese în legătură cu soția lui Blackstock, Sylvia, şi faptul că ea era o „băutoare-problemă"; oribilul eveniment în sine avusese loc la aproximativ patru luni după ce Sofia şi Nathan începuseră să conviețuiască, la începutul toamnei…

— Ştiam prea bine că ea este alcoolică, îi povestise Sofiei după aceea doctorul Blackstock, lamentându-se disperat, dar n-aveam nicio idee cât de mare era problema ei.

Mărturisise, sfâşiat de căință, că se purtase cu o anume

orbire voită: venind acasă noapte după noapte din St. Albans, unde se afla cabinetul lui, el încerca să-i ignore vorbirea împleticită după un singur cocktail, de regulă în Manhattan, ceea ce îi ajuta pe amândoi, atribuindu-i limba peltică şi mersul nesigur unei simple intoleranțe a alcoolului. Dar chiar şi aşa, el ştia că se mințea singur, din dragostea disperată pentru Sylvia, refuzând să recunoască adevărul care avea să se arate cât se poate de limpede la câteva zile după moartea ei. Ascunsese într-un şifonier din garderoba ei privată – un sanctuar în care Blackstock nu punea piciorul niciodată – peste şaptezeci de sticle goale de un litru de Southern Confort, pe care biata femeie aparent se temuse să rişte să le arunce, deşi în mod clar nu avusese nicio bătaie de cap să achiziționeze elixirul tare şi dulce şi să-l depoziteze în şifonier, cu zecile. Blackstock îşi dăduse seama – sau îşi îngăduise în sfârşit să-şi dea seama – numai când era prea târziu că treaba asta dura de luni întregi, poate chiar de ani.

— Dacă măcar n-aş fi răsfățat-o atâta, se tângui el la Sofia. Dacă măcar aş fi avut curajul să înfrunt adevărul, că era o… – şovăia să rostească acel cuvânt – *o beți-vă*. Aş fi dus-o la *terapie psihanalitică*, aş fi vindecat-o.

Era groaznic să-l auzi cum se învinuia.

— E vina mea, numai a mea! plângea el.

Şi cel mai mult, din acest potop de tristeți, îl îndurera faptul că, deşi fusese conştient de starea de plâns a soției sale, îi permisese să conducă un automobil.

Sylvia fusese animăluțul său de companie prețios şi aşa o şi alinta: pisicuța mea. Nu avea pe nimeni altcineva pentru care să-şi toace banii şi, astfel, în loc să dea glas protestelor standard de soț, el, de fapt, îi încurajase frecventele ieşiri la cumpărături în Manhattan. Acolo, cu vreo câteva prietene – rumene în obraji, grase şi leneşe ca şi ea – trecea ca furtuna prin Altman, Bergdorf, Bonwit şi alte vreo şase magazine de lux şi se întorcea în Queens cu bancheta din spate ticsită cu cutii de articole de damă, majoritatea ajungând să zacă,

neatinse, în sertarele biroului ei sau îndesate în fundul numeroaselor ei şifoniere, unde le-a găsit mai târziu

Blackstock, duzini peste duzini de rochii nepurtate şi de veşminte de ultima modă, uşor atinse de mucegai. Ceea ce Blackstock n-a ştiut, până când răul a fost prea adânc pentru a mai fi îndreptat, a fost că, după orgia cumpărăturilor, ea de obicei se îmbăta cu companioana ei din ziua aceea; prefera salonul Hotelului Westbury, de pe Madison Avenue, unde barmanul era prietenos, indulgent şi discret. Dar abilitatea ei de a face față lichiorului Southern Confort – care chiar şi la Westbury rămânea preferatul său – era rapid subminată, iar dezastrul, când a lovit, a fost extraordinar de neaşteptat, de îngrozitor şi, cum spuneam, aproape indecent de bizar.

Întorcându-se la St. Albans într-o după-amiază, pe Triborough Bridge, pierduse controlul maşinii pe când conducea cu o viteză feroce (poliția spusese că vitezometrul încremenise la o sută patruzeci de kilometri pe oră), se izbise de partea din spate a unui camion şi se dusese învârtindu-se în balustrada podului, unde Chryslerul se prefăcuse instantaneu în aşchii de oțel şi cioburi de plastic. Prietena Sylviei, o anume doamnă Braunstein, murise trei ore mai târziu, la spital. Sylvia fusese decapitată, ceea ce oricum era o moarte înfiorătoare; iar pentru Blackstock a fost aproape insuportabil faptul că, pe lângă durerea nebună, capul Sylviei dispăruse, catapultat de uriaşul impact drept în East River. (Există în viețile noastre, ale tuturor, momente stranii, când ne încrucişăm drumul cu o persoană asociată mai apoi cu ceea ce considerăm un eveniment public abstract; în primăvara aceea, eu citisem şi mă înfiorasem de titlul articolului de fond din *Daily Mirror* care anunța Continua căutările capului femeii în East River, fără să bănuiesc că, în curând, urma să am cel puțin o legătură îndepărtată cu soțul victimei.)

Blackstock era, virtual, un sinucigaş. Durerea lui era o

revărsare de ape, de-a dreptul amazoniană. Îşi suspendase activitatea la cabinet pe perioadă nedeterminată, lăsându-şi pacienţii în grija asistentului său, Seymour Katz. Anunţase, cu jale, că s-ar putea să nu-şi reia niciodată activitatea, ci să se retragă la Miami Beach. Doctorul nu avea nicio rudă apropiată şi, în durerea pierderii lui înnebunitoare – atât de profund şi de arzător resimţită, încât Sofia fusese mişcată.

Sofia s-a trezit în rolul unei rude de împrumut, o soră mai tânără sau o fiică. În timpul celor câteva zile în care căutările capului Sylviei continuaseră, Sofia a stat alături de el, în casa din St. Albans, aproape constant, aducându-i sedative, pregătindu-i câte un ceai, ascultând cu răbdare imnurile lunebre dedicate soţiei lui. Zeci de persoane intrau şi ieşeau permanent, dar ea era sprijinul de nădejde. Erau probleme cu înmormântarea – el refuzase s-o îngroape fără cap; făcându-şi curaj, Sofia trebuise să înghită foarte groteştile discuţii teoretice pe această temă. (Ce se va întâmpla dacă nu va fi găsit, până la urmă?) Dar, din mila Cerului, capul apăruse curând, scos de apă la mal, pe Insula Riker. Sofia a fost cea care răspunsese la apelul telefonic de la morga oraşului şi tot ea a fost cea care, la insistenţa medicului legist, reuşise (deşi cu mare greutate) să-l convingă pe Blackstock să renunţe la o ultimă privire aruncată rămăşiţei pământeşti. Când, în sfârşit, fusese întregită, Sylvia fusese înmormântată într-un cimitir evreiesc din Long Island. Sofia a fost uimită de marele număr de prieteni ai doctorului şi de pacienţi care au asistat la înmormântare. Printre cei de faţă, erau un reprezentant al primarului din New York, un inspector de poliţie cu funcţie înaltă şi Eddie Cantor, faimosul comediant de la radio, căruia Blackstock îi tratase şira spinării.

Întorcându-se în Brooklyn cu limuzina mortuară, Blackstock se prăbuşise în braţele Sofiei şi plânsese deznădăjduit, spunându-i, în poloneză, încă o dată, cât de mult însemna ea pentru el, că era ca fiica pe care el şi Sylvia

n-o avuseseră niciodată. Nu s-a putut îndeplini priveghiul evreiesc. Blackstock a preferat singurătatea. Sofia a mers cu el în casa din St. Albans şi l-a ajutat să pună ordine în câteva lucruri, începuse să se înşiruie când – trecând peste protestele ei că putea să ia metroul – el a condus-o înapoi, în Brooklyn, cu Fleetwoodul său cât un şlep, lăsând-o chiar la intrarea din Palatul Roz, tocmai când amurgul ceţos de toamnă se lăsa peste Prospect Park. El părea mult mai calm acum şi chiar îşi îngăduise o glumiţă sau două. De asemenea, dăduse peste cap unul sau două whisky-uri slabe, deşi nu se prea omora cu băutura. Dar, stând cu ea în faţa casei, se prăbuşise însă din nou şi acolo, în penumbrele amurgului o îmbrăţişase convulsiv, plimbându-şi nasul pe gâtul ei, murmurând cuvinte zăpăcite în idiş şi izbucnind în cele mai singuratice suspine pe care le auzise ea vreodată. Atât de energică şi de panicată era această îmbrăţişare, atât de *totală*, încât Sofia chiar începuse să se gândească dacă, în deznădejdea lui, doctorul nu căuta ceva mai mult decât consolare şi mângâiere de la o fiică; simţise o apăsare pe abdomen şi o febrilitate aproape sexuală. Dar izgonise gândul din minte. El era aşa un puritan convins! Şi, dacă în perioada îndelungată cât lucrase cu el nu-i făcuse niciodată vreun avans, părea cu neputinţă că ar face-o acum, cufundat cum era în nefericire. Această presupunere s-a dovedit, mai târziu, corectă, deşi urma să aibă un motiv să regrete acea îmbrăţişare prelungită, umedă şi mai degrabă neplăcută. Pentru că, din pură întâmplare, Nathan îi urmărise de la fereastră.

Ea era obosită până-n măduva oaselor după calvarul de a-i servi drept soră medicală suferinţei doctorului şi abia aştepta să se culce. Un alt motiv pentru a merge devreme la culcare, se gândea ea cu entuziasm în creştere, era că a doua zi de dimineaţă, o duminică, ea şi Nathan trebuiau să plece, cât mai matinal, în excursie în Connecticut. Sofia aştepta excursia asta de zile întregi. Deşi, de când era copil, în

Polonia, auzise despre splendoarea frunzişului multicolor din New England în octombrie, Nathan îi stârnise şi mai mult curiozitatea, descriindu-i peisajul pe care urma să-l vadă în stilul lui extravagant, încântător, şi spunându-i că unicitatea acestui spectacol american, această înflăcărare de amoc, fără seamăn în toată natura, era o experiență estetică pe care nu trebuia s-o rateze. Reuşise încă o dată să împrumute maşina lui Larry pentru weekend şi rezervase o cameră la un bine-cunoscut han rural. Numai atât şi ar fi fost de ajuns pentru a-i deschide Sofiei pofta de aventură, dar unde mai pui că, în afară de înmormântare şi de o singură după-amiază de vară în Montauk, cu Nathan, ea nu ieşise niciodată dintre granițele oraşului New York. Prin urmare, această nouă experiență americană cu promisiunile sale de atracții bucolice îi stârnea fiori de bucurie şi anticipație mai puternici decât oricare de acelaşi gen de pe vremea verilor din copilărie, când trenul ieşea duduind şi pufnind din gara Cracovia, îndreptându-se spre Viena, spre Alto Adige şi vălătucii de ceață ai Dolomiților.

Urcând la etaj, începuse să se întrebe cu ce să se îmbrace; vremea devenise aspră, iar ea se gândea care articol din elaborata lor „garderobă de teatru" ar fi mai potrivit pentru pădurile din octombrie, şi atunci îşi amintise deodată de costumul de tweed uşor, pe care i-l cumpărase Nathan de la Abraham & Straus, cu doar două săptămâni mai înainte. Exact când ajunse pe palier, auzi *Rapsodia pentru alto* a lui Brahms cântând la fonograf, exuberanța înflorită şi misterioasă a lui Marian Anderson, smulsă triumfal din eoni de disperare. Probabil să fi fost de la oboseală sau să fi fost efectele întârziate ale înmormântării, dar muzica îi aduse o senzație de sufocare în gâtlej şi un păienjeniş de lacrimi în ochi. Grăbise paşii şi inima îi tresaltă, fiindcă ştia că muzica însemna că Nathan era acolo. Dar când a deschis uşa – „Am sosit, iubitule!", strigase ea –, rămase surprinsă negăsind pe nimeni în cameră. Apoi îl aşteptase. El zisese că va ajunge

după ora şase seara, dar dispăruse.

Se întinsese pe pat, crezând că o să tragă un pui de somn, dar, zdrobită de oboseală cum era, dormise mult timp, deşi agitat. Trezindu-se în întuneric, văzu în ochiul ceasului deşteptător cu slab luminițe fosforescente, verzui, că era trecut de zece şi imediat fusese cuprinsă de o îngrijorare gravă. Nathan! Nu-i stătea deloc în fire să nu vină la ora stabilită sau măcar să nu lase un bilet. Avusese o înnebunitoare senzație de părăsire. Sărise din pat, aprinsese lumina şi începuse să se plimbe în sus şi-n jos prin cameră. Singurul ei gând era că el se întorsese acasă de la muncă, apoi ieşise după ceva şi avusese un teribil accident pe stradă. Fiecare sirenă de poliție pe care şi-o amintea că țipase strident în visele ei de adineauri îi prevestise cu siguranță o catastrofă. O parte din mintea ei îi spunea că panica asta era prostească, dar nu putea nici să se stăpânească, nici s-o ocolească. Iubirea ei pentru Nathan era atât de complet mistuitoare şi, în acelaşi timp, era definită de o asemenea dependență copilărească de el şi într-o mie de moduri, încât groaza care o împresurase în absența lui fără explicații era din cale-afară de demoralizantă, de parc-ar fi fost apucată de spaima aceea sufocantă – spaima că poate fusese părăsită de părinți – pe care o simțise adesea când era mică. Ştia că şi acum spaima era la fel de irațională ca atunci, dar n-o putea potoli. Dând drumul la radio, căută să-şi abată gândurile ascultând anunțurile unui buletin de ştiri gol de înțeles. Continuă să se plimbe prin camera, văzând cu ochii minții numai nenorociri îngrozitoare şi era pe punctul de a izbucni în lacrimi deznădăjduite, când el intră deodată şi zgomotos pe uşă. În clipa aceea simți imediat o fericire ca o baie de lumină – înviere din morți. Îşi amintea că gândise: Nu pot să cred într-atâta iubire.

El o înăbuşi în îmbrățişarea lui.

— Hai să facem sex, îi şopti el la ureche. Apoi, zise. Nu, hai să aşteptăm. Am o surpriză pentru tine.

Ea tremura în irezistibila lui îmbrățișare ca de urs, la fel de mlădioasă şi fragilă ca lujerul unei flori.

— Cina… începu ea fără rost.

— Să nu vorbim despre cină, zise el cu voce tare, eliberând-o din strânsoare. Avem lucruri mai bune de făcut.

În timp ce se învârtea prin cameră țopăind fericit, ea se uită în ochii lui; sclipirea excentrică pe care o văzu în ei, ca şi vocea curgătoare şi dominatoare – aproape frenetică, de maniac –, îi indicară imediat că era surescitat de „medicamentul" lui. Dar, deşi nu-l mai văzuse niciodată atât de agitat, de-a dreptul extravagant, nu-şi făcuse griji. Amuzată, foarte uşurată, dar nu îngrijorată. Îl mai văzuse drogat şi înainte.

— O să mergem la un *jam session*[72], la Morty Haber, anunță el, frecându-şi nasul de obrazul ei ca un elan în călduri. Ia-ți haina. O să mergem la un *jam session* şi sărbătorim!

— Ce sărbătorim, dragul meu? întrebă ea.

Dragostea ei pentru el şi senzația de-a fi salvată erau în momentul acela atât de nebuneşti, că ar fi încercat să treacă înot Atlanticul dacă el i-ar fi poruncit s-o facă. Totuşi, era perplexă şi cu totul înghițită de febrilitatea intensă (o împungea şi o puternică senzație de foame) şi îşi ridică mâinile, fluturându-le într-un efort zadarnic de a-l linişti puțin.

— Ce sărbătorim? întrebă ea din nou.

Nu se putuse abține să nu chicotească la entuziasmul lui năvalnic. II sărutase pe *schnoz*.

— Mai ții minte experimentul de care ți-am povestit? zise el. Chestia aceea cu clasificarea sângelui de care ne-am împotmolit, săptămâna trecută? Problema despre care ți-am

---

[72] Concert de jazz improvizat.

povestit în legătură cu enzimele din limfă?

Sofia dădu din cap. Nu înțelesese niciodată, nici măcar vag, ceva din cercetările lui de laborator, dar ascultase cu evlavie şi rămăsese atentă ca un public compus dintr-o singură femeie la expunerile lui complexe de fiziologie şi enigmele chimice din corpul omenesc. Dacă ar fi fost poet, i-ar fi citit luxuriantele-i versuri. Dar era biolog şi o captiva cu macrocite şi electroforeza hemoglobinei şi răşini schimbătoare de ioni. Ea nu pricepea nimic din toate astea. Dar iubea totul, pentru că îl iubea pe Nathan, iar acum, ca răspuns la întrebarea lui, care era în bună măsură retorică, ea zise:

— Oh, da.

— Am găsit soluția în după-amiaza asta. I-am dat de cap întregii probleme. Vreau să spun *i-am dat de cap*, Sofia! Era de departe cel mai mare obstacol al nostru. Acum, tot ce avem de făcut este să repetăm întregul experiment, încă o dată, pentru Departamentul de Standarde şi Control – o formalitate, atâta tot –, şi-o să intrăm ca o bandă de spărgători. O să avem cale deschisă spre cea mai importantă descoperire din istorie!

— Uraa! zise Sofia.

— Dă-mi un sărut.

Dădu roată şi şopti ceva fără noimă pe la marginea buzelor ei cu propriile buze, îşi vârî limba în gura ei, insinuând-o înăuntru, jucându-se şi gâdilând, cu mici înaintări şi retrageri, făcând mişcări uşor copulatorii. Apoi se desprinse brusc de ea.

— Deci o să sărbătorim la Morty. Hai să mergem!

— Mi-e foame! exclamă ea.

Nu era o obiecție fermă, dar se simțise silită s-o spună, simțind spasmele cinstite ale stomacului.

— O să mâncăm la Morty, răspunse el vesel, nu-ți face

griji. O să fie destule de *noshing*[73] – hai să mergem!

— „Buletin special”.

Vocea crainicului cu ritmurile ei bine exersate şi modulate îi opri pe amândoi în aceeaşi clipă. Sofia îi văzu faţa lui Nathan pierzându-şi pentru o clipă întreaga mobilitate, de parcă ar fi încremenit, apoi şi-o zări şi pe a ei, într-o oglindă – cu maxilarul curios sucit într-o parte, ca într-o rigidă grimasă dislocată, şi cu o privire îndurerată în ochi, de parcă şi-ar fi rupt un dinte. Crainicul spunea că, în închisoarea de la Nürnberg, fostul feldmareşal Hermann Göring fusese găsit mort în celula sa; o sinucidere. Cauza morţii fusese, după toate aparenţele, otrăvirea cu cianură, înfăptuită oral, cu o capsulă sau o pastilă pe care o avusese ascunsă undeva, asupra lui. Disprețuitor până în ultimele sale clipe (vocea tărăgăna), liderul nazist condamnat evitase astfel de a se da pe mâna duşmanilor săi pentru a-şi primi pedeapsa, la fel cum făcuseră şi predecesorii lui, ca Joseph Goebbels, Heinrich Himmler şi principalul autor al planurilor, Adolf Hitler…

Sofia simţise un fior străbătând-o din cap până-n tălpi şi văzu faţa lui Nathan ieşind din încremenire, regăsindu-şi vivacitatea, în timp ce spunea, gâfâind uşor.

— Iisuse! I-a luat-o înainte! I-a luat-o înainte omului cu ştreangul! Şmecherul ăla de pui de căţea!

Se repezi la radio, aplecându-se peste el şi căutând pe scală să fixeze postul. Sofia se învârtea prin cameră, neliniştită. Cu o metodică determinare, încercase să-şi alunge din minte practic tot ce avea legătură cu războiul trecut şi ignorase cu desăvârşire procesele de la Nürnberg, care acaparaseră primele pagini ale ziarelor întreg anul. Într-adevăr, aversiunea ei de a citi despre Nürnberg constituise una dintre justificările de a nu exersa pe ziarele americane ca

---

[73] A ciuguli ceva, a lua o gustare (în idiş, în original).

să-şi îmbogăţească – sau cel puţin să-şi lărgească – un important compartiment al englezei sale. Îşi scosese totul din minte şi totodată aproape orice altceva din trecutul imediat. De fapt, atât de mult scăpase din vedere, în ultimele săptămâni, scena finală din *Götterdämmerung*[74] care se juca la Nürnberg, încât chiar habar n-avusese că Göring fusese condamnat la spânzurătoare şi se simţi ciudat de rece la aflarea veştii că scăpase de călău cu doar câteva ore înainte de execuţia sa programată.

Cineva pe nume H. V. Kalterborn rostea unul dintre acele necrologuri lungi şi infatuate – vocea menţiona, printre altele, că Göring fusese dependent de droguri –, iar Sofia începuse să chicotească. Chicoti cu ochii la Nathan, care rostea un monolog de măscărici, contrabalansând biografia deprimantă de la radio.

— Unde mă-sa şi-a ascuns capsula de cianură? În cur? Cu siguranţă că l-au căutat şi-n cur. De douăsprezece ori, nu o dată! Dar în munţii ăia de slană de pe obrajii lui poate că n-au văzut-o. Unde în altă parte? În buric? într-un dinte? Şi idioţii ăia de la armată nu s-au uitat în buricul lui? Poate într-unul dintre pliurile de grăsime revărsată. Sub bărbie! Pariez că Grăsanul a avut capsula ascunsă acolo tot timpul. Chiar şi când rânjea în nasul lui Shawcross sau al lui Telford Taylor, rânjind de nebunia întregii proceduri, el avea capsula vârâtă sub bărbia lui grasă…

Un cârâit de paraziţi.

Sofia l-a auzit pe comentator spunând:

— „Mulţi observatori informaţi sunt de părere că, mai mult decât oricare alt conducător nazist, Göring a fost responsabil pentru instituirea conceptului de lagăr de concentrare. Cu toate că era bonom şi vesel la înfăţişare, amintind multora de

---

[74] *Amurgul zeilor* (lb. germană) - ultima parte din tetralogia *Inelul nibelungilor*, operă de Richard Wagner (celelalte părţi fiind *Aurul Rinului*, *Walkiria* şi *Siegfried*).

un bufon dintr-o operă comică, Göring, se crede, cu geniul lui malefic, a fost adevăratul părinte al unor locuri care vor rămâne pentru totdeauna infame, ca Dachau, Buchenwald, Auschwitz…”

Sofia se depărta deodată, ascunzându-se după un paravan chinezesc şi îşi făcu de lucru la chiuvetă. Simțea plutind deasupra ei o proastă dispoziție rău prevestitoare la răscolirea şi revărsarea tuturor lucrurilor pe care voise să le uite pe lumea asta. De ce nu lăsase nenorocitul ăla de radio stins? De după paravan, asculta şuvoiul monologului lui Nathan. Nu i se mai părea amuzant, pentru că ea ştia cât de întărâtat putea ajunge Nathan, cât de supărat şi arțăgos putea deveni când, aflându-se într-o anumită dispoziție, încerca să ceară socoteală pentru recent petrecutele grozăvii. Uneori se putea atinge o furie obsesivă care o speria cu atâta iuțeală încât el se prefăcea din tipul exuberant, petrecăreț, extrovertit, care era de obicei, într-un suflet disperat, ciuruit de suferință.

— Nathan, îl strigă ea. Nathan, iubitule, închide radioul şi hai să mergem la Morty. Mi-e foame de-adevăratelea. Te rog!

Dar înțelese că n-o auzise sau nu voise s-o audă şi se întrebă dacă – aşa, ca o posibilitate – temelia obsesiei lui despre lucrările naziştilor, întreaga istorie intolerabilă pe care ea-şi dorea atât de mult s-o uite în egală măsură în care el părea dornic s-o absoarbă, nu fusese începută în după-amiaza aceea, cu doar câteva săptămâni mai înainte, când ei văzuseră un jurnal de ştiri.

La cinematograful RKO Albee, unde se duseseră la un film în care juca Danny Kaye (în continuare clovnul ei preferat din toată lumea), explozia de bună dispoziție stârnită de bufonerii fusese risipită brusc de o scurtă secvență într-un jurnal de ştiri arătând un ghetou din Varşovia. Sofia fusese cuprinsă brusc de un torent de amintiri.

Chiar şi în dărâmăturile acelea, ca după erupția unui vulcan, configurația ghetoului îi era familiară (trăise în

acelaşi cartier), dar, ca la toate scenele din filme în care se prezentau imagini din Europa distrusă de război, ea era înclinată să-şi mijească mult ochii, de parcă ar fi vrut să filtreze pustietatea aceea şi să o reducă la o simplă pată, o începţoşare neutră. Însă tot îşi dăduse seama că se înfăţişa o ceremonie religioasă, o adunare de evrei dezvelind un monument care comemora masacrarea şi martirajul lor, iar sunetul vocii unui tenor făcea să răsune recviemul ebraic deasupra scenei dezolante şi cenuşii, ca un înger cu un pumnal înfipt în inimă. Sofia l-a auzit pe Nathan murmurând un cuvânt pe care nu-l cunoştea, *Kaddish*[75] iar când ieşiseră la lumină îşi trecuse degetele distrat peste ochi, iar ea îi zărise lacrimile şiroindu-i pe obraji. Rămăsese şocată, căci era prima oară când îl vedea pe Nathan – Danny Kaye al ei, clovnul ei adorat – arătând o astfel de emoţie.

Ieşi din spatele paravanului chinezesc.

— Haide, scumpul meu, strigase ea, pe un ton uşor implorator, dar înţelese că el n-avea de gând să se dezlipească de lângă radio.

Îl auzi chicotind cu veselie sardonică.

— Tembelii – l-au lăsat pe Grăsan să scape de pedeapsă ca pe toţi ceilalţi!

În timp ce ea îşi dădea cu ruj, medita cu mirare cum Nürnbergul şi revelaţiile sale puseseră stăpânire într-atât pe gândurile lui Nathan în timpul ultimelor două luni. Nu fusese aşa dintotdeauna; în timpul primelor zile împreună, el abia părea să-şi dea seama de actualitatea dureroasă a experienţei prin care trecuse ea, chiar dacă urmările acelei experienţe – malnutriţia, anemia, lipsa dinţilor – fuseseră preocuparea lui constantă şi devotată. Cu siguranţă „el nu fusese cu totul neştiutor despre existenţa lagărelor; probabil, se gândise

---

[75] O rugăciune evreiască rostită la ritualul zilnic din sinagogă şi de îndoliaţi la ceremonialul religios de după moartea unei rude apropiate.

Sofia, enormitatea existenței lor fusese pentru Nathan, ca şi pentru mulți americani, o parte a unei drame prea îndepărtate, prea abstracte, prea *străine* (şi, ca atare, prea greu de înțeles) ca s-o cuprindă pe deplin cu mintea. Dar apoi, aproape peste noapte, se petrecuse această schimbare în el, această rapidă întoarcere de foaie; scena din jurnalul de actualități cu ghetoul varşovian îl zdruncinase teribil, în primul rând, după care urmase, aproape imediat, foiletonul din *Herald Tribune*, care-i atrăsese atenția: o analiză „în profunzime" a uneia dintre cele mai satanice dezvăluiri, adusă la lumină de tribunalul de la Nürnberg, în care întreaga anvergură a exterminării evreilor de la Treblinka – aproape incredibil de simplu, doar prin parcurgerea evidențelor statistice – a fost revelată.

Demascarea deplină fusese lentă, dar neîndoielnică.

Primele veşti despre atrocitățile din lagăre fuseseră făcute publice, fireşte, în primăvara lui 1945, exact la sfârşitul războiului european; asta se petrecuse cu un an şi jumătate mai înainte de proces, dar ploaia de detalii fatale, aglomerarea de dovezi, îngrămădindu-se la Nürnberg şi la procesele din toate celelalte părți ca nişte munți de bălegar de nedescris, începuseră să spună mai multe decât putea îndura conştiința multora, chiar mai multe decât acele filmulețe stupide din primele zile cu buldozere împingând stive de cadavre. Privindu-l pe Nathan, Sofia simți că privea o persoană aflată în gheara unei conştientizări întârziate, ca într-o fază tardivă a şocului. Până atunci, el, pur şi simplu, nu-şi îngăduise să creadă. Dar acum credea pe deplin. Recuperase timpul pierdut absorbind tot ce era disponibil despre lagăre, despre Nürnberg, despre război, despre antisemitism şi despre masacrarea evreilor europeni (în ultimul timp, multe seri care trebuiau să fie unele de film sau de concert pentru Sofia şi Nathan fuseseră sacrificate pentru neostoitele lui scotociri prin filiala principală din Brooklyn a Bibliotecii Publice din New York, unde, în sala periodicelor, el

mâzgălea zeci de notițe despre revelațiile Nürnbergului pe care le scăpase şi de unde împrumuta volume cu titluri ca *Evreul şi sacrificiul uman*, *Noua Polonie şi evreii*, *Promisiunea ținută de Hitler*) şi, cu uluitoarea lui ținere de minte, devenise expert în saga nazistă şi în chestiunile referitoare la evrei, aşa cum o făcuse în multe alte domenii. Nu era oare posibil, o întrebase el pe Sofia o dată – şi, adăugase el, vorbind din punctul de vedere al unui specialist în biologia celulară –, ca, la nivelul comportamentului uman, fenomenul nazist să fi fost analog unei uriaşe şi cruciale colonii de celule devenite aberante moral, creând acelaşi tip de pericol pentru corpul omenirii ca o tumoare malignă virulentă într-un singur corp omenesc? îi mai punea întrebări de felul acesta din când în când, mai spre sfârşitul verii şi în toamnă, şi se purta ca un suflet cu adevărat tulburat şi posedat.

— „Ca mulți dintre camarazii lui naziști de la conducere, Hermann Göring pretindea că iubeşte arta", zicea K. V. Kaltenborn cu vocea lui bătrânicioasă, ca de greiere, „dar era o iubire care a luat-o razna în mod tipic nazist. Căci

Göring a fost responsabil, mai mult decât oricine altcineva de la înaltul comandament german, pentru jefuirea muzeelor de artă şi a colecțiilor private din țări ca Olanda, Belgia, Franța, Austria, Polonia…"

Sofia ar fi vrut să-şi astupe urechile. Oare n-ar fi putut ca războiul ăla, toți anii ăia, să fie aruncați într-un cotlon întunecat al minții ei şi să fie uitați? Gândindu-se să-i abată atenția lui Nathan, ea îi spuse:

— Asta-i minunat, treaba cu experimentul tău, iubitule. Nu vrei să începem să sărbătorim?

Niciun răspuns. Vocea ca de greier încă îşi mai rostea epitaful său sec, posomorât. Ei bine, îşi spusese Sofia, gândindu-se la obsesia lui Nathan, dinspre partea ei nu era nicio grijă, putea fi atrasă în pânza aceea periculoasă de păianjen. Ca în multe alte lucruri care aveau legătură cu sentimentele ei, el se arătase decent şi respectuos în privința

asta. Era unul dintre punctele asupra căruia ea se exprimase cu fermitate răspicată: îi spusese foarte clar că nu ar vrea şi nu ar putea să vorbească despre experienţele ei în lagăr. Aproape tot ce îi povestise ea vreodată se strecurase, în detalii sărăcăcioase, în acea unică seară de plăcută amintire, chiar în camera aceasta, în ziua în care îl cunoscuse. Doar acele câteva cuvinte de la ea erau tot ce ştia el. Mai târziu, nu trebuise să-i mai spună despre refuzul ei de a mai pomeni despre acea perioadă din viaţa ei; el fusese admirabil de atent şi ea era sigură că simţise, pur şi simplu, hotărârea ei de a nu scormoni în adâncurile acestea. Şi, astfel, cu excepţia acelor momente de după ce o dusese cu maşina pentru testele medicale sau verificări la Columbia şi devenise absolut necesar, din motive de stabilire a diagnosticului, să precizeze unele forme specifice ale lipsurilor şi abuzurilor suferite, ei nu discutaseră niciodată despre ceea ce se întâmplase la Auschwitz. Chiar şi atunci vorbise în termeni criptici, dar el înţelesese foarte clar. Iar această putere de înţelegere a lui era un alt lucru pentru care ea se socotea binecuvântată că-l are pe Nathan.

Auzise radioul închis brusc, iar Nathan dăduse buzna după paravan şi o luase în braţe. Ea era obişnuită cu astfel de asalturi năvalnice de cowboy. Ochii lui sclipeau; ea putea simţi cât de drogat era după vibraţiile care pulsau în jurul lui ca dintr-o nouă sursă misterioasă de captare a energiei. El o sărutase din nou; şi de data asta limba lui îi sondase şi îi explorase gura. Ori de câte ori era sub efectul uneia dintre pilulele lui, devenea ca un taur de prăsilă, febril şi nesimţit sexual, tratând-o cu o lipsă de ocolişuri epidermică fierbinte, care de regulă avea puterea să-i provoace propriul ei sânge să-i gonească necontrolat prin vene şi s-o facă imediat gata să-l primească. Şi în clipa aceea simţise cum începe să se ude, călduţ. El îi conduse mâna în jos, spre penisul lui; ea i-l mângâie, simţindu-l la fel de tare şi rigid şi la fel de clar conturat pe sub flanela umedă ca pe o coadă groasă de

mătură. Simți că i se înmoaie picioarele, se auzi scoțând un geamăt şi trase de fermoarul lui. Aici se dezvoltaseră – în astfel de momente –, între mâna ei însufleţită şi penisul lui receptiv o conexiune familiară, simbiotică, drăgăstoasă, care era extraordinar de naturală; ori de câte ori ea începea să-l caute, îşi amintea de modul în care mânuța unui bebeluş se întinde pentru a apuca de un deget întins.

Dar, deodată, el se desprinse de ea.

— Acum hai să mergem, îl auzi ea spunând. Apoi: O să ne distrăm mai mult, ceva mai încolo. Orgie!

Şi ea ştia ce însemna asta. Sexul cu Nathan înrobit de amfetamina nu era doar distracție – era dezlănțuit, oceanic, nepământean. Şi dura la nesfârşit…

— Nu m-am gândit că avea să se întâmple ceva îngrozitor decât târziu, în timpul petrecerii, mi-a spus Sofia mie. La *jam session*-ul de la Morty Haber. A fost o frică pe care n-o mai simțisem niciodată cu Nathan. Morty Haber avea un pod uriaş, într-o clădire nu departe de Colegiul Brooklyn, şi acolo se ținea petrecerea. Morty – l-ai cunoscut, atunci, la plajă – era asistent de biologie la colegiu şi era unul dintre bunii prieteni ai lui Nathan. Îmi plăcea Morty, dar, ca să fiu sinceră, Stingo, nu mă dădeam în vânt după prietenii lui Nathan, bărbați sau femei. În parte, era din vina mea, ştiu. Eram foarte timidă, în primul rând, iar engleza mea nu era prea strălucită pe atunci. Chiar vorbeam serios când spuneam că puteam vorbi englezeşte mai bine decât înțelegeam şi deveneam atât de pierdută când începeau toți să vorbească foarte repede. Iar ei vorbeau întotdeauna despre lucruri despre care eu habar n-aveam şi nici nu mă interesau – Freud şi psihanaliză, invidie falică şi alte lucruri din astea, pentru care poate c-aş fi arătat ceva mai multă curiozitate dacă ei n-ar fi fost atât de *serioşi* şi *solemni* tot timpul când discutau din astea. Oh, mă obişnuisem cu ei, trebuie să înțelegi. Numai că îmi închideam mintea şi mă gândeam la altceva când începeau ei să vorbească despre teoria

orgasmului şi organe şi altele asemenea. *Quel ennui*! [76]Şi cred că şi ei mă plăceau, de asemenea, deşi întotdeauna fuseseră un pic suspicioşi în privinţa mea şi curioşi, pentru că eu nu vorbeam niciodată prea mult despre viaţa mea trecută şi rămâneam un pic deoparte. De asemenea, eram singura *shiksa* din grup şi poloneză pe deasupra. Asta mă făcea să par cumva ciudată şi misterioasă, cred.

Oricum, era târziu când am ajuns noi la petrecere. Vezi tu, încercasem să-l conving să n-o facă, dar, înainte de a pleca de la Yetta, el mai luase o pilulă de benzedrină – un „Benny", cum îi spunea el – şi până am ajuns în maşina fratelui său, ca să mergem cu ea până la petrecere, era deja *high*[77], plutea, ca o pasăre, ca un vultur.

La radioul din maşină era *Don Giovanni* – Nathan ştia libretul pe dinafară; cântă foarte bine operă italiană – şi a început să cânte şi el, tare, cât îl ţineau plămânii, şi s-a lăsat prins atât de mult cu opera că n-a mai cârmit unde trebuia, spre Colegiul Brooklyn, ci a mers drept pe Flatbush Avenue, practic până la ocean. Conducea şi foarte repede, iar eu începusem să mă, cam neliniştesc. Ei, cu tot cântatul şi condusul ăsta, am ajuns la Morty foarte târziu, trebuie să fi fost trecut de unsprezece. Era o petrecere uriaşă, cu cel puţin o sută de invitaţi. Era şi faimosul grup de jazz acolo – am uitat cum îl chema pe cel care cânta la clarinet – şi am auzit muzica de când ne apropiam de uşă. Era groaznic de tare, am gândit eu. Mie nu prea-mi place jazzul, serios, deşi un pic, un pic începuse să-mi placă, tocmai înainte… înainte ca Nathan să plece.

Cei mai mulţi invitaţi erau de la Colegiul Brooklyn, absolvenţi, profesori etc., dar şi mulţi alţii de peste tot, o adunătură foarte pestriţă. Nişte fete chiar frumoase din

---

[76] Ce plictiseală! (lb. franceză, în original)
[77] Drogat, în transă (argou).

Manhattan, care erau manechine, mulți muzicieni, destul de mulți negri. Nu mai văzusem niciodată atât de mulți negri de aproape, erau foarte exotici pentru mine şi adoram să-i aud râzând. Toată lumea bea şi se distra. De asemenea, simțeam un fum care mirosea ciudat, era prima oară când simțeam un astfel de miros în nările mele, iar Nathan mi-a spus că era de la marijuana; el îi spunea „ceai". Cei mai mulți invitați păreau atât de fericiți şi, la început, petrecerea n-a fost aşa de rea, era bine, încă nu simțeam apropiindu-se ceva groaznic.

L-am găsit pe Morty la uşă când am intrat. Primul lucru pe care Nathan i i-a spus a fost despre experimentul lui, practic i-a strigat marea veste. L-am auzit spunând: „Morty, Morty, am biruit! Am rezolvat problema cu enzima din limfă definitiv!". Morty auzise deja despre toate astea – cum spuneam, preda biologia – şi l-a bătut pe Nathan pe spinare şi au ținut câteva toasturi cu bere, şi alte câteva persoane s-au apropiat şi l-au felicitat. Mi-amintesc cât de minunat de fericită m-am simțit, fiind atât de aproape, vreau să spun fiind atât de iubită de omul acesta extraordinar, care avea să trăiască veşnic în istoria cercetării medicale. Şi apoi, Stingo, a fost cât pe ce să leşin pe loc. Pentru că exact în clipa aceea el şi-a petrecut brațul pe după umerii mei, m-a strâns tare şi le-a spus tuturor: „Totul se datorează devotamentului şi tovărăşiei acestei încântătoare doamne, cea mai grozavă femeie pe care a produs-o Polonia de la Marie Skłodowska Curie încoace, şi care o să mă onoreze pentru totdeauna, devenind soția mea!"

Stingo, aş vrea să-ți pot descrie cum m-am simțit. Închipuie-ți! Să fiu *măritată*! Eram *năucită*. Nu puteam să cred aşa ceva şi totuşi se întâmpla! Nathan m-a sărutat şi toți oamenii au venit la noi, zâmbind, să ne felicite. Am crezut că visez toate acestea. Pentru că, vezi tu, a fost atât de *neaşteptat*. Oh, el mai vorbise despre căsătoria noastră şi înainte, dar întotdeauna pe un ton vesel, ca şi cum ar fi făcut

o glumă şi, cu toate că întotdeauna mă încânta ideea asta, n-o luasem niciodată în serios. Aşa că, atunci, eram năucită, cu visul ăla în care nu puteam crede.

Sofia făcu o pauză. Când diseca trecutul relației sale cu Nathan şi misterul lui Nathan, avea obiceiul să-şi îngroape adesea fața în palme, de parcă ar fi căutat un răspuns sau un indiciu în întunericul din căuşul palmelor ei. Asta făcuse şi acum, şi abia după mai multe secunde şi-a ridicat capul şi a continuat, spunând:

— Acum e atât de uşor de priceput că... că anunțul ăsta fusese făcut doar fiindcă el era sub efectul pilulelor, substanței, în transa aceea care îl lua şi-l ducea departe, tot mai departe, în spațiu, ca pe un vultur. Dar la momentul acela eu n-am putut să fac legătura. Am crezut că era reală toată treaba asta cu noi care o să ne căsătorim cândva şi nu-mi amintesc să mai fi fost vreodată la fel de fericită. Am început să beau puțin vin, iar petrecerea a devenit foarte plăcută. Nathan s-a dus nu ştiu unde, la un moment dat, iar eu am rămas să vorbesc cu nişte prieteni de-ai lui. Ei încă mă mai felicitau. Era un prieten negru de-al lui Nathan pe care îl plăcusem întotdeauna, un pictor pe nume Ronnie Nu-ştiu-cum. Am ieşit pe acoperiş cu Ronnie şi cu o foarte sexy fată orientală, am uitat cum o chema, iar Ronnie m-a întrebat dacă voiam nişte ceai. Nu mi-am dat seama din prima ce era. Fireşte, pe moment am crezut că se referea, ştii, la băutura în care pui zahăr şi lămâie, dar el a zâmbit larg şi în clipa aia am ştiut că se referea la marijuana. Mă cam temeam să iau – întotdeauna mi-a fost frică să nu-mi pierd controlul – da, oh, oricum, eram atât de fericită, încât am simțit că puteam să iau orice, fără teamă. Aşa că Ronnie mi-a dat o țigaretă subțire şi eu am tras adânc din ea şi, foarte curând, am putut înțelege de ce oamenii o foloseau pentru plăcere – era minunat!

Marijuana m-a umplut cu o căldură plăcută. Era foarte frig pe acoperiş, dar dintr-odată m-am simțit încălzită, şi tot

pământul, şi noaptea, şi viitorul păreau mai frumoase ca niciodată, dacă era cu putinţă aşa ceva. *Une merveille, la nuit*![78] Brooklynul, la picioarele noastre, cu un milion de lumini. Am stat afară, pe acoperiş multă vreme, vorbind cu Ronnie şi cu fata chinezoaică, ascultând jazz, uitându-mă în sus, la stele, şi simţindu-mă mai bine ca niciodată. Nu mi-am dat seama cât de mult timp trecuse, fiindcă, atunci când m-am întors înăuntru, am văzut că era târziu, aproape ora patru. Petrecerea încă era în toi, ştii tu, tare, cu multă muzică, dar unii invitaţi plecaseră şi, pentru un timp, l-am căutat pe Nathan, dar nu l-am găsit. Am întrebat vreo câţiva invitaţi, iar ei mi-au arătat o uşă, aproape la capătul podului. Atunci m-am dus acolo şi l-am găsit pe Nathan împreună cu alţi vreo şase sau şapte oameni. Acolo nu se mai distra nimeni. Mai degrabă tăceau. Era de parcă tocmai suferise cineva un groaznic accident şi ei discutau ce să facă. Era foarte sumbru acolo şi, când am intrat, cred că atunci a fost momentul când am început să mă simt puţin deranjată, stingherită. Mi-am dat seama că avea să se întâmple ceva foarte serios, foarte rău cu Nathan. Era un sentiment cumplit, de parcă aş fi fost lovită în plin de un val îngheţat de mare. Rău, foarte rău era ceea ce simţeam.

Vezi tu, ei toţi ascultau la radio despre spânzurările din Nürnberg. Era o transmisie specială pe unde scurte, dar de fapt – ştii tu, în direct – şi l-am putut auzi pe reporterul CBS, printre paraziţi, sunând ca foarte de departe, descriind totul de la Nürnberg, exact în timp ce îi spânzurau. Spunea că Von Ribbentrop deja murise, şi cred că Jodl, şi apoi cred că a spus că Julius Streicher era următorul. Streicher! Nu puteam suporta asta! M-am simţit deodată năduşită şi lipicioasă din cap până-n picioare, mi-era greaţă, cumplit. E greu să

[78] O minune, noaptea! (lb. franceză, în original).

descriu senzația asta de rău, pentru că, firește, nu puteai să fii decât, vreau să spun, decât nebun de bucurie că oamenii ăştia erau spânzurați – nu de asta mi-era rău –, ci doar pentru că îmi aminteam din nou cât de mult voiam să uit. Am avut acelaşi sentiment şi primăvara trecută, cum ți-am mai povestit, Stingo, când am văzut în revistă fotografia aia a lui Rudolf Höss, cu funia legată în jurul gâtului. Şi la fel, în camera aia, cu oamenii ăia ascultând despre spânzurările din Nürnberg, am vrut deodată să scap, ştii, şi îmi tot spuneam: N-o să fiu niciodată eliberată de trecut? M-am uitat la Nathan. Era încă în incredibila lui transă, puteam s-o spun după ochii lui, dar asculta ca toți ceilalți transmisia spânzurărilor şi fața lui era foarte întunecată şi suferindă. Era ceva înfricoşător şi în neregulă cu fața lui. Şi cu tot restul. Tot ce era amuzant, ce era cu adevărat vesel la petrecerea aceea dispăruse, cel puțin în camera aceea. Era ca şi cum am fi fost la un priveghi. În cele din urmă, transmisia s-a încheiat sau poate că radioul fusese închis sau nu ştiu, iar cei de față au început să vorbească toți foarte serios şi cu subită înflăcărare.

Îi cunoşteam pe toți, puțin, erau prieteni de-ai lui Nathan, îmi amintesc în special de unul. Mai vorbisem cu el şi înainte. Îl chema Harold Schoenthal, de vârsta lui Nathan, bănuiesc, şi preda, cred, filosofia la colegiu. Era şi el foarte pornit şi serios, dar era unul dintre cei de care-mi plăcea un pic mai mult decât de ceilalți. Îl consideram o persoană cu adevărat simțitoare. Întotdeauna mi se păruse foarte chinuit şi nefericit, foarte conştient că era evreu, foarte vorbăreț, iar în noaptea aceea îmi amintesc că era chiar şi mai surescitat şi mai pătimaş, deşi sunt sigură că nu era aşa de la vreun drog, ca în cazul lui Nathan, nici măcar de la bere sau vin. Avea o înfățişare, ei bine, frapantă, cu un cap chel şi o mustață căzută ca de – nu ştiu cum i se spune animalului pe englezeşte – *morse* pe un aisberg şi o burtă mare. Se plimba în sus şi-n jos prin încăpere, cu pipa lui – oamenii

întotdeauna îl ascultau când vorbea – şi începuse să spună chestii ca „Nürnberg e o *farsă*, spânzurările astea sunt o *farsă*. Asta nu e decât o răzbunare simbolică, un spectacol secundar!”. A spus că Nürnbergul era o diversiune obscenă, care să dea iluzia de justiție, în timp ce ura ucigaşă de evrei încă mai otrăvea poporul german. Poporul german însuşi ar trebui exterminat – cei care îngăduiseră acestor oameni să-i conducă şi să ucidă evreii. „Nu aceşti – şi a folosit aceste cuvinte – nu aceşti câțiva nemernici de bâlci”. Şi a mai zis: „Cum rămâne cu Germania pe viitor? O să le permitem oamenilor ăstora să se îmbogățească şi să măcelărească evreii din nou?”. Era ca şi cum ai fi ascultat un orator foarte influent. Auzisem că îşi țineau studenții ca hipnotizați şi îmi amintesc că şi eu fusesem fascinată uitându-mă la el şi ascultându-l. Avea o teribilă *angoisse* în voce când vorbea despre evrei.

A întrebat unde naiba mai erau evreii în siguranță în ziua de azi? Şi şi-a răspuns singur: nicăieri. *Alors*, a întrebat el, unde naiba fuseseră vreodată evreii în siguranță? Şi a răspuns iar – nicăieri.

Atunci mi-am dat brusc seama că vorbea despre Polonia. Spunea cum la unul dintre procese, de la Nürnberg sau din altă parte, se depusese mărturie că, în timpul războiului, nişte evrei evadaseră dintr-unul din lagărele din Polonia şi încercaseră să-şi găsească adăpost la localnici, dar polonezii se întorseseră împotriva evreilor şi nu îi ajutaseră. Ba făcuseră ceva şi mai groaznic. Într-adevăr, îi uciseseră pe toți. Polonezii ăştia i-au ucis, pur şi simplu, pe toți evreii. Asta fusese o faptă oribilă, a zis Schoenthal, care dovedea că evreii nu puteau fi în siguranță nicăieri. Aproape strigase cuvântul *nicăieri*. Nici măcar în America! *Mon Dieu*, îmi amintesc furia lui. Când a vorbit de Polonia, m-am simțit şi mai rău, iar inima a început să-mi bată repede, deşi nu cred că se gândea în mod deosebit la mine. A spus că Polonia s-ar putea să fie cel mai rău exemplu, probabil mai rău şi decât

Germania sau cel puțin la fel de rău, căci nu în Polonia s-a întâmplat faptul că, după moartea lui Piłsudski, care îi protejase pe evrei, oamenii săriseră să-i persecute pe evrei de îndată ce avuseseră ocazia? A spus că nu în Polonia se întâmplase ca acei tineri şi nevinovați studenți evrei să fie segregați, puşi să stea în bănci separate în şcoli şi tratați mai rău ca negrii din Mississippi? Ce-i făcea pe oamenii ăştia să creadă că nu s-ar fi putut întâmpla şi în America lucruri ca „băncile de ghetou" pentru studenți? Iar când Schoenthal a vorbit despre asta, bineînțeles nu m-am putut abține să nu mă gândesc la tatăl meu. Tatăl meu, care ajutase el însuşi la înfiriparea acestei idei. Era deodată ca o prezență fizică, *l'ésprit*[79] al tatălui meu intrase chiar în camera asta, foarte aproape de mine şi mie îmi venea să intru în pământ. Nu mai puteam suporta nimic din toată asta. De atâta vreme alungasem lucrurile departe de mine, le îngropasem adânc, le vârâsem cu mătura sub preş – o laşitate, bănuiesc, dar aşa am simțit că trebuia să fac – iar acum totul ieşea la lumină din gura acestui Schoenthal. Nu mai puteam suporta. *Merde*[80] nu mai puteam suporta! Aşa că, în timp ce Schoenthal încă mai vorbea, eu m-am strecurat în vârful picioarelor până lângă Nathan şi i-am şoptit că trebuie să mergem acasă, amintindu-i de excursia la Connecticut de a doua zi. Dar Nathan nu s-a clintit. Era ca – ei bine, ca unul hipnotizat, ca unul dintre studenții lui Schoenthal despre care mi se povestise, stătea acolo şi se uita fix la el, ascultându-i fiecare cuvințel. Dar, până la urmă, mi-a răspuns tot în şoaptă că el rămâne şi că eu ar trebui să mă duc singură acasă. Ochii lui arătau sălbatici, m-am speriat. El a zis „N-am să mai fiu în stare să dorm până la Crăciun".

---

[79] Duh, spirit (lb. franceză, în original).

[80] Rahat (lb. franceză, în original).

A zis, cu privirea aia smintită: „Du-te acasă, acum, şi dormi, iar eu o să vin şi-o să te iau, dis-de-dimineaţă”. Şi atunci am plecat în mare grabă, astupându-mi urechile să nu-l mai aud pe Schoenthal, ale cărui vorbe mă omorâseră pe jumătate. Am luat un taxi până acasă, simţindu-mă groaznic. Uitasem complet că Nathan spusese că o să ne căsătorim, într-atât de rău îmi era. Simţeam în fiecare minut că o să încep să urlu.

Connecticut.

Capsula în care se afla cianura de potasiu (cristale mici, granulate, la fel de comune ca şi cele de Bromo-Seltzer, zicea Nathan, şi la fel de rapid solubile în apă, topindu-se aproape imediat, fără să fie însă efervescente) era, într-adevăr, mică, un pic mai mică decât orice capsulă medicinală pe care o văzuse ea vreodată, şi avea, de asemenea, reflexii metalice, astfel încât, aşa cum i-o ţinea Nathan, la cinci centimetri deasupra feţei, în timp ce ea stătea întinsă în pat, cu capul pe pernă – jucând-o între degetul mare şi arătător şi făcând micul oval rozaliu să descrie o mică piruetă în aer – ea putea vedea sclipind pe suprafaţa ei conflagraţia în miniatură ce nu era decât imaginea captată a frunzişului de toamnă de afară, incendiat de soare. Somnoroasă, Sofia adulmecă mirosul de mâncare gătită de la bucătăria aflată două caturi mai jos – un amestec de miros de pâine coaptă şi, i se păru ei, de varză – şi urmări capsula dansând încet în mâna lui. Somnul se ridica precum fluxul prin creierul ei; era conştientă de vibraţiile regulate, liniştitoare, care se transmiteau atât prin imagini, cât şi prin sunete, făcând să-i dispară temerile – transă albastră de nembutal[81]. Nu trebuia s-o înghită. Trebuia s-o muşte o dată, tare, i-a spus el ei, dar nicio grijă: urma să simtă rapid un gust dulce-amărui, ca de migdale, un

[81] Un barbituric folosit ca sedativ, hipnotic şi antispastic.

miros aducând un pic a piersică, apoi nimic. Un *nimic* profund, întunecat – *rienada*, *fucking nothing*! –, atins atât de instantaneu şi atât de complet, încât să excludă până şi instalarea durerii. Se poate, zise el, doar se poate, să simtă o fracțiune de secundă de suferință – mai degrabă disconfort –, dar tot atât de scurt şi de neînsemnat ca un sughiț. *Rien*, *nada*, *niente*, *fucking nothing*!

„Apoi, Irma, dragostea mea, apoi”…

Un sughiț. Fără să se uite la el, uitându-se dincolo de el, la fotografia de ambră, ştearsă, a unei bunici cu basma, neclară, imobilizată în umbrele unui perete, ea murmură:

— Ai spus că nu. De mult, azi, ai spus că nu…

— Nu, ce?

— Că n-o să-mi spui aşa. N-o să mă mai numeşti Irma.

— Sofia, zise el, fără emoție. Sofia, iubire. Nu Irma. Bineînțeles. Bineînțeles. Sofia. Iubire. Sofia iubire.

Părea mult mai calm acum, frenezia de dimineață, sminteala turbată de după-amiaza se liniştiseră sau cel puțin pe moment se calmaseră de acelaşi nembutal pe care i-l dăduse şi ei – binefăcătorul barbituric pe care, în groaza lor comună, se gândiseră că nu-l vor mai găsi niciodată, doar, cu numai două ore în urmă, îl găsiseră. El era mai calm, dar, ştia ea, încă tulburat; ce curios, gândi ea, în forma liniştită de acum a tulburării sale mintale el nu mai părea atât de înfricoşător şi de amenințător, în pofida amenințării lipsite de echivoc a capsulei de cianură la numai o palmă distanță de ochii ei. Minuscula marcă Pfizer era clar imprimată pe gelatină; capsula era micuță. Era, îi explică el, o capsulă specială, de uz veterinar, făcută să conțină antibiotice pentru pisoiaşi şi cățeluşi, pe care el o obținuse ca s-o folosească drept recipient al dozei; şi, din pricina chestiunilor de amănunt de la birou, fusese mult mai greu de obținut capsulele, ieri, decât zece grame de cianură de potasiu – cinci grame pentru ea şi cinci pentru el. Nu era nicio glumă, Sofia ştia; într-un alt loc şi într-un alt timp ar fi socotit întreaga

scenă ca pe unul dintre trucurile lui morbide: micuța păstaie roz-strălucitor din mâna lui s-ar fi deschis în ultima secundă între degetele lui, pentru a da la iveală o floricică, un granat, o bombonică de ciocolată. Dar nu după ziua de azi şi delirul care nu se mai sfârşea. Ştia, mai presus de orice îndoială, că micuța capsulă conținea moartea. Ciudat totuşi. Nu simțea nimic, decât o moleşeală răspândită în tot corpul, privindu-l cum duce capsula la buzele lui şi-o aşază între dinți, muşcând doar atât cât să-i îndoaie uşor suprafața, fără s-o spargă însă. Oare lipsa ei de groază să se datoreze nembutalului sau vreunei intuiții că el încă se prefăcea? Mai făcuse asta şi înainte. Îşi scoase capsula din gură şi zâmbi.

— Rienada, niente, fucking nothing!

Ea îşi amintea de celălalt moment când flirtase aşa, cu mai puțin de două ore în urmă, tot în camera asta, deşi i se părea că fusese acum o săptămână, acum o lună. Şi se întrebă acum prin ce alchimie miraculoasă (nembutalul?) fusese făcut el să înceteze sporovăiala neîntreruptă de o zi întreagă. Vorbe vorbe vorbe… Vorba nu se oprise decât de vreo câteva ori de azi-dimineață, de la nouă, când urcase în goană pe scările Palatului Roz şi o trezise…

…Cu ochii încă închişi, cu capul încă împâslit de somn, îl aude pe Nathan scoțând un chicotit.

— Sus, pe cai!

Ea îl aude spunând:

— Schoenthal are dreptate. Dacă se poate întâmpla aici, n-o să se întâmple aici? Vin cazacii! Aici e doar un băiat evreu care-o să se cărăbănească la țară.

Ea se trezeşte. Anticipase o împreunare imediată, întrebându-se dacă ar fi trebuit să-şi pună diafragma înainte de a se culca, apoi îşi aminti că făcuse deja asta şi se întoarse leneş pe spate, zâmbind somnoroasă, ca să-l salute. Îşi aduse aminte de pasiunea lui incredibil de lacomă când era drogat, îşi aduse aminte cu încântare voluptuoasă – totul – nu doar începutul tandreții flămânde, cu degetele lui pe

sfârcurile ei şi blânda, totuşi insistenta, pipăială între picioarele ei, ci toate celelalte şi mai ales un lucru, din nou anticipat flămând şi eliberat la sfârşit (*adieu*, *Cracowf*), extaz neinhibat, absorbit numai de ea: extravaganta lui abilitate de a o face să aibă orgasm – de a o duce la orgasm nu o dată, nu de două ori, ci mereu şi mereu, până când ajunge la o aproape sinistră pierdere de sine finală, o cufundare în moarte ca o coborâre în peşteri, în care ea n-ar putea să spună dacă e pierdută în ea însăşi sau în el, o senzaţie de întuneric spiralând în jos, până la o fuziune inseparabilă a cărnii. (E aproape singurul moment în care ea mai gândeşte sau vorbeşte în poloneză, şoptind tare, la urechea lui *Weź mnie*, *weź mnie*, care se aude ieşindu-i de pe buze misterios, spontan, şi care înseamnă „Ia-mă, ia-mă", deşi o dată, când Nathan a întrebat-o ce însemna, ea fusese silită să mintă înveselită, spunându-i „înseamnă *fute-mă*, *fute-mă*!") Este, aşa cum Nathan, extenuat uneori, proclamă după aceea, Superfutul secolului douăzeci – când te gândeşti la cât de fad a fost futaiul omenesc de-a lungul secolelor, înainte de descoperirea sulfatului de benzedrină. Acum, ea este din cale-afară de excitată. Mişcându-se, întinzându-se ca o pisică, ridică un braţ spre el, invitându-l în pat. El nu spune nimic. Şi apoi, nedumerită, ea îl aude, din nou:

— Haide! Sus şi pe cai! Acest băiat evreu o să te ducă într-o excursie la ţară!

Ea începe:

— Dar, Nathan…

Vocea lui, întrerupând-o, este deopotrivă insistentă şi înveselită:

— Haide! Haide! Trebuie s-o pornim la drum!

Ea se simte brusc frustrată, în timp ce, în aceeaşi clipă, o amintire din decorurile trecute (*bonjour*, *Cracowf*) îi dă o uşoară strângere de inimă de ruşine pentru pofta ei desfrânată grăbită şi nestăpânită.

— Haide! porunceşte el.

Goală, ea se dă jos din pat, îşi ridică ochii, îl vede pe Nathan privind în petele de soare printre frunze în timp ce trage adânc pe nări – printr-o bancnotă de un dolar – ceea ce ştie instantaneu că e cocaină…

…în amurgul din New England, peste mâna lui şi otrava din ea, Sofia poate zări infernul de frunze, un copac scăldat în vermillion, contopit cu un altul, lucrat din cel mai aprins aur. Afară, pădurea stătea în tihna înserării, iar vastele petice de culoare ca nişte hărți erau surprinse în nemişcare, fără niciun tremur de frunză, în lumina unui soare la apus. În depărtare, maşinile treceau pe autostradă. Ea se simțea moleşită, dar nu căuta somnul. Vedea acum că erau două capsule între degetele lui, gemene, roz, identice.

— „A lui" şi „a ei" este unul dintre cele mai drăguțe concepte contemporane, îl auzi ea spunând. „A lui" şi „a ei" prin baie, prin toată casă, de ce nu şi cianura lui şi „a ei", nimicul lui şi „al ei"? De ce nu, Sofiaiubire?

Se aude o bătaie la uşă, iar mâna lui Nathan reacționa zvâcnind uşor.

— Da? făcu el, pe un ton egal, blând.

— Domnul şi doamna Landau, zise vocea, eu sunt doamna Rylander. Îmi pare rău că vă deranjez!

Vocea era peste măsură de linguşitoare, sârguincios de mieroasă.

— În extrasezon, bucătăria se închide la ora şapte. Voiam doar să vă spun. Îmi pare rău că v-am întrerupt siesta. Sunteți singurii oaspeți aici, aşadar, nu e nicio grabă, deocamdată, doar voiam să vă spun. Soțul meu găteşte specialitatea lui, în seara asta, carne sărată de vacă şi varză!

Tăcere.

— Vă mulțumesc foarte mult, zise Nathan, o să coborâm imediat.

Paşi coborând apăsat scara veche, acoperită de covor; lemnul chelălăie ca un animal rănit. Vorbevorbevorbe. Răguşise de atâtea vorbe.

— Gândeşte-te, Sofiaiubire, spunea el acum, mângâind cele două capsule, gândeşte-te cât de intim sunt împletite viaţa şi moartea în natură, care conţine pretutindeni semințele beatitudinii şi disoluției noastre. Asta, de pildă, HEN, este răspândită prin toată Mama Natură într-o abundență mascată, în forma glicozidelor, adică în combinație cu zaharurile. Zahăr, dulce zahăr. În amăruile migdale, în sâmburii de piersică, în unele specii ale frunzelor acestora de toamnă, în para comună, în arbutus. Închipuieți, aşadar, când aceşti dinți de porțelan perfect albi ai tăi vor muşca din delicioasa pricomigdală, gustul pe care îl simți este la doar o moleculă organică distanță de al acesteia…

Ea nu ascultă vocea lui, uitându-se din nou la frunzişul uluitor, ca un lac de foc. De jos, îi veni un miros puternic şi umed de varză. Şi îşi aminti de o altă voce, a lui Morty Haber, plină de solicitudine nervoasă: „Nu mai face fața asta de vinovată. N-ai fi putut face nimic, pentru că el s-a luat de droguri cu mult înainte de a-l fi cunoscut tu. Dacă poate fi controlat consumul? Da. Nu. Poate. Nu ştiu, Sofia! Aş da orice să ştiu! Nimeni nu ştie prea multe despre amfetamine. Până la un punct, sunt relativ inofensive. Dar, evident, pot fi periculoase, pot da dependență, mai ales când sunt amestecate cu altceva, precum cocaina.

Lui Nathan îi place să tragă pe nas cocaină peste „Bennies” şi asta cred că e al dracului de periculos. Aşa, poate să-şi piardă controlul şi să intre într-o… eu ştiu, o arie de psihoză, unde nu mai poate comunica nimeni cu el. Am verificat toate datele şi, da, este periculos, foarte periculos – oh, la dracu’, Sofia, nu vreau să mai vorbesc despre asta, dar, dacă o să capoteze şi o să piardă contactul cu realitatea, să vii să mă anunți imediat, pe mine sau pe Larry…”. Se uita dincolo de Nathan, la frunze, şi simțea furnicături pe buze. Nembutalul? Pentru prima oară, după multe minute, se mişcă uşor pe saltea. Imediat simți o durere ascuțită în coaste, acolo unde el o lovise cu piciorul…

— …Fidelitatea ți-ar sta mai bine, spunea el, în mijlocul peroraţiei sale smintite.

Ea îi aude vocea peste vâjâitul curentului de aer care trece pe lângă parbrizul maşinii decapotabile. Deşi e frig, Nathan nu a ridicat capota. Stând lângă el, s-a acoperit cu o pătură. Nu înțelege pe deplin ce i-a spus el şi pe jumătate strigând, întreabă:

— Ce ai spus, iubitule?

El se întoarce cu fața la ea şi ea îi zăreşte pentru o clipă ochii, rătăciți acum, cu pupile aproape dispărute, înghițite de clipsele violent căprui.

— Am spus că *fidelitatea* ți-ar sta mai bine, ca să folosesc o expresie elegantă.

Ea e nedumerită şi cuprinsă brusc de o frică rece şi umedă, îşi întoarce privirile, cu inima bătându-i puternic. Niciodată, de atâtea luni de când stau împreună, el nu a arătat vreo urmă de mânie împotriva ei. Disperarea rece începe să curgă asupra ei ca ploaia pe pielea goală. Ce vrea să spună? îşi fixează privirea asupra peisajului care se învârteşte sub ochii ei, la tufele de ienupăr bine tunse de la marginea drumului îngrijit, la pădurea din fundal cu exploziva ei schimbare de frunze, la cerul albastru, soarele strălucitor, stâlpii de telefon. Bine ați venit în Connecticut/Conduceți cu atenție. Ea îşi dă seama că el conduce cu viteză. Depăşeşte maşină după maşină, trecând pe lângă ele cu un şuierat şi o vibrație a aerului. Îl aude spunând:

— Sau ca să nu folosesc o expresie elegantă, mai bine nu te-ai *fute cu oricine*, mai ales în locuri unde te pot vedea eu!

Ea icneşte tare, nu-i vine să creadă că el a spus asta.

— Iubitule, de ce…?

— Tacă-ți fleanca! urlă el, şi acum din nou cuvintele se revarsă din el ca dintr-un canal deversor, nestăvilite, o bolboroseală continuă a învălmăşelii semicoerente cu care a asaltat-o de când au părăsit Palatul Roz, acum mai bine de o

oră. S-ar părea că seducătorul tău cur polonez este irezistibil angajatorului tău, adorabilul şarlatan din Forrest Hills, ceea ce este în regulă, chiar în regulă, ține minte, căci este o piesă încântătoare a echipamentului, dacă trebuie s-o spun eu, pe care nu doar că l-am îngrăşat, dar am şi folosit din plăcerile lui deloc obişnuite, asta pot înțelege, că doctorul Escrocherie tânjeşte după el din toată inima şi din toată scula lui chinuită de poftă…

Ea îl aude scoțând un hohot descreierat: *he-he-he*.

— Dar ca tu să cooperezi la inițiativa lui, efectiv să te oferi şi să te laşi *încălecată* de trişorul ăsta scabros şi apoi, *apoi* să te etalezi cu isprava ta chiar sub ochii mei, cum ai făcut aseară, lăsându-l să stea acolo şi să te mai pipăie o dată, vârându-şi limba aia grețoasă chiropractică pe gâtlej în jos – ei, curviştina mea poloneză, e mai mult decât pot suporta.

Incapabilă să vorbească, ea îşi fixează privirea pe vitezometru: 70,75,80[82]… Nu-i chiar atât de rău, gândeşte ea, calculând în kilometri, apoi, recalculând rapid, îşi spune: *Mile*! O să pierdem controlul maşinii! Gândeşte: E mai mult decât nebunie gelozia asta, că mă culc cu Blackstock. Departe, în urma lor, se aude slab o sirenă, ea îşi dă cumva seama de lumina roşie intermitentă, reflecția sa, ca o mică zmeură, clipind, apărând şi dispărând pe parbriz. Deschide gura, se pregăteşte să vorbească („Iubitule!", încearcă să spună), nu poate articula cuvântul. Vorbevorbevorbe… E ca o coloană sonoră dintr-un film mixat de un cimpanzeu, coerent pe părți, dar fără niciun sens final; paranoia asta o face să se simtă rău, vlăguită.

— Schoenthal are sută la sută dreptate, e o tâmpenie pur sentimentală înserată în etosul iudeo-creştin că sinuciderea e un gest împotriva moralei, după Al Treilea Reich, sinuciderea ar trebui să devină opțiunea legitimă a oricărei ființe

---

[82] în kilometri: 110, 120, 130.

omeneşti întregi la minte de pe pământ, nu-i aşa, Irma?

De ce-i spunea brusc „Irma”?

— Dar n-ar trebui să mă mire pofta asta a ta de a-ți desface picioarele pentru orice pulă care-ți iese în cale, ca să fiu sincer şi n-am mai spus asta înainte. Pentru mine ai fost un mister de când ne-am întâlnit şi ar fi trebuit să mă gândesc că eşti doar o nenorocită de *goy kurveh*, ce altceva – ce altceva? – vai-vai-vai, ce bizară *Schadenfreude*[83] autoimpusă m-a făcut să fiu atras de o asemenea sosie perfectă a Irmei Griese? Ea arăta remarcabil, potrivit celor care au fost la proces, la Lunenburg, chiar şi procurorii îşi scot pălăria în privința asta, oh, la dracu', iubita mea mamă spunea mereu că eram atras fatal numai de *shiksa* blonde, de ce nu poți să fii un băiat evreu la locul lui, Nathan, şi să te însori cu o fată drăguță ca Shirley Mirmelstein, care e atât de frumoasă şi are un tată care a câştigat o avere din corsete şi care are până şi o casă de vacanță în Lake Placid!

Sirena se ținea după ei, țipând slab.

— Nathan, zice ea, uite un polițist.

— Brahmanii venerează sinuciderea, la fel şi mulți alți orientali, de fapt, ce mare scofală e moartea, până la urmă, *rienada*, *fucking nothing*, aşadar, gândindu-mă mai bine, nu de mult, mi-am spus okay, frumoasa Irma Griese a primit frânghia pentru că a ucis personal x mii de evrei la Auschwitz, dar nu dictează logica că o mulțime de micuțe Irma Griese au scăpat oricum, de pildă cum rămâne cu această frumuşică *nafka*[84] poloneză cu care o ard eu, arată ca o poloneză în multe privințe, dar şi ca o *echt*[85] nordică, ca vreo starletă de-a nemțoteilor travestită în criminala Contesă de Cracovia, şi, de asemenea, aş putea adăuga acea germană

---

[83] Bucurie de răul altuia (lb. germană, în original).

[84] Prostituată (în idiş, în original).

[85] Real, autentic (lb. germană, în original).

absolut perfectă pe care am auzit-o ieşind cu atâta claritate de pe frumoasele tale buze de fecioară a Rinului. O poloneză! Vai, mie! Das machst du andern weismaehen![86] De ce nu recunoşti, Irma? Ai cooperat cu SS-ul, nu-i aşa? Nu aşa ai scăpat din Auschwitz, Irma? Recunoaşte!

Ea a trebuit să-şi astupe urechile cu ambele mâini, suspinând:

— Nu! Nu!

Simți maşina frânând brusc. Țipătul sirenei devine un mârâit de dragon, diminuendo. Maşina poliției opri în dreptul lor.

— Recunoaşte, pizdă fascistă!

…în timp ce zace în lumina înserării, urmărind cum frunzişul se stinge şi păleşte, aude zgomotul urinei lui ciocnindu-se zgomotos şi ferm de apa din closet. Îşi amintea. Printre frunzele fantastice de mai devreme, în adâncul pădurii, stând deasupra ei, el încercase să urineze în gura ei şi nu reuşise; acela fusese începutul alunecării lui pe panta întunecării. Ea se mişcă în pat, simțind aburii de varză care se ridicau de la parter, şi ochii i se opriră, toropiți, pe cele două capsule pe care el le lăsase în scrumieră. Hanul Capul Mistrețului, scria cu litere englezeşti vechi în jurul marginii sale de porțelan, Obiectiv american. Căscă, gândindu-se cât de ciudat era. Cât de ciudat era că nu îi era frică de moarte, dacă el avea, într-adevăr, s-o forțeze să moară, cât se temea, pur şi simplu, că va muri numai el, lăsând-o pe ea în urmă. Că prin cine ştie ce încurcătură neprevăzută, cum spusese el, doza letală avea să-şi facă efectul numai asupra lui, în timp ce ea avea să fie din nou nefericita supraviețuitoare. Nu pot trăi fără el, se auzi ea şoptind în poloneză, conştientă de platitudinea gândului, dar şi de adevărul lui absolut. Moartea lui va fi agonia *mea* finală. De departe, o sirenă de locomotivă

---

[86] Cu asta îi prosteşti pe alții (lb. germană, în original).

țipă peste valea cu nume ciudat, Housatonic, un sunet lung, mult mai bogat şi mai melodic decât oricare dintre cele ale stridentelor sirene europene, totuşi aidoma în modul în care tânguirea de pe şine îi sfâşie inima.

Se gândi la Polonia. La mâinile mamei sale. Se gândise atât de rar la mama ei, acel suflet dulce, modest, discret, şi acum, pentru o clipă, nu se putu gândi decât la mâinile elegante, expresive, de pianist, ale mamei sale, cu degete puternice şi deopotrivă suple şi delicate, ca una dintre nocturnele lui Chopin pe care le interpreta ea, cu pielea ivorie, amintindu-i de albul mat al florilor de liliac. Atât de remarcabil de albe, într-adevăr, încât Sofia numai retrospectiv făcuse prima oară legătura între albeața încântătoare şi lipsa de sânge a bolnavului de tuberculoză, suferință care o mistuia pe mama ei încă de pe atunci şi care, în cele din urmă, încremenise acele mâini. Mama, mama, se gândi ea. Atât de des mâinile acelea îi mângâiaseră fruntea pe când, copilă fiind, îşi rostea rugăciunile de dinainte de culcare pe care orice odraslă poloneză le ştia pe de rost, întipărite în suflet mai trainic decât orice altă poezie de copii: *înger, îngeraşul meu, ce mi te-a dat Dumnezeu, eu sunt mic, Tu fă-mă mare, eu sunt slab, Tu fă-mă tare şi de toate mă păzeşte, şi de rele mă fereşte. Amin.* Pe unul dintre degetele mamei sale era un cerc subțire de aur, în forma unei cobre încolăcite, ochiul şarpelui fiind făcut dintr-un mic rubin. Profesorul Biegański îi cumpărase inelul din Aden, prin care trecuse la întoarcerea din călătoria sa în Madagascar, unde fusese ca să prospecteze geografia unuia dintre primele sale visuri: strămutarea evreilor polonezi. Extrema lui vulgaritate. Oare căutase mult până cumpărase o asemenea monstruozitate? Sofia ştia că mama ei nu putea suferi inelul, dar îl purta din permanenta ei deferentă față de soțul ei. Nathan se opri din urinat. Se gândi la tatăl ei şi la bogatul lui păr blond, perlat cu sudoare prin bazarurile din Arabia...

— ...Există Dayton Beach pentru cursele de maşini, zice

polițistul, asta e şoseaua Merritt, pentru cei pe care îi numim automobilişti. Ei, ce-i cu graba asta?

Are părul deschis la culoare, o față tânără, pistruiată, nu lipsită de frumusețe. Poartă o pălărie de şerif texan. Nathan nu zice nimic, uitându-se drept înainte, dar Sofia îl aude şoptind rapid în barbă. Tot vorbevorbevorbe, dar cu *sotto voce*.

— Vreți să vă prefaceți, dumneata şi fata asta frumoasă, într-o statistică?

Numele de pe ecuson al polițistului este S. Grzemkowski.

Sofia spune:

— *Prezpraszam*... (Nu vă supărați...)

Grzemkowski înfloreşte şi răspunde.

— Czy jestes Polakiem?

— Da, sunt poloneză, răspunde Sofia, încurajată, continuând în limba ei maternă, dar polițistul o întrerupe.

— Eu nu ştiu decât vreo câteva cuvinte. Ai mei sunt polonezi, dar locuiesc în New Britain. Ascultă, care-i treaba cu voi?

Sofia spune:

— El este soțul meu. Este foarte supărat. Mama lui e pe moarte, în...

Încearcă disperată să-şi aducă aminte numele vreunei localități din Connecticut şi reuşeşte să spună:

— ...în Boston. De aceea ne grăbim.

Sofia se uită la fața polițistului, cu ochii ca două violete inocente, o față simplă ca dalele de pavaj, uşor bucolică, fața unui țăran. Gândeşte: Ar putea paşte vacile pe o vale din Carpați.

— Vă rog, insistă ea dulceag, aplecându-se peste Nathan cu cea mai simpatică față supărată a ei: vă rog, domnule, fiți înțelegător, e mama lui la mijloc. Vă promitem că mergem mai încet.

Expresia lui Grzemkowski se întoarce la treburile serioase, vocea devine de polițist sever:

— De data asta vă dau doar un avertisment. Acum, luați-o mai încet.

Nathan spune:

— Merci beaucoup, mon chef[87].

Priveşte drept, spre infinit. Buzele i se mişcă fără sunet, neîncetat, de parcă i-ar vorbi unui public neajutorat, aflat în pieptul lui. Începuse să transpire în şiroaie ca glicerina. Polițistul a plecat. Sofia îl aude pe Nathan şoptind pentru el, în timp ce maşina reporneşte la drum. E aproape amiază. Se îndreaptă (mai domol) spre nord, pe sub bolta copacilor, şi nori joşi, şi furtuni dezlănțuite de frunze multicolore într-un vălmăşag aerian – ba o culoare de erupție de lavă incandescentă, ba o explozie de stele, toate cum Sofia n-a mai văzut şi nu şi-a închipuit niciodată că există –, iar murmurul înăbuşit pe care nu-l putea înțelege devine sonor, într-un nou acces de paranoia. Şi cu neostoita lui furie o îngrozeşte la fel tare, ca şi când ar fi dat drumul în maşină unei cuşti pline cu şobolani feroce. Polonia. Antisemitism. Şi *tu* ce ai făcut, păpuşă, când au ars ghetourile din temelii? Ştii bancul ăla cu ce-i spune un episcop polonez altui episcop polonez? „Dacă ştiam că veneați, v-aş fi fript un jidan!” *Hî-hî-hî*! Nathan, *încetează*, gândeşte ea, nu mă mai face să sufăr aşa! *Nu mă face să-mi amintesc*! Lacrimile se rostogolesc pe fața ei când îl trage de mânecă.

— Nu ți-am spus niciodată! Nu ți-am spus niciodată! strigă ea. În 1939, tata şi-a riscat viața ca să salveze evrei! A ascuns evrei sub podeaua biroului său de la universitate când a venit Gestapoul, a fost un om bun, a murit din cauză că i-a salvat pe aceşti…

Cu nodul lipicios al propriei deznădejdi care i se urcă în gât odată cu minciuna pe care tocmai a spus-o, se sufocă,

---

[87] Mulţumesc mult, şefule. (lb. franceză, în original).

apoi îşi aude vocea frângându-se:

— Nathan! Nathan! Crede-mă, iubitule, crede-mă. Intrarea în oraşul Danbury.

— V-aş fi fript un jidan! Hî-hî-hî!

— Vreau să spun *i-a* ascuns, iubitule, nu s-o ascuns…

Vorbevorbevorbe – ea ascultă numai pe jumătate acum, gândind: Dacă aş putea să-l fac să oprească şi să mâncăm undeva, m-aş putea furişa ca să-i dau un telefon lui Morty n-au lui Larry, să-i chem să vină… Şi se aude spunând:

— Iubitule, mi-e atât de foame, n-am putea să oprim…

Numai ca să audă, printre vorbevorbevorbe:

— Irma, pisicuța mea, Irma Liebchen[88], eu n-aş putea mânca nici un singur băț de Saltine, nici dacă m-ai plăti cu o mie de dolari, o, la dracu', Irma, zbor, oh, Hristoase, sunt în cer, niciodată n-am fost atât de drogat, niciodată atât de drogat, şi-am aşa o mare poftă de tine-e-e, micuța mea *nafka* fascistă *goy*, hei, ia pipăie aici…

Îi apucă mâna şi i-o pune peste pantaloni, apăsându-i degetele pe umflătura tare a sculei lui; ea o simte cum zvâcneşte, apoi se contractă şi zvâcneşte din nou.

— O muie, de-asta am nevoie, o trebuşoară de-a ta orală d-aia de cinci sute de zloți polaci de aur, hei, Irma, câte puie de SS-işti ai supt ca să ieşi de acolo, câtă rasă superioară ai înghițit pentru *Freiheit*[89]? Ascultă, lăsând gluma la o parte, Irma, am nevoie să mi-o sugi, o, n-am zburat niciodată atât de sus, Iisuse, să-ți pui buzele alea dulci şi hălpăitoare la treabă *chiar acum*, vreau să spun undeva sub cerul liber şi frunze de arțar învăpăiate de toamnă, frumoasă toamnă, iar tu să-mi sugi sămânța groasă ca frunzele de toamnă care acoperă izvoarele în Vallombrosa, asta-i din John Milton…

…Gol, el lipăi înapoi până la pat şi, uşor, cu grijă, se

---

[88] Iubito (lb. germană, în original).

[89] Libertate (lb. germană, în original).

întinse lângă ea. Cele două capsule străluceau în scrumieră, iar ea se întrebă moleşită dacă uitase de ele, se întrebă dacă o să flirteze şi o s-o tachineze iar cu amenințarea lor roz. Nembutalul, înmuind-o treptat spre somn, o trăgea de picioare ca un curent cald de mare blândă.

— Sofiaiubire, zise el, cu vocea de asemenea somnoroasă, Sofiaiubire, regret numai două lucruri.

Ea zise.

— Care, iubitule?

Cum el nu-i răspunse, întrebă din nou:

— Care?

— Numai atât, zise el, în cele din urmă, că toată munca aia de la laborator, toată cercetarea aia, pe care n-am s-o văd niciodată dând roade.

Ciudat, gândi ea în timp ce vorbea el, vocea lui, poate pentru prima oară în ziua aia, îşi pierduse amenințarea isterică, maniacală, cruzimea, şi devenise, în schimb, plină de tandrețe, familiară, mângâietoare, care era o parte atât de firească din el şi pe care toată ziua ea fusese sigură că n-o va putea regăsi. Oare şi el să fi fost salvat, în ultima clipă, să fi fost împins înapoi, senin, în portul lui mântuitor de barbiturice? Avea să uite, într-adevăr, de moarte şi avea să se lase purtat în voia somnului?

Se auzi un scârțâit pe scări, afară, şi din nou vocea onctuoasă de femeie:

— Domnul şi doamna Landau, iertați-mă, vă rog. Dar soțul meu vrea să ştie dacă ați dori să beți ceva înainte de cină. Avem de toate. Dar soțul meu se pricepe să facă un excelent punci de rom fierbinte.

După un moment, Nathan zise:

— Da, mulțumesc, un punci de rom. Două.

Şi ea gândi: Sună precum celălalt Nathan. Dar după aceea îl auzi murmurând încetişor:

— Celălalt lucru, celălalt lucru este că tu şi cu mine n-am apucat să avem un copil.

Ea priveşte în amurgul tremurător, pe sub pătură îşi simte unghiile pătrunzând ca lamele în carnea palmei sale, gândind: De ce trebuie să spună asta acum? Ştiu, cum a zis el, la un moment dat, astăzi, am fost o târfă masochistă şi el nu mi-a dat decât ce am vrut eu. Dar de ce nu mă poate scuti de agonia asta?

— Am vorbit serios, aseară, despre căsătorie, îl auzi ea spunând.

Nu-i răspunse nimic. Visa, pe jumătate, la Cracovia şi la timpurile de altă dată, şi la cataclop-cataclopul copitelor de cai pe pietrele de pavaj roase de vreme; dintr-odată, văzu în întunericul unei săli de cinematograf strălucitoarea imagine pastel a lui Donald Duck, care se burzuluia, cu pălăria de marinar pusă pe-o parte, împroşcând proteste în poloneză, apoi o auzi pe mama ei râzând încetişor. Se gândi: Dacă aş putea să descătuşez un pic trecutul, poate că aş putea să-i spun şi lui. Dar trecutul sau vinovăția, sau ştiu eu ce altceva, îmi ține gura mută. De ce nu pot să-i spun tot ce am suferit şi eu, la rândul meu? Şi ce am pierdut…

…în ciuda poezioarei lui smintite, repetate la nesfârşit – „Nu fi rea, Irma Griese, draga mea" –, în ciuda mâinii lui care-i răsuceşte fără milă părul ca şi cum ar vrea să i-l smulgă din rădăcini, în ciuda celeilalte mâini a lui, încleştate de umărul ei, strângând-o cu atâta forță, încât i se face rău de durere, în ciuda pătrunzătoarei senzații pe care o transmite el, întins acolo, tremurând, de om trecut mult dincolo de limite şi rătăcind prin propriul său infern, în ciuda spaimei febrile care o cuprinde, ea tot simte, fără voia ei, plăcerea ştiută dintotdeauna când i-o suge. Şi suge, şi suge, şi suge. Suge la nesfârşit, cu dragoste. Degetele ei râcâie pământul argilos al coastei dealului pe care el stă întins sub ea, simte pământul intrându-i sub unghii. Pământul umed şi rece, simte miros de fum de lemne şi prin pleoapele ei transparente se filtrează incredibila lumină a frunzişului învăpăiat. Şi suge, şi suge. Sub genunchi, cioburi de şist îi

intră în carne dureros, dar nu face nicio mişcare să-şi uşureze suferința. „Oh, Iisuse Hristoase, o, la dracu', suge-mă, Irma, suge-l pe băieţaşul evreu". Ea îi prinde testiculele tari în palmă, îi mângâie părul delicat ca pânza de păianjen. Ca întotdeauna, îşi închipuie în cavitatea ei bucală suprafaţa alunecoasă a unui palmier dur, cu capul moale, spongios, ale cărui frunze se înfoaie şi se desfac în noaptea creierului ei. „Relaţia asta, lucrul acesta unic pe care îl avem, simbioza asta extatică", îşi aminteşte ea, „nu poate rezulta decât din întâlnirea unui mare *schlong* semitic singuratic şi erect, care a fost circumcis cu succes de o armată de prinţese evreice îngrozite, şi o pereche de frumoase mandibule slave avide de felaţie". Şi gândeşte chiar şi acum, în nelinişstea ei, în frica ei: Da, da, el mi-a dat şi asta, râzând, mi-a alungat vinovăţia când a spus că era absurd din partea mea să-mi fie ruşine pentru că-mi doream atât de mult să sug un penis, că nu era vina mea că soţul meu era frigid şi că nu mă lăsa s-o fac, şi că amantul meu din Varşovia nu mi-a sugerat-o şi eu nu puteam să încep s-o fac de la mine putere – eu nu eram, spunea el, decât victima a două mii de ani de condiţionare iudeo-creştină antifelaţie. Mitul ăla păduchios, spunea el, că numai pederaştilor le place s-o sugă. Suge-mă, zicea el întotdeauna, bucură-te, bucură-te! Deci chiar şi acum, cu norul de frică în jurul ei, în vreme ce el o necăjeşte şi o violentează – chiar şi acum, plăcerea ei nu e doar o bucurie oarecare, moderată, ci o beatitudine constant reînnoită şi-o trec valuri-valuri de fiori pe spate în timp ce suge, şi suge, şi suge. Nici măcar nu e surprinsă că, acum, cu cât îi chinuieşte mai tare scalpul, cu cât o irită mai mult cu nesuferitul nume „Irma", cu atât mai lacomă devine pofta ei de-ai înghiţi tot penisul, şi când se opreşte, doar pentru o clipă, şi îşi ridică gâfâind capul ca să exclame „O, Doamne, cât îmi place să ţi-o sug", cuvintele sunt rostite cu aceeaşi neprefăcută şi spontană ardoare ca şi mai înainte. Îşi deschide ochii, îi zăreşte faţa schimonosită, îşi reia orbeşte

acțiunea, dându-şi seama acum că vocea lui a devenit un strigăt care începe să stârnească ecouri pe panta muntelui presărată cu stânci. „Suge-mă, scroafă fascistă ce eşti, Irma Griese, târâtură care arzi evrei!" Deliciosul palmier dur, trunchiul alunecos tumefiindu-se şi dilatându-se, îi spune că e gata să ejaculeze, îi spune s-o lase mai uşor, ca să primească viitura pulsândă, laptele palmierului țâşnind şi revărsându-se ca apa mării, şi în acea clipă de aşteptare a ceea ce dă să vină, ca de obicei, ea-şi simte ochii umplându-se de lacrimi inexplicabil de usturătoare…

— …Plutesc uşor în jos, îl aude ea murmurând în dormitor după o lungă tăcere. Am crezut că o să mă prăbuşesc de-a binelea. Am crezut c-o să mă izbesc rău de pământ. Dar cobor lin. Slavă Domnului că am găsit barbituricele.

Făcu o pauză.

— Am avut ceva bătaie de cap să le găsim, nu-i aşa, barbituricele?

— Da, răspunse ea.

Era toropită de somn acum. Afară era aproape întuneric şi frunzele înflăcărate deveniseră mate, şterse, sub cerul de toamnă plumburiu-fumuriu. Lumina din dormitor era pe «fârşite. Sofia se mişcă lângă Nathan, uitându-se la peretele unde bunica din New England din alt secol, captivă într-un halo de ambră, se uita înapoi la ea, pe sub basma, cu o expresie şi blajină şi perplexă. Sofia gândi, somnoroasă: Fotograful tocmai i-a cerut să stea nemişcată un minut întreg. Căscă, ațipi un pic, căscă din nou.

— Unde le-am găsit, până la urmă? întrebă Nathan.

— În torpedou, zise ea. Tu le-ai pus acolo, de dimineață, apoi ai uitat că le puseseşi acolo. Micul flacon de nembutal.

— Hristoase, ce cumplit! Am fost cu adevărat scos de pe orbită. Am fost în spațiu. În Cosmos. Dus!

Cu un brusc fâşâit al cearşafurilor, el se ridică şi se întinse după ea.

— Oh, Sofia – Iisuse Hristoase, te iubesc!

Îşi petrecu un braț pe după ea şi, strângând tare, o trase spre el; simultan, dintr-o suflare, ea țipă. N-a fost un țipăt puternic, după cum s-a auzit, ci a fost un țipăt stins, adevărat.

— Nathan!...

...(Dar n-a țipat când vârful pantofului lui de piele lustruită a izbit-o cu putere între două coaste, s-a dat înapoi şi a lovit din nou, în acelaşi loc, scoțându-i aerul din plămâni şi făcând să-i înflorească în piept floarea albă a durerii.)

— Nathan!

E un geamăt disperat, dar nu un țipăt, aerul respirației ieşind brusc contopindu-se în urechile ei cu vocea lui, venind în mârâituri metodic brutale:

— Und die... SS Mädehen... spracht[90]... să te înveți minte... Jüdinschwein[91] mizerabilă ce eşti!

Ea nu se chirceşte de durere, ci mai curând o absoarbe, colectând-o în vreo pivniță sau vreo pubelă din adâncul ființei sale, unde depozitase toate sălbăticiile lui: amenințările, batjocurile. Nici nu plânge, încă, întinsă din nou pe jos, în inima pădurii, un soi de promontoriu cu mărăcinişuri şi tufe, sus, pe coasta dealului, unde el a dus-o, pe jumătate târând-o, şi de unde ea poate vedea printre copaci, jos, departe, maşina, cu acoperişul pliat, stând minuscul şi solitar în parcarea bătută de vânt, printre vârtejurile de frunze şi gunoaie. După-amiaza, cu cerul parțial acoperit, se stinge. Stau în pădure de ore bune. De trei ori o loveşte cu piciorul. Piciorul se retrage încă o dată şi ea aşteaptă, tremurând acum mai puțin de frică sau de durere cât de frigul umed al toamnei care i-a pătruns în picioare, în brațe, în oase. Dar piciorul nu mai loveşte, de data asta, se odihneşte în frunze.

---

[90] Şi... fata SS... vorbi (lb. germană, în original).

[91] Scroafă iudee (lb. germană, în original).

— Mă piş pe tine! îl aude spunând şi apoi: *Wunderbar*[92] ce idee!

Acum foloseşte piciorul încălțat în pantoful lustruit ca instrument cu care să-i întoarcă fața, lipită cu un obraz de pământ, ca să se uite în sus, spre el; pielea pantofului e rece şi alunecoasă pe obrazul ei. Şi chiar în timp ce-l priveşte descheindu-şi fermoarul şi, la porunca lui, îşi deschide gura, cade într-o transă de moment şi îşi aduce aminte cuvintele lui: Scumpa mea, cred că eşti la pământ cu stima de sine. Asta i-o spusese cu enormă tandrețe după un episod: sunând de la laborator, într-o seară de vară, el îşi exprimase într-o doară pofta de *Nusshömehen*, patiserii pe care le mâncaseră împreună în Yorkville, şi, prin urmare, fără ştiința lui, ea se plecase imediat, făcând kilometri după kilometri cu metroul, din Flatbush până la Eighty-sixth Street, şi după ce căutase înnebunită, găsise delicatesele, le adusese acasă după multe ore şi i le oferise cu un radios *Voilà*, *monsieur*, *die Nusshömehen*! Dar nu *trebuia* să faci asta, îi spusese el, nespus de iubitor, asta-i nebunie să-mi îndeplineşti aşa şi orice mic capriciu, draga mea Sofia, dulcea mea Sofia, cred că eşti la pământ cu stima de sine. (Ea, ca şi acum, gândise: Aş face orice pentru tine, orice, orice!) Dar acum, cumva, încercarea lui de a urina pe ea a panicat-o pentru prima dată pe ziua aceea.

— Deschide gura mare, îi porunceşte el.

Ea aşteaptă, priveşte, cu gura căscată larg, gata să primească, cu buzele tremurând. Dar el dă greş. Una, două, trei picături, moi şi calde, i se sparg pe frunte, şi asta e tot. Ea închide ochii, aşteptând. Doar îl simte pe el aplecat deasupra ei, şi pământul rece şi umed dedesubt, un îndepărtat pandemonium stârnit de vânt, crengile copacilor,

---

[92] Minunat (lb. germană, în original).

frunzele. Apoi îl aude începând să se vaite, un vaiet în care tremură groaza.

— Oh, Hristoase, o să mă prăbuşesc!

Deschide ochii, se uită fix la el. Deodată, alb-verzuie, faţa lui îi aminteşte de burta unui peşte. Şi niciodată (şi pe un asemenea frig) nu a văzut o faţă năduşind mai tare; sudoarea pare lipită de el ca uleiul.

— O să mă prăbuşesc! se vaită el. *O să mă prăbuşesc*!

Se lasă pe vine lângă ea, îşi prinde capul în mâini, îşi acoperă ochii, geme, tremură.

— Oh, Iisuse, o să mă prăbuşesc, Irma, trebuie să mă ajuţi!

Şi atunci, într-o goană ireală ca într-un vis, coboară poteca de pe coasta muntelui, ea conducându-l pe versantul plin de pietroaie ca o infirmieră alergând cu un rănit, uitându-se înapoi, din când în când, ca să-i călăuzească înaintarea pe sub copaci, în timp ce el se împiedică, pe jumătate orbit de mâna pe care o ţine peste ochi, ca un bandaj palid. Coboară şi coboară, pe lângă un izvor gălăgios, pe care îl trec peste un pod de scânduri, apoi iar prin pădure, înflăcărată cu trandafiriu, oranj, vermillon, străpunsă de pilaştrii zvelţi, drepţi şi albi ai trunchiurilor de mesteceni. Îl aude, şoptind de data asta:

— O să mă prăbuşesc!

În sfârşit, apoi, ies la loc drept, în luminiş, în abandonată parcare a rezervaţiei naturale, unde maşina decapotabilă aşteaptă lângă o pubelă răsturnată, scena unui nor ciclonic de cutii de lapte murdare, farfurii de hârtie învârtejate, ambalaje de bomboane. În sfârşit! El se repede spre bancheta din spate unde e pus bagajul, îşi înşfacă geamantanul şi-l aruncă pe pământ, începe să scormonească prin el ca un telal căpiat în căutarea unei comori indescriptibile. Sofia stă deoparte, neajutorată, fără să spună nimic, în timp ce conţinutul geamantanului zboară prin aer, împodobind maşina cu ghirlande: ciorapi, cămăşi, chiloţi, cravate,

mărunțișurile unui nebun risipite în vânt.

— Să-l ia dracu' de nembutal! urlă el. Unde l-am pus! O, căcat! O, Iisuse, trebuie să…

Dar nu-şi termină vorba, în schimb se ridică şi se răsuceşte în loc, aruncându-se pe scaunul din față, unde se lungeşte peste volan şi trage cu degetele, înnebunit, de încuietoarea torpedoului. *L-a găsit*!

— Apă! exclamă el. Apă!

Dar ea, cu toată durerea şi confuzia, capabilă cumva să anticipeze momentul ăsta, ridicase peste marginea banchetei din spate o cutie de *gingerale*[93] din coşul pentru picnic, de care nu se atinseseră până atunci, iar acum, luptându-se cu deschizătorul complicat, desface capacul unei sticle într-un gheizer de spumă şi i-o pune în palmă. El înghite pastilele şi, privindu-l, Sofiei îi vine în minte cel mai ciudat gând. Sărman nenorocit, gândeşte ea, cuvintele pe care el – da, el – le şoptise cu doar câteva săptămâni mai înainte, în timp ce priveau *Weekendul pierdut*[94] şi un înnebunit Ray Milland în căutarea salvării din sticla lui cu whisky. „Sărman nenorocit", murmurase Nathan. Acum, cu sticla verzuie de suc dată peste cap şi cu muşchii gâtului tresăltând în convulsii rapide, ea îşi aminteşte de scena aceea din film şi gândeşte: Sărman nenorocit. Ceea ce în sine nu ar fi ciudat deloc, cugetă ea, dacă nu ar fi faptul că, pentru prima oară, ea a simțit pentru Nathan o emoție care seamănă foarte mult cu degradanta milă. Sofia nu suportă să-i fie milă de el. Iar şocul acestei descoperiri îi amorțeşte fața. Se lasă încet în jos, aşezându-se pe pământ, cu spatele sprijinit de maşină. Gunoiul din parcare se îngrămădeşte în jurul ei, în vârtejuri lente de vânt şi praf. Durerea de sub piept o înjunghie,

---

[93] Băutură răcoritoare carbogazoasă, cu aromă de ghimbir.

94 Un film din 1945, care urmăreşte cinci zile (un weekend pierdut) din viața unui scriitor ratat, alcoolic cronic şi chinuit, interpretat de actorul Ray Milland (ecranizare după un bestseller de Charles R. Jackson).

fulgerătoare, arzând viu ca întoarcerea bruscă a unei amintiri neplăcute. Îşi mângâie coastele cu vârful degetelor, uşor, urmărind conturul fierbinte al durerii înseşi. Se întreabă dacă nu i-o fi rupt ceva. Simțindu-se amețită acum şi în dureroasa încetineală a amețelii, ea îşi dă seama că a pierdut noțiunea timpului. Abia îl aude când, de pe scaunul din față, unde zace întins, dând dintr-un picior (tot ce poate vedea e manşeta pantalonilor stropită de noroi), murmură ceva care, deşi înăbuşit şi neclar, sună ca „necesitatea morții". Apoi urmează râsul, nu tare: *Hî-hî-hî*... Multă vreme, niciun sunet. Apoi:

— Iubitule, zice ea liniştită, să nu-mi mai spui Irma.

— Irma era ceva ce, pur şi simplu, nu suportam, mi-a spus Sofia mie. Puteam înghiți orice de la Nathan, dar asta... să mă compare cu Irma Griese. Am văzut-o pe femeia aceea o dată sau de două ori în lagăr – monstrul acela de femeie ar fi făcut-o pe Wilhelmina să pară un înger. Mă durea mai tare decât toate şuturile lui când mă numea Irma Griese. Dar înainte de a ajunge la han, în seara aia, am încercat să-l fac să înceteze să-mi mai spună aşa, iar când a început să-mi spună Sofiaiubire, am ştiut că nu mai era atât de drogat – de nebun. Chiar dacă se mai juca şi acum cu micuțele capsule de otravă. Asta mă speria. Nu ştiam până unde o să meargă. Eram înnebunită cu ideea de a ne trăi viața împreună şi nu voiam să murim – nici separat, nici amândoi. Nu. Oricum, nembutalul începuse să-şi facă efectul asupra lui, de-asta mi-am dat seama; ieşea încet din transă, iar când m-a strâns în brațe şi m-a durut atât de tare, încât am crezut c-o să leşin, şi am scos țipătul ăla, atunci şi-a dat seama şi el ce-mi făcuse. „Sofia, Sofia, ce ți-am făcut, cum am putut să te lovesc?" Şi altele asemenea. Dar celelalte pilule de barbiturice – cărora el le zicea barbies – începuseră să-şi facă efectul asupra lui şi nu-şi mai putea ține ochii deschişi; curând, a adormit.

Îmi amintesc că femeia care ținea hanul a urcat iarăşi şi

m-a întrebat prin uşă când voiam să coborâm, că se făcuse târziu, când voiam să coborâm pentru punciul de rom şi pentru cină. Iar când i-am spus că eram foarte obosiți şi că o să ne culcăm, ea s-a supărat foarte tare şi s-a înfuriat şi a zis că era cel mai nesimțit lucru etc., dar nu-mi păsa, şi eu eram atât de obosită şi de somnoroasă. Aşa că m-am întors şi m-am întins lângă Nathan şi am adormit. Dar apoi, oh, Doamne, m-am gândit la capsulele cu otravă care mai erau încă în scrumieră. M-a cuprins panica. Eram, pur şi simplu, îngrozită, pentru că nu ştiam ce să fac cu ele. Erau groaznic de periculoase, ştii. Nu le puteam arunca pe fereastră, nici măcar în coşul de gunoi, pentru că mă temeam c-or să se spargă şi vaporii ar putea omorî pe careva. Şi m-am gândit la toaletă, dar şi asta m-a îngrijorat, temându-mă de vapori şi să nu otrăvesc apa sau chiar pământul. Nu ştiam ce să fac. Ştiam că trebuia să le ascund de Nathan. Aşa că, oricum, m-am hotărât să risc la toaletă. La baie. Înăuntru era o geană de lumină. Am luat cu foarte mare grijă capsulele din scrumieră, m-am dus pe întuneric până la baie şi le-am aruncat în toaletă. N-au plutit, cum mi-am imaginat eu, ci s-au scufundat ca două pietricele, şi atunci am tras iute apa, şi s-au dus.

M-am întors la pat şi m-am culcat după aceea. N-am mai dormit niciodată un somn atât de negru şi greu, profund. Nu ştiu cât am dormit. Dar, la un moment dat, peste noapte, Nathan s-a trezit țipând. Trebuie să fi fost reacția la toate drogurile luate, nu ştiu, dar mi-a fost atât de frică să-l aud țipând ca un demon nebun lângă mine, în toiul nopții. Nici acum nu ştiu cum de n-a ridicat pe toată lumea în picioare pe o rază de câțiva kilometri. Dar eu am sărit ca arsă la țipetele lui; striga despre moarte şi distrugere, spânzurătoare şi camere de gazare, evrei arzând în cuptoare şi câte şi mai câte. Fusesem speriată toată ziua, dar asta a fost cumva mai rău ca orice. Ore de-a rândul, el ba intrase în nebunie, ba ieşise, dar asta era ca şi cum şi-ar fi pierdut definitiv mințile.

„Trebuie să murim!”, începuse el să delireze prin beznă. L-am auzit spunând, într-un soi de geamăt: „Moartea e o necesitate”, şi apoi a tot căutat cu mâna, peste mine, spre măsuța de lângă pat, de parcă ar fi vrut să ia otrava. Dar, ciudat, ştii, toate astea n-au durat decât vreo câteva momente. Era foarte slăbit, mi se părea mie, căci puteam să-l țin la distanță cu brațele mele, aşa că l-am împins înapoi, culcat, repetându-i la nesfârşit: „Iubitule, iubitule, dormi acuma, totul este în regulă, ai avut un coşmar”. Prostii din astea. Dar, cumva, ceea ce am făcut şi am spus eu a avut efect asupra lui, pentru că, foarte curând, adormise la loc. Era atât de întuneric în camera aia! L-am sărutat pe obraz. Pielea îi era rece acum.

Am dormit ore şi ore şi ore. Când, în sfârşit, m-am trezit, mi-am dat seama după modul în care bătea soarele în fereastră că era pe începutul după-amiezii. Frunzele erau strălucitoare afară, în fața ferestrei, de parcă toată pădurea luase foc. Nathan dormea încă, aşa că am rămas şi eu întinsă lângă el, multă vreme, gândindu-mă. Ştiam că nu mai puteam ține îngropat ultimul lucru din lume pe care voiam să mi-l amintesc. Dar nu-l mai puteam ascunde de mine şi nu-l mai puteam ascunde nici de Nathan. N-am fi putut trăi împreună decât dacă i-l spuneam. Ştiam că existau unele lucruri pe care nu i le-aş fi putut povesti niciodată – *niciodată*! –, dar ăsta era, cel puțin, un lucru pe care trebuia să-l ştie şi el, altminteri n-am mai fi putut continua, cu siguranță nu ne-am fi putut căsători, niciodată. Şi fără Nathan, eu aş fi fost… nimic. Aşa că m-am hotărât să-i spun lucrul acesta care nu era chiar un secret, ci doar ceva despre care nu-i pomenisem niciodată, din pricină că mă durea şi acum mai mult decât puteam îndura. Nathan încă dormea. Fața lui era foarte palidă, dar îşi pierduse toată nebunia din trăsături şi arăta liniştit. Aveam senzația că scăpase de drogurile înghițite, că demonul fugise ca şi toate vânturile negre, ştii tu, de *tempête*, iar el era din nou Nathan pe care îl

iubeam eu.

M-am dat jos din pat şi m-am dus la fereastră, uitându-mă la pădure – era strălucitoare şi aprinsă, atât de frumoasă. Aproape că uitasem de durerea din coaste şi tot ce se întâmplase, şi de otravă, şi de lucrurile nebuneşti pe care le făcuse Nathan. Când eram mică, la Cracovia, şi foarte evlavioasă, jucam un joc cu mine însămi, pe care îl numeam „forma lui Dumnezeu". Şi dacă vedeam ceva frumos – un nor, sau o flacără, sau panta înverzită a unui munte sau modul în care lumina umplea cerul – încercam să descopăr forma lui Dumnezeu acolo, de parcă Dumnezeu chiar ar fi luat forma acelui ceva la care mă uitam eu şi trăia în acela, iar eu eram în stare să-L văd acolo. Şi în ziua aceea, când m-am uitat pe fereastră la pădurea aceea incredibilă care se întindea până departe, la râu şi la cerul atât de curat deasupra, oh, am uitat de mine şi, pentru o clipă, m-am simțit iar copil şi am început din nou să caut forma lui Dumnezeu în lucrurile acelea. Mirosea nemaipomenit a fum şi apoi am văzut şi focul, ridicându-se undeva departe, în pădure, şi am văzut forma lui Dumnezeu în asta. Dar apoi – apoi mi-a trecut prin minte că eu chiar ştiam care era adevărul: că Dumnezeu mă părăsise din nou, mă părăsise pentru totdeauna. Am simțit că aproape II pot vedea cum pleacă, întorcându-mi spatele ca o mare sălbăticiune şi făcându-se nevăzut printre frunze. Doamne! Stingo, am putut vedea marele Lui spate dispărând în copaci. Lumina s-a întunecat puțin şi am simțit în mine un gol – amintirea venise înapoi şi am ştiut deodată ce trebuia să spun.

Când Nathan s-a deşteptat, în sfârşit, eu eram lângă el, pe pat. El a zâmbit şi a spus câteva cuvinte, iar eu mi-am dat seama că nu prea mai ştia ce se petrecuse în aceste ultime câteva ore. Ne-am spus unul altuia vreo două lucruri obişnuite, ştii tu, chestiile somnoroase care se murmură la deşteptare, după care m-am aplecat mai aproape de el şi i-am spus: „Iubitule, am ceva ce trebuie neapărat să-ți spun". Iar

el a reacționat, la început, cu un hohot de râs. „Nu te mai uita așa de…” Oprindu-se apoi, a întrebat: „Ce?”. Şi eu i-am spus: „Ai crezut că am fost un soi de femeie fără obligații din Polonia, care n-a fost niciodată căsătorită, şi aşa mai departe cu niciun fel de familie sau de trecut memorabil”. Am spus: „A fost mai uşor pentru mine să las lucrurile să pară că aşa au fost, căci nu voiam să scormonesc trecutul. Ştiu că a fost mai uşor şi pentru tine, la rândul tău”. El arăta îndurerat, iar eu am continuat: „Dar trebuie să-ți spun. Ascultă. Am fost măritată, cu mai mulți ani în urmă, şi am avut un copil, un băiețel pe nume Jan, care a fost cu mine la Auschwitz”. M-am oprit din vorbit în clipa aceea, întorcându-mi privirea, iar el a tăcut multă, multă vreme, după care l-am auzit spunând: „O, Dumnezeule mare, oh, Dumnezeule mare!”. A tot spus asta, de multe ori. Apoi a tăcut şi, în sfârşit, a întrebat: „Ce s-a întâmplat cu el? Ce s-a întâmplat cu băiețelul tău?”. Iar eu i-am răspuns: „Nu ştiu. S-a pierdut”. Iar el a zis: „Vrei să spui că a murit?” Iar eu am spus „Nu ştiu. Da. Poate. Nu contează. Doar s-a pierdut. Pierdut”.

Şi asta e tot ce am putut să spun, în afară de încă un lucru. Am zis: „Acum, că ți-am spus, trebuie să-mi promiți asta. Trebuie să te fac să-mi promiți că n-o să mă mai întrebi niciodată despre copilul meu. Şi nici n-ai să vorbeşti despre el. Nici eu n-o să mai vorbesc despre el”. Iar el a promis, cu un singur cuvânt – „Da”, a zis –, dar expresia de pe fața lui era atât de plină de tristețe, încât a trebuit să-mi întorc privirea de la el.

Nu mă întreba, Stingo, nu mă întreba de ce – după toate astea – eu încă eram gata să-l las pe Nathan să facă pe mine, să mă violeze, să mă înjunghie, să mă bată, să-mi scoată ochii, să facă din mine tot ce voia. Oricum, a trecut un timp până mi-a vorbit din nou. Atunci a spus: „Sofia-iubire, sunt nebun, ştii. Vreau să-mi cer iertare pentru nebunia mea”. Iar după încă o clipă a zis: „Vrei sex?”. Şi eu am răspuns imediat, fără să mă gândesc a doua oară: „Da. Oh, da”. Şi am

făcut dragoste toată după-amiaza, ceea ce m-a făcut să uit durerea, dar să-l uit şi pe Dumnezeu, de asemenea, şi pe Jan şi toate celelalte lucruri pe care le pierdusem. Şi am ştiut că Nathan şi cu mine vom mai fi o vreme împreună.

Capitolul 12

La câteva ore după miezul nopții, când şi-a încheiat lungul ei monolog, a trebuit s-o duc pe Sofia la culcare şi s-o pun în pat – s-o torn în pat, cum ziceam noi, pe vremea aceea. Eram uluit că, după toată băutura pe care o dăduse pe gât, rămăsese atât de coerentă toată seara; dar când s-a închis barul, pe la patru dimineața, am văzut că era matolită bine. M-am răsfățat cu un taxi pentru un kilometru şi jumătate sau cam aşa, până la Palatul Roz; pe drum a dormit profund, cu capul pe umărul meu. Am dirijat-o pe scări, ținând-o de mijloc şi împingând-o din spate, căci picioarele i se împleticeau periculos. A scos doar un oftat, abia auzit, când am aşezat-o binişor în patul ei, îmbrăcată cum era, şi instantaneu a intrat într-o stare vecină cu o comă. Şi eu eram beat şi epuizat. Am aruncat o pătură peste Sofia. Apoi am coborât în camera mea şi, după ce m-am dezbrăcat, m-am strecurat în aşternut, căzând în somnul greu şi fără vise al cretinului.

M-am trezit dimineața târziu, cu soarele în ochi, iar în urechi, cu gâlceava păsărilor printre arțari şi sicomori şi, din depărtare, cu orăcăitul unor voci de adolescenți, toate rezonând în țeasta-mi îndurerată, în zvâcnetele căreia recunoşteam cea mai cruntă mahmureală suferită în ultimii doi ani. Nu-i nevoie să mai spun că, băută în cantități suficiente, berea poate şubrezi şi trup, şi suflet. Am sucombat la o abruptă şi oribilă amplificare a tuturor simțurilor: pânza cearşafului de sub spinarea mea goală mi se părea ca mirişte a unui Ian de porumb, ciripitul unei vrăbii de afară era zbieretul unui pterodactil, o roată a unui camion dând într-o groapă de pe stradă scotea un zăngănit asemănător cu trântirea porților iadului. Toți centrii nervoşi îmi erau vraişte. Încă ceva: mă perpeleam de dorințe trupeşti, victimă neajutorată a chinurilor induse de alcool, cunoscute,

cel puțin pe vremea aceea, sub numele de „căldurile mahmurului”. De regulă pradă unui libido niciodată satisfăcut – după cum cititorul trebuie să-şi fi dat seama –, deveneam, în timpul acestor, din fericire rare, accese mistuitoare din dimineața de după, un prăpădit de organism total înrobit de pulsiunea genitală, în stare să deflorez şi-un copil de cinci ani de orice sex, gata de împreunare cu aproape orice vertebrată cu puls şi sânge cald. Iar această imperioasă şi febrilă dorință nu se lăsa potolită prin mijloacele mele grosolane de autoîmpăcare. O dorință ca aceasta era mult prea covârşitoare, izvorâtă din surse prea stringent procreatoare ca să fie satisfăcute printr-un surogat manual. Nu cred că exagerez descriind acest deranjament (căci asta era, de fapt) drept *primordial*: „Aş fi futut şi noroiul” era descrierea puşcaşilor marini pentru o astfel de apucătură. Dar, deodată, cu un zel bărbătesc care m-a foarte mulțumit, m-am înviorat şi am sărit din pat gândindu-mă la Jones Beach şi la Sofia din camera de deasupra.

Am scos capul pe hol şi am strigat spre uşa ei. Auzeam slab acordurile din ceva de Bach. Răspunsul Sofiei de dincolo de uşa ei, deşi nedesluşit, a sunat destul de binedispus, aşa că m-am retras să mă bălăcesc în ritualul purificării de dimineață. Era sâmbătă. Cu o seară în urmă, în ceea ce semănase a pornire afectuoasă pentru mine (probabil de la alcool), Sofia îmi promisese să petreacă tot weekendul în Palatul Roz înainte de a se muta la noua ei adresă, lângă Fort Green Park. De asemenea, acceptase cu entuziasm să iasă cu mine la Jones Beach. Nu mai fusesem pe acolo, dar ştiam că era o plajă la ocean mult mai puțin aglomerată decât Coney Island. Acum, în timp ce mă săpuneam sub şiroiul de apă călduță din sicriul vertical de metal, roz şi mucegăit, care-mi servea drept cabină de duş, am început să fac planuri serioase despre viitorul imediat. Eram mai mult decât conştient de natura tragicomică a pasiunii mele pentru

Sofia. Pe de-o parte, aveam destul simț al umorului ca să-

mi dau seama de caraghioslâcul contorsiunilor şi zvârcolirilor pe care însăşi existența ei mi le pricinuia. Citisem destulă literatură romantică să ştiu că deplorabilele şi frustratele mele reverii puteau, în disperarea lor colectivă, să exemplifice aproape rizibil expresia „nefericit în dragoste".

Cu toate acestea, era doar pe jumătate amuzant de fapt. Pentru că anxietatea şi suferința pe care această dragoste unilaterală mi le provocau erau la fel de crude ca şi descoperirea că aş fi fost bolnav, pe moarte. Singurul leac pentru această boală era să-mi fi răspuns cu iubire – şi o astfel de dragoste sinceră mi se părea la fel de improbabilă ca şi un leac pentru cancer. Din când în când (şi momentul acesta era una dintre ocazii), îmi venea chiar s-o înjur cu voce tare – „Sofia, scârbo!" –, pentru că aproape c-aş fi preferat disprețul şi ura ei în locul acestui sentiment foarte apropiat de dragoste, căruia i se putea spune afecțiune sau tandrețe, dar niciodată dragoste autentică. Mai aveam încă în minte ecourile dezvăluirilor ei de seara trecută, cu groaznica imagine a lui Nathan şi a brutalității lui, cu tandrețea disperată şi erotismul pervers care o defineau şi cu duhoarea morții pe care o răspândea. „Să te ia dracu', Sofia!", am spus cu jumătate de glas, pronunțând rar cuvintele în timp ce-mi săpuneam scrotul. „Nathan a ieşit din viața ta acum, a dispărut definitiv. Forța aceea a morții s-a dus, s-a sfârşit, *kaputl* Aşa că, acum, iubeşte-mă pe mine, Sofia. Iubeşte-mă. Iubeşte-mă *pe minei* Iubeşte *viața*\"

Pe când mă ştergeam, am calculat la rece, ca un om de afaceri, posibilele obiecții pe care Sofia le-ar fi putut ridica la ideea ca eu să îi devin pretendent, cu condiția, firește, ca eu să-i pot vorbi şi să-mi croiesc drum prin toate acele ziduri emoționale şi, cumva, să-i câştig dragostea. Potențialele ei rezerve erau destul de îngrijorătoare. Eu, firește, eram cu ani buni mai tânăr (şi un coş postpubertate înflorit lângă nas, zărit în oglindă chiar în momentul acela, sublinia faptul), dar asta era o chestiune neînsemnată, cu multe precedente

celebre care s-o facă valabilă sau, cel puțin, acceptabilă. Apoi, de asemenea, nu eram nici pe departe la fel de bine situat financiar cum fusese Nathan. Deşi nu s-ar fi putut numi avară, Sofia îndrăgea traiul american îmbelşugat; sacrificiul plăcerilor personale nu era printre calitățile ei predominante şi mă întrebam cu un geamăt stins, dar audibil, cum naiba aveam să fac rost de bani pentru amândoi. Iar în momentul acela, ca printr-un ciudat răspuns reflex la acel gând, am întins mâna şi mi-am luat seiful Johnson & Johnson din ascunzătoarea lui, din dulăpiorul cu medicamente. Şi, spre groaza mea desăvârşită, am văzut că dispăruse şi ultimul dolar din cutiuță. Eram falit!

Din tumultul emoțiilor negative pe care le încearcă oricine a fost prădat – mâhnire, disperare, furie, ură față de specia umană –, cea care de regulă apare la urmă este, de obicei, şi cea mai veninoasă: suspiciunea. Nu mă puteam abține să nu îndrept în sinea mea un deget acuzator spre Morris Fink, care dădea târcoale prin casă şi avea acces la camera mea, iar găunoşenia pe care o simțeam în suspiciunile mele nefondate era cumva sporită de faptul că începusem să simt o vagă simpatie pentru îngrijitorul cu față de cârtiță. Fink îmi făcuse unul sau două mici servicii, care complica şi mai mult neîncrederea pe care dădeam s-o simt acum față de el. Şi cu siguranță nu-mi puteam exprima cu glas tare bănuielile nici măcar în fața Sofiei, care ar fi primit vestea jefuirii mele cu milă prietenească.

— Oh, Stingo, nu! Bietul Stingo! De ce?

Se dădu jos din pat unde, sprijinită între perne, citea o traducere franțuzească a romanului *Fiesta*[95].

— Stingo! Cine a putut să-ți facă una asta?

Într-un capot înflorat de mătase, se aruncă, fără să se

---

[95] Primul mare roman (1926) al lui Ernest Hemingway; *Fiesta* este titlul original al romanului, pe care autorul l-a schimbat mai târziu în *The Sun Also Rises*, după începutul unui verset din Ecleziastul 1:5.

gândească, de gâtul meu. Tulburarea mea era atât de intensă, că nu am putut să reacționez nici măcar simțind plăcuta apăsare a sânilor ei.

— Stingo! *Furat*? Ce îngrozitor!

Mi-am simțit buzele tremurând, eram jalnic de aproape de-a izbucni în plâns pe bune.

— S-au dus! am zis eu. Toți! Trei sute şi ceva de dolari, tot ce mă ținea departe de azilul săracilor! Cum Dumnezeu o să-mi mai termin de scris cartea acum? Până şi ultimul penny pe care-l avem pe lumea asta, în afară…

Străfulgerat de un gând, mi-am scos portofelul şi l-am deschis.

— În afară de patruzeci de dolari – patruzeci de dolari pe care am avut inspirația să-i iau cu mine când am ieşit împreună, aseară. O, Sofia, ăsta-i un dezastru complet!

M-am auzit vorbind, pe jumătate conştient că-l imitam pe Nathan cu „Oy, ce mai t*suris*[96] am!"

Sofia avea o misterioasă abilitate de a fi în stare să potolească emoțiile descătuşate, chiar şi pe ale lui Nathan, cel puțin din momentele în care nu era ieşit din minți şi cu totul scăpat de sub control. O ciudată vrăjitorie pe care eu n-am reuşit niciodată s-o înțeleg pe deplin, calitatea asta avea legătură atât cu originea ei europeană, cât şi cu ceva mai greu de desluşit, ceva seducător-matern.

— Ssst! spunea ea, pe un anume ton de fals reproş, iar un bărbat nu putea decât să se topească şi să sfârşească rânjind.

Dacă dezolarea mea în momentul acela îmi făcea cu neputință orice fel de rânjet, Sofia izbuti totuşi să-mi domolească isteria.

— Stingo, zise ea, jucându-se cu umerii cămăşii mele, o treabă ca asta e groaznică! Dar nu trebuie să te porți de

---

[96] Necazuri (în idiş, în original).

parcă a căzut o bombă atomică pe tine. Eşti bărbat în toată firea şi pari gata să plângi. Ce înseamnă trei sute de dolari? Curând o să fii. un mare scriitor şi o să faci trei sute de dolari pe săptămână! Acum e rău, cu pierderea asta, *mais*, *chéri*, *ce n'est pas* tragique[97], nu poți face nimic, aşa că trebuie să uiți de toată povestea asta, deocamdată, şi hai să mergem la Jones Beach cum am stabilit! *Allons-y*![98]

Cuvintele ei m-au ajutat considerabil şi mi-am venit rapid în fire. Oricât de devastatoare era pierderea mea, mi-am dat seama, cum îşi dăduse şi ea, că nu puteam face nimic să schimb lucrurile, aşa că m-am hotărât să mă calmez şi să încerc să mă bucur de restul weekendului împreună cu Sofia. O să fie timp destul să mă confrunt cu viitorul monstruos de luni încolo. Am început să mă gândesc la ieşirea noastră la plajă cu euforia evazionistă a unuia care vrea să scape de plata taxelor şi încearcă să-şi piardă urma în Rio de Janeiro.

Mai degrabă surprins la obiecțiile mele pedante, am încercat să-i interzic Sofiei să-şi îndese sticla de whisky pe jumătate golită în sacoşa de plajă. Dar ea insistă cu veselie, spunând „cui pe cui se scoate", expresie auzită cu siguranță de la Nathan.

— Nu eşti singurul mahmur, Stingo, adăugă ea.

Oare acela să fi fost momentul în care m-am îngrijorat prima oară serios pentru că se apucase de băutură? Cred că, până atunci, considerasem „setea" asta a Sofiei drept o aberație temporară, o retragere într-o consolare de moment, care se datora mai mult faptului că o părăsise Nathan. Acum nu mai eram la fel de sigur; îndoiala şi îngrijorarea nu-mi dădeau pace, în timp ce ne legănam împreună în vagonul zgomotos al unui metrou. Am ieşit curând la lumină.

---

[97] Dar, dragul meu, nu e o tragedie (lb. franceză, în original).

[98] Să mergem! (lb. franceză, în original).

Autobuzul pleca spre Jones Beach de la un terminal jegos de pe Nostrand Avenue, unde un furnicar de brooklynezi obraznici se înghionteau ca să-şi găsească un loc să meargă la soare. În autobuzul nostru, Sofia şi cu mine am fost cei din urmă care au urcat; oprit într-un tunel, vehiculul mirosea urât, era aproape cufundat în beznă şi nimeni nu scotea un cuvânt, deşi maşina era ticsită de o masă neclară şi în continuă mişcare de trupuri omeneşti. Efectul tăcerii a fost sinistru, derutant – cu siguranță, am gândit eu, în timp ce ne croiam drum spre spatele maşinii, o astfel de gloată ar fi putut scoate măcar un murmur hoinar, un suspin, vreo dovadă de viață –, până în momentul în care ne-am găsit şi noi locurile, pe banchetele jerpelite şi sfâşiate.

Imediat după aceea, autobuzul se lansă înainte, ieşi la lumină şi am putut şi eu să-i văd pe ceilalți pasageri. Erau cu toții copii, evreiaşi între sfârşitul copilăriei şi începutul adolescenței, toți surdomuți. Sau cel puțin aşa am presupus eu că sunt evrei, de vreme ce unul dintre puşti ținea o pancartă scrisă de mână, pe care am citit: Şcoala pentru surzi Beth Israel. Două femei mămoase, cu piepturi uriaşe, patrulau pe interval cu zâmbete vesele, fluturându-şi degetele în limbajul semnelor, de parcă ar fi dirijat un cor fără voci. Ici şi colo, câte un copil, radios, le răspundea cu fluturări de mâini ca de aripi. Am simțit că mă cutremur pe dinăuntrul conductei fără fund a mahmurelii mele. Am avut o groaznică senzație de condamnați. Nervii mei iritați dimpreună cu vederea acestor îngeri handicapați şi mirosul de combustie defectă strecurându-se de la motor – toate s-au contopit într-o fantasmă de dureroasă anxietate. Panica mea nu se lăsa potolită nici de glasul Sofiei de lângă mine, nici de gustul amar al spuselor ei. Începuse să ia mici înghițituri din sticlă şi devenise incredibil de vorbăreață. Dar ceea ce mă uluia era ce spunea despre Nathan, ranchiuna tăioasă din vocea ei. Nici nu-mi venea să cred că aud acel ton, cu totul nou pentru mine, şi l-am pus pe socoteala whisky-ului. Peste uruitul

motorului şi în ceaţa albăstruie a hidrocarburilor, o ascultam, paralizat de stinghereală, rugându-mă pentru puritatea plajei.

— Noaptea trecută, zise ea, noaptea trecută, Stingo, după ce ţi-am povestit ce s-a întâmplat în Connecticut, mi-am dat seama pentru prima oară de un lucru. Mi-am dat seama că eram *bucuroasă* că Nathan mă părăsise aşa cum a făcut-o. Cu adevărat şi sincer bucuroasă, vreau să spun. Eram atât de complet dependentă de el, vezi tu, şi ăsta nu era deloc un lucru sănătos. Nu mă puteam *mişca* fără el. Nu puteam lua nici cea mai mică *décision* fără să mă gândesc mai întâi la Nathan. Oh, ştiu că îi sunt datoare, că a făcut atâtea pentru mine – ştiu asta –, dar era nesănătos pentru mine să fiu doar pisicuţa lui, pe care s-o mângâie. S-o fută şi s-o mângâie…

— Dar ai spus că era sub efectul drogurilor, am întrerupt-o eu, simţind o ciudată nevoie să spun ceva în apărarea lui. Vreau să spun că se purta mizerabil cu tine numai când era chiaun de la drogurile alea…

— Droguri! îmi tăie ea vorba, răstit. Da, era drogat, dar asta trebuie să fie o *scuză*, pentru numele lui Dumnezeu? întotdeauna o scuză? Mi-e atât de lehamite de oamenii care spun că trebuie să avem milă de cineva care ia droguri, fiindcă e sub influenţa lor şi asta îi scuză comportamentul. Îmi bag picioarele în aiurelile astea, Stingo! exclamă ea, într-un perfect nathanism. Aproape că m-a omorât! M-a bătut! M-a lovit! De ce ar trebui să continui să iubesc un om ca ăsta? îţi dai seama că mi-a făcut ceva despre care nu ţi-am mai spus aseară? Mi-a rupt o coastă când m-a lovit cu piciorul. O *coastă*! A fost nevoie să mă ducă la un doctor – nu Larry, slavă Domnului –, a trebuit să mă ducă la un doctor, să-mi facă radiografie şi timp de şase săptămâni am purtat toate bandajele alea. Şi a trebuit să născocim o minciună pentru doctorul ăla – că am alunecat, am căzut şi mi-am fisurat coasta pe trotuar. O, Stingo, mă bucur că am scăpat de-un astfel de om! Aşa o persoană crudă, aşa de… aşa de

malhonnête[99] Mă bucur să-l părăsesc, proclamă ea, ştergându-şi o picătură de pe buză, sunt chiar *extaziată*, dacă vrei să ştii. Nu mai am nevoie de Nathan. Sunt încă tânără, am o slujbă bună, sunt sexy, pot să-mi găsesc cu uşurinţă alt bărbat. Ha! Poate c-o să mă mărit cu Seymour Katz! N-ar fi surprins Nathan dacă m-aş mărita cu chiropracticianul ăsta cu care mă acuza el pe nedrept că am o relaţie? Şi prietenii lui! Prietenii lui Nathan!

M-am întors să mă uit la ea. Era o sclipire de furie în ochii ei; vocea i se ridicase ascuţit şi aş fi vrut s-o fac să vorbească mai încet, până când mi-am dat seama că numai eu o puteam auzi.

— Chiar nu-i puteam suferi prietenii. Oh, ţineam mult de tot la fratele lui, Larry. O să-mi lipsească Larry şi îmi plăcea foarte mult şi de Morty Haber. Dar toţi ceilalţi prieteni… evreii ăia cu psihanalizele lor, întotdeauna scurmându-şi micile bube, făcându-şi griji pentru creieraşele lor strălucite şi pentru psihanaliştii lor şi toate celelalte. I-ai auzit, Stingo. Ştii ce vreau să spun. Ai mai auzit vreodată ceva atât de ridicol? „Psihanalistul meu aşa, psihanalistul meu pe dincolo…” E dezgustător, ai crede că au suferit ceva, aceşti îmbuibaţi evrei americani cu doctorul lor Cutare şi Cutare, cărora le plătesc o grămadă de dolari pe oră ca să le analizeze meschinele lor sufletele de jidani! *Aaa-ah*!

Se cutremură cu tot trupul şi îşi întoarse privirea.

Ceva din furia şi veninul Sofiei, combinate cu băutura – toate acestea atât de noi pentru mine –, mi-au agravat iritarea nervoasă până când senzaţia a devenit de-a dreptul insuportabilă. În timp ce ea flecărea mai departe, mi-am dat seama, vag, că în corpul meu se petrecuseră nişte nefericite transformări: aveam acute arsuri stomacale, transpiram ca

---

[99] Făţarnică (lb. franceză, în original).

un fochist, o tumescență rebelă neurastenică îmi făcuse preapreţiosul penis, copil al nimănui, să devină tare ca osul şi ţeapăn pe cracul pantalonilor. Iar mijlocul nostru de transport fusese închiriat de diavol. Opintindu-se şi clătinându-se, îşi făcea drum printre bungalow-urile plictisitoare din Queens şi Nassau, zăngănind din toate încheieturile, scoţând valuri de fum, autobuzul hârbuit părea că ne întemniţase pentru totdeauna. Ca hipnotizat, ascultam vocea Sofiei înălţându-se ca o arie peste pantomima stranie a copiilor fără grai. Şi mi-aş fi dorit să fi fost mai bine pregătit emoţional pentru a accepta povara mesajului ei.

— Jidovi! exclamă ea. E foarte adevărat, în cele din urmă, toţi sunt la fel *sous la peau*, adică pe sub piele, înţelegi. Tata avea, într-adevăr, dreptate când spunea că nu cunoscuse niciodată un jidan care să-i dea ceva de bunăvoie, fără să ceară ceva la schimb. Un *quid pro quo*, cum spunea el. Şi, oh, Nathan – ce minunat exemplu era Nathan! Okay, e drept că m-a ajutat foarte mult, m-a făcut bine, dar şi ce? Crezi că a făcut-o din dragoste, din bunătate? Nu, Stingo, a făcut un astfel de gest numai ca să mă poată folosi, să mă aibă, să mă fută, să mă bată, să aibă un obiect al lui! Atâta tot, un *obiect* oarecare. Oh, a fost atât de jidănesc din partea lui Nathan să facă asta – nu îmi dădea dragostea lui, mă *cumpăra* cu ea, ca toţi jidovii. Nu-i de mirare că jidovii sunt atât de urâţi în Europa, închipuindu-şi că pot obţine tot ce-şi doresc doar plătind câţiva bănuţi, ceva *Geld*. Chiar şi dragostea îşi închipuie ei c-o pot cumpăra!

Se agăţă de mâneca mea şi damful de whisky de secară ajunse la mine prin fumul benzinei arse.

— Jidovii! Doamne, cât îi urăsc! Oh, câte minciuni ţi-am spus eu ţie, Stingo. Tot ce ţi-am spus despre Cracovia a fost o minciună. De fapt, toată copilăria mea, toată viaţa mea i-am

urât pe jidovi. Au meritat-o, ura asta. Îi urăsc, *cochons*[100] mizerabili de jidovi!

— Oh, te rog, Sofia, *te rog*, i-am replicat eu.

Ştiam că e înnebunită de mâhnire, ştiam că nu credea cu adevărat în niciuna dintre afirmaţiile astea, ştiam, de asemenea, că găsise în evreismul lui Nathan o ţintă mai uşoară de atac decât pe Nathan însuşi, de care era evident îndrăgostită lulea. Descărcarea asta răutăcioasă mă supărase, chiar dacă aveam impresia că îi înţeleg sursa. Cu toate acestea, puterea de sugestie este puternică, iar sălbatica ei revărsare de bilă mă atinsese într-o atavică susceptibilitate şi, prin urmare, când autobuzul opri hurducându-se în parcarea asfaltată de la Jones Beach, m-am trezit clocind gânduri negre despre tâlhăria pe care-o suferisem recent. Şi despre Morris Fink. *Fink*! Ovreiaşul dracului, am gândit eu, încercând zadarnic să râgâi.

Micuţii surdomuţi au coborât ca şi noi, îngrămădindu-se în jurul nostru, călcându-ne pe picioare, încercuindu-ne şi umplând aerul cu fluturările lor din mâini. Părea că nu mai puteam scăpa de ei; erau cortegiul nostru nepământean, tăcut, pe când străbăteam plaja. Cerul, care fusese atât de luminos în Brooklyn, se acoperise cu nori; orizontul era plumburiu, valurile se încreţeau cu o lene uleioasă. Se vedeau numai vreo câţiva amatori de plajă, risipiţi ici şi colo; aerul era umed şi cald, înăbuşitor. Mă simţeam aproape insuportabil de neliniştit şi deprimat, totuşi, nervii mei încinşi zbârnâiau. În urechi îmi răsuna ecoul delirant, sfâşietor al *Patimilor după Matei*[101], aşa cum se revărsase el, plângător, din radioul Sofiei, în dimineaţa aceea, şi fără vreun motiv anume, în perfectă antifonie, mi-am amintit câteva rânduri dintr-un scriitor din secolul al XVII-lea, pe

---

[100] Porci (lb. franceză, în original).

[101] Oratoriul Matthäus Passion (BWV 244) de Johann Sebastian Bach.

care le citisem nu de mult: „... de vreme ce moartea trebuie să fie Lucina[102] vieții, până şi păgânii s-au întrebat dacă, aşadar, a trăi nu înseamnă h muri...”[103] Năduşeam în coconul umed al angoasei mele, nmărât că fusesem furat şi că rămăsesem aproape în pielea goală, îngrijorat pentru soarta romanului meu şi neştiind cum aveam să-l termin vreodată, şi întrebându-mă dacă ar trebui sau nu să-l acuz pe Morris Fink. Ca răspunzând la un Neînal inaudibil, copiii surdomuți se împrăştiară deodată şi He risipiră ca păsările de pe țărm, făcându-se nevăzuți. Sofia şi cu mine ne târâm picioarele de-a lungul apei, sub un cer nur şi pufos ca de moleschin, singuri, pe toată plaja.

— Nathan avea tot ce-i mai rău la evrei, zise Sofia, şi nicio fărâmă din ce e bun.

— Ce-i bun la evrei, *mă rog*? m-am auzit spunând indignat, pus pe ceartă. Ovreiul ăla de Morris Fink mi-a furat banii din dulăpiorul de medicamente, sunt sigur! Nenorocit de ovrei obsedat de bani, avid după bani!

Doi antisemiți, ieşiți vara la plimbare.

O oră mai târziu am calculat că Sofia băuse ceva mai puțin de o litră de whisky. Le trăgea la măsea ca o muncitoare de la oțelăria din Gary[104], Indiana, scăpată într-un bar polonez. Cu toate acestea, nu vădea vreo dificultate în mişcări sau în mers. Numai limba îi scăpase din frâu (făcând-o nu doar să articuleze silabele pe sărite, ci şi să vorbească năvalnic,

---

[102] In mitologia romană, Lucina era zeița naşterii. Mai târziu, a devenit epitet pentru Junona. Numele ei se interpretează, în general, ca „(zeița) care aduce copiii la lumină" (în latină, lux - lumină), dar ar putea, de fapt, să derive din lucus (crâng), după crângul sacru de lotuşi de pe Colina Esquilin (Roma), asociat cu zeița.

[103] *Din Hydriotaphia, Urna funebră sau un Discurs despre urnele funerare găsite recent în Norfolk* – lucrare a scriitorului englez Sir Thomas Browne, publicată în 1658.

[104] Oraş faimos pentru oțelăriile sale, unde mâna de lucru este alcătuită în principal din emigranți din Polonia, România, Serbia şi Ungaria.

uneori cu viteză ameţitoare) şi, ca şi cu o seară în urmă, am ascultat şi am privit cu mirare, în timp ce puternicul solvent al acelei spirtoase din cereale neutre o elibera de toate inhibiţiile. Printre altele, pierderea lui Nathan părea să aibă asupra ei un efect pervers erotic, făcând-o să mediteze la amorurile de altă dată.

— Înainte de a fi trimisă în lagăr, zise ea, am avut un iubit în Varşovia. Era mai mic decât mine cu vreo câţiva ani. N-avea nici douăzeci de ani. Îl chema Jozef. Nu i-am vorbit niciodată lui Nathan de el, nu ştiu de ce.

Făcu o pauză, muşcându-şi buza de jos, apoi zise:

— Ba da, ştiu. Pentru că ştiam că Nathan era atât de gelos, atât de nebun de gelozie încât m-ar fi urât şi m-ar fi pedepsit pentru că am avut un amant chiar şi *în trecut*. Aşa de gelos poate fi Nathan şi de aceea nu i-am mai pomenit şi despre Jozef. Închipuie-ţi, să urăşti pe cineva din trecut care a fost amant! Şi care e mort.

— Mort? am întrebat. Cum a murit?

Dar păru să nu mă audă. Se răsuci pe pătură. În sacoşa de pânză groasă pe care o avea – spre marea mea surpriză şi încântare – adusese patru cutii de bere. Nici măcar nu m-am supărat că uitase să mi le dea mai devreme. Fireşte, se încălziseră, dar nici că-mi păsa (şi eu, de asemenea, aveam nevoie să mă dreg după beţie), iar ea o deschise pe a treia, lăsând să curgă spuma pe jos, apoi mi-o întinse. Mai adusese şi nişte sandviciuri, imposibil de descris, dar astea rămaseră neatinse. Încântător de izolaţi de restul lumii, ne aşezaserăm într-un soi de *cul-de-sac*[105], pitulat între două dune înalte, acoperite cu petice rare de iarbă aspră. De aici, marea – udând neîncetat nisipul şi de o culoare respingătoare, cenuşiu-verzuie, ca uleiul de motor – abia se vedea, însă nici

[105] Fundătură, intrând (lb. franceză, în original).

noi nu puteam fi văzuți decât de pescărușii care se roteau pe deasupra, în văzduhul neclintit. Umiditatea plutea în jurul nostru ca într-o ceață aproape palpabilă, discul palid al soarelui atârna în spatele norilor cenușii, care alunecau şi se vălătuceau cu încetinitorul. Într-un fel, era foarte melancolic acest peisaj marin, şi nu mi-aş fi dorit să rămânem acolo prea multă vreme, dar minunata bere Schlitz îmi calmase deocamdată atacul de spaimă de mai devreme. Numai excitația sexuală îmi rămăsese, agravată de faptul că Sofia stătea atât de aproape de mine, în costumul ei de baie de Lastex alb, şi de totala noastră izolare, în colțișorul acela liniştit de plajă, al cărui aer clandestin mă înfierbânta puțin. Eram, de asemenea, atât de înnebunitor de priapic, incapabil să mă stăpânesc – primul meu acces de soiul ăsta, de la noaptea ghinionistă petrecută cu Leslie Lapidus –, încât imaginea pe care o aveam în minte despre autocastrare nu mi s-a părut, pentru moment, cu totul deplasată. Din modestie, stăteam întins hotărât cu fața în jos, în chiloții de baie rămaşi de când fusesem la puşcaşii marini, care arătau idiot şi aveau o culoare verde-vomă, jucându-mi, ca de obicei, rolul de confesor răbdător. Şi din nou antenele mele au detectat imediat că nu era nicio intenție de a ascunde ceva, nimic echivoc în ceea ce încerca ea să spună.

— Dar mai e un motiv pentru care nu i-aş fi spus lui Nathan despre Jozef, continuă ea. Nu i-aş fi spus nici dacă n-ar fi fost atât de gelos.

— Ce vrei să spui? am întrebat.

— Vreau să spun că n-ar fi crezut nimic din povestea cu Jozef – absolut nimic. Şi iar din pricina evreilor.

— Sofia, nu înțeleg.

— Oh, e atât de complicat.

— Încearcă să-mi explici.

— De asemenea, şi din pricina minciunilor pe care deja i le turnasem lui Nathan despre tata, zise ea. Mă îngropasem în ele – cum se zice? – până peste cap.

Am tras adânc aer în piept.

— Uite, Sofia, m-ai amețit. Pune-mă pe drumul cel bun. Te rog. Te rog.

— Bine. Uite, Stingo, Nathan n-ar crede nimic bun despre polonezi când vine vorba de evrei. Nu l-aş putea convinge că au existat şi polonezi de treabă, care şi-au riscat viețile ca să salveze evrei. Tatăl meu…

Se întrerupse pentru o clipă; cuvintele îi rămaseră în gât, apoi urmă o lungă ezitare, înainte să continue:

— Tatăl meu. O, la dracu', deja ți-am spus – l-am mințit pe Nathan în privința lui, la fel cum te-am mințit şi pe tine. Dar până la urmă *ție* ți-am spus adevărul, vezi tu, dar lui Nathan nu i l-aş fi putut spune, pur şi simplu pentru că… nu i l-aş fi putut spune, pentru că… pentru că am fost laşă. Am ajuns să înțeleg că tata a fost un asemenea monstru că a trebuit să ascund adevărul despre el, chiar dacă ce a fost şi ce a făcut el nu a fost vina mea. Nu a fost nimic pentru care ar trebui să mă simt eu vinovată.

Din nou şovăi.

— A fost atât de frustrant. Am mințit despre tata şi Nathan a refuzat să creadă. La urma urmelor, ştiam că n-aş fi fost în stare să-i povestesc niciodată despre Jozef. Care a fost bun şi curajos. Şi ăsta ar fi fost adevărul. Îmi amintesc citatul ăsta, pe care Nathan îl făcea întotdeauna să sune atât de american: „Câştigi pe-o parte şi pierzi pe alta". Dar eu n-am putut să câştig pe nicăieri.

— Şi cu Jozef? am stăruit eu, un pic nerăbdător.

— Locuiam în clădirea aceea din Varşovia care a fost bombardată, dar reparată după aia. Se putea locui în ea. Dar la limită. Era oribil. Nu-ți poți închipui ce groaznic era în Varşovia pe atunci, în timpul ocupației. Atât de puțină mâncare, adesea şi apa era pe sponci, şi iarna era atât de frig. Lucram într-o fabrică unde se făcea carton gudronat. Munceam zece-unsprezece ore pe zi. Hârtia gudronată îmi făcea mâinile să sângereze. Tot timpul sângerau. Nu lucram

pentru bani, de fapt, ci doar ca să am un permis de muncă. Permisul de muncă mă proteja să nu fiu trimisă în Germania, într-un lagăr de muncă forțată. Locuiam într-un apartament micuț, la etajul trei al clădirii, iar Jozef locuia cu sora lui vitregă, la parter. Pe sora lui vitregă o chema Wanda şi era puțin mai mare decât mine. Amândoi erau la partizani, în Armata Teritorială, cum se numea ea. Aş vrea să ți-l descriu pe Jozef, dar nu pot, n-am cuvinte. Țineam foarte mult la el. Dar nu era o dragoste adevărată, pe cuvânt. Era mic de statură, musculos, foarte energic şi plin de nerv. Era cam prea brunet pentru un polonez. Ciudat, n-am făcut dragoste prea des. Deşi dormeam în acelaşi pat. El zicea că trebuie să-şi cruțe forțele pentru lupta din vremea aceea. N-avea prea multă educație, ştii, în mod formal. Era ca mine – războiul ne-a distrus şansele la educație. Dar citise mult, era foarte deştept. Nici măcar nu era comunist, era anarhist. Proslăvea memoria lui Bakunin şi era ateu convins, ceea ce era un pic ciudat, pentru că, la vremea aceea, eu eram încă o catolică foarte evlavioasă şi câteodată mă întrebam cum putusem să mă îndrăgostesc de tânărul acela care nu credea în Dumnezeu. Dar ne înțeleseserăm să nu vorbim niciodată despre religie, şi n-o făceam. Jozef era ucigaş…

Făcu o pauză, apoi îşi reformulă ideea:

— Asasin. Era un asasin. Asta făcea el pentru partizani. Omora polonezii care îi trădau pe evrei, care parau unde erau ascunşi evreii. Erau evrei ascunşi prin toată Varşovia, nu cei din ghetouri, *naturellement*, ci evreii din clasele sus-puse – *assimilés*, majoritatea intelectuali. Mulți polonezi îi trădau pe evrei naziştilor, uneori pentru o recompensă, alteori pe degeaba. Jozef era unul dintre luptătorii din ilegalitate care trebuia să-i ucidă pe cei care trădau. Îi strangula cu o coardă de pian. Făcea mai întâi cunoştință cu ei, într-un fel sau altul, şi apoi îi strangula. De fiecare dată când omora pe cineva, vomita. A ucis peste şase sau şapte persoane. Jozef, Wanda şi cu mine aveam o prietenă, în clădirea de lângă a

noastră, care ne era la toți foarte dragă – o fată frumoasă, pe nume Irena, de vreo treizeci şi cinci de ani, dar aşa de frumoasă! Fusese profesoară înainte de război. Ciudat, preda literatură americană şi îmi aduc aminte că era specialistă într-un poet numit Hart Crane[106]. Tu ai auzit de el, Stingo? Şi ea era în ilegalitate; vreau să spun, aşa credeam noi – pentru că, după un timp, am aflat că era agent dublu şi că, de asemenea, trădase mulți evrei. Aşa că Jozef trebuia s-o ucidă. Chiar dacă o plăcuse atât de mult. A sugrumat-o cu coarda de pian, într-o noapte, târziu, iar a doua zi n-a făcut altceva decât să stea în camera mea, uitându-se pe fereastră, în gol, fără să spună un cuvânt.

Sofia tăcu. Mi-am lăsat fața pe nisip şi m-am gândit la Hart Crane, înfiorându-mă la țipătul unui pescăruş, la ritmicul vuiet al mării, cu valurile care se ridicau şi se spărgeau posace. *Şi tu lângă mine, proslăvită acum, când sirenele ne cântă amândurora, țesându-ne pe furiş ziua…*

— Cum a murit? am întrebat din nou.

— După ce-a ucis-o pe Irena, au aflat naziştii despre el. Asta a fost o săptămână mai târziu. Naziştii aveau nişte huidume de ucraineni care asasinau pentru ei. Au venit, într-o după-amiază, când eu eram plecată, şi i-au tăiat gâtul lui Jozef. Până am sosit eu, îl găsise deja Wanda. Era pe scări, sângera, era pe moarte…

Au trecut minute lungi până să vorbească din nou. Fiecare cuvânt pe care îl spusese fusese, o ştiam, absolut adevărat, şi mă simțeam copleşit de dezolare. Era un sentiment adânc înrădăcinat într-o conştiință plină de remuşcări şi, cu toate că partea logică din mintea mea îmi spunea că n-ar trebui să

---

106 Poet modern american, faimos pentru poemul epic *The Bridge*, scris ca replică mai optimistă la *The Waste Land*, al lui Eliot, şi celebrând semnificația istorică şi spirituală a Americii. A trăit în New York, a avut mari probleme cu homosexualitatea şi cu alcoolul şi s-a sinucis, la 32 de ani, în 1932.

dau vina pe mine pentru evenimentele cosmice care hotărâseră pentru mine într-un fel şi pentru Jozef într-altul, nu puteam decât să-mi privesc cu dispreț propria-mi evoluție. Cu ce se ocupase bătrânul Stingo în timp ce Jozef (şi Sofia, şi Wanda) se zvârcoliseră în Gheena de nedescris a Varşoviei? Ascultase Glen Miller, se îmbuibase cu bere, o arsese prin baruri şi-o luase la labă. Deodată, după o aproape interminabilă tăcere, stând cu fața încă în jos, pe nisip, am simțit degetele Sofiei intrând pe sub chiloții mei de baie şi mângâindu-mi uşor acea zonă spectaculos de sensibilă a epidermei, dintre picioare, acolo unde se împreunează coapsa cu fesa, la niciun centimetru de testicule. Era o senzație deopotrivă surprinzătoare şi fără echivoc erotică; am auzit un involuntar gâlgâit ridicându-se din adâncul gâtlejului meu. Degetele se retraseră.

— Stingo, hai să ne dăm hainele jos, mi s-a părut c-o aud zicând.

— Ce-ai spus? am întrebat-o stupid.

— Hai să ne scoatem hainele. Hai să rămânem goi.

Cititorule, imaginează-ți un moment următoarele.

Imaginează-ți că ai trăit un timp nedeterminat, dar lung, cu bine întemeiata suspiciune că suferi de o boală fatală. Într-o dimineață, sună telefonul şi e doctorul tău care-ți spune: „Nu mai trebuie să-ți faci griji, a fost o alarmă falsă". Sau imaginează-ți aşa: ai suferit o pierdere financiară urâtă, care te-a adus atât de aproape de sărăcie şi ruină, încât te gândeai deja la o cale de a-ți lua zilele. Din nou sună telefonul salvator şi primeşti un mesaj că ai câştigat o jumătate de milion de dolari la loterie. Nu exagerez (poate vă mai amintiți că am menționat, o dată, că nu văzusem cu ochii mei niciodată o femeie goală) când spun că astfel de veşti n-ar fi putut crea amestecul de uluire şi fericire curat senzuală la propunerea făcută cu blândețe de Sofia. Adăugată atingerii degetelor ei, neîndoielnic lascivă, m-a făcut să încep să respir cu o incredibilă repeziciune. Cred că

am intrat în starea aceea cunoscută medicilor ca hiperventilație şi am crezut, pentru un moment, că s-ar putea să leşin de tot.

Şi în clipa în care mi-am ridicat capul, ea îşi scotea deja costumul special Cole of California, aşa că am avut sub ochi, la numai câțiva centimetri, ceea ce crezusem că o să văd numai după ce o să ajung la vârsta de mijloc: un trup de femeie tânără, goală puşcă, alb ca laptele, cu sâni plini şi sfârcuri obraznice, maronii, un pântec uşor rotunjit, pe care remarcai imediat buricul, şi (domoleşte-te, inimă, îmi amintesc că mi-am spus) un triunghi delicios simetric de păr pubian de culoarea mierii. Condiționarea mea culturală – zece ani de hârjoneli neînsemnate cu fete volatile şi un camuflaj absolut al formelor omeneşti – mă făcuse aproape să uit că femeile posedau şi acest ultim accesoriu şi mă holbam la el, ca trăsnit, când Sofia îmi întoarse spatele şi începu să fugă spre plajă.

— Haide, Stingo, îmi strigă ea, scoate-ți hainele şi vino în apă!

M-am ridicat atunci şi am urmărit-o îndepărtându-se, pironit locului; vorbesc serios când spun că niciun cavaler creştin cast şi chinuit de foamea după Graal nu s-ar fi putut holba cu gura căscată de mai multă admirație la obiectul căutărilor sale decât mine când i-am zărit fundul Sofiei săltând – ca o încântătoare inimă de Sfântul Valentin răsturnată. Apoi am văzut-o aruncându-se în oceanul tulbure.

Cred că trebuie să fi fost pura consternare cea care m-a împiedicat s-o urmez în apă. Atât de multe se petrecuseră atât de repede, încât simțurile mele se învârteau amețitor, iar eu am rămas pe plajă de parcă prinsesem rădăcini. Ce schimbare de dispoziție – de la cronica înfiorătoare a Varşoviei la această joacă destrăbălată, într-o clipă. Ce naiba voia să însemne? Eram teribil de excitat, dar buimăcit complet, fără niciun precedent după care să mă ghidez în

această răsturnare de situație. Cu exces de fereală – în pofida completei izolări a ungherului aceluia –, mi-am dat jos chiloții de baie şi am stat acolo, sub ciudatul cer de vară clocotind cenuşiu, etalându-mi neajutorat bărbăția în ochii serafimilor. Am dat peste cap ultima bere, zăpăcit de amestecul de teamă şi bucurie. Am privit-o pe Sofia înotând. Înota bine şi cu ceea ce părea o plăcere relaxată; speram că nu era prea relaxată şi, pentru o clipă, mi-am făcut griji pentru că înota după tot whisky-ul ăla. Aerul era înăbuşitor, închis, dar eu mă simțeam în ghearele unui tremurat ca de malarie şi scuturat de fiori.

— Oh, Stingo, zise ea chicotind, când se întoarse, *tu bandes*.

— Tu… ce?

— Ai o erecție.

O văzuse imediat. Neştiind ce să fac, dar încercând să nu mă fac de râs printr-o extremă stângăcie, mi-am aranjat-o şi pe ea, şi pe mine pe pătură, într-o postură nonşalantă – sau atât de nonşalantă cât a fost posibil, în accesul meu de friguri – cu componenta mea umflată ascunsă sub antebraț; încercarea a fost zadarnică, fiindcă a ieşit la iveală cu o clipă înainte ca Sofia să se trântească lângă mine şi să ne rostogolim ca delfinii unul în brațele celuilalt. Am tot încercat de atunci, cu disperare, să descriu în cuvinte potrivite excitația chinuitoare a acelei îmbrățişări. M-am auzit scoțând mici nechezaturi de ponei când o sărutam, dar s-o sărut a fost tot ce-am izbutit; îmi încleştasem brațul în jurul taliei sale ca un maniac, îngrozit s-o mângâi pe undeva, convins c-o să se dezintegreze sub degetele mele nepricepute, îi simțeam coastele cumva fragile. M-am gândit la şuturile lui Nathan, dar şi la înfometarea de odinioară. Tremuratul şi înfioratul meu continuau; nu eram conştient acum decât de dulceața cu aromă de whisky a gurii ei şi de limba mea amestecându-se cald cu a ei.

— Stingo, tremuri aşa de tare, a şoptit ea o dată, trăgându-

şi gura din jocul meu cu limba de câine. Relaxează-te!

Dar mi-am dat seama că salivam prosteşte – încă o umilință care-mi chinuia mintea când limbile noastre stăteau lipite, ude, una de alta. Nu-mi puteam da seama de ce salivam aşa, iar gândul ăsta mă împiedica să mai explorez sâni, fese sau, Doamne, ai milă, acea foarte tainică firidă pe care mi-o închipuiam atât de tulburătoare în visurile mele. Eram pradă unei paralizii neştiute şi diabolice. Parcă zece mii de profesori de la Şcoala de duminică prezbiteriană se strânseseră deasupra plajei din Long Island într-un nor amenințător, prezența lor făcându-mi degetele cu totul neputincioase. Secundele treceau ca minutele, minutele ca orele şi eu tot nu puteam face o mişcare serioasă. Dar atunci, parcă pentru a pune capăt suferinței mele sau probabil ca să facă lucrurile să meargă, Sofia însăşi a făcut o mişcare.

— Ai un *schlong* drăguț, Stingo, zise ea, apucându-mi-l delicat, dar cu subtilă fermitate de expertă.

— Mulțumesc, m-am auzit îngăimând.

Un val de neîncredere m-a traversat (ea chiar mi-o strânge, am gândit), dar am încercat să afişez un salvator *savoir-faire*.

— De ce-i spui *schlong*? La noi, în Sud, îi spunem altfel.

Vocea îmi tremura jalnic.

— Aşa îl numea Nathan, răspunse ea. Voi cum îi spuneți în Sud?

— Uneori îi spunem ciocan, am şoptit. Mai spre nord i se spune măciucă sau sculă. Sau ştoagăr.

— L-am auzit pe Nathan numindu-l pe al lui făloşie. Şi *putz* a lui.

— Îți place a mea?

Abia mă puteam auzi eu însumi.

— E dulce.

Nu-mi mai amintesc ce – dacă a fost vreun lucru anume – a pus punct acestui dialog absurd. M-aş fi aşteptat, fireşte, ca ea să mă complimenteze mai flamboiant – „gigantic”, „*une* merveillechiar şi „mare” ar fi mers, aproape orice altceva, dar

nu „dulce” – şi probabil numai tăcerea mea întunecată de după asta a îndemnat-o să înceapă să mă frece şi să mă pompeze cu un zel în care se împleteau abilitatea unei curtezane şi a unei mulgătoare de vaci. Era nemaipomenit; i-am ascultat suspinul, răsuflarea rapidă, am suspinat şi eu, iar când a şoptit: „Întoarce-te pe spate, Stingo, iubitule”, mi-au fulgerat prin minte scenele nesăţioase de dragoste orală cu Nathan, pe care mi le descrisese ea atât de amănunţit. Dar asta a fost prea mult, prea mult de îndurat – toată această divină, desăvârşită frecare şi (Doamne, m-am gândit, mi-a spus „iubitule”) subita poruncă de a veni cu ea în paradis: cu un behăit de disperare ca de berbec sacrificat mi-am simţit pleoapele închizându-se şi am dat drumul stavilelor, lăsând torentul să pulseze. Apoi am murit. Cu siguranţă, în necazul meu din clipa aceea n-ar fi trebuit să chicotească, dar ea a chicotit.

Peste alte câteva minute, simţindu-mi disperarea, ea zise.

— Nu te întrista din pricina asta, Stingo. Se mai întâmplă uneori, ştiu.

Zăceam mototolit ca o pungă de hârtie udă, cu ochii strâns închişi, chiar incapabil să contemplu dimensiunile eşecului meu. *Ejaculatio praecox* (Psihologie 4 B, de la Universitatea Duke). O legiune de draci răutăcioşi chelălăiau batjocoritor expresia în prăpastia neagră a disperării mele. Am simţit că nu mai voiam să deschid niciodată ochii pe lumea asta – o moluscă afundată în mâl, cea mai neînsemnată creatură din mare.

Am auzit-o chicotind din nou şi mi-am ridicat ochii spre ea.

— Uite, Stingo, zicea ea, în faţa privirii mele neîncrezătoare, face bine la ten.

Şi am urmărit-o pe ţicnită de polacă luând o înghiţitură din whisky direct din sticlă, iar cu cealaltă mână – aceea cu care lucrase asupra mea asemenea combinaţie de umilinţă usturătoare şi plăcere – îşi masa pe obraz exsudatul meu

nefericit.

— Nathan spunea întotdeauna că sperma e plină de vitamine minunate, zise ea.

Din nu ştiu ce motiv, ochii mei se fixară pe tatuajul ei; părea profund distonant cu acel moment.

— Nu mai face faţa asta atât de *tragique*, Stingo. Nu-i sfârşitul lumii, li se mai întâmplă uneori bărbaţilor, mai ales când sunt tineri. *Par example*, în Varşovia, când Jozef şi cu mine am încercat prima oară să facem dragoste, el a făcut acelaşi lucru, exact acelaşi lucru. Şi el era virgin.

— De unde ştii că şi eu sunt virgin? am zis eu cu un suspin nenorocit.

— Oh, pot să-mi dau seama, Stingo. Ştiu că n-ai avut niciun succes cu fata aia, Leslie, şi au fost doar născocirile tale când ai spus că te-ai culcat cu ea. Bietul Stingo… Oh, ca să fiu sinceră, Stingo, n-am ştiut sigur. Doar am ghicit. Dar am avut dreptate, nu?

— Da, am gemut eu. Virgin ca zăpada proaspăt ninsă.

— Jozef semăna cu tine în multe privinţe – cinstit, direct, avea calitatea asta care-l făcea să pară doar un băieţel în unele lucruri. E greu de descris. Poate că de aceea îmi placi atât de mult, Stingo, pentru că îmi aminteşti un pic de Jozef. Poate că m-aş fi măritat cu el dacă n-ar fi fost ucis de nazişti. Ştii, niciunul dintre noi n-a putut afla vreodată cine l-a trădat după ce a ucis-o pe Irena. A fost o enigmă totală, dar cineva trebuie să-l fi turnat. Obişnuiam să mergem împreună la picnicuri, ca acesta de acum. Era foarte greu în timpul războiului – atât de puţină mâncare –, dar o dată sau de două ori am fost la ţară, vara, şi am întins tot aşa o pătură…

Asta era uluitor. După sexualitatea înfierbântată din urmă cu câteva clipe, după această comuniune – în pofida stângăciei şi eşecului meu, singurul eveniment cataclismic şi zguduitor sufleteşte de acest soi pe care-l trăisem vreodată –, ea trăncănea mai departe despre amintirile ei, ca şi cum ar fi fost cufundată într-o visare cu ochii deschişi, părând nu mai

afectată de intimitatea noastră prodigioasă decât dacă am fi făcut împreună doi paşi pe ringul de dans. Să fi fost şi ăsta un efect pervers al alcoolului? Se cherchelise nițel, între timp, şi turuia din gură ca o moară stricată. Indiferent care era cauza, nepăsarea ei subită m-a cufundat într-o acută tristețe. Iat-o aici, întinzându-şi fără complexe pe față spermatozoizii mei înnebuniți de parcă ar fi dat cu cremă Pond's, vorbind nu despre mine (deşi îmi spusese „iubit"!) –, nici despre *noi*, ci despre un amant de mult oale şi ulcele. Uitase că, în urmă cu doar câteva minute, fusese gata să mă inițieze în misterele sexului oral, o împărtăşanie pe care o aşteptasem cu bucurie şi nelinişte de când aveam paisprezece ani? Deci femeile puteau să-şi aprindă şi să-şi stingă poftele trupeşti ca de la întrerupător? Şi *Jozef*! Preocuparea ei pentru fostul iubit era înnebunitoare şi abia suportam gândul – alungat într-un cotlon întunecat al minții – că această subită pasiune pe care o împărțise cu generozitate cu mine timp de câteva clipe fierbinți era rezultatul unui transfer de identitate; că eu eram doar un surogat de moment al lui Jozef, trup care ocupam spațiul într-o fantezie eterică de-a ei. În orice caz, observasem, de asemenea, că devenise un pic incoerentă; vocea ei avea o intonație care era deopotrivă bombastică şi vâscoasă, iar buzele i se mişcau într-un mod ciudat de artificial, de parcă ar fi fost anesteziate cu novocainã. Era mai mult decât îngrijorătoare această stare de hipnoză. I-am luat din mână sticla în care mai rămăseseră vreo două degete de băutură.

— Mi se face rău, Stingo, atât de *rău*, când mă gândesc cum puteau fi toate lucrurile. Dacă Jozef n-ar fi murit. Țineam la el foarte mult. Mult mai mult decât la Nathan, pe cuvânt. Jozef nu s-ar fi purtat niciodată urât cu mine, cum a făcut Nathan. Cine ştie? Poate că ne-am fi căsătorit şi, dacă ne-am fi căsătorit, viața ar fi fost cu totul alta. Uite, *par example*, sora lui vitregă, Wanda. L-aş fi scos de sub influența ei păcătoasă şi asta ar fi fost aşa un lucru bun.

Unde-i sticla aia, Stingo?

În timp ce vorbea, eu – în spatele meu, nevăzut – vărsăm în nisip ceea ce mai rămăsese din băutură.

— Dă-mi sticla! Oricum, *kvetch*[107] aia de Wanda era aşa o *kvetch!*

Mie-mi plăcea cuvântul *kvetch*. Nathan, iar Nathan!

— Ea a fost de vină pentru că Jozef a fost ucis. Bine, recunosc – îl *fallait que*… adică era necesar să răzbune *cineva* trădarea evreilor, dar de ce de fiecare dată trebuia să fie Jozef asasinul? De ce? Asta era puterea Wandei, acea *kvetch*. Okay, era şefă a grupului de ilegalişti, dar era corect să faci din fratele tău singurul asasin din partea aceea a oraşului? Era *corect*, te întreb? Vomita de fiecare dată când omora, Stingo. Vomita! Treaba asta îl *înnebunea* aproape.

Mi-am ținut răsuflarea când fața ei s-a făcut alb-cenuşie şi, cu un gest disperat, a întins mâna, căutând să înhațe sticla, bombănind.

— Sofia, am zis eu, Sofia, whisky-ul s-a terminat.

Neatentă, rătăcită în amintirile ei, nu păru să mă audă şi, de asemenea, era gata să plângă. Deodată şi pentru prima oară am înțeles expresia „melancolie slavă”: tristețea care i se întindea pe față ca nişte umbre negre peste un câmp de zăpadă.

— *Pizda* dracului, Wanda! Ea a fost de vină pentru tot. Pentru tot! Pentru că a murit Jozef, pentru că eu am fost trimisă la Auschwitz, pentru tot!

Începu să plângă, iar lacrimile ei îi lăsau pe obraji dâre care o desfigurau. M-am foit în loc, jalnic de stingherit, neştiind exact ce ar trebui să fac. Şi cu toate că Eros îşi luase zborul, am întins mâinile şi am luat-o în brațe, trăgând-o lângă mine, pe pătură. Stătea cu fața lipită de pieptul meu.

— Oh, la dracu’, Stingo, sunt groaznic de nefericită! se

---

[107] Cârtitoare, cicălitoare, femeie veşnic nemulțumită (în idiş, în original).

tângui ea. Unde e Nathan? Unde e Jozef? Unde-i toată lumea? Oh, Stingo, aş vrea să mor!

— Ssst, Sofia, am zis eu uşurel, mângâindu-i umărul gol, o să fie totul bine. (Vezi să nu!)

— Strânge-mă în braţe, Stingo, şopti ea cu disperare, strânge-mă în braţe. Mă simt atât de pierdută! O, Doamne, mă simt atât de pierdută! Ce mă fac? Ce mă fac? Sunt aşa de singură!

Alcoolul, epuizarea, mâhnirea, zăpuşeala – fără îndoială, toate acestea au făcut-o să adoarmă în braţele mele. Umflat de bere şi sleit de puteri, am adormit şi eu, ţinându-i strâns trupul în braţe, ca pe un colac de salvare. Am visat la întâmplare, vise contorsionate dintr-acelea care, toată viaţa mea, păreau să fie o specialitate recurentă – vise în vise, cu subiecte absurde, o căutare a unui premiu greu de numit, purtându-mă spre destinaţii necunoscute: urcând nişte trepte abrupte, cu muchii ascuţite, vâslind într-o barcă pe canale mâloase, pe alei strâmbe de popice şi depouri de cale ferată labirintice (unde l-am văzut pe profesorul meu preferat de engleză de la Duke, îmbrăcat complet în tweed, stând la pupitrul de comandă al unui macaz care se schimba rapid), prin uriaşe subsoluri luminate lugubru, pivniţe şi tuneluri. De asemenea, un canal ciudat şi înfricoşător. Ce căutam pe acolo era, ca întotdeauna, o enigmă, deşi părea să fie ceva în legătură cu un câine pierdut. Apoi, când m-am trezit, primul lucru de care mi-am dat seama a fost că Sofia se desprinsese cumva din strânsoarea mea şi plecase. M-am auzit scoţând un strigăt care totuşi s-a închis în fundul gâtlejului şi a ieşit doar ca un geamăt sugrumat. Mi-am simţit inima luând-o la goană. Luptându-mă să intru din nou în chiloţii de baie, m-am urcat pe marginea colinei de unde puteam să mă uit în lungul plajei – n-am văzut nimic pe toată întinderea aceea mohorâtă de nisip, absolut nimic. Dispăruse. M-am uitat în spatele dunelor – un pustiu de ierburi mlăştinoase uscate. Nimeni. Şi nimeni pe plaja din apropiere, în afară de o siluetă

omenească nedesluşită, scundă, rotofeie, îndreptându-se către mine. Am alergat spre silueta aceea care, treptat, a prins forma unui înotător vânjos şi negricios, molfăind un hotdog. Părul lui negru era lipit de țeastă, pieptănat cu cărare pe mijloc; a rânjit cu îngâmfare amabilă.

— N-ai văzut pe cineva… o fată blondă, vreau să spun o bombă sexy, foarte blondă… m-am bâlbâit eu.

El a dat din cap, zâmbind.

— Unde? am întrebat, uşurat.

— *N-o hablo* inglés[108], a venit răspunsul.

Schimbul acela de cuvinte a rămas totuşi întipărit în memoria mea – probabil cu atât mai viu cu cât exact în clipa în care i-am auzit răspunsul, am zărit-o pe Sofia peste umărul lui păros, mai exact i-am zărit capul, nu mai mare decât un punct auriu, în mijlocul valurilor verde-petrol. N-am stat pe gânduri şi m-am azvârlit în apă după ea. Sunt un înotător destul de bun, dar în ziua aceea am avut o îndrăzneală de-a dreptul olimpică, dându-mi seama chiar în timp ce-mi tăiam drum prin saramura leneşă că frica pură şi disperarea îmi stimulau muşchii brațelor şi picioarelor, propulsându-mă tot mai în larg, cu o putere feroce cum nu credeam că posed. Am înaintat rapid prin marea care îşi ridica leneş cocoaşele; dar chiar şi aşa, eram uimit cât de departe reuşise ea să ajungă, iar când m-am oprit puțin, să calc apa, să-mi iau un punct de reper şi să văd unde era ea, am văzut, spre disperarea mea, că îşi continua înaintarea în largul oceanului, chitită s-ajungă în Venezuela. Am strigat o dată, de două ori, dar a înotat mai departe.

— Sofia, întoarce-te! am strigat, dar parcă implorasem cerul liber.

Mi-am umplut plămânii cu aer, am înălțat o scurtă

---

[108] Nu vorbesc engleza (lb. spaniolă, în original).

rugăciune divinității creştine – prima, după ani buni – şi mi-am reluat eroicul craul către sud şi către smocul ud de păr galben care se îndepărta. Deodată, pe neaşteptate, mi-am dat seama că începusem să câştig teren cu viteză dramatică; prin vălul de apă sărată de pe ochii mei, i-am văzut capul Sofiei devenind tot mai mare, tot mai aproape. Am înțeles că se oprise din înotat şi, în câteva secunde, eram lângă ea. Scufundată până la ochi, aproape, nu era chiar gata să se înece; dar privirea ei arăta ca a unei pisici încolțite, înghițea apă şi, în mod clar, era la capătul puterilor.

— Nu! Nu! gâfâi ea, împingându-mă cu brațe slăbite.

Dar m-am repezit la ea, am apucat-o ferm de mijloc, din spate, şi i-am urlat, cu isterică necesitate:

— Gura!

Îmi venea să plâng de uşurare descoperind imediat că, odată ce-a fost în brațele mele, ea n-a opus rezistența pe care o preconizasem, ci s-a sprijinit de mine şi m-a lăsat să înot cu ea, încet, către mal, scoțând mici suspine dezolate, cu bulburuci pe obrazul meu şi pe la ureche.

De îndată ce am târât-o pe plajă, a căzut în patru labe şi a vomitat o jumătate de galon de apă de mare pe nisip. Apoi, tuşind şi scuipând, s-a întins cu fața în jos, la marginea apei şi, parcă apucată de o criză de epilepsie, a început să tremure nestăpânit, zgâlțâită de o convulsie de deznădejde sfâşietoare, cum nu mai văzusem niciodată la o ființă omenească.

— Oh, Doamne, gemu ea, de ce nu m-ai lăsat să mor? De ce nu m-ai lăsat să mă înec? Am fost atât de *rea* – am fost îngrozitor de rea! De ce nu m-ai lăsat să mă înec?

Rămăsesem în picioare lângă trupul ei gol, neajutorat. Plimbărețul solitar de pe plajă pe care îl acostasem eu stătea leneş în apropiere şi ne privea. Am observat că era murdar de ketchup la gură; oferi un posomorât, abia auzit, sfat în spaniolă. Deodată, m-am prăbuşit lângă Sofia, conştient de cât de epuizat eram, şi mi-am trecut mâna moleşită pe

spinarea ei goală. Țin minte şi acum impresia tactilă din acel moment: conturul oaselor şirei spinării, cu fiecare vertebră simțită discret, întreaga lungime a acelui şarpe mişcându-se în sus şi-n jos, odată cu respirația ei chinuită. Începuse o ploaie fină şi caldă, ca o ceață care se condensa în picături pe obrazul meu. Mi-am lipit capul de umărul ei. Atunci am auzit-o spunând:

— Ar fi trebuit să mă laşi să mă înec, Stingo. Nimeni nu e mai josnic decât mine. Nimeni! Nimeni nu are atâta josnicie!

Dar, în cele din urmă, am reuşit s-o fac să se îmbrace şi am luat autobuzul înapoi spre Brooklyn şi Palatul Roz. Cu ajutorul unei cafele, s-a trezit în cele din urmă din beție şi a dormit de la sfârşitul după-amiezii până seara. Când s-a trezit, era încă foarte nervoasă – amintirea acelui înot spre nicăieri în mod clar o răscolea –, dar chiar şi aşa, părea destul de liniştită, pentru cineva care mersese până la marginea abisului. Cât despre neplăcerile fizice, părea să nu fi suferit prea multe, deşi înghițitul apei sărate îi provocase o criză de sughiț şi, la câteva ore după aceea, tot mai izbucnea în câte un râgâit considerabil, deloc feminin.

Şi atunci – ei bine, Dumnezeu ştie că mă dusesem deja cu ea până în cele mai de jos tainițe ale trecutului ei. Dar mă lăsase deopotrivă cu multe întrebări fără răspuns. Probabil că a simțit că nu exista cale de întoarcere la prezent dacă nu-şi curăța conştiința, cum se spune, şi nu făcea lumină asupra lucrurilor pe care încă le ascundea de mine, ca şi (probabil) de ea însăşi. Astfel, în restul weekendului aceluia ploios, ea mi-a dezvăluit mai multe despre anotimpul ei în infern. (Mult mai multe, dar nu totul. Exista o chestiune care rămânea îngropată în ea, în tărâmul celor de nerostit.) Iar eu am ajuns, în sfârşit, să discern contururile acelei „josnicii" care se ținuse după ea fără cruțare de la Varşovia la Auschwitz şi de acolo pe străzile plăcute, burgheze, ale Brooklynului, urmărind-o ca un demon.

Sofia a fost arestată pe la mijlocul lunii martie, în 1943.

Asta se întâmpla la câteva zile după ce Jozef fusese ucis de patrulele ucrainene. O zi cenuşie, cu rafale de vânt şi nori atârnând grei, încă având înfăţişarea crudă a iernii. Ea îşi amintea că era după-amiaza târziu. Când trenul electric rapid, cu trei vagoane, în care călătorea ea a pus frână, scârţâind, oprindu-se undeva la marginea Varşoviei, ea simţise ceva mai puternic decât o premoniţie. Era o certitudine – certitudinea că avea să fie trimisă într-un lagăr. Această străfulgerare tulburătoare i-a apărut în minte înainte ca agenţii Gestapoului – o jumătate de duzină sau mai mulţi – să se urce în vagon şi să le poruncească tuturor să coboare. Ştia că era *łapanka* – o razie – de care se temuse şi pe care o anticipase din clipa în care se oprise, cutremurându-se, vagonul ca de tramvai; ceva în neaşteptata şi grăbita frânare prevestea necazul. De asemenea, tot necaz se putea ghici şi în mirosul acru, metalic, al roţilor frânate pe şine, şi în modul în care, simultan, pasagerii care stăteau pe scaune şi cei din picioare, din trenul ticsit de lume, au fost proiectaţi în faţă, încercând nebuneşte să se agaţe ori să se ţină de ceva. Acesta nu era un accident, gândi ea, era poliţia germană. Şi-apoi a auzit comanda răstită: „*Raus*!”[109].

I-au găsit aproape imediat bucata de şuncă de patru kilograme. Stratagema ei – legase pachetul învelit în ziare de trupul ei, pe sub rochie, într-un mod care s-o facă să pară gravidă – era îndeajuns de perimată de acum încât să atragă mai cu seamă atenţia asupra ei decât să mai păcălească pe cineva; o încercase totuşi îndemnată de femeia de la fermă, care-i vânduse preţioasa carne.

— Poţi măcar să încerci, îi spusese femeia. Cu siguranţă or să te prindă dacă or să te vadă că duci un pachet. Şi-apoi, arăţi şi te îmbraci ca o intelectuală, nu ca babele de la noi de

---

[109] Afară! (lb. germană, în original).

la țară. Asta o să-ți fie de ajutor.

Dar Sofia nu prevăzuse *łapanka*, nici minuțiozitatea percheziției. Şi astfel, bruta de la Gestapo, împingând-o pe Sofia cu spatele de un zid umed de cărămidă, nu făcu niciun efort să-şi ascundă disprețul pentru tertipul ei nătâng de polacă, scoțând un briceag din buzunarul hainei şi înfigând lama cu degajată, aproape familiară delicatețe în umflătura falsei burți, şi rânjind. Sofia îşi amintea mirosul de brânză al răsuflării nazistului şi remarca lui când briceagul se adânci în coapsa a ceea ce fusese, până de curând, un porc mulțumit:

— N-ai putea să spui „au", *Liebchen*?

Era incapabilă, în groaza ei, să scoată mai mult decât banalități oarecare, dar la strădaniile ei primi un compliment pentru germana ei curată.

Era sigură că urma să fie torturată, dar cumva a scăpat de asta. Nemții păreau să fie prinşi într-o nemaipomenită harababură în ziua aceea; pretutindeni, sute de polonezi erau scoşi în stradă, înconjurați şi duşi la arest, astfel încât delictul pe care îl comisese ea (unul grav, contrabandă cu carne), dacă în alt moment s-ar fi lăsat cu un interogatoriu dintre cele mai aspre, a fost trecut cu vederea în confuzia generală. Dar în niciun caz n-au rămas neobservate, nici ea, nici şunca. La oribilul cartier general al Gestapoului – acea copie varşoviană cumplită a anticamerei infernului –, şunca zăcea desfăcută din pachet şi lucind rozalie pe biroul dintre ea, cu cătuşe la mâini, şi fanaticul ofițer cu monoclu, care era aproape identic cu Otto Kruger şi care a vrut să ştie de unde obținuse marfa aceea de contrabandă. Interpreta lui, o fată poloneză, fu apucată de un acces de tuse.

— Tu contrabandist est! zise el tare, în poloneza lui stâlcită.

Iar când Sofia îi răspunsese în germană, primise cel de-al doilea compliment pe ziua respectivă. Un zâmbet onctuos nazist cu toți molarii la vedere, scos parcă drept dintr-un film

hollywoodian din 1938. Însă nu era o glumă.

Nu ştiuse oare gravitatea faptei sale, nu ştiuse că orice fel de carne şi mai ales cea de calitate, cum era asta, era destinată Reichului? Cu o unghie lungă, desprinse o bucăţică mică de şuncă pe care şi-o băgă în gură. O mestecă. *Hochquälitatsfleisch*[110]. Vocea îi deveni deodată aspră, un mârâit. De unde luase ea o carne ca asta? Cine i-o furnizase? Sofia se gândise la biata femeie de la fermă, ştiind că pedeapsa o aştepta şi pe ea, şi trăgând de timp, răspunse:

— Nu era pentru mine, domnule, această carne. Era pentru mama, care locuieşte în capătul celălalt al oraşului. Este foarte bolnavă, are tuberculoză.

De parcă un astfel de sentiment altruist ar fi putut avea un cât de vag efect asupra caricaturii aceleia de nazist, care deja era asaltat de bătăi în uşă şi de un târâit intermitent de telefon. Ce nebunie de zi pentru nemţi şi pentru *łapanka* lor!

— Mă doare-n cot de maică-ta! zbieră el. Vreau să ştiu de unde ai carnea asta! Spune-mi imediat sau pun să te bată până spui!

Dar bătăile în uşă continuau şi un alt telefon începuse să sune; micul birou devenise celula unui nebun. Ofiţerul ţipă la un subordonat s-o ia pe căţeaua poloneză de-acolo – şi asta a fost ultima oară când Sofia i-a văzut şi pe el, şi pe şuncă.

Într-o altă zi poate că nici n-ar fi fost prinsă. Ironia acestei întâmplări o tortura neîncetat, în timp ce aştepta într-o celulă din arest, aproape complet întunecată, cu alţi zece varşovieni de ambele sexe, niciunul cunoscut. Cei mai mulţi dintre ei – deşi nu toţi – erau tineri, de douăzeci şi de treizeci de ani. Ceva din purtările lor – probabil numai tăcerea lor încăpăţânată, mormântală – i-a spus că erau ilegalişti. Din AK – Armia Krajowa, Armata Teritorială. Atunci îi trecu deodată prin minte că, dacă ar fi aşteptat măcar o zi (aşa

---

[110] Carne de calitate superioară (lb. germană, în original).

cum se plănuise) ca să facă drumul până la Nowy Dwór să ia carnea, nu s-ar fi aflat în vagonul acelui tren, despre care acum îşi dădea seama că fusese interceptat ca să-i prindă pe nişte membri din AK, deghizaţi în pasageri obişnuiţi. Aruncând o plasă mare pentru a prinde cât mai mulţi peşti cu putinţă, aşa cum făceau ei uneori, naziştii se aleseseră cu o plevuşcă pestriţă, peştişori mai mici, dar interesanţi, iar în ziua aceea făcuse şi Sofia parte dintre aceştia. Stând acolo, pe podeaua de piatră (era deja miezul nopţii), simţea că se înăbuşă de disperare, gândindu-se la Jan şi la Eva, rămaşi acasă fără nimeni să aibă grijă de ei. Pe culoarele din afara celulei, zarva şi agitaţia nu încetau o clipă, potenţate de un târşâit de picioare şi înghiontiri de corpuri, în timp ce închisoarea continua să se umple cu victimele raziei de peste zi. O dată, prin grilajul ferestruicii uşii, zărise pentru o fracţiune de secundă o faţă familiară, iar inima i se făcuse ca de plumb. Faţa şiroia de sânge. Aparţinea tânărului pe care îl cunoscuse numai după numele mic, Władysław; editorul unui ziar ilegalist, vorbise foarte puţin cu ea, în apartamentul Wandei şi al lui Jozef, de la etajul de dedesubt. Nu ştia de ce, dar în clipa aceea a fost sigură că asta însemna că şi Wanda fusese arestată. *Maica lui Dumnezeu*, şopti ea o rugăciune instinctivă şi simţise că se înmoaie toată, ca o frunză udă, la această revelaţie: şunca aceea (chiar şi lăsând la o parte faptul că fusese devorată de oamenii Gestapoului) fusese uitată, fără îndoială, iar soarta ei – oricare avea să fie aceasta – era strâns legată de soarta celorlalţi membri ai rezistenţei. Şi o astfel de soartă căzu asupra ei ca o neagră presimţire, îndeajuns de copleşitoare ca să facă din „groază" doar un cuvânt benign şi prăfuit.

Sofia îşi petrecu noaptea fără să închidă un ochi. În celulă era frig şi întuneric ca într-un cavou, iar ea nu putea desluşi decât faptul că silueta umană – care fusese azvârlită înăuntru, lângă ea, în primele ore ale dimineţii – era o femeie. Şi când zorii s-au strecurat în celulă printre gratii, Sofia a

fost şocată, deşi nu cu totul surprinsă, să vadă că femeia care dormita lângă ea era Wanda. În lumina palidă reuşi să observe, treptat, uriaşa rană de pe obrazul Wandei; era dezgustătoare, amintindu-i Sofiei de strugurii negri striviți. Dădu s-o trezească, dar, gândindu-se mai bine, şovăi şi îşi retrase mâna; chiar atunci, Wanda se trezi şi gemu, clipi şi se uită drept în ochii Sofiei. Nu uitase niciodată expresia aceea de uluire de pe fața stâlcită a Wandei.

— Zosia! exclamase ea îmbrățişând-o. Zosia! Ce, Doamne iartă-mă, cauți *tu* aici?

Sofia izbucnise în lacrimi, plângând cu atâta disperare şi nefericire pe umărul Wandei, că trecură minute lungi până să înceapă să îngaime ceva. Tăria răbdătoare a Wandei era consolatoare, ca de obicei; şoaptele ei liniştitoare şi bătăile încurajatoare pe omoplați erau deopotrivă de soră, de mamă şi de asistentă medicală; Sofia ar fi putut să doarmă buştean în brațele ei. Dar eră chinuită de anxietate şi, când îşi mai veni cât decât în fire, îi spuse pe nerăsuflate povestea arestării ei în tren. O spuse în doar câteva secunde. Îşi auzise cuvintele trecând dintr-unul într-altul într-un şuvoi continuu, conştientă de graba şi prescurtările, şi mistuitoarea ei nevoie de a ajunge la răspunsul întrebării, care literalmente îi răscolise măruntaiele în ultimele douăsprezece ore.

— Copiii, Wanda! Jan şi Eva. Sunt în siguranță?

— Da, sunt în siguranță. Sunt şi ei aici, pe undeva.

Naziştii nu i-au rănit. Au arestat pe toată lumea din casa noastră – pe toată lumea, inclusiv pe copiii tăi. Au curățat toată clădirea.

O expresie chinuită trecu peste trăsăturile ei puternice, sluțite acum de vânătăile îngrozitoare.

— Oh, Doamne, au arestat atât de multă lume în acțiunea de azi. Ştiam că nu va mai dura mult, după ce l-au ucis pe Jozef. E o catastrofă!

Cel puțin copiii nu vor păți nimic. O binecuvânta pe

Wanda, simțindu-se extrem de uşurată. Apoi nu se putu abține: îşi plimbă degetele pe deasupra obrazului desfigurat, cu carnea oribil de explodată şi învinețită, dar n-o atinse, până la urmă retrăgându-şi mâna. Se trezi că plânge din nou.

— Ce ți-au făcut, Wanda, draga mea? şopti ea.

— O gorilă de la Gestapo m-a îmbrâncit pe scări şi-apoi m-a călcat în picioare. O, nemer…

Îşi ridică ochii la cer, dar imprecația pe care în mod clar voia s-o rostească îi pieri pe buze. Nemții fuseseră blestemați fără încetare şi de atâtea ori, încât şi cea mai murdară anatemă, oricât de inventivă, ar fi sunat insipid; era mai bine să nu mai zici nimic.

— Nu-i chiar aşa de rău, nu cred că mi-a rupt nimic. Pariez că arată mai rău decât se simte.

O luă pe Sofia în brațe, alinând-o ca pe un copil mic.

— Biată Zosia. Să cazi *tu* în capcana lor murdară!

Wanda! Cum ar fi putut Sofia să măsoare vreodată sau chiar să-şi definească simțămintele despre Wanda – emoția aceea combinată, de iubire, invidie, neîncredere, dependență, ostilitate şi admirație? Erau atât de asemănătoare, în unele privințe, şi totuşi atât de diferite. La început, ceea ce le atrăsese împreună fusese vraja muzicii, simțită de amândouă. Wanda venise la Varşovia să studieze canto la Conservator, dar războiul îi spulberase aceste năzuințe, cum i le spulberase şi pe ale Sofiei. Când, din întâmplare, Sofia venise să locuiască în aceeaşi clădire cu Wanda şi Jozef, prietenia le fusese consolidată de Bach şi Buxtehude, de Mozart şi Rameau. Wanda era o femeie înaltă, de constituție atletică, cu brațe şi picioare băiețeşti, nu lipsite de grație, şi cu păr roşu ca flacăra. Ochii erau limpezi, de un fascinant albastru-safir, cum Sofia nu mai văzuse niciodată. Fața îi era o spuzeală de pistrui ca ambra. O bărbie cam prea proeminentă ştirbea impresia de frumusețe adevărată, dar vivacitatea Wandei şi puternica lumină lăuntrică o

transformau într-un mod spectaculos; radia, devenea toată numai flacără şi scântei (Sofia adesea se gândea la calificativul *fougueuse*[111]) ca părul ei.

Însă exista cel puțin o asemănare evidentă în educația Sofiei şi a Wandei: amândouă fuseseră crescute într-un mediu entuziast pentru germanism. De pildă, Wanda avea şi un nume transcendental germanic, Muck-Horch von Kretschmann – rezultatul naşterii ei dintr-un tată neamț şi o mamă poloneză, în Łodz, unde influența nemțească asupra comerțului şi a industriei, în special cea textilă, fusese predominantă, dacă nu completă. Tatăl, un fabricant de țesături ieftine de lână, o pusese să învețe germana de mică; la fel ca şi Sofia, o vorbea fluent, fără accent, dar inima şi sufletul ei erau de poloneză. Sofia n-ar fi crezut că un patriotism atât de violent ar putea sălăşlui într-o inimă de om, chiar şi pe un meleag al inimilor care tresaltă de patriotism. Wanda era reîncarnarea tinerei Rosa Luxemburg, pe care o şi adora. Pomenea rar despre tatăl ei şi niciodată nu a încercat să explice de ce renegase atât de vehement partea germană din moştenirea ei; Sofia nu ştia decât că Wanda respiră, nutreşte şi visează la idealul unei Polonii libere – şi, mai radios încă, al unui proletariat polonez liber după război –, iar o astfel de pasiune o transformase într-una dintre cele mai temeinice membre ale comitetului rezistenței. Era neobosită, fără frică, isteață – o adevărată instigatoare. Perfecțiunea cu care stăpânea limba hoardelor cuceritorilor o făcea, bineînțeles, extrem de valoroasă în mişcarea clandestină pe lângă zelul ei şi celelalte calități. Şi tocmai pentru că ştia că şi Sofia, de asemenea, stăpânea germana încă din copilărie, dar refuza să-şi pună acest talent în slujba rezistenței, fusese motivul pentru care, la început, Wanda îşi

---

[111] Impetuos (lb. franceză, în original).

pierduse răbdarea cu ea şi mai târziu cele două prietene ajunseseră în pragul unei rupturi definitive. Căci Sofia se temea cumplit, agonizant, mortal de a se implica în luptele ilegaliste împotriva naziştilor, iar o astfel de neangajare i se părea Wandei nu doar lipsită de patriotism, ci şi un act de laşitate morală.

Cu vreo câteva săptămâni înainte de uciderea lui Jozef şi de razie, nişte membri ai Armatei Teritoriale capturaseră o camionetă a Gestapoului în oraşul Pruszków, nu departe de Varşovia. Camioneta conținea o comoară nesperată de documente şi planuri, iar Wanda a putut să spună, de la prima privire, că dosarele acelea groase, voluminoase, conțineau lucruri secrete de foarte mare importanță. Dar erau foarte multe şi trebuiau urgent traduse. Când Wanda i s-a adresat Sofiei cu rugămintea s-o ajute să traducă, Sofia din nou a fost incapabilă să spună da şi din nou se certaseră.

— Eu sunt socialistă, zisese Wanda, iar *tu* nu ai nicio opinie politică. Mai mult, eşti ca o evanghelistă. Personal, n-am nimic împotrivă. În alte vremuri decât acestea, n-aş fi avut decât dispreț pentru tine, Zosia, dispreț şi aversiune. Mai există încă prieteni de-ai mei care n-ar vrea să aibă nimic de-a face cu o persoană ca tine. Presupun că eu am crescut şi am depăşit faza asta. Urăsc rigiditatea stupidă a unora dintre camarazii mei. De asemenea, te îndrăgesc foarte mult, cum sunt sigură că-ți dai seama. Prin urmare, nu încerc să fac apel la tine din motive politice sau ideologice. Tu oricum nu vrei să ştii de multe dintre acestea. Nu sunt eu exemplul tipic, dar *ei* nu sunt *deloc* tipul tău – şi-o ştii deja. Oricum, nu toată lumea din mişcarea asta este motivată politic. Eu fac apel la tine *în numele umanității*. Nu încerc să invoc simțul *decenței* tale, ci simțul tău personal de *ființă omenească* şi de *poloneză*.

La acest punct, cum făcea de obicei după vreuna dintre argumentațiile Wandei, Sofia îi întorsese spatele fără să spună nimic. Se uitase pe fereastră, la Varşovia distrusă şi în

gheara iernii, la clădirile distruse de bombe şi la maldărele de dărâmături acoperite cu linţoliul (nu e alt cuvânt mai potrivit) zăpezii sulfuroase şi năclăite de funingine – un peisaj care odinioară îi adusese în ochi lacrimi de durere, dar care acum îi evoca doar o apatie bolnavă, într-atât părea să fie doar unul dintre aspectele sordide ale tristeţii şi nefericirii unui oraş jefuit, temător, flămând, muribund. Dacă iadul ar fi avut suburbii, ar fi semănat cu oraşul acela pustiit. Îşi sugea gânditoare degetele rănite. N-avea voie la nici cea mai ieftină pereche de mănuşi. Munca fără mănuşi la fabrica de hârtie gudronată îi distrugea mâinile; un deget i se infectase urât şi o durea. Îi răspunse Wandei:

— Ţi-am mai spus şi ţi-o mai spun şi acum, draga mea, nu pot. N-am cum. Atâta tot.

— Şi din acelaşi motiv, bănuiesc?

— Da.

De ce nu putea accepta Wanda decizia ei ca finală, definitivă şi s-o lase în pace? Stăruinţa ei era înnebunitoare.

— Wanda, zise ea blând, nu vreau să subliniez problema mai mult decât e necesar. E jenant pentru mine să repet ceea ce ar fi trebuit să fie evident pentru tine, întrucât ştiu că, în esenţă, eşti o persoană perspicace. Dar în situaţia mea – o spun din nou – nu *pot* să risc, cu copiii…

— Sunt şi alte femei din Armata Teritorială care au copii, o întrerupse Wanda abrupt. De ce nu poţi să bagi asta la cap?

— Ţi-am mai spus şi înainte, eu nu sunt „alte femei" şi nu sunt în Armata Teritorială, replică Sofia, de data asta cu exasperare. Eu sunt *eul* Trebuie să fac aşa cum îmi dictează conştiinţa. *Tu* nu ai copii. Ţi-e uşor să vorbeşti. Eu nu pot primejdui vieţile copiilor mei. Duc şi-aşa un trai destul de greu.

— Mă tem că mi se pare foarte jignitor din partea ta, Zosia, să te consideri deasupra tuturor celorlalţi. Să nu fii în stare să-ţi sacrifici…

— Am sacrificat, zise Sofia cu amărăciune. Am pierdut deja

un soț și un tată, iar mama e pe moarte, de tuberculoză. Cât mai trebuie să sacrific, pentru numele lui Dumnezeu?

Nu era de aşteptat ca Wanda să ştie de antipatia – să-i spunem indiferența – pe care o nutrise Sofia față de soțul şi de tatăl ei, de trei ani morți şi zăcând în groapa comună de la Sachsenhausen; cu toate acestea, ceea ce spusese conținea un dram de logică şi Sofia desluşi o moderație a tonului Wandei. Glasul ei căpătă o nuanță aproape imploratoare.

— Dar n-ai fi neapărat într-o poziție primejdioasă, înțelegi.

Zosia? Nu ți s-ar cere să faci nimic cu adevărat riscant – nici pe departe ceva care să semene cu acțiunile camarazilor, nici măcar cu a mea. E nevoie doar de creierul tău, de cap. Sunt atât de multe lucruri, neprețuite, pe care le-ai putea face cu ştiința ta de limbă germană. Să le monitorizezi transmisiunile pe unde scurte, să le traduci. Documentele astea, care au fost furate ieri, cu camioneta Gestapoului de la Pruszków. Hai să vorbim deschis despre problema asta, chiar acum. Valorează greutatea lor în aur, sunt sigură! E ceva la care pot da şi eu o mână de ajutor, desigur, dar sunt atât de multe, iar eu am o mie de alte lucruri pe cap. Nu vezi, Zosia, cât de incredibil de folositoare ne-ai putea fi dacă măcar ai primi câteva dintre acele documente aici, în absolută siguranță – nimeni n-ar şti nimic.

Făcu o pauză şi reluă, pe un ton mai insistent:

— Trebuie să te răzgândeşti, Zosia. Devine de-a dreptul *indecent* din partea ta. Gândeşte-te la câte ai putea face pentru noi. Gândeşte-te la țara ta! Gândeşte-te la Polonia!

Se lăsa seara. Din tavan, un mic bec pâlpâia lipsit de vlagă – din fericire, căci adesea nu aveau curent deloc. Încă din zori, Sofia manevrase stive întregi de hârtie gudronată şi acum îşi dădea seama că o durea spatele chiar mai tare decât degetul umflat şi infectat. Ca de obicei, se simțea murdară, îmbâcsită. Cu ochii obosiți, care-o glodeau, se uita deprimată la peisajul oraşului, deasupra căruia soarele părea să nu mai arunce niciodată vreo rază. Căscă, epuizată, nemaiascultând

vocea Wandei sau, mai precis, nemaiauzindu-i cuvintele, căci vocea devenise stridentă, scandată, inflamată, oratorică. Se întrebă unde era Jozef, dacă se afla în siguranță. Ştia doar că urmărea pe cineva, în partea cealaltă a oraşului, cu letala sa coardă de pian încolăcită sub jachetă – un băiat de nouăsprezece ani, hotărât în misiunea lui aducătoare de moarte şi dreaptă răsplată. Nu era îndrăgostită de el, dar *ținea* foarte mult la el; îi plăcea căldura trupului său în pat, lângă ea, şi de fiecare îi ducea grija până îl vedea întorcându-se. *Sfântă Maria, maică a Domnului*, gândi ea, će mai viață! Pe strada urâtă de dedesubt – cenuşie, cu hârtoape şi de nerecunoscut, ca un călcâi tocit de pantof vechi – un pluton de soldați nemți tropăia, prin viforul aspru, cu gulerele mantalelor fluturând, cu puştile atârnate de umăr; cu indiferență, îi privi dispărând, trecând de colț, pe o stradă unde ştia că o singură clădire bombardată o împiedica să vadă direct spânzurătorile publice, din oțel şi fier, de pe trotuar: la fel de funcționale ca un cuier pe care vânzătorii de haine vechi îşi agățau hainele de vânzare, de bara lor orizontală nenumărați cetățeni ai Varşoviei se zvârcoliseră şi atârnaseră. Şi încă mai atârnau şi se zvârcoleau. *Hristoase, n-o să mai termine niciodată*?

Era prea sleită de puteri ca să mai încerce o glumă proastă, dar îi trecu prin minte, *aproape*, s-o întrerupă pe Wanda, să-i spună ceva pe care, în mod scandalos, îl purta în adâncul inimii: Singurul lucru care m-ar putea atrage în lumea voastră ar fi radioul acela. Aş asculta Londra. Dar nu veştile despre război. Nu veştile despre victoriile Aliaților, nici relatările despre riposta armatei poloneze, nici ordinele de la guvernul polonez din exil. Nimic din toate acestea. Nu, pur şi simplu, cred că mi-aş risca şi viața, cum faceți voi, mi-aş da un braț sau o mână, doar ca să-l mai ascult o dată pe Sir

Thomas Beecham dirijând *Cosi fan tutte*[112]. Ce idee şocantă şi egoistă era – era conştientă de nemărginita neobrăzare a gândului de cum îi răsărise în minte –, dar n-avea ce face, asta simțea.

Pentru o clipă, o năpădi un val de ruşine pentru că gândise aşa ceva, ruşine pentru că fusese în stare să conceapă aşa ceva sub acelaşi acoperiş cu Wanda şi cu Jozef, aceşti doi oameni altruişti şi curajoşi, a căror abnegație pentru binele omenirii şi pentru compatrioții polonezi, a căror îngrijorare pentru evreii vânați însemnau o repudiere a tuturor principiilor călăuzitoare ale tatălui ei. În pofida nevinovăției sale din prezent, ea se simțea totuşi pătată, murdărită prin asocierea cu tatăl ei, mai ales cu obsesia lui din ultimul an şi cu atrocele pamflet, astfel încât scurta prietenie cu aceşti devotați frate şi soră îi adusese o perioadă de binecuvântată purificare. Se înfiora puțin, iar febra ruşinii i se accentua, deveni mai fierbinte. Ce-ar fi zis ei dacă ar fi aflat despre profesorul Biegański sau ar fi ştiut că, de trei ani, Sofia purta asupra ei o copie a acelui pamflet? Şi pentru ce? *Pentru care motiv de nerostit*? Ca să-l folosească drept mică rezervă, un instrument de posibilă negociere cu naziştii, în caz că s-ar fi ivit ocazia, pe care însă nu şi-o dorea şi care-i repugna? Da, îşi răspundea ea, *da* – nu avea cum să tăgăduiască faptul acesta josnic şi dezonorant. Iar acum, când Wanda se înfierbântase iarăşi, vorbindu-i despre datorie şi sacrificiu, ea devenise atât de tulburată de micul ei secret că, pentru a-şi ține firea în frâu, îl alungă din minte ca pe o rămăşiță urât mirositoare. Ascultă din nou.

— Vine o vreme în viață când fiecare ființă omenească trebuie să se ridice şi să dea seama pentru faptele ei, spunea Wanda. Tu ştii ce persoană minunată te consider eu. Iar

---

[112] Operă bufa de W. A. Mozart, dirijată la Covent Garden (1910) de ilustrul dirijor, impresar şi fondator al Orchestrei filarmonice din Londra (1932), Thomas Beecham.

Jozef şi-ar da şi viaţa pentru tine!

Vocea ei se ridică acum, începând s-o zgârie pe nervi.

— Dar nu se mai poate să ne tratezi aşa. Trebuie să-ţi asumi responsabilitatea, Zosia. Trebuie să iei taurul de coarne, nu te mai poţi da pe după plop în felul ăsta, trebuie să iei o hotărâre!

Exact atunci, pe stradă, dedesubt, ea îi zări pe cei doi copii ai săi. Veneau încet, pe trotuar, vorbind cu însufleţire, trăgând de timp cum fac copiii mici de obicei. Câţiva trecători îşi croiră drum pe lângă ei, îndreptându-se spre casă, grăbiţi, în amurg; unul, un bărbat mai în vârstă, bine înfofolit împotriva vântului, se ciocni bădăran de Jan, care făcu un gest obscen în urma lui, apoi îşi reluă mersul lângă sora lui, adâncit în discuţia lor, explicând şi iar explicând. Se dusese s-o ia pe Eva de la lecţia de flaut – o întâmplare, câteodată chiar şi neprevăzută (depinzând de urgenţele zilei), ţinută într-un subsol, printre ţevi de canalizare, la vreo zece străzi depărtare. Profesorul, pe nume Stefan Zaorski, fusese flautist la Orchestra simfonică din Varşovia, iar Sofia fusese nevoită să se roage de el, cu şoşele şi momele, ca s-o primească şi pe Eva ca elevă; pe lângă banii pe care Sofia îi putea plăti, o sumă jalnică, existau prea puţine încurajări pentru ca un muzician lipsit de loc de muncă să dea lecţii în acest oraş dezolant şi lipsit de viaţă – existau alte căi (deşi majoritatea ilegale) de a-ţi câştiga pâinea. Era serios atacat de artrită la ambii genunchi, ceea ce nu-i uşura deloc situaţia. Dar Zaorski, un bărbat încă tânăr şi burlac, făcuse o pasiune pentru Sofia (cum se întâmpla cu mulţi alţi bărbaţi, care, de cum o vedeau, se îndrăgosteau lulea) şi fără îndoială acceptase să fie profesor doar ca să aibă prilejul de a-şi delecta ochii, din când în când, cu vederea frumuseţii blonde. De asemenea, Sofia fusese energică, stăruitoare şi în cele din urmă convingătoare pentru Zaorski, lămurindu-l că n-o putea creşte pe Eva fără să-i dea cunoştinţe muzicale. Ar fi fost totuna cu a-i spune pur şi simplu nu vieţii însăşi.

Flautul. Flautul fermecat. Într-un oraş al pianelor distruse sau dezacordate, părea un instrument foarte potrivit pentru un copil ca să-l ajute să facă primii paşi în muzică. Eva era înnebunită după flaut şi, după vreo patru luni, Zaorski începuse s-o îndrăgească foarte mult pe micuță, uluit de talentul ei natural, făcând mare caz de ea, de parcă ar fi fost un copil-minune (cum poate că ar fi fost), o altă Landowska, un alt Paderewski, un alt polonez oferindu-şi contribuția la panteonul muzicii – şi, până la urmă, refuzase suma neînsemnată pe care Sofia era în stare s-o plătească. Zaorski apăruse şi el acum, în capul străzii, ca de nicăieri, surprinzător, ca un duh blond – un bărbat care părea pe jumătate mort de foame, şchiopătând, cu față roşcovană, cu părul de culoarea paielor de mătură şi cu o îngrijorare speriată în ochii lui spălăciți. Puloverul de lână pe care-l purta, verde-fumuriu, era un mozaic de găuri de molii. Uluită, Sofia se aplecă mai mult spre fereastră. Generosul, nevroticul profesor în mod evident o urmărise pe Eva sau, mai bine spus, alergase cât putuse el după cei doi copii, grăbindu-se atâta cale dintr-un motiv sau o preocupare pe care Sofia n-ar fi putut s-o ghicească. Apoi, deodată, misiunea lui deveni limpede. Etern pasionatul pedagog venise şontâc-şontâc după Eva ca să corecteze sau să explice sau să detalieze ceva pe care i-l predase la ultima ei lecție – o chestiune de digitație sau de frazare – sau ce? Sofia nu ştia, dar era deopotrivă mişcată şi amuzată.

Deschise puțin fereastra, ca să spună ceva grupului de jos, acum strâns la intrarea clădirii de vizavi. Eva îşi purta părul strâns într-o codiță. Îşi pierduse dinții din față. Cum putea să mai cânte la flaut? se întrebă Sofia. Zaorski îi ceru

Kvei să deschidă cutia de piele şi să scoată instrumentul; îl flutură savant pe sub ochii fetiței, fără să sufle în el, ci arătându-i un arpegiu fără sunete, numai din degete. Multă vreme, Sofia nu reuşi să audă nimic. Uriaşe umbre treceau pe cerurile iernii. Deasupra, o escadrilă de bombardiere

Luftwaffe zumzăia asurzitor, îndreptându-se spre răsărit, spre Rusia, zburând foarte jos – cinci, zece, apoi douăzeci de maşinării monstruoase, proiectându-şi siluetele de vulturi pe cer. Treceau în fiecare după-amiaza, târziu, parcă după un program bătut în cuie, zgâlțâind toată casa cu vibrațiile lor. Vocea Wandei fu acoperită de mugetul lor. După ce avioanele trecură, Sofia se uită iar în stradă şi reuşi s-o audă pe Eva cântând, însă numai pentru o clipă. Muzica îi era cunoscută, dar n-o putea numi – Händel, Pergolesi, Gluck? – un tril complicat de nostalgie pătrunzătoare şi de miraculoasă simetrie. Zece note în total, nu mai mult, dar care făceau să răsune clopotele antifonice adânc în sufletul Sofiei. Ele îi vorbeau despre tot ceea ce fusese, despre tot ceea ce îşi dorise să fie – şi tot ce îşi dorea pentru copiii ei, în viitorul pe care li-l va hărăzi Dumnezeu, după voia Sa. Inima ei se pierdu în aceste adâncimi; simți c-o lasă puterile, se clătină, pradă unei iubiri dureroase, mistuitoare. Şi în acelaşi timp o bucurie – o bucurie în mod inexplicabil delicioasă şi deopotrivă disperată – îi furnică pielea ca o văpaie răcoroasă.

Însă micuța se opri, iar perfecta suită a notelor suflate se evaporă aproape la fel de curând cum începu.

— Minunat, Eva! îl auzi pe Zaorski spunând. Exact aşa!

Şi îl văzu pe profesor dându-le, întâi Evei, apoi lui Jan, o mângâiere afectuoasă pe creştet, înainte de a se întoarce şi a porni, sacadat, în lungul străzii, spre pivnița lui. Jan o trase de codiță pe Eva, iar ea dădu un țipăt.

— Încetează, Jan!

După care copiii o luară la fugă, năpustindu-se în holul de la intrarea în imobil.

— *Trebuie* să iei o hotărâre! o auzi pe Wanda repetând, insistent.

O vreme, Sofia rămase tăcută. La sfârşit, în urechi cu zgomotul copiilor tropăind şi urcând treptele, răspunse încetişor:

— Am hotărât deja, după cum ți-am spus. *Nu vreau să mă*

amestec. Vorbesc serios! *Schluss*![113]

Vocea i se ridicase la acest ultim cuvânt şi se întrebă de ce o spusese oare în germană.

— Schluss… aus! Sfârşit!

În cele aproape cinci luni care au urmat până la arestarea Sofiei, naziştii făcuseră un efort serios ca să se asigure că nordul Poloniei va deveni *Judenrein* – curățat de evrei. Începând din noiembrie 1942 şi extinzându-se până în ianuarie următor, a fost instituit un program de deportare, potrivit căruia mai multe mii de evrei care trăiau în districtul de nord-est, Białystok, au fost înghesuiți în trenuri şi expediați în lagărele de concentrare de prin toată țara. Adunați în complexul feroviar din Varşovia, majoritatea acestor evrei din nord s-au trezit, în cele din urmă, la Auschwitz. Între timp, în Varşovia, acțiunea împotriva evreilor se mai domolise – cel puțin, în privința deportărilor masive. Că deportările din Varşovia fuseseră deja extensive, se poate vedea din câteva statistici ale epocii aceleia întunecate. Înainte de invazia germană din 1939 în Polonia, populația evreiască din Varşovia ajungea la aproape 450.000 de suflete – al doilea oraş din lume, după New York, cu cea mai mare concentrație de evrei. Trei ani mai târziu, evreii care locuiau în Varşovia se ridicau la numai 70.000; cea mai mare parte pierise nu doar la Auschwitz, ci şi la Sobibór, Belzek, Chełmno, Maidanek şi, mai cu seamă, la Treblinka. Acest lagăr din urmă se afla într-o zonă pustie a țării, la o convenabilă distanță de Varşovia, şi, spre deosebire de Auschwitz, consacrat în mare măsură muncii forțate, Treblinka devenise un loc consacrat în exclusivitate exterminării. Foarte clar, nu fusese o întâmplare faptul că uriaşele „recolonizări” din ghetoul varşovian, care se

[113] Am încheiat! Punct! (lb. germană, în original).

petrecuseră în iulie şi august 1942 şi care lăsaseră cartierul acela ca o carcasă goală, coinciseseră cu înfiinţarea bucolicului lagăr de la Treblinka, şi a camerelor sale de gazare departe de ochii lumii.

În orice caz, din cei 70.000 de evrei care mai existau în oraş, aproximativ jumătate locuiau „legal" în ghetoul pustiit (chiar în momentul în care Sofia zăcea în închisoarea Gestapoului, mulţi dintre aceştia se pregăteau să moară ca martiri în răscoala din aprilie, peste numai câteva săptămâni). Cei mai mulţi din restul de 35.000 – locuitori clandestini ai aşa-numitului interghetou – se ascundeau, disperaţi, printre ruine, ca nişte animale hăituite. Nu era destul că erau urmăriţi de nazişti; îndurau şi necontenita spaimă de a fi trădaţi de criminalii „vânători de evrei" – prăzile lui Jozef – şi de alţi polonezi venali ca, de pildă, profesoara lui de literatură americană; şi se întâmpla chiar (nu o dată) ca trădarea lor să vină, prin artificii încurcate, de la evrei de-ai lor. Înspăimântător, cum îi spusese Wanda, în repetate rânduri Sofiei, fusese faptul că trădarea lui Jozef şi uciderea lui marcaseră breşa pe care o anticipaseră naziştii. Întreg detaşamentul acesta al Armatei Teritoriale – Doamne, ce trist! Dar, la urma urmelor, adăugase ea, nu s-ar fi putut spune că nu se aşteptau. Aşadar, era adevărat că din pricina evreilor ajunseseră cu toţii să fiarbă în aceeaşi oală.

Nu este lipsit de semnificaţie faptul că printre membrii rezistenţei se aflau şi câţiva evrei devotaţi. Şi încă ceva: deşi Armata Teritorială, la fel ca membrii rezistenţei din oricare altă parte a Europei, avea şi alte preocupări în afară de salvarea şi de apărarea evreilor (într-adevăr, existau una sau două facţiuni ale partizanilor din Polonia care rămăseseră înverşunat antisemitice), deşi ajutorul acordat acestora, la modul general, se afla printre primele pe lista lor de priorităţi; aşadar, nu greşim spunând că, în parte, cel puţin din pricina eforturilor de a-i ajuta pe unii dintre aceşti evrei necontenit urmăriţi, veşnic în pericol de moarte, se întâmplase ca zeci şi

zeci de luptători clandestini să fie rapid arestaţi şi ca Sofia, de asemenea – Sofia cea fără de pată, cea inaccesibilă şi neimplicată –, să fie, accidental, prinsă în capcană.

În cea mai mare parte a lunii martie, inclusiv în cele două săptămâni de detenţie a Sofiei în închisoarea Gestapoului, transportul evreilor din districtul Białystok la Auschwitz, tranzitând prin Varşovia, încetase temporar. Asta ar explica probabil de ce Sofia şi ceilalţi membri ai rezistenţei – acum în număr de 250 de arestaţi – nu fuseseră expediaţi imediat în lagăr; germanii, care întotdeauna gândeau practic, aşteptau să-şi grefeze noii prizonieri pe un transport mai masiv de carne omenească şi, de vreme ce niciun evreu nu mai era deportat din Varşovia, li s-a părut indicată o amânare. O altă problemă-cheie – întreruperea deportărilor evreilor din nord-est – se cere comentată; aceasta a fost legată, se pare, de construirea crematoriilor din Birkenau. De când fusese dat în folosinţă lagărul, crematoriul iniţial de la Auschwitz şi camerele sale de gazare serviseră drept principalul instrument de ucidere în masă pentru întregul lagăr. Cele dintâi victime ale sale au fost prizonierii de război ruşi. Construcţia ansamblului era de tip polonez: barăcile şi clădirile de la Auschwitz alcătuiseră nucleul banal al unei foste unităţi de cavalerie până când fuseseră confiscate de nemţi. Cândva, edificiul central scund şi dezlânat, cu acoperişul lui de ardezie în pantă, fusese un depozit pentru legume, iar nemţii, evident, îl consideraseră arhitectura convenabilă scopului lor; uriaşa grotă subterană, unde odinioară erau îngrămădiţi napii şi cartofii, era perfect potrivită asfixierii în masă a prizonierilor, la fel cum şi încăperile anexe, pentru instalarea cuptoarelor de incinerare, păreau aproape anume construite. A mai fost nevoie doar să se adauge unui horn şi măcelarii putuseră începe.

Dar locul era prea strâmt pentru hoardele de osândiţi care începuseră să se reverse în lagăr. Deşi mai multe buncăre temporare pentru exterminare au fost clădite în mare grabă,

în 1942, se ajunsese la o criză în ceea ce priveşte infrastructura de ucidere şi debarasare de cadavre, care nu putea fi remediată decât prin completarea noilor crematorii imense de la Birkenau. Nemții – sau, mai precis, sclavii lor evrei şi creştini – munceau din greu în iarna aceea. Primul dintre aceste patru gigantice cuptoare de incinerare a fost pus în funcțiune la o săptămână după arestarea Sofiei de către Gestapo şi al doilea, cu doar opt zile mai târziu – la câteva ore de la sosirea ei la Auschwitz, pe întâi aprilie. Părăsise Varşovia pe 30 martie. În ziua aceea, ea, Jan şi Eva şi 250 de membri ai rezistenței, inclusiv Wanda, fuseseră suiți într-un tren în care se aflau deja 1.800 de evrei, trimişi, în sfârşit, din Małkinia, un lagăr de tranzit din nord-estul Varşoviei, unde se afla ce mai rămăsese din populația evreiască a districtului Białystok. În afară de evrei şi de luptătorii din Armata Teritorială, în tren se mai afla şi un contingent de polonezi – cetățeni din Varşovia de ambele sexe, în jur de vreo 200 – care fuseseră arestați de Gestapo într-una dintre spasmodicele, dar nemiloasele lor *łapanka*, victimele în acest caz fiind vinovate de nimic mai mult decât de ghinionul crunt de a fi surprinşi pe strada nepotrivită la ora nepotrivită. Sau, cel mult, natura vinovăției tuturor acestora era de natură ipotetică, dacă nu chiar iluzorie. Printre ghinionişti se afla şi Stefan Zaorski, pentru că nu avea permis de muncă; el deja îi mărturisise Sofiei că presimțea că va avea mari necazuri. Sofia a rămas interzisă când a aflat că şi el fusese arestat. Îl zărise de la distanță, la închisoare, şi doar o dată în tren, dar nu izbutise să se apropie să stea de vorbă cu el, în înghesuiala aceea de trupuri asudate şi în pandemoniul acela. Al lor fusese unul dintre cele mai aglomerate transporturi care ajunsese la Auschwitz în ultima vreme. Chiar mărimea acestui transport este, probabil, un indiciu de cât de dornici erau nemții să îşi folosească noile cuptoare de la Birkenau. Printre aceşti evrei nu s-a făcut niciun fel de selecție ca să-i separe pe cei care ar

fi putut fi trimişi la muncă şi, chiar dacă nu era ieşit din comun ca un întreg transport să fie exterminat, măcelul în acest caz ar trebui să fie notat, probabil, ca reprezentând zelul nemților de a exploata şi de a se mândri cu cel mai nou, cel mai mare şi cel mai rafinat instrument din tehnologia uciderii: toți cei 1.800 de evrei au fost trimişi la moarte în acțiunea de inaugurare a Crematoriului II. Niciun suflet dintre toți aceştia nu a scăpat de gazarea imediată.

Deşi Sofia fusese extrem de sinceră cu mine în privința vieții ei din Varşovia, a arestării ei şi a timpului petrecut în închisoare, a devenit curios de reticentă cu privire la deportarea la Auschwitz şi sosirea ei acolo. La început, am crezut că era din pricina ororii faptului în sine şi n-am greşit, dar abia mai târziu aveam să aflu adevăratul motiv al tăcerii sale, al şovăielii aceleia – cu siguranță, nu mi-a trezit bănuieli la momentul respectiv. Dacă paragrafele de dinainte, cu toate statisticile din ele par să aibă o calitate abstractă sau statică, este din pricină că am încercat să recreez, la atâția ani distanță, un fundal mai amplu pentru evenimentele în care Sofia şi ceilalți au fost participanți neajutorați, folosind date care cu greu ar fi putut fi disponibile altcuiva decât celor profesional preocupați de acel an de demult, care a urmat sfârşitului războiului. Am meditat mult de atunci. M-am întrebat adesea ce-ar fi fost în mintea profesorului Biegański, dacă ar fi trăit, când ar fi aflat că soarta fiicei sale şi, mai ales, a nepoților săi n-a fost decât un efect colateral, totuşi în strânsă legătură, al îndeplinirii visului pe care îl împărtăşiseră el şi idolii lui național-socialişti: lichidarea evreilor. În pofida venerației sale pentru Reich, profesorul avusese mândrie de polonez. De asemenea, trebuie să fi fost şi extraordinar de perspicace în problemele care țineau de putere. E greu de înțeles cum putuse fi atât de orb la faptul că uciderea în masă a evreilor europeni de către naziști avea să coboare ca o ceață sufocantă şi asupra compatrioților săi – un popor urât cu atâta ferocitate, că numai urgența celeilalte

un purtate evreilor a stat pavăză împotriva nimicirii sale totale. Ura față de polonezi, bineînțeles, îl condamnase şi pe profesor. Dar obsesia aceasta a lui trebuie să-l fi orbit în multe privințe şi este o ironie că – deşi polonezii şi ceilalți slavi nu au fost următorii pe lista celor care trebuiau exterminați – el n-a putut să prevadă că această ură grandioasă nu putea decât să adune în miezul ei distructiv, ca pilitura de metal atrasă de un magnet atotputernic, nenumărate mii de victime care nu purtau insigna galbenă. Sofia mi-a spus odată – în timp ce continua să-mi dezvăluie diverse fragmente din viața ei de la Cracovia, pe care inițial le ținuse sub tăcere – că oricât de mult dispreț autoritar ar fi nutrit profesorul pentru ea, adorarea celor doi nepoței ar fi fost necondiționată, sinceră, completă. E imposibil să emit ipoteze despre reacția acestui om chinuit dacă ar fi trăit să-i vadă pe Jan şi pe Eva căzând în acel abis întunecat pe care imaginația sa îl concepuse pentru evrei.

Îmi voi aminti totdeauna de tatuajul Sofiei. Mica excrescență urâtă, ca un şir de urme minuțioase ale unor dinți pe antebrațul ei, era singurul detaliu din înfățişarea ei care – în seara în care am văzut-o prima oară la Palatul Itoz – instantaneu mi-a sădit în minte ideea eronată că era evreică. În vaga şi neinformata mitologie a epocii aceleia, supraviețuitorii evrei şi acest înjositor marcaj erau indisolubil legați. Dar, dacă aş fi ştiut pe atunci despre metamorfoza suferită de lagăr în timpul cumplitelor două săptămâni pe care le-am descris mai sus, aş fi înțeles că tatuajul avea o legătură importantă şi directă cu marcajul Sofiei deopotrivă cu evreii, deşi ea nu era evreică. A fost aşa… Ea şi ceilalți neevrei au primit o clasificare care, în mod paradoxal, i-a scos dintre cei imediat sortiți morții. A intervenit aici o chestiune birocratică revelatoare. Tatuarea prizonierilor „arieni" a fost introdusă numai în ultima perioadă din martie, iar Sofia trebuie să fi fost printre primii ne-evrei sosiți care au primit marcajul. Dacă la prima vedere ar putea părea de

neînțeles, redefinirea politicii e uşor de explicat: era rezultatul imediat al pornirii generatorului morții. Cu „soluția finală" odată începută şi cu evreii expediați în grupuri satisfăcător de numeroase către camerele de gazare, n-ar mai fi fost nevoie de numerotarea lor. Himmler dăduse ordinul ca toți evreii să moară, fără excepție. Luându-le locul în lagăr, acum *Judenrein*, arienii erau cei tatuați pentru identificarea lor – sclavi murind încet, agonizant de încet, de celelalte feluri de moarte. Aşa a fost cu tatuajul Sofiei. (Sau cel puțin acestea au fost liniile generale ale planului original. Dar, cum se întâmplă de obicei, planul avea să se schimbe încă o dată; ordinele aveau să fie contramandate. Apăruse conflictul dintre pofta de a ucide şi nevoia de mână de lucru. La sosirea în lagăr a evreilor nemți, la sfârşitul acelei ierni, se decretase că toți prizonierii apți fizic – femei şi bărbați – aveau să fie desemnați muncii forțate. Astfel, în societatea morților vii din care ajunsese să facă parte şi Sofia, evreii şi ne-evreii erau amestecați.)

Şi a fost apoi întâi aprilie, Ziua Păcălelilor. A poantelor cu peşti. *Poisson d avril*[114]. În poloneză, ca şi în latină: *Prima Aprilis*. De fiecare dată când i-a venit rândul acestei zile, de-a lungul anilor din recentele decenii, eu am asociat data cu Sofia, ceea ce mi-a dat un fior de adevărată durere ori de câte ori am fost expus acelor mici, drăgălaşe şi naive trucuri puse la cale de copiii mei („Păcăleală de întâi aprilie, tati!"); blândul *pater familias* care sunt, de obicei atât de îngăduitor, devin atunci zbârlit ca un arici. Urăsc Ziua Păcălelilor de întâi aprilie, la fel cum urăsc Dumnezeul iudeo-creştin. Aceea este ziua care a marcat sfârşitul călătoriei Sofiei şi, după

---

[114] Literal, „peşte de aprilie" - deşi tradiția folosirii peştelui nu este clară, în Franța există (din secolul al XVI-lea) obiceiul să agăți un peşte de hârtie pe spatele celui pe care vrei să-l păcăleşti (să-l iei în râs), strigând totodată „Păcăleală!"; obiceiul a fost preluat şi de alte țări, deşi n-a fost importat şi peştele.

mine, gluma proastă are mai puțin legătură cu această coincidență mai degrabă banală cât cu faptul că, la numai patru zile după aceea, un ordin de la Berlin adresat lui Rudolf Höss stipula că niciun prizonier care nu era evreu nu trebuia să mai fie trimis la camerele de gazare.

Multă vreme, Sofia a refuzat să-mi dea amănunte despre sosirea ei sau probabil că fragilul ei echilibru interior, pur şi simplu, nu-i îngăduia s-o facă – şi probabil că are aceeaşi importanță. Dar chiar înainte de a afla întregul adevăr despre ceea ce i s-a întâmplat ei, am fost capabil să reconstitui o imagine tulbure asupra evenimentelor din ziua aceea – o zi pe care analele o descriu drept prematur călduroasă, înmugurind verde primăvăratic, în care ferigile se deschideau, forsiția îmbobocea, aerul era curat şi soarele strălucea. Cei 1.800 de evrei au fost rapid urcați în dube şi duşi la Birkenau, o operațiune care a durat primele două ore de după prânz. Cum am mai spus, nu s-a făcut nicio selecție; bărbați, femei, copii, apți şi sănătoşi – toți au murit. La scurt timp după aceea, ca apucați de aceeaşi dorință de a scăpa de toate victimele care erau la îndemână, ofițerii SS de pe peron au trimis un vagon plin (respectiv cu 200 de suflete) de membri ai rezistenței la camerele de gazare. Şi aceştia, de asemenea, au plecat în dube, lăsând în urma lor probabil vreo cincizeci dintre camarazii lor, printre care şi Wanda.

Aici a intervenit o curioasă întrerupere în şirul procedurilor, o aşteptare care a durat până târziu, după-amiaza. În cele două vagoane încă pline, pe lângă cei rămaşi din grupul rezistenței s-au aflat şi Sofia, Jan şi Eva, împreună cu gloata zdrențăroşilor polonezi care fuseseră capturați în ultima razie din Varşovia. Întârzierea s-a prelungit încă vreo câteva ore, până spre seară. Pe peron, SS-iştii – ofițeri, medici învățați, gardieni – păreau să fiarbă în sucul propriu al unei nehotărâri. Ordine de la Berlin? Contraordine? E lesne de închipuit nervozitatea lor. Nu contează însă. În cele din urmă a devenit limpede că SS-iştii

deciseseră să-şi continue lucrarea, dar de data asta aplicând selecția. Subofițerii au poruncit să se dea jos toată lumea din vagoane şi să se alinieze apoi în şiruri. Apoi i-au luat în primire doctorii. Procesul de selecție a durat aproape o oră. Sofia, Jan şi Wanda au fost trimişi în lagăr. Aproape jumătate dintre deținuți fuseseră selectați pentru acest statut. Printre cei care au fost sortiți morții în Crematoriul II de la Birkenau s-au aflat profesorul de muzică, Stefan Zaorski, şi eleva acestuia, flautista Eva Maria Zawistowska, care, într-o săptămână şi ceva, ar fi împlinit opt ani.

Capitolul 13

Trebuie să schițez acum o nouă scenă, o vinietă pe care îl m-am străduit s-o readuc la viață din revărsarea amintirilor Sofiei în timp ce stătea de vorbă cu mine, în weekendul acela de vară. Mă tem că îngăduitorul cititor nu va realiza imediat măsura în care această măruntă amintire ne-ar da o idee despre Auschwitz, dar ne-o dă, după cum se va vedea. Dintre toate străduințele Sofiei de a face lumină în trecutul ei confuz, aceasta rămâne, ca schiță sau fragment, una dintre cele mai stranii şi tulburătoare.

Locul este iarăşi Cracovia. Timpul – anul 1937, începutul lui iunie. Personajele sunt Sofia, tatăl ei şi cineva care n-a mai apărut până acum în narațiunea de față: doctorul Walter Dürrfeld din Leuna, de lângă Leipzig, unul dintre directorii de la I.G. Farbenindustrie[115]

acel *Interessengemeinschaft* sau concern industrial de proporții, greu de imaginat şi-n zilele noastre, de un prestigiu şi o importanță suficiente pentru ca mintea profesorului Biegański să se înfierbânte de o exaltare amețitoare. Ca să nu mai vorbim de doctorul Dürrfeld însuşi, căruia, datorită specialității sale academice – legislația internațională în privința patentelor industriale –, profesorul îi cunoaşte bine reputația de mare magnat al industriei germane. L-am înjosi gratuit pe profesor subliniind prea îngroşat atitudinea linguşitoare pe care o manifesta uneori în fața demonstrațiilor germane de forță şi de eficacitate dacă i-am face portretul în timp ce se poartă ca un măscărici servil în prezența lui Dürrfeld; la urma urmelor, are şi el propria-i reputație de ilustru cercetător şi expert în domeniul său.

---

115 Mare companie chimică germană, cunoscută drept lider printre firmele industriale care au folosit forța de muncă a prizonierilor din lagărul de la Auschwitz.

Este, de asemenea, un om uşor adaptabil la orice mediu social. Sofia vede clar că este peste măsură de încântat să se afle în faţa acestui titan, în carne şi oase, însă dorinţei lui de a se face plăcut îi lipseşte doar un strop pentru a deveni de-a dreptul jenantă. Întâlnirea lor nu are un scop profesional, este doar un prilej de socializare şi destindere. Dürrfeld şi soţia se află într-o călătorie de vacanţă prin Europa de Est şi o cunoştinţă comună din Düsseldorfo autoritate în domeniul patentelor, asemenea profesorului – a aranjat această întrevedere prin poştă, cu o droaie de telegrame urgente. Din pricina agendei încărcate, Dürrfeld nu le putea acorda prea mult timp, nu putea fi vorba nici măcar de a lua prânzul împreună; o scurtă vizită, de agrement, pe la universitate, mai precis pe la vestitul ei Collegium Maius[116], apoi una pe castelul Wawel[117] cu tapiseriile lui, o pauză pentru o ceaşcă de ceai, poate încă o excursie mică prin apropiere, dar atâta tot. După-amiaza petrecută într-o companie agreabilă, apoi la vagonul de dormit, spre Wroclaw. Profesorul tânjea după o întâlnire cât mai îndelungată, dar trebuia să se mulţumească şi cu doar cele patru ore.

Frau Dürrfeld era indispusă: un puseu uşor de *der Durchfall*[118] o determină să rămână în camera lor de la Hotel Francuski. Când ceilalţi trei s-au aşezat să-şi soarbă ceaiul de după-amiaza, după ce coborâseră de pe meterezele castelului Wawel, profesorul şi-a cerut scuze, înfierând cu probabil prea multă acreală calitatea proastă a apei din Cracovia şi şi-a exprimat, cu puţin prea mult sentiment, regretul că n-a zărit-o decât o clipită pe Frau Dürrfeld înainte

---

116 Cea mai veche clădire universitară din Cracovia, făcând parte din complexul Jagellonian, construită în 1400.

117 Castel renascentist, construit în Cracovia, în secolul al XVI-lea, de regele polon Sigismund cel Bătrân.

[118] Diaree (lb. germană, în original).

ca ea să fi urcat, grăbită, în cameră. Dürrfeld dădea amabil din cap, în timp ce Sofia se foia stingherită. Ştia că, mai târziu, profesorul îi va cere ei ajutorul pentru a reconstitui dialogul de acum, pe care avea să-l consemneze în jurnal. Mai ştia că fusese adusă forțat la această întâlnire din două motive decorative: mai întâi, pentru că e trăsnet – după cum se spunea în filmele americane din anul acela –, dar mai ales pentru că poate demonstra ilustrului oaspete, acestui energic cârmaci al comerțului, prin prezența, ținuta şi limbajul ei, modul cum fidelitatea față de principiile culturii şi educației germane este capabilă de a produce (chiar şi într-un mediu periferic, învechit şi slav) o fermecătoare *Fräulein*, căreia nici cel mai fanatic susținător al purității rasei din tot Reichul nu i-ar putea reproşa ceva. Sofia continuă să se simtă foarte jenată, rugându-se ca discuția – atunci când va deveni serioasă, dacă va deveni – să evite politica nazistă; tocmai începuse să i se facă greață de atitudinea extremistă şi de evoluția opiniilor rasiste ale profesorului, nemaiputând răbda să asculte şi să fie obligată, din datorie, să se facă ecoul acelor imbecilități periculoase.

Însă nu are de ce să-şi facă griji. Asupra culturii şi afacerilor – nu a politicii – e îndreptată mintea profesorului, care conduce cu mult tact conversația. Dürrfeld ascultă, cu un zâmbet vag schițat pe față. Politicos şi atent, este un bărbat atrăgător şi zvelt, la vreo patruzeci şi cinci de ani, cu pielea sănătoasă şi rozalie şi cu unghii incredibil de îngrijite (remarcă Sofia detaliul), părând aproape lăcuite, manichiurate, cu vârfurile terminate în semiluni ivorii. Are o ținută impecabilă, iar costumul său bine croit, de flanelă de culoarea cărbunelui – stofă englezească, fireşte –, prin contrast, face ca hainele tatălui ei, largi, dintr-o stofă lucioasă cu dunguțe, să pară fără speranță de lipsite de gust şi demodate. Țigările oaspetelui, observă Sofia, sunt tot britanice, Craven A. În timp ce-l ascultă pe profesor, ochii lui au o expresie amuzată, plăcută, întrebătoare. Sofia se simte

vag – ba nu, chiar puternic – atrasă de el. Se trezeşte roşind, îşi simte obrajii în flăcări. Tatăl ei răspândeşte acum pe deasupra mesei aşchii scânteietoare ca diamantele de informație istorică, subliniind efectul culturii şi tradiției germane asupra oraşului Cracovia şi, de fapt, asupra întregii Polonii de sud. Cât de îndelungată şi statornică a fost această influență! Nici nu mai trebuie spus (deşi profesorul o spune) că, până nu demult, Cracovia a fost sub o benefică stăpânire austriacă timp de trei sferturi de veac – *natürlich*, dr. Dürrfeld ştie asta, dar ştie oare şi că oraşul e aproape unic în Europa de Est prin faptul că are propria sa constituție, numită chiar şi astăzi „drepturile de la Magdeburg" şi întocmită pe baza legilor medievale formulate în oraşul Magdeburg? Şi-atunci se mai miră cineva că întreaga comunitate poartă adânc pecetea culturii şi legislației germane, în spirit pur german, în aşa măsură încât şi acum mai găseşti la cetățenii Cracoviei impulsul permanent de nutri un devotament pasionat pentru limba care, după cum spunea Von Hofmannsthal [119](sau Gerhart Hauptmann[120]?), e cea mai glorios expresivă de la greaca veche încoace?

Deodată, Sofia îşi dă seama că profesorul îşi îndreaptă tirul asupra ei. Până şi fiica lui, aici de față, continuă el, micuța Zosia, a cărei educație n-a fost, poate, dintre cele mai cuprinzătoare, vorbeşte atât de fluent, încât stăpâneşte perfect nu numai *Hochsprache*, germana literară predată la şcoală, dar şi *Umgangsprache*, germana vorbită, ba, mai mult, ar putea imita, pentru a-i face plăcere doctorului, aproape orice accent situat între aceşti doi poli.

Urmează câteva minute jenante (pentru Sofia) când, la îndemnul stăruitor al tatălui său, trebuie să rostească o

---

[119] Poet şi dramaturg austriac (1874-1929), cunoscut pentru colaborarea sa cu compozitorul Richard Strauss.

[120] Dramaturg german (1862-1946), laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, în 1912.

propoziție aleasă la întâmplare în diferite dialecte germane. Un şiretlic mimetic pe care l-a deprins cu uşurință încă de când era mică şi pe care profesorul l-a exploatat cu multă plăcere totdeauna de atunci. Este unul dintre lucrurile răutăcioase cu care o necăjeşte din când în când. Sofia, care e oricum foarte timidă, urăşte să fie pusă să se dea în spectacol pentru Dürrfeld, dar, cu un zâmbet strâmb şi stingherit, se supune, folosind pe rând, la porunca tatălui ei, dialectul şvab, apoi cadența leneşă din Bavaria, apoi tonul unui locuitor din Dresda, apoi din Frankfurt, urmat imediat de sonoritățile germanei nordice, ale unui saxon din Hanovra, pentru ca, în final – conştientizând că ochii au început să-i trădeze disperarea – să imite un localnic din Schwartzwald.

— *Entzükend*! aude ea glasul lui Dürrfeld, acompaniat de un râs încântat. Fermecător! Absolut fermecător!

Şi înțelege că Dürrfeld, captivat de interpretarea ei, dar intuindu-i în acelaşi timp stânjeneala, a pus capăt, cu mult Lact, demonstrației. Se simte Dürrfeld ofensat de tatăl ei? Sofia nu poate spune. Dar aşa speră. Papa, papa! *Du bist ein*[121]*… Oh, merde*[122]*…*

Îşi stăpâneşte cu greu exasperarea, dar reuşeşte să-şi mențină trează atenția. Subtil, ferindu-se să pară iscoditor, profesorul a trecut la următorul subiect drag inimii sale: industria şi comerțul, mai ales industria germană şi comerțul german, şi puterea îmbătătoare pe care o confereau aceste domenii impetuos dezvoltate astăzi. Îi câştigă uşor încrederea lui Dürrfeld: cunoştințele profesorului despre structura comerțului mondial sunt exhaustive, enciclopedice. Ştie când să abordeze un subiect, când să-l evite cu diplomație, când să-l atace frontal, când să fie discret. N-a pomenit deloc de Führer. Primind, poate cu exagerată recunoştință, trabucul

---

[121] Eşti un… (lb. germană, în original)
[122] O, rahat… (lb. franceză, în original)

cubanez fin, lucrat manual, pe care i-l oferă Dürrfeld, îşi exprimă prinosul de admiraţie pentru o realizare recentă a Germaniei. A citit recent despre ea într-un ziar financiar din Zürich, la care este abonat. Este vorba despre contractul, proaspăt încheiat de I.G. Farbenindustrie cu Statele Unite, de a exporta o mare cantitate de cauciuc sintetic. Ce splendidă reuşită a Reichului! exclamă profesorul – şi în acel moment Sofia observă că Dürrfeld, care părea a nu se lăsa uşor de flatat, surâde totuşi cordial şi începe să vorbească un pic mai însufleţit. S-ar zice că-l încântase capacitatea profesorului de a sesiza partea practică a subiectului, pentru care se înflăcărează şi el, aplecându-se peste masă şi, pentru prima dată, folosindu-se de mâinile-i cu frumoasa manichiură pentru a susţine un aspect, apoi altul şi altul. Sofia nu le poate urmări până la capăt detaliile ezoterice, aşadar se apucă să-l privească pe Dürrfeld dintr-o perspectivă exclusiv feminină: e *într-adevăr* atrăgător, îşi spune ea, apoi, cu o boare de ruşine, îşi alungă din minte acest gând. (Căsătorită, mamă a doi copii, cum se poate!)

Acum, evident făcând eforturi să se stăpânească, Dürrfeld e apucat de o învolburată mânie lăuntrică; nodurile degetelor de la o mână i s-au albit, atât de tare strânge pumnul, buzele i-au devenit livide, crispate. Abia ţinându-şi furia în frâu, vorbeşte despre imperialism, despre *Die Engländer* şi *die Holländer*, despre conspiraţia ţărilor mari şi bogate de a impune şi de a controla într-o asemenea măsură preţurile pe piaţa cauciucului natural, încât să-i alunge pe toţi ceilalţi posibili concurenţi. Şi mai au obrazul să acuze trustul I.G. Farben de practici monopoliste! Ce altceva am fi putut face? spune el cu o voce tăioasă, caustică, surprinzătoare pentru Sofia, după mieroasa stăpânire de sine anterioară. Nu-i de mirare că am uimit lumea cu reuşita aceasta! Cât timp britanicii şi olandezii sunt unicii stăpâni în Malaysia şi Indiile de Est şi fixează în mod criminal preţuri astronomice pe piaţa mondială, ce altceva ar fi putut face Germania decât să-şi

folosească spiritul inventiv tehnologic pentru a crea un substitut sintetic, care nu numai că este economic, durabil şi elastic, dar este şi…

— Rezistent la petrol!

Poftim! Profesorul i-a luat lui Dürrfeld cuvintele din gură. Exact, rezistent la petrol! Şi-a făcut bine tema, şiretul profesor, în a cărui memorie s-a întipărit remarcabilul fapt că tocmai rezistența la petrol a noului produs sintetic îl face atât de revoluționar şi-i dă măsura valorii şi a atractivității lui. Încă o linguşire care e foarte aproape să-şi facă efectul: Dürrfeld zâmbeşte binevoitor la adresa priceperii profesorului. Dar, cum se întâmplă adesea, tatăl Sofiei nu ştie când să se oprească. Îmbătoşându-se uşor sub umerii albiți de mătreață ai vestonului cu dungulițe, începe să-şi dea aere, murmurând termeni ca „nitril", „Buna-N", „polimerizarea hidrocarburilor". Germana lui curge ca mierea – dar acum Dürrfeld, dat la o parte cu dreapta lui mânie la adresa englezilor şi olandezilor, se cufundă din nou în detaşarea de dinainte, privindu-l cu sprâncenele arcuite pe emfaticul profesor şi cu o expresie vag iritată şi plictisită.

Totuşi, oricât de ciudat, când e în vervă, profesorul reuşeşte să fie fermecător. Uneori e în stare să se salveze. La fel se întâmplă şi de data asta, în timpul călătoriei spre marea mină de sare de la Wieliczka, la sud de Cracovia, când ei trei stau unul lângă altul pe bancheta din spate a limuzinei hotelului, un Daimler vechi, dar foarte îngrijit, mirosind a lac de lemn, iar disertația temeinic documentată a profesorului despre industria poloneză a sării şi istoria ei milenară este captivantă, strălucitoare, absolut deloc plicticoasă. Se foloseşte de acelaşi talent care l-a ajutat să devină un conferențiar fascinant şi un orator de vibrantă intuiție. Nu mai este deloc pompos şi înfumurat. Numele regelui care a fondat mina de la Wieliczka – Bolesław cel Ruşinos – stârneşte pentru o clipă amuzamentul; două, trei glume piperate, înserate la locul potrivit, îl fac pe Dürrfeld să se

simtă iar în largul său. Dürrfeld se lasă pe spate şi Sofia este atrasă de el tot mai mult; ce puţin seamănă cu un atotputernic industriaş german, gândeşte ea. Îi aruncă o privire piezişă şi rămâne impresionată de lipsa lui de aroganţă şi tulburată de un soi de căldură, nedefinită şi vulnerabilă, din el – să fie doar un soi de singurătate? În afara oraşului, toată regiunea e înverzită, păduri cât vezi cu ochii, fremătând, şi pajişti luxuriante pe care strălucesc florile de câmp – primăvara poloneză în deplina ei voluptate. Dürrfeld laudă peisajul cu încântare sinceră. Sofia îi simte apăsarea braţului lipit de al ei, ceea ce îi dă fiori îngheţaţi care îi fac pielea din dreptul lui ca de găină. Încercă – fără succes, pe bancheta înghesuită – să se tragă mai la o parte. Tremură puţin, apoi se linişteşte.

Dürrfeld s-a destins şi se poartă acum atât de firesc, încât se simte dator chiar să rostească o vagă scuză: nu trebuia să le permită englezilor şi olandezilor să-l tulbure în aşa hal, spune el pe ton domol profesorului, iertată-i fie izbucnirea, dar nu încape îndoială că practicile lor monopoliste, manipularea furnizării unui produs natural cum este cauciucul, pe care lumea întreagă ar trebui să-l primească în mod echitabil, sunt abominabile. Un locuitor al Poloniei, ţară lipsită, ca şi Germania, de posesiuni bogate pe alte continente, putea aprecia acest fapt aşa cum se cuvine. În mod sigur, nu militarismul, nu dorinţa oarbă de a cuceri (lucruri imputate calomnios anumitor naţiuni – Germaniei, da, fir-ar să fie, *Germaniei*!) fac spectrul teribil al războiului foarte posibil, ci această *lăcomie*. Ce ar trebui să facă o naţiune ca Germania, când – deposedată de coloniile care i-ar fi putut servi pentru un propriu Straits Settlements[123], privată de echivalentul unei Sumatre proprii sau al unui Borneo – înfruntă o lume ostilă, la hotarele căreia mişună

---

[123] Numele colectiv pentru coloniile britanice din Asia de Sud-Est.

corsarii internaţionali şi profitorii? Moştenirea Versailles-ului! Da, *ce* să facă? Păi, trebuie să devină *nemaipomenit* de creativă. Trebuie să-şi fabrice din haos *propria* substanţă – totul! – cu mâinile ei şi cu însuşi geniul ei şi apoi, cu spatele lipit de zid, să se confrunte cu o liotă de inamici. Micul discurs ia sfârşit. Profesorul radiază şi chiar aplaudă.

Mai departe, Dürrfeld tace. În ciuda înfierbântării de adineauri, este foarte calm. N-a vorbit cu furie sau tulburare, ci cu o elocinţă potolită, concisă, degajată, iar Sofia se trezeşte mişcată de cuvintele auzite şi de convingerea fermă pe care o transmiteau. În politică şi în afacerile internaţionale, ea nu e decât o naivă, dar suficient de isteaţă s-o recunoască. N-ar putea spune ce o tulbură mai mult, ideile lui Dürrfeld sau prezenţa lui fizică – poate amândouă laolaltă –, dar simte că tot ceea ce a spus are o motivaţie cinstită, din inimă: negreşit, nu are nimic din nazistul tipic, obiectul atâtor pamflete furioase scrise de măruntele grupări liberale şi radicale din universitate. Poate că *nu* este nazist – gândeşte ea, cu optimism –, deşi un bărbat atât de sus-pus trebuie să fie membru al partidului. Da? Nu? De fapt, nu contează. Acum e sigură de două lucruri: de senzaţia erotică plăcută, neaşteptată, tulburătoare care o asaltează şi de faptul că erotismul însuşi îi umple sufletul de acelaşi simţ al pericolului dulceag şi delicat, pe care-l mai încercase o dată, de mult, când era copil, la Viena, în vârful înfricoşătoarei roţi din parcul de distracţii Prater – pericol în acelaşi timp delicios şi aproape de nesuportat. (Totuşi, chiar în clipa în care o inundă emoţia, i se strânge fără voie inima, amintindu-şi dezastruoasa scenă casnică, despre care ştie că-i oferea acum libertatea, justificarea de a se lăsa pradă unei asemenea dorinţe electrizante: silueta soţului ei, în halat de casă, stând în uşa dormitorului lor întunecat, cu numai o lună în urmă. Şi cuvintele lui Kazik, la fel de sfâşietoare ca o crestătură rapidă a unui cuţit de bucătărie pe pielea obrazului: „Trebuie să-ţi vâri asta în capul tău cel prost,

poate chiar mai prost decât spune tatăl tău că e. Dacă nu mai sunt capabil de sex cu tine, aceasta se-ntâmplă, mă-nțelegi, nu din pricina lipsei mele de virilitate, ci pentru că aproape totul la tine, mai ales corpul tău, mă lasă absolut rece… Nu mai suport nici măcar mirosul patului tău”.)

Mai târziu, lângă intrarea în mină, unde amândoi îşi plimbă privirile peste un Ian de orz inundat de soare, ale cărui tulpinițe verzi se unduiesc în valuri mici sub vânt, Dürrfeld o întreabă despre ea. Îi răspunde că e… casnică, soție de cadru universitar, dar că studiază pianul şi speră ca peste un an sau doi să-şi poată continua studiile la Viena. (Pentru moment, sunt singuri şi stau unul lângă celălalt, apropiați. Sofia nu-şi aminteşte să-şi mai fi dorit vreodată cu atâta ardoare să rămână singură cu un bărbat. Momentul a fost făcut posibil de un mic impas – o tăbliță anunțând că sunt interzise vizitele, mina fiind închisă pentru reparații, ceea ce l-a făcut pe profesor ca, după o cascadă de scuze către Dürrfeld, să se îndepărteze în mare grabă, spunându-le să-l aştepte şi declarând că, administratorul fiind o cunoştință de-a lui, era sigur că va rezolva problema.) El îi spuse că arată foarte tânără. O fată! Era greu de crezut, mai zice, că era mama a doi copii. Ea îi răspunse că se căsătorise de foarte tânără! El îi spuse că şi el avea doi copii. „Sunt familist”. Remarca pare glumeață, ambiguă. Pentru prima oară, ochii li se întâlnesc, privirea lui se contopeşte cu a ei; şi este plină de neprefăcută admirație, privirea aceasta, iar ea se întoarce iute cu spatele, simțind împunsătura unei vinovății adulterine. Se îndepărtează câțiva paşi, îşi pune mâna streaşină la ochi şi se întreabă, cu voce tare, unde s-o fi dus taică-său. Îşi aude tremurul din gât şi o altă voce din adâncul conştiinței îi spune că mâine-dimineață va trebui să se ducă la biserică, la slujbă. De peste umărul ei, glasul lui o întreabă dacă a fost vreodată în Germania. Da, îi răspunde ea, într-o vară, cu mulți ani în urmă, a stat la Berlin. Într-o vacanță a tatălui ei. Era doar o copilă. Adăugă că i-ar face

multă plăcere să mai călătorească o dată prin Germania, să vadă mormântul lui Bach din Leipzig – şi se opreşte, ruşinată, întrebându-se de ce naiba spusese asta, deşi nutreşte, într-adevăr, de multă vreme, dorința secretă de a pune un buchet de flori pe mormântul lui Bach. În râsul lui blând găseşte însă înțelegere. Leipzig, oraşul meu natal! Fireşte, îi spune el, o să putem face şi asta dacă veniți. Am putea vizita toate marile altare ale muzicii. Ea tresare, în sinea ei – „am putea", „dacă veniți". Să înțeleagă oare că e o invitație? Delicată, chiar cu dublu sens – totuşi o invitație? îşi simte tâmplele zvâcnind şi schimbă grăbită subiectul, încercând să se distanțeze cu prudență. Avem foarte multă muzică bună în Cracovia, zice ea, toată Polonia e plină de muzică minunată. Vă cred, încuviințează el, dar nu ca Germania. Dac-ar veni, ar putea s-o ducă la Bayreuth – îi place Wagner? – sau la marile festivaluri Bach, sau să-i asculte pe Lotte Lehmann, pe Kleiber, Gieseking, Furtwängler, Backhaus, Fischer, Kempff... Vocea lui pare un murmur melodic senzual, ademenitor, flirtând politicos, dar scandalos şi (spre marea ei deznădejde) insuportabil de excitant. Dacă-i place Bach, de bună seamă că-l apreciază şi pe Telemann. *Vom* bea un pahar în amintirea lui la Hamburg! Şi-a lui Beethoven, la Bonn! Şi exact în clipa aceea, nişte paşi grăbiți, împrăştiind pietrişul, anunță întoarcerea profesorului, care bolboroseşte încântat: „Sesam, deschide-te!". Sofia aproape că aude cum i se dezumflă inima, bătând ca bolnavă. Tatăl meu, gândeşte ea, este tot ce nu poate fi muzica...

Şi cam asta (din cât mi-a dezvăluit în rememorările ei) e totul. Impresionantul castel subteran de sare, pe care ea l-a vizitat adesea şi care poate că este sau poate că nu este, cum pretinde profesorul, una dintre cele şapte minuni ale Europei făurite de mâna omului, nu-i atât o deziluzie în sine, cât mai degrabă un spectacol care nu reuşeşte, pur şi simplu, să i se impună în atenție, atât de tare a răscolit-o acest inexprimabil

ce-o-fi-fost – această subită pasiune – care a lovit-o dintr-odată, incendiind-o, ca un trăsnet, făcând-o să se simtă slăbită şi un pic suferindă. Nu mai îndrăzneşte

să-şi încrucişeze privirea cu Dürrfeld, deşi se mai uită o dată, pe furiş, la mâinile lui; de ce i s-or fi părând atât de fascinante? Iar acum, în timp ce coboară cu ascensorul şi apoi pornesc într-o plimbare prin imperiul acela alb şi sclipitor al cavernelor boltite, al culoarelor labirintice şi al transepturilor avântate – o catedrală răsturnată, un monument îngropat, dedicat veacurilor de trudă omenească, plonjând ameţitor prin abisul infernului –, Sofia îşi interzice să se mai gândească atât la prezenţa lui Dürrfeld, cât şi la prelegerea peripatetică ţinută de tatăl ei, pe care a mai auzit-o, oricum, de zeci de ori. Abătută, se întreabă cum poate cădea pradă, atât de uşor, unei emoţii deopotrivă prosteşti şi atât de devastatoare. Va trebui să-l alunge ferm din mintea ei pe bărbatul acesta. Da, să-l alunge din minte… *Allez*!

Şi asta a şi făcut. A povestit, mai târziu, cum îl ştersese pe Dürrfeld atât de eficace din gândurile ei, încât, după plecarea lui şi a soţiei lui din Cracovia – la numai o oră sau două după vizita la mina Wieliczka –, nu i-a mai tulburat niciodată memoria, n-a rămas nici măcar în zona cea mai îndepărtată a conştiinţei ca o născocire romantică. Acesta fusese, poate, rezultatul unei puteri inconştiente a voinţei, poate se întâmplase din pricină că-şi dăduse seama de inutilitatea speranţei într-o revedere. Ca o piatră căzând într-un puţ fără fund din mina Wieliczka a dispărut şi el din amintirea ei – încă un flirt nevinovat, pus între coperţile prăfuite ale unui album de fotografii pe care nu-l mai deschizi… Totuşi, după şase ani, l-a mai văzut o dată, când rodul pasiunii şi al dorinţei lui Dürrfeld – cauciucul sintetic – şi locul acestuia în matricea istoriei făcuseră ca acest magnat corporatist să devină stăpânul uriaşului complex industrial al firmei Farben, cunoscut sub numele de I.G.-Auschwitz. Iar când s-au revăzut acolo, în lagăr, întâlnirea a fost chiar mai scurtă şi

mai impersonală decât cea de la Cracovia. Totuşi, din cele două ocazii separate, Sofia a rămas cu două impresii puternice, în mod semnificativ legate una de alta. Anume: în timpul plimbării făcute într-o după-amiază de primăvară, în compania unuia dintre cei mai influenți antisemiți polonezi, nici admiratorul ei, Walter Dürrfeld, nici gazda lui nu pomenise vreun cuvânt despre evrei. Şase ani mai târziu, aproape tot ce a auzit din gura lui Dürrfeld era în legătură cu evreii şi condamnarea lor la neființă.

În acel lung weekend petrecut în Flatbush, Sofia nu mi-a vorbit despre Eva decât ca să-mi spună, în câteva cuvinte, ceea ce am aşternut deja pe hârtie: că fusese ucisă la Birkenau chiar în ziua sosirii lor acolo.

— Eva a fost luată de lângă mine şi n-am mai văzut-o niciodată.

N-a mai făcut niciun alt comentariu, iar eu, firește, nu puteam şi nici n-am încercat să insist: era, pe scurt, un lucru teribil şi informația asta, pe care mi-o împărtăşise într-un mod atât de nepăsător, în treacăt, m-a lăsat fără grai. Şi azi mă mir de detaşarea Sofiei. S-a întors repede la povestea despre Jan, care supraviețuise selecției inițiale şi care, după cum aflase peste câteva zile din veştile care circulau printre deținuți, fusese azvârlit în acea enclavă a disperării cunoscute sub numele de Lagărul copiilor. N-am putut decât să presupun, din ceea ce mi-a povestit despre primele şase luni petrecute la Auschwitz, că durerea şi şocul provocate de moartea Evei o aruncaseră într-o asemenea suferință, încât ar fi fost distrusă dacă nu l-ar fi avut pe Jan şi n-ar fi trebuit să se gândească la supraviețuirea lui; faptul că băiețelul mai era încă în viață, chiar dacă nu era lângă ea, şi nădejdea că într-o bună zi se va întâmpla şi minunea să-l zărească îi fuseseră un sprijin suficient în fazele incipiente ale coşmarului. Gândurile i se concentrau, aproape fără excepție, asupra băiatului şi frânturile de informații pe care reuşea, din când în când, să le primească despre el – că e destul de

sănătos, că trăieşte încă – îi aduceau consolarea uşoară şi cu efect anestezic care o ajuta să traverseze infernala existenţă care o aştepta în fiecare nouă dimineaţă.

Dar Sofia, aşa cum am arătat mai devreme şi cum îi explicase şi ea lui Höss, în ziua stranie când între ei se înfiripase o intimitate repede spulberată, făcea parte din elita deţinuţilor selecţionaţi, fiind deci „norocoasă" în comparaţie cu majoritatea celorlalţi nou-sosiţi în lagăr. La început fusese repartizată într-o baracă unde, dacă evenimentele şi-ar fi urmat cursul normal, ar fi îndurat, cu certitudine, acea moarte-în-viaţă precis calculată, scurtă, destinată celor mai mulţi dintre tovarăşii ei de suferinţă. (Povestind despre asta, Sofia îmi reprodusese cuvântarea de bun venit rostită de *Hauptsturmführerul* SS Fritzeh şi este poate de folos să repet, cuvânt cu cuvânt, ce-au spus amândoi: „Îmi amintesc exact cuvintele lui. A zis: «Aţi venit într-un lagăr de concentrare, nu într-un sanatoriu, şi există o singură cale de ieşire – în sus, pe hornul cuptorului». A mai spus: «Oricui nu-i place asta poate încerca să se atârne de gard. Pentru evreicele din acest grup, dacă există, nu aveţi dreptul de a trăi mai mult de două săptămâni». Apoi a spus: «Sunt printre voi călugăriţe? Ca şi preoţii, aveţi o lună. Toate celelalte, trei luni»„. La numai douăzeci şi patru de ore de la sosire, Sofia era pe deplin conştientă că e condamnată la moarte; n-a fost nevoie decât ca Fritzeh să confirme acest lucru în limbajul lui de SS-ist.) Dar, după cum i-a explicat mai târziu lui Höss, în episodul narat de mine ceva mai devreme, un ciudat lanţ de evenimente – atacul unei lesbiene asupra ei, în baracă, bătaia, intervenţia unei şefe de sector prietenoase – făcuse ca ea să fie distribuită la serviciul de stenografi-translatori şi să fie instalată în altă baracă, unde, pentru moment, scăpase de moartea prin uzură lentă a lagărului. Şi, desigur, după scurgerea a încă şase luni, o altă ocazie norocoasă îi adusese avantajele şi relativa linişte asigurate de chiar casa Höss. Dar, mai întâi, avusese o întâlnire cu probleme. Cu numai

două-trei zile înainte de a fi chemată să locuiască sub acoperişul comandantului, Wanda – care rămăsese în toată perioada aceasta întemniţată în una dintre cuştile de nedescris de la Birkenau şi nu se mai întâlnise cu Sofia din ziua aceea de aprilie, când sosiseră amândouă în lagăr – aranjă să ajungă până la Sofia şi, cu un torent tumultuos de informaţii, îi umplu sufletul de speranţa că va putea găsi o cale de a-l salva pe Jan, îngrozind-o, totodată, cu pretenţii de aşa natură, încât era sigură că nu va avea curajul să le îndeplinească.

— Va trebui să lucrezi pentru noi tot timpul cât vei sta în cuibul ăla de viespi, îi şoptise Wanda, într-un colţ întunecos al barăcii. Nici nu-ţi dai seama ce şansă nemaipomenită este asta. Este exact ceea ce aştepta rezistenţa, minunea pentru care se ruga, să aibă pe cineva ca tine într-o asemenea poziţie! Trebuie să fii numai ochi şi urechi, în fiecare clipă. Ascultă-mă, draga mea, e foarte important să ne dai de ştire despre tot ceea ce se întâmplă: rotaţii de personal, modificări de politică, transferuri ale porcilor de frunte SS-işti – toate sunt informaţii neprețuite. E firul de care atârnă viaţa lagărului. Ştiri despre război! Orice poate zădărnici propaganda lor infectă! Nu vezi că nu ne-a mai rămas nimic altceva, în gaura asta de iad, decât principiile morale? Un aparat de radio, de pildă, ar fi o comoară! Fireşte, şansele tale de a pune mâna pe vreunul sunt practic nule, dar, dacă ai putea şterpeli un radio, să ascultăm Londra, ar face cât salvarea a mii şi mii de vieţi.

Wanda era bolnavă. Înfiorătoarea rană de pe obraz căpătată la Varşovia nu se mai vindecase. În sectorul femeilor de la Birkenau, condiţiile erau cumplite şi bronşita cronică de care suferea de când se ştia devenise acută, aprinzându-i obrajii cu o roşeaţă alarmantă, atât de intensă, încât avea culoarea părului ei ca focul său, mai precis, ca groteştile smocuri care-i mai rămăseseră din el. Cu un amestec de groază, durere şi vinovăţie, Sofia avu intuiţia fulgerătoare că

atunci o vedea pentru ultima oară pe această fată curajoasă, hotărâtă, luminoasă ca o flacără.

— Mai pot să stau doar câteva minute, zise Wanda.

Trecu brusc de la poloneză la o germană rapidă, colorată, vulgară, şoptindu-i Sofiei că ajutoarea şefei de coloană care-şi făcea de lucru prin preajmă, o boarfă varşoviană cu faţa slută, chiar era cum arăta: o iscoadă, un şobolan trădător, în continuare, îi împărtăşi Sofiei, în linii generale, planul cu Lebensborn, străduindu-se s-o facă să înţeleagă că, oricât de nesăbuit i s-ar fi părut, acest plan era, poate, singurul mijloc de a-l salva pe Jan din infernul lagărului. Va fi nevoie însă de foarte multă iscusinţă, adăugase ea, va fi nevoie de o sumedenie de lucruri faţă de care ştia că Sofia nu putea nutri, instinctiv, decât oroare. Se întrerupse, zguduită de o tuse spastică, dureroasă şi chinuitoare, apoi reluă:

— De-ndată ce am auzit zvonurile despre tine, am vrut să te văd. La noi se află totul. Mi-am dorit atât de mult să te întâlnesc, toate lunile astea de când suntem aici, dar acum, cu noul post primit de tine, a devenit absolut obligatoriu să te caut. Am riscat totul pentru a ajunge să te văd – dacă mă prind, mă termină! Dar, până la urmă, în groapa asta cu şerpi nu poate fi vorba de risc, pentru că n-ai nimic de câştigat. Îţi spun încă o dată şi trebuie să mă crezi: Jan e bine, atât cât te poţi aştepta, în condiţiile de aici. Da, nu o dată, ci de trei ori l-am văzut prin gard. Nu vreau să te amăgesc, e numai piele şi os, ca şi mine... E groaznic în Lagărul copiilor – totul e groaznic la Birkenau –, dar să-ţi mai spun ceva: pe copii nu-i lasă chiar să moară de foame, ca pe ceilalţi. Nu ştiu de ce, nu pentru că i-ar mustra conştiinţa. Odată am reuşit să-i strecor nişte mere. N-o duce foarte rău, poate supravieţui. Haide, draga mea, dă-i drumul şi plângi, ştiu că e îngrozitor, dar să nu renunţi niciodată la speranţă. Şi trebuie să-ncerci să-l scoţi de-aici până nu vine iarna. Acum, ideea asta cu Lebensborn poate suna bizară, dar treaba chiar există – am văzut făcându-se aşa ceva la

Varşovia, îţi aduci aminte de copilul soţilor Rydzón? – de-asta îţi spun că trebuie să faci o încercare să fie folosit proiectul ăsta ca să-l trimită pe Jan în altă parte. Da, ştiu cât de mare e pericolul să-l pierzi definitiv dacă-l trimit în Germania, dar cel puţin va supravieţui şi va fi sănătos, nu înţelegi? Sunt mari şanse să-i dai de urmă după aceea, nici războiul ăsta nu poate dura o veşnicie! Ascultă, totul depinde de felul relaţiei ce se va stabili între tine şi Höss. Atât de multe depind de asta, Zosia dragă, nu doar ce va fi cu Jan şi cu tine, ci şi cu noi toţi. Trebuie să-l *foloseşti* pe bărbatul ăsta, să-l influenţezi – veţi locui sub acelaşi acoperiş. Foloseşte-te de el! Măcar de data asta trebuie să uiţi de îngâmfata ta moralitate creştină şi să-ţi pui sexul la bătaie. Să mă ierţi, Zosia, dar dă-i un futai bun şi-o să-ţi mănânce din palmă. Ascultă, serviciul de informaţie al luptătorilor clandestini ştie totul despre omul ăsta, aşa cum a aflat şi despre Lebensborn. Höss nu e decât un birocrat suspicios, care moare de poftă după un trup de femeie, dar n-o arată, fierbe sub capac. Foloseşte-te de pofta lui! Şi foloseşte-l şi pe el! N-o să-l deranjeze cu nimic dacă va face ca un copil polonez să fie primit în programul ăla, ba chiar va fi o faptă bună pentru Reich! Iar dacă te culci cu

Höss, nu înseamnă colaborare, ci spionaj – coloana a cincea[124]! Trebuie să storci de la maimuţoiul ăsta tot ce-ţi poate da. Pentru numele lui Dumnezeu, Zosia, asta-i şansa ta! Ce faci tu în casa aia poate însemna totul pentru noi, ceilalţi, polonezi şi evrei şi tot mănunchiul nenorocit de suferinzi care a fost adunat în lagărul ăsta – *totul*. Te implor, nu ne dezamăgi!

Timpul se scursese. Wanda trebuia să plece. Înainte de asta însă îi mai dădu Sofiei câteva ultime instrucţiuni

---

[124] Numele agenţilor, diversionişti sau sabotori, infiltraţi în rândurile duşmanilor; în al Doilea Război Mondial, aşa se numea agentura nazistă care opera în diferite ţări.

verbale. Despre Bronek, de pildă. În casa comandantului avea să întâlnească un servitor bun la toate, numit Bronek. El avea să fie o legătură crucială între casă şi rezistența din lagăr. Deşi pe față era un pion neghiob al SS-iştilor, nu era chiar lingăul şi lacheul lui Höss, cum părea din pricina nevoii de a fi primit în casă. Höss avea încredere în el, Bronek era polacul preferat al comandantului; dar sub masca de om simplu, în aparență servil şi îndatoritor, exista o inimă de patriot care dovedise că se putea pune bază pe el în anumite misiuni, cu condiția să nu solicite prea multă inteligență sau să fie prea complexe. Adevărul era că avea un creier de găină, dar isteț – redus la starea de legumă de încredere de experimentele medicale care distruseseră capacitatea de gândire. Nu putea iniția nimic, dar era un instrument gata să execute. Polonia să trăiască! De fapt, zicea Wanda, Sofia ar fi putut descoperi că Bronek era atât de bine pus la adăpost în rolul lui de hamal docil, inofensiv, care din punctul de vedere al lui Höss nu putea fi decât în afară de orice bănuială – şi tocmai în asta constau deopotrivă frumusețea şi natura crucială a acestei funcții de agent activ al clandestinității şi de intermediar. Încrede-te în Bronek, a mai zis Wanda, şi foloseşte-l dacă poți. Acum, Wanda trebuia să plece şi, după o lungă îmbrățişare înlăcrimată, se dusese – lăsând-o pe Sofia şovăitoare şi deznădăjduită, cu sentimentul că nu era potrivită…

Aşa ajunsese Sofia să petreacă acele zece zile sub acoperişul comandantului – perioadă culminând cu acea zi nebunească, plină de anxietate, pe care şi-o amintea atât de bine şi pe care deja am descris-o: o zi în care încercarea ei ineficace, dar hotărâtă de a-l seduce pe Höss nu a condus la posibilitatea de a-l elibera pe Jan, ci doar la promisiunea dureroasă, dar totuşi dulce, de a-şi vedea o dată copilul în carne şi oase. (Şi întrevederea asta ar fi putut să fie prea scurtă ca s-o poată îndura.) O zi în care eşuase mizerabil, printr-o combinație de panică şi uitare, să pună pe tapet

proiectul Lebensborn în fața comandantului, pierzând prin urmare şansa de a-i sugera mijloace legale de a se ocupa de scoaterea lui Jan din lagăr. (*Doar dacă*, gândi ea, în timp ce cobora scările spre pivniță, în seara aceea, doar dacă va reuşi să-şi adune mințile şi să fie în stare să-i prezinte planul ei a doua zi dimineață, când Höss promisese să-i aducă băiețelul în biroul lui pentru revedere.) Fusese, de asemenea, ziua în care la toate spaimele şi nefericirile ei se adăugase povara aproape insuportabilă a unei noi provocări şi responsabilități. Şi, patru ani mai târziu, într-un bar din Brooklyn, ea vorbea despre ruşinea disperată care încă o mai copleşea când îşi amintea cum acea provocare şi responsabilitate o îngroziseră şi, în cele din urmă, o învinseseră. Acesta a fost supremul episod întunecat din confesiunea ei către mine şi miezul a ceea ce numea ea, fără încetare, „josnicia" ei. Iar eu am început să înțeleg că „josnicia" asta depăşea cu mult – mi se părea mie – ceea ce era vinovăția nelalocul ei pentru efortul stângaci de a-l seduce pe Höss sau chiar deopotrivă de stângacea ei încercare de a-l manipula prin pamfletul tatălui ei. Am început să înțeleg cum, printre alte atribute, răul absolut paralizează la modul absolut. În cele din urmă, şi-a continuat Sofia povestirea cu durere, eşecul ei se redusese la adunătura aia de metal, sticlă şi plastic, ieftină şi banală, totuşi copleşitor de importantă – radioul pe care Wanda crezuse că Sofia nu va avea niciodată incredibila şansă de a-l fura. Şi cu aceasta îşi spulberase şansele definitiv…

La etajul de sub cel care servea drept anticameră pentru mansarda lui Höss se afla o odăiță ocupată de Emmi, fiica mijlocie a comandantului, dintre cele cinci odrasle, în vârstă de unsprezece ani. Sofia trecuse prin fața uşii camerei de multe ori, în drumurile sale spre sau de la birou, şi observase că uşa era lăsată adesea deschisă – nimic neobişnuit, de fapt, reflectase ea, după ce-ți dădeai seama că furtişagul în gospodăria asta strict organizată şi despotic condusă era aproape la fel de neconceput ca şi o crimă. Sofia se oprise nu

o dată ca să arunce o privire şi văzuse că dormitorul ordonat, fără nici urmă de praf al copilei, n-ar fi părut prin nimic extraordinar în Augsburg sau la Münster: un pat masiv de o persoană, cu o cuvertură înflorată, animale împăiate îngrămădite pe un fotoliu, câteva trofee de argint, un ceas cu cuc, un perete cu fotografii în rame ca de turtă dulce (un decor alpin, o paradă a Tineretului Hitlerist, un peisaj marin, copila însăşi într-un costum de baie, ponei jucându-se, portrete ale Führerului, „Onkel Heini" Himmler, mami zâmbitoare, tati zâmbitor în haine civile), o comodă cu un maldăr de casete de bijuterii şi zorzoane, iar alături de acestea, un radio portabil. Radioul îi atrăsese întotdeauna atenția. Rareori, Sofia văzuse sau auzise radioul în funcțiune, fără îndoială pentru că farmecul lui fusese acoperit de uriaşul fonograf de la parter, care zbiera încontinuu, zi şi noapte.

Odată, când a trecut prin fața camerei, observase radioul mergând-valsuri moderne, visătoare, în stil Strauss, cântate între comentariile unei voci căreia Sofia îi identifică sursa ca fiind un post de-al Wehrmachtului, posibil Viena, probabil Praga. Corzile simple, în surdină, se auzeau incredibil de clar. Însă radioul în sine o vrăjea, nu muzica lui – era fermecată de dimensiunile lui, de formă, de adorabilul volum redus, de frumusețea lui, de aspectul lui de miniatură, de incredibila lui portabilitate. Niciodată nu-i trecuse prin minte că tehnologia putea atinge o astfel de condensare minunată, dar, ce-i drept, scăpase din vedere ceea ce al Treilea Reich şi nou-născuta ştiință a electronicii reuşiseră să facă în ultimii ani de dezvoltare fără precedent. Radioul nu era mai mare decât o carte de format mediu. Numele Siemens era scris pe o plăcuță laterală, în relief. De culoare maro-închis, carcasa lui de plastic se putea ridica pe balamale pentru a forma antena, care stătea de strajă deasupra cutiei pline cu lămpi şi baterii, destul de mică pentru a fi ținută în palma unui om. Radioul o umplu pe Sofia de groază şi dorință. Şi, în amurgul acelei zile

de octombrie, după confruntarea ei cu Höss, în timp ce cobora spre lăcaşul ei de la subsol, zări radioul prin uşa întredeschisă şi simți că face pe ea de frică la simpla idee că, în sfârşit, fără nicio şovăire sau amânare, trebuia să izbutească să-l fure.

Rămăsese în umbra holului, la doar câțiva paşi de capătul scării care ducea la mansardă. Radioul cânta încetişor un *schmalz*. De deasupra se auzea zgomotul făcut de cizmele aghiotantului lui Höss, bocănind pe palier. Höss ieşise din casă pentru o inspecție. Stătu nemişcată o clipă, simțindu-se lipsită de puteri, flămândă, cutremurată de fiori înghețați şi în prag de a se îmbolnăvi sau de a leşina. Nicio zi din viața ei nu i se păruse mai lungă decât aceasta, când tot ce sperase să înfăptuiască se transformase într-un nimic urât, căscat ca o prăpastie. Nu, nu un nimic absolut: promisiunea pe care i-o făcuse Höss că o s-o lase să-l vadă pe Jan o salvase, într-un fel, de naufragiu. Dar să strice lucrurile în asemenea hal, să se întoarcă, practic, de unde plecase, față în față cu noaptea pieirii în lagăr care începea acum şi pentru ea – toate acestea erau mai presus de puterea ei de acceptare sau de înțelegere. Închise ochii şi se sprijini de perete, asaltată brusc de amețeală şi greață, amândouă din pricina foamei. În dimineața aceea, chiar în locul unde se afla acum, vomitase smochinele acelea: mizeria fusese de mult curățată de vreo slugă de casă SS-istă sau poloneză, dar în închipuirea ei mai adăsta încă aici o urmă de iz acrudulceag, iar foamea îşi înfipse deodată ghearele în stomacul ei într-o colică arzătoare. Fără să vadă, întinse o mână, căutând cu degetele un punct de sprijin, şi atinse deodată o blană. Păreau boaşele păroase ale diavolului. Scoase un țipăt scurt, o exclamație gâtuită, dându-şi seama, când deschise ochii, că mâna ei atinsese botul unui cerb împăiat, cu coarne rămuroase, împuşcat în 1938 – după cum îl auzise povestise Höss unui vizitator SS-ist – chiar în cap, de la trei sute de metri, „la vedere”, pe pantele din jurul lacului Königsee, chiar

la marginea staţiunii Berchtesgaden, atât de aproape încât Führerul, dac-ar fi fost atunci acolo (şi, cine ştie, poate chiar fusese) ar fi putut auzi detunătura fatală…

Acum, ochii de sticlă, ieşiţi în afară, ai cerbului, reproduşi cu măiestrie până şi în minusculele firişoare de sânge, reflectau două imagini ale ei: plăpândă, cu faţa ascuţită ca o intersecţie de planuri cadaverice. Se uită adânc în ochii cerbului, la dubla sa imagine, gândindu-se cum, în epuizarea, încordarea şi nehotărârea momentului, ar putea să-şi mai păstreze minţile întregi. În timpul zilelor în care Sofia, în drum spre locul ei de muncă, tropăise în sus şi-n jos pe scări, trecând pe lângă uşa camerei lui Emmi, chibzuise la strategia de urmat cu groază crescândă şi anxietate. Era obsedată de nevoia de a nu-i înşela încrederea Wandei, dar – oh, Doamne, greutăţile! Factorul-cheie se desemna printr-un singur cuvânt: suspiciune.

Dispariţia unui instrument atât de rar şi de valoros ca un radio ar fi fost o faptă de o îngrozitoare gravitate, care ar fi putut stârni represalii, pedepse, torturi, chiar şi ucideri la întâmplare. Deţinuţii care lucrau în casă ar fi fost cei dintâi suspectaţi; ar fi fost percheziţionaţi, interogaţi, bătuţi. Până şi pe grăsanele de croitorese evreice! Dar exista un element salvator, pe care Sofia îşi dădu seama că va trebui să mizeze – prezenţa membrilor SS înşişi. Dacă numai vreo câţiva prizonieri ca Sofia ar fi avut acces la etajele superioare ale casei, ar fi fost complet în afară de orice discuţie să concepi un astfel de furt. Ar fi fost sinucidere. Dar, în fiecare zi, membrii SS băteau cu zecile calea până la uşa biroului lui Höss – mesageri, curieri cu ordine, memorandumuri, circulare şi transferuri, tot soiul de *Sturmanni*, *Rottenführeri* şi *Unter scharführeri*[125], cu diverse misiuni, din diverse

---

[125] Grade militare din armata germană, echivalente cu soldat, fruntaş şi caporal.

colțuri ale lagărului. Şi ei, de asemenea, ar fi putut privi cu lăcomie micuțul radio al lui Emmi; existau cel puțin câțiva care nu s-ar fi dat în lături de la un furt şi nici ei n-a fi fost imuni la suspiciune. Într-adevăr, pentru că mult mai mulți soldați SS decât deținuți îşi găseau adesea adăpost sub acoperişul lui Höss, Sofiei i se părea logic să presupună că locatarii de încredere ca ea ar putea scăpa de povara bănuielii imediate – îngăduindu-i astfel o ocazie şi mai bună de a scăpa de obiectul furat.

Devenea, aşadar, o chestiune de precizie, aşa cum îi şoptise lui Bronek, cu o zi înainte: cu radioul ascuns sub costumul ei de deținută, ar fi coborât apoi în grabă scările şi i l-ar fi pasat lui, în întunericul pivniței. Bronek, în schimb, avea să înmâneze micul aparat cât mai repede omului de legătură din partea cealaltă a porții conacului. Între timp s-ar fi putut dat alarma. Pivnița avea să fie întoarsă cu susul în jos. Alăturându-se celor care făceau percheziția, Bronek ar fi şchiopătat printre soldați cu câte un sfat, arătând zelul odios al colaboraționistului. Furia şi agitația nu aveau să conducă la niciun rezultat. Deținuții speriați aveau să se relaxeze în cele din urmă. Undeva, în garnizoană, un *Unterscharführer* cu coşuri imberbe pe față, înghețat de groază, se va auzi acuzat de acest nechibzuit delict. Un triumf minor, în esență, pentru rezistență. Şi acolo, în adâncurile lagărului, îngrămădiți periculos în întuneric în jurul prețioasei cutiuțe, bărbați şi femei ar asculta sunetul îndepărtat şi slab al unei poloneze de Chopin şi al vocilor cu poveți bune, veşti bune şi încurajări, şi ar trăi un sentiment foarte aproape de revenire la viață.

Ştia că trebuia să se mişte rapid, acum, şi să-l ia sau să fie blestemată veşnic. Şi atunci se puse în mişcare, cu inima luându-i-o la goană, fără să scape de frică – se agățase de ea ca un complice nefast – şi se strecură în cameră. Trebuia să străbată cei câțiva paşi, dar exact când făcea asta, clătinându-se, simți ceva în neregulă, simți umbra unei

cumplite erori de tactică şi de sincronizare: în clipa în care puse mâna pe suprafața rece de plastic a radioului, avu premoniția dezastrului care umplu spațiul camerei ca un țipăt fără sunet. Şi îşi amintea după aceea, nu o dată, cum exact în clipa contactului cu acel mic obiect după care tânjise îndelung, ştiind că face o greşeală (de ce se amesteca situația aceasta cu o partidă de crichet?), auzi glasul tatălui ei, într-o grădină îndepărtată din mintea ei, aproape debordând de dispreț: *Tu faci totul anapoda*. Dar nu avu timp să se gândească prea mult la asta, auzind în spatele ei cealaltă voce, atât de nesurprinzătoare în inevitabilitatea sa, încât nici simțul rece, didactic, germanic, de *Ordnung*[126] din cuvintele rostite nu o luă prin surprindere:

— Pentru îndatoririle tale poate că trebuie să treci în sus şi-n jos pe hol, dar în camera asta nu ai nicio treabă.

Sofia se răsuci şi dădu cu ochii de Emmi.

Fata stătea în picioare, lângă uşa dulapului. Sofia n-o văzuse niciodată de atât de aproape. Era îmbrăcată în izmenuțe bleu-pal de mătase artificială; sânii ei precoce, la unsprezece ani, umflau un sutien de aceeaşi culoare spălăcită. Fața îi era foarte albă şi uluitor de rotundă, ca un biscuit necopt, încununată de ciucurii părului blond şi creț; trăsăturile ei erau deopotrivă frumoase şi degenerate; captive în forma aceea sferică, pufoase şi drăguțe, nasul, gura şi ochii păreau să fie pictate – la început, Sofia îşi zise ca nişte trăsături pictate pe un cap de păpuşă, apoi ca pe un balon. Gândindu-se mai bine, arăta mai puțin depravată cât… *preinocentă*? Nenăscută? Amuțită, Sofia se holba la ea, gândind: Papa avea dreptate spunând că nu sunt în stare de nimic, dau totul peste cap; aici, tot ce trebuia să fac era să cercetez întâi cum stau lucrurile. Se bâlbâi, apoi îşi regăsi graiul:

---

[126] Ordine (lb. germană, în original).

— Îmi cer iertare, *gnädiges* Fräulein[127], eu doar…

Dar Emmi o întrerupse:

— Nu te osteni să-mi explici. Ai intrat aici să furi radioul. Te-am văzut. Te-am văzut când erai gata să-l iei.

Fața Emmei era foarte puțin expresivă, probabil era incapabilă de emoții. Cu un aplomb contrazis de faptul că era aproape dezbrăcată, ea întinse mâna fără grabă spre şifonier şi scoase un halat pluşat alb. Apoi se întoarse şi spuse cu nepăsare seacă:

— O să te spun tatii. O să te pedepsească.

— Voiam doar să mă uit la el! improviza Sofia. Jur! Am trecut pe aici de atâtea ori. N-am văzut niciodată un radio atât de… atât de mic. Atât de… atât de *deştept!* Nu-mi venea să cred că funcționează cu adevărat. Voiam doar să văd…

— Eşti o mincinoasă, zise Emmi, voiai să-l furi. Am văzut clar pe fața ta. Mutra ta spunea că vrei să-l furi, nu să te uiți mai bine la el.

— Trebuie să mă crezi, zise Sofia, conştientă de plânsul care-i gâlgâia în gât şi simțindu-se brusc vlăguită, infirmă, cu picioare înghețate şi ca de plumb. Nu voiam să îți iau…

Dar se opri, fulgerată de ideea că nu mai conta. Acum, când stricase în mod ridicol toată treaba, nimic nu mai părea să conteze. Tot ce mai conta încă era faptul că a doua zi avea să-şi vadă băiețelul, şi cum ar fi putut Emmi să împiedice asta?

— Ba ai vrut să-l iei, stărui fata, şi costă şaptezeci de mărci. Ai fi putut asculta muzică la el, jos, la tine în pivniță. Eşti o polacă mizerabilă şi polacii sunt hoți. Mama spune că polacii sunt hoți mai mari decât țiganii şi mai murdari, pe deasupra.

Îşi încreți nasul, pe fața rotundă:

---

[127] Grațioasă domnişoară (lb. germană, în original).

— Puți!

Sofia simți un val de întuneric ridicându-se în spatele ochilor. Se auzi gemând. Din cauza stresului imens sau de foame, de disperare, de groază sau Dumnezeu ştie de ce, ciclul îi întârziase cu cel puțin o săptămână (asta i se mai întâmplase de două ori, în lagăr), dar acum în vintrele ei senzația umed-călduță de curgere se porni năvalnic; simți şuvoiul anormal de abundent şi în acelaşi timp peste ochi continua să i se întindă vălul negru, imposibil de risipit. Fața ca o lună a lui Emmi deveni înceţoşată, apoi fu prinsă în aceeaşi pânză de întuneric, iar Sofia se trezi căzând, căzând… Legănată ca de valuri leneşe de timp, amorți într-o binecuvântată apatie, şi se trezi, cu indiferență, la sunetul unei sirene îndepărtate, care îi crescu din ce în ce mai mult în urechi, devenind un muget sălbatic. Pentru o fracțiune de secundă, visă că era mormăitul furios al unui urs polar şi că ea plutea pe un aisberg, biciuit de un vânt înghețat. Nările îi ardeau.

— Scoală-te! zicea Emmi.

Fața, albă ca ceara, plutea atât de aproape de ea că îi simțea copilei răsuflarea pe obraz. Sofia înțelese atunci că zăcea întinsă pe jos, culcată pe spate, iar fata se lăsase pe vine lângă ea, plimbându-i pe sub nas o sticluță cu săruri de amoniac. Geamul ferestrei fusese deschis larg, lăsând vântul înghețat să umple încăperea. Țipătul din urechile ei fusese sirena lagărului; îi mai auzi glasul îndepărtat, stingându-se.

La nivelul ochilor, lângă genunchiul gol al Emmei, era o mică trusă medicală de plastic, împodobită cu o cruce verde.

— Ai leşinat, zise ea. Nu te mişca. Ține-ți capul la orizontală pentru un minut, ca să circule sângele, respiră adânc. Aerul rece o să te ajute să-ți revii. Până atunci, rămâi nemişcată.

O inundă valul aducerii-aminte şi atunci Sofia avu impresia că fusese actriță într-o piesă de teatru în care actul central lipsea: acum un minut sau poate mai puțin (nu se

putea să fi durat mai mult), copila asta se răstea la ea ca un drac împielițat din trupele de asalt – oare se putea să fie aceeaşi creatură care acum îi dădea îngrijiri cu ceea ce ar fi putut trece drept eficiență umană, dacă nu compasiune angelică? Leşinul ei stârnise în această înspăimântătoare *Mädel*[128], cu fața ei ca un fetus umflat, impulsurile înăbuşite de infirmieră? întrebarea rămase fără răspuns până când Sofia gemu şi dădu să se mişte.

— Trebuie să stai nemişcată! îi porunci Emmi. Am certificat în prim ajutor – categoria juniori, clasa întâi. Fă cum îți spun eu, înțelegi?

Sofia stătu nemişcată. Nu purta chiloți şi se întreba cât de mult se murdărise. Simțea partea din spate a uniformei de deținut udă fleaşcă. Surprinsă de propria ei delicatețe în circumstanțele date, se întrebă totodată dacă nu-i murdărise şi Emmei podeaua ei fără pată. Ceva din purtarea copilei îi sporea senzația de neajutorare, sentimentul de a fi simultan îngrijită şi victimizată. Sofia observă că fata avea vocea tatălui ei, din cale-afară de glacială şi distantă. Iar în autoritatea ei bruscantă, oficială, atât de lipsită de tandrețe în timp ce trăncănea mai departe (acum o plesnea scurt şi puternic peste obraji, spunând că manualul de prim ajutor susținea că palmele peste ochi ar putea ajuta la reînviorarea victimei unei *die Synkope*, cum insista ea, cu precizie medicală, să numească leşinul), părea un *Obersturmbannführer* în miniatură, spiritul şi esența SS-ului – în ipostaza pură – împletite chiar în genele ei.

Dar, în cele din urmă, rafala de palme de pe obrajii Sofiei au creat, aparent, o roşeață satisfăcătoare, iar copila îi porunci pacientei sale să se ridice în fund şi să se sprijine cu spatele de pat. Sofia îi dădu ascultare, mişcându-se încet, dintr-odată recunoscătoare pentru felul şi momentul în care

---

128 Termen argotic pentru fată (lb. germană, în original).

leşinase. Căci în timp ce privea spre tavan, prin pupilele care acum se refocalizau, îşi dădu seama că Emmi se ridicase în picioare şi o privea cu o expresie asemănătoare cu blândeţea sau, cel puţin, cu o curiozitate tolerantă, de parcă îi ieşise din minte supărarea ei pe Sofia pentru că era deopotrivă o polacă şi o hoaţă; ocupându-se brusc de acordarea primului ajutor părea să fi fost cathartică, îngăduindu-i destul spaţiu de manevră în exercitarea autorităţii ca să-şi satisfacă frustrarea de micuţă SS-istă, după care îşi recăpătase rotunjimile dolofane ale unei fetiţe.

— Recunosc, murmură Emmi, eşti foarte frumoasă. Wilhelmine zice că trebuie să fii suedeză.

— Spune-mi, zise Sofia, cu o voce blândă şi rugătoare, exploatând fără ţintă precisă acalmia, spune-mi ce reprezintă desenul brodat pe halatul tău? E atât de drăguţ.

— Este sigla campionatului meu de înot. Am fost campioană, la clasa mea. La începători. N-aveam decât opt ani. Mi-ar fi plăcut să existe o competiţie de înot şi aici, dar n-avem. E război. Trebuie să înot în Sola şi nu-mi place. Râul e plin de nămol. Am fost cea mai rapidă înotătoare la concursul pentru începători.

— Unde asta, Emmi?

— La Dachau. Aveam un bazin excelent pentru copiii din garnizoană. Era chiar încălzit. Dar asta a fost înainte de a fi transferaţi. Dachau era cu mult mai drăguţ decât Auschwitz. E drept că era în Reich. Uite, colo, trofeele mele. Cel din mijloc, ăla mare. Ala mi-a fost înmânat de însuşi Liderul tineretului Reichului, Baldur von Schirach. Stai să-ţi arăt albumul.

Se repezi într-un sertar al comodei şi îşi umplu braţele cu un album uriaş, ticsit de fotografii şi tăieturi din ziare. II căra până lângă Sofia, oprindu-se doar ca să dea drumul la radio. Pârâituri şi ţiuituri tulburară liniştea camerei. Ea regla puţin scala şi paraziţii dispărură, înlocuiţi de un cor slab de corni şi trompete, exultant, victorios, händelian: un fior o străbătu

pe Sofia prin şira spinării ca o binecuvântare de gheață.

— *Das bin ich*[129] începu să-i explice copila.

Spuse asta încă o dată şi încă o dată, arătându-se pe sine în posturi repetate la nesfârşit, în costume de baie care îi strângeau corpul juvenil, adipos, de paloarea ciupercilor. Oare în Dachau nu era niciodată soare? se întrebă Sofia, într-o disperare somnolentă, bolnavă.

— *Das bin ich... und das bin ich*, continuă Emmi cu tonul ei monoton de copil, împungând cu degetul ei scurt şi gros ca un ciot fotografiile, fermecatul „eu, *eu*, *eu*" rostit mereu şi mereu, aproape în şoaptă, ca pe o incantație. De asemenea, începusem să învăț şi săriturile de la trambulină, zise ea. Uite, asta-s eu.

Sofia nu se mai uită la fotografii – totul devenise o ceață –, în schimb îşi îndreptă privirile către fereastra deschisă larg spre cerul de octombrie, unde atârna luceafărul de seară, uimitor, la fel de strălucitor ca un glob de cristal. Un freamăt în văzduh, o subită îngroşare a luminii din jurul planetei anunțară răspândirea fumului, purtat spre pământ de curenții de aer rece ai nopții. Pentru prima oară, din dimineața aceea, Sofia simți, atât de real ca mâna unui strangulator, mirosul de carne de om arsă. Birkenau mistuia ultimii călători din Grecia. Trompete! Imnul religios triumfător al alămurilor se revărsa din eter, osanale, behăituri de berbeci, vestiri de înger – făcând-o pe Sofia să se gândească la toate dimineții nenăscute ale vieții sale. Începu să plângă şi zise, cu voce abia şoptită:

— Măcar mâine o să-l văd pe Jan. Măcar atât.

— De ce plângi? se interesă Emmi.

— Nu ştiu, răspunse Sofia.

Apoi fu cât pe-aci să spună: „Pentru că am un băiețel în Sectorul D. Şi pentru că tatăl tău, mâine, o să mă lase să-l

---

[129] Asta-s eu (lb. germană, în original).

văd. Este aproape de vârsta ta". În loc de asta, fu readusă brusc o tăcere de o voce aspră la radio, care întrerupse corul de alămuri:

— Ici, Londres![130]

Ascultă vocea îndepărtată, vorbind ca prin staniol, clar pentru moment destul de clar, o transmisie adresată francezilor, care însă trecuse peste Carpați ca să se facă auzită şi aici, la marginea crepusculară a acestui *anus mundi*[131]. II binecuvânta pe crainicul necunoscut ca pe un iubit foarte drag, uluită de şuvoiul dezlănțuit de cuvinte:

— *L'Italie a déclaré qu'un état de guerre existe contre L'Allemagne*[132]

Deşi Sofia nu-şi putea da seama exact cum sau de ce, instinctul ei combinat cu o anumită jubilație subtilă din vocea de la Londra (pe care, uitându-se acum la Emmi, îşi dădu seama că fata nu o înțelegea) îi spuse că aceste ştiri rosteau sentința reală şi durabilă pentru Reich. Nu conta că Italia însăşi era devastată. Era de parcă ar fi auzit vestea ruinei naziste sigure, definitive. Ciulind urechea să audă vocea care acum se pierdea într-un banc de bruiaj, continuă să plângă, dându-şi seama că plângea pentru Jan, da, dar şi pentru alte lucruri, mai ales pentru ea însăşi: pentru eşecul ei de a fura radioul şi convingerea fermă că n-ar mai reuşi niciodată să-şi adune atâta curaj cât să încerce să-l fure iar. Acel instinct de conservare al ei şi dragostea maternă pe care în Varşovia, cu doar câteva luni în urmă, Wanda i le considerase atât de egoiste, atât de neruşinate, erau lucruri care, puse la crude încercări, Sofia nu le putea depăşi – şi acum plângea, neajutorată, ruşinată de abandonul ei. Îşi

---

130 Aici, Londra! (lb. franceză, în original)

131 Rectul lumii (lb. latină, în original) - termen folosit adesea de naziști referindu-se în particular la Auschwitz, în literatura Holocaustului.

132 Italia a declarat stare de război împotriva Germaniei… (lb. franceză, în original).

duse degetele tremurătoare la ochi.

— Plâng pentru că mi-e atât de foame, îi spuse ea, într-un murmur, lui Emmi, iar asta era în parte adevărat; simțea c-o să leşine iar.

Duhoarea devenise mai puternică. Lumina slabă a unui foc răzbătea de la orizontul întunecat de noapte. Emmi se duse la fereastră ca s-o închidă, fie contra mirosului pestilențial, fie contra frigului, fie contra amândurora. Urmărind-o din priviri, Sofia zări pe perete o broderie (înflorată ca şi cuvintele germane) înrămată în lemn de pin, cioplit cu ghirlande şi lăcuit.

Aşa cum Tatăl Ceresc a mântuit lumea de păcat şi de iad.

Hitler mântuieşte poporul german de la pieire.

Fereastra se închise cu zgomot.

— Duhoarea asta e de la evreii arşi, zise Emmi întorcându-i spatele. Dar bănuiesc că ştii. E interzis să se vorbească despre asta în casă, dar tu… tu eşti doar o deținută. Evreii sunt principalii duşmani ai poporului nostru. Sora mea, Iphigenie, şi cu mine am făcut o poezioară despre jidovi, începe aşa: „*Der Itzig…*”

Sofia îşi înăbuşi un strigăt şi îşi acoperi ochii cu mâinile.

— Emmi, Emmi… şopti ea.

Pe fundalul întunecat al pleoapelor ei i se proiectă din nou coşmaresca viziune a unui copil ca un fetus, totuşi pe deplin dezvoltat, gigantic, un leviatan fără minte şi senin, înotând liniştit prin apele negre, de neînțeles, de la Dachau şi Auschwitz.

— Emmi, Emmi, izbuti să zică. De ce se află numele Tatălui Ceresc în camera asta?

Acesta a fost, mi-a spus ea după multă vreme, unul dintre ultimele gânduri religioase pe care le-a mai avut.

După noaptea aceea – ultima ei noapte ca deținutrezident în casa comandantului –, Sofia a mai petrecut aproape cincisprezece luni la Auschwitz. Aşa cum am spus mai înainte, din pricina tăcerii ei, această lungă perioadă a

detenției sale rămăsese (şi a mai rămas încă) în mare măsură necunoscută pentru mine. Dar de unul sau două lucruri sunt sigur. După ce a părăsit Huas Höss, a avut destul noroc să îşi recapete funcția de traducătoare şi dactilografă în echipa de stenografie generală, şi astfel a rămas în micul grup de relativ privilegiați; prin urmare, chiar dacă traiul ei a fost mizerabil, iar privațiunile au fost adesea severe, pentru multă vreme a fost cruțată de condamnarea la moarte lentă şi inevitabilă care le era sortită majorității prizonierilor. Abia în ultimele cinci luni de detenție, când forțele ruseşti se apropiau dinspre est şi lagărul începuse să se dezmembreze.

Sofia a îndurat cele mai mari dintre suferințele ei fizice. Atunci a fost transferată în lagărul femeilor de la Birkenau, unde a îndurat foamea şi bolile care au condus-o până în pragul morții.

În timpul acestor luni nesfârşite, ea a fost complet netulburată sau neatinsă de dorințele sexuale. Fireşte, boala şi debilitatea au fost responsabile de această stare – mai ales în timpul lunilor de nedescris de la Birkenau –, dar ea era sigură că fusese şi o chestiune psihologică: mirosul pătrunzător şi prezența morții făceau orice impuls de reproducere să pară literalmente obscen, o parodie, şi astfel – ca într-o boală gravă – să rămână la un nivel atât de scăzut încât să fie practic înăbuşite. Cel puțin asta a fost reacția personală a Sofiei, care mi-a spus că se întrebase uneori dacă nu cumva absența totală a sentimentelor amoroase fusese ceea ce îi focalizase şi mai precis visul pe care îl avusese în ultima noapte petrecută în pivnița casei comandantului. Sau probabil, se gândea ea, visul acela o ajutase să-şi stingă orice dorință viitoare. Ca majoritatea oamenilor, Sofia ținea minte rareori visele pentru mai multă vreme şi cu toate detaliile vii sau semnificative, dar acest vis fusese atât de violent, lipsit de echivoc şi plăcut erotic, atât de blasfemator şi de înfricoşător, şi de aceea memorabil, încât la multă vreme după aceea ajunsese să creadă (cu o tendință

comică, pe care numai trecerea timpului o îngăduie) că el trebuie s-o fi speriat grozav, alungându-i din minte gândurile despre sex, în afară de starea critică a sănătății sale şi disperarea mortală…

După ce plecase din camera lui Emmi, coborâse scările şi se prăbuşise moale pe patul ei de scânduri. Aproape instantaneu, căzuse într-un somn greu, cu doar o secundă de anticipare a zilei următoare, când avea să-şi vadă în sfârşit fiul. Curând, se plimba singură pe o plajă – o plajă, aşa cum se întâmplă în vise, deopotrivă familiară şi necunoscută. Era o fâşie nisipoasă din ţărmul Mării Baltice şi ceva îi spunea că ar fi coasta de la Schleswig-Holstein. În dreapta ei era Kiel Baz, cu apele sale puţin adânci bătute de vânt şi presărate cu veliere; în stânga ei, cum se plimba spre nord, către coastele sterpe ale Danemarcei, erau dune de nisip, dincolo de care se vedea o pădure de pini şi cetini care sclipea în lumina soarelui de la amiază. Deşi era îmbrăcată, avea senzaţia că era goală, de parcă ar fi fost înveşmântată în ţesături de o seducătoare transparenţă. Se simţea provocatoare, fără ruşine, conştientă de legănatul fundului ei pe sub faldurile fustei transparente, atrăgând privirile celor care stăteau pe plajă sub umbrelele de soare. Imediat însă, cei care făceau plajă rămăseseră în urmă. O potecă prin iarba de mlaştină se unea cu plaja; ea îşi continuă plimbarea trecând de locul acela, conştientă acum că o urmărea un bărbat şi că ochii lui erau lipiţi pe coapsele ei şi pe mişcarea extravagantă a şoldurilor pe care ea se simţea îndemnată s-o facă. Bărbatul o ajunse din urmă, se uită la ea, şi atunci ea îşi întoarse privirea. Nu izbutise să-i recunoască faţa: era a unui om de vârstă mijlocie, jovial, blond, foarte neamţ, atrăgător – nu, era mai mult decât atrăgător, o făcea să se topească de dorinţă. Dar bărbatul în sine? Cine era? Se căznea să-l recunoască (vocea, atât de familiară, murmură

„*Guten Tag*[133]„) şi, într-o străfulgerare, se gândi la el că ar fi un faimos cântăreț, un *Heldentenor*[134] de la Opera din Berlin. El îi zâmbi, arătându-şi dinții albii şi curați, o mângâie pe fese, rosti câteva cuvinte care erau deopotrivă de neînțeles, dar flagrant lascive, apoi dispăru. Ea simțise mirosul brizei marine călduțe.

Era la uşa unei capele, situate pe o dună cu vedere spre mare. Nu-l putea vedea pe bărbat, dar îi simțea prezența. Era o capelă însorită, simplă, cu bănci de lemn de o parte şi de alta a intervalului central; deasupra altarului atârna o cruce de brad nepictată, aproape primitivă, cu muchiile sale ascuțite, neîmpodobite, şi cumva arătându-i-se drept centrul temerii Sofiei de acel loc prin care acum rătăcea, înfierbântată de poftă trupească. Se auzi chicotind. De ce? De ce-ar fi chicotit când micuța capelă era deodată inundată de durerea unei singure voci de contralto şi de acordurile acelei tragice cantate *Schlage doch*, *gewünschte Stunde*[135]? Ea stătea în picioare lângă altar, acum fără haine, muzica răsunând de undeva deopotrivă aproape şi departe, îi învăluia corpul ca o binecuvântare. Chicoti din nou. Bărbatul de pe plajă reapăru. Ëra gol, dar nici acum ea nu reuşi să-şi aducă aminte numele lui. Bărbatul nu zâmbea de data asta; o încruntătură ucigaşă îi întuneca fața, iar amenințarea de pe chipul lui o excita, aprinzând-o mai tare de dorință. El îi ceru sever să se uite în jos. Penisul lui era gros şi erect. El îi porunci să îngenuncheze şi să i-l sugă. Ea se supuse înnebunită de poftă, trăgându-i pielea înapoi pentru a-i expune glandul în formă de hârleț, de culoare albastru-închis

---

[133] Bună ziua (lb. germană, în original).

[134] Un tenor cu timbru puternic, potrivit pentru rolurile eroice (helden), precum cele din operele wagneriene, de pildă.

[135] *Bate, atunci, tu, binecuvântată oră* (lb. germană, în original) - titlul unei cantate atribuite compozitorului Georg Melchior Hoffman (1679-1715).

şi atât de mare încât ştiu că nu va putea să-l cuprindă cu gura. Totuşi izbuti s-o facă, simţind că se îneacă, o senzaţie care o topi de plăcere, în timp ce armoniile lui Bach, încărcate de zgomotele morţii şi ale timpului, îi dădeau fiori pe şira spinării. *Schlage doch*, *gewünschte Stunde*! El o împinse la o parte de pântecul lui, îi spuse să se întoarcă, să îngenuncheze la altar, sub crucea primitivă care simboliza patimile Domnului, care lumina acum ca un os descărnat. Ea se întoarse la porunca bărbatului, îngenunche în patru labe, auzi un tropot de copite pe podea, îi mirosi a fum, strigă de plăcere când pântecul şi vintrele păroase se urcară peste fesele ei goale, îmbrăţişând-o ca un veşmânt strâmt, iar pistonul furios pătrunse adânc în vaginul ei, împingând din spate, încă o dată şi încă o dată…

Visul încă îi mai stăruia în minte şi câteva ore mai târziu, când Bronek o trezi, aducând cratiţele lui cu lături.

— Te-am aşteptat aseară, dar n-ai venit, zise el. Am aşteptat şi eu cât am putut, dar se făcuse prea târziu. Omul meu de la poartă a trebuit să plece. Ce s-a întâmplat cu radioul?

Vorbea cu voce joasă. Ceilalţi încă dormeau.

Visul! Nu şi-l putea scoate din minte, nici după atâtea ore. Ameţită, clătină capul. Bronek repetă întrebarea.

— Ajută-mă, Bronek, zise ea nepăsătoare, ridicându-şi ochii spre bărbatul mărunţel.

— Ce vrei să spui?

— Am văzut pe cineva… *îngrozitor*.

Chiar în timp ce rostea asta îşi dădu seama că n-avea niciun rost.

— Vreau să spun, Hristoase, mi-e atât de foame.

— Atunci, ia de mănâncă, zise Bronek. E ce-a rămas din tocana lor de iepure. O grămadă de carne.

Tocana era grasă şi rece, dar a sorbit-o cu lăcomie, urmărind cum se ridică şi cobora pieptul Lottei, care dormea pe paietul de alături. Între două înghiţituri, îl informă pe

omul bun la toate că ea urma să plece.

— Doamne, mi-a fost atât de foame de ieri încoace, murmură ea. Bronek, îți mulțumesc.

— Eu am aşteptat, zise el. Ce s-a întâmplat?

— Uşa camerei fetiței era încuiată, minți ea. Am încercat să intru, dar uşa era încuiată.

— Şi azi o să te întorci la barăci. Sofia, o să-ți duc dorul.

— Şi eu o să-ți duc dorul, Bronek.

— Poate că o să iei totuşi radioul. Adică, dacă mai ai drum spre mansardă. Eu l-aş mai putea da mai departe şi, în după-amiaza asta, să-l scot pe poartă.

De ce nu tăcea odată imbecilul? Ea o terminase cu radioul ăla – o terminase! Ar fi putut lesne să scape de suspiciune înainte, dar cu siguranță nu acum. De bună seamă, dacă radioul avea să dispară azi, copila aia îngrozitoare avea să trâncănească despre vizita ei de aseară. Era exclusă orice acțiune în legătură cu radioul acela, mai ales într-o zi ca aceasta, cu certitudinea electrizantă c-o să-l vadă pe Jan – întâlnirea asta pe care şi-o dorise cu o lăcomie încordată dincolo de orice închipuire. Şi, astfel, îşi repetă minciuna.

— Va trebui să uităm de radio, Bronek. E cu neputință să ajung la el. Monstrul ăla mic ține întotdeauna uşa încuiată.

— Bine, Sofia, zise Bronek, dar dacă se întâmplă ceva… dacă poți să-l iei, doar adu-mi-l mie, cât poți de repede. Aici, în pivniță.

Râse sec.

— Rudi n-o să mă bănuiască niciodată pe mine. Crede că mă are la degetul lui mic. Mă crede debil mintal.

Şi în umbrele dimineții, dintr-o gură plină cu dinți fărâmați, el revărsă asupra Sofiei un zâmbet luminos, enigmatic.

Sofia avea o confuză şi neformată pe de-a întregul credință în previziuni, chiar şi în clarviziuni (în mai multe ocazii simțise sau presimțise evenimentele înainte să se întâmple), deşi nu le atribuia supranaturalului. Era totuşi înclinată «a le

dea o astfel de explicație, dar până când i-am adus eu argumente împotrivă. O logică interioară ne-a convins pe amândoi că astfel de momente de supremă intuiție proveneau din „indicii" perfect naturale – circumstanțe care fuseseră îngropate în memorie sau care zăcuseră dormitând în subconştient. Visul ei, de exemplu. Orice în afară de o explicație metafizică părea cu totul imposibilă pentru faptul că partenerul de sex din visul ei fusese un bărbat pe care-l identificase, în cele din urmă, ca fiind Walter Dürrfeld şi că ea se întâmplase să-l viseze chiar în noaptea de dinainte de a da ochii cu el, prima oară după şase ani. Era chiar dincolo de hotarele plauzibilității că suavul şi seducătorul vizitator care o atrăsese atât de mult în Cracovia avea să apară în carne şi oase la doar câteva ore după un astfel de vis (cu exact fața şi vocea personajului din vis) – când ea nu se mai gândise niciodată la el, nici nu-i mai auzise numele rostit de atâta amar de vreme.

Dar chiar nu-l auzise? Mai târziu, când scotoci prin amintiri, ea descoperi că de fapt îi *auzise* numele rostit, şi nu o dată. Cât de des îl auzise pe Rudolf Höss ordonându-i aghiotantului său Scheffler să-l sune la telefon pe Herr Dürrfeld, la fabrica Buna, fiindcă voia să-i vorbească, fără să-şi dea seama (decât în subconştient) că apelatul era cel pentru care odinioară făcuse ea o fixație romantică? Cu siguranță, de zeci de ori. Höss vorbise la telefon cu o persoană pe nume Dürrfeld zile de-a rândul. Mai mult, acelaşi nume figurase la loc de cinste pe unele dintre acele documente şi memorandumuri ale lui Höss pe care ea îşi aruncase ochii din când în când. Astfel, până la urmă, după analizarea acestor indicii, n-a fost deloc greu să se mai explice rolul lui Walter Dürrfeld ca protagonist în îngrozitorul, deşi deliciosul ei *Liebestraum*[136]. De asemenea,

---

[136] Vis de dragoste (lb. germană, în original; de asemenea, şi titlul unei

n-a fost prea dificil nici să înțeleg de ce partenerul ei din vis se metamorfozase atât de uşor în diavol.

În dimineața aceea, vocea pe care a auzit-o din anticamera biroului lui Höss de la mansardă era aceeaşi cu a bărbatului din vis. Nu intrase în birou imediat, cum făcuse în fiecare dimineață din ultimele zece zile, deşi ardea de nerăbdare de a da buzna pe uşă şi a-şi strânge copilul în brațe. Aghiotantul lui Höss, probabil informat de noul ei statut, îi ordonase brusc să rămână afară şi să aştepte. Atunci ea simțise, deodată, o inexprimabilă îndoială. Chiar era posibil ca, întrucât Höss îi promisese că o s-o lase să-l vadă pe Jan, băiețelul să fi fost în birou, ascultând la discuția cu voci ciudat de tari dintre Höss şi persoana cu vocea bărbatului din visul ei? Se foise nervoasă sub privirile lui Scheffler, conştientă de purtarea lui glacială față de ea, acum, că-şi pierduse privilegiile; era din nou doar o deținută oarecare, printre cele mai umile. Îi simțea ostilitatea, ca un rânjet disprețuitor cioplit pe fața lui. Ea îşi fixă privirile pe fotografia înrămată a lui Goebbels, care împodobea peretele, şi în clipa aceea o ciudată imagine îi răsări în minte: aceea a lui Jan, stând între Höss şi celălalt bărbat, copilul uitându-se întâi la comandant, apoi la străinul a cărui voce era atât de perplex familiară. Deodată, ca un acord scos din țevile de bas ale unei orgi, ea auzi cuvintele din trecut: „Am putea vizita toate marile altare ale muzicii". Tresări şi simți reacția surprinsă a aghiotantului la sunetul înecat pe care îl scosese ea. De parc-ar fi primit o lovitură în plină față, ea se clatină, dându-se înapoi, recunoscând vocea aceea, şopteşte ca pentru ea numele posesorului – şi pentru o clipă scurtă şi fugară, ziua aceasta de octombrie şi după-amiaza aceea de la Cracovia, cu ani în urmă, se contopesc devenind una.

— Rudi, este adevărat că răspunzi în fața superiorilor,

---

compoziții de Franz Liszt).

spunea Walter Dürrfeld, şi îți respect punctul de vedere! Dar şi eu răspund, de asemenea, aşadar pare să nu existe o cale de a rezolva problema asta. Superiorii tăi direcți stau cu ochii pe tine, dar îi am şi eu pe ai mei. Răspund în fața unei corporații care acum insistă asupra unui singur lucru: să mi se furnizeze mai mulți evrei pentru a menține norma de producție prestabilită. Nu doar la Buna, dar şi la minele mele. Trebuie să avem cărbunele ăla! Până acum e bine, n-am rămas încă foarte mult în urmă. Dar toate calculele, toate predicțiile statistice de care dispun sunt… de rău augur, ca să spun doar atât. Îmi trebuie să am mai mulți evrei!

Vocea lui Höss păruse la început înăbuşită, dar în momentul acela răspunsul lui se auzi clar:

— Nu pot forța *Reichsführerul* să se răzgândească în această problemă. Ştii asta. Nu pot cere decât o îndrumare şi, de asemenea, să sugerez unele lucruri. Însă el pare – din indiferent ce motiv – incapabil să ajungă la o hotărâre în privința acestor evrei.

— Iar părerea ta personală este, fireşte…

— Părerea mea personală este că numai evreii cu adevărat sănătoşi şi puternici ar trebui selectați pentru a munci într-un loc ca Buna şi în minele Farben. Cei bolnavi n-ar însemna decât o cheltuială în plus a mijloacelor medicale. Dar părerea mea personală nu valorează nimic aici. Trebuie să aşteptăm o decizie.

— N-ai putea să-l *sâcâi* pe Himmler ca să ia o decizie? întrebă Dürrfeld cu o notă de iritare. Ca prieten al tău, ar putea…

O pauză.

— Îți spun că eu nu pot decât sugera, răspunse Höss. Şi cred că tu ştii bine care au fost sugestiile mele. Îți înțeleg punctul de vedere, Walter, şi cu siguranță nu sunt supărat că nu vezi lucrurile cu ochii mei. Vrei mână de lucru cu orice preț. Chiar şi o persoană în vârstă, cu un grad avansat de tuberculoză este în stare să producă un anumit număr de

unități de energie termică…

— Exact! îl întrerupse Dürrfeld. Şi asta-i tot ce vreau, în primul rând. O perioadă de probă de, să zicem, nu mai mult de şase săptămâni, ca să vedem cum putem să îi folosim pe acei evrei care în prezent sunt supuşi la…

Păru să ezite.

— Acțiunea Specială, zise Höss. Dar tocmai asta e esența problemei, nu-ți dai seama? *Reichsführerul* este presat pe de-o parte de Eichmann, pe de alta, de Pohl şi Maurer. Este o problemă de securitate versus muncă. Din motive de securitate, Eichmann doreşte să vadă toți evreii, până la ultimul, trecuți la Acțiunea Specială, indiferent de vârstă sau de starea de sănătate a evreului individual. N-ar salva niciun halterofil evreu în perfectă condiție fizică, dacă ar exista vreunul. Practic, instalațiile de la Birkenau au fost înființate pentru a susține această politică. Dar vezi şi tu ce s-a întâmplat! *Reichsführerul* a trebuit să modifice ordinul inițial privind Acțiunea Specială pentru toți evreii – şi asta, evident, la insistențele lui Pohl şi Maurer – ca să satisfacă nevoia de forță de muncă, nu doar la fabrica ta din Buna, dar şi la minele şi la toate fabricile de armament dotate prin acest ordin. Rezultatul este o scindare – o falie complet pe mijloc. O scindare… Ştii tu… care-i cuvântul pe care-l caut? Cuvântul ăla ciudat, expresia aia psihologică însemnând…

— *Die Schizophrenie*.

— Da, ăsta-i cuvântul, răspunse Höss. Doctorul ăla de minți din Viena, îmi scapă numele…

— Sigmund Freud.

Urmă o tăcere mai lungă de ambele părți. În timpul acestei discuții, Sofia aproape fără să răsufle, continua să se concentreze asupra imaginii lui Jan, la gura lui uşor întredeschisă sub nasul carn şi la ochii lui albaştri, ochi care treceau de la comandant (plimbându-se în sus şi-n jos prin birou, fără stare, cum îi era obiceiul) la posesorul acelei voci baritonale fără trup – care nu mai era diabolicul violator din

visul ei, ci, pur şi simplu, străinul pe care şi-l amintea c-o încântase cu promisiunile unor excursii la Leipzig, Hamburg, Bayreuth, Bonn. Eşti atât de tânără! murmurase acea voce. O fată! Şi următorul lucru: Sunt familist. Îşi dorea atât de mult să-l vadă pe Jan în faţa ochilor, atât de sufocată de anticiparea reîntâlnirii lor (îşi amintea, mai târziu, cât de greu îi venea să respire), încât curiozitatea ei despre cum mai arăta Walter Dürrfeld acum nu se înregistra în mintea ei decât fugar, pentru a se stinge apoi în indiferenţă. Cu toate acestea, ceva din vocea aceea – ceva grăbit, peremptoriu – îi spunea că avea să-l vadă aproape imediat şi ultimele cuvinte pe care i le spusese comandantului – fiecare nuanţă a tonului şi a semnificaţiei – i se implântaseră în memorie cu finalitate arhivistică, aidoma şănţuleţelor de pe un disc de patefon care nu mai puteau fi niciodată şterse.

Era şi o notă de voioşie în voce. Pronunţă un cuvânt până atunci niciodată rostit.

— Ştim amândoi că, într-un fel sau altul, tot vor muri. Bine, hai să ne oprim aici, deocamdată. Jidanii ne duc pe toţi la schizofrenie, mai ales pe mine. Dar când vine vorba de o scădere de producţie, crezi că pot pleda nebunia – adică schizofrenia – în faţa consiliului meu de directori? Zău aşa!

Höss improviza un răspuns, cu voce scăzută, iar Dürrfeld îi răspunse amuzat că spera că vor discuta din nou, a doua zi. Câteva secunde mai târziu, când trecu pe lângă ea în micuţa anticameră, Dürrfeld în mod clar n-o recunoscu pe Sofia – poloneza aceasta palidă, în uniformă de deţinută, pătată –, dar când din greşeală o atinse, îi spuse „Bitte![137]„ cu aceeaşi politeţe înnăscută şi pe acelaşi ton de domn manierat pe care şi le amintea de la Cracovia. Cu toate acestea, arăta ca o caricatură a personajului aceluia romantic, acum deformat. Se îngrăşase la faţă şi devenise

---

[137] (Scuzaţi-mă) Vă rog! (în lb. germană, în original).

rotund ca un porc în talie, iar ea observă că acele degete perfecte care, descriind delicatele arabescuri, o excitaseră în mod misterios atât de tare în urmă cu şase ani, păreau ca nişte cârnăciori de cauciuc, când îşi aranja pe cap pălăria lui Homburg cenuşie, pe care Scheffler i-o întinsese slugarnic.

— Şi până la urmă ce s-a întâmplat cu Jan? am întrebat-o eu pe Sofia.

Din nou mi se păruse că trebuia să aflu. Dintre multele lucruri pe care mi le spusese, problema sorții lui Jan rămasă încă o enigmă era una dintre cele care mă rodeau cel mai tare. (Cred că trebuie s-o fi înregistrat ca atare, apoi s-o fi împins într-un colț de umbră a minții mele, ciudata şi grăbita ei menționare a morții Evei.) începusem să văd că ocolea această parte a povestirii ei cu mare stăruință, părând să îi tot dea târcoale, pe departe, şovăind, ca şi când ar fi fost mult prea dureroasă ca să o atingă. Eram puțin ruşinat de nerăbdarea mea şi cu siguranță nu-mi plăcea deloc gândul să pătrund ca un intrus în acea regiune evident fragilă ca pânza de păianjen a memoriei sale, dar într-un mod intuitiv ştiam că era la un pas de a-şi dezvălui secretul, aşa că îi dădeam ghes vorbindu-i cu cea mai delicată voce pe care o puteam avea. Era duminică seara, târziu – la multe ore după episodul nostru aproape dezastruos cu plaja – şi şedeam la bar, la Curtea Arțarului. Pentru că se apropia miezul nopții se scurgea şi ultimul crâmpei dintr-un sabat epuizant de umed, noi doi eram aproape singuri în caverna localului. Sofia era trează; amândoi ne mulțumiserăm să bem doar 7-Up. În timpul lungii noastre întrevederi, ea vorbise aproape fără încetare, dar acum se opri să se uite la ceas şi să spună că poate ar fi timpul să ne întoarcem la Palatul Roz şi să ne zicem c-a fost destul pentru azi.

— Mai am să-mi mut lucrurile la noua adresă, Stingo, zise ea. Trebuie să fac asta mâine-dimineață şi apoi să mă duc la doctorul Blackstock. *Mon Dieu*, tot uit că sunt un om al muncii.

Arăta trasă la față şi obosită, acum cugetând cu ochii rămaşi pe micuța comoară scânteietoare pe care i-o dăruise Nathan, ceasul de mână. Era un ceas de aur Omega, cu mici diamante în cele patru puncte cardinale ale cadranului. Am şovăit să apreciez cam cât o fi costat. De parcă mi-ar fi citit gândurile, Sofia spuse:

— Chiar n-ar trebui să mai păstrez lucrurile astea scumpe pe care mi le-a dăruit Nathan.

O nouă tristețe se strecurase în glasul ei, de data asta diferită, probabil mai acută decât aceea care îmbibase amintirile ei din lagăr.

— Bănuiesc că ar trebui să renunț la ele sau ceva de genul ăsta, de vreme ce n-o să-l mai văd niciodată.

— De ce să *nu* le păstrezi? am zis eu. El ți le-a dăruit, pentru Dumnezeu. Păstrează-le!

— M-ar face să mă gândesc la el tot timpul, răspunse ea fără vlagă. Îl mai iubesc încă.

— Atunci *vinde-le*, am zis eu un pic enervat. O merită. Du-le la o casă de amanet.

— Nu spune asta, Stingo, zise ea fără resentiment. Apoi adăugă: într-o bună zi, o să ştii şi tu cum e să fii îndrăgostit.

O cugetare slavă, posomorâtă şi infinit de plictisitoare.

Am tăcut amândoi pentru o vreme, iar eu am meditat la profunda lipsă de sensibilitate din această ultimă afirmație a mea, care, pe lângă plictiseală, exprima o evidentă nepăsare şi uitare pentru prostul de nefericit în dragoste care eram şi căruia îi fusese adresată. În tăcere, am înjurat-o cu toată setea iubirii mele ilogice. Deodată am simțit din nou prezența lumii reale, nu mai eram în Polonia, ci în Brooklyn. Şi în afară de durerea din suflet pentru Sofia, mă zvârcoleam lăuntric cu o indispoziție ursuză şi agitată. Îngrijorări autoflagelatoare începuseră să mă hărțuiască. Fusesem atât de prins de povestirea Sofiei că pierdusem cu desăvârşire din vedere faptul de nezdruncinat că eram aproape adus în sapă de lemn din pricina jafului suferit în ajun. Acest lucru, pe

lângă aceea că ştiam de iminenta plecare a Sofiei din Palatul Roz – şi, în consecinţă, a singurătăţii mele în acel loc, zbătându-mă fără un penny să rămân la suprafaţă prin Flatbush, cu fragmentele unui roman neterminat – îmi dădeau o adevărată criză de disperare. Mi-era groază de singurătatea care mă aştepta fără de Sofia şi Nathan; asta era mult mai greu de îndurat decât lipsa de bani.

Am continuat să mă frământ lăuntric, uitându-mă la chipul Sofiei, gânditor şi plecat în jos. Îşi luase atitudinea aceea, cu care începusem să fiu obişnuit, cu mâinile lipite uşor peste ochi, o postură care conţinea o combinaţie inexprimabilă de emoţii (La ce s-o fi gândind acum? mă întrebam): perplexitate, uluire, amintirea groazei, tristeţe resimţită, furie, ură, pierdere, dragoste, resemnare – toate acestea existau acolo pentru o clipă, într-un hăţiş întunecat, sub privirile mele. Apoi s-au risipit. Atunci mi-am dat seama că şi ea ştia la fel de bine firele care nu se legau în cronica pe care mi-o relatase şi care, evident, se apropia de sfârşitul ei. Mi-am dat seama, de asemenea, că impulsul care alimentase revărsarea amintirilor toată seara nu se epuizase cu adevărat şi că, în ciuda ostenelii, ea era încă sub influenţa nevoii de a scormoni şi de a scoate la lumină tot restul îngrozitorului şi inimaginabilului ei trecut, până la drojdia de pe fund.

Chiar şi aşa, o curioasă dorinţă de eschivare părea s-o împiedice de a aborda direct relatarea sorţii băiatului ei, iar când am stăruit încă o dată – întrebând-o „Şi Jan?" –, ea se lăsă să alunece într-un moment de reverie.

— Mi-e atât de ruşine de ce am făcut, Stingo – când am înotat în largul oceanului. Te-am făcut să-ţi rişti viaţa aşa… asta a fost atât de josnic din partea mea, atât de rău. Trebuie să mă ierţi. Dar o să fiu sinceră cu tine spunându-ţi că au fost multe momente, din acele zile de război încoace, când m-am gândit să mă sinucid. Se pare că vine şi pleacă periodic. În Suedia, imediat ce războiul se sfârşise şi mă aflam în centrul acela pentru persoanele deportate, am încercat să mă

sinucid acolo. Şi ca în visul ăla pe care ți l-am povestit, capela – am obsesia asta *eu le* blasphème7. În afara centrului se afla o biserică micuță, nu cred că era catolică, bănuiesc că trebuie să fi fost luterană, dar nu contează – aveam ideea asta că, dacă o să mă sinucid în biserica aia, avea să fie cel mai mare sacrilegiu pe care aş putea să-l comit vreodată, *le plus grand blasphème*[138], pentru că, vezi tu, Stingo, nu-mi mai păsa; după Auschwitz n-am mai crezut în Dumnezeu sau că El există, îmi spuneam: El şi-a întors fața de la mine, atunci îl urăsc şi, ca să-i arăt şi să-i demonstrez ura mea, voi comite cel mai mare sacrilegiu la care mă pot gândi. Şi anume să mă sinucid în Biserica Lui, pe pământ sfințit. Mă simțeam atât de rău, eram atât de slăbită şi de bolnavă, dar după o vreme mi-am mai recăpătat din puteri şi, într-o noapte, m-am hotărât să-mi duc planul la îndeplinire.

Aşa că am ieşit pe poarta centrului cu o bucată ascuțită de sticlă, pe care o găsisem în spitalul unde mă țineau. Era destul de uşor de făcut. Biserica era chiar la doi paşi. Nu existau paznici sau supraveghetori şi eu am ajuns acolo seara, târziu. Era lumină în biserică şi m-am aşezat în ultimul rând de bănci, stând multă vreme singură, cu ciobul meu de sticlă. Era vară. În Suedia e întotdeauna lumină, noaptea, în timpul verii, rece şi palidă. Locul acela se afla undeva la țară şi puteam auzi broaştele de afară şi simțeam mirosul de brad şi de pini. Era un miros plăcut, care-mi aducea aminte de Dolomiții de când eram copil. O vreme, mi-am închipuit că port o conversație cu Dumnezeu. Unul dintre lucrurile pe care mi le-am imaginat că le spunea El a fost: „De ce vrei să-ți iei viața, Sofia, în sfântul Meu lăcaş?”. Şi-mi amintesc că i-am răspuns cu voce tare: „Dacă Tu, care eşti atoateştiutor, nu ştii, Doamne, atunci nu pot să-ți spun”.

---

[138] Blasfemia (în lb. franceză, în original).

Atunci El a zis: „Deci, e secretul tău”. Şi eu i-am răspuns: „Da, e secretul meu faţă de Tine. Ultimul meu secret”. Şi atunci am început să-mi tai venele. Şi vrei să ştii ceva, Stingo? Chiar mi-am crestat un pic încheietura şi a durut şi a sângerat un pic, dar după aceea m-am oprit. Şi vrei să ştii ce m-a oprit? îţi jur, un singur lucru. Un singur lucru! N-a fost din cauza durerii sau a fricii. Nu-mi era frică de nimic. Din pricina lui Rudolf Höss. M-am gândit pe neaşteptate la Höss şi ştiam că era viu, pe undeva prin Polonia sau Germania. I-am văzut chipul drept în faţa mea, chiar în clipa în care ciobul îmi tăia încheietura. Şi m-am oprit din tăiat şi – ştiu că sună a *folie*[139]. Stingo – ei bine, am înţeles, într-o străfulgerare, că nu pot să mor câtă vreme Rudolf Höss este viu. Ar fi fost triumful lui final.

Urmă o pauză lungă, apoi:

— Nu mi-am mai văzut niciodată băiatul. Vezi tu, în dimineaţa aceea, Jan nu era în biroul lui Höss, când am intrat eu. Nu era acolo. Fusesem atât de sigură că era acolo încât am crezut că poate se ascunsese sub masă, ştii, ca să mă păcălească. M-am uitat în jur, dar nu era nici urmă de Jan. Am crezut că trebuie să fie o glumă, *ştiam* că trebuia să fie acolo. L-am strigat. Höss închisese uşa şi stătea acolo, urmărindu-mă. L-am întrebat unde era băieţelul meu. El mi-a spus: „Aseară, după ce ai plecat, mi-am dat seama că n-aş fi putut să-ţi aduc băiatul aici. Îmi cer iertare pentru decizia aceea nefericită. Să-l fi adus aici ar fi fost periculos – mi-ar fi compromis poziţia”. Nu-mi venea să cred, nu mi-a venit să cred că spusese asta, chiar nu puteam să cred. Apoi, dintr-odată, am crezut-o, am crezut-o complet. Şi atunci mi-am pierdut minţile. Am înnebunit. Am înnebunit!

Nu-mi aduc aminte nimic din ce-am făcut – totul a fost întuneric, pentru o vreme –, dar se pare că am făcut două

---

[139] Nebunie (în lb. franceză, în original).

lucruri. L-am *atacat* pe Höss, l-am atacat cu mâinile goale. Ştiu asta pentru că, după ce întunericul s-a risipit şi eu stăteam în fotoliul unde mă îmbrâncise el, mi-am ridicat ochii şi am văzut locul de pe obrazul lui unde-l zgâriasem cu unghiile. Îşi ştergea nişte urme de sânge de pe locul acela cu batista. Se uita în jos, spre mine, dar în ochii lui nu era nici urmă de mânie, părea foarte calm. Celălalt lucru pe care mi-l amintesc este ecoul din urechile mele, sunetul propriei mele voci, când țipasem la el, în urmă cu un minut: „Gazează-mă, atunci!" mi-amintesc că i-am strigat. „Gazează-mă, cum mi-ai gazat şi fetița!". Am strigat la el, încontinuu: „Gazează-mă, atunci, tu..." Et cetera. Şi trebuie să-i fi strigat o mulțime de sudalme în germană, pentru că mi le aminteam ca pe un ecou în urechile mele. Dar apoi mi-am luat doar capul în mâini şi am început să plâng. Nu l-am auzit spunând ceva şi, în cele din urmă, i-am simțit mâna pe umărul meu. I-am auzit vocea: „Repet, îmi pare rău", a zis el, „n-ar fi trebuit să iau acea hotărâre. O să încerc să îndrept lucrurile față de tine cumva, în alt fel. Ce altceva aş mai putea face pentru tine?". Stingo, a fost atât de ciudat să-l aud pe omul acela vorbindumi aşa – punându-mi o astfel de întrebare cu o asemenea voce, cerându-şi iertare, ştii, întrebându-mă *pe mine* ce ar putea să facă *el*.

Şi atunci, fireşte, m-am gândit la Lebensborn şi la ceea ce spusese Wanda că ar fi trebuit să încerc – lucrul de care ar fi trebuit să-i pomenesc lui Höss cu o zi înainte, dar nu fusesem în stare s-o fac. Aşa că m-am calmat şi m-am oprit din plâns, iar la sfârşit mi-am ridicat ochii la el şi i-am spus: „Ai putea face un lucru pentru mine". Am folosit cuvântul „Lebensborn" şi am ştiut imediat, din privirea ochilor lui, că ştia despre ce vorbeam. I-am zis ceva de felul ăsta, i-am zis: „Ai putea să-mi muți băiatul din Lagărul copiilor în programul Lebensborn, pe care îl are SS-ul şi de care ştii şi tu. L-ai putea trimite în Reich, unde ar deveni un bun german. Oricum este blond şi arată deja ca un neamț, şi

vorbeşte germana perfect, la fel ca şi mine. Nu sunt mulți copii polonezi ca el. Îți dai seama cât de potrivit ar fi băiatul meu pentru Lebensborn?". Îmi amintesc că mult timp Höss n-a răspuns nimic, doar a stat acolo, atingându-şi uşor locul de pe obraz unde îl zgâriasem eu. Apoi a zis cam aşa: „Cred că ceea ce mi-ai spus tu ar putea fi o soluție viabilă. O să mă interesez". Dar asta n-a fost de ajuns pentru mine. Ştiam că încercam să mă agăț de vreun pai salvator, disperată, şi mi-ar fi putut pur şi simplu închide gura pe loc – dar trebuia s-o spun, trebuia să spun: „Nu, trebuie să-mi dai un răspuns mai hotărât decât atât, nu mai pot îndura să trăiesc în nesiguranță". După o clipă, el a spus: „Bine, o să am grijă să fie mutat din lagăr". Dar nici atât nu mi se părea de ajuns. Am spus: „Şi eu cum o să ştiu? Cum o să ştiu sigur că a fost luat de aici? Trebuie să-mi promiți şi asta", am continuat eu, „Trebuie să-mi promiți c-o să-mi spui unde anume a fost dus, în Germania, ca într-o bună zi, când o să se termine războiul, să pot să-l revăd".

Lucrul ăsta din urmă, Stingo, nici nu-mi venea să cred că îl spusesem, că-i adresasem asemenea pretenții acelui om. Dar, adevărul e, vezi tu, că mă bizuiam pe ceea ce simțea el pentru mine, pe emoția aceea pe care o arătase pentru mine în ziua precedentă, ştii, când mă îmbrățişase şi când spusese „Crezi că sunt vreun monstru?". Mă bizuiam pe vreo fărâmă de omenie rămasă în el ca să mă ajute. Aşadar, după ce am spus astea, el a tăcut iarăşi o vreme, după care mi-a răspuns aşa: „Bine, promit. Promit că băiatul ăla o să fie mutat din lagăr şi că o să primeşti veşti din locul în care se află, din când în când". Atunci i-am zis – ştiam că riscam să-i stârnesc mânia, dar nu m-am putut abține: „Cum aş putea fi sigură de asta? Fetița mea a murit deja, iar fără Jan nu-mi va mai rămâne nimic. Ieri, mi-ai spus că o să mă laşi să-l văd pe Jan, dar nu m-ai lăsat. Ți-ai luat cuvântul înapoi". Asta trebuie să-l fi… ei, bine, să-l fi *lovit* cumva, pentru că atunci a spus: „Poți să fii sigură. O să primeşti un mesaj de la mine,

din când în când. Ai asigurările mele şi cuvântul meu de ofițer german, cuvântul meu de onoare".

Sofia s-a oprit şi a privit în lumina tulbure care se aprindea seara în Curtea Arțarului, invadată de un roi fâlfâitor de fluturi de noapte rătăcitori, localul fiind pustiu acum, în afară de noi doi şi de barman, un irlandez obosit care scotea un clinchet înfundat din registrul de casă. Apoi a zis:

— Dar omul ăsta nu s-a ținut de cuvânt, Stingo. Iar eu nu mi-am mai văzut niciodată băiatul. De ce-oi fi crezut eu că SS-istul ăla putea avea acel lucru care se numeşte onoare? Poate că din pricina tatălui meu, care întotdeauna vorbea despre armata germană şi despre ofițerii ei, cu înaltul lor simț al onoarei, cu principii şi altele asemenea, nu ştiu. Dar Höss nu şi-a ținut cuvântul, aşa că eu nu ştiu ce s-a întâmplat. Höss a părăsit Auschwitz-ul, ducându-se la Berlin curând după asta, iar eu m-am întors la barăci, unde eram o stenografă oarecare. N-am primit niciun fel de mesaj de la Höss, niciodată. Nici măcar când a venit înapoi, în anul următor, nu m-a contactat. Multă vreme mi-am închipuit că... ei bine, că Jan fusese scos din lagăr şi trimis în Germania şi că foarte curând aveam să primesc un mesaj din care voi afla cum o duce, dacă e sănătos şi aşa mai departe. Dar n-am aflat niciodată nimic. Apoi, mai târziu, am primit un bilețel de la Wanda, care scria aşa – atât şi nimic mai mult: „L-am văzut iar pe Jan. O duce bine, cât se poate aici". Stingo, era să mor atunci, pentru că, vezi tu, asta însemna că Jan *nu* fusese scos din lagăr, până la urmă, că Höss nu aranjase să fie luat în programul Lebensborn.

Apoi, la câteva săptămâni după asta, am primit un alt mesaj de la Wanda, la Birkenau, printr-o deținută – o femeie din Rezistența franceză, care a venit la cazarmă. Femeia asta a zis că Wanda îi ceruse să-mi spună că Jan plecase din lagărul de copii. Şi asta m-a umplut, pentru scurt timp, de bucurie, până când mi-am dat seama că nu însemna absolut

nimic – că putea însemna doar că Jan murise. Nu trimis la Lebensborn, ci de vreo boală sau ceva – sau doar din cauza iernii, căci se făcuse atât de frig. Şi eu nu aveam niciun mijloc de a afla care era adevărul despre Jan, dacă murise acolo, la Birkenau, sau era în Germania, sau în altă parte.

Sofia făcu o pauză.

— Auschwitz-ul era atât de mare, era atât de greu să obții veşti de la cineva. În orice caz, Höss nu mi-a trimis niciodată mesajul pe care promisese c-o să-l trimită. *Mon Dieu*, a fost o asemenea *imbécilité* din partea mea că un astfel de om ar fi putut avea ceea ce numea el *meine Ehre*[140]. Ce mincinos ordinar! Nu era altceva decât ceea ce numeşte Nathan o jigodie. Iar eu pentru el nu eram decât un *Dreck* polonez cu moț.

După o altă pauză, se uită la mine, peste mâna de la ochi:

— Ştii, Stingo, n-am aflat niciodată ce s-a întâmplat cu Jan. Ar fi fost aproape mai bine dacă…

Dar vocea i se stinse.

Acalmie. Enervare. Senzația când bate vântul, vara, că ai ajuns la capătul puterilor. Nu aveam grai să-i răspund ceva Sofiei, după toate acestea; cu siguranță, n-am avut nimic de spus când vocea ei, acum uşor mai ridicată, făcu o afirmație fără menajamente care, oricât de stranie şi de sfâşietoare era, pentru mine a însemnat o revelație, care, în lumina tuturor celor aflate înainte, părea să fie doar o nouă perioadă de agonie înserată într-un pustiu nemărginit.

— Am crezut că poate voi afla ceva în cele din urmă. Dar, curând după asta, am primit ultimul mesaj de la Wanda, în care mă anunța că fusese prinsă ca agent al rezistenței. Au dus-o în cunoscuta clădire a închisorii. Au torturat-o, apoi au atârnat-o într-un cârlig, lăsând-o să se stranguleze încet, până la moarte… Ieri, am numit-o pe Wanda o *kvetch*. A fost

---

[140] Cuvântul meu de onoare (în lb. germană, în original).

ultima minciună pe care ți-am spus-o. A fost cea mai grozavă persoană pe care am cunoscut-o vreodată.

Stând acolo, în lumina palidă, şi Sofia, şi eu am avut, cred, sentimentul că nervii ne fuseseră întinşi până aproape de a plesni de acumularea lentă de prea mult din ceea ce era virtual de nesuportat. Cu un sentiment al negației decisive, finale, aproape ca o panică, nu mai voiam să mai aud nimic despre Auschwitz, niciun cuvânt în plus. Totuşi, o urmă din impulsul de care am vorbit mai rămăsese încă în Sofia (deşi mi-am dat seama că şi vigoarea ei era zdrențuită şi ferfeniță) şi a continuat să vorbească, îndeajuns cât să-mi povestească, într-o izbucnire scurtă şi înflăcărată, cum îşi luase rămas-bun de la comandantul Auschwitz-ului.

— Mi-a spus: „Acum, du-te". Şi m-am întors şi am pornit spre uşă, spunându-i doar „*Danke*, *mein Kommandant*, pentru că mă ajutați". Atunci, el a zis – crede-mă, Stingo – chiar aşa a zis. A zis: „Auzi muzica asta? îți place Franz Lehar? E compozitorul meu preferat". Am fost atât de surprinsă de această întrebare ciudată încât abia am putut să-i răspund. Franz Lehar, m-am gândit eu, apoi m-am trezit că spun: „Nu, nu chiar. De ce?". El a părut dezamăgit pentru un moment, apoi a zis iar: „Acum, du-te". Şi am plecat. Am coborât, pe lângă uşa camerei lui Emmi, iar acolo era din nou radioul acela, care cânta. De data asta l-aş fi putut lua cu uşurință, pentru că m-am uitat în jur cu mare băgare de seamă, şi nu era nici urmă de Emmi, pe nicăieri. Dar, cum spuneam, nu aveam curajul să fac ce ar fi trebuit să fac, cu speranța mea pentru Jan şi toate celelalte. Şi ştiam că, de data asta, pe mine m-ar fi suspectat cea dintâi. Aşa că am lăsat radioul acolo şi am simțit deodată că mă urăsc din toată inima. Dar l-am lăsat acolo, cântând. Poți să-ți închipui ce cânta la radio? Ghiceşte, Stingo!

Există câte un moment într-o narațiune ca aceasta când o intervenție de ironie pare nepotrivită, probabil chiar „contraindicată" – în ciuda impulsului stăruitor de-a o face

totuşi –, pentru modul în care ironia tinde să devină atât de repede grea ca plumbul, solicitând astfel răbdarea cititorului şi deopotrivă încrederea lui în autor. Dar de vreme ce Sofia era martora mea de toată încrederea, recurgând ea însăşi la ironie ca un soi de *coda* la o mărturisire de care nu aveam niciun motiv să mă îndoiesc, trebuie să-i consemnez aici şi observaţia ei finală, adăugând doar comentariul că aceste cuvinte ale ei au fost rostite cu acel ton şovăitor, de pandemoniu emoţional epuizat, mistuit, indistinct – în parte hilaritate, în parte tristeţe profundă – pe care nu-l mai auzisem niciodată la Sofia şi doar rareori mi se întâmplase să-l aud la alţii şi care semnala, fără îndoială, începutul isteriei.

— Ce cânta? am întrebat.

— Uvertura la opereta lui Franz Lehar, zise ea cu răsuflarea tăiată, *Das Land des Lächelns* – Ţara Surâsului.

Era mult trecut de miezul nopţii când ne-am întors, mergând agale, la Palatul Roz. Sofia era calmă acum. Nu era nimeni pe afară, în întunericul înmiresmat, iar de-a lungul străzilor străjuite de arţari, casele venerabililor burgeri ai Flatbushului aveau luminile stinse şi cufundate în liniştea somnului. Mergând pe lângă mine, Sofia îşi petrecu braţul pe după mijlocul meu şi parfumul ei pentru moment mi-a răscolit toate simţurile, dar am înţeles că gestul era mai degrabă frăţesc sau prietenesc şi, de altfel, lungul ei recital mă lăsase mult departe de orice dorinţă trupească. Tristeţea şi disperarea atârnau deasupra mea ca însuşi întunericul nopţii de august şi m-am întrebat, într-o doară, dacă voi fi în stare să dorm.

Apropiindu-ne de fortăreaţa doamnei Zimmermann, unde un bec lumina stins în holul rozaliu, ne-am împiedicat de trotuarul înalt, iar Sofia vorbi pentru prima oară de când părăsiserăm barul.

— Ai vreun ceas deşteptător, Stingo? Trebuie să mă trezesc devreme, mâine-dimineaţă, ca să-mi duc lucrurile la noua

locuință şi apoi să ajung la timp la serviciu. Doctorul Blackstock a fost foarte înțelegător cu mine în ultimele zile, dar chiar cred că trebuie să mă întorc la muncă. Vrei să treci pe la mine, pe la mijlocul săptămânii?

Am auzit-o înăbuşindu-şi un căscat. Eram gata să-i răspund despre ceasul deşteptător, când o umbră, cenuşie, se desprinse dintre umbrele mai negre care înconjurau veranda din fața casei. Inima mea a tresărit doar o clipă şi am spus:

— O, Doamne!

Era Nathan. I-am şoptit numele exact când îl recunoscu şi Sofia şi scoase un geamăt slab. Pentru o clipă, m-am gândit, presupun că întemeiat, că avea să ne atace. Dar apoi l-am auzit pe Nathan spunând cu blândețe:

— Sofia.

Iar ea îşi desprinse brațul de după mijlocul meu cu atâta grabă încât mi-a scos poalele cămăşii din pantaloni. M-am oprit şi am rămas chiar nemişcat, în timp ce ei s-au repezit unul la altul prin clarobscurul luminii tremurând printre frunze, şi am putut auzi sunetele suspinelor pe care le scotea Sofia chiar înainte de a se întâlni şi de a se îmbrățişa. Câteva clipe lungi au stat îmbrățişați, contopiți într-un singur trup, prin întunericul nopții de vară. În cele din urmă, l-am văzut pe Nathan lăsându-se încet în genunchi, pe asfalt, unde, îmbrățişându-i picioarele Sofiei, rămase nemişcat un timp ce mi s-a părut interminabil, încremenit într-o postură de venerație, sau fidelitate, sau căință, sau implorare – sau toate acestea la un loc.

Capitolul 14

Nathan ne-a cucerit din nou cu uşurinţă, tocmai la ţanc.

După remarcabila noastră împăcare, dulce şi fără probleme – Sofia, Nathan şi Stingo –, unul dintre primele lucruri pe care mi le amintesc că s-a întâmplat a fost acesta: Nathan mi-a dat două sute de dolari. La două zile după fericita lor întâlnire, după ce Nathan s-a mutat din nou cu Sofia la etaj, iar eu m-am ascuns din nou în bârlogul meu roz-primulă, Nathan a aflat de la Sofia despre faptul că fusesem jefuit. (Morris Fink, întâmplător, nu fusese vinovatul. Nathan observase că geamul de la baia mea fusese forţat – lucru pe care Morris n-ar fi avut de ce să-l facă. Mi-a fost ruşine de mine, pentru bănuiala mea nedreaptă.) în următoarea după-amiază, întorcându-mă de la masa de prânz, de la o braserie de pe Ocean Avenue, am găsit pe biroul meu cecul de la el, pe numele meu, pentru suma aceea care, în 1947, pentru cineva în situaţia mea, de virtuală sărăcie lucie, nu poate fi descrisă decât ca, ei bine, imperială.

Prins cu agrafă de cec, era un bilețel: *Pentru marea glorie a literaturii sudiste*. Am rămas stupefiat. Fireşte, banii erau mană cerească, scoţându-mă de la ananghie într-un moment în care îmi făceam o mie de griji pentru viitorul apropiat. Era aproape cu neputinţă să-i refuz. Însă diversele mele scrupule religioase şi ereditare îmi interziceau să-i accept ca pe un dar.

Astfel, după numeroase negocieri şi o controversă prietenească, am ajuns la ceea ce s-ar putea numi un compromis. Cele două sute de dolari aveau să rămână un dar atât timp cât şi eu aveam să rămân un scriitor nepublicat. Dar când şi dacă primul meu roman avea să-şi găsească un editor, iar eu aveam să câştig destui bani cât să nu mai fiu sub presiune financiară – *atunci* şi numai atunci Nathan avea să accepte să-i returnez, oricât aş fi dorit eu să-i dau (fără

dobândă). O voce rezervată, firavă, răuvoitoare din străfundul conştiinţei îmi şoptea că această generozitate era maniera lui Nathan de a mă împăca pentru grosolanul atac pe care-l făcuse la adresa cărţii mele cu doar câteva nopţi în urmă, atunci când ne expulzase atât de dramatic şi de crud pe Sofia şi pe mine din viaţa lui. Dar mi-am alungat acest gând ca nedemn, mai ales în lumina celor pe care le aflasem de curând, de la Sofia, despre tulburarea indusă de droguri care, fără îndoială, îl făcuse să spună lucruri iresponsabile şi odioase – cuvinte pe care acum era foarte clar că nu şi le mai amintea. Cuvinte care, sunt sigur, nu figurau în amintirea lui cum nu figura nici purtarea lui smintită şi distructivă. Pe de altă parte, îi eram, pur şi simplu, devotat lui Nathan, cel puţin acelui Nathan fascinant, generos, dinamic, care se lepădase de anturajul lui de demoni – şi de vreme ce *acest* Nathan se întorsese la noi, un Nathan mai degrabă tras la faţă şi palid, dar aparent purificat de ororile care-l posedaseră recent, căldura şi afecţiunea fraternă, renăscute, pe care le simţeam acum erau minunate; încântarea mea nu era întrecută decât de reacţia Sofiei, a cărei bucurie era o formă de delir abia controlat, foarte emoţionant la vedere. Continua şi neştirbita ei afecţiune pentru Nathan m-a umplut de veneraţie. Violenţa asupra ei era limpede că fusese fie uitată, fie complet iertată. Sunt sigur că l-ar fi primit înapoi la pieptul ei cu tot atâta ardoare şi iertare necondiţionată şi dacă ar fi fost condamnat ca pedofil sau ca ucigaş feroce.

Nu ştiam unde şi-a petrecut Nathan cele câteva zile şi nopţi de după acel cumplit spectacol pe care-l pusese în scenă la Curtea Arţarului, deşi din aluziile scăpate Sofiei am dedus că îşi căutase adăpost la fratele lui, în Forest Hills. Însă absenţa lui şi locul unde se retrăsese nu păreau să conteze; în acelaşi fel, farmecul lui personal devastator făcea să pară de mică importanţă faptul că recent ne făcuse cu ou şi cu oţet pe Sofia şi pe mine, într-o asemenea revărsare de

antipatie şi venin, încât ne îmbolnăvise pe amândoi fizic. Într-un fel, dependența aceea cu suişuri şi coborâşuri pe care Sofia mi-o descrisese atât de viu şi de înspăimântător avusese efectul de a-i deveni încă şi mai apropiat lui Nathan, acum, că se întorsese; aşa romantică precum fără îndoială că era reacția mea, şinele lui demonic – acel Mr. Hyde, *persona* care îl poseda şi îi devora măruntaiele, din când în când – mi se părea acum o parte integrantă şi obligatorie a straniului său geniu şi i-o acceptam, cu doar foarte vagi temeri despre vreo recurență virulentă în viitor. Sofia şi cu mine eram – ca s-o spun pe-a dreaptă – uşor de sedus. Fusese destul ca el să reintre în viețile noastre, ca să simțim că ne aduce acelaşi entuziasm, generozitate, energie, amuzament, magie şi *dragoste* pe care noi le crezuserăm dispărute pentru totdeauna. Şi, de fapt, întoarcerea lui la Palatul Roz şi instalarea, încă o dată, în confortabilul cuibuşor al dragostei de la etaj mi s-au părut atât de fireşti, încât nici până în ziua de azi nu-mi amintesc când sau cum îşi transportase toate lucrurile înapoi, mobilier, haine şi tot dichisul, pe care le luase când ridicase tabăra în acea noapte tristă, punându-le la loc astfel încât ziceai că nu plecase niciodată cu toate acelea după el.

Era din nou ca pe vremuri. Rutina zilnică s-a reluat ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, niciodată – de parcă accesul de furie al lui Nathan nu adusese niciodată camaraderia şi fericirea noastră tripartită în prag de distrugere definitivă. Era de acum septembrie, iar arşița verii încă mai plutea deasupra străzilor fierbinți ale cartierului, într-un abur scânteietor. În fiecare dimineață, Nathan şi Sofia luau câte un metrou, separat, din gara BMT de pe Church Avenue – el, pentru a se duce la laboratorul său de la Pfizer, ea, la cabinetul doctorului Blackstock, în centrul Brooklynului. Şi eu mă întorceam, fericit, la familiara mea masă de scris din stejar. Refuzasem s-o las pe Sofia să mă mai obsedeze ca țintă a dragostei mele, cedând-o de bunăvoie în favoarea

bărbatului mai în vârstă, căruia îi aparținea atât de firesc şi de drept, şi acceptând fără proteste, încă o dată, evidența că pretențiile mele la inima ei fuseseră tot timpul modeste şi, în cel mai bun caz, de amator. Astfel, fără nicio Sofia care să-mi mai provoace reverii zadarnice, m-am întors la romanul meu întrerupt cu sârguință energică şi un mai viu simț al obiectivului final. Bineînțeles, ar fi fost cu neputință să nu rămân cu gândul şi, într-o oarecare măsură, uneori deprimat, la cele povestite de Sofia din trecutul ei. Însă, în general, puteam să-mi scot povestea ei din minte. Viața într-adevăr merge înainte. De asemenea, am fost luat pe sus de un îmbucurător şuvoi creator şi eram foarte conştient că şi eu aveam de spus povestea mea tragică, pentru care consacram toate orele mele de muncă. Probabil inspirat de donația bănească a lui Nathan – întotdeauna cea mai bună formă de încurajare pe care o poate primi un artist creator –, am început să lucrez cu ceea ce după mine ar trebui să fie descrisă drept o viteză impetuoasă, corectând şi cizelând din mers, tocind unul după altul creioanele mele Venus Velvet, în timp ce cinci, şase, şapte, uneori chiar opt sau nouă foi de hârtie galbenă se strângeau pe masa mea după o lungă dimineață de lucru.

Şi (cu totul separat de bani), Nathan îşi reluase încă o dată rolul de sprijinitor, frate, mentor, critic constructiv şi bun prieten drag în toate privințele, pentru care avusesem o deosebită considerație de la bun început. Din nou, el a început să se ocupe de proza mea prelucrată până la epuizare – după mai multe zile de trudă din partea mea, când obțineam vreo douăzeci şi cinci, treizeci de pagini, el lua manuscrisul în camera lui, să-l citească, şi, după vreo câteva ore, se întorcea, de regulă zâmbind, aproape întotdeauna gata să-mi acorde singurul lucru de care aveam nevoie cel mai mult, lauda, deşi mai niciodată lauda aceasta nu era modificată sau cinstit condimentată de câte un calup de critică aspră; ochiul lui era nemilos de ager în a găsi fraza

care şchiopăta în vreun ritm stângaci, reflecţiile teatrale, pierderile de vreme onanistice, metaforele mai puţin fericite. Dar, în cea mai mare parte, puteam spune că era captivat de-a dreptul de ficţiunea mea neagră din Tidewater, de peisajul şi clima pe care încercam să le redau cu toată pasiunea, precizia şi afecţiunea pe care le putea pune la bătaie tânărul meu talent ce tocmai începea să se dezvăluie, de micul grup înnebunit de durere al personajelor care prindeau viaţă pe pagină în timp ce le conduceam în călătoria lor funerară, bolnavă de anxietate, prin şesurile Virginiei, şi, cred, în cele din urmă şi cel mai sincer de o anume viziune proaspătă asupra Sudului care (în pofida influenţei lui Faulkner, pe care Nathan o detectase şi pe care eu o recunoscusem cu dragă inimă) era unică şi, cum spunea el, „electrizant" personală. Eram în secret foarte încântat să ştiu că, în mod subtil, prin întreaga alchimie a artei mele, păream că reuşesc să convertesc, treptat, prejudecata lui Nathan împotriva Sudului în ceva care semăna cu acceptarea sau cu înţelegerea. Am descoperit că nu mai îndrepta asupra mea zeflemelele lui despre buzăde-iepure şi herpes, despre linşaje şi mârlani. Opera mea începuse să-l impresioneze puternic şi fiindcă îl admiram şi îl respectam atât de mult mă simţeam nespus de mişcat de reacţia lui.

— Acea scenă a petrecerii din clubul provincial este grozavă, mi-a spus el, pe când şedeam în camera mea, într-o după-amiază de sâmbătă. Mai ales fragmentul ăla scurt, cu dialogul dintre mamă şi slujnica de culoare – nu ştiu, mi se pare că e drept la ţintă. Iar senzaţia aia de vară în Sud, nu ştiu cum o redai atât de bine.

M-am umplut de mândrie, în sinea mea, murmurându-i mulţumiri, şi am băut repede din cutia mea de bere.

— Acum merge şnur, am zis eu, conştient de modestia mea forţată. Mă bucur că-ţi place, chiar mă bucur.

— Poate ar trebui să mă duc în Sud, zise el, să văd personal cum e. Povestirea asta a ta îmi deschide apetitul. Tu

ai putea să-mi fii ghid. Ce-ai zice de asta, bătrâne? O călătorie prin fosta Confederație?

M-am trezit că aprob imediat ideea, cu entuziasm.

— Doamne, da! am zis. Asta ar fi extraordinar. Am putea să începem din Washington şi apoi să coborâm. Am un fost coleg de şcoală şi prieten la Fredericksburg, care ştie o grămadă despre Războiul Civil. Am putea să stăm la el şi să vizităm toate câmpurile de bătălie din nordul Virginiei. Manassas, Fredericksburg, Wilderness, Spotsylvania – toată scena. Apoi închiriem o maşină şi mergem la Richmond, vedem Petersburgul şi ne îndreptăm spre ferma tatălui meu, în districtul Southampton. Se apropie vremea culesului de arahide…

Pot să spun că Nathan s-a entuziasmat imediat la această propunere, sau această încuviințare, dând din cap viguros, în timp ce în avântul meu odată pornit continuam să-i vorbesc despre frumusețile circuitului nostru. Vedeam călătoria asta drept educativă, serioasă, edificatoare, dar şi distractivă. După Virginia: regiunea de coastă din Carolina de Nord, unde copilărise dragul meu tată, apoi Charleston, Savannah, Atlanta şi o excursie de voie prin inima Dixielandului, prin dulcile măruntaie ale Sudului – Alabama, Mississippi – încheind în New Orleans, unde stridiile erau grase şi suculente şi costau doi cenți bucata, *gumbo*[141]-ul era nemaipomenit, şi langustele se găseau peste tot.

— Ce mai călătorie! am jubilat eu desfăcând încă o cutie de bere. Bucătărie sudistă. Pui fript. Turte de mălai. Mazăre cu costiță. Terci de porumb. Varză-de-mare. Şuncă de țară cu sos de cafea. Nathan, cum eşti tu expert gastronomic, o să înnebuneşti de fericire!

Eram în culmea entuziasmului de la bere. Ziua aproape că zăcea în prostrație de arşiță, dar dinspre parc sufla o adiere

---

[141] O supă sau mâncare îngroşată cu boabe de bame.

de vânt şi prin tremurul transperantelor de la fereastră auzeam Beethovenul de la etaj. Ceea ce era, bineînțeles, mâna Sofiei, care se întorsese acasă după jumătatea ei de zi de muncă de sâmbăta şi care întotdeauna dădea fonograful la maximum, în timp ce făcea un duş. Mi-am dat seama, chiar când îmi țeseam fantezia despre Sud, că băteam toba la greu, vorbind exact ca un sudist învederat, ale cărui atitudini le detestam la fel de tare cum detestam insolența newyorkezilor, stăpâniți de liberalismul ăla doct şi animozitatea față de Sud, care mă irita nespus, dar nu conta; eram însufleţit după o lungă dimineață de muncă deosebit de rodnică, iar vraja Sudului (ale cărui privelişti şi dialecte mă chinuisem atât să le aştern pe hârtie, storcându-mi sufletul de vlagă) acționa asupra mea ca un mic extaz sau ca un mare dor. Fireşte, mai simțisem valul ăsta de melancolie dulce-amăruie de atâtea ori înainte – cel mai recent când, într-un acces considerabil mai puțin sincer, galanteriile mele de mămăligar sudist eşuaseră atât de lamentabil de-a o fermeca pe Leslie Lapidus –, însă azi dispoziția aceasta părea deosebit de fragilă, tremurătoare, subtilă şi străvezie, simțeam că stau să plâng, revărsând lacrimi ruşinoase, dar magnific de sincere. Minunatul adagio din *Simfonia a IV-a* plutea până la mine, contopindu-se ca o bătaie de inimă omenească liniştită, fermă, cu exaltarea mea.

— De acord cu tine, bătrâne, l-am auzit pe Nathan spunând din fotoliul din spatele meu. Ştii, chiar era timpul să văd Sudul. Ai spus tu ceva, pe la începutul verii – pare o veşnicie de atunci –, ai spus ceva despre Sud care mi-a rămas înfipt în creier. Sau cred c-ar fi trebuit să spun că, mai precis, e despre Nord *şi* Sud. Ne-am contrazis noi odată, cum obişnuiam s-o facem, şi îmi amintesc că ai spus ceva cum că sudiştii barem s-au aventurat în Nord, ca să vadă cum arată Nordul, în vreme ce nordiştii foarte rar şi-au dat osteneala să călătorească vreodată în Sud, ca să se uite de-aproape la ținuturile alea. Îmi amintesc că spuneai ce *infatuați* par

nordiştii în ignoranța lor voită şi prezumțioasă. Ai spus că asta era ignoranță intelectuală. Cuvintele astea le-ai folosit – iar, la vremea aceea, mi s-au părut teribil de tari –, dar mai târziu am început să mă gândesc mai bine la asta şi mi-am dat seama că s-ar putea să ai dreptate.

Se opri câteva clipe, apoi, cu o neprefăcută convingere, spuse:

— Mărturisesc că sufăr şi eu de aceeaşi ignoranță. Cum am putut să urăsc un loc pe care nu l-am văzut sau nu l-am cunoscut niciodată? Sunt de acord cu tine. O să facem călătoria asta!

— Să fie cu noroc, Nathan, am răspuns eu, înduioşat de prietenie şi de Rheingold.

Cu berea în mână, m-am îndreptat spre baie, să mă uşurez. Eram un pic mai beat decât crezusem. Am stropit tot scaunul. Peste zgomotul şiroiului, am auzit vocea lui Nathan:

— Am dreptul la câteva zile de concediu de la laborator pe la mijlocul lui octombrie şi, până atunci, la cum lucrezi acum, ar trebui să ai şi tu o bună parte din cartea ta pusă la punct. O să ai nevoie, probabil, de un mic respiro. Ce-ar fi să programăm călătoria pentru atunci? Sofia n-a avut niciun concediu de la şnapanul ăla de când lucrează pentru el, aşa că are şi ea dreptul la vreo două săptămâni. Eu aş putea să împrumut maşina fratelui meu, decapotabila. N-o să aibă nevoie de ea, căci şi-a cumpărat un nou Oldsmobile. O să mergem cu maşina până la Washington…

În timp ce el vorbea, privirea mi s-a oprit la dulăpiorul de medicamente – seiful acela care mi se păruse atât de sigur, până la furtul suferit de curând. Cine fusese oare făptaşul, m-am întrebat, acum, că Morris Fink fusese absolvit de crimă? Vreun borfaş din Flatbush, unde hoții mişunau întotdeauna. Nu-mi mai păsa cu adevărat şi am simțit că furia şi tristețea mea de mai înainte erau acum înlocuite de o ciudată şi complicată nelinişte în privința banilor furați, care, la urma urmelor, fuseseră obținuți din vânzarea unei ființe

omeneşti. Artiste! Sclavul bunicii mele, sursa salvării mele. Băiatulsclav Artiste mă înzestrase cu mijloacele băneşti pentru traiul meu de vara asta în Brooklyn; prin sacrificiul postum al cărnii şi sângelui său contribuise în mare măsură să mă țină pe linia de plutire până când începusem să pun romanul pe roate, aşa că poate fusese justiția divină care hotărâse ca Artiste să nu mă mai sprijine. Supraviețuirea mea nu avea să mai fie asigurată de acei bani pătați de-o vină întinsă pe un secol. M-am bucurat într-un fel că nu mai aveam acei bani ai sângelui, că scăpasem de sclavie.

Totuşi, cum aş fi putut *vreodată* scăpa de sclavie? Mi se pusese un nod în gât şi am rostit cuvântul cu voce tare:

— Sclavie!

Sălăşluia undeva în străfundul conştiinței mele o dorință nestăpânită de a scrie despre sclavie, să fac sclavia să-şi dezvăluie cele mai adânc îngropate şi tulburătoare secrete ale sale, la fel de necesară ca şi însăşi dorința de a scrie, aşa cum făcusem şi de dimineață, despre moştenitorii acelei instituții care, acum, în anii 1940, se zbăteau să supraviețuiască în mijlocul smintitului apartheid din Tidewater, Virginia – iubita şi hărțuita mea familie de burghezi din Noul Sud, care-şi executa fiecare mişcare, fiecare gest, în prezența unei vaste şi prolifice armate de martori negri, toți născuți din pântecul sclaviei. Şi oare nu eram cu toții, albi şi negri, încă înrobiți? Ştiam că în febra minții mele şi în cele mai neliniştite regiuni ale inimii aveam să fiu înlănțuit de sclavie atât timp cât rămâneam scriitor. Apoi, deodată, după o plăcută, leneşă, şi uşor amețită de băutură hoinăreală a minții, de la Artiste la tatăl meu, apoi la viziunea unui botez al negrilor cu robe albe în mâlosul râu James şi înapoi la tatăl meu, sforăind în Hotelul Meălpin – m-am gândit pe neaşteptate la Nat Turner şi am fost străpuns de un junghi de nostalgie atât de intens, că l-am simțit ca pe o lamă de pumnal. M-am extras din baie cu mers împleticit şi cu un nume pe buze care, rostit nițel cam prea

tare, l-a făcut pe Nathan să tresară din cauza intensității lui incoerente:

— Nat Turner! am răcnit eu.

— Nat Turner? repetă Nathan cu o expresie nedumerită. Cine naiba e Nat Turner?

— Nat Turner, am zis, a fost un sclav negru care, în anul 1831, a ucis vreo şaizeci de albi – nici măcar unul dintre aceştia, aş putea adăuga, nefiind băiat evreu. A trăit nu departe de oraşul meu natal, de pe malul râului James. Ferma tatălui meu e chiar în mijlocul ținutului unde el şi-a condus sângeroasa răscoală.

Şi am început să-i povestesc lui Nathan puținul pe care-l ştiam despre această prodigioasă personalitate de culoare, a cărei viață şi fapte fuseseră învăluite într-un asemenea mister, încât până şi de existența lui abia de-şi aminteau oamenii din ținutul acela izolat, darămite restul lumii. În timp ce vorbeam, în cameră a intrat Sofia, curată şi proaspătă, trandafirie şi extrem de frumoasă; se aşează pe brațul fotoliului lui Nathan. Asculta şi ea ce spuneam, cu o expresie dulce şi preocupată, mângâind absentă umărul lui. Dar am încheiat curând de vorbit, căci mi-am dat seama că nici eu nu puteam spune prea multe despre acel om; apăruse din ceața istoriei pentru a comite gigantica faptă într-o orbitoare explozie de cataclism, apoi se ştersese din amintirea tuturor, la fel de enigmatic cum venise, nelăsând vreo explicație despre el însuşi, nicio identitate, nicio revelație despre persoana lui, nimic decât numele. Trebuia să fie descoperit din nou, iar în după-amiaza aceea, încercând să le povestesc lui Nathan şi Sofiei, cu înflăcărarea şi entuziasmul meu de om pe jumătate beat, mi-am dat seama pentru prima oară că va trebui să scriu despre el şi să-l fac să-mi aparțină şi să-l reconstitui pentru publicul larg.

— Fantastic! m-am auzit behăind cu veselie de bere. Ştii ceva, Nathan, tocmai am început să înțeleg. O să fac o *carte* despre sclavul ăla. Şi momentul ales e absolut perfect pentru

călătoria noastră. Până atunci o să ajung cu romanul meu la un punct unde o să pot liniştit să mă întrerup – fiindcă o să am o bucată zdravănă scrisă. Şi aşa, când o să mergem la Southampton, o să putem să ne plimbăm prin tot ținutul lui Nat Turner, să stăm de vorbă cu oamenii, să ne uităm la toate casele vechi. O să pot să mă îmbib de atmosferă şi, de asemenea, să fac o mulțime de însemnări, să adun informații. Asta o să fie materialul pentru următoarea mea carte, un roman despre bătrânul Nat. Între timp, tu şi Sofia vă veți adăuga nişte cunoştințe foarte valoroase educației voastre. O să fie una dintre cele mai interesante părți ale călătoriei noastre…

Nathan îşi petrecu un braț pe după Sofia şi o strânse tare în brațe.

— Stingo, zise el, abia aştept. În octombrie o s-o pornim spre Dixieland.

Apoi îşi ridică ochii spre Sofia. Privirile drăgăstoase pe care le-au schimbat – clipa aceea fugară, în care ochii li s-au întâlnit şi s-au topit unii într-alții, dar extrem de intensă – au fost atât de stingheritor de intime încât m-am întors scurt cu spatele.

— Să-i spun? o întrebă el pe Sofia.

— De ce nu? răspunse ea. Stingo e cel mai bun prieten al nostru, nu?

— Şi, de asemenea, cavalerul nostru de onoare, sper. O să ne *căsătorim* în octombrie! zise el vesel. Deci, călătoria asta o să fie voiajul nostru din luna de miere.

— Dumnezeule mare! am zbierat eu. Felicitări!

Şi m-am repezit către fotoliu, sărutându-i pe amândoi – pe Sofia, aproape de ureche, unde am simțit parfumul de gardenie, iar pe Nathan, pe nobilul său nas.

— Este pur şi simplu minunat! am murmurat eu, cu toată

Hinceritatea, uitând complet cum, de curând, se dovedise că astfel de momente extatice, care prevesteau o încântare şi mai mare încă, aveau aproape întotdeauna o strălucire care

orbea ochii, împiedicându-i să mai vadă dezastrul pornit deja cu toată viteza.

Cam la vreo zece zile după aceea, în ultimul weekend de septembrie, am primit un telefon de la fratele lui Nathan, Larry. Am rămas surprins când, în dimineața aceea, Morris Fink m-a chemat la telefonul soios din hol – surprins să primesc în general un telefon, dar mai ales de la o persoană de care auzisem adesea, dar pe care n-o întâlnisem niciodată. Vocea era caldă şi plăcută – aproape ca a lui Nathan, cu rezonanță distinctă de Brooklyn – şi la început era destul de degajată, însă apoi căpătă o uşoară nuanță de insistență, când Larry întrebă dacă puteam să ne vedem, cu cât mai repede, cu atât mai bine. A spus că prefera să nu vină la doamna Zimmermann şi dacă n-aş avea ceva împotrivă să-l vizitez la el acasă, în Forest Hills. A adăugat că, după cum fireşte că-mi dădeam seama, invitația era în legătură cu Nathan – şi urgentă. Fără şovăială, i-am spus că voi fi bucuros să-l văd şi am aranjat să-l întâlnesc la el acasă, mai târziu, în după-amiaza aceea.

M-am rătăcit fără speranță în labirintul tunelurilor de metrou care unesc districtele Kinga şi Queens, am luat un autobuz care nu trebuia şi m-am trezit în dezolantul cartier Jamaica, astfel că am ajuns cu mai bine de o oră întârziere; dar Larry m-a primit cu deosebită curtenie şi prietenie. M-a întâmpinat la uşa unui apartament spațios şi confortabil, într-o zonă destul de cochetă a cartierului. Aproape că nu mai întâlnisem niciodată pe cineva față de care să simt o atracție atât de spontană. Era un pic mai scund şi cu mult mai solid decât Nathan, fireşte, era şi mai în vârstă, şi semăna izbitor cu fratele său; totuşi, deosebirea dintre ei doi ieşea rapid la iveală, căci, dacă Nathan era tot o energie nervoasă, volatilă şi neprevăzută, Larry era calm şi vorbea aşezat, aproape flegmatic, într-un mod cât se poate de liniştitor, ceea ce poate să fi fost o parte a calității lui de medic, dar eu sunt convins că ținea de o esențială tărie de

caracter sau bună-cuviință. M-a făcut să-mi treacă repede stinghereala pentru întârzierea mea şi mi-a oferit o sticlă de bere canadiană Molson's, în cel mai afabil mod, spunând:

— Nathan zice că eşti cunoscător al băuturilor din malț.

Şi am luat loc în nişte fotolii în dreptul unei uriaşe ferestre deschise, care dădea spre complexul frumoaselor clădiri în stil Tudor, îmbrăcate în iederă, cuvintele lui făcându-mă să mă simt de parcă eram deja cunoştințe vechi.

— Nu trebuie să-ți mai spun că Nathan are o foarte bună părere despre tine, zise Larry, şi în parte acesta a fost motivul pentru care te-am chemat până aici. Adevărul este că, în scurtul timp de când cred că te cunoaşte, sunt sigur că ai devenit probabil cel mai bun prieten al lui. Mi-a vorbit în amănunt despre lucrarea ta şi despre ce scriitor al naibii de bun crede el că eşti. Eşti primul pe lista preferințelor lui. A fost o vreme, ştii – bănuiesc că ți-a spus –, când voia şi el să scrie. Ar fi putut să devină aproape orice, în circumstanțe potrivite. În orice caz, după cum sunt sigur că ți-ai dat seama, şi-a format un simț critic literar deosebit de pătrunzător şi cred că s-ar putea să te încurajeze dacă vei afla că el nu doar crede că scrii un roman dintre cele mai bune, dar te admiră şi ca… ei bine, ca *mensh*.

Am dat din cap, emițând nişte banalități, şi am simțit un val de plăcere. Doamne, cu câtă lăcomie am înghițit o astfel de laudă! Dar rămăsesem tot nelămurit despre motivul vizitei mele. Ceea ce am spus atunci, îmi dau seama acum, ne-a silit deodată pe amândoi să ne concentrăm asupra lui Nathan mult mai rapid decât am fi făcut-o dacă am fi continuat discuția despre talentul meu şi despre veritabilele mele virtuți personale.

— Ai dreptate despre Nathan. E cu adevărat remarcabil, ştii, să descoperi un om de ştiință care să pună preț pe literatură, cu atât mai rar unul care să aibă o enormă înțelegere a valorilor literare. Vreau să spun, el este un cercetător biolog de primă mână într-o uriaşă companie ca

Pfizer…

Larry mă întrerupse blând, cu un zâmbet care nu masca îndeajuns durerea din spatele expresiei.

— Iartă-mă, Stingo – sper că-mi dai voie să-ți spun aşa –, iartă-mă, dar vreau să-ți spun asta fără întârziere, împreună cu celelalte lucruri pe care trebuie să le afli. Nathan *nu* este un biolog cercetător. *Nu* este un om de ştiință *bona fide*[142] şi nu are nicio diplomă, în niciun domeniu. Toate acestea sunt pură invenție. Îmi pare rău, dar cred că e mai bine să ştii.

Dumnezeule din ceruri! Eram oare sortit să trec prin viață ca un cățel de pripas, credul şi prostănac, iar cei la care țineam cel mai mult să mă îmbrobodească tot timpul? Nu era destul că Sofia îmi turnase minciuni peste minciuni, acum şi Nathan…

— Dar nu înțeleg, am început eu, vrei să spui că…

— Vreau să spun următoarele, mă întrerupse Larry cu blândețe. Vreau să spun că treaba asta cu biologia este mascarada fratelui meu – o mască, nimic altceva. Oh, e adevărat că se duce la Pfizer în fiecare zi. Are o slujbă în compania aceea, dar la bibliotecă, o sinecură modestă unde poate citi mult fără să deranjeze pe nimeni şi, ocazional, face şi un pic de cercetare pentru vreunul dintre biologii veritabili din companie. Asta îl ține departe de primejdii. Nimeni nu ştie despre asta, nici măcar iubita aceea dulce a lui, Sofia.

Eram mai lipsit de grai decât fusesem vreodată.

— Dar cum… m-am căznit eu să articulez.

— Unul dintre membrii consiliului director al companiei este prieten bun cu tata. Doar o favoare, îndatoritoare. A fost destul de uşor să-i aranjeze postul, iar când Nathan e stăpân pe el, aparent face treabă bună, în puținul care i se cere. La urma urmelor, după cum bine ştii, Nathan este extraordinar de inteligent, poate chiar un geniu. Numai că mai toată viața

---

[142] Autentic, veritabil (în limba latină, în original).

lui a fost învălmăşit, haotic. Nu mă îndoiesc că ar fi putut fi fantastic, sclipitor în orice ar fi vrut să încerce. Scris, biologie, matematică, medicină, astronomie, filologie – orice. Dar n-a reuşit niciodată să-şi pună ordine în minte.

Larry afişă din nou zâmbetul lui palid, îndurerat şi îşi lipi tăcut palmele una de alta.

— Adevărul e că fratele meu e chiar nebun.

— O, Doamne, am murmurat eu.

— Schizofrenie paranoidă sau cel puțin aşa sună diagnosticul lui, deşi eu nu sunt deloc sigur că specialiştii aceia neurologi chiar ştiu cu ce au de-a face. În orice caz, este una dintre acele maladii care timp de săptămâni, luni, chiar ani de-a rândul nu se manifestă în niciun fel, după care – bam! – se declanşează. Ceea ce a agravat oribil situația în ultimele luni au fost drogurile pe care le-a luat. Acesta este unul dintre lucrurile despre care voiam să vorbesc cu tine.

— O, Doamne, am zis din nou.

Stând acolo şi ascultându-l pe Larry spunându-mi aceste nenorociri cu o resemnare atât de lipsită de eschivă şi cu atâta sânge rece, am încercat să-mi stăvilesc furtuna din creier. M-am simțit copleşit de o emoție foarte aproape de neagră deznădejde şi n-aş fi putut suferi un şoc şi o tristețe mai mare nici dacă mi-ar fi spus că Nathan e pe moarte, de o boală psihică degenerativă incurabilă. Am început să mă bâlbâi, încercând să mă agăț de vreun fir, de vreun pai.

— Dar e atât de greu de crezut. Când mi-a spus despre Harvard…

— Oh, Nathan n-a pus niciodată piciorul la Harvard. N-a fost la niciun colegiu. Nu că n-ar fi mai mult decât capabil din punct de vedere mintal, desigur. Din proprie voință, a citit mai multe cărți decât voi fi eu în stare să citesc toată viața mea. Dar când cineva e atât de bolnav ca Nathan, pur şi simplu nu poate găsi continuitatea necesară încheierii unui ciclu de educație oficial. Adevăratele lui şcoli au fost Sheppard Pratt, McLean's, Payne Whitney şi aşa mai departe.

Numeşte tu un ospiciu costisitor, iar el a fost student şi acolo.

— Oh, e atât de-al dracului de trist şi îngrozitor, m-am auzit şoptind. Ştiam că era… am şovăit.

— Vrei să spui că ştiai că nu e chiar stabil psihic. Nu… normal.

— Da, am răspuns, bănuiesc că orice prost îşi dă seama de asta. Numai că n-am ştiut cum… mă rog, cât de *serioasă* era treaba asta.

— Odată, a fost o vreme, o perioadă de vreo doi ani, pe la sfârşitul adolescenței sale, când părea că o să se însănătoşească pe deplin. A fost doar o iluzie, fireşte. Părinții noştri locuiau pe atunci într-o casă frumoasă în Brooklyn Heights, cam cu un an sau doi înainte de război. Într-o seară, după o ceartă violentă, lui Nathan i-a intrat în cap că trebuie să încerce să ardă casa aceea din temelii şi aproape că a reuşit. Atunci a fost nevoie să-l interneze pentru o lungă perioadă. Şi a fost prima oară… dar nu şi ultima.

Când Larry a pomenit despre război, mi-am amintit de o chestiune care mă nedumerise şi care nu-mi dăduse pace de când îl cunoscusem pe Nathan, dar pe care, dintr-un motiv sau altul, n-o băgasem în seamă, lăsând-o să zacă în vreun compartiment gol şi prăfuit al minții mele. Nathan era, fireşte, de o vârstă la care, logic, te-ai fi aşteptat să fi petrecut o perioadă în armată, dar de vreme ce el nu-mi oferise niciodată vreo informație despre serviciul lui militar, lăsasem subiectul deoparte, spunându-mi că era treaba lui. Dar acum nu m-am putut abține să nu întreb:

— Ce a făcut Nathan în timpul războiului?

— O, Doamne, a fost strict clasificat inapt pentru serviciul militar.

Într-una dintre perioadele lui de luciditate, chiar a încercat să se înroleze la paraşutişti, dar noi i-am retezat dorința din

faşă. N-ar fi putut servi nicăieri în armată. Aşa că a stat acasă şi a citit Proust şi *Principia*[143] lui Newton. Şi, din când în când, mai făcea câte-o vizită la casa de nebuni.

Am rămas tăcut o vreme, încercând să prelucrez cât de bine puteam această informaţie, care valida atât de convingător îndoielile pe care le avusesem despre Nathan – îndoieli şi suspiciuni pe care, până acum, le reprimasem cu succes. Stăteam acolo, îngândurat şi tăcut, când o femeie cu părul negru, de vreo treizeci de ani, a intrat în cameră, a venit până lângă fotoliul lui Larry şi, atingându-i umărul, a zis:

— O să ies un minut, iubitule.

Când m-am ridicat, Larry mi-a prezentat-o, soţia lui, Mimi.

— Mă bucur de cunoştinţă, a zis ea strângându-mi mâna. Cred că ne vei putea ajuta cu Nathan. Ştii, ţinem atât de mult la el. Ne-a vorbit adesea despre tine încât, cumva, simt că eşti ca un frate mai tânăr.

Am zis ceva prietenos, de complezenţă, dar mai înainte să mai spun ceva, ea anunţă:

— O să vă las singuri, să vorbiţi pe îndelete. Sper să te mai văd.

Era uluitor de frumoasă şi o plăceai instantaneu şi, în timp ce o priveam plecând, mişcându-se cu graţie unduitoare peste covorul gros din cameră – pe care pentru prima oară am observat-o, lambrisată, primitoare, cu rafturi de cărţi pe pereţi şi pe ansamblu de un lux neostentativ –, inima mea a tresărit: de ce, în loc de scriitorul nepublicat, falit şi luptându-mă cu greutăţile vieţii care eram, nu puteam să fiu şi eu un urolog evreu atrăgător, inteligent, bine plătit, cu o nevastă sexy?

— Nu ştiu cât ţi-a povestit Nathan despre el însuşi. Sau

---

[143] *Philosophies Naturalis Principia Mathematica* (*Principiile matematice ale filosofiei naturale*), lucrare publicată de Isaac Newton în 1687.

despre familia noastră.

Larry îmi turnă un alt pahar de bere.

— Nu prea multe, am zis, surprins în clipa aceea de adevărul faptului.

— N-o să te plictisesc cu prea multe detalii, dar tata a făcut… ei bine, o avere bunicică. Din mai cu seamă, conserve de supă cuşer. Când a ajuns aici din Letonia, nu vorbea o boabă de engleză şi, în treizeci de ani, a făcut o grămadă de bani. Bietul de el, acum este într-un azil de bătrâni – un foarte scump azil de bătrâni. Nu vreau să sune vulgar. Precizez asta numai ca să subliniez genul de îngrijiri medicale pe care familia a fost în stare să şi-l permită pentru Nathan. A fost supus celor mai bune tratamente care se puteau obține cu bani, dar nimic n-a avut efect permanent.

Larry făcu o pauză, scoțând un oftat melancolic şi trist.

— Deci, în toți acești ani el a tot fost internat pe la Payne Whitney, Riggs, Menninger sau prin alte locuri, cu lungi perioade de relativă liniște, când se comportă la fel de normal ca mine sau ca tine. Când i-am obținut slujba asta măruntă la biblioteca Pfizer, ne-am gândit că ar putea fi momentul în care boala să fi cunoscut o atenuare permanentă. Ameliorări din acestea sau chiar vindecări se mai întâmplă. De fapt, există o rată rezonabil de mare de vindecări. El părea atât de mulțumit acolo şi, cu toate că ne ajungea la ureche faptul că se lăuda la lume şi îşi exagera importanța funcției, ni s-a părut destul de inofensiv. Se părea că se potolise, că era pe drumul spre… ei bine, normalitate. Mă rog, cât de normal poate deveni vreodată un bolnav mintal. Dar acum a apărut iubita asta a lui poloneză, dulcică, tristă, frumoasă şi zăpăcită. Biata copilă. El mi-a spus că or să se căsătorească – tu ce zici de asta, Stingo?

— Nu se poate căsători, nu-i aşa, în situația lui? am întrebat eu.

— Puțin probabil. Dar, pe de altă parte, cum l-ar putea opri cineva? Dacă ar fi fost încontinuu lipsit de control, am fi

fost nevoiți să-l internăm undeva definitiv. Aşa s-ar fi rezolvat totul. Însă dificultatea cea mare, vezi tu, stă în faptul că există perioadele astea lungi când el pare normal. Şi cine poate garanta că una dintre aceste lungi ameliorări nu reprezintă cu adevărat ceea ce echivalează cu o vindecare completă? S-au înregistrat multe astfel de cazuri. Cum să pedepseşti un om şi să-l împiedici de a trăi o viață ca toată lumea presupunând pur şi simplu ce-i mai rău, presupunând că îşi va ieşi complet din minți, când s-ar putea să nu fie cazul? Şi, pe de altă parte, să presupunem că se însoară cu fata aceea drăguță şi c-or să aibă un copil. Cum ar fi să-şi piardă atunci mințile?! Cât de nedrept ar fi asta pentru... păi, pentru toată lumea!

După un moment de tăcere, se uită la mine cu o privire pătrunzătoare şi zise:

— Nu am niciun răspuns. Tu ai?

Oftă din nou, apoi adăugă:

— Câteodată, mi se pare că viața este o capcană hâdă.

M-am foit în fotoliul meu, deodată atât de deprimat, că parcă purtam în spinare povara întregului univers. Cum i-aş fi putut spune lui Larry că eu tocmai îl văzusem pe fratele lui, atât de dragul meu prieten, mai aproape de buza prăpastiei ca niciodată? Toată viața mea auzisem despre nebunie şi, considerând-o o stare îngrozitoare a unor sărmani nefericiți care delirau în celule căptuşite, în locuri izolate de lume, o crezusem la o distanță confortabilă de preocupările mele. Şi deodată nebunia era călare pe mine.

— Ce crezi că aş putea face eu? am întrebat. Vreau să spun, de ce m-ai...

— De ce te-am invitat aici? mă întrerupse el blând. Nu sunt foarte sigur că ştiu. Poate m-am gândit că ai putea fi de folos, ajutându-l să se țină departe de droguri. Asta-i cea mai mare problemă pentru Nathan acum. Dacă se ține departe de benzedrina aia, *ar putea* avea o şansă autentică de vindecare. Eu nu pot face prea multe. Suntem foarte apropiați, în multe

privințe – chit că-mi place sau nu, eu sunt un fel de model pentru Nathan –, dar îmi dau seama că reprezint pentru el o autoritate pentru care e în stare să nutrească resentimente. De altfel, nu ne vedem foarte des. Dar tu... tu eşti cu adevărat apropiat de el, iar el te şi respectă. Mă întrebam doar dacă n-ar exista vreo cale în care să poți să-l convingi – nu, e un cuvânt prea mare – să-l *influențezi* ca să se țină departe de substanțele alea care l-ar putea ucide. De asemenea – şi nu ți-aş cere să fii spion, dacă Nathan nu s-ar afla într-o condiție atât de periculoasă –, de asemenea, ai putea, pur şi simplu, să fii cu ochii pe el şi să mă informezi, printr-un telefon din când în când, cum o mai duce. Foarte des simt că nu mai sunt deloc la curent cu ce i se întâmplă şi că nu pot să fac nimic, dar, dacă aş putea doar să aud de la tine veşti din când în când, ne-ai face tuturor un mare serviciu. Ți se pare că exagerez şi-ți cer prea mult?

— Nu, am zis eu, bineînțeles că nu. Sunt bucuros să fiu de ajutor. Să-l ajut pe Nathan. Şi pe Sofia, de asemenea. Îmi sunt amândoi foarte dragi.

Cumva, am simțit că era timpul să plec, aşa că m-am ridicat şi i-am strâns mâna lui Larry.

— Cred că lucrurile or să meargă spre bine, am murmurat cu ceea ce, în străfundul conştiinței mele, nu părea a fi decât un optimism disperat.

— Cu siguranță şi eu sper asta, zise Larry, dar expresia de pe chipul lui, deznădăjduită în ciuda efortului de a zâmbi, mă făcu să simt că optimismul lui era la fel de negru şi de tulbure ca şi al meu.

Mă tem că, la scurtă vreme după întâlnirea mea cu Larry, m-am făcut vinovat de o gravă dezertare. Succinta discuție a lui Larry cu mine fusese, în esență, un apel din partea lui, un apel la mine să fiu cu ochii pe Nathan şi să fiu veriga de legătură dintre Palatul Roz şi el însuşi – să servesc deopotrivă ca santinelă şi ca un soi de benign câine de pază, care să fie în stare să-l apuce de manşeta pantalonilor pe Nathan,

ținându-l sub control. Pe scurt, Larry s-a gândit că, în acest delicat interval de liniște în dependența lui Nathan de droguri, eu aș putea să-l calmez, să-l așez cu picioarele pe pământ și probabil să exercit asupra lui un efect durabil, binefăcător. La urma urmelor, nu la asta sunt buni prietenii? însă eu am înșelat așteptările (expresie care nu se folosea pe atunci, dar care descrie perfect neglijența mea sau, mai precis, abandonul meu). Uneori m-am întrebat dacă, rămânând în scenă în zilele acelea cruciale, n-aș fi fost în stare să exercit un oarecare control asupra lui Nathan, împiedicându-l să alunece pe panta finală spre dezastru și mult prea des răspunsul pentru mine însumi a fost un dezolant „da" sau „probabil". N-ar fi trebuit să încerc să-i șoptesc Sofiei despre lucrurile sinistre aflate de la Larry? Dar cum, firește, nu pot fi foarte sigur de ce anume s-ar fi întâmplat, am avut întotdeauna tendința să mă liniștesc cu scuza nefondată că Nathan era în plin proces furibund, neabătut și predeterminat de plonjare către dezastru – proces în care destinul Sofiei era indisolubil legat de al lui.

Unul dintre lucrurile ciudate în legătură cu asta a fost acela că am lipsit pentru scurt timp – nici zece zile. În afară de excursia din sâmbăta aceea cu Sofia la Jones Beach, a fost singura mea călătorie în afara New York-ului de când sosisem în metropolă, cu multe luni în urmă. Iar călătoria asta nu fusese mult în afara granițelor orașului, ci doar până la o casă rustică tihnită din districtul Rockland, la nicio jumătate de oră cu mașina, la nord de podul George Washington. Fusese rezultatul unei alte voci neașteptate la telefon. Apelantul era un vechi prieten de-al meu de la pușcașii marini, un tip care purta numele excepțional de banal de Jack Brown. Telefonul lui fusese o surpriză totală, iar când l-am întrebat pe Jack cum naiba îmi luase urma, mi-a spus că foarte simplu: telefonase în Virginia și obținuse numărul meu de la tata. Am fost încântat să aud vocea aceea: cadența sudistă, la fel de bogată și de amplă ca fluviile

noroioase ce străbat şesurile Carolinei de Sud, ținutul de baştină al lui Jack Brown, mi-a gâdilat urechea precum muzica unui banjo pe care n-ai mai auzit-o de mult. L-am întrebat pe Jack ce mai face.

— Bine, băiete, foarte bine, răspunse el, locuiesc p-aci, printre yankei. Vreau să vii încoace să-mi faci o vizită.

II adoram pe Jack Brown. Există prieteni pe care ți-i faci când eşti tânăr şi de care te bucuri pur şi simplu, pentru care nutreşti o dragoste şi un devotament care lipsesc, în mod misterios, din majoritatea prieteniilor pe care le faci după aceea, indiferent cât de veritabile; Jack era un astfel de prieten. Era deştept, sufletist, citit, cu un talent comic remarcabil de inventiv şi un fler deosebit pentru pungaşi şi trişori. Spiritul lui, care era adesea neiertător şi care se baza pe o subtilă utilizare a retoricii avocăţeşti sudiste (care i se trăgea, fără îndoială, cel puțin în parte de la tatăl lui, un distins judecător), mă ținuse binedispus în lunile epuizante din timpul războiului la Duke, unde Marina, în hotărârea ei de a ne transforma din carne de tun necoaptă în carne de tun de calitatea întâi, a încercat să ne îndoape doi ani de educație în mai puțin de unul, creând astfel o generație de absolvenți de colegiu pe drept cuvânt neterminați. Jack era un pic mai mare decât mine – cu nouă luni esențiale – şi astfel devenise cronologic desemnat să ia parte la luptă, în timp ce eu avusesem noroc şi scăpasem cu pielea intactă. Scrisorile pe care mi le-a scris din Pacific – după ce exigențele militare ne despărțiseră, iar el se pregătea de asalt pe Iwo Jima, în timp ce eu încă mai studiam tactica plutonului în mlaştinile Carolinei de Nord – erau minunate documente lungi, amuzant obscene şi cu o notă de furioasă, totuşi resemnată hilaritate, pe care o considerasem proprietatea exclusivă a lui Jack, până când am văzut-o reînviată miraculos, peste ani, în

Catch-22[144]. Chiar după ce a fost oribil mutilat – şi-a pierdut un picior la Iwo Jima –, şi-a păstrat o veselie pe care nu o pot descrie altfel decât exaltată, trimițându-mi de pe patul de spital scrisori efervescente, cu un amestec de *joie de vivre*[145] şi sarcasm vivace swiftian. Sunt sigur că numai stoicismul lui țicnit şi suveran îl împiedicase de a cădea în disperare sinucigaşă. Era complet neperturbat de membrul lui artificial, care, spunea el, îi dădea un soi de şchiopătat seducător, ca al lui Herbert Marshall[146].

Am oferit toate aceste detalii doar ca să vă faceți o idee despre personalitatea excepțională a lui Jack şi ca să explic de ce am acceptat invitația lui imediat, cu prețul neglijării obligațiilor mele în privința lui Nathan şi a Sofiei. La Duke, Jack voia să se facă sculptor, iar acum, după studiile de la Art Student's League, se mutase între pitoreştile coline de dincolo de Nyack pentru a face uriaşe lucrări turnate din fontă şi din tablă – ajutat (mi-a mărturisit el fără reticențe) de ceea ce ar fi putut fi considerată o zestre frumuşică, soția lui fiind fiica unuia dintre cei mai mari proprietari de fabrici pentru prelucrarea bumbacului din Carolina de Sud. Când, la început, am protestat, cu jumătate de gură, spunând că romanul la care scriam prinsese formă şi s-ar fi putut să sufere dacă întrerupeam lucrul brusc, el a pus capăt îngrijorărilor mele, stăruind să vin întrucât casa lui avea o mică aripă unde aş fi putut lucra nestingherit.

— De asemenea, Dolores, adăugă el, referindu-se la soția lui, o are în vizită aici pe sora ei, pe care o cheamă Mary

---

[144] Roman de Joseph Keller (1923-1999), ecranizat în 1970 într-o producție excepțională, în regia lui Mike Nichols, având în distribuție nume mari, precum Alan Arkin, Buck Henry, Anthony Perkins sau Orson Welles.

[145] Bucurie de a trăi (în limba franceză, în original).

[146] Actor britanic (1890-1966), celebru pentru rolurile de protagonist din filme romantice americane.

Alice. E o fetişcană de douăzeci şi unu de anişori foarte bine făcută şi, fiule, crede-mă, e frumoasă ca o cadra. Ca un tablou de Renoir, adică. Mai mult, e *foarte* dornică.

Am cugetat fericit la cuvântul „dornică". Se putea lesne presupune, dată fiind permanent reînnoita şi jalnica mea speranță de împlinire sexuală, aşa cum am descris-o deja în această narațiune, că nici nu-mi trebuia altă momeală.

Mary Alice. Dumnezeule bun, Mary Alice. Aveam să mă ocup de Mary Alice aproape imediat. Ea este importantă pentru povestirea de față din pricina efectului psihic pervers pe care l-a avut asupra mea – un efect care, un timp, deşi din fericire scurt, mi-a colorat malign, în cele din urmă, relația cu Sofia. Cât despre Sofia şi Nathan, trebuie să menționez rapid mica petrecere pe care am avut-o la Curtea Arțarului în seara plecării mele. Ar fi trebuit să fie un moment vesel – şi unui observator din afară aşa i s-ar fi părut –, dar au fost două lucruri care mă umpleau de presimțiri şi nelinişte. Mai întâi, problema Sofiei cu băutura. În scurtul interval de după întoarcerea lui Nathan, Sofia, observasem eu, se abținuse de la pileală, probabil numai datorită prezenței prevenitoare a lui Nathan; în „zilele de altă dată", rareori îl văzusem pe vreunul dintre ei trăgând la măsea mai mult decât ritualica lor sticlă de Chablis. Acum, în schimb, Sofia revenise la stilul de a bea pe care-l adoptase de față cu mine, în timpul absenței lui Nathan, dând pe gât pahar după pahar de Schenley's, deşi, ca de obicei, se ținea mai degrabă bine, în ciuda unei împleticiri a limbii. N-aveam idee de ce se întorsese la spirtoase. N-am spus nimic, fireşte – Nathan fiind aparent coordonatorul situației –, dar m-a îngrijorat destul de tare, mă tulbura faptul că Sofia părea să se fi transformat atât de repede într-o alcoolică; şi am fost şi mai descumpănit de faptul că Nathan părea să nu bage de seamă sau, dacă observase, nu luase totuşi măsurile de protecție pe care un consum de alcool atât de consistent, nesăbuit şi potențial periculos le-ar fi impus.

În seara aceea, Nathan a fost ca de obicei, tonic, vorbăreț, comandând pentru mine pahar după pahar de bere, până când m-am făcut cui şi-am fost gata să dau în primire. Ne-a captivat, pe Sofia şi pe mine, cu o serie de glume nemaipomenit de hazlii, profund evreieşti, pe care le adunase de pe undeva. Mi s-a părut că este în cea mai bună formă a sănătății în care-l vedeam din primele zile de cu multe luni înainte, când îmi luase el cu asalt conştiința şi inima; mă simțeam de-a dreptul înfiorat de plăcere în prezența unei atât de amuzante, exuberante şi atrăgătoare ființe omeneşti, pentru ca apoi, cu o singură afirmație scurtă şi rapidă, să-mi risipească veselia ca apa gâlgâind la vale pe canal. Tocmai când ne ridicaserăm s-o pornim înapoi spre Palatul Roz, tonul său a devenit serios şi, uitându-se la mine din acea regiune tulbure din spatele pupilei ochiului unde ştiam că pândeşte demența, zise:

— N-am vrut să-ți spun asta până acum, ca să ai ceva la care să te gândeşti mâine-dimineață, pe drumul tău la țară.

Dar când te vei întoarce, o să avem ceva de-a dreptul incredibil de sărbătorit. Şi anume, echipa mea de cercetări este pe cale să anunțe descoperirea unui vaccin împotriva… – aici făcu o pauză şi rosti ceremonios cuvântul, atât de înspăimântător pe vremea aceea, în toate silabele lui spiralate – poli-o-mie-li-tei!

Finis cu paralizia infantilă. Adio March of Dimes[147]. Nathan Landau, mântuitorul omenirii. Îmi venea să plâng. Fără îndoială, ar fi trebuit să spun ceva, dar, amintindu-mi tot ce-mi povestise Larry, pur şi simplu n-am putut deschide gura, şi, astfel, m-am întors încet, pe întuneric, până la casa doamnei Zimmer mann, ascultând poliloghia delirantă a lui Nathan despre țesut şi celulele de cultură, oprindu-mă o dată

---

147 Organizație caritabilă americană (înființată în 1938, de preşedintele F.D. Roosevelt), a cărei misiune este îmbunătățirea sănătății copiilor prin prevenirea malformațiilor, a naşterii premature şi a mortalității infantile.

ca s-o bat pe spinare pe Sofia, ca s-o exorcizez de sughițurile beției, dar rămânând tot timpul mut şi cu inima grea de milă şi groază…

Chiar şi acum, după atâția ani, mi-ar plăcea să povestesc că şederea mea la Rockland mi-a adus o oarecare uşurare compensatorie pentru grijile în privința lui Nathan şi a Sofiei. O săptămână sau zece zile de lucru intens şi spornic şi vesela păcătuire trupească la care aluziile lui Jack Brown mă făcuseră să sper – astfel de activități ar fi putut constitui o răsplată mulțumitoare pentru anxietatea pe care o suferisem şi, Dumnezeule mare, aveam s-o mai sufăr o dată, curând, la o intensitate pe care n-aş fi crezut-o cu putință. Dar îmi amintesc vizita, sau mare parte din ea, drept un fiasco, şi am păstrat dovezi convingătoare despre aceasta între coperțile aceluiaşi carnet de însemnări în care mai devreme, în narațiunea de față, am imortalizat legătura amoroasă cu Leslie Lapidus. Sejurul meu la țară ar fi trebuit să fie, logic, evenimentul euforic, fericit, pe care îl aşteptasem cu atâta căldură. La urma urmelor, ingredientele existau: o încântătoare reşedință în stil colonial olandez, cu o frumoasă patină a vremii, situată adânc în pădure, o gazdă fermecătoare şi soția lui vioaie, un pat confortabil, belşug de mâncare tradițională sudistă bine pregătită, multă bere şi alte băuturi, şi via speranță că îmi voi găsi, în sfârşit, împlinirea viselor în îmbrățişarea lui Mary Alice Grimball, care avea o față strălucitoare, fără pată, triunghiulară, cu gropițe apetisante, cu buze umede minunat întredeschise, *dornice*, încadrată de plete blonde ca mierea, o diplomă în engleză de la Colegiul Converse şi cel mai grozav fund ca para care s-a legănat vreodată pe la nord de Spartanburg.

Ce ar fi mai îmbietor şi mai încărcat de promisiuni decât un astfel de decor? Iată-l pe tânărul holtei excitat, trudind îndârjit la scrierea lui toată ziua, conştient doar de plăcutul *ding-ding* al daltelor prietenului său sculptor cu picior de lemn şi de mirosul de pui şi de turtițe de mălai prăjindu-se în

bucătărie, munca fiind impulsionată spre trepte şi mai înalte de nuanțare deosebită şi de forță, datorită faptului că, la marginea conştiinței, culcuşită ademenitor, aştepta ideea că seara va aduce o prietenească destindere, mâncare bună, conversații şi murmure nostalgice după Sudul nostru – toate acestea înmiresmate şi înflăcărate de prezența a doua încântătoare tinere femei, dintre care una, în întunericul nopții ce va urma, va şopti, va geme şi va exclama de bucurie printre cearşafurile încurcate în şi mai fierbintea încâlceală a dragostei. Într-adevăr, aspectele pur domestice ale acestei fantezii au fost îndeplinite.

Chiar am lucrat foarte mult în acele zile petrecute cu Jack Brown, soția lui şi Mary Alice. Toți patru înotam în lacul din pădure (vremea rămăsese într-adevăr călduroasă), întâlnirile la masă erau festive şi pline de voie bună, iar discuțiile erau şi ele pline de amintiri copioase. Dar exista şi suferință, de asemenea, şi aceasta se întâmpla în primele ore ale dimineților acelor când, în mod repetat, mă furişam afară cu Mary Alice, unde mă descopeream expus, literalmente, la o formă de excentricitate sexuală pe care nici nu visasem c-ar fi existat şi pe care n-am mai trăit-o niciodată de atunci. Căci Mary Alice era – aşa cum am disecat-o posac şi comparativ în însemnările mele (notate cu acelaşi scris frenetic, incredibil, pe care îl folosisem şi când îmi imortalizasem legătura dezastruoasă de cu câteva luni mai înainte) – cu mult *mai rea* decât o cochetă virgină, o artistă a masturbării. Stau aici, în ceasurile de dinaintea răsăritului, ascultând greierii şi contemplându-i tristul meşteşug pentru a treia dimineață la rând, mirându-mă de calamitatea care mi s-a întâmplat. Din nou m-am cercetat în oglinda de la baie, nevăzând nimic în fizionomia mea, într-adevăr trebuie să spun cu modestie că totul e în regulă: nasul meu puternic şi ochii căprui inteligenți, față bine proporționată, conformație osoasă excelentă (nu atât de fină, slavă Domnului, cât să pară „aristocratică", dar posedând destule trăsături ascuțite cât să

nu arăt grosolan de plebeu) şi o gură şi o bărbie mai degrabă spirituale, toate contopite într-un chip care ar putea fi clasificat rezonabil de chipeş, deşi e cu siguranță departe de a avea frumusețea stereotipă a reclamelor la Vitalis[148]. Aşa că nu putea să fi dat înapoi din cauza trăsăturilor mele. Mary Alice este sensibilă, educată, ceea ce vrea să însemne că a citit minuțios vreo două sau trei dintre cărțile care mi-au stârnit şi mie interesul, are un decent simț al umorului (nu-i chiar un izvor nesecat de glume bune, dar, de altfel, cum ar putea să fie, în umbra spiritualului Jack Brown), pare destul de avansată şi emancipată în chestiunile lumeşti pentru o fată cu educația sa, care este accentuat sudistă. Destul de atavic, pare să menționeze mersul la biserică un pic prea des. Niciunul dintre noi nu a făcut nimic atât de nechibzuit sau de inconştient cât să emită declarații de dragoste, dar evident este, cel puțin moderat, excitată sexual. În această privință totuşi este opusul lui Leslie, de vreme ce, în ciuda pasiunii (în parte prefăcute, cred) pe care o pune în îmbrățişările noastre cele mai fierbinți, este profund pudică (asemenea multor fete din Sud) în domeniul lingvistic. Când, de pildă, la o oră sau cam aşa din prima noastră sesiune de „drăgosteală" de acum două nopți, am fost luat de val destul cât să-i şoptesc o remarcă la adresa minunatului ei cur, în opinia mea, şi, în exaltarea mea, am făcut o încercare zadarnică de a-mi strecura brațul la spatele ei şi de a pune mâna pe el, ea s-a tras înapoi cu o şoaptă sălbatică G, Urăsc cuvântul ăsta!", mi-a zis. „Nu poți spune «şolduri»?") şi atunci mi-am dat seama că orice alte indecențe s-ar putea să se dovedească fatale.

Are nişte sâni destul de drăguți, rotunzi şi plini ca doi pepenaşi galbeni, dar nimic din înfățişarea ei nu se apropie

---

[148] Faimos tonic pentru păr, ale cărui reclame erau un accesoriu de bază în revistele şic din anii '40.

de perfecțiunea acelui cur care, exceptându-l doar pe al Sofiei, este modelul de perfecțiune al tuturor fundurilor din lume, două globuri lunare de o asemenea nemiloasă simetrie că până şi în mai curând anostele fuste de flanelă model Peck & Peck pe care le poartă uneori simt o durere săgetându-mi gonadele de parcă aş primi o lovitură de copită a unui măgar. Pricepere la sărutat: nicinici, este lemn în comparație cu Leslie, a cărei gimnastică lingual mă va obseda întotdeauna. Dar chiar dacă Mary Alice, ca şi Leslie, nu îmi va permite să pun un deget pe niciuna dintre văile sau ascunzişurile corpului incredibil de dezirabil, de ce mă descumpăneşte oare bizarul fapt că *singurul* lucru pe care *vrea* să-l facă, deşi fără plăcere şi mai curând cu neatenție, este să mi-o frece, oră după oră, până nu mai rămâne decât o tulpină moartă şi lipsită de sevă, epuizat şi chiar umilit de această operațiune prostească? La început a fost înnebunitor de excitant, aproape primul contact de genul ăsta din viața mea, să-i simt mânuța aceea baptistă pe prodigios de încordata mea osie şi am capitulat imediat, făcându-ne pe amândoi fleaşcă, lucru care (spre surprinderea mea, ținând cont de sensibilitatea ei excesivă în general) n-a părut s-o deranjeze, tamponându-se politicoasă cu batista pe care i-am oferit-o. Dar după trei nopți şi nouă orgasme separate (câte trei în fiecare noapte, numărate metodic) am devenit aproape desensibilizat şi îmi dau seama că e ceva de-a dreptul smintit în activitatea asta. Aluzia mea nerostită (o foarte blândă împingere în jos a capului ei cu mâna mea) că poate dorea să comită asupra mea ceea ce italienii numesc o *fellatio* a fost întâmpinată cu o asemenea demonstrație de repulsie – de parcă ar fi trebuit să mănânce carne crudă de cangur – încât am abandonat pista asta o dată pentru totdeauna.

Şi aşa trec nopțile, în tăcere năduşită. Sânii ei dulci şi tineri rămân ferm în închisoarea rigidă a sutienului Maidenform, pe sub casta bluză albă de bumbac. Nu există nicio întâmpinare binevoitoare sau acces spre acea mult

dorită comoară pe care o ține între coapsele ei – e la fel de bine apărată ca şi Fort Knox[149]. Dar iată! oră după oră, vergeaua mea rigidă sare din nou în sus, iar Mary Alice mi-o înşfacă, în aceeaşi stoică indiferență, pompând plictisită ca la un maraton de tras clopotele, în vreme ce eu gâfâi şi gem ridicol şi mă aud scâncind cretinități ca „O, Doamne, aşa-i bine, Mary Alice!" şi arunc o privire spre fața ei frumoasă şi total nepăsătoare în acelaşi timp ce în mine cresc pofta de sex şi disperarea în aproape egală măsură – cu disperare totuşi crescătoare în ceea ce priveşte afacerea asta grosolană. Este aproape ziuă acum, iar tihnitele dealuri Ramapo sunt învăluite în ceață şi în ciripit de păsărele. Bietul meu Domnul P. este la fel de flasc şi de muribund ca un vierme jupuit. Mă întreb de ce mi-a trebuit câteva nopți până să-mi dau seama că deprimarea mea aproape suicidară provine, cel puțin în parte, din jalnica înțelegere că actul pe care Mary Alice îl execută asupra mea cu un asemenea *sang froid*[150] eu mi l-aş putea face singur mult mai bine, cu siguranță cu mai multă tandrețe.

Abia pe la sfârşitul şederii mele la Jack Brown – într-o dimineață cenuşie şi ploioasă, cu primele răsuflări înghețate de toamnă prin ea – am făcut următoarea însemnare în carnețel. Scrisul împăienjenit, nesigur, pe care fireşte nu sunt capabil să-l reproduc aici, este mărturia epuizării mele emoționale:

O noapte fără somn, aproape. Nu-l pot învinui pe Jack Brown, care îmi e atât de drag, nici pentru eşecul planurilor mele, nici pentru înțelegerea sa greşită. Nu e vina lui că Mary Alice e aşa o sulă-n coaste pentru mine. E foarte clar că el crede că, în ultima săptămână, Mary Alice şi cu mine ne-am

---

[149] Garnizoană militară din Kentucky, locul unde este depozitat tezaurul în aur al Statelor Unite.

[150] Sânge-rece (în limba franceză, în original).

futut ca potãile în călduri, pentru că unele remarci pe care mi le-a făcut între patru ochi (*însoțite de grăitoare înghiontiri*) *indică neîndoielnic convingerea lui că mi-am făcut poftele cu frumoasa lui cumnată. Laş cum sunt, nu găsesc forța să-i deschid ochii în această privință. În seara asta, după o excelentă cină care a inclus cea mai bună şuncă din Virginia pe care am gustat-o vreodată, toți patru am ieşit la un film idiot în Nyack. Mai târziu, puțin după miezul nopții, Jack şi Dolores se retrag în dormitorul lor, în vreme ce Mary Alice şi cu mine, ascunşi în cuibuşorul iubirii noastre pe veranda închisă de la parter, ne reluăm ritualul fără speranță. Eu beau multă bere, casă devin magisterial. Începem giugiuleala, chiar plăcută la început, iar după interminabile minute de preludiu, începe repetitiva şi inevitabila ambalare spre ceea ce pentru mine a devenit acum o plictisitoare, aproape insuportabilă bălăceală. Nu mai e nevoie să inițiez eu acțiunea, Mary Alice îmi caută fermoarul, mânuța ei crudă fiind gata să execute operațiunea ei lipsită de însuflețire pe egal de blazatul meu apendice. De data asta, totuşi, o opresc la mijlocul drumului, pregătit pentru a da cărțile pe față, cum plănuisem toată ziua. „Mary Alice", zic eu, „de ce să nu fim sinceri unul cu altul? Din nu ştiu ce motiv, n-am vorbit cu adevărat despre problema asta. Îmi placi foarte mult, dar, cu toată sinceritatea, nu mai pot suporta activitatea asta frustrantă. Să fie oare frica de…"* (*Am şovăit să fiu prea explicit, în mare parte pentru că era atât de sensibilă în ceea ce privea limbajul.*) *„Să fie oare frica de… ştii ceva? Dacă asta e, vreau doar să-ți spun că am mijloace de a preveni orice… accident. Promit să fiu foarte atent". După o tăcere, ea îşi lăsă capul cu frumosul ei păr luxuriant mirosind atât de dureros a gardenie, oftează şi apoi spune: „Nu-i asta, Stingo". Tace.* „Dar ce e, atunci?", *zic eu. „Vreau să spun, nu înțelegi că în afară de sărutat eu literalmente nu te-am atins – nicăieri! Nu mi se pare normal, Mary Alice. De fapt, e de-a dreptul pervers ceea ce facem noi. „După o pauză, ea zice: „Oh, Stingo, nu ştiu. Îmi placi foarte mult şi tu mie, dar ştii că*

nu ne iubim. Sexul şi dragostea după mine sunt inseparabile. Vreau ca totul să fie bine pentru bărbatul pe care-l iubesc. Pentru amândoi. M-am ars atât de rău o dată". *Eu replic*: „*Cum adică te-ai ars? Ai iubit pe cineva?*". *Ea spune*: „*Da, aşa am crezut. El m-a ars atât de rău. Nu vreau să mă mai ard a doua oară*".

Şi în timp ce-mi vorbeşte, povestindu-mi despre defunctul şi jelitul ei amor, iese la iveală o înfiorătoare schiță pentru Cosmopolitan, *care explică simultan moralitatea sexuală a acestor ani 1940 şi psihopatologia care îi permite ei să mă chinuiască în felul în care a făcut-o. A avut un logodnic, un anume Walter, îmi spune ea, un aviator de la Marină, care i-a făcut curte patru luni. În această perioadă, înainte de logodna lor* (*îmi explică ea, în limbaj ocolitor căruia doamna Grundy*[151] *nu i-ar fi găsit nicio greşeală*) *nu au stabilit relații sexuale formale, deşi la cererea lui ea a învățat, presupun cu aceeaşi lipsă de intensitate şi îndemânare ritmică pe care le aplicase şi pe mine, să-i frământe scula* („*să-l stimuleze*") *şi s-a dedat la această distracție noapte de noapte, atât ca să-i dea lui o oarecare „degajare*" (*chiar a folosit acest cuvânt odios*), *cât şi să apere seiful de catifea în care el murea să intre*. (*Patru luni*! *Gândiți-vă la pantalonii albaştri de Marină ai lui Walt şi la acele oceane de spermă*!) *Numai când nefericitul zburător şi-a declarat oficial intențiile să se căsătorească şi apoi a scos inelul* (*Mary Alice continuă să-mi spună, cu searbădă inocență*), *ea i-a cedat scumpa ei oală cu miere, căci, în credința baptistă în care a fost crescută, o nenorocire la fel de sigură ca moartea avea să-i lovească pe cei care se angajau în uniune carnală fără măcar perspectiva matrimoniului. Într-adevăr, cum continuă să-mi spună, simțise destul de*

---

[151] Personaj din piesa *Grăbeşte plugul* (1798) de Thomas Morton, devenit nume simbolic pentru orice persoană extrem de convențională sau pedantă.

necuviincios şi ceea ce făcuse mai înainte de a contracta o căsătorie. La acest punct, Mary Alice se opreşte şi, revenind la cele zise, îmi spune ceva care mă face să scrâşnesc din dinţi de furie. „Nu pentru că nu te doresc, *Stingo. Am dorinţe puternice. Walter m-a învăţat să fac dragoste". Şi în timp ce continuă să vorbească, torcându-şi murmurat banalităţile* despre *„consideraţie", „tandreţe", „fidelitate", „simpatie", „înţelegere" şi alte fleacuri creştineşti, eu am o neobişnuită şi* copleşitoare *poftă să comit un viol. În orice caz, ca să-i încheie povestea, Walter a părăsit-o înainte de ziua nunţii – şocul vieţii ei. „Astfel m-am ars eu atât de rău, Stingo, şi pur şi simplu nu vreau să mă mai ard din nou în felul ăsta".*

Păstrez tăcerea, o vreme. „Îmi pare rău", zic. „E o poveste tristă", adaug, încercând să încremenesc sarcasmul ce se lupta să ajungă exprimat. „Foarte tristă. Bănuiesc că li se întâmplă multora. Dar cred că ştiu de ce te-a părăsit Walter. Şi, spune-mi ceva, Mary Alice, chiar crezi că doi tineri sănătoşi care sunt atraşi unul de altul trebuie să treacă prin mascarada asta cu căsătoria înainte să se fută? Chiar crezi asta?" Am simţit cum înţepeneşte şi am auzit-o scoţând o exclamaţie la odiosul verb; s-a tras la o parte de lângă mine şi ceva din mâhnirea ei afectată m-a enervat şi mai tare. Ea este deodată (iar acum înţeleg că pe bună dreptate) stupefiată la furia mea dezlănţuită revărsată fără oprelişti şi când şi eu mă trag la o parte şi mă ridic în picioare, tremurând, chiar scăpat de sub control, îi văd buzele, cu rujul întins de sărutările noastre, strânse ca să închipuie un mic oval de spaimă. „Walter nu te-a învăţat să faci dragoste, idioată mică, mincinoasă şi ciudată!" am zis eu tare. „Pariez că n-ai avut parte de un futai sănătos în toată viaţa ta! Tot ce te-a învăţat Walter a fost cum să-i faci să ejaculeze pe bieţii prostănaci care voiau să intre în chiloţii tăi! Ai nevoie de ceva care să-ţi facă frumosul tău cur să se învârtească de plăcere, o mătărângă mare şi ţeapănă înfiptă în pizda aia a ta pe care-o ţii sub cheie, oh, căcat... „M-am oprit într-un strigăt gâtuit,

sufocat de ruşine la izbucnirea mea, dar foarte aproape şi de a izbucni într-un râs dement, căci Mary Alice îşi vârâse degetele în urechi ca o fetiță de şase ani şi lacrimile i se rostogoleau pe obraji. Am scos un râgâit de bere. Eram dezgustător. Totuşi, nu mă puteam abține să nu urlu la ea: „Voi, ațâțătoare virgine, ați prefăcut milioane de tineri bărbați, mulți dintre ei care au murit pentru prețioasele voastre cururi pe câmpul de bătălie al lumii, într-o generație de alienați sexuali!”. Şi-apoi am ieşit năvalnic de pe verandă şi am urcat cu paşi apăsați spre dormitorul meu de la etaj. Şi după ore de nesomn, am ațipit şi am avut ceea ce, din pricina evidenței sale freudiene, m-ar scârbi să-l pun într-un roman, dar ceea ce ție, Dragă Jurnalule, trebuie să nu mă dau înapoi de a-ți spune: primul meu vis homosexual!

Ceva mai târziu în dimineața aceea, nu mult după ce sfârşisem de scris cele de mai sus în jurnalul meu şi vreo câteva scrisori, stăteam la masa unde lucrasem atât de bine în zilele acelea, cugetând posomorât la apariția homoerotică năucitoare, care trecuse ca un nor gros peste conştiința mea (supurând în inima mea şi făcându-mă să mă tem pentru starea de bine fundamentală a sufletului meu), când am auzit paşii şchiopătați ai lui Jack Brown pe scări, urmați de vocea lui care mă striga. N-am auzit într-adevăr sau nu am reacționat imediat, într-atât mă adâncisem în spaima pe care mi-o provocase posibilitatea îngrozitoare, dar foarte reală, să mă fi transformat în pederast. Sinapsa dintre respingerea mea de către Mary Alice şi prompta metamorfoză într-un deviat sexual părea un pic cam prea subită şi, cu toate acestea, nu puteam nega posibilitatea.

Citisem destule despre problemele sexuale pe când studiam la acel remarcabil ateneu de psihologie, Duke University, şi mă alesesem cu noțiuni ferm stabilite: că primatele masculi ținute în captivitate, de exemplu, dacă li se refuza tovărăşia femelelor, încercau să se împreuneze între ele, adesea cu vesel succes, şi că mulți deținuți, după lungi

perioade de încarcerare, se orientau atât de repede spre activitatea homosexuală încât părea să fie aproape o regulă. Bărbații care stăteau mai multe luni pe mare îşi satisfăceau poftele unii cu alții; iar când eram la puşcaşii marini (o ramură, fireşte, a Marinei), am fost intrigat să aflu originea expresiei „momeală de plevuşcă", numele argotic pentru dulciuri: evident provenea din tentațiile pe care le ofereau marinarii bătrâni în schimbul favorurilor muşilor cu obrajii imberbi şi fundul neted. Ei bine, m-am gândit, dacă devenisem pederast, atunci, fie; exista un amplu precedent pentru condiția mea, de vreme ce deşi nu fusesem oficial deținut sau băgat într-o cuşcă, judecând după eforturile mele de o viață pentru un futai bun, complet şi heterosexual, aş fi putut fi la fel de bine într-o închisoare sau într-un voiaj pe o durată nedeterminată pe o brigantină. Nu era foarte plauzibil ca vreunei supape psihice din mine, asemănătoare cu acel ceva care controlează libidoul unui condamnat pe douăzeci de ani sau al unei maimuțe nefericite în dragoste, să-i fi explodat garniturile de etanşare, lăsându-mă fără ştirea mea diferit, victimă a presiunilor selecției biologice, totuşi un pervers?

Cântăream întunecat această ipoteză când gălăgia produsă de Jack la uşa mea mă trezi brusc.

— Deşteptarea, juniorule, te caută cineva la telefon! strigă el.

Mi-am dat seama, până să ajung la parter, că telefonul nu putea veni decât de la Palatul Roz, unde lăsasem numărul lui Jack, şi am avut o presimțire, enorm amplificată apoi când am auzit vocea familiară, îndurerată, a lui Morris Fink.

— Trebuie să vii aici urgent, zise el, fiindcă s-a dezlănțuit iadul.

Mi-a stat inima, după care a repornit într-o goană nebună.

— Ce s-a întâmplat? am şoptit.

— Nathan a luat-o iar razna. De data asta e chiar nasol. Futangiu nenorocit.

— Sofia! am zis eu. Ce face Sofia?

— Ea e bine. A bătut-o iar, dar e bine. A zis c-o s-o omoare. Ea a fugit din casă şi nu ştiu unde e. Dar mi-a cerut să te sun pe tine. Mai bine vii aici.

— Şi Nathan? am întrebat.

— A plecat şi el, dar a zis c-o să se întoarcă. Ticălos nebun. Ce zici, să chem poliția?

— Nu, nu, am răspuns grăbit. Pentru Dumnezeu, nu suna la poliție!

După o pauză, am spus:

— Vin imediat. Încearcă să dai de Sofia.

După ce am închis, am fiert înăbuşit câteva minute, iar când Jack a coborât la parter, m-am dus cu el la o cafea, încercând să-mi potolesc agitația. Îi mai povestisem despre Sofia şi Nathan şi despre acea *folie à deux*[152] dintre ei, însă doar vag. Acum m-am simțit îndemnat să-i completez informația cu vreo câteva dintre detaliile mai dureroase. Sugestia lui promptă a fost să fac ceea ce din nu ştiu ce motiv prostesc nu-mi trecuse prin cap să fac.

— Trebuie să-l suni pe fratele lui, a stăruit el.

— Bineînțeles! am zis.

Am sărit din nou la telefon, însă doar ca să mă trezesc în acel impas care foarte adesea, într-o viață, pare să-i împiedice pe oameni exact în momentele de criză. O secretară mi-a spus că Larry se afla în Toronto, unde participa la o întrunire profesională. Nevasta lui îl însoțea. În acele zile antediluviene de dinaintea avioanelor cu reacție, Toronto era la fel de îndepărtat ca şi Tokyo, iar eu am scos un geamăt de disperare. Apoi, când tocmai pusesem receptorul în furcă, a sunat din nou telefonul. Încă o dată era statornicul Fink, ale cărui purtări troglodite i le înjurasem adesea, dar pe care

---

[152] Literal, nebunie în doi - sindrom psihiatric în care două sau mai multe persoane împărtăşesc aceeaşi iluzie sau psihoză.

acum i le binecuvântam.

— Tocmai am aflat despre Sofia, a zis el.

— Unde e? am strigat.

— A fost la cabinetul doctorului ăluia polonez pentru care lucrează. Dar nu mai e acolo acum. S-a dus la spital ca să-şi facă o radiografie la braţ. A zis că s-ar putea să i-l fi rupt Nathan, mizerabilul dracului. Dar vrea să te întorci. O să stea la cabinetul doctorului ăluia în după-amiaza asta, până o să ajungi tu acolo.

Aşa că am plecat.

Pentru mulţi tineri aflaţi în convulsiile adolescenţei târzii, al douăzeci şi doilea an de viaţă este cel mai plin de anxietate dintre toţi. Îmi dau seama acum ce intens nemulţumit, rebel şi tulburat am fost eu la vârsta aceea, dar, de asemenea, că scrisul meu mă ferise de suferinţa emoţională serioasă, în sensul că romanul la care lucram servise ca instrument cathartic prin care puteam să descarc pe hârtie multe dintre cele mai supărătoare tensiuni şi nefericiri. Romanul meu, firește, era mai mult decât atât, totuşi, era şi acest bazin colector pe care l-am descris, şi tocmai de aceea îl îndrăgeam cum îndrăgeşte oricine alcătuirea fiinţei sale omeneşti. Totuşi, eram foarte vulnerabil; apăreau fisuri în armura în care mă învăluisem şi existau momente în care eram asaltat de groaza kirkegaardiană. În după-amiaza în care am dat fuga de acasă de la Jack Brown s-o găsesc pe Sofia a fost unul dintre aceste momente – o grea încercare, extrem de fragilă, ineficientă şi plină de autodezgust. În autobuzul care se hurduca spre sud trecând prin New Jersey spre Manhattan, am stat crispat şi epuizat într-o aproape indescriptibilă miasmă a fricii. În plus, eram mahmur şi nervozitatea discordantă îmi sporea temerea, făcându-mă să mă cutremur la gândul că voi da ochii cu Sofia şi Nathan. Eşecul meu cu Mary Alice (nici măcar nu-mi luasem la revedere de la ea) îmi desprinsese ancorele a ceea ce mai rămăsese din virilitatea mea şi mă făcuse mai deznădăjduit la

suspiciunea că, de-a lungul acestor ani, mă amăgisem singur în privința predilecțiilor mele homosexuale. Undeva pe lângă Fort Lee mi-am zărit în geam pentru o clipă fața lividă şi nefericită, suprapusă peste panorama unei stații de benzină şi drive-in-uri şi am încercat să-mi închid ochii şi mintea la ororile existenței.

Se apropia de cinci după-amiază când am ajuns la cabinetul doctorului Blackstock, din centrul Brooklynului. Era aparent după program, căci biroul de recepție era pustiu, cu excepția unei fete bătrâne înțepate care îi ținea locul Sofiei în funcția de secretară recepționeră; ea mi-a spus că Sofia, care plecase încă dinainte de amiază, nu se întorsese încă de la spitalul unde-şi făcea radiografia, dar că trebuia să apară dintr-o clipă într-alta. M-a invitat să iau loc şi să aştept, dar eu am preferat să rămân în picioare şi apoi m-am trezit măsurând cu pasul, neliniştit, încăperea zugrăvită – înecată, mai bine spus – în cea mai groaznică nuanță de purpuriu-intens pe care o văzusem vreodată. Cum putuse Sofia să lucreze aici, zi după zi, îmbăiată într-o astfel de culoare înfiorătoare, era o enigmă pentru mine. Pereții şi tavanul erau colorați în aceeaşi magenta de pompe funebre despre care Sofia îmi spusese că împodobea şi casa lui Blackstock din St. Albans. Şi m-am întrebat dacă această vrăjitorie decorativă căpiată nu fusese, de asemenea, născocită de răposata Sylvia, a cărei fotografie – împodobită cu pânză neagră, ca aceea a unui sfânt – zâmbea de pe unul dintre pereți cu un soi de bunăvoință hulpavă. Alte fotografii, lipite pretutindeni, atestau familiaritatea lui Blackstock cu semizeii şi zeițele culturii pop, într-o etalare fanatică, gemütlich[153], amiciției: Blackstock cu un exoftalmic Eddie Cantor, Blackstock cu Grover Whalen, cu Sherman Billingsley şi Sylvia la Stork Club, cu Major Bowes, cu Walter Winchell,

---

[153] Vesel şi confortabil (în limba germană, în original).

chiar şi Blackstock cu Surorile Andrews, cele trei privighetori cu hălăciugile de păr înconjurând îndeaproape faţa lui ca nişte mari buchete rânjite, doctorul bosumflându-se mândru deasupra dedicaţiei mâzgălite cu cerneală: *Lui Hymie cu dragoste de la Patty*, *Maxene şi Laverne*. În dispoziţia morbidă, nervoasă în care mă aflam, fotografiile veselului chiropractician şi ale prietenilor săi m-au cufundat şi mai adânc în deznădejde, ca niciodată, şi m-am rugat ca Sofia să se întoarcă odată şi să mă elibereze de această angoasă. Şi chiar în clipa aceea, ea a intrat pe uşă.

Oh, biata mea Sofia. Avea ochii încercănaţi şi înfăţişarea neîngrijită şi epuizată, iar pielea feţei avea nuanţa spălăcită, vineţie, a laptelui smântânit – dar îndeosebi arăta bătrână, o doamnă în vârstă, de vreo patruzeci de ani. Am strâns-o uşor în braţe şi, pentru o vreme, n-am zis nimic. N-a plâns. În cele din urmă, m-am uitat la ea şi am zis:

— Braţul tău. Cum e?

— Nu e rupt, răspunse ea, am doar o vânătaie urâtă.

— Slavă Domnului, am zis şi am adăugat apoi: El unde e?

— Nu ştiu, murmură ea, clătinând din cap, pur şi simplu nu ştiu.

— Va trebui să facem ceva, am zis, va trebui să-l punem într-un soi de custodie unde să nu-ţi mai poată face rău.

Am făcut o pauză, copleşit de o senzaţie de inutilitate, deopotrivă cu una de vinovăţie hâdă.

— Ar fi trebuit să fiu aici, am gemut. N-avea niciun rost să plec. Poate aş fi fost în stare să…

Dar Sofia m-a oprit, spunând:

— Ssst, Stingo! Nu trebuie să te simţi aşa. Hai să mergem să bem ceva.

Stând pe un scaun înalt la barul imitaţie de marochin al unui restaurant chinezesc de pe Fulton Street, hidos împodobit cu oglinzi, Sofia mi-a povestit ce se întâmplase în timpul absenţei mele. A fost feeric, la început, o bucurie inexprimabilă. Nu-l mai văzuse niciodată pe Nathan într-o

dispoziție atât de senină şi de însorită. Foarte preocupat de apropiata noastră călătorie în Sud şi în mod clar aşteptând nerăbdător ziua căsătoriei, intrase într-un soi de criză de nuntă, luând-o pe Sofia în weekend într-o raită de cumpărături (inclusiv o excursie specială în Manhattan, unde petrecuseră două ceasuri în magazinul Saks Fifth Avenue), cumpărături din care ea se alesese cu un inel de logodnă cu un safir uriaş, un trusou demn de o prințesă hollywoodiană şi cu o foarte scumpă garderobă de călătorie, concepută să rupă gura târgului prin oraşele mărginaşe ca Charleston, Atlanta şi New Orleans. El se gândise chiar să treacă pe la Carrier's, de unde îmi cumpărase mie un ceas, cadou pentru cavalerul de onoare. Serile care au urmat le-au petrecut cercetând geografia şi istoria Sudului, amândoi răsfoind diverse ghiduri de călătorie şi petrecând ore îndelungate cu *Locotenenții lui Lee*[154] ca să fie pregătiți pentru turul câmpurilor de bătălie din Virginia la care făgăduisem să-i duc.

Totul era făcut în stilul metodic, inteligent, îngrijit al lui Nathan, acordând tot atât de multă atenție specificului diverselor regiuni prin care aveam să călătorim (botanica bumbacului şi a arahidelor, originile diverselor dialecte locale, precum gullah şi cajun, chiar şi fiziologia aligatorilor), cât un constructor al imperiului colonial britanic din epoca victoriană înainte de a porni în expediție spre izvoarele Nilului. O molipsise şi pe Sofia cu entuziasmul lui, împărtăşindu-i tot felul de informații, folositoare sau nefolositoare, despre Sud, pe care el le acumula, bucată cu bucată; iubindu-l pe Nathan, ea îi iubea totul, inclusiv cunoştințele inutile ca faptul că în Georgia se cultivă mai multe piersici ca în oricare alt stat şi că punctul cel mai înalt

---

[154] Studiu publicat în 1942, scris de Douglas S. Freeman, despre comanda generalului confederat Robert E. Lee în timpul Războiului Civil.

din Mississippi are 243 de metri. A mers până într-acolo încât a scotocit prin Biblioteca Colegiului Brooklyn de unde a venit cu două romane de George Washington Cable[155]. Îşi perfecționase un adorabil accent tărăgănat sudist, care o distra pe Sofia.

De ce nu fusese oare în stare să observe semnalele de avertizare când acestea începuseră să pâlpâie? îl urmărise cu atenție în tot timpul acesta, era sigură că nu mai lua amfetamine. Dar apoi, cu o zi în urmă, când plecaseră amândoi la serviciu – ea, la doctorul Blackstock, el la „laboratorul" lui –, ceva trebuie să-i fi provocat devierea, dar ea n-avea să ştie ce. În orice caz, fusese prinsă stupid cu garda jos şi vulnerabilă când el trăsese primele semnale, aşa cum mai făcuse şi în celelalte dăți, iar ea nu fusese în stare să le detecteze semnificația: euforicul telefon de la Pfizer, vocea prea însuflețită şi entuziastă, anunțul unor incredibile victorii în foarte scurt timp, o grandioasă „străpungere", o maiestuoasă descoperire ştiințifică.

Cum putuse să fie atât de bătută-n cap? Descrierea erupției furioase a lui Nathan, nenorocirile rezultate şi ruinele rămase au fost pentru mine – în starea mea de amețeală alcoolică – potrivit de laconice, dar cumva mai sfâşietoare tocmai prin scurtimea lor.

— Morty Haber dădea o petrecere pentru un prieten care pleca pentru un an la studii în Franța. Eu am lucrat până târziu, ca să ajut la expedierea notelor de plată, şi îi spusesem lui Nathan că o să mănânc la un local din apropiere de cabinet şi că o să ne vedem mai târziu la petrecere. Nathan n-a apărut decât la multă vreme după ce am ajuns eu acolo, dar mi-am dat seama de când l-am văzut cât de drogat era. Aproape că am leşinat când l-am văzut,

---

155 Scriitor american sudist (1844-1925), interesat de culoarea locală, bine cunoscut pentru descrierile vieții creolilor.

ştiind că probabil fusese aşa toată ziua, chiar şi atunci când îmi dăduse telefonul acela, şi că eu fusesem prea proastă ca măcar să... măcar să mă alarmez. La petrecere s-a purtat în regulă. Vreau să spun, n-a făcut... scandal sau ceva rău, dar vedeam clar că era sub efectul benzedrinei. A vorbit cu vreo câteva persoane despre noul său tratament de poliomielită, iar inima mea parcă a încetat să mai bată. Mi-am spus că poate lui Nathan avea să-i treacă transa şi o să adoarmă pur şi simplu. Uneori aşa făcea, ştii, fără să mai devină violent. Până la urmă, Nathan şi cu mine am plecat acasă, nu era foarte târziu, pe la douăsprezece şi jumătate. Abia când am ajuns acasă a început să țipe la mine, ambalându-se din ce în ce mai mult în furia sa. A făcut ce face de obicei, ştii, când e în mijlocul celei mai rele *tempête* a lui, adică m-a acuzat că i-am fost necredincioasă. Că, ei bine, mi-o trag cu altul.

Sofia se opri pentru o clipă, iar când îşi ridică mâna stângă pentru a-şi înlătura de pe față o şuviță de păr, am simțit ceva uşor nefiresc în gestul ei, m-am întrebat ce anume, apoi mi-am dat seama că îşi proteja brațul drept, care atârna moale pe lângă ea. Evident, o durea.

— Cu cine te-a acuzat de data asta? am întrebat. Blackstock? Seymour Katz? O, Dumnezeule, Sofia, dacă bietul băiat n-ar fi atât de nebun, n-aş fi în stare să suport una ca asta fără să-mi vină să-i trag un pumn de să-i sară dinții din gură. Iisuse, cu cine a crezut că l-ai înşelat de data asta?

Ea clătină violent din cap, părul ei strălucitor fluturând nepieptănat şi răzleț pe lângă fața trasă, chinuită.

— Nu contează, Stingo, zise ea, doar cu altcineva.

— Bun, şi ce altceva s-a mai întâmplat?

— A răcnit şi a urlat la mine. A mai luat benzedrină – poate şi cocaină, nu ştiu exact. Apoi a ieşit pe uşă afară, trântind-o în urma lui asurzitor. Mi-a strigat că nu se mai întoarce niciodată. Am rămas acolo, pe întuneric, n-am putut să adorm multă vreme, eram atât de îngrijorată şi de

speriată. M-am gândit să te sun pe tine, dar era foarte târziu. În cele din urmă, nu mi-am mai putut ține ochii deschiși şi m-am culcat. Nu ştiu cât am dormit, dar când s-a întors Nathan, era lumină. A dat buzna în cameră ca o explozie. Urlând, turbat de furie. A sculat iar toată casa în picioare. M-a tras jos din pat, m-a azvârlit pe podea şi a țipat la mine. Că eu aş fi făcut sex cu… ei, bine, cu alt bărbat, şi cum el o să mă omoare, o să-l omoare şi pe bărbatul ăla şi o să se omoare şi el. Oh, *mon Dieu*, Stingo, niciodată, niciodată n-a mai fost Nathan într-o asemenea stare, niciodată! M-a lovit cu piciorul, la sfârşit – m-a lovit tare, în braț, aici, apoi a plecat. Mai târziu, am plecat şi eu. Şi asta a fost tot.

Sofia tăcu.

Mi-am aplecat încet fața, lipind-o de placa de mahon a tejghelei barului, cu pojghița ei umedă de scrum de țigară şi de cercurile paharelor, dorindu-mi cu disperare să intru brusc în comă sau vreo altă formă de binefăcătoare pierdere a cunoştinței. Apoi, mi-am ridicat capul şi m-am uitat la Sofia, spunând:

— Sofia, nu vreau să-ți spun asta, dar trebuie. Nathan pur şi simplu trebuie internat. E foarte periculos. Trebuie să fie *închis*.

Am auzit gâlgâind în vocea mea un suspin, vag ridicol.

— Pentru totdeauna.

Cu o mână tremurătoare, ea îi făcu semn barmanului şi-i ceru un whisky dublu cu gheață. Mi-am dat seama că n-aveam cum s-o conving să renunțe la băutură, nici dacă vorbea deja greoi, împleticit. După ce-i sosi paharul comandat, luă o gură să-şi dea curaj şi apoi, întorcându-se spre mine, zise:

— Mai există ceva ce nu ți-am spus. Despre atunci când s-a întors el, în zori.

— Ce? am zis.

— Avea o armă. Un pistol.

— Oh, fir-ar! Fir-ar fir-ar fir-ar fir-ar fir-ar… m-am auzit

murmurând ca un disc zgâriat.

— A spus că îl va folosi. L-a îndreptat spre capul meu. Dar nu l-a folosit.

Am şoptit o invocație, nu întru totul blasfemiatoare:

— Iisuse Hristoase, ai milă!

Dar nu puteam doar să stăm acolo, sângerând până la moarte din aceste răni căscate în noi. După o lungă tăcere, am trasat un plan de acțiune. Aveam să mă duc cu Sofia la Palatul Roz şi aveam s-o ajut să-şi strângă lucrurile. Avea să părăsească imediat casa, luându-şi o cameră pentru noaptea aceea măcar la Hotelul St. George, care nu era prea departe de cabinetul unde lucra. Între timp, până se instala ea, eu aveam să găsesc cumva un mijloc de a da de Larry în Toronto, anunțându-l de extrema urgență a situației şi îndemnându-l să se întoarcă imediat cu orice preț. Apoi, când Sofia avea să fie în siguranță în adăpostul ei temporar, eu trebuia să fac pe dracu-n patru ca să-l găsesc pe Nathan şi să mă înțeleg cumva cu el – deşi perspectiva asta îmi strângea măruntaiele de groază într-o minge de fotbal uriaşă, bolnavă. Eram atât de răscolit încât, chiar stând acolo, am fost gata să-mi vărs singura bere băută.

— Hai să mergem, am zis. Acum.

La doamna Zimmermann i-am plătit credincioasei cârtițe Morris Fink cinci cenți ca să ne ajute cu bagajele Sofiei. Ea plângea şi, după cum vedeam, mai degrabă beată, în timp ce alerga prin cameră îndesând haine, cosmeticale şi bijuterii într-o valiză mare.

— Frumoasele mele costume de la Saks, bombănea ea. Oh, ce să fac acum cu ele?

— Ia-le cu tine, pentru Dumnezeu, am spus nerăbdător, îndesându-i numeroasele perechi de pantofi într-o altă valiză. Uită de protocol într-un moment ca ăsta. Trebuie să te grăbeşti. Nathan ar putea să se întoarcă.

— Şi cu frumoasa mea rochie de mireasă? Ce să fac cu ea?

— Ia-o şi pe ea! Dacă n-ai s-o porți, o poți zălogi.

— Zălogi? zise ea.

— Amaneta.

N-am vrut să fiu crud, dar cuvintele mele au făcut-o pe Sofia să scape un combinezon de mătase pe podea, îngropându-şi faţa în palme, bocind tare şi vărsând lacrimi strălucitoare, neajutorate. Morris ne privi morocănos când am strâns-o în braţe pentru o clipă, murmurându-i zadarnice cuvinte de alinare. Era întuneric afară şi urletul unui claxon de camion pe o stradă din apropiere m-a făcut să tresar speriat, sfâşiindu-mi nervii ca un bomfaier demonic. La hărmălaia generală se adăugă acum monstruosul ţârâit strident al telefonului din hol şi cred că mi-am înăbuşit un geamăt sau probabil un ţipăt. Nervii mi s-au slăbit încă şi mai mult când Morris, reducând gorgona la tăcere răspunzând, behăi vestea că telefonul era pentru mine.

Era Nathan. Era chiar Nathan. Clar, fără putinţă de îndoială, fără echivoc, era Nathan. Şi atunci de ce pentru un moment mintea mi-a jucat o festă urâtă, încât am crezut că era Jack Brown care mă suna din Rockland ca să mă întrebe care mai era situaţia? A fost din pricina accentului sudist, acea imitaţie perfect modulată care m-a făcut să cred că posesorul unui astfel de grai trebuia să fie unul crescut cu slană şi mămăligă. Era la fel de neaoş sudist ca şi verbina, sau baptiştii care se spălau pe picioare, sau câinii de vânătoare, sau John C. Calhoun, şi cred că am şi zâmbit când l-am auzit spunând:

— Ce mai fierbe pe foc, dulceaţă? Cum îţi mai spânzură ciocanu?

— Nathan! am exclamat, cu forţat entuziasm. Ce mai faci? *Unde* eşti? Doamne, cât mă bucur să te aud!

— Mai facem excursia aia în Sud? Tu, şi cu mine, şi cu buna Sofia? Dăm o raită prin Dixie?

Ştiam că trebuia să-i fac cumva pe plac, să flecărim puţin, încercând în acelaşi timp să descopăr unde se afla – delicată chestiune –, aşa că am răspuns fără să stau pe gânduri:

— De bună seamă c-o să facem călătoria aia, Nathan. Sofia şi cu mine tocmai despre asta vorbeam. Doamne, ce haine nemaipomenite i-ai putut cumpăra! Unde eşti acuma, bătrâne? Mi-ar plăcea să vin să te văd. Vreau să-ți povestesc despre o altă mică excursie la care m-am gândit…

Vocea mă întrerupse cu onctuozitatea de melasă insinuantă şi caldă, încă o neobişnuită imitație a vorbirii din Carolina mea natală, cântată, legănată:

— Şi io de-abia aştept călătoria aia cu tine şi dom'şoara Sofia. O să fie călătoria vieții noastre, nu-i aşa, bătrâne?

— O să fie cea mai straşnică excursie din toate timpurile… am început eu.

— O să avem o grămadă de timp liber, de asemenea, nu? zise el.

— Fireşte că o s-avem o grămadă de timp liber, am repetat eu, neştiind prea bine ce voia să spună. Tot timpul din lume, să facem tot ce vrem. E destul de cald în octombrie pe-acolo. Înotăm. Pescuim. Ne plimbăm cu barca prin Mobile Bay.

— Asta şi vreau, toarse el, o grămadă de timp liber. Vreau să spun că, trei oameni, când călătoresc mult împreună, ei, bine, chiar dacă sunt ei *cei mai buni* prieteni, s-ar putea să fie oleacă neplăcut să se țină *scai* unii de alții, în fiecare minuțel. Aşa că o să am nişte timp liber să fiu de capul meu, când şi când, nu-i aşa? Doar pentru un ceas sau două, poate, prin Birmingham, sau Bâton Rouge, sau alt locşor ca astea.

Făcu o pauză şi l-am auzit scoțând un bogat şi melodios chicotit.

— Şi asta o să-ți dea şi ție nişte timp liber, nu? Ai putea chiar să ai destul timp liber ca să te îmbârligi nițel. Un băiat sudist mare trebuie să aibă şi-o fofoloancă, nu?

Am început să râd, puțin nervos, uluit de faptul că în această ciudată conversație, cu disperarea ei din fundal, cel puțin din partea mea, deja ne afundasem în balta sexului. Dar eram gata să înghit de bunăvoie momeala lui Nathan,

nebănuind nimic despre cangea sălbatică pe care o pregătise pentru captura mea precipitată.

— Ei bine, Nathan, am zis eu, chiar mă gândesc că, pe ici, pe colo, o să dau de vreo marfă bună, gata de acțiune. Gagicile sudiste, am adăugat eu, gândindu-mă sumbru la Mary Alice Grimball, sunt greu de penetrat, dacă-mi ierți expresia, dar odată ce s-au hotărât să şi-o pună, sunt nemaipomenit de bune în pat…

— Nu, amice, mă opri el scurt, nu mă referam la fofoloancele sudiste! Eu îți vorbeam de fofoloanca *polacăl* Vreau să spun că, atunci când bătrânu' Nathan pleacă să vadă Casa Albă a domnului Jeff Davis, sau vechea plantație unde Scarlett O'Hara i-a biciuit pe toți negrii ăia cu cravaşa ei de călărie – ei, păi, bătrânu' Stingo o să rămână în urmă la Motelul Green Magnolia, şi ghici ce-o să facă? Ia ghici! ghici ce-o să facă bătrânu' Stingo acolo, cu nevasta celui mai bun prieten al lui! Păi, Stingo şi cu ea o să fie în pat, iar el chiar o să *încalece* pe bucățica aia poloneză iubitoare şi *dornică*, şi-or să se *fută* de n-or să mai ştie de ei! Hee, hee!

În timp ce spunea cuvintele astea, mi-am dat seama că Sofia se dăduse aproape de mine, aplecându-se peste cotul meu, murmurând ceva ce nu puteam pricepe – neînțelesul datorându-se în parte sângelui meu care zvâcnea galopant în urechi şi probabil şi faptului că, zăpăcit şi îngrozit, nu prea puteam să fiu atent la nimic în afară de slăbiciunea de piftie din genunchii şi degetele mele, care începuseră să tresalte scăpate de sub control.

— Nathan! am zis eu cu voce gâtuită. Dumnezeule mare…

Şi atunci, vocea lui, reluându-şi dicția pe care întotdeauna o considerasem a fi de brooklynez cu educație înaltă, deveni un mârâit de o asemenea ferocitate că nici miriadele de sinapse electronice zumzăitoare dintre noi nu puteau estompa forța furiei sale nebune, dar omeneşti.

— Scursoare împuțită! Porc nenorocit! Putrezi-ți-ar oasele în iad o veşnicie pentru că m-ai trădat pe la spate, tu, în care

am avut încredere şi pe care te-am crezut cel mai bun prieten din viața mea! Şi rânjetul ăla al tău, de mâncător de rahat, zi după zi, afişat cu sânge rece de nici untul nu ți s-ar fi topit în gură, nu-i aşa, când mi-ai dat o bucată din manuscrisul tău să-l citesc – „*oh*, *drace*, *Nathan*, *îți mulțumesc foarte mult*" –, când nu trecuse niciun sfert de oră de când ți-o trăgeai cu femeia cu care eu trebuia să mă însor, am spus trebuia, la trecut, pentru că mai bine ard în fundul iadului decât să mă însor cu o polacă prefăcută, cu două fețe, care-şi desface picioarele pentru un parşiv de căcăcios sudist care mă trădează ca…

Mi-am luat receptorul de la ureche şi m-am întors spre Sofia care, cu gura căscată, în mod clar ghicise despre ce urla Nathan.

— Oh, Doamne, Stingo, am auzit-o şoptind, n-am vrut să ştii că tot spunea asta, că tu erai cel cu care eu…

Am ascultat din nou, neputincios şi suferind:

— Vin să pun mâna pe amândoi!

Apoi, a urmat un moment de tăcere, asurzitor, năucitor. Şi am auzit un declic metalic. Dar mi-am dat seama că nu se întrerupsese legătura telefonică.

— Nathan, am zis, *te rog*! Unde eşti?

— Nu departe, bătrâne. De fapt, sunt chiar după colț. Vin să pun mâna pe tine, scârnăvie trădătoare. Şi-apoi ştii ce-o să fac? Ştii ce-o să vă fac amândurora, nenorociți de porci escroci ce sunteți? Ascultă…

Izbucni o detunătură în urechea mea. Prea slabă din cauza distanței sau a orice o fi existând într-un telefon care, din fericire, atenuează zgomotul şi-l împiedică să distrugă auzul omenesc, impactul împuşcăturii mai degrabă m-a uluit decât m-a rănit, totuşi m-a lăsat cu un țiuit prelungit şi dezolat în timpan ca zumzetul unui roi de o mie de albine. N-am să ştiu niciodată dacă Nathan a tras glonțul ăla în receptorul telefonului din mâna lui, sau în aer, sau în vreun zid dosnic, anonim, dar a sunat destul de aproape ca să fie, după cum

spunea, chiar după colț, şi am scăpat din mână receptorul, cuprins de panică, şi, răsucindu-mă, am apucat-o pe Sofia de mână. Nu mai auzisem niciun foc de armă de la război încoace şi sunt aproape sigur că fusesem convins că nu voi mai auzi vreodată un altul. Îmi deplâng oarba inocență. Acum, după ce s-a scurs un timp din acest secol însângerat, ori de câte ori se întâmplă vreuna dintre acele inimaginabile fapte de violență care ne sfâşie sufletul, gândul mi se întoarce iar la Nathan – bietul nebun pe care l-am iubit, delirând de droguri şi cu un pistol fumegând în vreo cameră fără nume sau în vreo cabină telefonică –, iar imaginea lui mi s-a părut întotdeauna că prevestea aceşti nenorociți ani de nesfârşită nebunie, iluzii, erori, vise şi luptă. Dar în momentul acela am simțit doar o inexprimabilă frică. M-am uitat la Sofia, ea s-a uitat la mine şi am fugit.

Capitolul 15

În dimineața următoare, trenul din Pennsylvania care ne ducea pe Sofia şi pe mine spre Washington D.C., în drumul nostru spre Virginia, a suferit o pană de curent şi a încremenit pe terasament, în dreptul fabricii Wheatena din Rahway, New Jersey. În timpul acestei întreruperi din călătoria noastră – o oprire care a durat numai vreun sfert de oră –, a pogorât în mine o remarcabilă linişte şi m-am trezit privind cu speranță la ceea ce-mi rezerva viitorul. Încă şi acum mă uimeşte faptul că am fost capabil să păstrez acest calm, aproape o elegantă relaxare, după fuga noastră unde văzuserăm cu ochii, din calea lui Nathan şi după noaptea agitată, fără somn, pe care Sofia şi cu mine o petrecuserăm în adâncul gării de metrou Pennsylvania. Ochii mă usturau de neodihnă şi o parte din mintea mea încă mai stăruia cu durere asupra catastrofei pe care abia-abia o evitaserăm. Pe măsură ce treceau orele acelei nopți, începuse să ni se pară din ce în ce mai probabil, Sofiei şi mie, că Nathan nu fusese chiar în apropiere când dăduse telefonul acela; cu toate acestea, amenințarea lui nemiloasă ne făcuse să fugim disperați din Palatul Roz, cu numai o valiză mare de fiecare, căutându-ne salvarea la ferma din Southampton. Ne înțeleseserăm că aveam să ne ocupăm mai târziu de lucrurile rămase. Din acel moment, amândoi fuseserăm posedați – şi într-un sens, uniți – de o singură şi încăpățânată idee: să fugim de Nathan şi să ajungem cât mai departe de el cu putință.

Chiar şi aşa, răstimpul de stăpânire nervoasă care mă cuprinsese până la urmă în tren cu greu ar fi fost posibilă dacă n-ar fi fost primul dintre cele două telefoane pe care am reuşit să le dau din gară. Şi anume lui Larry, care a înțeles imediat natura disperată a crizei fratelui său şi mi-a spus că va părăsi Toronto fără întârziere, va veni acolo şi se va ocupa

de Nathan cât de bine va putea. Ne-am urat reciproc succes şi ne-am promis să ținem legătura. Aşadar, cel puțin mă simțeam scutit de responsabilitate față de Nathan, fără să-l fi abandonat definitiv în eforturile mele de a scăpa; la urma urmelor, fugisem să-mi salvez viața. Celălalt telefon fusese către tatăl meu; el, fireşte, a întâmpinat cu bucurie anunțul meu că Sofia şi cu mine eram pe drum spre Sud.

— Ai luat o decizie excelentă! l-am auzit strigând peste sutele de kilometri distanță, cu vădită emoție. Bine că părăseşti lumea aia care nu e bună de nimic!

Şi, astfel, pe când stăteam în trenul oprit, mult deasupra oraşului Rahway, în vagonul aglomerat, cu Sofia moțăind lângă mine, şi molfăiam o plăcintă daneză stricată, cumpărată de la un vânzător ambulant de dulciuri împreună cu o cutie de lapte calau, am început să mă gândesc la anii care mi se aşterneau în față cu calm şi afecțiune. Acum, că-l lăsasem în urmă pe Nathan, şi Brooklynul odată cu el, mă pregăteam să întorc foaia unui nou capitol al vieții mele. În primul rând, socoteam că romanul meu, care dădea semne c-o să fie unul destul de lung, era deja o treime scris. Întâmplător, ceea ce lucrasem la Jack Brown acasă mă adusese într-un loc care-mi permitea să întrerup o vreme narațiunea, într-un punct de unde simțeam că-mi va fi uşor să reînnod firele, odată ce mă voi fi instalat la fermă cu Sofia. După vreo săptămână în care urma să ne obişnuim cu noua noastră viață – să fac cunoştință cu negrii care mă ajutau cu ferma, să umplu cămara cu alimente, să-mi cunosc vecinii, să învăț să conduc camionul vechi şi rablagit şi tractorul, despre care-mi spusese tata că intrau în moştenire –, aveam să mă găsesc într-o situație favorabilă pentru a-mi relua scrisul şi, muncind sârguincios, aş fi putut avea norocul ca, pe la sfârşitul lui 1948, să am gata tot materialul, doar să-l propun unei edituri.

Cu aceste gânduri optimiste în minte, m-am uitat la

Sofia. Dormea adânc, cu capul blond şi ciufulit rezemat de

umărul meu, şi atunci, cu blândeţe, i-am petrecut un braţ pe după umeri şi i-am atins uşor părul cu buzele. M-a fulgerat junghiul unei amintiri rătăcitoare, însă i-am alungat durerea; cu siguranţă, nu puteam fi homosexual, nu-i aşa, de vreme ce simţeam pentru această făptură o asemenea dorinţă perseverentă şi sfâşietoare. Desigur, trebuia să ne căsătorim, odată ce ne vom fi stabilit în Virginia; obiceiul timpului şi al locului fără îndoială că nu îngăduia o coabitare liberă. Însă în ciuda acestor probleme sâcâitoare, care într-adevăr implicau ştergerea amintirii lui Nathan şi a diferenţei de vârstă dintre mine şi Sofia, aveam sentimentul că ea mi-ar fi acceptat propunerea, aşa că m-am hotărât să aduc discuţia pe departe, de îndată ce se va fi trezit. Se mişcă în somn şi murmură ceva, arătând chiar şi în epuizarea sa răvăşitoare atât de încântătoare, încât simţeam că îmi dădeau lacrimile. Doamne, am gândit, femeia asta s-ar putea să fie foarte curând soţia mea.

Trenul zvâcni brusc, înainta puţin, şovăi şi se opri din nou, un geamăt înăbuşit colectiv străbătând vagonul. Un marinar care stătea lângă mine, pe interval, bea dintr-o cutie de bere. Din spatele meu, un copil începu să orăcăie ca din gură de şarpe; eu m-am gândit că, în mijloacele de transport în comun, soarta plasa inevitabil singurul prunc urlător pe locul cel mai apropiat de al meu. Am strâns-o uşurel pe Sofia lângă mine şi m-am gândit din nou la cartea mea; mă străbătu un fior de mândrie şi de mulţumire când am socotit câtă migală artistică onestă pusesem până atunci în povestire, clădindu-i calea predestinată cu graţie şi frumuseţe către deznodământul exploziv, care rămânea să fie aşternut pe hârtie, dar pe care deja îl schiţasem în minte de mii de ori: fata chinuită, înstrăinată, mergând spre moartea ei singuratică, vara, pe străzile indiferente ale oraşului pe care tocmai îl lăsasem în urmă. Am avut un moment de întunecare: Oare voi fi în stare să-mi adun pasiunea, pătrunderea psihologică pentru a-i face portretul acestei

tinere sinucigaşe? Oare voi putea să fac totul să pară *real*. Mă neliniştea cumplit apropiata caznă a *imaginării* calvarului prin care trecea sărmana fată. Cu toate acestea, mă simţeam atât de sigur şi senin în ceea ce priveşte integritatea acestui roman încât deja îi pregătisem un titlu potrivit şi melancolic: *Moştenirea nopţii*[156]. Îl împrumutasem din *Requiescat* al lui Matthew Arnold, o elegie pentru spiritul unei femei, al cărui vers final spune aşa: „Noaptea asta moşteneşte palatul nesfârşit al Morţii". Cum ar fi putut o carte ca aceasta să nu captiveze sufletele a mii de cititori? Întorcându-mi privirile spre fereastră, m-am uitat la faţada murdară a fabricii Wheatena – masivă, comună, ferestrele ei albastre, industriale, reflectau lumina dimineţii – şi m-am înfiorat de fericirea mea şi apoi iarăşi de mândrie la calitatea excepţională a celor pe care le pusesem eu în cartea mea, în virtutea unei atât de îndelungate munci solitare, cu năduşeală şi, da, chiar cu ocazionale revărsări de mâhnire; şi gândindu-mă încă o dată la deocamdată nescrisul punct culminant, mi-am îngăduit să-mi imaginez un rând dintr-o recenzie a unui critic fascinat de prin 1949 sau 1950: „Cel mai puternic exemplu de monolog interior feminin de la Molly Bloom[157] încoace". Ce nebunie! am gândit. Ce trufie!

Sofia dormea. Înduioşat, m-am întrebat câte zile şi câte nopţi avea să mai aţipească astfel lângă mine în anii care vor veni. Meditam la patul nostru matrimonial de la fermă, la dimensiunile şi forma lui, m-am întrebat dacă salteaua avea suficientă grosime, elasticitate şi rezistenţă ca să facă faţă silitorului desfrâu pe care cu siguranţă avea să-l cunoască. M-am gândit la copiii noştri, numeroşii micuţi cu părul

---

156 A devenit romanul din 1951 al lui Styron, *Lie Down in Darkness* (*Să zaci în întuneric*), care i-a lansat cariera de scriitor la vârsta de 26 de ani.

157 Soţia lui Leopold Bloom, personajul principal din romanul *Ulysse*, al lui James Joyce; o femeie care foloseşte un limbaj vulgar, cu referinţe explicite la actele sexuale.

precum câlții mişunând prin fermă ca nişte flori de piciorulcocoşului poloneze şi ca scaieții, şi la poruncile mele paterne vesele: „E timpul să mulgi vaca, Jerzy!" „Wanda, dă mâncare la găini!" „Tadeusz! Stefania! închideți uşile hambarului!" M-am gândit la ferma însăşi, pe care nu o văzusem decât în diapozitivele tatii, încercând să mi-o imaginez ca pe locuința unei proeminente figuri literare. Ca şi casa din Mississippi a lui Faulkner, „Rowan Oak"[158], va trebui să aibă un nume, unul probabil potrivit cu plantația de arahide căreia îşi datora existența. „Paradisul Untului de arahide" era mult prea poznaş şi curând am abandonat toate celelalte variante pe motivul arahidelor, jucându-mă în schimb cu nume mai impozante, nobile, demne: „Cinci ulmi" probabil (speram ca ferma să aibă cinci ulmi sau măcar unul), sau „Măceşul" sau „Câmpiile Mari" sau „Sofia", ca un omagiu adus iubitei mele doamne. În mintea mea, anii ca nişte dealuri albastre se rostogoleau paşnic, îndreptându-se către orizontul viitorului îndepărtat. *Moştenirea nopții*, un remarcabil succes, câştigând laurii care rareori încununau opera unui scriitor atât de tânăr. După aceea, un roman scurt, de asemenea lăudat, cu un subiect inspirat din experiențele mele din timpul războiului – o carte spilcuită, usturătoare, care-i diseca pe militari într-o tragicomedie a absurdului. Între timp, Sofia şi cu mine trăiam pe modesta plantație într-o izolare demnă, reputația mea creştea, autorul însuşi fiind din ce în ce mai des deranjat de media, dar refuzând cu străşnicie orice interviu. „Eu doar cultiv arahide", spune el, văzându-şi de drum spre treaba lui. La vârsta de treizeci de ani sau pe aproape, o altă capodoperă, *Aceste frunze arzătoare*[159], cronica acelui tragic rebel negru,

---

158 Numele unui arbore mitologic, stejarul (oak) druizilor cu proprietățile magice ale scoruşului (rowan).

159 Romanul va fi publicat sub titlul de *Confesiunile lui Nat Turner*, în 1966, şi va câştiga Premiul Pulitzer.

Nat Turner.

Trenul se smuci înainte, începu să duduie cu precizie lină, bine unsă în timp, ce câştiga viteză, iar viziunea mea s-a evaporat într-o efervescentă ceaţă peste zidurile mohorâte din Rahway, rămase din ce în ce mai în urmă.

Sofia se trezi brusc, cu un ţipăt uşor. Am privit în jos, spre ea. Părea să aibă un pic de febră; fruntea şi obrajii îi erau aprinşi şi pe buza de sus avea o subţire mustaţă înrourată de năduşeală.

— Unde suntem, Stingo? întrebă ea.

— Undeva prin New Jersey, i-am răspuns.

— Cât durează călătoria asta până la Washington?

— Oh, cam vreo trei sau patru ore.

— Şi după aceea, până la fermă?

— Nu ştiu exact. O să luăm un tren spre Richmond, apoi un autobuz până la Southampton. Vor fi mult mai multe ore. Se află, practic, în Carolina de Nord. De aceea cred că va trebui să petrecem noaptea în Washington şi abia după aceea să ne îndreptăm spre fermă, mâine-dimineaţă. Am putea să ne oprim pentru noapte şi în Richmond, bănuiesc, dar aşa poţi să vezi şi tu puţin din Washington.

— Okay, Stingo, zise ea, luându-mă de mână. O să fac cum spui tu.

După o pauză, adăugă:

— Stingo, vrei să te duci să-mi aduci nişte apă?

— Desigur.

Mi-am făcut cu greu loc pe intervalul ticsit de lume, majoritatea militari, iar lângă culoar am găsit ţâşnitoarea, de unde am adunat apă caldă, neplăcută la vedere, într-un pahar de hârtie cerată. Când m-am întors, încă plutind în exaltarea viziunilor mele de opioman, entuziasmul mi s-a prăbuşit ca piatra văzând-o pe Sofia ţinând în mână o sticlă plină de un litru de Four Roses, pe care o scosese din valiză.

— Sofia, am zis eu blând, pentru Dumnezeu, e încă dimineaţă. N-ai mâncat nimic. O să faci ciroză.

— N-are nimic, zise ea, turnându-şi whisky în pahar. Am mâncat o gogoaşă în gară. Şi un 7-Up.

Am gemut uşurel, dându-mi seama, din experiența trecută, că nu exista nicio cale de a trata această problemă scurt, fără complicații care să ducă la o scenă. Tot ce puteam spera era s-o prind într-un moment de neatenție şi să-i fur sticla, aşa cum mai făcuse o dată sau de două ori înainte. M-am prăbuşit înapoi pe locul meu. Trenul gonea peste zona industrială aridă, satanică, din New Jersey, purtându-ne cu uruitul lui sacadat pe lângă mahalale mizere, depozite cu pereți de tablă, autoserviri insalubre, cu firme rotitoare, depozite, alei de popice construite ca nişte crematorii, crematorii construite ca nişte patinoare, mlaştini de nămol verde-chimic, parcări, rafinării de țiței barbare cu erectele lor coşuri fusiforme ejaculând flăcări şi fum galben-muştar. Ce-ar fi gândit Thomas Jefferson dacă ar fi văzut asta? am meditat eu. Sofia, nervoasă, agitată, ba privea afară, la peisajul acesta, ba îşi turna whisky în pahar, în cele din urmă întorcându-se către mine şi spunând:

— Stingo, trenul ăsta mai opreşte undeva până să ajungă la Washington?

— Numai câte un minut sau două, ca să urce şi să coboare pasagerii. De ce?

— Vreau să dau un telefon.

— Cui?

— Vreau să sun şi să aflu veşti despre Nathan. Vreau să ştiu dacă e bine.

O posomoreală crudă m-a cuprins recapitulând agonia din noaptea trecută. Am luat-o pe Sofia de braț şi am strâns-o tare, prea tare; s-a chircit.

— Sofia, am zis, ascultă-mă. Ascultă ce-ți spun eu. Partea aia s-a terminat. Nu mai poți face nimic. Nu poți să-ți dai seama că el a fost chiar la un pas de a ne ucide pe amândoi? O să vină Larry din Toronto, o să dea de Nathan şi… ei bine, o să se ocupe de el. La urma urmelor, e fratele lui, cea mai

apropiată rudă. Nathan e nebun, Sofia! Trebuie să fie... internat într-un ospiciu.

Ea începuse să plângă. Lacrimile îi picurau peste degete, care deodată arătau foarte subțiri, rozalii şi emaciate, în timp ce ținea strâns paharul. Şi încă o dată am remarcat acea nemiloasă urmă a tatuajului de pe antebrațul ei.

— Numai că nu ştiu cum o să fac față mai departe, vreau să spun fără el.

Făcu o pauză, suspinând. Apoi:

— Aş putea să-l sun pe Larry.

— Nu l-ai găsi acum, am insistat eu. Trebuie să fie într-un tren, pe undeva pe lângă Buffalo.

— Atunci l-aş putea suna pe Morris Fink. El o să poată să-mi spună dacă Nathan a venit înapoi, la Palatul Roz. Uneori, ştii, face şi asta, când e în transă. Vine înapoi, ia nişte nembutal şi se culcă. Apoi se trezeşte şi e bine. Sau aproape bine. Morris o să ştie dacă a făcut asta şi acum.

Îşi suflă nasul, continuând să plângă cu mici sughițuri.

— Oh, Sofia, Sofia, am şoptit eu, vrând să-i spun, dar nefiind în stare să articulez: „S-a terminat totul".

Intrând cu bubuit de tunet în gara Philadelphia, trenul frână scârțâind şi se zgâlțâi din încheieturi, oprindu-se într-o cavernă unde nu ajungea lumina zilei, provocându-mi o neaşteptată nostalgie. În geamul ferestrei mi-am zărit fața, palidă de la prea mult stat între patru pereți, în străduniile literare, şi dincolo de ea mi s-a părut că văd pentru o clipă o copie mai tânără – chipul meu de băiat de acum vreo zece ani în urmă. Am râs tare la amintirea aceasta şi, brusc revigorat şi inspirat, m-am hotărât s-o distrag pe Sofia de la neliniştea ei crescândă şi s-o înveselesc, sau măcar să încerc.

— Asta-i Philadelphia, am zis.

— E o localitate mare? întrebă ea.

Curiozitatea ei, deşi înlăcrimată, m-a încurajat.

— Mm, aşa şi aşa. Nu e o metropolă uriaşă ca New York-ul, dar destul de mare. Cred că e cam de mărimea Varşoviei

de dinainte de ocupația nazistă. A fost cu adevărat primul mare oraş pe care l-am văzut în viața mea.

— Când asta?

— Prin 1936, când aveam unsprezece ani. Nu mai fusesem niciodată în Nord până atunci. Şi îmi amintesc cel mai amuzant episod pe care l-am trăit vreodată, din ziua în care am sosit. Aveam o mătuşă şi un unchi care locuiau în Philadelphia, iar mama mea – asta se întâmpla cu vreo doi ani înainte să moară – a hotărât să mă trimită aici, pentru o vizită de-o săptămână, în vacanța de vară. M-a trimis singur, cu un Ogar cenuşiu[160]. Copiii călătoreau adeseori singuri în zilele acelea; nu era niciun pericol. În orice caz, era o călătorie de o zi întreagă cu autobuzul – o lua pe cel mai lung traseu din Tidewater, ocolind mult până la Richmond, apoi ajungând în Washington şi apoi la Baltimore. Bucătăreasa de culoare a mamei – mi-aduc aminte că se numea Florence – îmi pregătise o pungă de hârtie plină cu pui fript şi mai aveam şi-un termos cu lapte rece – merinde de călătorie foarte *gourmet*, înțelegi, şi eu mi-am înfulecat prânzul pe undeva între Richmond şi Washington, iar apoi, pe la jumătatea după-amiezii, autobuzul s-a oprit în Havre de Grace…

— Ca în franceză, adică? întrebă Sofia. Portul…

— Da, e un orăşel din Maryland. O să trecem şi noi prin el. Oricum, ne-am dat jos cu toții, la popas, unde era un restaurant mic şi jegos şi unde puteai face pipi şi unde vindeau sirop cu sifon şi altele asemenea, iar eu am văzut un tonomat cu nişte grozave curse de cai. În Maryland, ştii, spre deosebire de Virginia, existau mai multe jocuri de noroc legale şi puteai vârî o monedă de cinci cenți în tonomatul ăsta şi să pariezi pe unul dintre, oh, să zicem, cei vreo zece

---

[160] Autobuz (al companiei de transport cu acelaşi nume) care circulă între principalele oraşe din Statele Unite.

cai micuți de metal care alergau pe o pistă. Îmi amintesc că mama îmi dăduse patru dolari de cheltuială – o grămadă de bani, în timpul Marii Crize – şi eu m-am înflăcărat foarte tare la ideea de a paria pe un căluț, aşa că am vârât moneda. Ei bine, Sofia, n-o să-ți vină să crezi. Drăcăria aia de maşină a nimerit potul cel mare – ştii ce înseamnă pot? I s-au aprins toate beculețele şi din ea a început să curgă un torent de monede – zeci de monede, sute! Nu-mi venea să cred! Cred că am câştigat vreo cincisprezece dolari *în* monede de cinci cenți. Se risipiseră pe toată podeaua. Îmi ieşisem din minți de bucurie. Dar problema era, vezi tu, cum să transport toată prada asta. Îmi amintesc că purtam nişte pantaloni scurți de in albi, şi mi-am îndesat buzunarele cu monedele alea, dar chiar şi aşa, încă mai erau foarte multe care îmi tot cădeau, răspândindu-se pretutindeni. Şi partea cea mai rea era că localul era ținut de o femeie cu înfățişare hapsână, iar când am întrebat-o dacă ar putea să-mi schimbe monedele în dolari de hârtie, a izbucnit într-o criză de furie teribilă, urlând la mine că trebuia să ai optsprezece ani ca să joci la tonomatul cu curse de cai şi că evident eu încă mai aveam caş la gură, şi că ea o să-şi piardă autorizația de funcționare din cauza mea, şi că, dacă nu plec dracului de acolo, o să cheme poliția.

— Aveai unsprezece ani, zise Sofia, luându-mă de mână. Nu pot să cred, Stingo la unsprezece ani. Trebuie să fi fost un băiețel tare drăguț, în pantalonii tăi scurți de in alb.

Sofia mai avea nasul înroşit, dar lacrimile se opriseră pe moment, iar în ochii ei mi s-a părut că văd o scânteie care aducea cu amuzamentul.

— Aşa că m-am întors la autobuz, pentru restul călătoriei până la Philadelphia. E un drum lung. De fiecare dată când făceam vreo mişcare cât de mică, o monedă sau mai multe îmi alunecau din buzunarele alea ale mele, umflate până la refuz, şi se rostogoleau pe interval. Iar când mă ridicam ca să le iau înapoi, era mai rău, pentru că, aplecându-mă, alte

monede îmi curgeau din buzunare şi se rostogoleau după primele. Şoferul era aproape înnebunit când am ajuns la Wilmington şi tot drumul pasagerii s-au uitat în jos, la şiroaiele de bani.

M-am oprit, uitându-mă la siluetele fără de chipuri de pe peronul gării, care se îndepărtau într-o mişcare mută, retrogradă, în timp ce trenul ieşea din gară, vibrând încetişor.

— Oricum, am zis eu, întorcându-i Sofiei strângerea de mână, tragedia finală s-a întâmplat în staţia de autobuz, care trebuie să fie nu departe de aici. În seara aceea, mătuşa şi unchiul meu mă aşteptau, iar când am alergat spre ei, m-am împiedicat şi am căzut drept în fundul meu mic, buzunarele mi s-au spart şi aproape toţi afurisiţii ăia de bănuţi, până la ultimul, au curs de pe peron şi au intrat pe sub autobuzele din parcarea întunecată, şi cred că atunci când unchiul meu m-a ridicat şi m-a scuturat de praf, mai erau doar vreo cinci monede rămase în buzunarele mele. Celelalte s-au dus definitiv.

M-am oprit, amuzat şi încălzit de această anecdotă absurdă pe care i-o povestisem Sofiei fără să inventez nimic, fără să fie nevoie de înfrumuseţări.

— E o poveste cu morală, am adăugat, despre natura distructivă a lăcomiei.

Sofia îşi ţinea o mână la faţă, ascunzându-şi expresia, dar, de vreme ce umerii ei tremurau, am crezut că cedase impulsului de a râde. M-am înşelat. Vărsa din nou lacrimi, lacrimi de suferinţă de care părea să nu se poată elibera nicicum. Deodată, mi-am dat seama că trebuie să-i fi stârnit, inoportun, amintirile despre băiatul ei. Am lăsat-o să plângă în tăcere pentru o vreme. Apoi, lacrimile s-au rărit. În cele din urmă, s-a întors spre mine şi a zis:

— În Virginia, acolo unde mergem noi, Stingo, crezi că există vreo şcoală Berlitz, o şcoală unde se învaţă limbi străine?

— La ce naiba îţi trebuie aşa ceva? am zis eu. Deja ştii mai

multe limbi decât oricare altă persoană pe care o cunosc.

— Mi-ar trebui pentru engleză, răspunse ea. Oh, ştiu să vorbesc bine acum, ba chiar să şi citesc, dar trebuie să învăţ s-o şi scriu. Stau foarte prost la scris în engleză. Ortografia e atât de ciudată.

— Păi, nu ştiu, Sofia, am zis, există probabil şcoli de limbă în Richmond sau în Norfolk. Dar amândouă oraşele astea sunt destul de departe de Southampton. De ce întrebi?

— Vreau să scriu despre Auschwitz, zise ea, vreau să scriu despre experienţele mele de acolo. Presupun că aş putea scrie în poloneză, sau în germană, sau poate în franceză, dar mi-ar plăcea mult mai mult să fiu în stare să scriu în engleză…

Auschwitz. Era un loc care, printre evenimentele din ultimele câteva zile, îl gonisem atât de departe din gândurile mele că aproape uitasem de existenţa lui; acum se întorcea ca o lovitură în moalele capului şi durea. M-am uitat la Sofia, care trase o duşcă din paharul ei, apoi scoase un mic râgâit. Cuvintele îi sunau deja ca rostite cu limba umflată, calitate pe care învăţasem s-o recunosc drept un semnal care prevestea o gândire dezordonată şi un comportament dificil. Tare-aş mai fi vrut să dau cu paharul ăla de pământ. Şi mă ocăram în minte pentru slăbiciunea mea, sau nehotărârea, sau lipsa de fermitate sau ce naiba era aia, care încă mă împiedica să mă port mai sever cu Sofia în astfel de momente. Aşteaptă tu până ne-om căsători, am gândit.

— Sunt atât de multe lucruri pe care oamenii încă nu le cunosc despre locul acela! zise ea cu violenţă. Sunt atât de multe lucruri pe care nu ţi le-am spus nici ţie, Stingo, şi totuşi ţi-am spus o mulţime. Ştii, despre cum tot locul acela era acoperit cu mirosul de evrei arşi, zi şi noapte. Asta ţi-am povestit. Dar nu ţi-am povestit mai nimic despre Birkenau, când au început să mă înfometeze ca să mor, iar eu m-am îmbolnăvit şi-a fost cât pe-aci să dau colţul. Sau despre atunci când am văzut un paznic smulgând hainele de pe o călugăriţă şi-apoi întărâtându-şi câinii ca s-o atace şi s-o

muşte atât de rău de corp şi de față, încât a murit, câteva ore mai târziu. Sau…

Iar aici se opri, se uită în depărtare, apoi continuă:

— Sunt atât de multe lucruri groaznice pe care le-aş putea povesti. Dar poate că le-aş putea scrie ca pe un roman, înțelegi, dacă aş învăța să scriu bine în engleză, şi apoi să-i fac pe oameni să înțeleagă cum te sileau naziştii să faci lucruri pe care n-ai fi crezut niciodată că le poți face. Höss, de pildă. N-aş fi încercat niciodată să-l ademenesc să mă fută, dacă n-ar fi fost pentru Jan. Şi n-aş fi pretins niciodată că-i uram din cale-afară pe evrei sau chiar că am scris pamfletul tatălui meu. Toate acestea au fost pentru Jan. Şi radioul ăla pe care nu l-am putut lua. Încă aproape mă ucide gândul că nu l-am furat, dar nu înțelegi, Stingo, că aş fi putut strica totul în privința băiatului meu? Şi în acelaşi timp nu puteam să deschid gura, pur şi simplu nu puteam raporta oamenilor din Rezistență, nu puteam să suflu niciun cuvânt despre toate lucrurile pe care le aflasem lucrând pentru Höss, pentru că îmi era frică…

Vocea i se frânse. Mâinile îi tremurau.

— Îmi era atât de frică! M-au făcut să-mi fie frică de orice! De ce să nu le spun adevărul despre mine? De ce să nu scriu într-o carte că am fost o laşă oribilă, că am fost o mizerabilă de *collaboratrice*, că am făcut tot ce era rău, doar ca să mă salvez?

Scoase un geamăt sălbatic, atât de tare, încât, cu tot vuietul trenului, capetele celor din jur se întoarseră spre noi şi o sumedenie de priviri întrebătoare se ațintiră asupra mea şi a Sofiei.

— Ssst, Sofia! i-am poruncit eu. Ştii bine că n-ai fost colaboratoare. Te contrazici singură! Ştii bine că ai fost doar o victimă. Mi-ai povestit tu însăți, vara asta, că un loc ca lagărul ăla te făcea să te porți cu totul altfel decât în lumea obişnuită. Aşadar, te rog, Sofia, *te rog*, nu te mai chinui! Nu faci altceva decât să-ți macini sufletul cu lucruri care n-au

fost din vina ta – şi asta o să te *îmbolnăvească*! Te rog, încetează.

Mi-am coborât vocea şi-am folosit un cuvânt de alint pe care nu-l mai folosisem niciodată înainte, cuvânt care m-a surprins şi pe mine.

— Te rog, încetează cu asta acum, iubito, pentru binele tău.

Sunase pompos cu „iubito" ăla – deja mă purtam ca un soț –, dar, una peste alta, trebuia să i-o spun.

De asemenea, eram pe cale să rostesc cuvintele alea care-mi stătuseră pe buze de sute de ori, în vara aceea – „te iubesc, Sofia". Perspectiva pronunțării acestei propoziții simple mi-a făcut inima să o ia la goană şi să bată neregulat, dar până să apuc eu să deschid gura, Sofia mă anunță că trebuia să se ducă la toaletă. Goli paharul înainte să plece. Am privit-o îngrijorat cum începe să se înghesuie ca să ajungă în capătul vagonului, capul ei blond săltând prin mulțime, frumoasele-i picioare călcând nesigur. Atunci m-am întors înapoi la lectura revistei *Life*. Probabil am ațipit sau, mai degrabă, am adormit de-a binelea, cufundat în somn ca înecat după epuizarea unei nopți albe, cu tensiunea şi haosul ei, căci în clipa în care vocea conductorului din apropiere m-a trezit cu răcnetul „Poftiți în vagoane!", am sărit drept în sus şi mi-am dat seama că trecuse o oră, dacă nu mai mult. Sofia nu se întorsese la locul ei de lângă mine şi deodată frica se înfăşură în jurul meu ca o pătură țesută din multe mâini ude. M-am uitat în întunericul de afară, am văzut scânteierile fugare dintr-un tunel şi mi-am dat seama că ieşeam din Baltimore. În mod normal, cred că mi-ar fi luat două minute să-mi croiesc drum până în capătul celălalt al vagonului, împingând şi înghiontind printre burțile şi fundurile celor cincizeci de călători care stăteau în picioare, dar acum am izbutit în câteva secunde, doborând pur şi simplu un copil la pământ. Într-o groază nemărginită, am bătut cu pumnii în uşa toaletei femeilor – ce mă făcea să cred că mai era încă

acolo? O negresă grasă cu păr zbârlit ca o perucă şi cu pudră strălucitoare ca polenul de gălbenele pe falcă îşi scoase capul pe uşă şi țipă ascuțit:

— Pleacă de-aici! Eşti nebun?

Mi-am continuat drumul. În vagoanele mai elegante ale trenului am fost învăluit de un mieros Muzak. Acordurile din *Country Gardens* al lui Percy Grainger, de când era bunica fată, m-au urmărit în timp ce mă uitam înnebunit din compartiment în compartiment, sperând că Sofia se rătăcise în vreunul dintre ele şi probabil adormise. Eram acum alternativ obsedat de gândul că se dăduse jos în Baltimore şi că... O, la dracu', celălalt era de neconceput. Am deschis uşile mai multor toalete, am străbătut spațiile pluşate, funerare, din vreo patru sau cinci vagoane-salon, cercetând cu speranță vagonul-restaurant, unde chelneri negri cu şorțuri albe se preumblau în sus şi-n jos pe intervalul dintre mese, printre aburii de ulei rânced prăjit. În cele din urmă: vagonul-club. Un mic birou, o casă de bani – custodele său era o femeie de vârstă mijlocie, prietenoasă, cu părul cărunt, care şi-a ridicat ochii din lucrul ei cu o privire tristă.

— Da, sărmana, zise ea, după ce îi trântisem întrebarea mea nervoasă, căuta un telefon. Închipuie-ți, într-un tren! Voia să sune în Brooklyn. Biata de ea, plângea. Părea, ei bine, puțin abțiguită. A luat-o încolo.

Am găsit-o pe Sofia la capătul vagonului, care era un vestibul ca o cuşcă neagră, zăngănind asurzitor, şi totodată capătul trenului. O uşă de sticlă încuiată cu lacăt şi acoperită cu o plasă de sârmă dădea spre şinele de jos, care se derulau în urma trenului, sclipind în soarele după-amiezii târzii, şi se întâlneau într-un punct, marcând infinitul printre pădurile verzi de pini din Maryland. Ea stătea pe podea, grămădită lângă perete, cu părul ei blond fluturând în curentul de aer, iar într-o mână strângea sticla de whisky. Ca atunci când înotase spre uitare, cu săptămâni înainte – când epuizarea, şi vinovăția, şi durerea o conduseseră mult în larg

– şi de data asta mersese cât putuse de departe. Îşi ridică privirile şi îmi spuse ceva, dar n-am reuşit să aud nimic. M-am aplecat mai aproape de ea şi acum – pe jumătate citindu-i de pe buze, pe jumătate reacționând la acea infinit de tristă voce – am auzit-o spunând:

— Nu cred c-am s-o scot la capăt.

Funcționarii de la hoteluri cu siguranță că vin în contact cu o mulțime de ciudați. Dar încă mă mai întreb ce-i trecuse oare prin minte bunicuțului aceluia de la recepția Hotelului Congress, nu departe de Capitoliul nostru național, când s-a trezit cu tânărul reverend Wilbur Entwistle, purtând un evident costum neecleziastic, de bumbac cu dungulițe, dar ținând la vedere o Biblie, şi cu teribil de mototolita şi ciufulita lui soție blondă, care bălmăjea lucruri fără noimă cu un accent străin, cât au durat formalitățile de înregistrare, fața ei fiind mânjită de funingine de tren şi de lacrimi, şi în mod evident cherchelită. În cele din urmă, fără îndoială că a trecut peste toate acestea, căci eu pusesem la cale un camuflaj. În pofida hainelor mele neoficiale, mascarada pe care o concepusem păru să fie cât se poate de eficientă. În anii 1940, persoanelor necăsătorite nu li se permitea să stea în aceeaşi cameră de hotel; în plus, era un delict pasibil de pedeapsă dacă se înregistrau, în mod fals, drept soț şi soție. Riscul creştea dacă doamna era beată. Disperat, ştiam că îmi asumam un risc, dar era unul care părea cu putință să fie minimalizat dacă aş fi izbutit să răspândesc o modestă aură de cucernicie. Prin urmare, exista Biblia cu coperte negre, pe care o pescuisem din valiza mea chiar înainte ca trenul să oprească în Union Station şi, de asemenea, exista adresa pe care am scris-o mare în registru, ca pentru a valida decisiv vocea melodioasă şi purtarea mieroasă de pastor: Seminarul Teologic Unional, Richmond, Virginia. Am fost uşurat să văd că viclenia mea a servit să-i distrag atenția funcționarului de la Sofia; bătrânul gentleman cu guşă, fiind sudist (ca mulți alți simbriaşi din Washington), a fost impresionat de

acreditările mele şi, de asemenea, avea limbuția amabilă sudistă:

— Şedere plăcută la noi, părinte, dumitale şi doamnei. În ce confesiune practicați?

Era cât pe-aci să răspund „prezbiteriană”, dar începuse să turuie mai departe fără țintă precisă, ca un beagle de vânătoare, lătrând uşurel prin râpe, credincios stăpânului:

— Eu, unul, sunt baptist, de cincisprezece ani asist la slujbele celei de A Doua Biserici Baptiste din Washington, şi-avem acuma un preot nemaipomenit de bun, reverendul Wilcox, poate ai auzit de el. Vine din districtul Fluvanna, Virginia, unde s-a născut şi a crescut, deşi, fireşte, este foarte tânăr.

Cum eu începusem retragerea, cu Sofia agățată de brațul meu şi sprijinindu-se cu toată greutatea, funcționarul sună după singurul băiat de serviciu, un negru adormit, şi îmi întinse o carte de vizită.

— Îți place mâncarea cu specific marin, părinte? încearcă restaurantul ăsta, la malul mării. Se numeşte Herzog's. Cei mai buni crabi din oraş.

Şi, când ne-am apropiat de străvechiul ascensor, cu uşi decolorate, verde-mazăre, el stărui:

— Entwistle. Nu cumva din familia Entwistle de prin districtul Powhatan, părinte?

Eram din nou în Sud.

Hotelul Congress respira un aer de *troisième classe*. Camera ca o cabină de vapor pe care o luasem pentru şapte dolari era mohorâtă şi sufocantă, iar ferestrele dădeau spre o indescriptibilă stradă lăturalnică, care lăsa să pătrundă doar o slabă lumină a soarelui de amiază. Sofia, clătinându-se şi disperată să doarmă, s-a aruncat pe pat chiar înainte ca băiatul de serviciu să ne fi lăsat valizele pe un cuier şubrezit şi să accepte cei douăzeci şi cinci de cenți bacşiş. Am deschis o fereastră deasupra unei cornişe albite de găinaț de porumbei şi o adiere caldă de octombrie împrospătă deodată

camera. În depărtare auzeam zăngănitul şi țiuiturile trenurilor din Union Station, în vreme ce dintr-o sursă ceva mai apropiată ajungeau până la noi rafale şi înfloriturі, trompete, talere, făloşenia alămurilor unei fanfare militare. Vreo două muşte bâzâiau înfundat în umbrele aflate aproape de tavan.

M-am întins şi eu lângă Sofia pe pat, care rămăsese fără arcuri la mijloc, nu atât îngăduindu-mi, cât forțându-mă să mă rostogolesc spre ea, ca într-un hamac puțin adânc, şi pe deasupra aşternuturilor tocite, care răspândeau un miros slab de mosc şi clor, fie de la înălbitorul de la spălătorie, fie de la spermă, fie de la amândouă. Aproape total vlăguit şi îngrijorat pentru starea Sofiei, mi se pleoştiseră imaturele dorințe sexuale pe care le simțeam permanent pentru ea, dar miasma şi adâncitura din mijloc a patului – seminală, erotică, produsul a zeci de mii de păcătuiri trupeşti –, simpla atingere a Sofiei şi proximitatea ei mă făceau să mă foiesc, să mă răsucesc, să mă vânzolesc, incapabil să dorm. Am auzit un clopot îndepărtat bătând ora prânzului. Sofia dormea sprijinită de mine, cu gura întredeschisă şi respirația duhnind slab a whisky. Rochia de mătase cu decolteu adânc pe care o purta îi dezvelise un sân aproape complet, provocându-mi o irezistibilă dorință de a-l atinge şi asta am şi făcut, mângâind pielea cu vinişoare albastre, mai întâi uşor, cu vârful degetelor, apoi începând să apăs şi să dezmierd mai temeinic sânul plin şi catifelat, între palmă şi degetul mare. Accesul de poftă carnală pură care însoțea această tandră frământare îmi dădea deopotrivă şi un fior de ruşine; era ceva ascuns, aproape necrofil în acest act, o violare chiar şi a suprafeței epidermice a Sofiei în intimitatea somnului ei profund, comatos – de aceea m-am oprit şi mi-am tras mâna înapoi.

Totuşi, nu puteam să adorm. Creierul îmi vâjâia de imagini, sunete, voci, trecutul şi viitorul făceau schimb de locuri, uneori se amestecau: urletul de mânie al lui Nathan,

atât de crud şi de smintit, încât a trebuit să-l gonesc hotărât din mintea mea; scene scrise recent din romanul meu, personajele îndrugându-şi dialogurile în urechea mea ca actorii pe o scenă; vocea tatălui meu la telefon, generoasă, primitoare (Oare bătrânul nu se simțea bine? Oare n-ar fi trebuit să fac de-acum Sudul sălaşul meu permanent?); Sofia, pe un mal acoperit cu muşchi al unui imaginar lac, adânc în mijlocul pădurii de dincolo de câmpurile primăvăratice ale fermei „Cinci ulmi", trupul ei însănătoşit, refăcut, spectaculos, cu picioarele lungi, într-un costum de baie de Lastex, cu un elf zâmbitor pe genunchi, primul nostru născut; acel oribil foc de armă vuind în urechile mele; apusuri de soare, partide de amor nebune, cu uitare de sine, la miez de noapte, mărețe răsărituri, copii dispăruți, triumf, durere, Mozart, ploaie, septembrie înverzit, odihnă, moarte. Dragoste. Fanfara îndepărtată, stingându-se pe acordurile „Marşului colonelului Baubau", îmi provoacă un dureros sentiment de nostalgie flămândă şi mi-am amintit anii de război, nu de mult trecuți, când, plecat în permisie din vreo tabără din Carolina sau Virginia, stăteam treaz (fără vreo femeie) într-un hotel din acest oraş – unul dintre puținele oraşe americane cutreierate de morți reînviați din istorie – şi mă gândeam la străzile de dedesubt şi la cum trebuie să fi arătat ele acum un secol, în mijlocul celui mai nefericit război care ridicase vreodată fratele să-şi ucidă fratele, când trotuarele forfoteau de soldați în uniforme albastre, de jucători de noroc şi de curve, de şarlatani ageri cu jobene pe cap, de zuavi bătători la ochi, de jurnalişti agresivi, de oameni de afaceri în devenire, de cochete drăguțe cu pălărioare împodobite cu flori, de iscoade confederate strecurându-se ca umbrele, de hoți de buzunare şi de antreprenori de pompe funebre – aceştia din urmă întotdeauna grăbindu-se la munca lor fără de sfârşit, aşteptându-i pe acei zeci de mii de martiri, majoritatea abia nişte băieți, care erau măcelăriți pe disperatele câmpuri de

bătălie de la sud de Potomac şi care zăceau îngrămădiţi în stive ca lemnele de foc, pe câmpurile însângerate şi prin pădurile care se întindeau de la marginea fluviului somnoros. Întotdeauna mi s-a părut straniu – chiar îngrozitor – că moderna şi curata capitală Washington, atât de impersonală şi de oficială în frumuseţea ei expansivă, ar trebui să fie unul dintre puţinele oraşe bântuite de fantomele autentice ale naţiunii. Fanfara se pierdea în depărtare, alămurile sale stingându-şi armoniile blând, sfâşietor, în auzul meu, ca un cântec de leagăn. Am adormit.

Când m-am trezit, Sofia stătea în genunchi, pe pat, uitându-se la mine. Dormisem ca o persoană intrată în comă şi îmi dădeam seama, după schimbarea luminii din cameră – fusese ca de amurg şi la prânzul cel mare, dar acum era aproape întuneric –, că trecuseră mai multe ore. De cât timp se uita Sofia la mine n-aş fi putut să spun, firește, dar aveam senzaţia neplăcută că o făcea de o bună bucată de vreme; expresia ei era blândă, gânditoare, puţin amuzată. Mai plutea încă acea umbră de rătăcire şi de pustiire pe chipul ei, iar sub ochi avea cearcăne vineţii, dar părea reînsufleţită şi acceptabil de trezită din beţie. Părea să-şi fi revenit, cel puţin pentru moment, din acea groaznică criză din tren. Când am clipit spre ea, a zis, cu accentul acela exagerat pe care îl mai adopta uneori, pentru amuzament:

— Ei, pastore En-wiiistle, ai dormit bine?

— Doamne, Sofia, am spus eu, uşor cuprins de panică, cât e ceasul? Am dormit ca un mort.

— Am auzit adineauri clopotele de la biserica de afară. Cred că a bătut de trei.

M-am mişcat somnoros, mângâindu-i braţul:

— Trebuie să ieşim în recunoaştere, cum se obişnuia să se spună în armată. Nu putem sta aici toată după-amiaza. Vreau să vezi şi tu Casa Albă, Capitoliul, Monumentul lui Washington. De asemenea, Teatrul lui Ford, ştii, unde a fost împuşcat Lincoln. Şi Lincoln Memorial. Şi am putea să ne

gândim şi la ceva de mâncat…

— Mie nu mi-e foame deloc, răspunse ea. Dar vreau să văd oraşul. Mă simt mult mai bine după ce-am dormit.

— Ai adormit instantaneu, am zis.

— La fel şi tu. Când m-am trezit, dormeai buştean, cu gura deschisă, sforăind.

— Glumeşti, am zis eu, cu o undă de reală consternare. Eu nu sforăi. N-am sforăit în viața mea! Nu mi-a mai spus nimeni asta până acum.

— Asta pentru că n-ai mai dormit cu nimeni, replică ea, tachinându-mă.

Şi se aplecă şi îşi lipi pe buzele mele un minunat sărut cu buze umede şi elastice, garnisit cu o surprinzătoare limbă care a făcut un raid rapid prin gura mea, apoi a dispărut. Ea se întoarse la poziția stând în genunchi, aplecată deasupra mea, mai înainte să încep eu să reacționez, deşi inima îşi începuse goana zgomotoasă.

— Doamne, Sofia, am început, nu face asta dacă nu…

M-am ridicat şi mi-am şters buzele.

— Stingo, mă întrerupse ea, unde mergem?

Puțin nedumerit, i-am răspuns:

— Tocmai ți-am spus. Mergem să vedem atracțiile turistice din Washington. O să trecem pe lângă Casa Albă, putem să aruncăm o privire şi la Harry Truman…

— Nu, Stingo, mă opri ea, mai serioasă acum, vreau să spun unde ne ducem, *de fapt*? Noaptea trecută, după ce Nathan… Ei bine, noaptea trecută, după ce el a făcut ce-a făcut, iar noi ne-am strâns lucrurile atât de repede, tu tot spuneai: „O să mergem acasă, acasă!” Ai tot repetat asta, „Acasă!” Şi eu m-am ținut aşa după tine pentru că eram foarte speriată, dar acum suntem împreună în oraşul ăsta şi nu ştiu foarte bine de ce. Unde mergem cu adevărat? Care acasă?

— Păi, ştii, Sofia, ți-am spus. Mergem la ferma aceea despre care v-am povestit, în sudul Virginiei. Nu am mai

multe de adăugat față de ceea ce deja v-am explicat despre locul acela. Este în principal o fermă de arahide. Eu n-am văzut-o niciodată, dar tata zice că e confortabilă, cu toate dotările americane moderne. Ştii tu – maşină de spălat, frigider, telefon, instalație sanitară, radio şi toate celelalte.

Aparatele. După ce ne instalăm, sunt sigur că vom putea să mergem cu maşina la Richmond şi să investim într-un fonograf deştept şi o grămadă de discuri. Toată muzica pe care o iubim amândoi. Există un magazin acolo, numit Miller and Rhoads, care are o secție de discuri excelentă, cel puțin avea, când mă duceam eu la şcoală, în Middlesex…

Acum mă întrerupse iar, spunând cu blândețe, dar cercetător:

— „După ce ne instalăm”? Ce o să se întâmple atunci? Ce vrei să spui cu „ne instalăm”, Stingo dragă?

S-a căscat un vid uriaş şi tulburător cu întrebarea asta, la care nu puteam să dau un răspuns imediat, căci mi-am dat seama că ar fi fost unul prea încărcat cu înțelesuri grele, aşa că am înghițit prosteşte în sec şi am tăcut un lung moment, conştient de sângele care-mi curgea în valuri rapide, aritmice, pulsându-mi în tâmple şi de dezolata tăcere mormântală din cămăruța ponosită. În cele din urmă, am spus, încet, dar cu mai multă uşurință şi îndrăzneală decât am crezut că aş putea vreodată să-mi adun:

— Sofia, te iubesc. Vreau să mă căsătoresc cu tine. Vreau să trăim împreună, la fermă. Vreau să-mi scriu cărțile acolo, poate pentru tot restul zilelor mele, şi vreau să fii acolo, cu mine, să mă ajuți şi să ne întemeiem o familie.

Am şovăit o clipă, apoi am zis:

— Am foarte mare nevoie de tine. Foarte, foarte multă nevoie de tine. E prea mult să sper că şi tu ai nevoie de mine?

În momentul în care am rostit aceste cuvinte, mi-am dat seama că aveau exact timbrul şi rezonanța tremurătoare a unei cereri în căsătorie pe care o văzusem şi o auzisem odată

de la George Brent, tocmai el dintre toți imbecilii solemni, făcută Oliviei de Havilland pe puntea de promenadă a unui ridicol transatlantic hollywoodian, dar fiindcă spusesem ceea ce trebuia să spun atât de hotărât, mi-am trecut cu vederea patosul, gândindu-mă într-o fracțiune de secundă că, probabil, întotdeauna primele declarații de dragoste sună ca-n scenariile de filme.

Sofia şi-a pus capul jos, lângă al meu, încât îi puteam simți obrazul uşor febril, şi mi-a vorbit la ureche, cu voce înăbuşită, în timp ce eu îi urmăream şoldurile acoperite în mătase legănându-se uşor deasupra mea.

— Oh, drăguțul de Stingo, eşti aşa un scump. Ai avut grijă de mine de atâtea ori. Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără tine.

O pauză, apoi buzele ei îmi atinseră gâtul.

— Ştii ceva, Stingo, am peste treizeci de ani. Ce te-ai face tu cu o femeie bătrână ca mine?

— M-aş descurca, am răspuns eu. M-aş putea descurca eu cumva.

— Ba ai vrea pe cineva mai apropiat de vârsta ta cu care să faci copii, nu pe cineva ca mine. De altfel…

Tăcu.

— De altfel, ce?

— Păi, doctorii au spus că trebuie să am mare grijă să nu mai fac copii după…

O altă pauză.

— Vrei să spui după cele prin care ai trecut?

— Da, dar nu e doar asta. Într-o bună zi voi fi bătrână şi urâtă, iar tu vei fi încă tânăr şi n-am să te învinovățesc dacă pleci la vânătoare după toate tinerele şi frumoasele *mademoiselles*.

— Oh, Sofia, Sofia, am protestat şoptit, gândind cu disperare: Ea nu mi-a răspuns tot cu „te iubesc”. Nu vorbi aşa. Tu întotdeauna vei fi… ei bine, vei fi…

Am scormonit în minte după o expresie care să fie potrivit de tandră, dar n-am putut spune decât:

— Numărul Unu.

Suna exasperant de banal.

Ea se ridică din nou.

— Vreau să merg cu tine la ferma aia. Îmi doresc atât de mult să văd Sudul, după tot ce ai povestit tu şi după ce-am citit Faulkner. De ce să nu mergem acolo, o vreme, şi să pot să stau cu tine fără să fim căsătoriți, şi să putem decide…

— Sofia, Sofia, am întrerupt-o eu, mi-ar *plăcea* asta. Nimic nu mi-ar plăcea mai mult. Nu sunt maniac al matrimoniului. Dar nu-ți dai seama ce fel de oameni trăiesc acolo. Vreau să spun, sunt sudişti cumsecade, generoşi, cu inimă bună, dar, într-o mică localitate de provincie ca aceea în care vom trăi noi, ar fi *imposibil* să nu fim căsătoriți. Iisuse Hristoase.

Sofia, locul colcăie de *creştinii* Odată ce s-ar duce vestea că trăim în păcat, cum numesc ei asta, acei cumsecade cetățeni din Virginia ne-ar acoperi cu catran şi cu pene, ne-ar lega de o scândură şi ne-ar arunca dincolo de granița Carolinei. Pe cuvânt, asta s-ar întâmpla.

Sofia chicoti.

— Americanii sunt atât de ciudați. Credeam că polonezii erau foarte puritani, dar închipuie-ți…

Mi-am dat seama că se auzea o sirenă sau un cor de sirene şi că bubuitorul pandemoniu care le acompania țiuiturile a rupt membrana fragilă a dispoziției Sofiei, care, în parte datorită îngrijirilor mele atente, devenise paşnică, luminoasă pe la margini, dacă nu chiar însorită. Sirenele oraşului chiar şi la distanță generează un zgomot oribil, aproape întotdeauna slobozit cu o frenezie inutilă, care-ți sfârtecă sufletul. Acesta de acum, ridicându-se de pe străduța strâmtă de la numai două etaje mai jos, drept sub fereastra noastră, era amplificat ca de pereții unui canion, ricoşând din clădirea posomorâtă de vizavi şi intrând pe fereastra de lângă a noastră ca un rât uriaş, ca un țipăt solidificat. Îți înnebunea timpanul, o tortură pur sadică pentru auz, şi am sărit din pat ca să închid fereastra. La un capăt al străzii

întunecoase, o trâmbă de fum negru se ridica în ceea ce părea un depozit, dar maşinile de pompieri exact din dreptul ferestrei noastre, ținute în loc de nu ştiu ce impediment, continuau să arunce spre cer incredibilele explozii sonore.

Am trântit fereastra, închizând-o, ceea ce a însemnat o oarecare uşurare, dar pe Sofia nu părea s-o fi ajutat deloc; întinsă pe pat, dădea din picioare, cu o pernă trântită peste cap. Locuitori recenți de oraş, amândoi eram obişnuiți cu astfel de intervenții, destul de comune, de altfel, dar rareori ne fusese dat să auzim unele mai stridente şi mai la mică distanță. Orăşelul înghesuit Washington produsese un tărăboi cum nu mai auzisem niciodată în New York. Dar, încet, maşinile de pompieri trecură de ceea ce le obstrucționa înaintarea, zgomotul scăzu şi mi-am reîndreptat atenția spre Sofia. Ea se uită în sus, la mine. Dacă hărmălaia cumplită pe mine doar mă râcâise pe nervi, în mod clar pe ea o torturase, parcă biciuind-o cu un garbaci de vite. Fața îi era aprinsă şi congestionată, iar Sofia se rostogoli spre perete, cutremurându-se şi încă o dată izbucnind în lacrimi. M-am aşezat pe pat, lângă ea. Am urmărit-o în tăcere vreun minut, până când în sfârşit suspinele au început să i se domolească şi am auzit-o spunând:

— Îmi pare rău, Stingo. Se pare că nu pot să mă controlez.

— Te descurci foarte bine, am zis eu, fără prea multă convingere.

O vreme a rămas tăcută, fără să-şi schimbe poziția, contemplând peretele. La sfârşit, spuse:

— Stingo, ai avut vreodată vise care se repetă, pe care să le visezi mereu şi mereu? Nu se numesc vise *recurente*?

— Da, am zis eu, amintindu-mi visul pe care îl avusesem când eram băiat, după moartea mamei – sicriul ei deschis, în grădină, fața udă de ploaie şi descompusă uitându-se la mine, în agonie. Da, am zis din nou, am avut unul pe care l-am tot visat după ce a murit mama.

— Crezi că au vreo legătură cu părinții? Cel pe care l-am

visat toată viața mea e despre tata.

— Ciudat, am zis eu. Poate. Nu ştiu. Mamele şi taţii. /, sunt nucleul vieţii fiecăruia. Sau ar putea fi.

— Când am dormit, a fost zi, am avut visul ăsta despre tata pe care l-am mai visat de nenumărate ori. Dar probabil uitasem de el, când m-am trezit. Însă maşina aia de pompieri de adineauri… sirena aia. A fost oribil, dar avea o ciudată muzicalitate. Oare asta să fi fost… muzica? M-a şocat şi m-a făcut să mă gândesc iar la visul meu.

— Despre ce e?

— Vezi tu, are legătură cu ceva mi s-a întâmplat în copilărie.

— Ce anume, Sofia?

— Mai întâi ar trebui să înţelegi ceva, înainte să-ţi spun visul. S-a întâmplat pe la unsprezece ani, ca şi la tine. Era în vara aceea când ne-am petrecut vacanţa în Dolomiţi, despre care ţi-am mai povestit. Îţi aduci aminte că ţi-am spus că tata, în fiecare vară, închiria o vilă acolo, în apropiere de lacul Bolzano – într-un mic sat numit Oberbozen, de limbă germană, fireşte. Exista şi o colonie micuţă de polonezi, profesori din Cracovia şi Varşovia şi unii polonezi… bănuiesc că i-ai putea numi aristocraţi polonezi, adică aveau bani. Îmi amintesc că unul dintre profesori era faimosul antropolog Bronisław Malinowski. Tata a încercat să şi-l apropie pe Malinowski, dar Malinowski nu-l putea suferi pe tata. Odată, în Cracovia, am surprins un adult care spunea că profesorul Malinowski credea că tata, profesorul Biegański, nu era decât un parvenit şi extraordinar de vulgar. În orice caz, acolo, la Oberbozen, era şi o poloneză bogată, pe nume prinţesa Czartoryska, pe care tata a ajuns s-o cunoască bine şi s-o viziteze des în timpul acestor sejururi. Ea era dintr-o foarte veche şi foarte nobilă familie poloneză, iar tata o plăcea pentru că era bogată şi, ei bine, îi împărtăşea sentimentele despre evrei. Asta se întâmpla pe vremea lui Piłsudski, înţelegi, când evreii polonezi erau protejaţi şi duceau, cum

bănuiesc că i-ai zice tu, o viață decentă, iar tata şi prințesa Czartoryska se întâlneau şi vorbeau despre problema evreiască şi despre necesitatea de a scăpa de evrei, într-o bună zi. Ştii, Stingo, e ciudat, pentru că tata, când era la Cracovia, se arăta foarte reținut în a discuta despre evrei şi ura lui pentru ei de față cu mama sau cu mine sau altcineva. Cel puțin, când eram eu copil. Dar în Italia, înțelegi, la Oberbozen, cu prințesa Czartoryska era altfel. Ea era o femeie de optzeci de ani, care întotdeauna purta rochii lungi, chiar şi-n miezul verii, şi se împodobea cu bijuterii – avea o imensă broşa cu smaralde, îmi amintesc eu –, iar ea şi cu tata beau ceai în foarte eleganta ei *Sennhütte*, adică vilă, şi vorbeau despre evrei, întotdeauna vorbeau în germană. Ea avea un foarte frumos Saint-Bernard, un uriaş câine de munte, iar eu mă jucam cu câinele şi trăgeam cu urechea la discuția lor, aproape întotdeauna despre evrei. Despre a-i trimite undeva, pe toți, ca să scape de ei. Prințesa chiar voia să stabilească un fond pentru asta. Întotdeauna vorbeau despre insule – Ceylon, Sumatra şi Cuba, dar mai ales Madagascar, unde voiau ei să-i trimită pe evrei. Eu ascultam doar cu jumătate de ureche, în timp ce mă jucam cu micul nepot al prințesei Czartoryska, care era englez, sau mă jucam cu uriaşul câine sau ascultam muzică la fonograf. Ei, muzica asta, înțelegi tu, Stingo, are legătură cu visul.

Sofia tăcu din nou şi îşi apăsă degetele peste ochii închişi. Ceva se precipită în tonul vocii ei. Se întoarse către mine, de parcă atenția i-ar fi fost distrasă de la amintire.

— Deci o să avem muzică acolo unde mergem, Stingo. N-aş fi în stare să rezist mult fără muzică.

— Păi, ca să fiu sincer, Sofia, dincolo de centrul evenimentelor – în afara New York-ului, adică – nu e nimic la radio. Niciun WQXR, niciun WNYC. Numai Milton Cross şi Opera Metropolitană, sâmbăta după-amiaza. Restul e muzică populară de cowboy. Unele bucăți sunt nemaipomenite. Poate o să te fac fan Roy Acuff. Dar, cum spuneam, primul lucru pe

care o să-l facem după ce-o să ne mutăm acolo va fi să cumpărăm un fonograf şi discuri…

— Am devenit atât de răsfățată, mă întrerupse ea, după toată muzica aia pe care mi-a cumpărat-o Nathan. Dar e în sângele meu, în sângele vieții mele, ştii, şi n-am ce să fac.

Se opri, încă o dată adunându-şi firele amintirilor ei. Apoi zise:

— Prințesa Czartoryska avea un fonograf. Era unul dintre primele aparate de acest soi, nu foarte bun, dar a fost primul pe care l-am văzut şi l-am ascultat. Ciudat, nu-i aşa, că bătrâna asta poloneză care-i ura pe evrei iubea în schimb muzica. Avea o mulțime de discuri şi aproape că mă înnebunea de plăcere când le punea să cânte pentru noi – mama, tata şi cu mine şi alți invitați care se mai întâmplau să fie – şi ascultam cu toții discurile alea. Majoritatea erau arii din opere italiene şi franceze – Verdi, Rossini şi Gounod – , dar mai era şi un disc de care îmi amintesc că m-a făcut aproape să leşin, atât de mult mi-a plăcut. Trebuie să fi fost un disc foarte rar şi prețios. Era greu de crezut, pentru că era foarte vechi şi plin de zgomote, dar eu îl adoram pur şi simplu. Era Madame Schumann-Heink interpretând două *Lieder*[161] de Brahms. Țin minte că, pe o parte, era *Der Schmied*, iar pe cealaltă era *Von ewige Liebe*[162], iar când am auzit discul prima oară, am stat ca în transă, ascultând acea minunată voce venind printre toate zgârieturile alea, gândindu-mă tot timpul că era cea mai frumoasă interpretare pe care o auzisem vreodată, că era un înger venit pe pământ. Ciudat, am auzit piesele astea două numai o dată, în toate vizitele pe care tata i le-a făcut prințesei. Îmi doream atât de mult să le mai ascult! O, Doamne, simțeam c-aş fi făcut orice

---

[161] Cântece, lieduri (în limba germană, în original)

[162] *Der Schmied* (*Fierarul*), cântec pentru voce şi pian, Op. 19/4 şi *Von ewige Liebe* (*Din dragoste eternă*) op. 43 no. 1 sunt două piese ale compozitorului romantic Johannes Brahms (1833-1897).

– aş fi făcut chiar şi ceva foarte rău – doar ca să le mai aud o dată, şi muream să cer să le mai pună să cânte, dar eram prea timidă şi, de altfel, tata m-ar fi pedepsit dacă vreodată aş fi fost atât de… de îndrăzneață…

Aşadar, în visul care mi s-a tot repetat de-a lungul anilor, o văd pe prințesa Czartoryska în rochia ei frumoasă, mergând la fonograf şi întorcându-se şi spunând, totdeauna, de parcă îmi vorbeşte mie: „Ți-ar plăcea să asculți *Lieder* de Brahms?" Şi eu întotdeauna încerc să spun da. Însă mai înainte să pot spune ceva, intervine tata. El stă lângă prințesă şi se uită fix la mine, şi zice: „Vă rog, nu puneți muzica aceea pentru fată. E mult prea proastă să înțeleagă". Şi atunci mă trezesc, cu durerea asta… Numai că, de data asta, a fost şi mai rău, Stingo. Pentru că în visul pe care l-am avut acum el părea să-i vorbească prințesei nu despre muzică, ci despre…

Sofia şovăi, apoi murmură:

— Despre moartea mea. El voia ca eu să mor, cred.

M-am întors cu spatele de la Sofia. Am făcut câțiva paşi, copleşit de o neliniște şi de o nefericire care erau ca o durere adâncă, viscerală. Un miros slab şi amar de ars se strecurase în încăpere, dar, în pofida acestuia, am deschis fereastra şi am văzut locul de unde fumul se împrăştia pe stradă în fragile văluri albastre. În depărtare, pe deasupra clădirii care ardea, un nor se ridica în vălătuci murdari, dar n-am văzut nicio flacără. Duhoarea, devenită mai puternică, era de vopsea arsă, sau de catran, sau de lac amestecat cu cauciuc fierbinte. Mai multe sirene s-au făcut auzite, dar de data asta nu atât de tare, venind din direcție opusă, şi am zărit un jet de apă care se ridica spre cer, către ferestre ascunse, se ciocnea de vreun infern ascuns şi se evapora într-un nimb de vapori. De-a lungul trotuarelor de jos, mai mulți gură-cască îmbrăcați în cămăşi cu mâneci suflecate se duceau, fără convingere, către incendiu, şi am văzut doi polițişti începând să blocheze strada cu bariere de lemn. Nu exista niciun pericol pentru hotel sau pentru noi, dar m-am trezit înfiorat

de neliniște.

Când m-am întors înapoi spre Sofia, ea se uită la mine din pat şi zise:

— Stingo, trebuie să-ți spun ceva acum, ceva ce n-am mai spus nimănui, niciodată.

— Spune-mi, atunci.

— Dacă nu ştii asta, n-ai să înțelegi nimic despre mine. Şi îmi dau seama că trebuie să-i spun cuiva, în cele din urmă.

— Spune-mi, Sofia.

— Trebuie să-mi iei ceva de băut, mai întâi.

Fără nicio ezitare m-am dus la valiza ei şi am scos din teancul alunecos de lenjerie şi mătăsuri a doua sticlă de un litru de whisky, despre care ştiam că o ascunsese acolo. Sofia, îmbată-te, am gândit, ai câştigat acest drept. Apoi m-am dus în baie şi am umplut pe jumătate cu apă un pahar de plastic de un verde-bolnav, pe care i l-am adus la pat. Sofia a turnat whisky în pahar până l-a umplut.

— Vrei şi tu? m-a întrebat ea.

Am clătinat din cap şi m-am întors la fereastră, inhalând câteva guri de aer acide, cafenii, chimice, dinspre focul din depărtare.

— În ziua aceea, când am ajuns la Auschwitz, am auzit-o spunând din spatele meu, era frumos afară. Forsiția era în floare.

Eu mâneam banane în Raleigh, Carolina de Nord, mi-am spus eu, gândindu-mă că nu era prima oară, de când o cunoşteam pe Sofia, şi totuşi era poate pentru prima oară în viața mea când îmi dădeam seama de înțelesul Absurdului şi al ororii sale finale, irevocabile.

— Dar, vezi tu, Stingo, în Varşovia, într-o noapte din iarna aceea, Wanda şi-a prevestit propria moarte, şi moartea mea, şi moartea copiilor mei.

Nu-mi amintesc precis când, în timpul povestirii Sofiei despre acele întâmplări, reverendul Entwistle a început să se audă pe sine şoptind „O, Dumnezeule! O, Dumnezeul meu!”.

Dar păream să-mi dau seama, în timpul derulării povestirii ei, în vreme ce fumul se învâltora pe deasupra acoperişurilor din apropiere şi focul erupea, în sfârşit, către cer, într-o sălbatică văpaie, că acele cuvinte care începuseră ca o pioasă rugă prezbiteriană au devenit, în cele din urmă, lipsite de orice înțeles. Adică, vreau să spun că acele „O, Dumnezeule" sau „O, Dumnezeul meu" sau chiar „Iisuse Hristoase" pe care le şopteam fără încetare erau la fel de goale de semnificație ca şi visul oricărui idiot despre Dumnezeu sau ca ideea că ar putea exista aşa ceva.

— Îmi vine uneori să cred că tot ce e nu e bine pe lume, tot răul care a fost vreodată inventat, are legătură cu tatăl meu. În iarna aceea, în Varşovia, nu m-am simțit deloc vinovată pentru tata şi pentru ce scrisese el. Dar am simțit adesea această cumplită *ruşine*, care nu e acelaşi lucru cu vinovăția. Ruşinea e un sentiment murdar, care e chiar mai greu de îndurat decât vinovăția, şi abia puteam trăi cu ideea că visele tatălui meu deveneau adevărate chiar sub ochii mei. Ajunsesem să ştiu o mulțime de lucruri pentru că locuiam cu Wanda sau foarte aproape de ea. Ea obținea foarte multe informații despre ce se petrecea pretutindeni şi eu aflasem despre faptul că deja transportaseră mii de evrei la Treblinka şi Auschwitz. La început se credea că erau trimişi acolo doar la muncă, dar Rezistența avea o bună rețea de spionaj şi foarte curând am ştiut şi noi adevărul, am ştiut despre gazări şi crematorii şi toate celelalte. Asta era ceea ce îşi dorise tatăl meu – şi mă îmbolnăvea.

Când mi-am început munca la fabrica de carton gudronat, mă duceam pe jos până acolo sau, uneori, cu câte un tramvai, trecând pe lângă ghetou. Nemții încă nu evacuaseră ghetoul, dar se ocupau de asta. Adesea vedeam şirurile de evrei cu brațele ridicate, împinşi de la spate ca vitele, cu naziştii îndreptând armele spre ei. Evreii arătau atât de *cenuşii* şi de neajutorați; o dată a trebuit să cobor din tramvai şi mi s-a făcut rău. Şi tot timpul mi se părea că tata...

autorizase aceste orori, nu numai că le autorizase, dar le şi *crease*, într-un fel. Nu mai puteam ține totul în mine şi ştiam că trebuia să-i spun cuiva. Nimeni din Varşovia nu ştia prea multe despre originile mele, îmi păstrasem numele de după măritiş. M-am hotărât să-i spun Wandei despre… despre răul ăsta.

Şi totuşi… totuşi, ştii, Stingo, trebuia să recunosc şi altceva în sinea mea. Şi anume faptul că eram fascinată de acest lucru incredibil care li se întâmpla evreilor. Nu puteam să-mi dau seama exact ce era sentimentul ăsta. Nu era deloc plăcere. Era opusul, în cel mai rău caz – greață. Şi totuşi, când treceam pe lângă ghetou, pe la distanță, mă opream şi chiar intram în transă din cauza anumitor privelişti, văzându-i cum îi strângeau pe evrei. Şi am înțeles atunci motivul pentru fascinația asta şi asta m-a stupefiat. Abia mai puteam respira de povara acestei revelații. Şi anume, înțelesesem deodată că, atâta vreme cât nemții îşi puteau folosi incredibila energie ca să-i nimicească pe evrei – energie supraomenească, într-adevăr – eu eram în siguranță. Nu, nu chiar în siguranță, dar mai ferită. Oricât de rele erau lucrurile, noi eram, oh, mult mai în siguranță decât acei neajutorați evrei prinşi în cursă. Şi astfel, câtă vreme nemții consumau atâtea resurse ca să-i nimicească pe evrei, eu mă simțeam mai în siguranță pentru mine şi pentru Jan şi pentru Eva. Şi chiar şi pentru Wanda şi Jozef, cu toate lucrurile alea periculoase pe care le făceau. Dar asta mă făcea să mă simt şi mai ruşinată şi, astfel, în seara despre care îți vorbesc, am hotărât să-i spun Wandei.

Îmi amintesc că am terminat masa aceea foarte sărăcăcioasă – ciorbă de fasole şi napi şi o imitație de cârnat. Vorbiserăm despre cât de dor ne era să ascultăm muzică. Amânasem tot timpul mesei să spun ceea ce voiam de fapt să spun, dar mi-am adunat curajul şi-am întrebat:

— Wanda, ai auzit vreodată numele de Biegański? Zbigniew Biegański?

Ochii Wandei au părut goi pentru o clipă.

— Oh, da, te referi la profesorul ăla fascist din Cracovia. A fost faimos, o vreme, înainte de război. Ținea discursuri isterice şi aici, în oraş, împotriva evreilor. Uitasem cu totul de el. Mă întreb pe unde-o mai fi. Probabil lucrează pentru nemți.

— A murit, am zis eu. A fost tatăl meu.

Am văzut-o pe Wanda cutremurându-se. Era atât de frig, şi afară, şi în case. Se auzea un zgomot ca de scuipat când lapovița lovea în fereastră. Copiii erau la culcare, în camera de alături. Îi pusesem să doarmă acolo pentru că în apartamentul meu de la parter nu mai aveam nici lemne, nici cărbuni, iar Wanda avea măcar o plapumă mare pe pat, care le mai ținea de cald. Mă tot uitam la Wanda, dar nu se desluşea nicio emoție pe fața ei. După o vreme, zise:

— Deci a fost tatăl tău. Trebuie să fi fost ciudat să ai un astfel de om tată. Cum era?

Am fost surprinsă la reacția ei, părea să fi primit informația atât de calm, atât de firesc. Vreau să spun, dintre toți oamenii din Rezistența din Varşovia, ea era cea care îi ajutase probabil cel mai mult pe evrei – sau măcar *încercase* să-i ajute pe evrei, căci era atât de greu. Presupun că puteai spune că asta era specialitatea ei, să încerce să le dea ajutor celor din ghetou. Era de părere că oricine îi trăda pe evrei, sau chiar şi-un singur evreu, trăda Polonia. Wanda a fost cea care îl împinsese pe Jozef pe calea asta, să-i ucidă pe polonezii care îi trădaseră pe evrei. Era atât de *militantă* în privința asta, atât de devotată, atât de socialistă. Dar nu păruse să fie deloc şocată că tatăl meu fusese cine fusese şi evident nu credea că eu eram… ei bine, molipsită. Am spus:

— Îmi vine tare greu să vorbesc despre el.

Iar ea mi-a răspuns, foarte blând:

— Atunci, nu vorbi, scumpa mea. Nu-mi pasă cine a fost tatăl tău. Nu poți fi învinuită tu pentru păcatele lui mizerabile.

Atunci am zis:

— E atât de ciudat, ştii. El a fost ucis de nemți, în interiorul Reichului. La Sachsenhausen.

Dar nici măcar această… această *ironie* n-a părut s-o impresioneze. A clipit şi şi-a trecut mâna prin păr. Părul ei era roşu şi aspru, fără niciun pic de luciu – atât de uscat şi de aspru din pricina mâncării proaste. Ea a spus doar:

— Trebuie să fi fost unul dintre membrii Universității Jagellon, care au încasat-o chiar la începutul ocupației.

— Da, am zis, şi soțul meu la fel. Nu ți-am spus niciodată despre asta. El era un discipol al tatălui meu. L-am urât. V-am mințit pe amândoi. Sper să mă iertați pentru că odată v-am spus că a murit luptând în timpul invaziei.

Şi am început să duc până la capăt ceea ce voiam să spun – scuza asta –, dar Wanda m-a întrerupt. Şi-a aprins o țigară, îmi amintesc că fuma ca un şarpe ori de câte ori putea face rost de țigări. Şi a zis:

— Zosia, iubito, nu contează. Pentru Dumnezeu, crezi că-mi pasă ce-au fost ei? Tu contezi. Soțul tău putea să fi fost şi-o gorilă, iar tatăl tău, Joseph Goebbels, că tot ai fi fost cea mai bună prietenă a mea.

S-a dus la fereastră şi a lăsat jaluzeaua. Făcea asta numai când se apropia vreo primejdie. Apartamentul era la al cincilea cât, dar clădirea în care se afla fusese cea care rămăsese în picioare dintre mai multe altele dărâmate de bombardament şi tot ce se petrecea în ea putea fi văzut de nemți. Aşa că Wanda nu risca niciodată. Îmi amintesc că atunci s-a uitat la ceas şi a zis:

— O să avem nişte vizitatori, într-un minut. Doi lideri evrei din ghetou. Vin să ia nişte pistoale.

Îmi amintesc că mi-am spus în gând „Dumnezeule din ceruri!" întotdeauna îmi sărea inima din piept şi simțeam că mi se face greață ori de câte ori pomenea Wanda de arme, de întâlniri secrete sau orice avea de-a face cu pericolul sau posibilitatea de a fi surprinşi de nemți. Să fii prins ajutându-i

pe evrei însemna moarte, ştii. Pe mine mă treceau toate năduşelile şi mi se înmuiau genunchii – oh, eram aşa o laşă! Speram că Wanda nu observase simptomele astea şi, ori de câte ori mă apucau, mă întrebam dacă laşitatea nu era un alt lucru rău pe care îl moştenisem de la tata. Dar Wanda a spus:

— Am auzit de unul dintre evreii ăştia prin informatori. Se zice că e un tip foarte curajos, foarte competent. Totuşi, e disperat. Există o oarecare rezistență acum, dar e dezorganizată. A trimis un mesaj grupului nostru, spunând că mai mult ca sigur o să fie o revoltă de amploare în ghetou, în curând. Am mai tratat şi cu alții, dar omul ăsta e un generator de energie, o forță motrice. Cred că îl cheamă Feldshon.

I-am aşteptat o vreme pe cei doi evrei, dar n-au apărut. Wanda mi-a spus că armele erau ascunse la subsolul clădirii. M-am dus până în dormitor să mă uit la copii. Chiar şi în dormitor aerul era rece, tăios ca un cuțit, iar deasupra capetelor lui Jan şi a Evei plutea câte un norişor de aburi. Auzeam vântul şuierând prin crăpăturile din jurul ferestrei. Dar plapuma era o plapumă poloneză uriaşă, umplută cu puf de gâscă, şi îi proteja pe copii în locul unei sobe. Îmi amintesc că m-am rugat, totuşi, să fiu în stare să găsesc nişte cărbuni sau nişte lemne pentru apartamentul meu, ziua următoare. Afară, dincolo de fereastră, era incredibil de întuneric, un întreg oraş cufundat în beznă. Tremuram de frig. În seara aceea, Eva fusese răcită şi o duruseră foarte tare urechile, încât îi trebuise mult până s-adoarmă. Suferise atât de rău. Dar Wanda găsise nişte aspirină, care era foarte rară – bine, Wanda putea face rost de aproape orice –, iar Eva adormise. M-am rugat iarăşi, ca dimineața, infecția ei să fi trecut şi să n-o mai doară. Apoi am auzit o bătaie în uşă şi m-am întors în camera de zi. Nu mi-l amintesc prea bine pe celălalt evreu – n-a prea vorbit –, dar mi-l amintesc pe Feldshon. Era vânjos, avea părul nisipiu şi, bănuiesc, în jur

de vreo patruzeci şi cinci de ani, dar avea mai ales nişte ochi foarte pătrunzători şi inteligenți. Parcă treceau prin tine, chiar dacă te priveau din spatele lentilelor groase ale ochelarilor şi îmi amintesc că una dintre lentile era crăpată şi el o lipise la loc. Îmi amintesc ce furios părea, dincolo de politețe. Părea să clocotească de mânie şi resentimente, chiar dacă purtările îi erau cuviincioase. I-a spus Wandei imediat:

— N-o să pot să te plătesc acum, să-ți achit pe loc armele.

Nu-i înțelegeam poloneza prea bine, căci era, ştii, nesigură şi greoaie.

— Cu siguranță o să te pot plăti curând, a mai zis el cu vorba lui stângace, furioasă, dar nu acum.

Wanda i-a invitat, pe el şi pe celălalt evreu, să ia loc şi a început să vorbească în germană. Primul lucru pe care i-a spus a fost foarte crud.

— Accentul tău e german. Poți vorbi în germană cu noi, sau în idiş, dacă-ți convine…

Dar el a întrerupt-o iritat, furios, într-o germană perfectă:

— N-am nevoie să vorbesc idiş! Vorbesc germana de dinainte să te fi născut tu…

Atunci, foarte calmă, l-a întrerupt Wanda pe el.

— Nu-i nevoie de explicații amănunțite. Vorbeşte în germană. Prietena mea şi cu mine vorbim amândouă germană. Nu ți se cere să plăteşti pentru arme deloc, mai ales nu acum. Sunt furate de la SS-işti şi nu vrem banii voştri în aceste circumstanțe. Am putea folosi fonduri, în schimb. O să vorbim despre bani altă dată.

Ne aşezaserăm toți patru. Ea stătea lângă Feldshon, sub becul cu lumină săracă. Lumina era galbenă şi pâlpâitoare, nu ştiam niciodată cât o să dureze. Ea le-a oferit lui Feldshon şi celuilalt țigări, pe care ei le-au acceptat. Ea a zis:

— Sunt țigări iugoslave, şi astea furate de la nemți. Lumina se poate stinge dintr-o clipă într-alta, aşa că hai să vorbim despre treburile noastre. De unde eşti dumneata, Feldshon? Vreau să ştiu cu cine am de-a face şi am dreptul

să ştiu. Aşa că, vorbeşte. S-ar putea să facem afaceri mai multă vreme.

Era remarcabil, ştii, modul ăsta pe care-l avea Wanda absolut direct de a discuta cu oamenii – cu oricine, cu străini. Era aproape... Cuvântul ar trebui să fie *tupeu*, bănuiesc, se purta ca un bărbat dur, dar erau destule lucruri care arătau că era tânără şi femeie, o anumită blândeţe, de asemenea, care îi îngăduia să scape basma curată cu tupeul. Îmi amintesc că m-am uitat atunci la ea. Arăta foarte... *tracasată*, bănuiesc că ai putea spune. Nu dormise deloc de două nopţi, lucrase continuu, se mişcase, întotdeauna înfruntând vreun pericol. Petrecea mult timp lucrând la un ziar clandestin; asta era foarte periculos. Cred că ţi-am mai spus, nu era cu adevărat frumoasă – avea faţa palidă, lăptoasă şi pistruiată, cu o falcă proeminentă – dar avea atâta magnetism încât o transforma, o făcea ciudat de atrăgătoare. Mă tot uitam la ea – faţa îi era la fel de dură şi de nerăbdătoare ca şi a evreului –, iar intensitatea asta merita într-adevăr văzută. Hipnotică.

Feldshon a zis:

— M-am născut în Bydgoszcz, dar părinţii m-au luat în Germania când eram mic.

Apoi, vocea i-a devenit furioasă şi sarcastică.

— Asta-i motivul pentru care vorbesc prost poloneza. Mărturisesc că unii dintre noi o vorbesc cât se poate de puţin în ghetou. Ar fi plăcut să vorbeşti o altă limbă decât a opresorului tău, nu? Tibetana? Eschimosa? Scuzaţi diversiunea! adăugă el imediat, pe un ton mai blând. Am crescut la Hamburg şi am fost educat acolo. Am fost unul dintre primii studenţi la noua universitate din oraş. Mai târziu am devenit profesor de gimnaziu, la Würtzburg. Predam literatura franceză şi engleză. Acolo eram când am fost arestat. Când s-a descoperit că eram născut în Polonia, am fost deportat aici, în 1938, împreună cu soţia şi cu fiica mea, şi cu alţi câţiva evrei de origine polonă.

Se opri şi zise cu obidă:

— Am scăpat de nazişti şi acum ne dărâmă zidurile peste noi. Dar de cine ar trebui să mă tem mai mult, de nazişti sau de polonezi – polonezii pe care bănuiesc că ar fi trebuit să-i consider compatrioţii mei? Cel puţin, din partea naziştilor ştiu de ce sunt capabili.

Wanda i-a ignorat acuzaţia. A început să vorbească despre arme. A zis că, în momentul acela, se aflau la subsolul clădirii, învelite în hârtie. Exista, de asemenea, şi o cutie cu muniţie. S-a uitat la ceas şi a spus că peste exact cincisprezece minute, doi membri ai Armatei Teritoriale aveau să fie în subsol, gata să care lăzile în hol. Acolo aveau un semnal prestabilit. Când ea avea să-l audă, trebuia să-i facă semn lui Feldshon şi celuilalt evreu. Ei urmau să părăsească apartamentul imediat şi să meargă la parter, în hol, unde aveau să-i aştepte pachetele. După aceea, trebuiau să iasă din clădire cât puteau mai repede. Îmi amintesc că a zis că voia să atragă atenţia asupra unui lucru. Unul dintre pistoale – îmi amintesc că erau marca Luger – avea un percutor rupt sau un altceva rupt, dar că va încerca să îl înlocuiască cât de curând va avea un altul disponibil.

Atunci, Feldshon a zis:

— Mai e un lucru pe care nu ni l-ai spus. Câte arme sunt?

Wanda s-a uitat la el.

— Am crezut că totuşi vi s-a spus. Trei pistoale automate Luger.

La vorbele acestea, faţa lui Feldshon a devenit albă, de-adevăratelea albă.

— Nu pot să cred, a zis el, în şoaptă. Mi s-a spus că vor fi zece pistoale, poate chiar cincisprezece. Şi nişte grenade. Nu pot să cred!

Am putut vedea cât de plin de mânie, dar şi de disperare era. Clătină din cap:

— Trei automate Luger, unul cu percutorul rupt. Dumnezeule!

Wanda a spus, într-un mod foarte detaşat – deşi încercând să-şi controleze sentimentele, d-asta îmi dădeam seama:

— Este tot ce-am putut face, deocamdată. O să încercăm să mai facem rost şi de altele. Cred că vom reuşi. Sunt patru sute de cartuşe, muniție. O să aveți nevoie de mai multe şi o să încerc să vă fac rost şi de acelea.

Feldshon a zis deodată, cu o voce mai blândă, aproape cerându-şi iertare:

— O să-mi ierți reacția, sper. Numai că mi s-a dat de înțeles să mă aştept la mai mult, şi e o dezamăgire. De asemenea, azi, mai devreme, am încercat să tratez cu un alt grup de partizani, am încercat să văd dacă ne putem baza pe ajutorul lor.

Şi s-a oprit, uitându-se la Wanda cu o expresie furioasă:

— A fost oribil, a fost incredibil! Bețivi nenorociți! Pur şi simplu ne-au râs în față şi s-au bucurat că au râs şi au rânjit la noi. Ne-au numit gujbeideri! Şi ăştia erau *polonezii*

Wanda l-a întrebat, ca în treacăt:

— Cine erau oamenii ăştia?

— Îşi ziceau O.N.R[163]. Dar aceeaşi dificultate am întâmpinat-o şi ieri, cu un alt grup de luptători ilegalişti polonezi.

Se uită la Wanda plin de furie şi de disperare şi zise:

— Primesc trei pistoale, şi batjocuri şi râsete, ca să țin piept la douăzeci de mii de soldați naziști. Pentru numele lui Dumnezeu, *ce se întâmplă*?

Wanda devenise foarte agitată, în discuția cu Feldshon, îmi dădeam seama, pur şi simplu furioasă pe toate – pe *viață*.

— O.N.R., şleahta aia de colaboraționişti. Fanatici fascişti.

Ca evreu, ai fi putut primi mai multă simpatie de la ucraineni sau de la Hans Frank. Dar lasă-mă să te avertizez

---

[163] Gruparea Naționalistă Radicală (Oboz Narodowo-Radykalny), partid politic polonez, de extremă dreapta, naționalist şi antisemit, care a aprobat crimele naziştilor.

pentru viitor. Comuniştii sunt la fel de răi. Mai răi, chiar. Dacă dai vreodată de partizani roşii, sub generalul Korezyński, rişti să fii împuşcat pe loc.

— E de necrezut! zise Feldshon. Sunt recunoscător pentru astea trei pistoale, dar acum înțelegi de ce îmi vine să râd? E ceva mai presus de orice imaginație ce se petrece aici! Ai citit *Lord Jim*[164]! Despre ofițerul care părăseşte corabia ce se scufundă, luând o barcă de salvare, în timp ce pasagerii neajutorați sunt lăsați în voia sorții? Iartă-mi referința, dar nu mă pot abține să nu văd că asta se întâmplă şi aici. Am fost lăsați să ne înecăm de către compatrioții noştri!

Am văzut-o pe Wanda ridicându-se şi sprijinindu-şi vârfurile degetelor pe masă, când se aplecă spre Feldshon. Din nou încerca să se controleze, dar îmi dădeam seama că îi era foarte greu. Arăta atât de palidă şi de istovită. Şi a început să vorbească pe un ton disperat:

— Feldshon, eşti ori prost, ori naiv, ori amândouă. Pare îndoielnic ca o persoană care-l apreciază pe Conrad să fie proastă, aşa că trebuie să fii naiv. Cu siguranță n-ai uitat de simplul fapt că Polonia este o *țară antisemită*. Tu însuți ai folosit cuvântul „opresor". Trăind în mijlocul unei națiuni care practic a inventat antisemitismul, trăind într-un ghetou, pe care polonezii l-au construit, cum te-ai putut aştepta la vreun ajutor din partea compatrioților dumitale? Cum te-ai putut aştepta la orice de la oricine, în afară de câțiva dintre noi care, indiferent din ce motiv – idealism, convingeri morale, simplă solidaritate omenească, mă rog –, vrem să facem ce putem ca să salvăm viețile câtorva dintre voi? Doamne, Feldshon, părinții tăi probabil au părăsit Polonia cu tine ca să scape de cei care-i urau pe evrei din spinarea lor. Bieții de ei, cu siguranță n-au avut de unde să ştie că acelaşi sân cald, asimilant, iubitor de evrei şi umanist al Germaniei

---

[164] Roman de Joseph Conrad, publicat în 1900.

avea să se prefacă în foc şi gheaţă şi să vă surghiunească. Ei n-au avut de unde să ştie că, atunci când te vei întoarce dumneata în Polonia, te va aştepta, pe dumneata şi pe fiica şi soţia dumitale, aceeaşi ură împotriva evreilor gata să vă macine pe toţi şi să vă prefacă într-un pumn de ţărână. Asta e o ţară crudă, Feldshon. A devenit atât de crudă de-a lungul anilor, pentru că de atât de multe ori a gustat *înfrângerea*. În pofida *Dreck Ului* din Sfintele Scripturi, adversităţile nu produc înţelegere şi compasiune, ci cruzime. Iar polonezii, un popor înfrânt, ştiu cum să fie nespus de cruzi faţă de ceilalţi care s-au ţinut deoparte, ca voi, evreii. Mă miră faptul că aţi scăpat de banda O.N.R. doar cu insulta de gujbeideri!

S-a oprit o secundă, apoi a zis:

— O să ţi se pară ciudat, atunci, că eu încă mai iubesc această ţară mai mult decât aş putea spune – mai mult decât viaţa – şi că, dacă ar trebui, mi-aş da viaţa pentru ea, de bunăvoie, şi peste zece minute începând de acum?

Feldshon îi aruncă o privire mânioasă Wandei şi-i spuse:

— Mă tem că aş vrea să mi se pară, dar bineînţeles că nu pot, fiind gata să mor eu însumi.

Începusem să-mi fac griji pentru Wanda. N-o mai văzusem niciodată atât de obosită, bănuiesc că s-ar putea spune *dărâmată*. Muncise mult, mâncase puţin, nu dormise. Vocea i se pierdea, uneori, şi i-am văzut degetele tremurând când şi le lipise de masă. Şi-a închis ochii, i-a ţinut strâns închişi o vreme şi s-a cutremurat, clătinându-se puţin. Am crezut că o să leşine. Apoi a deschis ochii şi a vorbit din nou. Vocea îi era răguşită şi încordată, plină de mâhnire.

— Ai pomenit despre *Lord Jim*, o carte pe care se întâmplă s-o fi citit. După părerea mea, comparaţia e bună, dar probabil ai uitat sfârşitul. Cred că ai uitat cum, la sfârşit, eroul se absolvă de trădarea de odinioară, se mântuieşte prin moartea lui. Prin propria sa suferinţă şi moarte. Oare e prea mult să sper că şi unii dintre noi, polonezii, vom fi în stare să răscumpărăm trădarea voastră, a evreilor, de către

compatrioții noştri? Chiar dacă eforturile noastre nu vă salvează? Nu contează. Dacă vă salvează sau nu, eu una voi fi satisfăcută că am încercat – prin suferința noastră şi, probabil, prin propria noastră moarte.

După un moment, Wanda zise:

— N-am vrut să te jignesc, Feldshon. Eşti un om curajos, asta-i limpede. Ți-ai riscat viața venind aici în noaptea asta.

Ştiu prin ce crâncenă încercare treceți voi. Am ştiut-o încă de vara trecută, când am văzut primele fotografii făcute pe furiş la Treblinka. Eu am fost printre primii care le-au văzut şi, ca toți ceilalți, nu le-am crezut la început. Acum însă le cred. Suferința voastră este o oroare fără seamăn. De fiecare dată când mă apropii de ghetou îmi inspiră nişte şobolani într-un butoi împuşcați de un nebun cu o mitralieră. Aşa văd eu neajutorarea voastră. Dar şi noi, polonezii, suntem neajutorați în felul nostru. Avem mai multă libertate decât aveți voi, evreii – mult mai multă, mai multă libertate de mişcare, suntem mai feriți de pericolul iminent –, dar şi noi trăim o zilnică stare de asediu. În loc să fim şobolanii din butoi, noi suntem şobolanii dintr-o clădire în flăcări. Ne putem mişca mai departe de flacără, putem găsi colțişoare mai reci, putem să coborâm în pivniță, unde-i sigur. Câțiva pot chiar scăpa din clădire. În fiecare zi, mulți dintre noi sunt arşi de vii, dar e o clădire mare şi suntem, de asemenea, salvați de numărul nostru mare. Focul nu ne poate ajunge pe toți, şi apoi, într-o bună zi – poate –, focul se va istovi şi se va stinge. Dacă o face, vor fi destui supraviețuitori. Dar butoiul – aproape niciunul dintre şobolanii din butoi nu va trăi.

Wanda trase adânc aer în piept şi se uită direct la Feldshon:

— Dar dă-mi voie să te întreb ceva, Feldshon. Câtă preocupare te aştepți să aibă şobolanii îngroziți din clădire pentru ceilalți, şobolanii din butoi – şobolani cu care n-au simțit niciodată vreo legătură de rudenie, oricum?

Feldshon doar se uită la Wanda. Nu-şi dezlipise ochii de la

ea de câteva minute. Dar nu-i răspunse.

Wanda s-a uitat atunci la ceas.

— Peste exact patru minute o să auzim un fluierat. Asta înseamnă că voi doi o să ieşiţi de aici şi o să vă duceţi în hol, la parter. Pachetele or să vă aştepte la uşă.

Apoi, după ce-a spus asta, a continuat:

— Acum trei zile negociam în ghetou cu unul dintre compatrioţii voştri. N-o să-i spun numele, nu-i nevoie. Voi spune doar că e un lider al uneia dintre facţiunile acelea care se opun violent facţiunii voastre, grupului tău. Cred că e poet sau romancier. Mi-a plăcut de el, e adevărat, dar n-am putut suporta unele lucruri pe care le-a spus. Sună atât de pretenţios modul ăsta de a vorbi al evreilor. A folosit expresia „preţioasa noastră tradiţie a suferinţei".

La acest punct, Feldshon a intervenit şi a zis ceva care ne-a făcut să râdem puţin. Chiar şi Wanda a zâmbit. A zis:

— Ăsta nu poate fi decât Lewenthai. Moses Lewenthal. Ce *Schmaltzi*

Dar atunci Wanda a zis:

— Resping ideea că suferinţa poate fi preţioasă. Toată lumea suferă în războiul ăsta – evrei, polonezi, ţigani, ruşi, cehi, iugoslavi, toţi ceilalţi. Toată lumea e victimă. Evreii mai sunt, în plus, şi victime ale victimelor, asta-i principala diferenţă. Dar niciuna dintre suferinţe nu e preţioasă şi toţi mor de nişte morţi mizerabile. Mai înainte ca voi doi să plecaţi, aş vrea să vă arăt nişte fotografii. Le aveam cu mine, în buzunar, şi când am vorbit cu Lewenthal. Tocmai le obţinusem. Am vrut să i le arăt şi lui, dar din nu ştiu ce motiv n-am făcut-o. O să vi le arăt vouă.

Chiar în clipa aceea, însă, s-a luat curentul, iar micul bec s-a stins simplu. Am simţit atunci un junghi de frică în mijlocul inimii. Uneori, era doar o pană de curent. Alteori, însă, ştiam că atunci când nemţii se pregătesc de o ambuscadă, întrerup ei curentul într-o clădire, ca să-i poată prinde pe oameni în bătaia reflectoarelor. Am rămas cu toţii

nemişcaţi pentru un moment. Exista o oarecare lumină dinspre micul şemineu. Apoi, când Wanda a fost sigură că era doar o cădere de curent, a adus o lumânare şi a aprins-o. Eu încă mai tremuram, speriată, când Wanda a aruncat câteva fotografii pe masă, lângă lumânare, şi a zis:

— Uitaţi-vă la astea.

Ne-am aplecat cu toţii să ne uităm. La început n-am văzut mare lucru, doar un maldăr de beţe – un morman mare de beţe, ca nişte crengi de copaci. Apoi am înţeles ce era – o insuportabilă privelişte, un vagon de marfă plin cu copii morţi, zeci şi zeci de copii, poate sute, toţi înţepeniţi în poziţii contorsionate, care nu puteau fi decât rezultatul morţii prin îngheţ. Celelalte fotografii erau la fel – alte vagoane de marfă cu zeci de copii, toţi ţepeni, îngheţaţi.

— Aceştia nu sunt copii evrei, mai zise Wanda, sunt copii polonezi, niciunul peste doisprezece ani. Există şi unii şobolani mai mici care nu rezistă în incendiul clădirii. Aceste fotografii au fost făcute de membrii Armatei Teritoriale care au dat peste vagoanele asta pe o linie lăturalnică, undeva între Zamość şi Lublin. Sunt câteva sute, în fotografiile astea, şi dintr-un singur tren. Au mai fost şi alte trenuri trase pe linii moarte, în care copiii ori au murit de foame, ori de îngheţ, ori de amândouă. Asta e doar o mostră. Numărul celorlalţi care au murit se ridică la mai multe mii.

Niciunul n-a vorbit. Eu doar ne puteam auzi pe toţi patru respirând, dar niciunul n-a zis nimic. În cele din urmă, tot Wanda a rupt tăcerea şi pentru prima oară vocea ei era cu adevărat gâtuită şi nesigură – aproape că-i puteai simţi epuizarea şi adânca mâhnire din ea:

— Tot nu ştim exact de unde au venit aceşti copii, dar credem că ştim cine sunt. Se crede că sunt cei care au fost respinşi de la programul de germanizare, programul Lebensborn. Credem că au venit din regiunea din jurul Zamośćului. Mi s-a spus că erau printre miile care au fost luaţi de la părinţii lor, dar n-au fost socotiţi corespunzători

din punct de vedere rasial şi, prin urmare, au fost expediaţi pentru eliminare – adică exterminare – la Maidanek sau Auschwitz. Dar n-au mai ajuns până acolo. La momentul potrivit, trenul, ca multe altele, a fost deviat pe o linie moartă unde copiilor li s-a permis să moară în condiţiile pe care le vedeţi aici. Alţii au murit de foame, şi mai mulţi, sufocaţi în vagoane ermetic închise. Treizeci de mii de copii polonezi au dispărut numai din regiunea Zamość. Mii şi mii dintre ei au murit. Şi asta este tot ucidere în masă, Feldshon.

Îşi trecu degetele peste ochi, apoi zise:

— Voiam să vă spun şi despre adulţi, despre miile de bărbaţi şi femei nevinovaţi măcelăriţi numai în Zamość. Dar n-am s-o mai fac. Sunt foarte obosită şi m-a luat cu ameţeală. Copiii ăştia sunt destul.

Wanda se clătină puţin. Îmi aduc aminte că am prins-o de cot şi am încercat s-o împing uşurel să stea pe scaun. Dar ea a continuat să vorbească la lumina lumânării, cu vocea monotonă, seacă, de parcă se afla într-o transă:

— Naziştii vă urăsc cel mai mult pe voi, Feldshon, şi voi o să suferiţi cel mai mult, asta-i sigur, dar n-o să se oprească la evrei. Crezi că după ce o să termine cu voi, evreii, or să se scuture de praful de pe mâini şi-or să se oprească din ucis şi or să facă pace în lume? Le subestimezi răutatea dacă te amăgeşti cu o astfel de iluzie. Pentru că, odată ce-or să termine cu voi, or să vină şi-or să mă înhaţe pe mine. Chiar dacă sunt pe jumătate nemţoaică. Îmi închipui că n-or să mă lase să scap prea uşor până la urmă. Or să mi-o prindă şi pe frumoasa mea prietenă blondă de aici şi or să-i facă şi ei ceea ce v-au făcut vouă. Şi totodată n-or să-i cruţe nici copiii, nu mai mult cum i-au cruţat pe micuţii ăştia îngheţaţi pe care-i vedeţi aici.

În camera de hotel cât o cutie de pantofi, învăluită în întuneric, din Washington D.C., Sofia şi cu mine, aproape fără să ne dăm seama, făcuserăm schimb de locuri, astfel încât acuma eu eram cel care stătea întins pe pat, fixând

tavanul, în vreme ce ea stătea la fereastră, unde la început mă postasem eu, cugetând la focul din depărtare. Rămase tăcută pentru o vreme şi îi puteam zări profilul, adânc cufundat în amintiri, cu privirea ațintită undeva în zare. În tăcerea aceea am auzit uguitul porumbeilor de pe cornişa de afară şi un îndepărtat zgomot neclar, de acolo de unde oamenii încă se mai luptau cu focul. Clopotul bisericii bătu din nou: era ora patru.

În cele din urmă, Sofia vorbi din nou:

— La Auschwitz, anul următor, după cum ți-am spus, au prins-o pe Wanda şi au torturat-o, şi au atârnat-o într-un cârlig şi au lăsat-o să se sugrume încet, până la moarte. După ce-am auzit asta, m-am gândit la ea în aşa de multe feluri, dar mai ales mi-am amintit-o atunci, în noaptea aceea din Varşovia. O vedeam în minte, după ce Feldshon şi celălalt evreu plecaseră după arme, stând la masă, cu fața îngropată în palme, complet epuizată şi plângând. E ciudat, dar n-o mai văzusem niciodată plângând până atunci. Cred că întotdeauna considerase plânsul o slăbiciune. Dar îmi amintesc că m-am întins de pe scaunul de lângă ea şi i-am pus o mână pe umăr, urmărind-o cum plânge. Era tânără, de vârsta mea. Şi atât de curajoasă.

Era lesbiană, Stingo. Nu mai contează acum ce a fost, n-a contat nici atunci. Dar am crezut că poate ai vrea să ştii, după ce ți-am spus atât de multe despre toate celelalte. Ne-am culcat împreună o dată sau de două ori – aş putea să-ți spun şi asta –, dar n-a însemnat prea mult pentru niciuna dintre noi, cred. Ştia, în adâncul inimii, că eu… ei bine, că nu-i răspundeam în acelaşi fel la sentimente, aşa că nu m-a forțat niciodată să continui. Niciodată nu s-a înfuriat sau ceva de genul ăsta. Am iubit-o, totuşi, pentru că ea era mai bună decât mine, atât de incredibil de curajoasă.

Deci, cum spuneam, ea a prezis moartea ei, şi moartea mea, şi moartea copiilor mei. A adormit cu capul pe brațe, pe marginea mesei. N-am vrut s-o deranjez tocmai în momentul

acela şi m-am gândit la ceea ce povestise despre copii şi despre fotografiile acelor trupuri micuțe înghețate – m-am simțit brusc mai răvăşită şi mai îngrozită ca niciodată, nici măcar în toiul depresiei pe care o simțisem de atâtea ori, depresie care are gustul morții. M-am dus în camera unde dormeau copiii mei. Eram atât de copleşită de ceea ce spusese Wanda că am făcut ceva despre care ştiam că n-ar trebui să-l fac chiar din clipa în care îl făceam – i-am trezit pe Jan şi pe Eva şi i-am luat pe amândoi în brațe, să-i simt lângă mine. Erau atât de grei amândoi, gemând şi şoptind, totuşi ciudat de uşori, cred, din cauza dorinței mele frenetice de a-i ține pe amândoi în brațe. Şi eram cuprinsă de groază şi de disperare din pricina cuvintelor Wandei despre viitor, convinsă de adevărul cuvintelor ei, dar nefiind în stare să înfrunt ceva atât de monstruos, atât de imens. În spatele ferestrei era ger şi beznă, nicio lumină în Varşovia, un oraş înghețat şi mai întunecat decât se poate spune, cu nimic în el decât întunericul, şi lapovița înghețată, şi vântul. Îmi amintesc că am deschis fereastra şi am lăsat să pătrundă înăuntru frigul şi vântul. Nu-ți pot spune cât de aproape am fost să mă arunc cu copiii în beznă chiar în clipa aceea – sau de câte ori de atunci nu m-am blestemat pentru că n-am făcut-o.

Vagonul trenului care-i transporta pe Wanda, pe Sofia şi pe copiii ei la Auschwitz (laolaltă cu un grup amestecat de membri ai Rezistenței şi de alți polonezi prinşi la ultima razie) era unul neobişnuit. Nu era nici vagon de marfă, nici de vite, pe care le foloseau de regulă nemții la transportul prizonierilor. Uimitor de spus, era un foarte vechi, dar încă funcțional vagon de dormit, complet, cu covor pe interval, compartimente, lavabouri şi chiar mici plăcuțe metalice roz, romboidale, care în poloneză, franceză, rusă şi germană avertizau călătorii, la fiecare fereastră, să nu se aplece în afară. După dotările lui – banchetele foarte roase, dar destul de confortabile, candelabrele împodobite, dar acum fără

lustru –, Sofia şi-a putut da seama că acel venerabil vagon transportase cândva pasagerii de clasa întâi; cu o singură deosebire, ar fi putut fi unul dintre acele vagoane din copilăria ei, în care tatăl ei – căruia întotdeauna îi plăcea să călătorească elegant – îşi ducea familia la Viena, Bozen sau Berlin.

Deosebirea – atât de rău prevestitoare şi de apăsătoare încât s-o facă să tresară când a dat cu ochii de ea – era că ferestrele erau bătute bine în scânduri. O altă deosebire era că, în fiecare compartiment, făcut pentru şase sau opt persoane, nemții înghesuiseră câte cincisprezece sau şaisprezece trupuri, cu tot cu bagajele pe care şi le aduseseră. Scăldați în lumina slabă, astfel comprimați, o jumătate de duzină de prizonieri sau mai mulți stăteau în picioare sau parțial în picioare pe foarte îngustul interval dintre banchete, ținându-se unii de alții ca să se sprijine în neîncetatele frânări şi accelerări ale trenului şi fiind continuu proiectați în poala celor aşezați. Unul sau doi dintre liderii Rezistenței, mai ageri de minte, preluaseră comanda. S-a stabilit un plan potrivit căruia cei care stăteau jos şi cei care stăteau în picioare să se schimbe între ei, regulat; asta a fost de ajutor, dar nimic nu putea ajuta împotriva efectului căldurii înăbuşitoare emanate de trupurile atâtor ființe omeneşti presate unele într-altele, sau a miasmei acre şi fetide care a persistat de-a lungul călătoriei. Deşi nu chiar o tortură, era un purgatoriu de dezolant disconfort. Jan şi Eva erau singurii copii din compartiment; făceau cu rândul, stând în poala Sofiei sau în poala celorlalți. Cel puțin o persoană vomită în celula aproape lipsită de lumină şi însemna o luptă disperată cu toți muşchii ca să te strecori din compartiment şi pe culoarul la fel de întesat până la una dintre toalete.

— Ar fi fost mai bun un vagon de marfă, îşi amintea Sofia că gemuse cineva, ce puțin te puteai întinde pe jos.

Dar, în mod curios, după standardele celorlalte

transporturi cu destinația iad care traversau Europa în sus şi-n jos la vremea aceea, oprite şi trase pe linii secundare şi întârziate la mii de joncțiuni ale spațiului şi timpului, călătoria lor nu a fost neobişnuit de lungă: ceea ce ar fi trebuit să dureze doar o jumătate de zi, de la şase dimineața până la prânz, n-a avut nevoie de zile pentru a fi efectuată, ci numai de vreo treizeci de ore.

Posibil, pentru că (aşa cum mi-a mărturisit ea mie, în repetate rânduri) întotdeauna comportamentul ei fusese guvernat de o gândire optimistă, ea găsise un oarecare confort în faptul că nemții îi înghesuiseră, pe ea şi pe ceilalți deținuți, în acel inedit mijloc de transport. De acum era bine cunoscut faptul că naziştii foloseau vagoanele destinate mărfurilor şi vitelor ca să-i expedieze pe oameni în lagăre. De aceea, odată îmbarcată cu Jan şi cu Eva, ea a respins rapid gândul logic ce-i fulgerase prin cap, că nemții recurseseră la acest elegant vagon, chiar dacă jerpelit, pur şi simplu pentru că era avantajos şi disponibil (ferestrele improvizate din scânduri ar fi putut fi o dovadă în acest sens). În schimb, ea dăduse de ideea mult mai liniştitoare că aceste facilități aproape odihnitoare, în care polonezii şi turiştii bogați moțăiseră şi dormitaseră în zilele de dinaintea războiului, acum indicau un tratament privilegiat, acum însemna că ea avea să fie tratată mai bine decât cei 1.800 de evrei de la Małkinia, în partea din față a trenului, înghesuiți până la refuz în vagoanele de vite întunecate, în care erau sigilați de mai multe zile. După cum s-a dovedit, ideea aceasta era la fel de prostească şi de fantezistă (şi ruşinoasă, zău) ca şi ideea pe care şi-o făcuse ea despre ghetou: că simpla prezență a evreilor şi preocupările naziştilor de a-i extermina i-ar fi benefice, cumva, pentru propria siguranță. Şi siguranța lui Jan şi a Evei.

Numele de Oświęcim – Auschwitz – care se murmurase prin vagon la început o făcuse să-şi piardă puterile de frică, dar nu se îndoise nicio clipă că într-acolo se îndrepta trenul.

O minusculă rază de lumină, licărindu-i în ochi, îi atrăsese atenția asupra unei crăpături minuscule din placajul bătut în cuie peste fereastră şi, în timpul primei ore a călătoriei, ea fusese în stare să vadă destul, în lumina zorilor, pentru a-şi da seama de direcția lor: spre sud. Spre sud, pe lângă satele care se înghesuiau în jurul Varşoviei în locul obişnuitelor suburbii, spre sud, pe lângă lanuri verzi şi dumbrăvi de mesteceni, spre sud, în direcția Cracoviei. Numai Auschwitz-ul, dintre toate destinațiile plauzibile, se afla la sud, iar ea îşi reaminti disperarea pe care o simțise când verificase cu ochii ei încotro se îndreptau. Reputația Auschwitz-ului era de rău augur, infamă, îngrozitoare. Deşi în închisoarea Gestapoului zvonurile tinseseră să indice Auschwitz-ul ca locul probabil al expedierii lor, ea sperase neîncetat şi se rugase pentru un lagăr de concentrare din Germania, unde atâția alți polonezi fuseseră duşi şi unde, potrivit altor zvonuri, condițiile erau mai puțin brutale, mai puțin aspre. Dar Auschwitz-ul se profilase din ce în ce mai inevitabil şi acum, în tren, devenise sigur. Sofia era sufocată de conştientizarea faptului că era o victimă a pedepsirii prin asociere, retribuită printr-o coincidență ghinionistă. Îşi tot spunea: Locul meu nu e aici. Dacă avusese sau nu ghinionul de a fi arestată odată cu atâția alți membri ai Armatei Teritoriale (o neşansă complicată ulterior de legăturile ei cu Wanda şi de locuința lor comună, chiar dacă ea nu mişcase un deget ca să ajute rezistența), ea ar fi putut fi găsită vinovată de serioasa infracțiune a contrabandei cu carne, dar nu de infinit mai grava crimă a activității subversive şi, ca atare, poate că nu s-ar mai fi îndreptat spre o destinație atât de îngrozitor de malignă. Dar, printre alte ironii, îşi dăduse ea seama, fusese şi aceasta: că ea nu fusese *judecată*, nu primise o sentință că ar fi fost vinovată de ceva, ci doar interogată şi uitată. Iar după aceea fusese aruncată la întâmplare printre acei partizani, unde fusese victima mai puțin a vreunei pedepse judiciare specifice, cât a furiei generale – un soi de poftă

nebună de dominație totală şi opresiune generală care-i apuca pe naziști ori de câte ori înregistrau câte o victorie împotriva rezistenței şi pe care, de data asta, o extinseseră asupra a sute de polonezi necinstiți prinşi în plasă la ultima razie de proporții.

Unele lucruri din călătoria aceea şi le amintea cu deosebită claritate. Duhoarea, lipsa de aer, necontenitele schimbări de poziție – stai în picioare, stai jos, stai în picioare din nou. În clipa unei subite opriri îi căzuse în cap o cutie, fără s-o năucească, ba chiar fără s-o rănească prea tare, dar ridicându-i un cucui cât un ou în creştetul capului. Priveliştea întrezărită prin crăpătura din fereastră, unde lumina primăverii se întunecase într-o ploaie măruntă: printr-o peliculă de ploaie, mestecenii încă suferinzi de pe urma zăpezilor zdrobitoare de peste iarnă se încovoiaseră în forma unor arcuri parabolice albe, a unor arbalete, a unor catapulte, a unor frumoase schelete frânte, a unor bice. Pretutindeni, punctele galbene ca lămâia ale forsiției. Câmpuri de un verde fraged, unindu-se în depărtare cu păduri de molizi, zadă şi pini. Iarăşi soare. Cărțile lui Jan, pe care el se căznea să le citească în lumina săracă, în timp ce stătea în poala ei: *Un Robinson elvețian*, în limba germană şi, în ediții poloneze, *Colț Alb* şi *Penrod şi Sam*. Cele două obiecte personale ale Evei, pe care ea refuzase să le lase aranjate în plasa de bagaje şi le ținea strâns în brațe, de parcă în orice moment i-ar fi putut fi smulse cu forța din mâinile ei; flautul în cutia lui de piele şi iubitul ei *mis* – ursulețul de pluş rămas cu o ureche şi cu un singur ochi, pe care îl avea încă din leagăn.

Iar ploaie afară, o aversă. Acum izul de vomă, pătrunzător, de nealungat, amintind a brânză. Tovarăşii de drum: două fete de la şcoala de maici de vreo şaisprezece ani, suspinând, dormind, trezindu-se ca să murmure rugăciuni către Fecioara Maria; Viktor, un tânăr cu părul negru, aprig, mânios, membru al Armatei Teritoriale, deja complotând o

revoltă sau o evadare, scriind neîncetat mesaje pe bucățele de hârtie pe care le trimitea, din mână în mână, Wandei, în alt compartiment; o bătrână stafidită, moartă de frică, pretinzând că era nepoata lui Wieniawski[165], pretinzând că pachetul de foi de pergament pe care-l ținea strâns la piept ar fi fost manuscrisul original al faimoasei *Polonaise*, pretinzând un soi de imunitate, topindu-se în lacrimi ca şcolărițele la remarca şuierată de Viktor că naziştii se vor şterge la cur cu inutila *Polonaise*. Începutul crampelor de foame. Absolut nimic de mâncare. O altă bătrână – moartă de-a binelea – întinsă afară, pe culoar, unde o doborâse infarctul, cu mâinile încremenite pe un crucifix şi cu fața albă ca varul deja mânjită de ghetele şi pantofii celor care călcau peste şi în jurul ei. Prin crăpătură, încă o dată: Cracovia noaptea, gara familiară, depourile luminate de clarul de lună, unde au stat, traşi pe linie moartă, oră după oră. În lumina verzuie a lunii, o privelişte extraordinară: un soldat german în uniformă *feldgrau*[166] şi cu arma atârnată de umăr, masturbându-se cu ritm egal în penumbra depoului pustiu, rânjind şi expunându-se acelor prizonieri curioşi, indiferenți, sau amuzați, care se uitau, poate, la el, prin găuri şi crăpături. O oră de somn, urmată de lumina zorilor. Traversând Vistula, noroioasă şi acoperită de ceață. Două mici oraşe pe care ea le-a recunoscut, în timp ce trenul înainta spre vest, prin aurul ca de polen al luminii dimineții: Skawina şi Zator. Eva începând să plângă pentru prima oară, sfâşiată de spasme de foame. Ssst, draga mamei. Alte câteva momente de somnolență, intersectate de un vis splendid, scăldat în soare, tulburător, înnebunitor: ea însăşi în rochie lungă, cu diademă pe cap, aşezată la clape în fața a zece mii

---

[165] Henryk Wieniawski, compozitor polonez (1835-1880), care a creat în stilul național al muzicii poloneze şi a compus lucrări pentru vioară.

[166] Brun-cenuşie; culoarea uniformelor infanteriştilor germani (în limba germană, în original).

de privitori, totuşi cumva – şocant – zburând, *zburând*, înălțându-se spre izbăvire în acordurile celeste ale *Imperialului*[167]. Pleoapele i se deschid tremurând. Zdruncinătura unei opriri bruşte. Auschwitz.

Au aşteptat în vagon aproape tot restul zilei. La un moment dat, motoarele încetaseră să mai funcționeze; becurile se stinseseră în compartiment şi lumina care mai rămase era alblăpoasă, filtrată prin crăpăturile din placajul care bloca fereastra. Sunetul îndepărtat al unei fanfare, strecurându-se până în compartiment. Prin vagon se simțea o vibrație de panică, aproape palpabilă, ca un fior ce-ți face pielea de găină pe tot corpul, iar prin semiîntuneric se ridică un val de şoapte îngrijorate – aspre, crescând în volum, dar rămânând de neînțeles, ca foşnetul unei armate de frunze. Fetele de la şcoala de maici începură să bocească la unison, implorând-o pe Fecioara Maria. Viktor le strigă să tacă, în vreme ce, în acelaşi moment, Sofia prindea curaj de la vocea Wandei, slabă, din celălalt capăt al vagonului, rugând membrii Rezistenței şi deportății să-şi păstreze calmul şi să stea liniştiți.

Trebuie să fi fost devreme, pe la începutul după-amiezii, când a venit zvonul privindu-i pe sutele şi sutele de evrei din Małkinia, din vagoanele din față ale trenului. *Toți evreii în dube*, veni un bilet pentru Viktor, un bilet pe care el îl citi cu voce tare în semiîntuneric, şi pe care Sofia, prea amorțită de frică să-i mai şi țină strâns pe Jan şi pe Eva la pieptul ei, pentru consolare, îl traducea imediat în: Toți evreii s-au dus la gazare. Sofia li s-a alăturat măicuțelor în devenire, rugându-se. Când se ruga ea, Eva a început să se vaite ascuțit. Copila fusese curajoasă în timpul călătoriei, dar acum foamea îi înflorise într-o durere veritabilă. Scâncea,

---

[167] Concertul nr. 5 pentru pian şi orchestră, compus în 1809 de Ludwig van Beethoven.

chinuită, în vreme ce Sofia încerca s-o legene şi s-o mângâie, dar nimic nu părea să mai meargă; ţipetele copilei au fost, pe moment, mai îngrozitoare pentru Sofia decât vestea despre evreii condamnaţi. Însă, curând, s-au oprit. Ciudat, Jan venise în ajutor. Avea un fel al lui de a se purta cu soră-sa, şi acum prelua el controlul – la început, o linişti în cuvintele unui limbaj pe care-l ştiau numai ei doi, apoi lipindu-se de ea, cu cartea lui. În lumina palidă începu să-i citească din povestea lui Penrod, despre poznele băieţilor dintr-un orăşel înverzit paradiziac, din inima Americii; el a putut să râdă şi să chicotească, iar glasul lui subţire, melodios, de soprană, aruncă o vrajă blândă care, combinându-se cu epuizarea Evei, o alină şi o adormi.

Au mai trecut câteva ore. După-amiaza se apropia de sfârşit. Încă un bileţel îi parveni lui Viktor: *AK primul vagon în dube*. Asta însemna clar un singur lucru – că, aidoma evreilor, cele câteva sute de membri ai Armatei Teritoriale din vagonul de dinaintea lor fuseseră transportate la Birkenau, la crematorii. Sofia se uita ţintă în faţa ei, cu mâinile adunate cuminte în poală, pregătită pentru moarte, simţind inexprimabila teroare, dar pentru prima oară gustând şi binecuvântata, amăruia uşurare a resemnării. Bătrâna nepoată a lui Wieniawski căzuse într-o stupoare aidoma comei, cu manuscrisul *Polonaise* mototolit şi răvăşit şi cu pârâiaşe de salivă curgându-i din colţurile gurii, încercând să reconstituie acel moment, după multă vreme de la petrecerea lui, Sofia se întreba dacă nu cumva îşi pierduse cunoştinţa şi ea, pentru că următorul lucru de care îşi amintea era propria-i prezenţă, ameţită de lumina zilei, pe peronul de afară, cu Jan şi cu Eva alături şi în faţă cu un Hauptsturmführer Fritz Jemand von Niemand, doctor.

Sofia nu-i cunoştea numele pe atunci şi nici nu avea să-l mai vadă vreodată. Eu l-am botezat Fritz Jemand von Niemand, pentru că mi se pare un nume foarte potrivit pentru orice doctor SS – şi pentru unul care i-a apărut Sofiei

ca de nicăieri şi a dispărut în acelaşi mod, definitiv din faţa ochilor ei, şi care a lăsat totuşi câteva urme interesante ale personalităţii lui. Una dintre ele: impresia unui bărbat relativ tânăr – treizeci şi cinci, patruzeci de ani – şi înfăţişarea chipeşă, inadecvată, de o anume delicateţe, tulburătoare. Într-adevăr, urmele doctorului Jemand von Niemand şi ale apariţiei sale, a vocii şi a manierelor lui, ca şi a celorlalte atribute, aveau să rămână întipărite în amintirea Sofiei pentru totdeauna. Primele cuvinte pe care i le-a adresat, de exemplu: „*Ich möchte mit din schlafen*". Ceea ce înseamnă, cât se poate de pe şleau şi fără orice tentativă de seducţie: „Mi-ar plăcea să mă culc cu tine". Jalnic de grosolane cuvinte, rostite dintr-o poziţie avantajos intimidantă, fără nicio fineţe, niciun pic de clasă, neîmpodobite şi crude, o remarcă pe care te aşteptai s-o auzi într-un film de serie B de la vreun *Schweinhund*[168] nazist. Dar acestea, după spusele Sofiei, au fost primele cuvinte pe care le-a rostit. Urâte vorbe pentru un doctor şi un domn (probabil chiar un aristocrat), deşi era vizibil şi indiscutabil beat, ceea ce ar putea să explice o asemenea grosolănie. De ce Sofia, la prima privire, îl crezuse un aristocrat – prusac, probabil, sau de origine prusacă? Pentru că semăna foarte tare cu un iuncher, prieten de-al tatălui ei, pe care îl văzuse ea odată, când avea vreo şaisprezece ani, într-o vizită de vară la Berlin.

O înfăţişare foarte „nordică", atrăgătoare, în felul ei, cu buze subţiri, austere, inflexibile, tânărul ofiţer o tratase glacial în timpul scurtei lor întâlniri, aproape sfidător şi plictisit; cu toate acestea, fără voia ei, ea se simţise atrasă de izbitoarea lui frumuseţe, de – surprinzător – ceva nu chiar efeminat, dar mai degrabă catifelat, ca de femeie, în trăsăturile feţei lui. Semăna un pic cu un Leslie Howard militarizat, pentru care făcuse o pasiune încă de când îl

---

[168] Porc de câine (în limba germană, în original).

văzuse în *Pădurea împietrită*[169].

În ciuda aversiunii pe care i-o inspirase şi a satisfacției de a nu-l mai fi văzut pe acest ofițer german niciodată, ea îşi amintea că gândise despre el, destul de îngrijorător: Dacă ar fi fost femeie, ar fi fost o persoană de care cred că m-aş fi putut simți atrasă. Dar acum avea în față perechea, aproape copia lui fidelă, cu uniforma lui SS uşor hăisită, stând pe prăfuitul peron de beton, la ora cinci după-amiaza, aprins la față de vin, sau de coniac, sau de rachiu, şi rostind răspicat aceste cuvinte patriciene, cu o voce indolent patriciană, cu accent berlinez: „Mi-ar plăcea să mă culc cu tine".

Sofia n-a dat atenție cuvintelor lui, dar în vreme ce le spunea, surprinsese unul dintre acele amănunte neînsemnate, dar de neşters – o altă urmă spectrală a doctorului –, care întotdeauna avea să-i țâşnească în minte ca un viu *trompe l œil* din confuza amintire despre ziua aceea: o rouă de boabe de orez fierte pe reverul tunicii sale de SS-ist. Nu erau decât vreo patru sau cinci boabe, încă strălucitoare de umezeală, care semănau cu viermii. Ea le-a scrutat zăpăcită, şi în vreme ce făcea asta, realiză pentru prima oară bucata muzicală cântată chiar atunci de fanfara de întâmpinare a deținuților – fără speranță de fals şi haotic, totuşi biciuindu-i nervii cu nostalgia sa erotică şi cu ritmul emfatic pe care îl simțise încă din vagonul întunecat – era tangoul argentinian *La Cumparsita*. De ce nu-l putuse identifica mai devreme? Ba-dum-ba-dum!

— Du bist cine Polack, zise doctorul. Bist du auch cine Kommunistin?

Sofia puse un braț peste umerii Evei şi celălalt pe după mijlocul lui Jan, fără să-i răspundă. Doctorul râgâi, apoi reformulă, mai tăios:

---

[169] Un film american cu gangsteri, din 1936, în care au jucat Leslie Howard, Bette Davis şi Humphrey Bogart.

— Ştiu că eşti poloneză, dar eşti cumva şi una dintre jegoasele alea de comuniste?

Iar apoi, în aburii alcoolului său, se întoarse către următorul deţinut, părând aproape s-o fi uitat pe Sofia.

De ce nu făcuse pe proasta? Cu un „*Nicht sprecht Deutsch*" ar fi putut salva momentul. Exista atât de multă lume acolo. Dacă nu i-ar fi răspuns în germană, poate că el i-ar fi lăsat pe cei trei să treacă la grămadă. Dar intervenise factorul de gheaţă al terorii, iar teroarea o făcuse să se poarte fără minte. Ştia acum ceea ce oarba şi milostiva ignoranţă îi împiedicase pe cei câţiva evrei care sosiseră aici s-o ştie, la rândul lor, dar pe care, graţie asocierii ei cu Wanda şi cu ceilalţi, ea îl aflase şi simţise faţă de el o groază de nespus: selecţia. Ea şi copiii ei erau supuşi chiar în acel moment cumplitei probe despre care auzise – zvonită în Varşovia de zeci de ori, în şoaptă –, dar care i se păruse deopotrivă prea crunt de îndurat şi prea puţin probabil să i se întâmple ei, încât şi-o scosese din minte. Dar iată că ajunsese aici, şi aici se afla doctorul. În vreme ce dincolo – chiar după acoperişurile vagoanelor recent golite de evreii de la Małkinia sortiţi morţii – era Birkenau, iar doctorul putea selecta pentru porţile lui de infern pe oricine dorea. Asta, totuşi, i-a provocat o asemenea teroare, încât, în loc să-şi ţină gura închisă, spusese:

— Ich bin polnisch! În Krakow geborenf[170]

Apoi, bolborosise, deznădăjduită:

— Nu sunt evreică! Nici copiii mei… nici ei nu sunt evrei. Sunt puri, din punct de vedere al rasei, adăugase ea. Vorbesc amândoi germana.

În final, anunţă:

— Sunt creştină. Sunt o catolică practicantă.

Doctorul se întorsese din nou spre ea. Sprâncenele lui se

---

[170] Sunt poloneză! M-am născut în Cracovia! (în limba germană, în original)

arcuiră şi se uită la Sofia cu ochi beți, umezi, instabili, lipsiți de zâmbet. Acum era atât de aproape de ea încât îi simțea clar aburii de alcool – un iz rânced de orz sau de secară –, iar ea nu era destul de puternică încât să-i susțină privirea.

Atunci a înțeles că făcuse o prostie, probabil fatală. Îşi feri fața pentru o clipă, aruncând o privire spre şirul prizonierilor de alături, care-şi târşâiau picioarele prin Golgota selecției lor, şi îl văzu pe profesorul de flaut al Evei, Zaorski, exact în clipa imortalizată a condamnării lui – trimis spre stânga şi spre Birkenau de un aproape imperceptibil semn din cap al doctorului. Acum, întorcând iar privirile, îl auzi pe doctorul Jemand von Niemand spunând:

— Deci nu eşti comunistă. Eşti o credincioasă.

— *Ja, mein Hauptmann*. Cred în Iisus Hristos.

Ce prostie! Simțise, din atitudinea lui, din privirea lui – din noua lumină intensă apărută în ochii lui – că tot ce spusese ea, departe de a o proteja, o condusese cumva către rapida ei pieire. Se gândi: Fă-mă să amuțesc brusc!

Doctorul era un pic nesigur pe picioare. Se aplecă în față pentru o clipă, privind o listă din mâna unui recrut, şi murmură ceva, absorbit totodată să se scobească în nas. Eva, lipindu-se strâns de piciorul Sofiei, începu să plângă.

— Deci crezi în Mântuitorul Iisus? zise doctorul, cu limba împleticită, dar ciudat de abstractă, ca a unui lector care examinează fețetele delicat şlefuite ale unui postulat de logică. Atunci zise ceva care, pentru o clipă, a fost cu totul de neînțeles. N-a spus El „Lăsați copiii să vină la Mine”?

Se întoarse iarăşi spre Sofia, cu mişcările metodice şi smucite ale unui bețiv. Sofia, cu o gogomănie pe vârful limbii şi gâtuită de frică, era gata să-i răspundă, când doctorul zise:

— Poți să-ți păstrezi unul dintre copii.

— *Bitte*? făcuse Sofia.

— Poți să-ți păstrezi unul dintre copii, repetă el. Celălalt va trebui să plece. Pe care îl păstrezi?

— Vreți să spuneți că trebuie să aleg?

— Eşti o polacă, nu o jidoavcă. Asta-ți dă privilegiul… alegerii.

Mintea i se opri în loc. Îşi simți genunchii cedând.

— Nu pot să aleg! Nu pot să aleg!

Începu să țipe. Oh, cum îşi amintea propriile țipete! Nici îngerii chinuiți n-au strigat vreodată atât de tare pe deasupra pandemoniului iadului.

— *Ich kann nicht wählen*! țipa ea.

Doctorul îşi dădea seama că atrăgea o nedorită atenție.

— Gura! ordonă el. Repede, treci şi alege. Alege, fir-ar să fie, sau îi trimit pe amândoi acolo. Repede!

Ei nu-i venea să creadă nimic din toate astea. Nu putea să creadă că acum îngenunchease pe betonul dur, abraziv, trăgându-şi copiii lângă ea atât de sufocant de strâns, încât i se părea că ar putea să-şi însereze carnea lor într-a ei, chiar şi prin straturile de haine. Neputința ei era totală. Era neputința de a crede reflectată şi în ochii deşiratului tânăr Rottenführer, cu piele măslinie, ajutorul doctorului, la care ea se trezise, inexplicabil, uitându-se în sus, implorator. El părea perplex şi îi întoarse privirea cu o expresie încurcată, de parcă ar fi zis: Nici eu nu pot să înțeleg.

— Nu mă puneți să aleg, se auzi ea rugându-se în şoaptă. Nu pot să aleg.

— Atunci trimite-i pe amândoi acolo, zise doctorul spre ajutorul lui, *nach links*[171]

— Mama!

Auzi firavul, dar înaltul strigăt al Evei în clipa în care o împingea pe copilă de la ea şi se ridica de pe beton cu o mişcare stângace, împiedicată.

— Luați-o pe copilă! strigă ea. Luați-o pe fetiță!

În acel moment, aghiotantul – cu o delicatețe grijulie pe care Sofia se va strădui în zadar să o uite – a tras-o pe Eva de

---

[171] La stânga (în limba germană, în original).

mână şi a condus-o spre legiunea condamnaților în aşteptare. Avea să-şi amintească totdeauna o începţoşată impresie că fetița continuase să se uite înapoi, implorând. Dar pentru că acum era aproape complet orbită de lacrimi sărate, grele, abundente, a fost scutită de a vedea expresia, care o fi fost ea, de pe fața Evei, şi avea să fie de-a pururi recunoscătoare pentru asta. Căci în cea mai sumbră sinceritate a inimii ei ştia că n-ar fi fost niciodată capabilă s-o îndure, pe jumătate înnebunită doar de ultima imagine neclară a micuței siluete care se îndepărta.

— Încă îşi mai ținea misul... şi flautul, zise Sofia, când sfârşi să-mi povestească. Toți anii ăştia n-am fost în stare să suport cuvintele astea. Nici să le rostesc, în nicio limbă.

De când Sofia mi-a spus toate astea, m-am gândit adesea la enigma doctorului Jemand von Niemand. În cel mai bun caz era un rebel, un zeflemitor; cu siguranță, ceea ce a pus-o pe Sofia să facă nu putea să fi fost prevăzut în codul regulamentelor SS. O dovedeşte stupefacția tânărului Rottenführer. Doctorul trebuie să fi aşteptat multă vreme până să ajungă față în față cu o Sofia şi copiii ei, sperând să-şi pună în practică ingenioasa lui idee. Şi ceea ce, în josnicia inimii lui, cred că a avut cea mai arzătoare poftă să facă a fost să impună asupra Sofiei sau a altcuiva în situația ei – vreo fragilă şi pieritoare creştină – comiterea unui păcat absolut de neiertat. Tocmai pentru că tânjise cu atâta patimă să comită acest cumplit păcat cred că doctorul acela a fost excepțional, probabil unic, printre camarazii lui, simpli roboți SS: dacă nu a fost niciun om bun, niciun om rău, a păstrat încă o certă propensiune deopotrivă pentru bunătate, cât pentru răutate, iar strădaniile lui au fost esențial religioase.

De ce spun religioase? În primul rând pentru că probabil a fost atât de atent la profesiunea de credință a Sofiei. Dar o să risc să duc speculația şi mai departe, din pricina unei viniete pe care Sofia a adăugat-o poveştii sale, puțin mai târziu. A spus că, în timpul acelor haotice zile de imediat după sosirea

ei în lagăr, a fost într-o asemenea stare de şoc – atât de făcută bucăți de ceea ce se întâmplase pe peron şi de dispariția lui Jan în Lagărul copiilor, că abia a reuşit să-şi păstreze mințile. Dar în baraca ei, într-o zi, nu a putut să nu fie atentă la o discuție dintre două evreice nemțoaice, deținute nou sosite, care reuşiseră să supraviețuiască selecției. Era clar după descrierea fizică făcută că doctorul despre care vorbeau ele – cel căruia îi datorau supraviețuirea – era acelaşi doctor care o trimisese pe Eva la camera de gazare. Ceea ce îşi amintise Sofia cu cea mai mare acuratețe fusese că una dintre femei, care era din cartierul berlinez Charlottenburg, spusese că îşi amintise foarte clar de doctor din tinerețea ei. El nu o recunoscuse pe ea, pe peron. Ea, în schimb, nu îl cunoscuse bine odinioară, deşi fuseseră vecini. Cele două fapte pe care ea şi le amintea despre el – în afară de înfățişarea lui izbitor de frumoasă –, cele două lucruri pe care nu fusese în stare să le uite despre el, deşi nu ştia motivul, erau că tânărul era un enoriaş evlavios şi că întotdeauna îşi dorise să devină preot. Un tată mercantil îl silise să facă medicina.

Şi alte amintiri ale Sofiei indică faptul că doctorul era o persoană religioasă. Sau, cel puțin, un credincios ratat căutând mântuirea, bâjbâind disperat după o reînnoire a credinței. De pildă, un indiciu – beția lui. Tot ce putem deduce din povestirile despre el arată că, în îndeplinirea datoriilor, ofițerii SS, inclusiv doctorii, se asemănau călugărilor în bună-cuviință, sobrietate şi devotament față de reguli. Dacă solicitarea măcelăririi la aproape cel mai primitiv nivel al ei – mai ales în vecinătatea crematoriilor – a cauzat consumul unei mari cantități de alcool, această muncă sângeroasă pica în general în sarcina soldaților, cărora li se îngăduia alcoolul (şi, într-adevăr, adesea aveau nevoie) pentru a se imuniza la activitatea lor. Pe lângă faptul că erau scutiți de aceste corvezi speciale, ofițerilor din SS, ca şi ofițerilor de pretutindeni, li se cerea să mențină un

comportament demn, mai ales când îşi îndeplineau datoriile. Atunci de ce Sofia avusese rara ocazie de a da peste un doctor ca Jemand von Niemand, în starea lui – când era cherchelit zdravăn, ceacâr de băutură, şi cu o ținută atât de dezordonată încât să mai poarte încă pe rever boabele unui orez gras, probabil de la o masă bună, irigată din belşug cu alcool? Asta trebuie să fi fost şi pentru doctor o foarte periculoasă postură.

Întotdeauna am presupus că, atunci când a întâlnit-o pe Sofia, doctorul Jemand von Niemand tocmai trecea prin criza vieții lui: pârâia dezmembrându-se ca bambusul, dezintegrându-se chiar în clipa în care întindea mâinile după o mântuire spirituală. Nu se pot face decât speculații despre cariera lui Von Niemand de mai târziu, dar dacă era la fel ca şeful lui, Rudolf Höss, şi ca SS-iştii în general, se modelase şi el drept *Gottgläubiger* – ceea ce înseamnă că respinsese creştinismul în timp ce, pe dinafară, profesa credința în Hristos. Cum să creadă cineva în Dumnezeu după ce a practicat ştiința la care se pricepe timp de mai multe luni într-un asemenea mediu detestabil? Aşteptând sosirea nenumăratelor trenuri din toate colțurile Europei, pe urmă selectându-i pe cei sănătoşi şi apți de muncă din jalnicele cohorte de şchiopi, ştirbi şi orbi, de debili mintali şi de spastici, şi de nesfârşitele turme de bătrâni neajutorați şi copii mici neajutorați, el era, fără îndoială, pe deplin conştient că uzina de sclavi pentru care lucra (în sine, o maşinărie mamut de ucis, care vărsa din când în când rămăşițe pământeşti) era o batjocorire şi o negare a lui Dumnezeu. Pe de altă parte, era, în fond, un vasal al lui I.G. Farben. De bună seamă nu-ți puteai păstra credința când petreceai un timp într-un astfel de loc. El fusese nevoit să-l înlocuiască pe Dumnezeu cu atotputernicia datoriei de îndeplinit. De vreme ce majoritatea covârşitoare a celor asupra cărora era chemat să-i judece erau evrei, trebuie să se fi simțit uşurat când, încă o dată, sosise ordinul expres al lui

Himmler ca toți evreii, fără excepție, să fie exterminați. Nu mai era nevoie de ochiul lui selectiv. Asta l-ar fi dat la o parte de oribilul peron, îngăduindu-i să efectueze activități medicale mult mai normale. (Poate fi greu de crezut, dar vastitatea şi complexitatea Auschwitz-ului permiteau câteva benigne lucrări medicale, ca şi experimentele de nedescris, pe care – dată fiind ipoteza că doctorul Von Niemand era un om de o oarecare sensibilitate – el le-ar fi evitat.)

Însă ordinul lui Himmler fusese rapid contramandat. Era nevoie de carne umană pentru a umple gura nesățioasă a lui I.G. Farben; ceea ce a însemnat înapoi la peron pentru chinuitul doctor. Selecțiile aveau să înceapă din nou. Curând, numai evreii aveau să mai ajungă în camerele de gazare. Dar până ar fi venit ordinele finale, evreii şi arienii treceau deopotrivă prin procesul de selecție. (Aceasta va cunoaşte şi unele capricioase excepții, precum transportul de evrei din Małkinia.) Reînnoita oroare a sfâşiat ca o lamă de oțel sufletul doctorului, amenințând să-i fărâmițeze rațiunea. A început să bea, să dobândească obiceiuri dezgustătoare când mânca şi să-i lipsească Dumnezeu. *Wo, wo ist der lebende Gott*? Unde este Dumnezeul părinților mei?

Dar, desigur că, într-o dimineață, întrezărise răspunsul şi presupun că revelația îl făcuse să radieze de speranță. Avea legătură cu subiectul păcatului său, mai exact, cu absența păcatului şi a propriei conştientizări că absența păcatului şi absența lui Dumnezeu erau inseparabil împletite. Nu exista păcat. Suferise plictiseala şi anxietatea, ba chiar şi dezgustul, însă niciun simț al păcatului în urma crimelor bestiale la care contribuise şi el nu-l făcuse să înțeleagă că, trimițându-i pe acei mii de nefericiți nevinovați în uitare, el încălcase legea divină. Totul fusese o monotonie inexprimabilă. Toată depravarea lui fusese interpretată ca un rol de teatru într-un vid profesional în care nu existau nici păcat, nici Dumnezeu, în vreme ce sufletul lui era însetat de beatitudine.

Nu era cel mai simplu, aşadar, să-şi restaureze credința în

Dumnezeu şi, în acelaşi timp, să-şi afirme capacitatea omenească de rău, comițând cel mai insuportabil păcat pe care a fost în stare să-l conceapă? Binele putea veni şi mai încolo. Dar, mai întâi, un mare păcat. Unul a cărui glorie stă în subtila sa mărinimie – o alegere. La urma urmelor, el avea puterea să-i ucidă pe amândoi. Aceasta este singura cale prin care am fost în stare să explic ceea ce doctorul Jemand von Niemand i-a făcut Sofiei, când ea a apărut, cu cei doi copii ai săi, de 1 aprilie, ziua păcălelilor, în vreme ce zănatecul ritm al tangoului *La Cumparsita* duruia şi zornăia, insistent fals, în înserarea care se apropia.

Capitolul 16

Toată viața am avut o incontrolabilă înclinație spre didacticism. Dumnezeu ştie în ce abisuri sufocante de disconfort mi-am azvârlit, de-a lungul anilor, familia şi prietenii care, din dragoste, mi-au tolerat frecventele crize de aşa ceva, ascunzându-şi, cu mai mult sau mai puțin succes, căscatul, uşoarele trosnete ale muşchilor fălcilor şi acei picuri grăitori, iviți pe canalele lacrimale, semnele unei încleştări pe viață şi pe moarte cu plictisul. Dar în rarele ocazii când momentul este tocmai cel potrivit, iar publicul e foarte interesat, abilitatea mea enciclopedică de a turui la nesfârşit despre un subiect mi-a fost de mare folos; atunci când situația cere binevenita lansare a vreunei diversiuni, cât de absurde, nimic nu poate fi mai liniştitor decât informațiile inutile şi statisticile goale. Astfel, mi-am utilizat toate cunoştințele despre *arahide* – din toate subiectele posibile! –, doar ca să-i suscit interesul Sofiei, în timp ce ne plimbam prin Washington, în seara aceea, trecând agale pe lângă Casa Albă, scăldată în lumina reflectoarelor, şi apoi făcând un ocol către restaurantul Herzog's şi către „cei mai buni crabi din oraş".

După cele ce îmi povestise mai devreme, arahidele păreau banalitatea potrivită din care să croim noi canale de comunicare. Pentru că, în cele aproape două ceasuri scurse de la povestirea ei, nu cred că fusesem în stare să-i spun mai mult de trei sau patru cuvinte adunate. Nici ea nu mai fusese în stare să-mi vorbească. Dar arahidele îmi îngăduiau să sparg, în sfârşit, tăcerea, şi să încerc să împrăştii norul depresiei care plutea deasupra noastră.

— Arahida nu e o nucă, explicam eu, ci o mazăre. E-o verişoară a mazărei şi a fasolei, cu o deosebire importantă: îşi dezvoltă păstăile sub pământ. E o plantă anuală, care nu se înalță prea mult de la sol. În Statele Unite se cultivă trei

specii de bază de arahide – cea cu bob mare din Virginia, cea cățărătoare şi cea spaniolă. Arahidele trebuie să aibă mult soare şi o lungă perioadă de creştere fără înghețuri. De aceea se cultivă în Sud. Principalele state cultivatoare de arahide sunt, în ordine, Georgia, Carolina de Nord, Virginia, Alabama şi Texas. A existat un savant negru incredibil de capabil, George Washington Carver, care a inventat zeci de întrebuințări pentru arahide. În afară de simpla folosire ca alimente, sunt utilizate şi în fabricarea cosmeticelor, a maselor plastice, a izolațiilor, a explozibililor, a unor medicamente şi a o grămadă de multe alte lucruri. Arahidele sunt o cultură de mare viitor, Sofia, şi cred că micuța noastră fermă va creşte şi va tot creşte şi foarte curând nu doar că nu vom duce lipsă de nimic, ci poate vom fi chiar bogați – sau cel puțin cu dare de mână. Pâinea noastră zilnică nu va mai depinde de Editura Alfred Knopf sau de Harper and Brothers. Motivul pentru care vreau să ştii şi tu câte ceva despre cultivarea arahidelor e simplu: dacă vei fi stăpâna moşiei, vor exista unele momente în care va trebui să dai şi tu o mână de ajutor la conducerea operațiilor. Acum, în ceea ce priveşte cultivarea propriu-zisă, arahidele se plantează după ultimul îngheț, în cuiburi, la intervale de zece până la douăzeci şi cinci de centimetri, în rânduri la o jumătate de metru distanță între ele. Păstăile ajung la maturitate cam la o sută patruzeci de zile după însămânțare…

— Ştii, Stingo, tocmai m-am gândit la ceva, zise Sofia, întrerupându-mi monologul în acest punct. E ceva foarte important.

— Ce anume? am întrebat.

— Nu ştiu să şofez. Nu ştiu să conduc o maşină.

— Şi?

— Dar o să locuim la fermă. Din ceea ce spui tu, e foarte departe de lume. Va trebui să ştiu să conduc o maşină, nu-i aşa? în Polonia n-am învățat aşa ceva – atât de puține persoane aveau maşini. Şi apoi, nu înveți să conduci decât

atunci când eşti mai în vârstă. Iar aici… Nathan mi-a promis c-o să mă înveţe, dar n-a mai făcut-o. Fără îndoială, va trebui să ştiu cum să conduc.

— E uşor, i-am răspuns. O să te învăţ eu. Există deja o camionetă la fermă. Oricum, în Virginia sunt foarte îngăduitori în acordarea carnetului. Doamne… mi-a fulgerat prin minte, îmi amintesc că eu mi-am luat carnetul la a *paisprezecea* aniversare. Vreau să spun că era *legal.*

— La paisprezece ani? zise Sofia.

— Hristoase, aveam vreo patruzeci de kilograme şi abia vedeam peste volan. Îmi aduc aminte că poliţistul care se ocupa de testare s-a uitat la tata şi a întrebat: „E fiul dumneavoastră sau vreun pitic?” Dar mi-am luat carnetul. Asta-i Sudul… întotdeauna e câte ceva foarte diferit în Sud faţă de alte locuri, chiar şi în chestiunile cele mai banale. De pildă, problema tinereţii. În Nord, niciodată nu ţi s-ar permite să obţii un permis de conducere la o vârstă atât de fragedă. E ceva ce ţine de mediu, care încurajează dezvoltarea, maturizarea, poate. Ca în bancul ăla cu definiţia din Mississippi a unei virgine. Răspunsul e: o fetiţă de doisprezece ani, care aleargă mai repede decât taică-său.

M-am auzit chicotind cu mulţumire de sine, în primă instanţă de ceea ce ar fi putut fi numită, chiar şi forţat, bună dispoziţie, simţită după atâtea ore. Şi deodată pofta mea de a mă întoarce în districtul Southampton, unde să-ncep să-mi fixez rădăcinile, a devenit la fel de intensă ca şi pofta reală din momentul acela de a mânca din faimoşii crabi de la Herzog’s. M-am apucat să sporovăiesc, cu o neînfrânare descreierată, fără să uit propriu-zis cele pe care tocmai mi le povestise ea, ci mai curând fără să mă gândesc la starea sufletească fragilă pe care i-o crease Sofiei propria confesiune.

— Vasăzică, am spus cu cea mai autentică voce de pastor sfătos de care eram în stare, am senzaţia, după unele lucruri pe care le-ai menţionat, că tu crezi că n-o să-ţi găseşti locul

acolo unde mergem. Dar ascultă-mă pe mine, nu-i nimic mai departe de adevăr. S-ar putea să fie un oarecare stat deoparte la început – iar tu îți vei face griji pentru accentul tău şi pentru faptul că eşti străină şi aşa mai departe –, dar dă-mi voie să-ți spun ceva, draga mea Sofia, sudiştii sunt cei mai inimoşi, cei mai *primitori* oameni din America, odată ce ajung să te cunoască. Nu ca huliganii şi impostorii fără scrupule din oraşele mari. Deci, nu-ți face griji. Bineînțeles, va trebui să ne pliem şi noi puțin la regulile lor. Cum am mai spus, cred că nunta va trebui s-o facem cât mai curând – ştii, măcar ca să evităm bârfele. Deci, după ce ne obişnuim cu atmosfera locului şi facem cunoştință cu lumea – o să ne ia doar câteva zile, atâta tot –, o să ne facem o listă lungă de cumpărături, o să luăm camioneta şi o să mergem la Richmond. O să avem nevoie de mii de lucruri. Ferma e dotată cu cele de bază, dar o să mai avem nevoie de atâtea altele. Cum îți spuneam, un fonograf şi un teanc de discuri. Apoi se pune problema trusoului tău de nuntă. Fireşte că vei dori să fii îmbrăcată frumos la ceremonie, aşa că o să facem cumpărăturile în Richmond. N-ai să găseşti acolo modele pariziene, dar sunt câteva magazine excelente…

— Stingo! mă întrerupse ea scurt. Te rog! Te rog! Nu te ambala aşa, cu trusou de nuntă şi alte lucruri din astea. Ce crezi că am în valiză, chiar în clipa asta? Zi, ce?

Ridicase glasul, tremurat şi supărat, îmbibat de o mânie cum nu îndreptase niciodată împotriva mea.

Ne-am oprit din mers şi m-am întors să mă uit la fața ei prin umbrele serii răcoroase. Avea ochii împăienjeniți de o nefericire tulbure şi atunci mi-am dat seama, cu o dureroasă strângere de inimă, că spusesem ceva total nepotrivit.

— Ce? am întrebat, stupid.

— Trusoul de mireasă, a spus ea sumbru, hainele pe care mi le-a cumpărat Nathan de la Saks. N-am *nevoie* de nicio rochie de mireasă. Nu înțelegi…

Ba da, înțelegeam. Spre marea mea nefericire, chiar

înțelegeam. Era rău. În clipa aceea am simțit pentru prima dată distanța dintre noi – o intolerabilă distanță care, deşi nu băgasem până atunci de seamă, ocupat cu iluzoricele mele visuri despre un cuibuşor al iubirii în Sud, ne ținuse departe unul de celălalt tot atât de ferm ca un fluviu lat, curgând năvalnic, împiedicând orice comuniune reală. Cel puțin pe planul iubirii pe care mi-o doream atât de mult. Nathan. Ea era încă femeia lui Nathan, într-atât încât până şi tristele veşminte nupțiale cărate atâția kilometri în geamantan aveau o uriaşă importanță pentru ea, atât palpabilă, cât şi simbolică. Şi deodată mi s-a relevat un alt adevăr: cât de ridicol fusese din partea mea să mă gândesc la o nuntă şi la dulcii ani de conviețuire cu Sofia pe vechea plantație, când stăpâna inimii mele – care stătea înaintea mea acum cu fața trasă şi schimonosită de suferință – târa după ea hainele de nuntă menite să-i placă unui bărbat pe care ea îl iubise atât încât fusese gata să moară. Hristoase, ce prostie din partea mea! Limba mi se preschimbase în plumb, am încercat zadarnic să-mi găsesc cuvintele, dar n-am putut să zic nimic.

Peste umărul Sofiei, cenotaful lui George Washington, ca un stilet strălucitor înfipt în cerul nopții, era învăluit în cețurile de octombrie şi oameni minusculi forfoteau în jurul piedestalului său. Mă simțeam fără puteri, fără speranță, iar partea centrală a ființei mele abia se mai târa. Fiecare secundă care se scurgea părea s-o îndepărteze pe Sofia de mine cu viteza luminii.

În clipa aceea, ea murmură ceva neînțeles. Scoase un mic şuierat, aproape neauzit, şi chiar în locul acela, pe Constitution Avenue, unde ne aflam, se aruncă la pieptul meu şi se cuibări în brațele mele.

— O, Stingo, dragule, şopti ea, te rog să mă ierți. N-am vrut să mă răstesc la tine. Vreau să merg în Virginia cu tine. Chiar vreau. Şi-o să pornim la drum mâine, împreună, nu-i aşa? Numai că, atunci când pomeneşti de *căsătorie*, mă simt atât de… profund tulburată. Atât de nesigură. Înțelegi?

— Da, i-am răspuns.

Desigur că o înțelegeam, deşi cu întârziere, bătut în cap ce eram! Am strâns-o la piept.

— Bineînțeles că înțeleg, Sofia.

— Oh, o să mergem mâine la fermă, spuse ea, strângându-mă, chiar o să mergem. Dar să nu mai vorbeşti de căsătorie. Te rog!

Şi în momentul acela mi-am dat, de asemenea, seama că micul meu elan euforic fusese întemeiat pe ceva nu întru totul autentic. Conținea un dram de fugă de realitate strădania mea de a înşirui atracțiile raiului pământesc din vecinătatea lui Dismal Swamp[172], unde nu bâzâia nicio muscă, nu se defecta nicio pompă, nu se strica nicio cultură, nu exista niciun negru supărat că-i prost plătit pe plantațiile de bumbac şi unde nu puțea de trăsnea a excremente de porc; din câte ştiam, în ciuda încrederii în părerile tatălui meu, bătrâna fermă „Cinci ulmi" putea să fie doar o gospodărie mizeră, cu o dărăpănătură prăpădită de casă, şi ca eu s-o prind pe Sofia în capcană, cum s-ar zice, ademenind-o într-o magherniță de pe Drumul Tutunului, ar fi însemnat să mă fac de ruşine fără drept de apel. Mi-am alungat însă astfel de gânduri din minte; nici nu puteam concepe una ca asta. Şi mai era o chestiune şi mai îngrijorătoare. Ceea ce apăruse acum hidos la suprafață era că scurta noastră bălăceală în cada înspumată cu bună dispoziție se răcise, nu mai avea haz, trecuse. Când ne-am reluat plimbarea, întunericul care o învăluia pe Sofia părea aproape material, palpabil, ca o negură din care, după ce-ai fi întins mâna către ea, s-o atingi, ți-ai fi retras-o umedă de

---

[172] Cu 60 de kilometri lungime şi 20 de kilometri lățime, Dismal Swamp (Mlaştina întunecată) se întinde la granița dintre Carolina de Nord şi Virginia şi, în pofida numelui, se bucură de soare majoritatea anului; cu lacul Drummond în centru, constituie o rezervație naturală de importanță deosebită pentru flora şi fauna sa.

disperare.

— Oh, Stingo, am mare nevoie să beau ceva, zise ea.

Am continuat să mergem prin umbrele serii într-o liniște mormântală. Renunțasem să-i mai arăt clădirile-simbol şi obiectivele turistice din metropolă, abandonând rolul de ghid pe care-l jucasem la începutul plimbării din dorința de a o înveseli. Mi-era clar că, oricât se străduia, nu reuşea să se desprindă de amintirea ororilor pe care se simțise îndemnată să mi le povestească în cămăruța de la hotel. Nici eu nu reuşeam, e-adevărat. Aici, pe Fourteenth Street, în aerul rece cu miros de cidru al unei seri de toamnă timpurie, cu spațiile elegante, dreptunghiulare proiectate de L'Enfant[173], strălucind de lumină pretutindeni în jur, era evident că eu şi Sofia nu eram capabili să apreciem nici simetria oraşului, nici atmosfera lui sănătoasă, de pace binevoitoare. Dintr-odată, Washingtonul părea paradigmatic american, steril, geometric, ireal. Mă identificasem atât de tare cu Sofia, încât mă simțeam polonez, cu sângele pervertit al Europei curgându-mi prin artere şi prin vene. Auschwitz-ul încă îmi urmărea sufletul, ca şi pe al ei. Nu exista niciun sfârşit pentru asta? Niciunul?

În cele din urmă, aşezați la o masă de unde se vedea scânteietorul fluviu Potomac în care se oglindea luna, am întrebat-o pe Sofia despre băiețelul ei. Am văzut-o înghițind o duşcă zdravănă de whisky, înainte de a răspunde:

— Mă bucur că-mi pui întrebarea asta, Stingo. Mă aşteptam la ea, doream să mi-o pui, fiindcă nu ştiu de ce n-am reuşit să deschid eu însămi discuția. Da, ai dreptate. M-am gândit adesea: Dacă aş şti măcar ce s-a întâmplat cu Jan, dacă aş reuşi măcar să-l găsesc, aş putea să scap cu adevărat de toată amărăciunea asta care vine peste mine.

---

173 Pierre Charles L'Enfant (1754-1825), arhitect american de origine franceză şi inginer de construcții civile, cel dintâi care a proiectat, în 1791, City of Washington, centrul noii capitale a SUA.

Dacă l-aş găsi pe Jan, aş fi – oh, *salvată* de toate aceste sentimente îngrozitoare pe care încă le mai am, de dorința asta pe care am avut-o şi o mai am încă de a... încheia socotelile cu viața. De a spune *adieu* acestei lumi care e atât de misterioasă şi de stranie şi... atât de nedreaptă. Dacă aş reuşi să-mi găsesc băiatul, cred că asta m-ar putea salva.

S-ar putea chiar să mă vindece de vinovăția pe care o simt față de Eva. Într-un fel, ştiu că n-ar trebui să mă simt deloc rău fiindcă am făcut ceva de genul ăla. Înțeleg că era – oh, ştii tu – peste puterile mele, totuşi e atât de cumplit să te trezeşti în fiecare dimineață, atâtea dimineți la rând, cu amintirea faptei aceleia, să fii silit să trăieşti cu asta. Dacă e s-o adaug la celelalte ticăloşii comise de mine, totul devine insuportabil. Absolut insuportabil.

De nenumărate ori m-am întrebat dacă ar mai exista vreo şansă ca Jan să fie viu, pe undeva. Dacă Höss a făcut ceea ce a promis, atunci poate că mai trăieşte, undeva în Germania. Dar nu cred că l-aş putea găsi vreodată după atâta timp. Le-au schimbat identitatea copiilor din Lebensborn, le-au dat alte nume atât de repede, i-au transformat atât de repede în germani – nici n-aş şti de unde să încep să-l caut. Dacă este într-adevăr acolo, adică. La centrul de refugiați din Suedia era singurul lucru la care mă puteam gândi zi şi noapte – să mă fac bine, sănătoasă, ca să mă pot duce în Germania să-mi găsesc băiatul. Dar după aceea am întâlnit o femeie, o poloneză din Kielce, care avea chipul cel mai tragic, cel mai hăituit din câte văzusem vreodată. Ea fusese în detenție la Ravensbrück. Îşi pierduse şi ea copilul, o fetiță, prin Lebensborn şi luni întregi după război cutreierase Germania, cercetând şi iar cercetând. Dar n-a reuşit să-şi găsească fetița. Mi-a spus că nimeni nu şi-a mai găsit vreodată copilul. Era destul de dureros, mi-a spus, că nu-şi găsea fiica, dar căutarea era şi mai rea, curată agonie. Să nu te duci, îmi spunea, să nu te duci. Pentru că dacă ajungi acolo, o să-ți vezi copilul pretutindeni, în oraşele alea devastate, la fiecare

colț de stradă, în fiecare grup de şcolari, în toate autobuzele care trec, în maşini, făcându-ți cu mâna de pe terenurile de joacă, peste tot – şi o să-l strigi şi o să te repezi la el cu brațele deschise, numai că n-o să fie copilul tău. Şi uite-aşa o să ți se sfâşie sufletul de sute de ori pe zi şi până la urmă e chiar mai rău decât să ştii că e mort.

Dar, ca să fiu foarte sinceră, Stingo, după cum îți spuneam, nu cred că Höss a mişcat vreun deget pentru mine, sunt sigură că Jan a rămas în lagăr şi, dacă e aşa, sunt convinsă că nu mai e în viață. Când eram la Birkenau, bolnavă cu însămi, în iarna aceea, înainte de sfârşitul războiului – atunci nu ştiam nimic, am aflat mai târziu, îmi era aşa rău încât a fost gata să mor –, SS-ul a vrut să se descotorosească de copiii rămaşi, mai erau câteva sute, departe, în Lagărul copiilor. Veneau ruşii, iar SS-ul voia să termine copiii. Majoritatea erau polonezi; cei ai evreilor muriseră deja. S-au gândit să-i ardă de vii într-o groapă sau să-i împuşte, dar în cele din urmă au recurs la o metodă care să nu lase prea multe urme şi dovezi. Aşadar, cu tot gerul aspru de afară, i-au dus pe copii până la râu, iar acolo i-au pus să-şi scoată hainele şi să le înmoaie în apă, ca şi cum le-ar fi spălat, apoi să le îmbrace la loc, aşa ude cum erau.

După aceea i-au adus înapoi, pe platoul din fața barăcilor în care locuiau, şi au făcut apelul. I-au ținut acolo, cu hainele ude pe ei. Apelul a durat ore în şir, copiii stăteau uzi, în picioare. A venit noaptea. Toți micuții au murit în urma frigului îndurat. Au murit înghețați şi de pneumonie, repede de tot. Cred că şi Jan a fost printre ei…

Dar asta n-o ştiu sigur, sfârşi Sofia, uitându-se la mine cu ochii uscați, dar lunecând în rostirea îngreunată pe care pahar după pahar de alcool o dăduseră limbii ei, deopotrivă cu calmantul binevenit şi alinător de suferință pe care-l oferiseră pentru memoria ei chinuită. Cum e mai bine, să fii sigură de moartea propriului copil, chiar şi de una atât de îngrozitoare, sau să ştii că trăieşte, dar că n-ai să-l mai vezi

niciodată, niciodată? Nu sunt sigură de niciuna dintre variante. Să presupunem că l-aş fi ales pe Jan să meargă… să meargă la stânga, în locul Evei. Ar fi schimbat asta ceva?

Făcu o pauză şi privi în noapte, spre ţărmurile întunecate ale Virginiei, destinaţia noastră, scoasă în afara interesului de către mărturisirile Sofiei, cu descumpănitoarele dimensiuni spaţiale şi temporare din întunecatul, blestematul şi – pentru mine, chiar şi în momentul acela – cu totul enigmaticul ei trecut.

— Nimic n-ar fi putut schimba ceva, zise ea.

Gesturile Sofiei nu aveau, de regulă, nimic teatral, dar pentru prima oară de când o cunoşteam făcu următorul lucru straniu: îndreptă arătătorul chiar în centrul pieptului şi apoi trase în lături, cu toate degetele, un văl invizibil, ca pentru a dezveli o inimă atât de încercată şi disperată cât nici cu mintea nu poţi cuprinde.

— Numai asta s-a schimbat, cred. A fost atât de rănită că s-a prefăcut în piatră.

Ştiam că lucrul cel mai bun pe care ar fi trebuit să-l facem era să ne odihnim bine înainte de a ne continua călătoria spre miazăzi, spre fermă. Prin diverse stratageme conversaţionale, inclusiv mai multe informaţii agronomice amestecate cu toate anecdotele sudiste pe care am putut să mi le dezgrop din memorie, i-am insuflat Sofiei suficientă bună dispoziţie ca să reziste până la sfârşitul cinei. Am băut, am mâncat turte de crab şi am reuşit să uităm de Auschwitz. Pe la ora zece, ea era din nou pilită şi cu mersul şovăielnic – ca şi mine, la drept vorbind, care aveam cantităţi incomensurabile de bere la bord –, aşa că a trebuit să ne întoarcem la hotel cu taxiul. Deja aţipise, cu capul pe umărul meu, până am ajuns pe treptele murdare de marmură şi apoi în holul cu miros de tutun al Hotelului Congress şi, în lift, s-a ţinut de mijlocul meu, sprijinindu-se cu toată greutatea şi oboseala ei. Fără o vorbă, fără să se dezbrace, se prăbuşi pe patul care se învârtea cu ea şi adormi instantaneu. Am

acoperit-o cu o pătură şi, dezbrăcându-mă până la indispensabilii subțiri, m-am întins lângă ea şi am adormit şi eu, ca lovit în cap cu bâta. Cel puțin, un timp. Apoi au început visele. Clopotul bisericii, răsunând periodic în somnul greu în care mă cufundasem, nu era lipsit de muzicalitate; avea însă un dangăt zăngănitor, gol, protestant, de parcă fusese turnat dintr-un aliaj ieftin; demonic, în mijlocul zbuciumatelor mele viziuni erotice, bătea cu glasul păcatului. Reverendul Entwistle, narcotizat cu bere Budweiser şi în pat cu o femeie care nu-i era nevastă, nu se simțea, în fond, deloc în largul său în această ambianță ilicită, nici măcar în somn. MARE PĂCAT! GREA OSÂNDĂ! – glăsuia afurisitul de clopot.

Într-adevăr, sunt sigur că atât reziduurile calvinismului meu, cât şi deghizamentul clerical – deopotrivă cu blestematul de clopot al bisericii – şi-au dat mâna în eşecul ruşinos de când m-a trezit Sofia. Să tot fi fost pe la ora două noaptea. Ar fi trebuit să fie acel moment din viața mea când, literalmente, toate visele au devenit realitate, după cum se spune, fiindcă în penumbră mi-am dat seama, prin ceea ce simțeam şi prin ce-mi dezvăluiau ochii încă înceţoşați de somn, că Sofia era goală, că îmi lingea, tandru, canelurile urechii şi că îmi căuta penisul. Eram treaz sau dormeam? Ca şi când toate acestea n-ar fi fost destul de aiuritor de dulci – simulacru de vis – visul s-a risipit într-o clipă, la auzul şoaptei Sofiei:

— Oh… acum, Stingo dragă, vreau să mă fut.

Şi am simțit-o cum trage de chiloții mei.

Am început s-o sărut pe Sofia ca unul gata să moară de sete, iar ea mi-a întors, gemând, sărutările, dar asta-i tot ce-am făcut (mai bine zis, tot ce am putut eu să fac, în ciuda manipulărilor ei blânde şi experte, excitante) timp de mai multe minute. Ar însemna să mint dacă aş exagera disfuncționalitatea mea, fie în durata ei, fie în efectul asupra mea, deşi a fost atât de completă, încât îmi amintesc că m-

am hotărât să mă sinucid dacă nu-mi revin curând. Sexul meu se încăpățâna să rămână, între degetele Sofiei, o râmă bleaga. Ea se lăsă să alunece în jos pe pântecele meu şi începu să mi-o sugă. Îmi aduc aminte cum, odată, în abandonul confesiunii ei despre Nathan, îmi spusese, drăgăstoasă, că el obişnuia s-o numească „cea mai elegantă mulstă din lume". Poate că avusese dreptate; n-am să uit niciodată cu câtă ardoare şi cât de natural se mişca pentru a-mi demonstra pofta şi devoțiunea ei, plantându-şi genunchii ferm între picioarele mele ca o veritabilă maestră ce era, apoi aplecându-se şi luându-l în gură pe micuțul meu camarad, care deodată nu mai era chiar atât de zgârcit, ci convins să se umfle şi să salte de o asemenea voioasă abilitate, nepăsător-zgomotoasă combinație de ritmuri labiale şi linguale, încât puteam simți întreaga unire alunecos-dulce a gurii şi a membrului rigid ca o descărcare electrică care mă străbătea din creştet până-n tălpi.

— Oh, Stingo, gâfâi ea, oprindu-se să respire, nu-ți da drumul încă, iubitule.

Slabe speranțe. Aş fi stat întins acolo şi aş fi lăsat-o să mă sugă până aş fi încărunțit şi-aş fi chelit.

Varietatea experiențelor sexuale este, presupun, atât de amplă, încât este o exagerare să spun că Sofia şi cu mine am făcut în noaptea aceea tot ce era cu putință de făcut. Dar jur că am fost foarte aproape şi un lucru care a rămas imprimat pentru totdeauna în creierul meu a fost inepuizarea noastră reciprocă. Eu eram inepuizabil pentru că aveam douăzeci şi doi de ani şi eram virgin, iar acum o strângeam în brațe pe zeița nesfârşitelor mele fantezii. Pofta sexuală a Sofiei era la fel de nemărginită ca a mea, sunt sigur, dar din motive mult mai complexe; avea de-a face, firește, cu pasiunea ei naturală, primară, animalică, dar era deopotrivă şi o cufundare în uitarea de sine carnală, o fugă de amintire şi de durere. Mai mult decât atât, îmi dau seama acum, a fost o încercare frenetică şi orgiastică de a sili moartea să dea

înapoi. Dar la momentul acela eram incapabil să observ asta, funcționând la temperatura unui tanc Sherman supraîncălzit, scos din minți de excitare şi simțind toată noaptea o uimire tâmpă pentru frenezia noastră combinată. Pentru mine era mai puțin o inițiere, cât o completă şi bine definitivată ucenicie sau mai mult, iar Sofia, profesoara mea de iubire, nu înceta să-mi şoptească încurajări la ureche. Era de parcă printr-un tablou vivant, în care eu însumi eram un participant, se jucau toate răspunsurile la întrebări cu care aproape mă înnebunisem singur încă de când începusem să citesc în secret ghidurile pentru cuplurile căsătorite şi năduşisem deasupra paginilor lui Havelock Ellis şi ale altor savanți ai raporturilor sexuale. Da, sfârcurile femeii chiar se întăreau ca nişte mici bumbi roz de cauciuc sub degete, iar Sofia m-a îmboldit chiar la şi mai dulci bucurii, cerându-mi să-i excit cu limba. Da, clitorisul era într-adevăr acolo, drăguțul muguraş; Sofia mi-a condus degetul pe el. Şi, oh, vulva era într-adevăr udă şi caldă, udă cu o secreție ca saliva, care m-a uluit cu fierbințeala ei; mădularul țeapăn aluneca înăuntru şi în afara acelui tunel incandescent mai fără de efort decât visasem vreodată, iar când pentru prima oară am împroşcat abundent undeva în adâncurile ei fără de fund, am auzit-o pe Sofia scoțând un strigăt în obrazul meu, spunându-mi că a simțit jetul. Vulva avea, de asemenea, şi gust bun, am descoperit ceva mai târziu, când clopotul bisericii – de acum lipsit de dojana – lăsă să scape patru bătăi de gong în noapte; vulva era, simultan, astringentă şi sărată, şi i-am auzit suspinul Sofiei, care mă ghida blând de urechi ca de două mânere, în timp ce eu o lingeam acolo.

Şi apoi au fost toate pozițiile alea faimoase. Nu cele douăzeci şi opt descrise în manuale, dar cu siguranță, în plus de cea standard, trei sau patru sau cinci. La un moment dat, Sofia, întorcându-se de la baie unde-şi ținea lichiorul, a aprins becul şi ne-am futut într-o lumină uşor arămie; am fost încântat să descopăr că poziția „femeia deasupra” era în

absolut toate privinţele aşa de plăcută cum susţinea doctorul Ellis, nu atât pentru avantajele sale anatomice (deşi, şi acestea erau excelente, am gândit eu când, de dedesubt, i-am prins sânii Sofiei în palme sau, alternativ, îi strângeam şi îi mângâiam fesele), cât pentru priveliştea pe care mi-o îngăduia asupra acelei feţe cu osatură slavă aplecate asupra mea, cu ochii închişi şi expresia atât de frumos tandră, şi pătrunsă, şi abandonată în pasiunea ei încât a trebuit să-mi întorc privirea. „Nu mă mai pot ţine", am auzit-o murmurând şi am ştiut că e adevărat. Am stat întinşi, liniştiţi, o vreme, unul lângă altul, dar curând, fără nicio vorbă, Sofia s-a prezentat într-un asemenea mod încât mi-a îndeplinit toate fanteziile trecute într-o desăvârşită apoteoză. Luând-o pe la spate, în timp ce ea stătea în genunchi, înfigându-mi-o în fanta dintre acele două globuri netede şi albe, am strâns deodată din ochi şi, îmi amintesc, m-am gândit într-un ciudat avânt de cogniţie la necesitatea redefinirii „bucuriei", „împlinirii", „extazului", ba chiar şi a lui „Dumnezeu". De mai multe ori ne-am oprit îndeajuns de mult pentru ca Sofia să bea şi pentru ca ea să-mi toarne şi mie whisky îndoit cu apă pe gâtlej. Băutura, departe de a mă amorţi, mi-a înteţit imaginile şi senzaţiile a ceea ce atunci a înflorit într-o fantasmagorie… Vocea ei la ureche, cuvintele în poloneză de neînţeles şi totuşi înţelese, îndemnându-mă să trag tare ca într-o cursă, îndemnându-mă către o linie de sosire care se îndepărta permanent. Futându-ne, din nu ştiu ce motiv, pe podeaua tare şi zgrunţuroasă, motivul neclar, vag, stupid – *de ce*, pentru numele Domnului? – s-a luminat apoi brusc: ca să vedem, ca un film pornografic pe un ecran, corpurile noastre palide şi întrepătrunse reflectate de oglinda fără luciu a uşii de la baie.

Un soi de furios, obsesiv şi mut final – nu polonez, nu englez, nicio limbă, numai răsuflare. *Soixante-neuf* (recomandat de doctor), în care după ce m-am sufocat minut după minut în mlaştina unduitoare a vulvei ei umede şi

flocoase, mi-am dat drumul, în sfârşit, în gura Sofiei, ejaculând într-un spasm atât de mult întârziat, prelungit, şi de o deosebită intensitate, încât am fost cât pe-aci să ţip sau să spun o rugăciune, şi vederea mi s-a întunecat şi am pierit, cu recunoştinţă. Somnul, apoi – un somn care a fost mai presus de un simplu somn. Leşinat. Anesteziat. Mort.

M-am trezit cu faţa plutind într-o baltă de lumină solară şi am întins mâna, instinctiv, după Sofia, după braţul, părul, sânii ei, ceva. Reverendul Entwistle era, ca să spunem fără ocolişuri, gata pentru încă o partidă de sex. Această căutare a plăcerii de dimineaţă, somnoroasa întindere după femei, era un reflex pavlovian pe care aveam să-l experimentez adesea în următorii ani. Dar Sofia plecase. Plecase! Absenţa ei, după cea mai completă (sau probabil ar trebui să spun singura) unire carnală din viaţa mea, era fantomatică, aproape palpabilă, şi am realizat toropit că avea, în parte, o legătură cu mirosul ei, care rămăsese ca un abur în aer: un parfum genital moscat, încă incitant, încă lasciv. În zăpăceala de proaspăt trezit, m-am uitat în jos, prin peisajul aşternuturilor încâlcite, nevenindu-mi să cred că după toată acea trudă fericită, epuizantă, membrul meu încă stătea în picioare, viteaz, servind ca băţ de cort cearşafului mototolit şi lipicios. Apoi am fost străfulgerat de o panică oribilă, dându-mi seama după unghiul oglinzii că Sofia nu era în baie şi, prin urmare, nu era deloc în cameră. Tocmai când am sărit din pat, durerea de cap a mahmurelii m-a pocnit în creştet ca un mai, iar în lupta mea acerbă cu pantalonii am fost cuprins de o altă panică sau, mai bine spus, groază: afară bătea clopotul şi i-am numărat dangătele – era amiază! Zbieretele mele la telefonul prăpădit nu primiră niciun răspuns. Îmbrăcat pe jumătate, murmurând în barbă înjurături, reproşuri, pline cu presentimente de veşti sumbre, am ieşit valvârtej din cameră şi am galopat pe scările de incendiu până în holul mare, unde erau doar singurul băiat de serviciu negru al hotelului, care împingea un mop,

ghivecele cu plante artificiale şi fotoliile cu arcurile ieşite la vedere şi scuipătorile dând pe dinafară. Moşneagul care mă întâmpinase la sosire picotea în spatele tejghelei, aruncând o privire de somnambul peste desuetudinea de la amiază a camerei de aşteptare. Dând cu ochii de mine, deveni alert şi începu să depene ceea ce era pur şi simplu cea mai rea veste pe care o primisem vreodată.

— A coborât foarte devreme, părinte, zise el, atât de devreme că a trebuit să mă trezească.

Se uită la băiatul de serviciu:

— Ce oră să fi fost, Jackson?

— Să fi fost în jur de şase.

— Da, în jur de ora şase. Chiar în zori. Arăta făcută bine, părinte.

Pauza lui păru să aducă a scuză.

— Vreau să spun, ei bine, cred că răsese vreo câteva beri.

Părul îi era hălăciugă. Oricum, s-a dus la telefonul de colo, a cerut o convorbire interurbană la Brooklyn, New York. N-am putut să nu aud ce spunea. A vorbit cu cineva – un bărbat, bănuiesc. A început să plângă amarnic şi i-a spus că pleca într-acolo imediat. Îi tot spunea ăluia – era foarte supărată, părinte. Mason. Jason. Ceva de genul ăsta.

— Nathan, am zis eu, auzindu-mi crisparea din glas. Nathan! Dumnezeii mă-sii…

Simpatia şi îngrijorarea – un amalgam emoțional care deodată mi se păru mai degrabă sudist şi demodat – îi umplură ochii bătrânului funcționar.

— Da, Nathan. N-am ştiut ce să fac, părinte, explică el. Ea a urcat în cameră, apoi a coborât din nou cu valiza şi Jackson, aici de față, a condus-o la gară, la Union Station. Părea din cale-afară de supărată şi m-am gândit la dumneata şi m-am întrebat… m-am gândit să vă sun la telefon, dar era atât de devreme. Şi, oricum, nu voiam să-mi vâr nasul. Vreau să spun, nu era treaba mea.

— Dumnezeii mă-sii, Dumnezeii mă-sii, mă tot auzeam

murmurând, pe jumătate conştient de privirea întrebătoare de pe fața bătrânului care, ca membru al celei de A Doua Biserici Baptiste din Washington era, fără îndoială, nepregătit pentru asemenea impietate de la un predicator.

Jackson mă conduse înapoi la etaj în ascensorul străvechi, de al cărui perete neprietenos, de fier forjat cu înfloriturі, m-am rezemat, cu ochii închişi într-o stare de stupefacție, neputând să cred nimic din toate astea sau, mai bine spus, să le accept. Desigur, am gândit, Sofia o să fie în pat când o să mă întorc în cameră, cu părul ei de aur strălucind într-o pată de soare, cu mâinile ei agile şi iubitoare întinse spre mine, făcându-mi semn către o reînnoită plăcere…

În loc de asta, lipit de oglinda de deasupra chiuvetei de la baie era un bilet. Mâzgălit cu creionul, era o dovadă de netăgăduit a imperfectei stăpâniri a englezei scrise de care Sofia mi se plânsese recent, dar, de asemenea, şi a influenței germanei, pe care o învățase de la tatăl ei, cu atâția ani în urmă, în Cracovia, şi care, până în momentul acela, nu-mi dădusem seama că se încastrase cu atâta obstinație, precum cornişele şi scafele de piatră gotice, în arhitectura minții ei.

Preascumpul meu Stingo, aşa frumos Iubit eşti şi eu urăsc să plec şi iartă-mă că La Revedere nu spun, dar trebuie să mă întorc la Nathan. Crede-mă c-o să găseşti tu vreo minunată Mademoiselle ca să te facă fericit la Fermă. Țin atât de mult la tine – nu trebuie să crezi de la aceasta că sunt crudă. Dar când m-am trezit m-am simțit atât de groaznic şi un Disperare pentru Nathan, bei care vreau să spun atât de plină de Vină şi gânduri de Moarte era ca Eis Gheața curgându-mi în Blut. Deci trebuie să fiu cu Nathan din nou pentru oricât va însemna asta. Poate n-am să te mai văd, dar să mă crezi că spun cât de mult ai însemnat pentru mine că te-am cunoscut. Eşti un mare Iubit Stingo. Mă simt atât de rău, trebuie să plec acum. Iartă-mi proasta englisch. Îl iubesc pe Nathan dar acum simt Ura asta de Viață şi Dumnezeu. LA DRACU' cu Dumnezeu şi toată Hände Werk a lui! Şi cu Viața.

Şi chiar ce-a rămas din Iubire.

Sofia

Nu mi s-a mai oferit niciodată ocazia de a descoperi ce anume s-a petrecut exact între Sofia şi Nathan, când s-a întors ea, în sâmbăta aceea, în Brooklyn. Pentru că ea îmi povestise atât de amănunţit groaznicul weekend în Connecticut, de cu o toamnă înainte, s-ar putea ca eu să fiu singura persoană care i-a cunoscut pe amândoi şi care să aibă o vagă bănuială despre ceea ce s-a petrecut în camera lor, când s-au întâlnit pentru ultima oară. Dar nici eu nu pot decât să ghicesc; n-au lăsat nicio însemnare de ultim minut care să servească drept cheie lămuritoare. Aşa cum se întâmplă de obicei în astfel de cazuri cumplite, au existat mai multe „dacă”-uri tulburătoare, făcând încă şi mai dureros, în retrospectivă, să te gândeşti la căile prin care ar fi putut fi prevenită nenorocirea. (Nu că aş crede că într-adevăr ar fi putut fi prevenită, în cele din urmă.) Cea mai importantă dintre aceste supoziţii îl implica pe Morris Fink, care, date fiind capacităţile sale limitate, deja acţionase mai inteligent decât s-ar fi putut aştepta cineva din partea lui. Nimeni n-a putut determina exact când s-a întors Nathan la Palatul Roz, în cele treizeci şi şase de ore scurse de când Sofia şi cu mine fugiserăm şi până când se întorsese Sofia. Pare ciudat că Fink – care atâta vreme şi cu atâta asiduitate ţinuse un ochi pe intrările şi ieşirile din casă – nu observase că, la un moment dat, Nathan se întorsese şi se închisese în camera Sofiei. Dar el a protestat, ulterior, că nici nu-l zărise măcar pe Nathan şi eu n-am văzut niciun motiv să mă îndoiesc de asta, cum nu m-am îndoit nici de afirmaţia lui că n-o văzuse nici pe Sofia când şi ea, la rândul ei, se întorsese acasă. Presupunând că nu intervenise nicio avarie sau întârziere în orarul trenurilor şi al metrourilor, întoarcerea ei la Palatul Roz trebuie să se fi petrecut în jurul orei prânzului, în aceeaşi zi în care mă părăsise pe mine, lăsându-mă în Washington.

Îl plasez pe Fink într-o poziție atât de importantă în desfăşurarea acestor mişcări de trupe pur şi simplu pentru că Larry – întors de la Toronto şi dând fuga în Flatbush ca să stea de vorbă cu Morris şi cu Yetta Zimmermann – îi încredințase supraveghetorului misiunea să-l sune imediat când şi dacă îl vedea pe Nathan intrând în casă. Aceleaşi instrucțiuni i le dădusem şi eu; în plus, Larry îl stimulase pe Morris cu un bacşiş gras. Dar fără îndoială că Nathan (imposibil de spus în ce fel de stare mintală şi din ce motiv) se strecurase în casă când Fink nu era atent sau dormea, în vreme ce sosirea ulterioară a Sofiei probabil că scăpase pur şi simplu vigilenței sale. Mai bănuiesc, de asemenea, că Morris dormea când Sofia i-a telefonat lui Nathan. Dacă Fink ar fi luat legătura cu Larry puțin mai devreme, doctorul ar fi ajuns la Yetta în câteva minute; era singura persoană din lume care putea să se înțeleagă cu fratele lui dement şi sunt sigur că, dacă ar fi fost chemat, povestea aceasta ar fi avut alt final. Probabil nu mai puțin tragic, dar diferit.

În sâmbăta aceea, pe coasta de est a Americii se instalase o toamnă prelungită, aducând o vreme caldă, de ieşit în cămaşă, muşte, oameni cu buna dispoziție renăscută şi pentru majoritatea lumii, acel sentiment absurd şi amăgitor că ofensiva iernii nu este decât o iluzie neplăcută. Şi eu am trăit sentimentul acela, în aceeaşi după-amiază, în Washington (cu toate că numai de vreme nu-mi ardea), şi-mi imaginez că şi Morris Fink a simțit la fel, în Palatul Roz. Ulterior avea să declare că prima oară când îşi dăduse seama, cu mirare crescândă, că Sofia era în camera ei fusese atunci când auzise muzică venind de la etaj. Asta se întâmplase în jur de ora două. Habar n-avea de muzica pe care ea şi Nathan o ascultau atât de frecvent; o descrise simplu drept „clasică" – îmi mărturisise odată că, deşi era prea „profundă" pentru el, o găsea mai plăcută decât gunoaiele populare care se auzeau de la radiourile sau patefoanele celorlalți chiriaşi.

În orice caz, fusese surprins – nu, de-a dreptul stupefiat – să constate că Sofia se întorsese; mintea lui făcuse imediat legătura cu Nathan şi deja se pregătea pentru eventualitatea în care va trebui să-l sune pe Larry. Dar nu avea nicio dovadă că Nathan ar fi fost în casă şi a şovăit să-l cheme pe Larry când ar fi putut fi o alarmă falsă. Ajunsese să se teamă grozav de tare de Nathan (fusese destul de aproape de mine, cu două seri înainte, ca să mă vadă dând înapoi la focul de pistol primit prin telefon) şi îi ardeau degetele să cheme poliția – pentru protecție măcar. Simțise mereu o stranie prezență în casă de la ultima răbufnire de furie a lui Nathan, şi începuse să se simtă atât de nervos în privința situației dintre Nathan şi Sofia în general, atât de speriat şi în nesiguranță, încât era gata să renunțe la camera cu jumătate de preț obținută în schimbul serviciilor sale de îngrijitor şi s-o anunțe pe doamna Zimmermann că se va muta la soră-sa, în Far Rockaway. Nu mai avea nicio îndoială că Nathan era cea mai sinistră formă de golem. Un pericol. Dar Larry îi spusese că nici el, nici altcineva nu trebuia să anunțe poliția. Astfel că Morris aştepta la parter, lângă uşa dinspre hol, simțind căldura lipicioasă ca de vară şi ascultând complicata şi enigmatica muzică revărsându-se de sus.

După aceea, spre nespusa lui uimire, văzuse cum se deschide uşa de la etaj şi cum Sofia iese pe jumătate din cameră. Înfățişarea ei nu avea nimic neobişnuit, îşi amintea el mai târziu; arăta poate… păi, uşor obosită, cu cearcăne sub ochi, dar nimic din expresia ei nu trăda încordare, nefericire, deprimare sau orice altă emoție negativă, cum ar fi fost logic s-o arate după zbuciumul din ultimele zile. Dimpotrivă, cum a rămas un moment acolo, mângâind uşor cu palma clanța uşii, fața i se luminase de un zâmbet fugar, ciudat, uşor amuzat, de parcă ar fi fost gata să râdă blând; buzele i se întredeschiseseră, dinții ei strălucitori reflectaseră o rază din lumina după-amiezii, apoi Morris îi văzuse vârful limbii trecut peste buza superioară, oprind cuvintele pe care

lăsase impresia că dorea să le rostească. Morris înțelese că ea îl văzuse şi simțise un gol în stomac. De multe luni o iubea în tăcere; frumusețea ei continua să-l îndurereze, cum o făcuse zi de zi, invariabil, trezindu-i în profunzimile ființei senzații amestecate, de strângere de inimă şi excitație. Cu siguranță ea merita ceva mai bun decât acel *meshuggener* de Nathan.

Dar acum rămăsese cu gura căscată văzând ce purta – un costum care până şi în ochii lui de necunoscător părea demodat, dar care punea foarte bine în evidență frumusețea ei extraordinară: jachetă albă peste fustă plisată de satin, de culoarea vinului, o eşarfă de mătase în jurul gâtului, iar pe cap, o beretă roşie, pusă pe-o parte. O făcea să arate ca o vedetă de cinema de odinioară – Clara Bow, Fay Wray, Gloria Swanson, în stilul acestora. N-o mai văzuse gătită astfel înainte? Cu Nathan? Nu-şi amintea. Morris era foarte uimit, nu numai de înfățişarea Sofiei, ci şi de faptul că se afla acolo. Cu nici două seri înainte, plecase, cu bagajul făcut şi cu… Asta era un alt motiv de perplexitate. Fusese gata s-o întrebe, prietenos: „Unde-i Stingo?" Dar, până să deschidă gura, ea făcuse cei câțiva paşi până la balustradă şi, aplecându-se, îl rugase:

— Morris, vrei să-mi cumperi şi mie o sticlă de whisky?

Şi lăsase să-i cadă o bancnotă de cinci dolari, care fluturase până jos şi pe care el o prinsese din zbor, între degete.

Mersese cale de cinci străzi până la Flatbush Avenue şi cumpărase o sticlă de trei sferturi de Carstairs. La întoarcere, prin zăpuşeala crescândă, zăbovise o clipă la marginea parcului, privind terenurile de sport de pe Parade Grounds, unde băieți şi bărbați tineri băteau mingea, şi-o pasau şi se placau unii pe alții, proferând obscenități voioase în familiara larmă de fond a Brooklynului. Cum de câteva zile nu mai plouase, praful se ridica în vârtejuri conice, înălbind iarba uscată şi frunzişul de la marginea parcului. Atenția lui Morris se lăsa distrasă cu uşurință. Mai târziu şi-a dat seama

că, vreme de cincisprezece, douăzeci de minute, uitase cu desăvârşire că era plecat cu un comision, până când muzica clasică îl smulsese din reveria-i fără conținut, răsunând asurzitor de la fereastra Sofiei, aflată la mai multe sute de metri distanță. Muzica era tumultuoasă, cu foarte multe alămuri. Îi amintise lui Morris de comisionul pe care ieşise afară să-l îndeplinească, aşa că o luase la trap uşor spre Palatul Roz, gata să fie călcat pe Caton Avenue (îşi aminti perfect, la fel cum reținuse multe amănunte ale acelei după-amiezi) de o camionetă galbenă de întreținere a firmei Con Edison. Pe măsură ce se apropia de casă, muzica se auzea tot mai tare şi el se gândise că ar fi înțelept s-o roage cât mai delicat pe Sofia să mai reducă din volum, dar se răzgândise: la urma urmei, era ziuă, o sâmbătă perfectă, iar ceilalți chiriaşi lipseau de acasă. Muzica se răspândea inofensivă peste casele învecinate. Las-o dracului să cânte.

Bătuse la uşa Sofiei, dar nu primise niciun răspuns; ciocănise mai insistent, dar tot nu răspunsese nimeni. Aşezase sticla de Carstairs lângă prag, pe podea, şi coborâse la parter, intrase în camera lui şi petrecuse o oră aplecat peste albumele sale cu ambalaje pentru chibrituri. Morris era colecționar: îşi ticsise camera şi cu capace de la sticlele de băuturi răcoritoare. Luă hotărârea să tragă obişnuitul pui de somn de după-amiază. Când se deşteptase, era după-amiază târziu, iar muzica se oprise. Îşi aducea aminte de presimțirea rea, lipicioasă, pe care o avusese; temerile lui făceau parte parcă din zăpuşeala apăsătoare, nepotrivită cu anotimpul, cam ca într-o sală a cazanelor, care chiar şi acum, când se apropia seara, rămânea în văzduhul neclintit de nicio adiere şi care-l făcea lac de transpirație. Dintr-odată devenise prea *linişte* în casă, observase el pentru sine. La capătul cel mai îndepărtat al parcului străluminase un fulger şi i se păruse că aude un bubuit înfundat de tunet dinspre vest. Urcase tropăind la etajul casei tăcute, care începuse să se cufunde în întuneric. Sticla de whisky era tot la uşă. Morris bătuse

din nou. Uşa avea un joc de prea multă folosire, o crăpătură, un spațiu liber acolo unde se unea cu tocul, şi se încuia automat când o trânteai, dar avea şi o altă yală care o încuia pe dinăuntru; prin acea crăpătură, Morris constatase că uşa era încuiată pe dinăuntru, deci Sofia n-ar fi avut pe unde să iasă. O strigase pe nume de două, trei ori, dar nu-i răspunsese decât tăcerea, iar perplexitatea i se transformă în îngrijorare când îşi lipi ochiul de crăpătură şi observă că în cameră nu ardea nicio lumină, deşi se întuneca rapid. Abia atunci se gândi că ar fi o idee bună să-l sune pe Larry. Doctorul sosise în mai puțin de o oră şi, împreună, spărseseră uşa...

În acest răstimp, fierbând în suc propriu în odăița din Washington, eu ajunsesem la o hotărâre care mă împiedicase efectiv să pot influența cumva evenimentele. Sofia avea un avans de mai bine de şase ore; dar chiar şi aşa, dacă aş fi pornit fără zăbavă pe urmele ei, poate c-aş fi ajuns la timp în Brooklyn pentru a devia lovitura care deja se apropia. Eu însă m-am tot perpelit şi am agonizat şi, din motive pe care nu le pot înțelege nici azi prea bine, m-am decis să-mi continui călătoria spre Southampton fără ea. Cred că intrase şi un dram de resentiment în luarea acestei decizii: mânie indignată la trădarea Sofiei, un junghi de reală gelozie şi concluzia amară, deprimantă, că de aici înainte n-avea decât să-şi poarte singură de grijă. Nathan, *shmuck-ul* ăla! Eu făcusem tot ce-mi stătuse în putință. N-avea decât să se întoarcă la iubitul ei evreu nebun, la ticălosul ei genial. Prin urmare, verificându-mi resursele tot mai sărace din portmoneu (în mod ironic, încă mai subzistam din cadoul lui Nathan), mi-am ridicat tabăra de la hotel şi, animat de vagi porniri antisemite, m-am târât prin căldura ca de junglă cale de mai multe străzi până la stația de autobuz, unde am cumpărat un bilet pentru lunga călătorie până la Franklin, Virginia. Îmi pusesem în minte s-o dau uitării pe Sofia.

Se făcuse deja ora unu după-amiaza. Nu realizam, dar

eram într-o criză profundă. Resimțeam atât de intens această ticăloasă, această monstruoasă dezamăgire – trădarea asta! – , încât un soi de dans al Sfântului Vitus[174] începuse să pună stăpânire pe mâinile şi pe picioarele mele. În plus, disconfortul fizic şi nervos al mahmurelii devenise îngrozitor, mi-era o sete cumplită, şi când autobuzul începu să-şi facă loc prin traficul sufocant din Arlington, eram deja în plin atac de anxietate, apreciat ca deosebit de sever de către toate reperele mele psihice, ale căror semnale de alarmă îmi fulgerau prin tot corpul. Multe dintre simptomele acestea se datorau whisky-ului pe care Sofia mi-l turnase pe gât. În viața mea nu-mi mai văzusem mâinile tremurând în halul ăla şi nu-mi aminteam să nu fi fost vreodată în stare să-mi aprind țigara. Zona pe care o străbătea autobuzul acum avea un bizar şi coşmaresc aspect de peisaj selenar, care-mi agrava deprimarea şi groaza. Suburbii jalnice, penitenciare cu multe etaje, lacul Potomac cu apa vâscoasă din cauza canalelor deversoare. Când eram copil, nu foarte de mult, regiunile meridionale ale districtului dormitau într-un farmec prăfuit, ca o salbă de răspântii bucolice. Dar, Doamne, uită-te acum la ele! Uitasem de boala care făcuse ravagii în statul meu natal; umflată de profiturile din război, mizeria umană fecundă şi obscenă din districtul Fairfax trecea pe dinaintea ochilor minții mele ca o recapitulare halucinantă a peisajului din Fort Lee, New Jersey, întinsul deşert de beton pe care, doar cu o zi înainte, mă gândeam că-l părăsisem pentru totdeauna. Să fi fost, toate astea, un cancer yankeu care îşi întindea tentaculele în vechea şi iubita mea Virginie? Lucrurile se vor îmbunătăți, negreşit, mai la sud; cu toate acestea, am simțit nevoia să-mi sprijin căpățâna dureroasă de speteaza scaunului, zbătându-mă într-o combinație de

---

[174] Coree, în special la tineri, este o boală a sistemului nervos caracterizată prin mişcări involuntare şi necoordonate.

frică şi extenuare pe care n-o mai trăisem nicicând.

Când şoferul anunță: „Alexandria", am ştiut că trebuie s-o şterg din autobuz. Ce va zice oare rezidentul de la spitalul local, mă întrebam, când se va trezi cu această nălucă slăbănoagă şi gălbejită, într-un costum boțit de bumbac, cerând să fie pusă într-o cămaşă de forță? (Şi atunci să fi fost oare clipa când am ştiut cu certitudine că nu voi mai trăi niciodată în Sud? Aşa cred, deşi nu pot fi sigur nici în ziua de azi.)

Am reuşit, în cele din urmă, să mă controlez rezonabil, alungând demonii neurasteniei. Printr-o serie de oportunități interurbane (incluzând un taxi, care aproape m-a lăsat fără un sfanț), am ajuns înapoi la Union Station, la timp ca să prind trenul de ora trei spre New York. Până când mi-am ocupat locul în vagonul sufocant, n-am fost în stare să-mi permit imagini sau amintiri despre Sofia. Doamne, poloneza mea adorată, repezindu-se spre moarte! Am realizat, într-o strălucire a minții, că o alungasem din gânduri, pe parcursul recent eşuatei mele incursiuni în Virginia, doar pentru că subconştientul îmi interzisese să prevăd, sau să accept ceea ce mintea, în luciditatea ei sfâşietoare de acum, repeta obsesiv: că ceva teribil li se întâmplase, ei şi lui Nathan, şi că înapoierea mea disperată în Brooklyn n-ar putea în niciun fel să modifice soarta pe care şi-o aleseseră ei. Am ajuns la concluzia asta nu pentru că aş fi fost clarvăzător, ci pentru că până atunci fusesem cu bună ştiință orb, ori tâmpit, ori ambele. Nu lăsase să se înțeleagă, în ultimul ei bilet, atât de clar că până şi un puşti de şase ani ar fi ghicit, şi nu dădusem eu dovadă de neglijență, de o ticăloasă neglijență în renunțarea de a alerga după ea, în loc de a lua, imbecil, acel autobuz care mă dusese dincolo de Potomac? Mi s-a frânt inima. La sentimentul de vinovăție care o chinuia, care cu siguranță că o omorâse, tot atât de sigur cum şi copiii îi fuseseră omorâți, trebuise să i se adauge acum propria mea vină de a fi comis păcatul unei omisiuni

oarbe care probabil îi va pecetlui soarta la fel de sigur ca mâna lui Nathan? Doamne, unde o fi un telefon? mi-am spus atunci. Ar trebui să-i previn pe Morris Fink sau pe Larry înainte de a fi prea târziu. Dar chiar când am gândit aceasta, trenul a pornit zguduindu-se şi am realizat că n-aveam să mai comunic cu nimeni până când…

Şi astfel am intrat într-o convulsie religioasă ciudată, scurtă, dar intensă. *Sfânta Biblie* – purtată cu mine într-o boccea, alături de revistele *Time* şi *Washington Post* – luase parte la itineranta mea existență ani de-a rândul. Îmi mai folosise, desigur, ca accesoriu la deghizarea mea în reverendul Entwistle. Nu fusesem nici pe departe o făptură cu sămânța credinței în suflet, iar *Scripturile* fuseseră pentru mine, în primul rând, un accesoriu literar, care-mi oferea referințe şi citate pentru romanul meu, în care unul sau două personaje erau bigoți evlavioşi. După părerea mea eram agnostic, suficient de eliberat de cătuşele credinței şi în acelaşi timp destul de curajos pentru a rezista chemării oricărei astfel de făpturi inefabile şi îndoielnice ca divinitatea, chiar şi în momentele de mari încercări şi suferințe. Dar, şezând în tren – deprimat, vlăguit din cale-afară, îngrozit, definitiv pierdut –, mi-am dat seama că mă desprinsesem din toate ancorele, iar *Time* şi *Washington Post* păreau să nu ofere nicio rețetă pentru zbuciumul meu. O doamnă ciocolatie, de-o maiestuoasă greutate şi o impresionantă circumferință, se înghesui pe locul de lângă mine, umplând spațiul din jur cu parfumul ei de heliotropă. Goneam spre nord, acum, ieşind din districtul Columbia. M-am întors să mă uit la ea, că-mi dădeam seama că mă privea. Mă fixa cu ochii ei negri, rotunzi, umezi şi prietenoşi, mari cât fructele de sicomor. Zâmbi, gâfâind, şi mă învălui cu o privire care exprima toată grija maternă după care-mi tânjea inima în clipa aceea de disperare.

— Fiule, zise ea cu o incredibilă credință şi voie bună, există o *singură* Carte Bună. Şi e chiar la tine în mână.

Odată stabilită încrederea, tovarăşa mea de drum scoase propria Biblie dintr-o sacoşă de piaţă şi se puse pe citit, cu un adânc oftat de plăcere şi plescăind umed din buze.

— Crede în Cuvântul Lui, îmi aminti ea, şi vei fi mântuit, asta-i învăţătura Evangheliei şi Adevărul Domnului, amin!

Am răspuns: „Amin", deschizând Biblia chiar la mijloc, acolo unde, reţinusem de la lecţiile idioate ale Şcolii de Duminică, se aflau *Psalmii lui David*. „Amin", am rostit din nou. *În ce chip doreşte cerbul izvoarele apelor, aşa Te doreşte sufletul meu pe Tine, Dumnezeule... Adânc pe adânc cheamă în glasul căderilor apelor Tale. Toate talazurile şi* valurile tale *peste mine au trecut* Deodată, am simţit nevoia să mă ascund de ochii tuturor oamenilor. Împleticindu-mă până la toaletă, m-am încuiat înăuntru şi m-am aşezat pe vasul de WC, mâzgălind în carnet mesaje apocaliptice către mine însumi, al căror conţinut îl înţelegeam cu greu, în vreme ce ele ţâşneau din conştiinţa mea derutată; ultimele buletine medicale ale unui osândit, rătăcirile unuia care, pierind pe cel mai îndepărtat şi mai putred ţărm al pământului, lansează mesaje ţicnite, în sticle, pe marea întunecată şi nepăsătoare a veşniciei.

— De ce plângi, fiule? mă întrebă femeia mai târziu, când m-am trântit din nou lângă ea. Te-a supărat rău cineva?

N-am ştiut ce să-i răspund, dar ea propuse ceva şi, după un timp, am devenit destul de stăpân pe mine ca să citesc odată cu ea, vocile noastre ridicându-se într-un armonios, fierbinte imn acoperind zgomotul roţilor de tren: „Psalmul optzeci şi opt", îi propuneam eu. Ea răspundea: „Acela-i un psalm frumos". *Doamne, Dumnezeul mântuirii mele, ziua am strigat şi noaptea înaintea Ta. Să ajungă înaintea Ta rugăciunea mea; pleacă urechea Ta spre ruga mea, Doamne, că s-a umplut de rele sufletul meu şi viaţa mea de iad s-a apropiat...* Am citit amândoi, cu voce tare, în timp ce treceam prin Wilmington şi Chester, pe lângă Trenton, recurgând din când în când la *Ecleziast* şi la *Isaia*. La un moment dat, am

încercat *Predica de pe Munte*, dar nu-mi mergea; vechea şi marea suferinţă ebraică părea mai purificatoare, aşa că ne-am întors la *Iov*. Când, târziu, mi-am ridicat ochii şi m-am uitat afară, se făcuse întuneric şi fulgere verzui se ridicau deasupra orizontului de la vest. Preoteasa neagră, de care mă ataşasem, dacă nu chiar o îndrăgeam, a coborât în Newark.

— O să fie totul bine, prezise ea.

În noaptea aceea, Palatul Roz, privit de afară, arăta ca decorul uneia dintre acele filme poliţiste brutale, specioase pe care le văzusem de sute de ori. Până în ziua de azi îmi amintesc atât de clar sentimentul de resemnare, când m-am îndreptat de la trotuar spre casă, şi de dorinţa mea să nu fiu surprins. Toate avatarurile morţii erau prezente, aşa cum le prefigurasem: ambulanţe, maşini de pompieri, camionete de urgenţă, maşini de poliţie cu girofarurile pulsând roşii – acestea în număr exagerat de mare, de parcă bietul imobil gata să se dărâme ar fi adăpostit cine ştie ce teribil masacru, şi nu doi oameni care s-au sinucis într-un act final aproape elegant, trecând în linişte din somn în moarte. Lumina unui proiector învăluia totul în strălucirea sa de acetilenă, exista una dintre acele bariere lugubre cu pancarta TRECEREA INTERZISĂ şi pretutindeni stăteau grupuri de poliţişti cu înfăţişare de bătăuşi, mestecând gumă şi legănându-şi nepăsători posterioarele grase. M-am certat cu unul dintre aceşti poliţişti – un irlandez coleric bocciu – declamându-mi dreptul de a intra, şi poate c-aş fi rămas afară cu orele, dacă n-ar fi fost Larry. Mă zărise şi s-a răstit scurt la bruta cu faţă cărnoasă, drept pentru care mi s-a dat voie să intru în holul de la parter. În camera mea, cu uşa dată de perete, Yetta Zimmermann pe jumătate stătea, pe jumătate zăcea prăbuşită într-un fotoliu, murmurând pierdută în idiş. În mod foarte clar tocmai fusese informată despre ceea ce se petrecuse; faţa ei lătăreaţă, plăcută, de regulă un portret al umorului sănătos, era lipsită de culoare, cu privirea aţintită în gol, şocată. Un asistent de la ambulanţă se învârtea pe

lângă ea, gata să-i administreze o injecție. Fără să zică nimic, Larry mă conduse la etaj, trecând pe lângă un ciorchine de reporteri anchetatori cu fețe viermănoase şi vreo doi sau trei fotografi care păreau să reacționeze la orice obiect în mişcare explodându-şi blitzurile. Fumul de țigară atârna atât de gros pe palier încât pentru o clipă am crezut că locul fusese mai devreme cuprins de un incendiu. Lângă intrarea în camera Sofiei, Morris Fink, chiar şi mai lipsit de culoare decât Yetta şi arătând sincer inconştient, vorbea cu glas tremurător cu un detectiv. M-am oprit destul cât să pot schimba câteva cuvinte cu Morris. Mi-a povestit un pic despre după-amiază, despre muzică. Şi, în cele din urmă, m-am uitat în cameră, îmbăiată într-o reflecție corai, dulce, dincolo de uşa spartă.

Am clipit să-mi obişnuiesc ochii cu lumina săracă, apoi, treptat, i-am desluşit pe Sofia şi Nathan, întinşi pe cuvertura de culoarea piersicii. Erau îmbrăcați ca în sâmbăta aceea de demult, când îi văzusem pentru prima oară împreună – ea, în hainele sport dintr-o epocă apusă a modei, el, în acel costum anacronic din flanelă cenuşie, cu dungi late, fanfaroane, care îl făceau să semene cu un cartofor de succes. Îmbrăcați astfel, dar întinşi în pat şi strâns îmbrățişați, păreau, din locul de unde îi priveam, la fel de paşnici ca doi îndrăgostiți care se costumaseră ghiduşi pentru o plimbare de după-amiază, dar, dintr-un capriciu de moment, se hotărâseră să se întindă şi să tragă un pui de somn, sau să se sărute şi să facă dragoste, sau pur şi simplu să-şi şoptească unul altuia cuvinte de dragoste, şi încremeniseră în această gravă şi tandră îmbrățişare pentru totdeauna.

— Eu nu m-aş uita la fețele lor dac-aş fi în locul tău, zise Larry. Apoi, după o pauză, adăugă: Dar n-au suferit. A fost cianură de potasiu. S-a terminat totul în câteva secunde.

Spre ruşinea şi amărăciunea mea, mi-am simțit genunchii înmuindu-se şi-aproape am căzut, dar Larry m-a prins şi m-a ținut. Apoi mi-am revenit şi am făcut un pas spre uşă.

— El cine este, doctore? întrebă un polițist, tăindu-mi

calea.

— Din familie, zise Larry, spunând adevărul. Lăsați-l să intre.

Nu era nimic în plus de văzut în cameră, sau nimic în minus, sau ceva care să explice moartea cuplului de pe pat. N-am mai putut să mă uit la ei. Nu ştiu de ce, m-am îndreptat spre fonograf, care se închisese singur, şi-am aruncat o privire la teancul de discuri pe care Sofia şi Nathan le ascultaseră în după-amiaza aceea. *Goarna solitară*, de Purceii; concertul pentru violoncel al lui Haydn, o parte din simfonia *Pastorala*, lamentația pentru Euridice din *Orfeu* de Gluck – acestea printre alte vreo zece discuri de şelac pe care le-am scos de pe ax. Mai erau două compoziții ale căror titluri aveau pentru mine o semnificație deosebită, fie şi din pricina faptului că ştiam ce însemnătate avuseseră ele pentru Sofia şi Nathan. Una era larghetto-ul din Concertul pentru pian în şi bemol major al lui Mozart – ultimul pe care îl scrisese compozitorul – şi mă aflasem lângă Sofia de multe ori când îl ascultase, întinsă pe pat, cu un braț pus peste ochi, în timp ce măsurile lente, dulci, tragice inundau încăperea. Mozart fusese atât de aproape de sfârşitul vieții lui când îl scrisese; acesta să fi fost oare motivul (îmi amintesc că se mira ea, cu voce tare) pentru care muzica era plină de o resemnare care aducea cu bucuria? Dacă ar fi fost vreodată destul de norocoasă să devină pianistă, continuă ea, aceasta ar fi fost una dintre primele piese pe care şi-ar fi dorit să le interpreteze din memorie, stăpânind fiecare nuanță din ceea ce ea simțea că era sunetul „veşniciei". Nu ştiam pe atunci aproape nimic despre trecutul Sofiei, nici nu puteam aprecia pe de-a-ntregul ceea ce, după o pauză, ea spusese despre această piesă: că nu o ascultase niciodată fără să se gândească la copii jucându-se în amurg, strigând cu glasuri îndepărtate, subțirele, în vreme ce umbrele serii se lăsau din zbor peste vreo pajişte verde şi liniştită.

Doi asistenți de la morgă, în halate albe, au intrat în

cameră cu un foşnet de saci de plastic. Cealaltă piesă muzicală era una pe care amândoi, Nathan şi Sofia, o ascultaseră toată vara. Nu vreau să-i acord mai mare semnificație decât merită, pentru că Sofia şi Nathan părăsiseră credința. Dar discul fusese în vârful teancului şi n-am putut să nu fac această instinctivă presupunere, în timp ce-l puneam la loc, că în suferința lor finală – sau extaz sau orice altă copleşitoare revelație i-o fi unit chiar înainte de întunericul final – sunetele pe care le-au auzit au fost *Iisus, bucuria sufletului omenesc*[175].

Aceste însemnări finale ar trebui intitulate, bănuiesc, ceva de genul „Un studiu despre învingerea durerii".

I-am înmormântat pe Sofia şi pe Nathan unul lângă celălalt, într-un cimitir din districtul Nassau. A fost mai puțin dificil să organizăm totul decât şi-ar fi putut închipui cineva. Pentru că fuseseră îngrijorări. La urma urmelor, un evreu şi o catolică într-un „pact sinucigaş" (aşa cum îl denumise *Daily News*, într-un articol bogat ilustrat de pe pagina a treia), amanți necăsătoriți, trăind în păcat, semnificativ frumoşi şi atrăgători, instigatorul tragediei, un tânăr cu un trecut marcat de episoade psihotice şi aşa mai departe – acesta era material pentru un superscandal în 1947. Puteai să anticipezi tot soiul de obiecții la o dublă înmormântare. Dar ceremonia a fost relativ uşor de aranjat (şi Larry s-a ocupat de tot), pentru că aici nu existau obiecții religioase de respectat. Nathan şi părinții lui Larry fuseseră evrei ortodocşi, dar mama era moartă, iar tatăl, acum la optzeci şi ceva de ani, avea o sănătate şubredă şi era senil. Mai mult – şi de ce n-am recunoaşte-o? am spus noi –, Sofia nu avea nicio rudă mai apropiată decât pe Nathan. Aceste considerații au fost cu atât mai convingătoare pentru ca Larry să hotărască în ce rit avea să fie făcută, lunea următoare,

---

[175] Cantata 147, de Johann Sebastian Bach.

înmormântarea. Nici Larry, nici Nathan nu mai călcaseră într-o sinagogă de ani buni. Iar eu i-am spus lui Larry, când mi-a cerut părerea, că eram convins că Sofia n-ar fi vrut un preot sau vreo slujbă de-a Bisericii ei – probabil o presupunere blasfemiatoare, şi una care a trimis-o pe Sofia în iad, dar eram sigur (şi încă mai sunt) că n-am greşit. În viaţa viitoare, Sofia ar fi fost capabilă să îndure orice iad.

Aşadar, la un sediu din centru al lui Walter B. Cooke, am participat la funeralii civilizate şi decente, cât era posibil în circumstanţele date, cu boarea lor (din cauza publicului care se zgâia de afară, cel puţin) de pasiune murdară şi fatală. A trebuit să avem necazuri cu oficiantul slujbei; omul era o catastrofă, dar din fericire nu mi-am dat seama de asta, în timp ce stăteam cu Larry, în după-amiaza aceea, primind condoleanţele rudelor şi prietenilor îndoliaţi. N-au fost prea mulţi. Prima care a sosit a fost sora fraţilor Landau, mai mare, măritată cu un chirurg. Venise cu avionul de la St. Louis, împreună cu fiul ei adolescent. Cei doi chiropracticieni îmbrăcaţi în haine foarte scumpe, Blackstock şi Katz, au venit însoţiţi de două femei mai tinere, care lucraseră cu Sofia, la biroul cabinetului; plângeau nestăvilit şi aveau feţe trase şi nasurile înroşite. Yetta Zimmermann, legănându-se în prostraţie, a sosit împreună cu Morris Fink, iar studentul rabin cel gras, Moishe Muskatblit, care dădea o mână de ajutor ca s-o susţină pe Yetta, dar după a cărui faţă palidă şi străvezie ca zerul şi după mersul nesigur părea să fi avut nevoie el însuşi de sprijin.

O mână de prieteni de-ai Sofiei şi ai lui Nathan şi-a făcut apariţia – şase sau şapte tineri cercetători şi profesori de la Colegiul Brooklyn, care cuprindeau, cum i-am numit eu, „grupul Morty Haber”, inclusiv Morty însuşi. Acesta era un savant amabil, cu vorbă blândă. Îl cunoscusem puţin şi îl plăceam, aşa că m-am ţinut pe lângă el o vreme, în ziua aceea.

A existat o deosebit de grea, aproape copleşitoare

atmosferă de solemnitate cu această ocazie, în care nici măcar o răsuflare sau fugara glumă nepotrivită momentului pe care unele morți le permit: tăcerea şi chipurile ca nişte măşti, crispate, nefericite, trădau conştiința realului şoc, a realei tragedii. Nimeni nu-şi bătuse capul să se ocupe de muzică şi asta a fost atât o ironie, cât şi o ruşine. Când îndoliații au intrat în vestibul, în trosnetele blitzurilor, am putu auzi scâncetul unei orgi Hammond cântând *Ave Maria* de Gounod. Gândindu-mă la dragostea şi nobila reacție a

Sofiei – şi, de fapt, şi a lui Nathan – la muzică, acea vulgară şi arțăgoasă interpretare mi-a întors stomacul pe dos.

Stomacul meu oricum n-o ducea strălucit, şi nici echilibrul meu. După călătoria cu trenul din Washington am fost aproape tot timpul abțiguit şi n-am dormit deloc. Cele întâmplate mă lăsaseră un insomniac plimbăreț, activ, cu ochii injectați; şi de vreme ce somnul nu voia să mă viziteze, am umplut ceasurile nelegiuite – în care m-am furişat pe străzi şi prin barurile din Flatbush, murmurând „De ce, de ce, de ce?" – cu obsesivă lăcomie de alcool, mai mult bere, care m-a ținut parțial beat, dar nu complet. Eram pe jumătate beat şi treceam prin cele mai bizare senzații ale dislocării şi ale epuizării din viața mea (preludiu la ceea ce ar fi putut fi adevărate halucinații alcoolice, mi-am dat eu seama mai târziu), când m-am prăbuşit într-una dintre stranele comerciale ale firmei Walter B. Cooke şi l-am ascultat pe reverendul DeWitt „predicând" deasupra sicrielor Sofiei şi al lui Nathan. N-a fost chiar vina lui Larry pentru reverendul DeWitt. El simțise că ar fi nevoie de un om al Bisericii oarecare, dar un rabin păruse nepotrivit, un preot, inacceptabil – aşa că un prieten de-al lui sau un prieten al unui prieten i-l sugerase pe reverendul DeWitt. El era de la Biserica universalistă, un om de vreo patruzeci şi ceva de ani, cu o față artificial senină, blond şi cu păr ondulat, pieptănat cu grijă, şi o pereche de buze roz, mobile şi feminine. Purta

un costum de zi obişnuit, cafeniu, cu o vestă cafenie sub care îşi ascundea începutul de burtă, peste care strălucea cheia de aur a frăției conducerii colegiului, Omicron Delta Kappa.

Atunci am scos primul meu chicotit perceptibil, pe jumătate smintit, provocând o mică agitație printre persoanele din apropierea mea. Nu mai văzusem niciodată cheia aceea purtată de cineva şi cu atât mai puțin de cineva trecut de vârsta mea, mai ales în afara granițelor unui campus, iar asta adăuga un plus de ridicol unei persoane pe care n-o putusem suferi de cum o văzusem. Şi cum ar mai fi hohotit Nathan la această şopârlă de apă de *goy*! Cocârjat lângă Morty Haber în semiîntuneric, inhalând mirosul siropos al calelor, am hotărât că reverendul DeWitt, mai mult decât oricare altă persoană pe care o cunoscusem vreodată, ridica în mine întregul meu potențial criminal. Fornăia neîntrerupt, insultător, invocându-i pe Lincoln, Ralph Waldo, Emerson, Dale Carnegie, Spinoza, Thomas Edison, Sigmund Freud. L-a menționat o dată şi pe Hristos, în termeni mai curând distanți – nu că m-ar fi deranjat. M-am lăsat din ce în ce mai jos pe banca mea şi am început să-mi schimb frecvența, ca să nu-l mai aud, cum tai la radio sunetele unui post învârtind butonul de reglare, îngăduind minții mele să capteze, somnolentă, numai platitudinile cele mai crase şi mai mustoase. Aceşti copii pierduți. Victime ale unei epoci de materialism agresiv. Pierderea valorilor universale. Eşecul principiilor de modă veche ale încrederii în forțele proprii. *Inabilitatea de inter comunicare*!

„Ce căcat idiot!", am gândit eu, apoi mi-am dat seama c-o spusesem cu voce tare, căci am simțit mâna lui Morty bătându-mă pe genunchi şi i-am auzit blândul „Ssst!", pe care l-a amestecat cu o pufnire în râs pe jumătate înăbuşită, ca să sublinieze clar că era de acord cu mine. Trebuie să fi adormit atunci – alunecând nu chiar în somn, ci pe un tărâm cataleptic, unde toate gândurile din creier fug mâncând pământul, ca nişte chiulangii –, pentru că următoarea

senzație de care mi-am dat seama a fost oribila vedere a celor două sicrie negre-cenuşii, împinse pe lângă mine pe intervalul dintre bănci pe strălucitoarele lor cărucioare.

— Cred c-o să vomit, am spus, prea tare.

— *Ssst*! a zis Morty.

Mai înainte de a ne sui în limuzină ca să mergem la cimitir, m-am strecurat într-un bar din apropiere şi am cumpărat o cutie mare de carton cu bere. Puteai cumpăra unul cu treizeci şi patru de cenți pe vremea aceea. Mi-am dat seama că probabil era o lipsă de tact din partea mea, dar nimănui nu părea să-i pese, aşa că m-am făcut criță până am ajuns la cimitir, imediat la ieşirea din Hampstead. Destul de ciudat, Sofia şi Nathan erau printre primii care şi-au ocupat locurile în acea nou-nouță necropolă. Sub soarele cald de octombrie, nesfârşitele hectare de pajişte verde se întindeau până în zare. În vreme ce convoiul nostru şerpuia pe drumul spre un mormânt îndepărtat, m-am temut că iubiții mei neînsuflețiți aveau să fie îngropați pe un teren de golf. Pentru o clipă, gândul chiar părea o realitate. Căzusem într-o transă de fantezie răsturnată sau de iluzie psihică de care sunt uneori apucați bețivii: am văzut generații peste generații de jucători de golf țintind de pe mormintele Sofiei şi al lui Nathan, strigând „înainte!" şi făcându-şi de lucru cu crosele şi cărăuşii lor, în vreme ce sufletele decedaților se foiau neliniştite sub iarba ce vibra.

Într-unul dintre Cadillacuri, stând lângă Morty, am răsfoit antologia de poezie americană a lui Untermeyer[176], pe care o adusesem cu mine, deopotrivă cu nelipsitul meu carnet de însemnări. Îi sugerasem lui Larry să citesc ceva din ea, iar lui îi plăcuse ideea. Eram hotărât ca înainte de ultimul rămas-bun Sofia şi Nathan să-mi audă vocea; indecența

---

[176] Louis Untermeyer (1885-1977), poet american, autor de antologii, critic şi redactor.

reverendului DeWitt care ținea să aibă ultimul cuvânt a fost mai mult decât am putut suporta, aşa că dădeam paginile conştiincios prin secțiunea generos dedicată lui Emily Dickinson, în căutarea celei mai frumoase declarații pe care aş fi putut s-o găsesc. Îmi amintisem cum, la biblioteca Colegiului Brooklyn, Emily fusese cea care-i adusese împreună pe Nathan şi Sofia; am crezut că era potrivit ca tot ea să le spună la revedere. Euforic, o veselie de alcool a pus stăpânire pe mine, irezistibilă, când am găsit poezia potrivită sau ar trebui să spun perfect potrivită; cotcodăceam încetişor pentru mine, în momentul în care limuzina trase scurt la marginea mormântului, şi eu m-am revărsat afară din maşină, aproape să mă întind lat în iarbă.

Recviemul reverendului DeWitt la cimitir a fost o versiune condensată a ceea ce ne spusese în camera mortuară. Am avut impresia că Larry îi sugerase că ar fi mai bine dacă ar fi mai scurt. Predicatorul a contribuit cu o dovadă de prost gust liturgic în forma unei sticluțe cu praf, pe care la sfârşitul discursului său o extrase din buzunar şi o goli peste cele două coşciuge, jumătate peste al Sofiei, jumătate peste al lui Nathan, la doi metri distanță. Dar nu era obişnuita țărână a muritorilor. El le-a spus celor din asistență că era una ce fusese adunată de pe cele şase continente ale lumii, plus

Antarctica de sub ghețuri, şi reprezenta nevoia noastră de a ne aminti că moartea este universală, afectând persoanele de toate credințele, culorile şi naționalitățile. Din nou mi-am amintit cu o strângere de inimă cum, în perioadele sale lucide, Nathan avusese atât de puțină răbdare pentru imbecilitatea tagmei lui DeWitt. Cu ce plăcere şi-ar fi bătut joc şi l-ar fi rotit în frigarea genialei sale capacități de a imita pe acest şarlatan interminabil. Dar Larry a făcut semn din cap spre mine şi eu am păşit înainte. În nemişcarea după-amiezii fierbinți, strălucitoare, singurul sunet era un uşor zumzet de albine, atrase de florile îngrămădite la marginea celor două gropi. Clătinându-mă şi de-a dreptul amorțit,

acum, m-am gândit la Emily, şi la albine, şi la imensitatea lor în poezia ei, la zumzăitoarea lor metaforă a veşniciei.

Să faci patul acesta larg să faci patul acesta cu evlavie în el să aştepți până ce vine judecata Excelentă şi dreaptă.

Am şovăit puțin, înainte de a continua. N-aveam nicio problemă să pronunț cuvintele, dar mă îneca ilaritatea, de data asta amestecată cu tristețea. Nu exista oare un înțeles tainic în faptul că întreaga mea experiență cu Sofia şi Nathan fusese circumscrisă la un pat, din primul moment – părea să fi trecut secole de-atunci – când i-am auzit deasupra mea, în gloriosul circ al partidei lor de sex, până la ultimul tablou, din acelaşi pat, a cărui imagine avea să rămână cu mine până când senilitatea sau propria mea moarte mi-l va şterge din minte? Cred că atunci am început să simt că leşin, şi cad, şi mă sfărâm încet în bucăți.

Să-i fie salteaua dreaptă, Să-i fie perna rotundă; Şi niciun zgomot galben de răsărit să nu tulbure acest pământ

Cu multe pagini în urmă am menționat relația de dragoste-ură pe care o aveam cu jurnalul pe care-l țineam în zilele acelea ale tinereții mele. Pasajele vii şi valoroase – cele care în general m-am abținut să le arunc – mi se par în ultima vreme a fi cele în legătură cu emasculările mele, cu potrivniciile în calea virilității mele şi cu pasiunile trunchiate. Ele cuprind nopțile mele de neagră disperare cu Leslie Lapidus şi Mary Alice Grimball, şi au, de asemenea, un loc legitim în romanul de față. Atât de mult din restul lucrurilor pe care le scrisesem era alcătuit din meditații naive, pretenționități pseudo-gnomice, excursuri prosteşti în seminarii filosofice unde nu era treaba mea să-mi vâr nasul, încât le-am tăiat definitiv vreo şansă de perpetuare, încredințându-le, acum vreo câțiva ani, unui spectaculos autodafé în curtea din spate. Câteva pagini răzlețe au supraviețuit pârjolului, dar chiar şi pe acestea le-am păstrat mai puțin pentru valoarea lor intrinsecă, cât pentru contribuția lor la consemnarea cronologică – adică, mărturie despre mine însumi.

Din jumătatea de duzină sau pe-aproape de pagini pe care le-am păstrat despre acele zile din urmă, de pildă – începând cu frenetica mâzgăliturăă pe care am făcut-o în toaleta trenului ce se întorcea de la Washington şi extinzându-se până la ziua de după înmormântare –, doar exact trei rânduri cred că merită să fie păstrate. Şi nici acestea nu se bucură de interes pentru că ar fi în ele ceva nepieritor, ci pentru că, oricât de lipsite de artă cum par acum, au fost cel puțin stoarse ca pe un lichid vital dintr-o ființă a cărei supraviețuire a fost problematică o vreme.

Într-o zi voi înțelege Auschwitz-ul. Aceasta este o bravă afirmație, dar inocent absurdă. Nimeni nu va înțelege vreodată Auschwitz-ul. Ceea ce aş fi putut scrie poate cu mai multă acurateţe ar fi fost: *Într-o zi o să scriu despre viaţa şi moartea Sofiei, şi în acest fel voi contribui la a demonstra că răul absolut nu a pierit niciodată de pe lume*. Auschwitz-ul rămâne, în sine, inexplicabil. Cea mai profundă afirmație făcută până acum despre Auschwitz nu a fost deloc o afirmație, ci un răspuns:

La întrebarea: „La Auschwitz, spune-mi, unde era Dumnezeu?", răspunsul a fost: „Dar omul unde era?"

Al doilea rând pe care l-am salvat din neant se poate să fie un pic prea facil, dar l-am păstrat, totuşi. *Fie ca iubirea ta să se răspândească peste toate ființele vii*. Aceste cuvinte, la un anumit nivel, au calitatea unei omilii solide. Cu toate acestea, sunt remarcabil de frumoase, înşirate unul după altul în cinstitele lor silabe englezeşti ca mărgelele, aşa cum le văd acum pe pagina de registru, pagina însăşi fiind de culoarea unei narcise galbene presate şi oxidată încet de timp până a devenit semitransparentă, ochii mei sunt atraşi de furioasele sublinieri – *harşti*, *harşti*, *harşti*, biciuiri – de parcă suferindul Stingo pe care l-am locuit cândva sau care m-a locuit cândva, învățând la prima mână şi pentru prima oară în viaţa lui matură despre moarte, şi durere, şi pierdere, şi înfiorătoarea enigmă a existenței omeneşti, încercase fizic să scoată la

lumină din hârtie singura rămăşiță de adevăr – probabil singura suportabilă. *Fie ca iubirea ta să se răspândească peste toate ființele vii.*

Dar sunt vreo două probleme în privința preceptului ăsta al meu. Prima este, bineînțeles, că nu e al meu. A venit din univers şi este proprietatea lui Dumnezeu, iar cuvintele au fost interceptate – din zbor, ca să spunem aşa – de gânditori ca Lao Tze, Iisus, Gautama Buddha şi mii şi mii de alți profeți mai mărunți, inclusiv naratorul vostru, care a auzit teribilul adevăr al lor zuruind undeva între Baltimore şi Wilmington şi le-a aşternut pe hârtie cu furia unui nebun dăltuind piatra. Treizeci de ani mai târziu, ele sunt încă în călătorie prin eter; le aud celebrate exact aşa cum le-am scris eu, într-un splendid cântec vibrant difuzat la un program de country, în timp ce mă aflam la volan prin New England, noaptea. Dar asta ne aduce la a doua problemă: adevărul cuvintelor – sau, dacă nu adevărul lor, atunci imposibilitatea lor. Căci n-a blocat oare Auschwitz-ul efectiv fluxul de iubire titanică, precum o fatală embolie în circulația sângelui omenirii? Sau nu a alterat cu totul natura iubirii, până a redus-o la absurd, ideea iubirii unei furnici, sau a unei salamandre, sau a unei vipere, sau a unei broaşte râioase, sau a unei tarantule, sau a viruşilor de rabie – sau chiar a lucrurilor binecuvântate şi frumoase – într-o lume care a permis ca un edificiu ca Auschwitz-ul să fie construit? Nu ştiu. Probabil e prea devreme să spun. În orice caz, am păstrat aceste cuvinte ca pe o amintire a unei fragile şi totuşi durabile speranțe…

Ultimele cuvinte pe care le-am păstrat din jurnal alcătuiesc un vers de poezie al meu, personal. Sper că-mi vor fi iertate, ținând cont de contextul din care au ieşit. Căci după funeralii mi s-a rupt filmul, cum se spunea în acele zile despre amnezia totală din timpul beției. M-am dus la Coney Island cu metroul, gândindu-mă să-mi omor cumva suferința. N-am ştiut, la început, ce m-a atras încă o dată pe acele străzi de

mahala murdară, care mi se părea că n-ar fi trebuit niciodată să existe printre cele mai frumoase atracții ale oraşului. Dar în după-amiaza aceea târzie, vremea se păstra caldă şi senină, eu eram nespus de singur şi mi s-a părut un loc bun ca oricare în care să mă pierd. Steeplechase Park era închis, ca toate celelalte zone de amuzament, iar apa era prea rece pentru înotători, dar ziua îmbălsămată atrăsese newyorkezii grupuri-grupuri. În lumina de neon a amurgului, sute de sportivi şi de leneşi inundaseră străzile. În fața mizerei cafenele Victor's, unde gonadele mele au fost atât de himeric agitate de Leslie Lapidus şi depravarea ei goală de miez, m-am oprit, am trecut mai departe, apoi m-am întors; cu amintirea înfrângerii aceleia, mi se părea un loc bun ca oricare altul să mă scufund. Ce le-a făcut pe ființele omeneşti să-şi pricinuiască lor înseşi aceste stupide tăieturi de foarfecă de nefericită amintire? Dar curând am uitat-o pe Leslie. Am comandat o halbă de bere, apoi încă una, şi încă una, şi m-am îmbătat într-o lume de apoi a halucinațiilor.

Târziu, în orele înstelate ale nopții, înghețat acum de suflarea toamnei şi a umezelii vântului dinspre Atlantic, am stat pe plajă, singur. Era linişte aici şi, în afară de stelele strălucitoare, totul era învăluit în întuneric; bizare spire şi minarete, acoperişuri gotice, turnuri baroce înălțându-şi siluetele fusiforme pe fundalul luminos al oraşului. Cel mai înalt dintre aceste turnuri, o schelă ca o pânză de păianjen, cu cabluri atârnând de vârful lui, era turnul de paraşutişti şi de pe cel mai înalt parapet al acestei amețitoare drăcii îi auzisem eu hohotele de râs ale Sofiei când s-a prăbuşit spre pământ împreună cu Nathan – căzând cu bucurie la începutul verii, care acum părea la ani-lumină depărtare.

Atunci, în sfârşit, lacrimile au țâşnit în afară – nu lacrimi de beţiv plângăreț, ci lacrimi cărora, începând din călătoria aceea cu trenul din Washington, încercasem cu bărbăție să le rezist şi cărora nu le mai puteam, totuşi, rezista, şi fiindcă le stăvilisem atâta vreme, acum, aproape alarmant, curgeau în

şiroaie calde printre degetele mele. Era, bineînțeles, amintirea saltului în gol al Sofiei şi al lui Nathan de demult ceea ce stârnise această revărsare, dar era, de asemenea, o descătuşare a furiei şi a durerii profunde pentru mulți alții care, în timpul acestor ultime luni, îmi tot bătuseră la porțile gândului şi acum îmi cereau să-i jelesc: Sofia şi Nathan, da, dar şi Jan şi Eva – Eva cu *mís*-ul ei cu un singur ochi – şi Eddie Farrell, şi Bobby Weed, şi tânărul meu salvator negru Artiste, şi Maria Hunt, şi Nat Turner, şi Wanda Muck-Horch von Kretschmann, care au fost doar câțiva dintre copiii lumii bătuți, măcelăriți, trădați şi martirizați. N-am plâns pentru cele şase milioane de evrei sau cele două milioane de polonezi sau pentru cei un milion de sârbi sau cele cinci milioane de ruşi – nu eram pregătit să plâng pentru întreaga omenire –, dar am plâns pentru aceşti alții care, într-un fel sau altul, îmi deveniseră dragi, iar suspinele mele au făcut o larmă lipsită de ruşine pe plaja pustie; apoi, n-am mai avut lacrimi de vărsat şi m-am lăsat încet pe nisip, pe picioarele care deodată păreau ciudat de şubrede şi debile pentru un bărbat de douăzeci şi doi de ani.

Şi am adormit. Am avut vise abominabile – care păreau să fie compendiul tuturor povestirilor lui Edgar Allan Poe: eu însumi fiind despicat în două de mecanisme monstruoase, înecat într-un vârtej de noroi, zidit de viu în piatră, şi, cel mai înfricoşător, îngropat de viu. Toată noaptea, senzația de neajutorare, de neputință de a vorbi, o inabilitate de a mă mişca sau de a striga împotriva inexorabilei greutăți a pământului care era azvârlit cu bufnituri ritmice, *buf-buf-buf*, în corpul meu rigid, paralizat, culcat pe spate, un cadavru viu pregătit pentru a fi înmormântat în nisipurile Egiptului. Deşertul era amarnic de înghețat.

Când m-am trezit, era dimineață. Am stat uitându-mă drept în sus la cerul albastru-verzui, cu străveziul său şal de ceață; ca un mic glob de cristal, solitar şi senin, Venus strălucea prin ceață deasupra oceanului liniştit. Am auzit

sporovăială de copii în apropiere. M-am mişcat.

„Izzy, s-a trezit!" „Du-te, bă, tu-ți mustața mă-tii!" „Te fuuuut!" Binecuvântându-mi reînvierea, mi-am dat seama că puştii mă acoperiseră cu nisip, protector, şi că stăteam, în siguranță, ca o mumie, sub această frumoasă şi înfăşurătoare mantie. Atunci, în mintea mea am înscris cuvintele: „*Sub nisipul rece am visat despre moarte/ dar m-am trezit în zori să văd/ gloriosul, strălucitorul, luceafăr*".

Aceasta nu era ziua Judecății de Apoi – era doar dimineața. O dimineață excelentă şi dreaptă.

Sfârşit